
MARINE BIOLOGICAL LABORATORY
WOODS HOLE
LIBRARY
MASS.

MBL/WHOI
0 0301 0013564 9

PRODROMUS

FLORAE BATAVAE.

PRODROMUS
FLORAE BATAVAE.

VOLUMEN I.

(*Phanerogamae et Cryptogamae vasculares*).

PARS II.

Dicotyledoneae – Calyciflorae.

EDITIO ALTERA.

NIEUWE LIJST

DER

Nederlandsche phanerogamen en vaatkryptogamen.

TWEEDE STUK.

DICOTYLEDONEN – CALYCIFLOREN.

UITGEGEVEN DOOR DE

Nederlandsche Botanische Vereeniging.

NIJMEGEN,
F. E. MACDONALD.
1902.

Bij het verschijnen van dit Tweede Stuk neem ik gaarne de gelegenheid te baat om mijn dank te betuigen voor de welwillendheid, waarmede het eerste stuk werd ontvangen. Verschillende leden gaven blijk van hunne belangstelling door mij hunne opmerkingen toe te vertrouwen, van welke ik in het laatste deel een dankbaar gebruik hoop te maken. Meer in het bizonder betuig ik mijn dank aan de Heeren C. A. Backer, J. D. Kobus en D. Lako voor hunne zeer gewaardeerde medewerking.

In dit deel heb ik weder gebruik kunnen maken van de particuliere herbaria van de reeds vroeger gemelde leden, terwijl mij tevens de gelegenheid werd geschonken inzage te nemen der verzamelingen van de Heeren E. J. M. de Haas S. J., C. J. Koning, F. J. Struijkenkamp en voor het laatste gedeelte ook van de opgaven van den Heer B. P. van der Voo.

Een aanvulling der opgave van woonplaats enz. der verzamelaars zal mede in het laatste stuk worden opgenomen.

Ook voor de volgende stukken beveel ik mij aan voor de medewerking van allen, die belang stellen in deze uitgave.

Leiden, November 1902.

L. Vuyck.

Calyciflorae.

Ordo Celastrinaceae *R. Br.*

Euonymus *L.*

301. E. europaeus *L.* In boschrijke streken, langs wegen en heggen, tusschen andere struiken: vaak aangeplant. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Tusschen Smeerling en Onstwedde, v. H.; Haren 1828, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; Erm 1859, Lac. en S.; — Zalkerbosch 1845, T.; 1850, R. B.; Deventer, Twello 1876, K.; — Tonsel bij Harderwijk, Harderwijk, R. B.; Voorst 1834, Wtt.; Zutphen, Buse; Arnhem, Thomson; S.; Ubbergen, Beek, Hatert, Groesbeek, N. en Th. Abel.; Overasselt, Un. 1853; — Birkhoven bij Amersfoort, C. A. Bergsma; Amersfoort, R. B.; — Hilversum 1892, V.; Naarden 1864, O.; Aardenhout, v. d. T.; Groot Bentveld, Meerenberg 1887, V.; Overveen, Exc. 1878; Haarlem, Velserend, Zandpoort 1842, v. H.; Zandpoort 1871, O.; Bloemendaal 1836, Mb.; 1872, O.; 1873, Boerl.; Exc. 1883; 1897, V.; Velsen 1860, S.; Zomerzorg, Kerb.; — Leiden, Dz.; huis ten Deyl, 1851, S.; Wassenaar 1833, S. S.; Leiderdorp, Kipp; Backershagen 1833, S. S.; 1842, de Vriese; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; Destrée; Scheveningsche boschjes 1895, R. B.; Scheveningen, S. S.; Louterbloemen bij Dordrecht (verwilderd) 1883, V.; — Kapelle (Z.-Bev.) 1896, Domburgsche Manteling 1897, Ogt.; — Ulvenhoutsche bosch, v. A.; — Simpelveld 1896, G.

(Groningen, E. J. V. Evenhuis, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Zwolle 1873, v. T. in herb. pr.; 1886, L. in herb. pr.; Olst en Plantsoen de Haere 1901, K. A. in herb. Rieter; Denekamp,

J. B. Bernink; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Oosterhuizen bij Beekbergen 1881, Woudhuis bij Apeldoorn, K. A. in herb. pr.; Ruurlo 1886, L. in herb. pr.; Culemborg, Wageningen, C. A. Backer; Bergendal, F. J. Bevort; Muiderberg, F. Hulk in herb. Heukels; tusschen Veenenburg en Hillegom 1881, Schipper; — Domburg 1876, L. in herb. pr.; — Hamert 1899, Venlo langs den Veldenschen weg 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Emmen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); — Bergen, v. E. (Arch. 2. I. p. 374); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 374); — Walcheren, Schouwen en Duiveland, West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 116); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 268); Valkenberg, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 135); Arcen, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Gronsveld, Gulpen, Epe, Un. 1861; tusschen Eijsden en Rijkholt, St. Pietersberg, Gulpen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 7).

Voorts vermeld bij Pelletier, Munting en Bruman.

Ordo Terebinthaceae *D.C.*

Rhus *Tourn.*

302. R. Toxicodendron *L.* Noord-Amerikaansche plant, vaak in tuinen aangeplant en nu en dan verwilderd. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Talrijk in het bosch van Leijduin 1878, v. E.

303. R. typhina *L.* Noord-Amerikaansche sierboom, algemeen in tuinen en parken gekweekt, een enkele maal verwilderd. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Doetinchem, Un. 1885.

Ordo **Rhamnaceae** *R.Br.*

Rhamnus *Tourn.*

304. Rh. catarctica *L.* In vochtige bosschen en op begroeide plaatsen, soms tot hagen aangeplant, naar het schijnt bij voorkeur op klei of kalkbodem. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Haren 1855, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Hardenberg 1868, v. d. Scheer; Agnietenberg bij Zwolle 1893, L.; — Voorst, Wtt.; Zutphen, Wtt.; Hoffmann; Wildenborch bij Lochem 1881, K. A.; Leesterbroek, Un. 1897, Beekbergen 1846, S. S.; de Vriese; Bosch bij Meijerswijk te Hatert, N. Abel.; Weurt, Beuningen, Th. Abel.; Polder van Erlekom bij Nijmegen 1865, Persingen 1864, Groesbeek 1867, v. H.; — Amersfoort 1801, Garj.; Woudenberg, Scherpenzeel omtrent Beekhorst, v. d. T.; Renswoude 1884, K.; Veenendaal en Renswoude 1898, G.; — duinen Wassenaar, Jb v. Dissel; 's Gravenhage 1834, v. H.; G. B.; S. S.; Proefveld bij 's Gravenhage, V. Z.; Zorgvliet (culta), V. Z.; 1833, Wtt.; Scheveningsche boschjes, R. B.; Scheveningsche weg, Forsten; Kerb.; Scheveningen 1836, Buse; 1836, Mb.; 1837, Buse; 1840, V. Z.; 1843, de Vriese; — Oisterwijk, 1894, Ogt; — Plasmolen 1864, V. H.; Well, Un. 1893; St. Pietersberg 1885, K. en G.

(Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Bronsbergen bij Zutphen 1897, Schipper in herb. pr.; Ruurlo 1886, L. in herb. pr.; — tusschen Venraai en Wel, Un. 1893 in herb. V. Suringar, Costerus.)

Bovendien: Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); — Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting.

Frangula *Tourn.*

305. F. Alnus *Miller.* (*Rhamnus Frangula* L. en Prodr. Ed. I. p. 57.) Op dezelfde plaatsen als de voorgaande, doch algemeener. ♄. *April—Juni.*

In Herb.: Lijklamabosch, Gaasterland 1853, S.; Kuikhorne 1864, Scharstenbrug bij Joure 1873, J. M. de Boer; Oranjewoud 1872, Hoek; — Pekel-A, en Harendermolen 1828, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; Odoorn, Dalen, Valthe, Weerdingen 1859, Lac. en S.; — Bosch te Zalk 1845, T.; Zwolle 1892, L.; Okse 1877, K.; — Voorst 1863, H. d. V.; Zutphen, B.; G. B.; 1882, C. v. d. Br.; Doetinchem, Un 1885; Lochem 1886, V.; Wildenborch, Staring; Winterswijk 1874, R. E. de Haan; Beekbergerwoud 1869, S.; Apeldoorn 1852, K. A.; 1858, O.; Hoenderloo, Un. 1890; Harderwijk, R. B.; Hemelsche berg bij Arnhem, Boerl.; Arnhem, Thomson; Ubbergen, Beek, Hatert enz., N. en Th. Abel.; Beek 1853, O.; St. Annabosch, Un. 1852; — Amersfoort, R. B.; Bosch te Lockhorst 1891, Garj.; Grebbe, Fockema; 1851, O.; Soestdijk 1851, Coll. Nat.; Driebergen 1829, Wtt.; 1832, Wtt.; v. H.; 1837, Buse; Driebergsche bosch 1838, O.; 1839, Buse; Rijzenburgsche bosch 1865, S. S.; Zeist, Rijzenburg 1859, A. W. Hartmann en R. B.; Steenentafel bij Doorn, v. d. T.; Doorn, v. d. B.; Zeist, D. S.; Renkum, Buse; — Naarden 1864, O.; Oud Valkeveen 1892, V.; Hilversum 1884, Boerl.; — Wassenaar 1833, S. S.; Kerb.; Jb. v. Dissel; 1833, Wtt.; 1835, Mb.; — Clinge 1865, A. W.; — Mastbosch bij Breda, v. A.; 1876, O.; Liesbosch bij Princenhage, v. A.; Terheijden 1882, V.; Roozendaal, Un. 1860; Vucht, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; — Limburg, Un. 1861; Well, Un. 1893; Maastricht, v. Hov.; Wolfhaag 1896, G.; Meerssen 1885, Lac.; Eperheide 1889, V.

(Heerenveen, en Rottevalle, J. Kuipers in herb. Heukels; bosch Olterterp 1868, v. T.; Huis

ter Heide bij Langweer, Holk.; — tusschen Scharmen en Slochteren en in het Kalhornsterbosch 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Laan bij Oudewerf, Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — de Belten bij Zwolle 1881, Posth. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Ruurlo 1881, L. in herb. pr.; Rozendaal bij Velp 1886, Posth. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk, B. J. van Wagensveld in herb. Heukels; Bennekom 1892, V. Suringar; — Driebergen, C. A. Backer; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — Sprang, Besoijen, C. A. Backer in herb. Heukels; Bergen op Zoom 1874, S. Lako in herb. L.; Esch 1886, Costerus in herb. pr.; Oisterwyk 1894, Ogt. in herb. pr.; — Venlo op vele plaatsen 1898, Rieter in herb. pr.; St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Drente op alle bezochte plaatsen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Steenwijk, Gieten, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. 1. p. 194); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Hengelo, Oele, Bekkum, Brinkhuis, Haaksbergen, Langelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Winterswijk, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); Terborg, Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Elburg, Nijkerk, R. B. (Arch. 1. V. p. 297); — Duinen te Bergen, Castricum, Heemskerk en Haarlem, v. E. (Arch. 2. I. p. 374); Scheveningsche duinen, de W. Hamer (Arch. 2. II. p. 120); Voorne en Rockanje, v. E. (Arch. 2. I. p. 374); Walcheren, Zuid-Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 116); Zuiddorpe in

bosschen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 274); — Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Plasmolen, Abel. (Arch. 2. V. p. 7); Blerik, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Epen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Sittard, Wylre, Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 310); Beek—Elsloo, St. Pietersberg 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 7).

Voorts vermeld door Vorstius, Munting en Bruman. Eindhoven en Vucht in Prodr. Ed. I. p. 57.

Ordo Papilionaceae *L.*

Tribus Loteae *D.C.*

Subtribus Genisteae *Koch.*

Ulex *L.*

306. U. europaeus *L.* Plant van de Atlantische kust van Europa, op dorre zandige plaatsen, in dennenbosschen en op heiden, doch vaak gekweekt als voedsel voor het wild of tot veevoeder en waarschijnlijk uit dezen grond in onze streken meestal overblijfsel van oude culturen. ♄. *Mei—Juli*, doch wordt ook op andere tijden van het jaar bloeiend aangetroffen.

In Herb.: Boksbergen op den weg naar Raalte 1851, Tijhaar en K. A.; Delden, Boerl.; — Ruurlo bij de Meene 1882, Ensink; Apeldoorn 1851 en 1873, K. A.; Hohenheim bij Apeldoorn 1878, K.; tusschen Harderwijk en Ermelo 1865, R. B.; Middachten 1838, Buse; Onzalige bosschen bij Middachten 1884, C. v. d. Broek; Rauwenberg bij de Steeg 1836, de Vriese; Arnhem, T.; 1850, R. B.; Thomson; Nijmegen 1833, Wtt.; Abel. en Pas; Hatert 1833, Wtt.; Hatert-

sche broek, N. en Th. Abel.; G. Deijn.; Sijsselt onder Ede, Buse; Ede 1901, v. Vloten; — Amersfoort 1837, de Vriese; 1891, Garj.; C. A. Bergsma; tusschen Amersfoort en Leusden 1860, R. B.; Leusden 1861, 1862, R. B.; Leersum, Hoffm.; 1868, v. Tuinen; Leersumerveld 1896, V.; tusschen Leersum en Woudenberg, v. d. T.; tusschen Amerongen en Leersum 1866, O.; tusschen Kranenbrug en Dombrug 1828, (D. S.?); Darthuizerberg, W. K.; 1896, V.; Baarn 1835, D. S.; — Vogelenzang 1870, Hoek; 1873, Boerl.; Waterleidingsmeertje onder Vogelenzang 1862, H. d. V.; 1887, V.; Veenenburg 1894 V.; Heemstede, O.; — Hillegom, Thorbecke; 's Gravenhage, v. H.; 1840, V. Z.; Zorgvliet, V. Z. ; 1836, Mb.; Beeklaan 1840, V. Z.; Eikenduinen 1836, Buse; G. B.; tusschen Eikenduinen en Scheveningsche weg, Kerb.; tusschen den Haag en Loosduinen, R. B.; Loosduinen, v. H.; Destrée; — Walcheren 1839, 1842 en Oranjezon 1839, v. d. B.; — Galdersche heide, v. A.; St. Michiels Gestel, v. Hov.; Raukesveen bij Valkenswaard 1901, Rovers; — Mheer 1897 en Herkenrade 1894, V.

(Ter Apel; — Brummen, K. A. in herb. pr.; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; Denekamp, J. B. Bernink; Bennekom, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Hoenderloo bij Doetinchem 1896, Dr. P. de Koning in herb. Posth.; Beekhuizen bij Velp 1896, Ogt. in herb. pr.; — Noordwijkerhout 1900, Struykenkamp in herb. pr.; — Vrouwenpolder 1877, L. in herb. pr.; duinen tusschen Vrouwenpolder en Veere 1898, Ogt. in herb. pr.; — Putte, P. J. Verhoeven in herb. Heukels.)

Bovendien: Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Bekkum, Twikkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Schoonbroek in de buurt Ankelaar, K. A. (Arch. 2. III. p. 181); 's Heerenloo, Oostermeen, R. B. (Arch. 1. V.* p. 424; — binnen-

duin Heilo, Castricum, Vogelenzang, — binnenduin Wassenaar, v. E. (Arch. 2. I. p. 374); — Mook, Plasmolen. Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 7. en 268); Urmond, Lac. (Arch. 2. V. p. 7); St. Pietersberg, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 310).

Voorts vermeld door Pelletier en voor Oldeberkoop, Fl. Fris.

Sarothamnus *Winm.*

307. S. vulgaris *Winm.* (*Genista scoparia* Fl. B. S.). Op dorre beschaduwde zandgronden, meestal langs de wegen; wordt ook verbouwd bijv. in Zeeuwsch-Vlaanderen. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; — Oranjewoud 1842, Tilanus (P. N. S.); 1869, v. Tuinen; Gaasterland 1865, H. d. V.; — Mickelhorst bij Haren en Haren 1856, Strat.; Groningen, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kamperveen op Wittenstein 1854, T.; Konijnenbelten bij Zwolle 1848, R. B.; 1901, L.; Diepenveen, 1876, K.; — Gorssel 1846, T.; Ruurlo 1885, Ensink; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Apeldoorn 1852 en 1881, K. A.; Roozendaal 1840, D.S.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Thomson; Harderwijk, Elburg, Hattem 1864, R. B.; Station Ede 1900, G. en Jongmans; Renkum, Buse; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); — Amersfoort, R. B.; 1892, Garj.; Rijzenburg 1857, Knüttel; 1859, R. B.; Zeist, v. H.; R. B.; 1863, Coll. Nat.; Doorn 1869, O.; Neerlangbroek, v. d. T.; — Laren 1842, Romb.; Oud Bussum 1876, Boerl.; Naarden 1864, O.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1868, O.; Velsen, Exc. 1860; Bloemendaal 1846, P. A. Richard; 1860, S.; Haarlem, Splitg.; Haarlemmerhout 1846, Buse; Kerb.; — Hillegom 1857, S.; Hillegommerbeek 1845, O.; Noordwijkerhout 1870, Hoek; Noordwijk, Dz.; Pierot; 1872, Boerl.; Sassenheim, Perin; Haagsche

weg, Forsten; 1825, de Vriese; Mb.; Perin; Wassenaar 1832, S. S.; 1832, Wtt.; Perin; Bakkershagen 1835, Mb.; 's Gravenhage, Buse; 1835, Lac.; G. B.; 1893, R. B.; Clingendaal, Zorgvliet, V. Z.; tusschen den Haag en Loosduinen, R. B.; Eikenduinen 1851, S.; — Walchersche duinen, v. d. B.; Oranjezon, B. W.; 1839, v. d. B.; Eede 1861, A. W.; Zuiddorpe 1863, A. W.; — Breda, v. A.; 1882, C. v. d. Broek; Terheijden 1882, V.; fort Isabel bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Stramproy 1900, G. en Jongmans.

(Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; Culemborg, C. A. Backer; — Heemstede, Bergen, C. A. Backer; Rotterdam, F. D. J. Risch; Dordrecht, W. H. Wachter en P. Jansen, alle in herb. Heukels; Spoorbaan Dordrecht 1899, Posth. in herb. pr.; — Vrouwenpolder 1874, L. in herb. pr.; — Kruisland, F. Janssens; Mastbosch bij Breda, Mej. Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels; Teteringsche heide 1879, Posth. in herb. pr.; Spoorweg Boxtel—Eindhoven 1899, A. C. J. v. Goor, in herb. pr.).

Bovendien: Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Hoogeveen, Zwinderen, Dalen, Sleen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Heino, tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Stationsterrein Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. IV. p. 407); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Oele, Woolde, Borne, Carlshave, Haaksbergen, Tankenberg, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. IV. p. 220); — Doorn, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 69); — Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); binnenduinen Heilo, Haarlem, Heemstede, Velserduin, Aardenhout, v. E. (Arch. 2. I. p.

375); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); – Lisse, Noordwijkerhout, Noordwijk, Wassenaar, Loosduinen, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); – Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Walcheren, Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Vlaanderen, A. W. (Arch. 3. III. p. 116); Hulst, A. W. (Arch. 1. IV. p. 275); – Bergen op Zoom en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. IV. p. 544); – Velden, Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2 VI. p. 570); Gronsveld, Meerssen, Gulpen, Epe, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek-Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 310).

Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Genista *L.*

308. G. pilosa *L.* In heidestreken. ♄. *Mei–Sept.*

In Herb.: Bergumerheide, Hinxt; 1864, J. M. de Boer; Gaasterland 1865, H. d. V.; – Vlachtwedde 1863, Lac.; – Zuid Laren, Strat.; Rolde 1863, H. d. V.; Borger 1832, Forsten; Valthe, Emmen, Odoorn 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Rheezer zandduin 1868, v. d. Scheer; Tubbergen 1891, L. en Carm.; Deventer, Halbertsma; Diepenveen 1845, 1846, T.; 1876, K.; – Trijsselberg 1853, Kros; 1870, v. Tuinen; Hattem 1846, Harderwijk 1852, Oldebroek, Hoevelaken, R. B.; Nijkerk 1894, Garj.; Uddelermeer, Un. 1849; Hoenderloo, Un. 1890; Voorst 1846, S. S.; de Vriese; Hummelo 1845, P. A. Richard; tusschen Bathmen en Gorssel, Un. 1850; Gorssel 1846, T.; 1863, v. H.; Doetinchem, Un. 1885; Eibergen, Ruurlo 1886, Ens.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Nieuwe klooster te Wijchen 1897,

G. en V.; Groesbeek, Un. 1847; Bennekom 1856, v. H.; Renkum 1849, Buse; Spoorbaan Culemborg 1890, C. A. Backer; — Amersfoortsche berg, v. d. T.; Amersfoortsche heide, v. d. B.; tusschen Amersfoort en Woudenberg, v. d. T.; Amersfoort, R. B.; 1894, Garj.; Woudenberg, herb. O.; Darthuizen 1838, v. H.; Darthuizerberg 1870, Hoek; tusschen Doorn en Maarsbergen, v. d. T.; Doorn 1833, Wtt.; Driebergen 1837, Mb.; 1857, Coll. Nat.; Driebergerbosch 1865, Knüttel; tusschen Driebergen en Zeist, S. S.; 1847, O.; Zeisterbosch 1857, Coll. Nat.; Zeisterheide, W. et K.; Zeist 1838, Lac.; G. Deijn.; Kerb.; de Bilt 1838, Buse; v. H.; huis ter Heide 1859 en 1861, v. H.; — Hilversum 1835, de Vriese; M. (herb. B. W.); Laren 1842 en Blaricum 1842, Romb.; Oud Valkeveen 1894, V.; Naarden 1864, O.; — Zuiddorpe 1845, B. W. en v. d. B.; Zelsate 1845, B. W.; — Putte, Un. 1860; Terheijden 1882, V.; Galdersche heide v. A.; Wouwsche plantage, Un. 1896; Hoogerheide, Un. 1860; Vucht, Vuchtsche heide, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; — Maastricht, v. Hov.; Meerssen 1866, H. d. V.; Heerlen 1896, G.

(Heide bij Suameer 1866, Holk. in herb. v. T.; — Eelde, De Punt, Oosterbroek, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Meerselo, Lonneker 1891, L. in herb. pr.; Apeldoorn 1877, K. A. in herb. pr.; 1878, L. in herb. pr.; J. Koornneef in herb. Heukels; Berg en Dal, F. J. Bevort; — Huizen 1894, Struyk. in herb. pr.; — Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; — Bergen op Zoom 1874, S. Lako in herb. L.; 1884, Post. in herb. pr.; Ginneken 1884, Posth. in herb. pr.; heide Gilze-Rijen 1877, L. in herb. pr.; 1879, Posth. in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Velden, Un. 1893, Ogt. in herb. pr.).

Bovendien: Drente op alle bezochte plaatsen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Vaassen, Hoen-

derloo, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349 en in herb. Ogt.); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Middelaar, Lac. (Arch. 2. V. p. 7).

Voorts vermeld bij Dodoens (1618), de Lobel.

309. G. tinctoria *L.* In zandige boschrijke streken, hier en daar misschien als overblijfsel van vroegere culturen. ♄. *Juni—Sept.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Koog op Texel 1868, Oosteind 1868 en de Westen aldaar 1869, Holk.; Meent op Texel 1867, J. P. Huizinga; Midsland Terschelling, Un. 1886; Buren op Ameland, Bruinsma en Hinxt; Ameland, Bruinsma; — Oosterbroek, Strat.; 1852, v. H.; — Deventer 1846, v. Gron.; Diepenveen 1845, T.; 1876, K.; Zwolle, Wtt.; Berkumerbrug bij Zwolle 1883, L.; Vilsteren 1865, H. d. V.; Brugt 1868, v. d. Scheer; Bergentheim bij Hardenberg 1893, en tusschen Losser en Oldenzaal 1891, L.; — Voorst 1899, K. A.; Zutphen 1833, Wtt.; halte Warken 1886, V.; Doetinchem, v. d. Souw; tusschen Doetinchem en Zeddam 1897, K. A.; Slangenburg bij Doetinchem 1900, K. A.; Didam 1856, Lac.; Hoog Keppel 1899, K. A.; Uilenpas bij Hummelo 1833, Wtt.; 1882, K. A.; Epe 1864, S.; Oostermeent bij Harderwijk en Harderwijk, R. B.; Klarenbeek 1899, K. A.; Nijmegen, Hoffm.; Abel. en Pas; Neerbosch 1850, Th. Abel.; Wychen, B.; Grintweg naar Grave over het huis den Duikenburg bij Nijmegen 1850, Th. Abel.; Renkum 1897, V.; — Emelaar bij Hoogland (wie?); — Grafelijkheidsduin 1870 en Castricum 1870, H. d. V.; Wijk aan Zee 1834, v. d. B.; Kerb.; 1835, Mb.; Breesaap 1833, S. S.; 1839, Buse; v. d. T.; v. H.; 1840, Buse; Velsen, V. Z.; R. B.; 1848, O.; — Noordwijk 1848, Perin; — Groot Deuteren en Vlijmen, v. Hov.; Nuenen 1850,

v. Hov.; Grave 1840, Lac.; — Pietersberg bij Maastricht 1864, A. W.; 1892, de Haas; Amstenrade 1864, H. d. V.

(Borculo, Mej. G. J. Kerbert; Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim in herb. Heukels; Brummen 1899, Enghuizen 1898, K. A. in herb. pr.; — Alfen, Jhr. E. Everts in herb. v. Tuinen; — Baardwijksche overlaat, H. A. van Roessel.)

Bovendien: Dalfsen, Kros (Arch. 1. IV. p. 197); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); — Heemstede, — 's Gravenhage, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); — Geulem, Lac. (Arch. 2. V. p. 7).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting; Heemse, Gorter; Gaasterland, Fl. Fris.

310. G. germanica *L.* In boschrijke streken. ♄. *Juni.*

In Herb.: Heide tusschen het Aardhuis en Meerveld onder Apeldoorn 1882, en Soerensche heide 1882, K. A.; Hoenderloo 1879, K. A.; Un. 1890; in de dennenbosschen te Groesbeek 1839, B.; — St. Maartensberg bij den Plasmolen 1897, G. en V.

311. G. anglica *L.* Op vochtige heiden en in veenstreken. ♄. *Mei—Sept.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Hoorn en Midsland op Terschelling, Holk.; Midsland 1896, V.; Terschelling 1886, Wouters; 1887, V.; Hallum en Ballum op Ameland 1868, Holk.; Ameland 1896, V.; — Wolvega, Bergsma; Bergumerheide, Hinxt; 1849, S.; Bosch bij Kuikhorne 1864, J. M. de Boer; — Groningen, v. H.; Harendermolen, Strat. — Weerdinge 1859, Lac. en S.; Hoogeveen 1865, H. d. V.; Ane, Gramsbergen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Deventer, Romb.; Halbertsma; 1876, K.; Borne 1891, L.; tusschen Goor en Hengeveld 1847, M. J. Cop; Hardenberg 1853, Kros; — Gorssel 1845, v. d. T.; 1888, C. v. d. Broek; Hengelo 1863, H. d. V.; Dieren, M. D.; Rouwenberg bij Rheede,

v. H.; Ruurlo 1884, Ens.; Voorst 1846, S. S.; 1846, de Vriese; Hoenderloo, Un. 1890; Harderwijk 1832, J. Valk; 1866, R. B.; Hulshorst 1850, R. B.; tusschen Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; 1891, Garj.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Beek, N. en Th. Abel.; 1853, O.; Renkum, Buse; Spoorbaan Culemborg 1899, C. A. Backer; — Amersfoort, R. B.; 1863, Coll. Nat.; Amerongen 1863, H. d. V.; tusschen Driebergen en Woudenberg, E. B. Asscher; Driebergerbosch 1865, Knüttel; Driebergen 1833, Wtt.; 1871, Hoek; Rijzenburg 1859, R. B.; Doorn, Fockema; Darthuizerberg 1847 en 1851, O.; tusschen Zeist en Driebergen, Reims?; Zeisterbosch 1863, Coll. Nat.; Zeisterheide 1842, Wenck; Zeist, W. en K.; 1851, O.; de Bilt 1839, Lac.; v. d. T.; — Blaricum 1842, de Vriese; Laren 1843, Tilanus (P. N. S.); Hilversum 1877, Boerl.; Naarden 1864, O.; Overveen, v. H.; Bloemendaal 1836, Buse; Bergen, Kerb.; S. S.; 1835, Mb.; 1870, H. d. V.; Petterduin 1870, H. d. V.; Zwanenwater 1899, Struyk.; tusschen Schoorl en Bergen 1886, V.; — duinen Katwijk 1899, Jongm.; 's Gravenhage, G. B.; Eikenduinen 1836, Buse; 1840, B. W.; Un. 1851; Exc. 1883; 1895, Barger; duinen 's Gravenhage, V. Z.; Loosduinen, Destrée; — tusschen Zelsate en Zuiddorpe 1845, B. W.; St. Jan Steen, B. W. en v. d. B.; — Mastbosch bij Ginneken 1876, O.; Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Terheijden 1882, V.; Breda, v. R. (herb. v. H.); Loon op Zand, Thomson; Vuchtsche heide en Rosmalen 1846, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; v. d. B.; Boxmeer, Un. 1853; Deurne 1871, Lac.; — Maastricht, v. Hov.; tusschen Ambij en Rothem 1894, V.; Meerssen 1864, H. d. V.

(Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; Kippenburg in Gaasterland 1864, Holk.; heide bij Suameer 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Haren 1863, Holk. in herb. v. Tui-

nen; Eelderwolde, Paterswolde, Anlo, R. de Boer en H. Kooi; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Apeldoorn 1850, K. A. in herb. pr.; Beekhuizen 1894, Ogt in herb. pr.; — Leersum 1887, Struyk. in herb. pr.; — Overlangbroek, J. W. Kennephaas; — Bussum, J. Koornneef; — Bodegraven, J. C. Ceton; — Kruisland, F. Janssens in herb. Heukels; Liesbosch bij Princenhage 1901, Posth. in herb. pr.; Gilze-Rijen 1877, L. in herb. pr.; Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.).

Bovendien: Veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III, p. 422); — Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 194); Koevorden, Emmen, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Hengelo, Hasselo, Borne, Langelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — tusschen Winterswijk en Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Vaassen, Hoenderloo, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — tusschen Schoorl en Bergen, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — Eikenduinen, Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); — Woensdrecht, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Hoogerheide, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 232); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Velden, Arcen, Oostrum, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Gennep, Geulem, Lac. (Arch. 2. V. p. 7).

Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman en voor Kampen in Prodr. Ed. I. p. 59.

Cytisus *Tourn.*

312. C. sagittalis *Koch.* (*Genista sagittalis* L.). Op droge weiden, in boschrijke streken. Plant uit de bergstreken van Midden- en Zuid-Europa; nu en dan in noordelijker gebied ingevoerd. ♄. *Mei—Juni.*

Niet in herb., doch afgebeeld in Flora Batava Dl. XVII. Pl. 1312, als gevonden in Zuid-Limburg.

Lupinus *Tourn.*

313. L. luteus *L.* Zuid-Europeesche plant, omstreeks het midden der 19e eeuw voor het eerst als cultuurplant aangewend en nu algemeen voor groenbemesting vooral op zandgronden gebruikt. ☉. *Juni—Sept.*

In Herb.: Terborg 1878, K.; — tusschen haver verwilderd bij Haamstede, Un. 1894; — Eindhoven 1886, V.

(Nijmegen 1893, F. J. Struykenkamp, in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels).

Bovendien: Op hooge zandgronden om Nijmegen, b. v. Heumen, Overasselt, Hatert, Groesbeek, Meerwijk enz., Th. Abel. (Arch. 2. II. p. 200); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Venlo, Blerik, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 310).

Subtrib. Anthyllideae *Koch.*

Ononis *L.*

314. O. spinosa *L.* Langs wegen en dijken, vooral op kleihoudenden bodem. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Coll. Nat.; Burg op Texel en *Hoorn op Texel 1869, Holk.; *Midsland, Un.

*) Met witte bloemen.

1886; Hollum 1865, H. en W. Albarda; Rottum 1898, Schipper; — Franeker, Bergsma; Leeuwarden, v. H.; Workum 1862, en Wommels 1863, J. M. de Boer; Giekerk en Roodkerk 1849, S.; — Hoog-Watum 1856, Strat.; Leutingewolde 1895, Sanders; Delfzijl, G. Staggemeijer; — Gramsbergen 1853, Kros; 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; 1869, Hoek; T.; Zwolle 1846, S. Schutte; Hoevenbrug bij Zwolle 1892, en Vollenhove 1893, L.; Wilsum 1853, T.; Deventer, Romb.; Halbertsma; Diepenveen 1876, K.; Wijhe 1842, Tilanus (P. N. S.); — Harderwijk, R. B.; haven Nijkerk 1895, Garj.; Zutphen, Fockema; 1881, C. v. d. Broek; G. B.; 1839, Romb.; 't Joppe 1832, (D.S.?); Leesten 1850, Groneman; * Leesten en Vierakker, Groneman; Baak bij Zutphen, M. D.; * de Steeg 1863, H. de V.; * Rheede 1837, 1838, Buse; Brummen 1833, Wtt.; Lochem 1865, O.; * Arnhem 1863, H. d. V.; Thomson; * tusschen Elst en Wadenoijen, v. d. T.; 1836, D. S.; Nijmegen, B.; herb. Kipp; N. en Th. Abel.; Dz.; * Lent, Th. Abel.; tusschen Nijmegen en Ubbergen, v. d. T.; Griend te Weurt (als *hircina*), N. en Th. Abel.; * Weurt 1849, Th. Abel.; 1847, G. Deijn.; Beek, S. S.; Herwijnen 1859, S.; Wageningsche berg 1882, K.; Renkum, Buse; Culemborg, H. S.; — Wijk bij Duurstede 1857, Knüttel; Kromme Rijn tusschen Hardenbroek en Kothen, v. d. T.; Houdringen 1834, D. S.; Schalkwijk 1827, Wtt.; de Bilt, D. S.; Eem bij Soest 1895, en Amersfoort, Garj.; — Naarden 1864, O.; 1874, Boerl.; Wieringen 1856, Lac.; Petterduin 1870, H. d. V.; Velsen, Buse; Breesaap, Kerb.; — Leiden, Perin; 1832, S. S.; de Vriese; Mb.; 1835, Wtt.; 1838, Buse; Dz.; Haagsche Schouw, Pierot; 1880, B. W.; Katwijk 1842, en 1843, O.; Scheveningen, Destrée; 's Gravenhage, V. Z.; Rijswijk 1866, H. d. V.; 's Gravezande, V. Z.; 1870, H. d. V.; Hoek van Holland,

Destrée; Barger; Rotterdam 1850, O.; Eiland Rozenburg, Stortenbeker; Dordrecht 1878, Posth.; 1881, V.; * 1883, C. v. d. Broek; * Brielle 1894, V.; Vianen, v. H.; — Zuid-Beveland 1838, en * 1842, en Oosterhavendijk Goes 1840, v. d. B.; Vrouwenpolder, B. W.; Zoutelanden 1873, L.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, en Aardenburg 1861, A. W.; — * Zwaluwe 1882, V.; Werkendam 1835, en * Molendijk te Beest 1837, Lac.; Orte, v. Hov.; Hervensche dijk bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; * Engelen; Fort Crèvecoeur 1847, v. Hov.; Stationsterrein Waalre 1901, v. Roessel; — St. Pietersberg, v. Hov.; * Maastricht, Gulpen, Un. 1861; Mesch 1885, K. en G.; Gronsveld 1884, Lindo; Meerssen, Un. 1861.

β. **mitis** *L.*

In Herb.; Beek bij Nijmegen 1833, Wtt.; — Velsen 1835, B. W.; duinen bij Overveen 1834, de Vriese; — Noordwijkerhout 1845, B. W.; Haagsche Schouw, (B. W.?); Valkenburg, Kerb.; 's Gravenhage, V. Z.; — duinen bij Vlissingen 1880, Buijsman.

(St. Nicolaasga 1865, Holk.; tusschen Oldeboorn en Akkrum 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Murmerwoude, Akkerwoude, J. Botke en J. de Groot; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Hattem 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Gorssel 1897, Struyk. in herb. pr.; Voorst 1876, 1882, en Apeldoorn 1885, K. A. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels; Wamel bij Tiel, Posth. in herb. pr.; Zand Spoel Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; — Rhenen 1887, Struykenkamp in herb. pr.; — Huizen 1899, Koning in herb. pr.; — Willige Langerak, H. A. Westbroek en J. Slingerland; IJselmonde, W. H. Wachter en P. Jansen; Rotterdam, F. D. J.

Risch; Numansdorp, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Woudrichem 1885, J. J. Smith in herb. Costerus; Lekdijk bij Everdingen 1844, Alpherts in herb. pr. — Oudelande, L. B. v. d. Slikke; IJzendijke, P. J. Roosendaal; Waarde, M. v. Weele; Middelburg, Mevr. Snellen, alle in herb. Heukels; Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; *1877, L. in herb. pr.; — Sleeuwijk, Biesbosch, Aalburg, Poederoijen, Beusichem, Schalkwijk, Everdingen, Werkhoven, C. A. Backer, tendeele in herb. Heukels; Langs de Maas te Venlo 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 255); — tusschen Nieuwe Wetering en de School te Tongeren, tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 1. V. p. 407); — Nijbroek, K. A. (Arch. 2. III. p. 182); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Winterswijk, Varsseveld, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); Beek, Lent, Bemmel, Beuningen, Mook, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 268); — Petten, Castricum en Egmont, Bennebroek in een weiland op afgezanden duingrond, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); Urk 1884, S. (Arch. 3. I. p. 319, 324); — Scheveningsche duinen, de W. H. (Arch. 2. II. p. 120); Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 116 en VI. p. 110); Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); — Bergen op Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); Blerik, Hamert Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); St. Pietersberg, Gronsveld, Roermond, Un. 1861, Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883; *Gulpen, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 310).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

315. O. repens *L.* (*O. arvensis* Fl. B. S. p. 522). In zandige streken, vooral in de duinen. ♃. *Juli – Aug.*

β. **mitis** *Gmel.* (= (*O. maritima; O. repens* Fl. B. S. p. 522).

In Herb.: den Hoorn op Texel 1860, Lac.; 1869, Holk.; Texel 1866, D. Huizinga; Vlieland 1858, Lac.; Ameland, Bruinsma en Hinxt; Nesserduinen op Ameland 1869, en Schiermonnikoog 1867, Holk.; — Hunnerberg bij Nijmegen 1847, Th. Abel.; Nijmegen, B.; Gelderland, Hoffm.; — Haarlem 1842, Tilanus (P. N. S.); v. H.; Haarlemmerduinen, v. H.; Overveen 1839, Buse; v. d. T.; Aardenhout 1843, de Vriese; Splitg.; Bloemendaal 1845, O.; tusschen Bloemendaal en Brederode 1840, Romb.; Meerenberg 1868, v. T.; 1870, Hoek; Velserend 1871, Boerl.; Zandvoort, V. Z.; Velsen, M. D.; Breesaap, V. Z.; Vogelenzang 1871, Barnaert van Culemborg; — Hillegom 1845, O.; Noordwijkerhout 1858, S. en v. d. B.; Katwijk, Broers; Perin; Leiden 1835, Mb.; Persijnspan, Perin; Groot Berkheij 1833, S. S.; Wassenaar, Pierot; 1832, S. S.; Dz.; Waalsdorp 1842, v. Hov.; duinen 's Gravenhage, G. B.; 1834, v. H.; 1895, R. B.; Scheveningen, Un. 1851; 1883, C. v. d. Broek; 1884, V.; Destrée; 1895, R. B.; Loosduinen 1851, en ter Heide 1851, T.; Hollandsche duinen, Forsten; — Haamstede 1887, L.; Walchersche duinen 1839, en 1840, v. d. B.; duinen Vlissingen 1863, A. W.; Wemeldinge 1840, v. d. B.

(Vechten, W. C. v. Embden; — tusschen Zandpoort en IJmuiden 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; — Monster 1886, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden

in herb. Heukels; Oostvoorne 1894, Posth. in herb. pr.; duinen Domburg 1892, Ogt. in herb. pr.; Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Zoutelande 1881, L. in herb. pr. (als *O. maritima*); — St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.; Epen 1883, L. in herb. pr.).

Bovendien: *) Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 255); — Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Callantsoog, Petten, Velsen, Haarlem, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — Voorne en Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 110); — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Meerssen, Gronsveld, Elsloo, Valkenberg, Sittard, Maastricht, Un. 1861; Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 310); tusschen Eysden en Rijkholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 7).

Voorts vermeld bij Pelletier en Vorstius.

De opgaven voor de hoofdsoort in de vorige editie van den Prodromus n.l. Nijmegen Dz. en Culemborg vindt men onder O. spinosa terug. De eenige vermelding der hoofdsoort vind ik bij Lako, die haar voor Epen vermeldt aldaar verzameld in 1883; ik heb dit exemplaar echter niet gezien.

[Aanm.: Het is mij uiterst moeielijk gevallen aan het Herbariummateriaal O. spinosa en O. repens te scheiden. Het eenige kenmerk dat schijnt te beslissen over deze soorten bestaat in de lengte van de peul, die bij O. spinosa grooter dan de kelkslippen of even groot als deze is, bij O. repens daarentegen kleiner. Het eenige vruchtexemplaar in het stamherbarium van O. repens is afkomstig van den Heer Th. H. A. J. Abeleven, gevonden bij het opgaan van den Hunerberg over de Looijerij, aan den weg naar Ubbergen bij Nijmegen. Hier zijn inderdaad de peulen korter dan de kelkslippen, doch de takken hebben de typische beharing van O. spinosa; zelfs de jongste takken zijn eenzijdig behaard.

*) Opgaven als O. repens, zonder vermelding van variëteit.

De plant was volgens mededeeling van den Heer Abeleven kruipend en schijnt dus ook hierin met O. repens overeen te stemmen. De beschrijvingen van O. repens vermelden alle bij dezen een ver-kruipenden wortelstok, bij O. spinosa wordt nergens van den wortel gesproken, het oude bezwaar bij bijna alle beschrijvingen van naverwante soorten.

Ik geloof dat O. spinosa en O. repens werkelijk dezelfde soort zijn, doch slechts verschillende vormen, waarschijnlijk afhankelijk van de bodemgesteldheid. Volledig materiaal en nauwkeurige onderzoekingen zijn voor een juiste appreciatie dezer soorten hoogst noodzakelijk. Volgens het herbarium-materiaal schijnt bij ons te lande van O. repens alleen de doornlooze vorm voor te komen, behalve de hierboven genoemde uitzondering, terwijl ik sommige andere onbewapende vormen, wat beharing en groeiwijze betreft, onder O. spinosa heb gerangschikt als var. mitis L. Ik wensch echter de aandacht op deze beide soorten te vestigen en geef hierom ten slotte de onderverdeelingen, zooals die in Lange's Haandbog p. 822 voorkomen, die naar mijne meening deze soorten op de meest kritische wijze heeft onderscheiden.

O. campestris Koch et Ziz.

Stengels recht of opstijgend, evenals de gedoornde takken eenzijdig klierig-dunharig, bladen enkelvoudig of drietallig, lijn- of lancetvormig-ovaal, scherp getand, nimmer glad; steunblaadjes ei-lancetvormig; bloemen alleenstaande in de bladoksels, de hoogere tot een tros vereenigd; peulen even lang als of langer dan de kelk; zaden 2—4 ruw puntig. Kroonbladen rozenrood met witte kiel, zelden geheel wit.

β. microphylla P. Nielsen Msc. Doorns zeer zwak. Bladen klein, lijn-lancetvormig, minder gezaagd.

γ. villosa Knuth. Stengels alzijdig behaard.

O. procurrens Wallr. Wortelstok kruipend, stengels neerliggend of opstijgend, alzijdig door kleverige haren behaard; takken meestal gedoornd; bladen enkelvoudig of drietallig, blaadjes breed-ovaal, getand, klierharig, aan de ondervlakte vlak; steunblaadjes breed-eivormig; bloemen alleenstaand in de bladoksels; peulen korter dan de kelk, 2—4zadig; zaden als bij de voorgaande soort evenals de bloembladen.

Zeer veranderlijke soort, waarvan de belangrijkste vormen zijn:

β. mitis (O. spinosa α. L.). Takken zonder doorns; bloemen dikwijls bij paren bijeen.

γ. spinosissima Lange. Doorns krachtig, vaak vertakt; bladen rond-ovaal, evenals de bloemen kleiner dan

bij α. (= O. arvensis β. spinescens Ledeb. = O. pseudohircina Schur.).

Hiervan is onderscheiden O. repens L. hoewel deze door de meeste schrijvers als synonym wordt beschouwd met O. procurrens Wallr. (Cfr. Lange Vid. Selsk. Overs. 1873 p. 109). Deze laatste in geheel Europa algemeene soort werd door Linnaeus deels gebracht tot O. arvensis, deels tot O. spinosa, terwijl de echte O. repens door Linnaeus aangegeven van Engeland, meer algemeen wordt gevonden langs de zandige kusten der Atlantische Oceaan (Belgie, West-Frankrijk en Noord-Spanje: Nederland noemt Lange niet) en zich wezenlijk onderscheidt door de geheel neerliggende, doch nimmer kruipende, meer kleverig behaarde stengels, omgekeerd eivormige of ovaal-cirkelronde, aan den top eenigszins uitgerande, scherper getande bladen met sterk uittredende nerven, met kleinere bloemen en kortere kelkslippen, die gelijk aan of korter dan de peulen zijn.

O. hircina Jacq. Stengels opgericht of opstijgend, evenals de doornlooze takken alzijdig kleverig behaard; bladen drietallig; blaadjes elliptisch-ovaal, getand; steunblaadjes eivormig: bloemen bij paren in de bladoksels, tot trossen opgehoopt aan den top der stengels en der overige takken; peulen korter dan de kelk, 4—5 zadig; zaden als bij de vorige soorten.

In alle deelen grooter dan de voorgaande. De geheele plant kleverig behaard met een onbehagelijke geur. Kroonbladen als bij de vorige soorten. Wisselt af met enkelvoudige bladen.

Het schijnt mij toe dat een nader onderzoek onzer inlandsche Ononis-soorten naar levend materiaal zeer gewenscht is.

Anthyllis *L.*

316. A. Vulneraria *L.* In droge, zandige streken, gaarne op leem- en kalkhoudende gronden; in sommige streken buiten ons land als voedergewas gekweekt. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Hoorn op Texel 1860, Lac.; Texel 1866, D. Huizinga; Ameland (algemeen) 1897 V.; Schiermonnikoog 1867, Holk.; 1897, V.; Rottum 1896, Schipper; — Diepenveen 1850, R. B.; 1878, K.; — Zutphen, herb. v. A.; Station Oosterbeek laag 1897,

V.; Nijmegen, B.; Oosterhoutsche bosch 1844, 1847 en 1849, Th. Abel.; — Haarlem 1841, de Vriese; 1843, O.; v. Heijn.; Zandvoort, v. d. T.; Overveen 1871, Hoek; 1842, D. Bierens de Haan (P. N. S.); Bloemendaal, V. Z.; Kerb.; 1835, Buse; Velsen, v. H.; 1848, T.; Velserend 1842, v. H.; Zomerzorg, M. D.; v. d. T.; Schoorl 1881, B. Jelgersma; Spoordijk Enkhuizen 1895, Sanders; — Noordwijk 1876, O.; duinen Leiden 1835, Wtt.; Katwijk 1825, de Vriese; 1828 en 1830, Wtt.; v. d. T.; v. H. (zeldzaam); 1832, S. S.; Pierot; 1835, Mb.; 1836, Lac.; 1836, v. d. B.; 1837, Buse; 1839, B. W.; Wassenaar, Dz.; Mb.; 1856, S.; Perin; Waalsdorp, V. Z.; Scheveningen, Un. 1853; HS. (Coll. Nat.); 1861, de Br.; 1884, V.; Destrée; duinen bij 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; 1854, v. H. Jr.; R. B.; ter Heide, Un. 1851; Nieuwland achter 's Gravezande 1845, v. d. T.; weiland bij Louterbloemen onder Dubbeldam 1884, V.; Rockanje, Exc. 1884; — Walcheren, G. v. Hennekeler; 1840, v. d. B., Westkapelle 1841, v. d. T.; Koudekerke 1863, B. W.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1880, Buijsman; — 's Hertogenbosch, v. A.; Hoeven, de Haas; — Venlo 1901, Rieter; Watersleijhof bij Sittard 1896, G.; Beek, 1872, Lac.; Un. 1883; Beek—Elsloo, Un. 1883; Keutebron 1889, V.

β. **polyphylla**. Een vorm afkomstig uit Boheme, Istrië, Neder-Oostenrijk en Moravië, naar het schijnt hier uit Sicilië ingevoerd.

In Herb.: Apeldoorn. Op met Sumacafval bemest klaverland 1877, K. A.

(Midsland op Terschelling, J. B. Tijm; — Leens, J. Borgman; — de Bilt, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — duinen Castricum 1883, Heinsius in herb. pr.; tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1887, J. J. Smith, Stationsemplacement Kwadijk 1887, Costerus in herb. pr.; Wijk aan Zee, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Noordwijk 1900, en Kat-

wijk 1885, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Oostvoorne 1878, K. A. in herb. pr.; 1894, Posth. in herb. pr.; — duinen Domburg 1891, Ogt. in herb. pr.; Mevr. Snellen in herb. Heukels; Zoutelande 1874, L. in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 229 en 256); — Hunerberg bij Ooizicht, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 269); — Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. 1. p. 271); Callantsoog, Petten, Castricum, Vogelenzang, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); Parkweg Amsterdam 1890, J. J. Smith Jr. (Arch. 2. V. p. 688); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. 1. p. 375); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — St. Pietersberg, Un. 1861; 1885, K. en G.; Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 8).

Voorts vermeld bij Dodoens, Lobel, Pelletier en Munting.

[Aanm.: De meeste exemplaren en alle, die aan de kust gevonden worden, behooren tot de var. maritima Schweigg. Volgens Kerner Schedae II. p. 13—19 zou men bij ons de volgende varieteiten kunnen aantreffen:

a. Vulneraria L. Stengel over de geheele lengte op bijna gelijke afstanden met bladen bezet, bovenaan evenals de bladonderzijde aangedrukt kort grijs zijdeachtig behaard; omwindselbladen iets korter dan de hoofdjes; vruchtbeginsel eivormig, 2maal langer dan breed, met recht afstaande, zacht zijdeachtige beharing; bloemen dikwijls met bleekgele vlag en vleugels en purperen kiel; vleugelschijf 7 m.M. lang, het middenveld eivormig; peulen gelijkmatig gezwollen, 5 m.M. lang.

b. polyphylla Kit. Stengel recht, tot 50 c.M. hoog, over de geheele lengte op gelijke afstanden, doch rijkelijker dan bij a bebladerd, aan het onderste derde deel afstaand ruwharig, bovenwaarts door aangedrukte en afstaande haren witviltig; stengelbladen van onderen afstaand-dichtwollig; omwindselbladen even lang als de hoofdjes; vruchtbeginsel lang, weinig gezwollen, bijna buisvormig, meer dan tweemaal langer dan breed, afstaand dicht witwollig; kleur der bloemen wisselend als bij a; bloembladen nu eens alle goud-

geel, dan weer van lichter of donkerder roode kleur, vooral de vlag en vleugels vaak bleekgeel en de kiel aan den top donkerrood; vleugelschijf 6 m.M. lang en 5 m.M. breed, middenveld rondachtig; peulen slechts boven de zaden sterk gezwollen. Verspreidingsgebied hierboven reeds vermeld.

c. maritima Schweigg. Stengels dunner, dikwijls 60 c.M. hoog, behalve de wortelbladen bovenaan nog 3—4 bladen dragend, meestal zeer vertakt, met talrijke, vaak kleine hoofdjes, evenals de bladonderzijden grijs zijdeachtig behaard; wortelbladen bijna enkelvoudig; blaadjes der stengelbladen smaller dan bij a; kelk ongekleurd, wit wollig; bloemen zuiver geel.

d. vulgaris Koch. Stengels meest 10–30 c.M. hoog, bochtig opstijgend, krachtig, slechts aan het benedeneinde van 1—2 bladen voorzien of ook over de geheele lengte naakt, zwak zijdeachtig grijs. Bladen van boven kaal, onderwaarts aangedrukt behaard; kelk wit, door korte aangedrukte haren glanzig, bij vruchtrijpte lang eivormig; kroonbladen in de meeste gevallen geel of goudgeel; vlagschijf iets korter dan de nagel, 7—8 m.M. lang en 5—6 m.M. breed, het middenveld eivormig, de opgebogen rand 2 m.M. breed.

Lange (Haandb. p. 825) vermeldt nog eene variëteit: stenophylla. Blaadjes alle even groot, lijnvormig, aan de onderzijde evenals de stengel zacht en aangedrukt zijdeharig.

e. Dillenii Schultes (A. vulneraria γ. rubriflora D.C.) als volgt beschreven:

„Plant gelijkend op de var. c.; stengel rechtop, dun, stijf, slechts aan de onderste helft bebladerd, nu eens lager, dan hooger; kelk van voren steeds vuil violet, recht en afstaand fijnharig; bloemen meestal bloedrood; vlagschijf iets korter dan de nagel, 5–6 m.M. lang, 3–4 m.M. breed, haar opgebogen rand slechts 1 m.M. breed."

Zij wordt opgegeven van de Oostenrijksche kustlanden, Rheinpaltz en het groothertogdom Hessen, doch wordt ook opgegeven door Lange op Bornholms Oostkust. Ofschoon onwaarschijnlijk, zoude deze variëteit ook bij ons kunnen aangetroffen worden.

Subtribus Trifolieae *Koch.*

Medicago *L.*

317. M. sativa *L.* Zuid-Europeesche plant, doch vaak als

veevoeder verbouwd en hierdoor allerwege verwilderd. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Eierlandsche polder op Texel 1869, Holk.; molen op Vlieland 1858, Lac.; — Midwolde, en klooster ter Apel, Strat.; — Deventer 1897, V.; Kampen 1854, R. B.; station Wijhe, Un. 1888; — Harderwijk 1865, R. B.; Epe 1864, S.; Zutphen 1877, K.; station Oosterbeek laag 1897, V.; Nieuwe haven Nijmegen 1874, en Hees bij Nijmegen, Th. Abel.; 1880, Posth.; Beuningen, B.; Broers; — Amersfoort 1894, Garj.; de Bilt 1835, D. S.; Blauwkapel, C. A. Bergsma; — Amsterdam 1875, en Oosterdoksdijk de Liefde 1844, Lac.; Fl. Amst.; Petroleumhaven bij Amsterdam 1897, V.; Enkhuizen 1895, Sanders; Haarlem, v. d. T.; Berkenrode 1877, v. E.; Groot Bentveld, v. d. T.; — Leiden, de Vriese; R. B.; 1847, O.; Zijl bij Leiderdorp 1840, B. W.; Zoeterwoude 1898, V.; kanaal Katwijk, Wtt.; 1833, S. S.; 's Gravenhage, en Scheveningsche weg, V. Z.; Hoek van Holland, Barger en Cool; 1882, F. Loeff; 1894, Destrée; Dordrecht, Lac.; — Zuid-Beveland, en Westerscharre 1833, v. d. B.; Middelburg meelfabriek 1896, en Vlissingen 1893, L.; station aldaar 1880, Buijsman; — Werkendam 1886, en Woensdrecht 1884, V.; — Beek, Un. 1883; Gulpen 1871, Lac.

(Prins Hendrik polder Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Voorst 1892, K. A. in herb. pr.; Elst, A. H. Blaauw; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; Berg en Dal, F. J. Bevort; Culemborg, C. A. Backer; — Vechten, W. C. v. Embden in herb. Heukels; tusschen Abcoude en Baambrugge 1899, A. C. J. v. Goor; Sparendam, C. A. Backer; IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; H. v. d. Linden; F. D. J. Risch in herb. Heukels; station Zwijndrecht 1886, en Goes, Posth. in herb. pr.; IJzendijke, P. J.

Roosendaal in herb. Heukels; Koudekerke 1874, L.; Oostkapelle 1877, Frederiks in herb. L.; — Sleeuwijk, Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Opslag onderste molen Venlo 1899, Rieter in herb pr.; Schaesberg 1893, V. Suringar in herb pr.).

Bovendien: Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 211); Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 269); — Abcoude, E. B. Asscher (Arch. 1. I. p. 442); — Brederode, v. E. (Arch. 2. III. p. 419); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 116, VI. p. 110); — Bergen op Zoom, Un. 1896 Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Baarle, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570).

* **M. media** *P.* (*M. falcata* × *sativa*). Bastaard, somtijds even als **M. sativa** gekweekt en verwilderd langs dijken en wegen. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Station Wijhe, Un. 1888; — Bronsbergen bij Zutphen, Un. 1897; station Culemborg 1899, C. A. Backer; —? Amersfoort 1895, Garj.; — havendijk Goes 1848, v. d. B.; Wilhelminadorp Z.-Bevel. 1841, v. d. T.; — Klopperwaaad Werkendam 1886, 1887, V.; — Venlo 1899, Garj.; St. Pietersberg bij Maastricht 1885, K. en G.

(Zutphen 1888, L. en Ensink in herb. L.; Nijmegen P. v. d. Burg, Heukels in herb. pr.).

Bovendien: Vogelschorre, Neuzen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 275, ofschoon deze opgaaf later niet meer voorkomt. Arch. 2. III. p. 116).

318. M. falcata *L.* Aan wegen, op droge, grazige plaatsen. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Leeuwarden 1872, Cayaux; — Meppel, v. Heijn.; — Kampereiland 1847, R. B.; 1870, Hoek; Zalk 1844, T.; 1891, Carmiggelt; Kampen 1849, R. B.; Zwolle, Thorbecke; v. H.; 1865, H. d. V.;

1901, L.; op den weg naar Deventer, v. H. *); Deventer, Halbertsma; 1840, Buse; v. H.; Un. 1850; 1876, K.; 1897, V.; Katerveer 1839, v. H.; Wijhe bij Zwolle 1842, Tilanus (P. N. S.); — Zutphen, Forsten; Hoffm.; 1882, C. v. d. Broek; Leerserbosch bij Zutphen, Un. 1897; wallen Zutphen, G. B.; Voorst 1876, K.; Doesburg 1871, O.; Arnhem, Hoffm.; 1835, de Vriese; 1860, v. H.; S.; Thomson; 1897, V.; Nijmegen, B.; 1864, v. H.; N. en Th. Abel.; Dz.; Ooische waard, N. en Th. Abel.; Vestingwerken Nijmegen, N. en Th. Abel.; 1853, O.; Groesbeek 1900, Jongm.; Lobith 1837, V. Z.; Culemborg, C. A. Bergsma; Redichemsche en Schalkwijksche waarden 1899, C. A. Backer; Bommel 1833, Wtt.; — Amerongen, C. A. Bergsma; Zandplaat bij Wijk bij Duurstede 1857, Knüttel; tusschen Wijk en Schalkwijk 1833, Wtt.; Amersfoort 1860, R. B.; — Bloemendaal, Kerb.; Bloemendaalsche bosch 1872, Boerl.; Overveen, V. Z.; — Noordwijk binnen aan den molen naar Noordwijkerhout, Mb.; 1833, S. S.; Noordwijk 1840, B. W.; 1848, O.; Oud Poelgeest, de Vriese; Leiden 1835, Mb.; 1843, O.; Wassenaar, v. d. B.; Dordrecht 1882, V.; Gorinchem, Wtt.; 1864, H. d. V.; Lek bij Vianen 1839, v. d. T.; Oud Slijkerveer bij Vianen, v. H.; 1835, D.S.; v. d. T.; — Werkendam 1836, Lac.; 1897, V.; Breda, v. A.; Ortensche schans bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; Asten 1901, Rovers; — Maas te Heijen bij Gennep 1876, Lac.; St. Pietersberg 1893, de Haas.

β. **angustifoliolata** *Vuyck.* Blaadjes lijnvormig; een aangevoerde vorm, die zich met geleidelijke overgangen bij de hoofdsoort aansluit. *Juli—Aug.* (Cfr. Arch. 3. I. p. 586).

In Herb.: Deventer 1897, V. — Lucifersfabriek

*) Het etiquet vermeldt: Est eadem quae delineata est in Fl. Batava sub nomine Trigonellae corniculatae, v. H.

Apeldoorn 1897, K. A.; IJsel bij Doetinchem 1901, des Tombe; IJsel bij Rhederveer 1874, O.; rechter Rijnoever bij Arnhem 1897, V.; — Amersfoort, Garj.; — 's Gravenhage, R. B.; Hoek van Holland 1894, Destrée; — meelfabriek Middelburg 1896 en 1898, en haventerrein Vlissingen 1886, L. en Brakman in herb. L.

α. (Midsland, J. B. Tijm in herb. Heukels; — Olst 1892, Ogt. in herb. pr.; 1901, L. in herb. pr.; — Gorssel 1899, V. Suringar in herb. pr.; Rijswijk (Gld.), C. A. Backer; B. J. v. Wagensveld; Berg en Dal, F. J. Bevort; Elst, A. H. Blaauw in herb. Heukels; — Rhenen 1886, Posth. in herb. pr.; 1887, Struyk. in herb. pr.; Utrecht, W. C. v. Embden; — Zaandijk, J. F. Wichard in herb. Heukels; Naarden 1894, Struyk. in herb. pr.; Overveen, Haarlem—Schalkwijk, Everdingen, C. A. Backer; Overschie, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Villapark Venlo 1895, Rieter in herb. pr.).

β. IJseldijk bij Zwolle 1875, v. Tuinen in herb. pr.; — Zutphen 1888, L. en Ensink in herb. L.; — Merwedekanaal bij Nichtevecht, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; dokken Amsterdam, B. Boon; houthaven aldaar, J. Koornneef; stationsemplacement Vlaardingen, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; station Sliedrecht 1895, Posth. in herb. pr.; tusschen Andel en Veen 1887, J. J. Smith in herb. Costerus).

Bovendien: (*α.*) Vlieland op puinachtigen grond langs aardappelland aan den voet der duinen 1858, Lac. (Arch. 1. V. p. 77); — Holst aan den IJsel, Ogt. (Arch. 2. VI. p. 322; [drukfout voor Olst?, zie groeiplaats hierboven]); — Hamert, Un. 1893 en in herb. V. Suringar (Arch. 2. VI. p. 570); Elsloo, Lac. (Arch. 2. V. p. 8).

319. **M. Lupulina** *L.* Allerwege op grazige gronden langs wegranden en op bouwlanden. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Eierland op Texel 1860, Lac.; Prins Hendrikpolder aldaar 1869, Holk.; Vlieland (zeer zeldzaam) 1858, Lac.; – Leeuwarden 1859, S.; Franeker, v. H.; Giekerk 1850, S.; – Groningen 1856, Strat.; – Meppel, v. Heijn.; Assen, * Forsten; 1859, Lac. en S.; Odoorn 1859, Lac. en S.; – Kampen 1844, T.; v. Heijn.; 1849, R. B.; Zwolle 1885, L.; Vechtdijk in Geune bij Zwolle 1891, L.; Deventer 1839, Halb.; 1876, K.; – Harderwijk, R. B.; Zutphen 1849, Gronem.; * Apeldoorn 1872, K. A.; Nijmegen, B.; Th. Abel.; – Utrecht 1837, D. S.; * 1840, Lac.; * v. H.; 1851 A. W. Hartm.; 1849, A. W. Hartm. en R. B.; * v. d. T.; tusschen Utrecht en Houten, v. d. T.; Schalkwijk 1833, Wtt.; – Naarden 1864, O.; Ooster begraafplaats 1867, en 1868, O.; Amsterdam, Fl. Amst.; * v. H.; Oosterdoksdijk en het Funen, M. D.; Slooterweg 1845, P. A. Richard; Amstelveensche weg 1836, v. H.; * Amstel bij Amsterdam 1845, Romb.; Uithoorn 1872, Boerl.; Zaandam 1897, V.; Haarlem 1834, Buse; 1871, O.; Haarlemmerhout 1840, Buse; Overveen, Exc. 1883; Bloemendaalsche bosch 1872, Boerl.; Zandpoort, Buse; Haarlemmermeer 1853, S. en Hartm.; – Noordwijk 1872, Boerl.; Lisse, Exc. 1888; Leiden 1832, S. S.; 1833, Wtt.; Dz.; 1835, Mb.; B. W.; 1842, O.; Perin; Pierot; de Vriese (P. N. S.); Forsten; 1854, Kramer; Haagsche Schouw, Pierot; Perin; Vinkweg bij Leiden 1826, de Vriese; * Katwijk, v. H. (*villosissima*); Spanjaardsbrug bij Leiderdorp 1842, O.; Wassenaar 1873, Boerl.; Haagsche bosch, V. Z.; Kerb.; 's Gravenhage, R. B.; Monster, Un. 1851; Delft, v. S. V.; * 1845, de Br.; Rotterdam 1836, (Miq.?); tusschen Kralingsche veer en Rotterdam 1901, Jongm.; Dordrecht 1850, M. J. Cop; 1882, V.; Willemsdorp 1884, V.; 1884, C. v. d. Broek; * Gorinchem 1840, Lac.; – Zierikzee 1873, P. Schuringa; Zuid-Beveland (als *forma gracilis*),

v. d. B.; Zuid-Beveland 1839, en * Wilhelminadorp 1838, v. d. B.; Kleverskerke 1886, L.; Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, Hoek 1853, en St. Kruis 1861, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; v. Rees; Werkendam 1897, V.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Asten 1901, Rovers; — station Beek, Boerl.

(Midsland, J. B. Tijm in herb. Heukels; Hollum 1864, H. v. d. Ley; — kerkhof Suameer 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Denekamp, J. B. Bernink; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; de Haas in herb. pr.; Dreeft aldaar 1844, Alpherts in herb. pr.; Overlangbroek, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; — Merwedekanaal, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Velsen, Spaarndam, C. A. Backer; — Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; H. v. d. Linden; F. D. J. Risch; — Middelburg 1874, L. in herb. pr.; 1891—94, Ogt. in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke; Spijkenisse, J. Koornneef; IJzendijke, P. J. Roosendaal; Waarde, M. v. Weele; — Werkhoven, Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Ameland 1854, Dr. Kros (Arch. I. IV. p. 83); al de Noordzee-eilanden, v. E. (Arch. 2. 1. p. 375); — Rolde 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); — straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 614); Zevenaar, Winterswijk, Eibergen, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); — Urk 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 293, 3. I. p. 318 en 324); duinen den Helder, Callantsoog,

Kennemerland, Velsen, duinen en binnenduinen van Haarlem, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); Beverwijk, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 69); — 's Gravenhage, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 116, 2. VI. p. 110); — Mallenburg, station Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Venlo, Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); St. Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Bunde—Valkenberg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 310).

[Aanm.: De met * gemerkte planten stellen voor de var. β. Willdenowiana Bluff et Fingerhut (Bönnigh. Prod. Ed. I. non β. Fl. B. S.) die aldus beschreven wordt: Steunblaadjes gegolfd-getand, peultjes klierig behaard, met afstaande gelede haren, vooral aan den voet der vruchten.

Een tweede variëteit, onder den naam stipularis Wallr. in Linnaea 14. p. 630 als soort beschreven, moet zich onderscheiden door breed-eivormige, getande steunblaadjes.

Ik heb echter gemeend deze verscheidenheden niet te moeten onderscheiden.

320. **M. orbicularis** *L.* Algemeen in de Oostenrijksche kustlanden en van daar vaak ingevoerd in andere streken. ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: Op klaverland met uit Palermo afkomstige Sumac bemest 1877, K. A.

321. **M. intertexta** *Gärtn.* var. **echinus** *Arc.* (*M. echinus* D.C.). Zuid-Europeesche plant. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Amsterdamsche vaart bij Haarlem Juli 1887, P. van der Lijn.

322. **M. arabica** *All.* (*M. maculata* Willd. et Prodr. Ed. I. p. 60). Langs dijken en wegen. Plant van de kusten der Middellandsche Zee en den Atlanti-

schen Oceaan, nu en dan ook meer landwaarts in aangevoerd. ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: Groningen, Strat.; — Langenhollenweg bij Zwolle 1992, L.; — Apeldoorn 1872, K. A. (in herb. K. A. van 1852—1896); 1878, K.; — Eem bij Amersfoort 1893, Garj.; — Amsterdam, Lac.; v. d. T.; 1868, Hinxt; Zeedijk aldaar 1858, Romb.; Oosterdoksdijk 1846, M.D.; Flor. Amst.; Schans te Amsterdam 1867, O.; 1873, Lac.; Amstelveensche weg 1839, Romb.; Enkhuizen 1895, Sanders; — Haagweg Leiden, Pierot; Mb.; Perin; 1897 V.; de Vink bij Leiden 1882, S.; Vest aldaar 1833, S. S.; de Zijl bij Leiderdorp 1833, Hinxt; 1835, Mb.; Dz.; 1838, Buse; 1839, B. W.; 1845, O.; Spanjaardsbrug aldaar 1845, O.; tusschen Leiden en Valkenburg 1833, Wtt.; Haagsche Schouw 1832, S. S.; Morssebelsche polder onder Oegstgeest 1833, Wtt.; 's Gravezande 1892, V.; Exc. 1899; Hoek van Holland 1892, V.; 1895, Barger; tusschen Hoek van Holland en Maassluis 1894, en Maassluis 1894, 1895, V.; West-Frankenlandsche dijk bij Schiedam (bijna de eenige plant) 1898, V.; Zwijndrecht 1840, Lac.; Brielle 1894, V.; Goerree 1894, Boerl. en V.; — Schouwen, Dz.; Goemans; Zierikzee, Un. 1894; St. Philipsland 1890, L.; Noord-Beveland 1869, H. d. V.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Westendam 1837 en Westerhavendijk, Stoofweide 1838, v. d. B.; Noorddijk tusschen Goes en Kattendijke 1841, v. d. T.; Breskens 1839, Lac.; — Bergen op Zoom, Thomson; — Vaals 1899, G. en V.

(Reitdiepsdijk Groningen, F. de Boer; — Vechten, W. C. van Embden; — Monster, J. F. Wichard in herb. Heukels; Delft 1876, L. in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch; — IJzendijke, P. J. Roosendaal; Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; Wissenkerke (N.-Bev.) 1886, Schipper in herb. pr.; Veersche weg Middelburg 1894, Ogt. in herb. pr.; — Halsteren, P. J. Verhoeven in herb.

Heukels; boomkweekerij Oudenbosch 1899, Posth. in herb. pr.; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); geheel Zeeland behalve Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 116 en 2. VI. p. 110).

323. M. hispida *Gaertn.*

α. **apiculata** *Willd.* Algemeen in Istrië, nu en dan echter ingevoerd. ☉.

In Herb.: Zwijndrecht bij de Zoutkeet, Lac.

β. **denticulata** *Willd.* (*M. denticulata* Willd. en Prodr. Ed. I. p. 61; *M. muricata* Fl. B. S. p. 840). Zuid-Europeesche plant, oorspronkelijk op koornvelden en op ruigten, van daar echter veelvuldig ingevoerd. ☉. *Mei—Juli.*

In Herb.: Apeldoorn, 1872 en op met Sumac, uit Palermo afkomstig, bemeste heide aldaar 1877, K. A. (reeds in herb. K. A. van 1852 en 1854); op een mesthoop aan den Graafschen weg bij Nijmegen, M. Coenen ex herb. Abel.; — Zeeburgerdijk Amsterdam, V. Z.; Oosterdoksdijk aldaar, Lac.; 1839 en 1841, v. d. T.; Weteringschans aldaar 1873, Lac.; — Aschschuur Leiden, Dz.; 1838, Mb. (als *muricata*); 1839, B. W.; Spanjaardsbrug onder Leiderdorp 1843, O.; Groenoord bij Leiden 1898, Struyk.; — Wateringen op een mesthoop 1876, L.; — Oranjepolder bij Kleverskerke 1883, A. W. en L.; Stationsterrein Vlissingen 1880, Buijsman; — Biesland bij Maastricht 1894 en Maasoever bij Wijk 1894, de Haas; Meers bij Elsloo, hooilanden langs de Maas 1872, Lac.

(Middelburg 1900, Mevr. Snellen in herb. Heukels).

Bovendien: St. Lavante, H. d. V. (Arch. 2. III. p. 310); eiland Schouwen, Dz. in Bijdr. VII, p. 34, wellicht verward met *M. arabica.*

M. muricata *Lam.* werd door Meese voor Friesland opgegeven; waarschijnlijk zal ook deze plant tot M. arabica gebracht moeten worden.

324. M. sphaerocarpa *Bertol.*. Plant van de kusten der Middellandsche Zee; een enkele maal ingevoerd. ⨀. *Mei—Juni.*

In Herb.: Apeldoorn, op klaverland met uit Palermo afkomstige Sumacafval bemest 1877, K. A.

325. M. minima *Lam.* Op zandige grasgronden. ⨀ of ⨀. *Juni—Aug.*

In Herb.: Apeldoorn, op met Sumac uit Palermo afkomstig bemest klaverland 1877, K. A.; Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen, Th. Abel.; Spoel bij Culemborg 1839, Lac.; 1839, v. d. T.; Kraamw.; 1842, G. Deijn.; 1843, v. d. T.; — tusschen Utrecht en Houten, L. Marchand; — Nieuwlandsdijk bij Hoek van Holland 1879, S.; 1880, herb. O.; 's Gravezande 1899, V.; — Tholen, Dz.; Zuid-Beveland, Mb.; 1840, v. d. B.; Driewege 1837 en 1839, v. d. B.; West-Kapelle 1876 en Hulst 1857, A. W.

(Spoel Culemborg 1846 Alpherts in herb. pr.; — Hoek van Holland 1892 V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Bloemendaal, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); voorts bij Munting volgens Oudemans.

[Aanm.: De plant van de Waal bij Nijmegen 1864 v. H., is een jeugdig exemplaar van Medicago falcata.]

Trigonella *L.*

326. T. ornithopoides *D. C.* Weiden van Zuid- en West-Europa, doch zich langs de kust verspreidende tot Engeland en Denemarken. ⨀. *Juni.*

In Herb.: In vroonen achter Overduin te Oost-Kapelle 1879, L. en J. C. Frederiks.

Bovendien: Bergen bij Alkmaar in groote hoeveelheid 1878, H. d. V. (Arch. 2. III. p. 234).

327. T. orthoceras *Karel. et Kiril.* Plant der trans-

caucasische Russische Provincien; een enkele maal in Europa ingevoerd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Voormalige buitenplaats Groenhoven bij Leiden 1898, F. J. Struykenkamp.

328. T. coerulea *Ser.* (*Melilotus coeruleus* Desr.). In het gebied der Middellandsche Zee inheemsch, in noordelijker landen nu en dan verbouwd en somtijds in talrijke exemplaren verwilderd; ook hier en daar met granen ingevoerd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Kampen 1854, R. B.; Wallen Deventer 1880, K.; Pothoofd aldaar 1879—1884, v. d. Veen en K.; 1882, K.; 1893, K. A.; — Nieuwe haven bij Nijmegen 1898, Docters van Leeuwen; haven Wageningen 1901, des Tombe; — tramdijk Grebbe—Rhenen 1901, des Tombe; 't Hoogje bij Amersfoort 1898, K. A.; — huis ter Rivier bij Overschie 1894, V.; Teunis van Wijngaardenpolder bij Dordrecht 1835, Lac.; — Meelfabriek bij Middelburg 1896, Ogt; 1896, L.; Stationsterrein 's Hertogenbosch 1891, Wakker; Hinthamerweg aldaar 1897, Heinsius.

(Tuin Driebergen 1896, Posth.; — ruigte Schie te Rotterdam, F. D. J. Risch).

Melilotus *L.*

329. M. dentatus *Pers.* Aan kanten van wegen en akkers, doch steeds op zouthoudenden bodem in Europa zeer verspreid. ⊙ en ⊙. *Mei—Sept.*

In Herb.: Op bagger aan de Weteringschans te Amsterdam 1873, Lac.

330. M. indicus *All.* (*M. parviflora* Desf.). Vochtige weilanden langs de kust der Middellandsche Zee, doch reeds vroeger waargenomen langs de kust van Bretagne en nog noordelijker; ingevoerd met Lucerne klaver. ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Amersfoort 1865, Garj.; — Bloemkwee-

kerij van Ballego bij Leiden 1898, V.; voormalige buitenplaats Groenhoven aldaar en braakland langs de Haarlemmertrekvaart 1900, Struyk.; duinkant bij 's Gravenhage 1879, A. J. de Bruijn; moestuin bij Dordrecht 1896 en Proefveld aldaar 1899, Posth.; – Meelfabriek te Middelburg 1895, Ogt.; – Biesland bij Maastricht 1894, de Haas.

(Stoommeelfabriek Deventer, H. W. Peteri; – Amsterdam, J. Koornneef; – Stationsemplacement Vlaardingen, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels).

331. M. altissimus *Thuill.* (*M. officinalis* Willd. in Prodr. Ed. I. p. 61; *M. macrorrhiza* P. Koch.). Op vochtige plaatsen, aan rivieroevers, gaarne op zouthoudenden bodem. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Coxdorp 1869, Holk.; – Zalk, R. B.; Zalkerbosch 1870, Hoek; Kampen 1847, R. B.; Kampereiland 1848, T.; Herkuloergrintweg bij Zwolle 1853, Dr. Kros; v. H.; Deventer 1846, v. Gron.; Pothoofd aldaar 1876, R.; – Bronsbergen bij Zutphen 1897, L.; Doesburg, L. Buckler; Harderwijk, R. B.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; 1849, Th. Abel.; Leeuwenberg 1821, B.; Herwijnen 1889, S.; Wageningen, Forsten; Culemborg 1832, Wtt.; op het eiland Kandia in de Lek bij Culemborg 1850, P. A. B.; – Amersfoort 1895, en Eem bij Amersfoort 1891, Garj.; Utrecht, v. Dijk; Zeisterbosch 1897, Jongm.; – 't Gooi 1828, Wtt.; Amsterdam 1843, O.; Oosterdoksdijk 1847, Romb.; M. D.; Fl. Amst.; 't IJ bij Amsterdam, Lac.; Nieuwe Diep 1842, Tilanus (P. N. S.); Alkmaar 1871, S. en Abel.; Overveen 1878, S.; Zandvoorderlaan 1839, Buse; – Noordwijk, B. W.; Lisse, Exc. 1897; Leiden 1835, Mb.; 1845, Perin; 1846, O.; Katwijk, G. B.; S. S.; 1835, Mb.; Kerb.; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage, R. B.; Loosduinen, Destrée; den Haak, V. Z.; Fyenoord 1834, v. H.; 1870, O.; tusschen Kralingsche

veer en Rotterdam 1901, Jongm.; Zwijndrecht 1878, Posth.; Dordrecht 1881, C. v. d. Broek; 1882 en 1886, V.; Sliedrecht 1835, Lac.; – Kleverskerke 1884, A. W.; Vlissingen 1880, Buijsman; Oosterland (Duiveland) 1887, L.; Hoek 1863, A. W.; – Boschpoort Breda, V. A.; Werkendam 1897, V.; – Maastricht, Un. 1861; Beek, Un. 1883; Oud Valkenberg 1864, H. d. V.

(Winschoten 1894, Schipper in herb. pr.; – Zwolle 1893, L. in herb. pr.; – Apeldoorn 1817, K. A. in herb. pr.; Heelsum, Mej. S. v. Cleef in herb. Heukels; Zand Spoel Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; – Merwedekanaal, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; IJmuiden 1896, Struyk. in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer; – Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Vlaardingen, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; – Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; – Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Poederoijen 1886 J. J. Smits in herb. Costerus; 's Hertogenbosch 1888, Struyk. in herb. pr.; – Venlo 1893, Geulle 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Ooische waard, Oosterhoutsche bosch, Uiterwaarden Lent, Weurt, Beuningen enz., Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 269); – Parkweg bij Amsterdam 1890, J. J. Smith Jr. (Arch. 2. V. p. 688); – Scheveningen de W. H. (Arch. 2. II. p. 120); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); – Zuid-Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 116); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 110); – Venlo, Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Beek – Elsloo, Maastricht, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 310).

Voorts vermeld bij Pelletier, Hondius, Knijf en Bruman; Wijk bij Duurstede, Oorsprong, Prodr. Ed. I.

332. M. officinalis *Desr.* (= *M. arvensis* Wallr. et Prodr. Ed. I. p. 61). Aan kanten van wegen en akkers, gaarne op leembodem. ☉ en ☉. *Juni – Sept.*

In Herb.: Coxdorp 1860, Lac.; – Metslawier 1860, S.; – Pothoofd Deventer 1877, K.; – Zeist 1896, Jongm.; Utrecht en Bunnik, v. d. T.; – Diemerbrug 1870, Hoek; Muiderpoort 1866, J. M. de Boer; Amsterdam 1873 en Weteringschans aldaar 1873, Lac.; Uithoorn, Boerl.; Enkhuizen 1894, Sanders; – Leiden 1843, O.; huis ter Rivier bij Overschie 1894, V.; – Zuid-Beveland 1848 en Driewege 1840, v. d. B.; Nieuw en St. Joosland 1887, A. W. en L.; Zuiddorpe 1855, A. W.; – Deuteren, v. H.; Asten 1901, Rovers; – Valkenberg, Un. 1861; Gulpen 1871, Lac.

(Terschelling, Heukels in herb. pr.; – Groningen, R. de Boer en H. Kooi; Leens, J. Borgman; – Denekamp, J. B. Bernink; Kampen, J. Boldingh; – Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Westerbouwing 1893 en Station Wageningen 1893, V. Suringar in herb. pr.; Tiel, Posth. in herb. pr.; – Amersfoort 1893, Heinsius in herb. pr.; tusschen Duivendrecht en Abcoude, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Utrecht, W. C. v. Embden; – halte wedrennen heide bij Bussum 1899 en Muiderberg Un. 1901, Koning in herb. pr.; Zandvoort, J. Swart in herb. Heukels; Station Alkmaar 1894, V. Suringar in herb. pr.; – voormalige buitenplaats Groenhoven Leiden 1899, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden; – Middelburg, Movr. Snellen in herb. Heukels; Wissekerke (N.-Bev.) 1877, L. in herb. pr. et Ogt.; Groede 1877, Brakman in herb. L.; IJzendijke, P. J. Roosendaal; – Breda, Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels).

Bovendien: Deventer 1877, K. A. (Arch. 2. III. p. 116); Zutphen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 614); – op Voorne zeldzaam, v. E. (Arch. 2. I. p. 376); – Oost- en West-Vlaanderen, A. W. (Arch. 2 III. p. 116);

— Maastricht, Un. 1861 (Arch. 2. IV. 310); langs den kolenspoorweg naar Simpelveld 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 8).

333. M. albus *Desr.* (*M. vulgaris* Fl. B. S. p. 534; *M. alba* Prodr. Ed. I. p. 61). Aan wegen, op bouwlanden en op ruige plaatsen. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Stationsterrein Leeuwarden 1872, Cayaux; — Pothoofd Deventer, Romb.; 1877, K.; Deventer 1846, v. Gron.; Station Hengelo, Un. 1895; — Zutphen *1888, L. en Ensink; Arnhem, Un. 1859; Kops; v. H.; E. B. Asscher; Nijmegen 1833, Wtt.; 1849, Th. Abel.; Thomson; Ooische waard, Oosterhoutsche bosch, Lent, Beuningen, N. en Th. Abel.; tusschen Rhenen en Wageningen 1901, des Tombe; aan de Waal onder Heerenwaarde, v. d. T.; Culemborg, Wtt.; 1857, Knüttel; station aldaar 1899, C. A. Backer; — Eem bij Amersfoort 1894, Garj.; Wikkenburg 1829, Wtt.; Breukelen, Nijhoff; tusschen Nieuwersluis en Loenersloot 1837, D. S.; — Amsterdam 1874, Lac.; 't Funen bij Amsterdam * 1865, J. M. de Boer; Willemspark aldaar 1884, J. J. Smith Jr.; Oosterdoksdijk, Fl. Amst.; Buiksloot 1856, Lac.; Noordzeekanaal Velsen 1900, Wouterlood en Jongm.; Kraantje Lek bij Haarlem 1838, Romb.; Vogelenzang, Kerb.; — Leiden 1839, Buse; 1840, B. W.; 1843, O.; Spanjaardsbrug onder Leiderdorp 1841, S. S.; 's Gravenhage 1889, R. B.; Scheveningen, Destrée; 1895, R. B.; Delft en Maassluis, V. Z.; huis ter Rivier bij Overschie 1894, V.; Rotterdam, S. S.; de Vriese (P. N. S.); Fijenoord 1834, v. H.; Heer Oudelandsambacht 1882, V.; Zwijndrecht 1878, Posth.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; — Vlissingen 1880, Buijsman; 1888, L.; Middelburg 1888, L. (reeds in 1874 L. in herb. pr.); — Breda, Un. 1852; Bosch-

*) Forma tenuis.

poort Breda, v. A.; Werkendam 1888, 1897, V.; Vucht, v. Hov.; — Sibbenerweg Valkenberg 1901, V.
(Station Deventer 1897, Struyk. in herb. pr.; Diepenveen 1851; — Zutphen 1877, K. A. in herb. pr.; Westervoort, K. F. W. Rooseboom; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Geldermalsen, C. A. Backer; Spoel Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; — de Bilt Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Station Zaandam 1876, Schipper in herb. pr.; Station Koog—Zaandijk, J. F. Wichard; Zaan, W. H. ten Seldam; Zandvoort, J. Swart; Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; IJmuiden, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; 1896, Struyk. in herb. pr.; — Oranjelust Leiden 1901, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Gorinchem, Giesen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Kaldenkircherweg stationsterrein 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Station Heine en stationsterrein Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); — Gooische vaart bij Hilversum 1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 526); Duinvlakte achter Volmeer (Overveen), v. E. (Arch. 2. I. p. 375); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 310); langs den kolenspoorweg naar Simpelveld 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 8).

Voorts vermeld bij Munting en Bruman.

334. M. sulcatus *Desf.* Bouwlanden aan de kusten der Middellandsche Zee; een enkele maal ingevoerd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Apeldoorn, op met uit Palermo afkomstige Sumac-afval bemest klaverland 1877, K. A.

De soorten van het geslacht Melilotus gaven dikwijls aanleiding tot verwarring. Ik heb daarom gemeend de in ons land gevondene, vooral M. altissimus, officinalis, albus

en indicus, iets nader te omschrijven, waartoe ik gebruik heb gemaakt van O. E. Schulz' Monographie. *)

Bij aanwezigheid van versch materiaal kan de volgende determinatie-tabel gelden:

1. Peulen dwars en boogvormig generfd of rimpelig . . 2
   Peulen concentrisch generfd . . . . M. sulcatus.
2. Peulen netvormig generfd 3
   Peulen dwars of boogsgewijze generfd. M. officinalis.
3. Steunblaadjes gaaf of onduidelijk getand 4
   Steunblaadjes ingesneden getand . . . M. dentatus.
4. Vruchtbeginsel glad 5
   Vruchtbeginsel en jonge peul behaard. M. altissimus.
5. Bloemen wit. . . . . M. albus.
   Bloemen geel . . . . M. indicus.

Bij aanwezigheid van gedroogde exemplaren zou de volgende tabel gebruikt kunnen worden:

1. Steunblaadjes van het middengedeelte van den stengel getand 2
   Steunblaadjes van het middengedeelte van den stengel gaaf of aan den voet onduidelijk getand 3
2. Bladen scherp en dicht getand . . . M. dentatus.
   Bladen verwijderd getand. . . . . . M. sulcatus
3. Steunblaadjes aan den voet getand. Bloemen zeer klein 2.2—2.8 m.M. lang. . . . . M. indicus.
   Steunblaadjes gaaf. Bloemen 3—8 m.M. lang . . . 4
4. Ovarium behaard . . . . . . M. altissimus.
   Ovarium glad 5
5. Ovarium 5—8 eiig . . . . . . M. officinalis.
   Ovarium 2—4 eiig . . . . M. albus.

M. altissimus Thuill. Steunblaadjes met versmalden voet priem-borstelvormig, gaaf. Blaadjes der onderste bladen omgekeerd-eivormig, der bovenste langwerpig, alle aan den voet versmald, iets wigvormig, aan den top stomp, afgeknot of eenigszins uitgerand, bijna tot aan den voet ter weerszijde met 8—13 tandjes. Bloeitrossen 2—4,5 c.M. lang, dicht, (onderste bloemen vaak verwijderd), tweemaal langer dan het onder de tros staande blad, 25—60 bloemig. Bloemen 5—7 m.M. lang. Bloemkroon geel of goudkleurig; vlag bruingeel gestreept, even lang of iets (0,5 m.M.) langer dan de vleugels, vleugels de kiel in lengte evenarend of iets overtreffend. Vruchtbeginsel gedurende den bloei lancetvormig in den $1^1/_2$ maal langeren of even langen, iets gebogen stijl versmald, aan den voet kort

*) Monographie der Gattung Melilotus von O. E. Schulz in Engler's Bot. Jahrbücher. Bd. 29. Heft. 5. p. 660 en v. 1901.

en onduidelijk gesteeld, 2—3-eiig, met korte haren bezet. Peulen met verspreide aangedrukte haren, 3,5—5 m.M. lang, 2,5—3 m.M. breed, ongeveer 1,5 m.M. dik, scheef eivormig of bolvormig, aan den buiknaad samengedrukt, aan den top kort toegespitst, zwartachtig; de 3—5 ongeveer dwarsloopende, netvormig samenvloeiende nerven vormen onregelmatige putten. Zaden 1—2; 1,8—2,2 m.M. lang, 1,7—1,8 m.M. breed, 1,2 m.M. dik, glad of onduidelijk en met ver uiteenstaande wratjes bezet, bruingeel; worteltje $^1/_4$ — $^1/_3$, zeldzamer $^1/_2$ korter dan de zaadlobben, naar boven toe iets afstaand.

Wortel dik. Stengels boogvormig opstijgend, opgericht, 0,60—1,50 M. hoog, roedevormig. Steunblaadjes 5—8 m.M. lang, aan den voet somtijds met een korte of langeren tand voorzien. Blaadjes zeer kort aangespitst, van onder blauwgroen, aangedrukt en kort behaard of kaal wordend. Tros tweemaal langer dan zijn steel (vruchtdragend het blad 3—4 maal in grootte overtreffend (de vorm longiracemosus Rouy Fl. Fr. V. 52—53) of evenlang (de vorm breviracemosus Rouy l. c.); bloemsteeltjes 1,5—2 m.M. lang, behaard, kelk 2—2,5 m.M. lang, slippen met breede driehoekig-lancetvormige basis, spits, ongeveer van gelijke lengte, bijna tweemaal korter dan of even lang als de kelkbuis. Vlag uitgespreid omgekeerd-eivormig, aan den voet wigvormig, van boven iets uitgerand; vleugels van boven weinig verbreed, aan den top iets versmald; nagel : schijf = 1 : 2$^1/_4$; kiel van boven iets ingebogen; nagel : schijf = 1 : 2. Meeldraden negen tot een weinig verwijde buis vergroeid, de tiende overal met de buis samenhangend. Peultjes hangend of afstaand-hangend aan boogvormig teruggeslagen steeltjes; buiknaad iets verdikt, opliggend-kielvormig, naast de kiel gevoord, de rugnaad draadvormig, iets verdikt, duidelijk zichtbaar.

Bloeit: Juli—September.

Eene soort die zeer varieert wat betreft de grootte van de bladschijf, de tanden van den bladrand, de lengte en de dichtheid van de bloeiwijzen en de grootte der bloemen. Op vooral aan de zon blootgestelde plaatsen is de plant rood getint (de vorm erythrocaulis Ludw. Richter Msc.).

Zij onderscheidt zich van M. officinalis Desr., met welke zij verwisseld zou kunnen worden, door langwerpige blaadjes, bloembladen van gelijke lengte, breedere, rhomboidische, behaarde peulen en een vruchtbeginsel dat bijna altijd slechts 2 zaadknoppen bevat.

Van deze soort worden drie hoofdrassen genoemd, met de daarbij beschreven vormen.

I. Eualtissimus O. E. Schulz.

Takken opgericht. Blaadjes groot, meestal 3 c.M., zeldzamer, 4,5 c.M. lang; de onderste omgekeerd-eivormig, de bovenste langwerpig, bijna tot aan den voet verwijderd scherp en grof getand. Bloeitros dicht, bloemen 5—7 m.M. lang.

β. b o r e a l i s n. var. O. E. Schulz.

Stengels dik, kort takkig. Blaadjes grooter. Bloemen 8—9 m.M. lang. Vruchtbeginsel 2—4-eiig. Peulen 8 m.M. lang, 3-zadig. Zaden 3 m.M. lang.

γ. t e n u i s n. var. O. E. Schulz.

Stengels van de basis af zeer vertakt, 0,30—0,40 M. hoog, 1—1,5 m.M. dik. Blaadjes klein, langwerpig, aan den top een weinig verbreed, van onder duidelijk behaard. Bloemtros 2 c.M. lang, ongeveer 30-bloemig; bloemen citroengeel. Peulen eenzadig.

δ. m i c r a n t h u s n. v. O. E. Schulz.

Stengels dikwijls bijna onvertakt, teer, scherphoekig, naar boven meer behaard. Blaadjes klein. Tros dichtbloemig, 1,5 c.M. lang, ongeveer 20-bloemig; bloemen klein, 3,5—4 m.M. lang. Peulen behaard.

f. p s e u d o p a l u s t e r Menyhardt.

Blaadjes smaller, de bovenste bijna gaaf of volkomen gaaf, langer, lijnvormig.

II. M a c r o r r h i z u s Pers.

Stengels hooger, dikwijls talrijk uit denzelfden wortel, met liggende sterk vertakte takken. Blaadjes kleiner, 1,5—2 cM. lang, smaller, getand. Bloemtros iets losser, korter, meestal ongeveer 30-bloemig. Peulen vaak eenzadig, veelal grijs.

β. p a l u s t e r Schultes.

Blaadjes der bovenste bladen bijna of geheel gaaf, langer.

γ. l a t i f o l i u s Wiesbaur.

Blaadjes iets grooter, de onderste 3,8 c.M. lang, 2 c.M. breed, alle getand of gaaf.

III. l i n e a r i s Cav.

Struikachtig; stengels zeer vertakt. Blaadjes klein, 10 m.M. lang, ongeveer 1,5 m.M. breed, zeer smal, gaaf of bijna gaaf. Bloemtros los, weinig (10—25-) bloemig. Peulen meerendeels 1-zadig, grijs.

M. a l t i s s i m u s (e u a l t i s s i m u s) Thuill. × o f f i c i n a l i s Desr. n. hybr. O. E. Schulz.

M. H a u s k n e c h t i a n u s O. E. Schulz.

Blaadjes langwerpig-elliptisch, aan beide zijden verwijderd, grof getand. Trossen 40—60-bloemig. Bloemen 6,5—7 m.M. lang. Bloemkroon geel, vlag, vleugels en kiel alle even lang. Ovarium 5-eiig, gesteeld. Peulen in onrijpen staat dwars rimpelig,

met weinige doch onder de loep goed zichtbare haren bezet.

Schulz morkt op dat deze bastaard, die bijna volkomen de habitus van M. altissimus Thuill bezit, — slechts de bovenste blaadjes houden wat hun breedte betreft het midden tusschen de ouders — door hem aan de onrijpe peulen werd herkend, die niet als bij M. altissimus in hun karakteristieken rhombischen, toegespitsten vorm uit den kelk treden, maar door hun kleinere, tamelijk ovale gedaante en het iets langere steeltje aan M. officinalis Desr. herinneren. De korte, met een sterke loep waarneembare haartjes laten geen twijfel over dat de bovengenoemde oorsprong de juiste is.

Melilotus officinalis (L.) Desr.

Steunblaadjes met lancetvormigen voet, lang priemvormig, gaaf. Blaadjes der onderste bladen rhomboid-eivormig of omgekeerd ei-wigvormig, die der bovenste langwerpig-lancetvormig, aan den top stomp of afgeknot, bijna tot aan de basis ter weerszijden met 13 scherpe of iets stompe ongelijk verdeelde tandjes voorzien. Trossen 4—10 c.M. lang, gedurende den bloei het blad 3—5 maal in lengte overtreffend, 30—70-bloemig. Bloemen 5,5—7 m.M. lang. Kroon geel; vlag van gelijke lengte als of iets langer dan de vleugels, die grooter zijn dan de 0,7—0,8 m.M. lange kiel. Vruchtbeginsel gedurende den bloei lancetvormig in den $1^1/_2$ maal langeren, weinig teruggebogen stijl versmald, duidelijk gesteeld, meestal 6-, zeldzamer 5 of 7, nog zeldzamer 4- of 8-eiig, glad. Peulen 3—4 m.M. lang, 2—2,5 m.M. broed, 1,2—1,5 m.M. dik, eivormig of omgekeerd eivormig, aan den top stomp, door den 0,3—0,5 m.M. langen blijvenden stijlvoet, gekroond, kort gesteeld, zeemleerachtig, zeldzamer zwartachtig (f. melanocarpus); nerven 5—8 ter weerszijden van den naad uitgaande en onderling netvormig samenvloeiende, met dwarse plooien gestreept. Zaden 1, zelden 2; 1,7—2 m.M. lang, 1,3—1,6 m.M. breod, 1—1,2 m.M. dik, kort-eivormig, geelgroen of vuilgeel, soms purper gestreept; worteltje $^1/_3$ korter dan de zaadlobben, vrij wel aangedrukt.

Stengels recht of opstijgend; 0,40—090, zelden 2,5 M. hoog, aan den top weinig behaard. Steunblaadjes 7—8 m.M. lang, zelden aan den voet 2—3-tandig. Blaadjes ter weerszijden met 10—11, flauwe, vertakte zijnerven, van onder spaarzaam en kort behaard. Bloemtros gedurende den bloei meestal tweemaal langer dan de bloeisteel; bloemstelen 1—1,5 m.M. lang. Bloemen bijna hangend. Kelk in zijn geheel 2—2,5 m.M. lang; tanden driehoekig-lancetvormig, spits, bijna gelijk, tweemaal korter dan de buis of aan deze bijna gelijk. Vlag uitgespreid omgekoerd eivormig, aan den voet iets wigvormig, aan den top

uitgerand; vleugels naar boven weinig verbreed, afgerond, nagel : schijf = 1 : $2^1/_2$; kiel van boven afgerond, nagel : schijf = 1 : $1^1/_2$. Meeldraden 9 tot $^2/_3$ van de hoogte vergroeid, de tiende samenhangend. Peulen afstaand hangend aan boogvormig teruggekromde steeltjes; buiknaad dik, rimpelig, iets gevoord, rugnaad kielvormig uitstekend.

Bloeit van Mei—September.

Terstond te herkennen aan het karakteristisch gesteeld, slank ovarium, dat van alle Melilotus-soorten het grootst aantal eiknoppen bevat. Ook biedt de meestal duidelijk dwarsgestreepte en gesteelde peul een goed kenmerk. Van M. altissimus, waarmede zij vaak verwisseld is geworden, onderscheidt zij zich buitendien door de bovenste elliptische, nooit langwerpige blaadjes, door kortere bloemsteeltjes, door het kieltje, dat korter is dan de overige bloembladen en eindelijk door de kale peulen.

Een witte varieteit dezer plant is nimmer gevonden, niettegenstaande dit bij verschillende schrijvers wordt opgegeven. Hoogstens verbleekt de vlag eenigszins na het verwelken, wat bovendien van groote vochtigheid afhankelijk schijnt te zijn. Misschien wordt dit verbleeken ook verklaard door hybride vormen tusschen M. albus Desr. en M. officinalis Desr. aan te nemen, zooals door Haussknecht wordt aangegeven (Cfr. Mitt. Thür. Bot. Ver. VIII. 38 (1890)).

Schulz onderscheidt de volgende ondersoorten:

II. laxus Boiss.

Stengels tenger, sierlijk, zeer vertakt. Blaadjes smaller, die der onderste bladen lancetvormig, de bovenste bijna lijnvormig, naar voren toe scherp getand, met uitspringende nerven. Trossen los, 30—50 bloemig. Bloemen 4,5—5 m.M. lang. Kroon citroenkleurig. Ovarium 6-eiig. Peulen 4 m.M. lang, stomp, boven den buiknaad in een zeer scheef aanhangsel verlengd; nerven meer verheven en gebogen, meer netvormig-gerimpeld. Zaden bruingeel met rood gestreept.

III. armenius Boiss.

Blaadjes der bovenste bladen lijnvormig, gaaf, spits. Bloeitrossen losser dan in de type-soort. Bloemen 6—6,5 m.M. lang. Kroon geel. Ovarium 6-, somtijds 4—5-eiig, stijl meer gekromd. Peulen 4 m.M. lang, spits, voorzien van dikkere, verheven meer regelmatig geplaatste nerven.

β. maximus Legrand. Plant forsch, 1—1,50 M. hoog. Blaadjes duidelijk getand. Bloemen groot, 7—8 m.M. lang. Peulen grooter.

γ. micranthus n. v. O. E. Schulz. Stengels somtijds

tot 1,50 M. hoog. Bloemen klein, 4—4,5 m.M. lang. Ovarium 5—8-eiig. Peulen kleiner.

δ. Vatkeanus n. v. O. E. Schulz. Stengels opgericht, tenger, laag, 0,10—0,20 M. hoog, zeer vertakt. Bladen klein, 1 c.M. lang, ongeveer 0,6 c.M. breed. Trossen pl. m. 20-bloemig. Bloemen 4 m.M. lang. Peulen 3 m.M. lang, grijs.

b. argutus n. v. O. E. Schulz. Bladen diep en grof ongelijk getand. Bloemsteel gedurende den bloei even lang als of iets langer dan de tros. Ovarium vaak 8-eiig.

c. luxurians Shuttlew. Stengels laag, ongeveer 0,20 M. hoog, bebladerd. Blaadjes breed, naar voren toe getand, overigens gaaf. Bloemtrossen dicht. Bloemen 8 m.M. lang. Peulen 4 m.M. lang, iets scheef verlengd.

d. confertus n. v. O. E. Schulz. Stengels kort-vertakt of bijna onvertakt, aan den top kort behaard. Bloem- en vruchttrossen dicht, 3—5 c.M. lang. Bloemen klein, 4—5 m.M. lang. Stijl afgekort.

e. arvensis Wallr. Plant laag. Stengels van den voet af zeer sterk liggend, opstijgend. Peulen iets grooter.

2. supinus Sennen. Stengels liggend.

Melilotus albus Desr. × officinalis (L.) Desr. M. Schoenheitianus Hauskn. in Mitt. Thür. Bot. Ver. VIII. 37.

Stengels 0,50—0,60 M. hoog, sterk vertakt. Blaadjes der onderste bladen omgekeerd-eivormig, die der bovenste langwerpig, getand. Trossen losbloemig, ongeveer 20-bloemig. Bloemen 5 m.M. lang. Kelktanden lancetvormig, spits, even lang als de buis. Kroon geelwit, vlag iets langer dan de kiel in lengte gelijkende of iets overtreffende vleugels, tamelijk breed; vleugels aan den top verbreed (= M. officinalis), voorzien van een teruggeslagen oortje (= M. albus); kiel van voren vaneen wijkend (= M. officinalis); stijl zeer sterk gekromd (= M. albus); ovarium kort gesteeld, 3—4-eiig. Peulen grijs, 3 m.M. lang, eivormig, bijna dwars netvormig geaderd, 1-zadig. Zaden geelgroen, 2 m.M. lang.

Deze bastaard komt dichter bij M. albus Desr. dan bij M. officinalis (L.) Desr.

Melilotus albus Desr.

Steunblaadjes priem-borstelvormig, gaaf. Blaadjes der onderste bladen omgekeerd-eivormig rhombisch of omgekeerd-eiwigvormig, die der bovenste langwerpig-lancetvormig, aan den top stomp of afgeknot, bijna tot aan den voet met 8—12 ongelijke tanden voorzien. Bloeiwijzen tros-aarvormig, 4—6, meestal 5 c.M. lang, los, gedurende den bloei 3—6 maal langer

dan het bloeiblad; vruchttrossen verlengd, 40—80, — zelden 105-bloemig. Bloemen 4—4,8 m.M. lang. Kroon wit, vlag iets (0,8 m.M.) langer dan de vleugels, deze even lang als of iets langer dan de kiel. Ovarium gedurende den bloei lancetvormig, in den $1^1/_2$ maal langeren gebogen stijl verlengd, zittend, 4-, zelden 3-, zeer zelden 5-eiig, glad. Peulen klein, 3—3,5 m.M. lang, 2—2,5 m.M. breed, 1,5—2 m.M. dik, eenigszins scheef eivormig, aan den top stomp, gekroond door de blijvende, nauwelijks 0,5 m.M. lange stijlbasis, zwartachtig; door de 3—6 van iedere naad uitgaande nerven meer of minder duidelijk dwars netvormig geaderd. Zaden 1—2, zelden 3; 2—2,2 m.M. lang, 1,5 m.M. breed, nauwelijks 1 m.M. dik, eivormig, vuil-geel of geel-groenachtig, glad of ternauwernood wrattig; worteltje $^1/_3$ korter dan de zaadlobben.

De geheele plant levendig groen. Stengels opgericht, 0,30—1,50 M. hoog, somtijds roodachtig, aan den top kort behaard. Steunblaadjes 8—10 m.M. lang, zelden de onderste voornamelijk aan den voet getand. Blaadjes ter weerszijden met ongeveer 10 flauwe nerven voorzien, van onder spaarzaam en kort behaard. Bloemstelen gedurende den bloei even lang als de tros of iets korter; ten laatste veel korter; bloemsteeltjes kort, 1—1,5 m.M. lang, gedurende den bloei eenigszins opgericht-afstaand. Bloemen teruggebogen of zeldzamer horizontaal. Kelk in 't geheel 2 m.M. lang; tanden driehoekig-lancetvormig, somtijds lang toegespitst, bijna borstelvormig, ongelijk, bijna tweemaal korter dan de buis of zelfs iets langer. Vlag uitgespreid omgekeerd eivormig, aan den top uitgerand; nagel der vleugels zeer gekromd, half zoo lang als de schijf; nagel van de kiel : de schijf = $1 : 1^1/_2$. Meeldraden 9 tot $^3/_5$ der hoogte tot een weinig verwijde buis samengegroeid, de 10e geheel met de buis samenhangend. Peulen afstaand teruggebogen aan gebogen, betrekkelijk korte stelen, buiknaad vrij dik, gevoord, rugnaad draadvormig, somtijds iets gevoord.

Bloeit Juni—September.

Gedroogde exemplaren dezer soort van ouderen datum zijn vaak moeielijk van kleinbloemige vormen van M. officinalis (L.) Desr. te onderscheiden. M. albus Desr. toont de volgende, over 't algemeen subtiele kenmerken: 1. De blaadjes der bovenste bladen zijn smaller. 2. De trossen langer. 3. De bloemen korter gesteeld dan bij M. officinalis (L.) Desr. De vruchten zijn bij M. albus Desr. over 't algemeen zwart gekleurd, ofschoon ook licht gekleurde worden aangetroffen; bij M. officinalis zijn zij meestal lederbruin, doch er komen ook donkere voor. Zeer zeker worden beide soorten door het vruchtbeginsel van elkander onderscheiden:

M. albus Desr. Ovarium zittend, 3—4 eiig, stijl gekromd.

M. officinalis (L.) Desr. Ovarium gesteeld, 5—8 eiig; stijl bijna recht.

Ik moet hier echter bijvoegen dat uit de teekeningen (Taf. VIII. fig. 54 en 55) het laatste verschil zeer weinig sprekend is.

Van deze hoofdsoort onderscheidt Schulz de volgende afwijkingen.

II. parviflorus Boiss. Stengels tenger, met uitgespreide takken. Blaadjes kleiner, getand of gaaf. Bloeitros los of zeer ijl. Bloemen 3—4 m.M. lang. Ovarium 2—3-eiig. Peultjes verbreed, groenachtig-grijs, met een scheef topje voorzien, glad met zeer zwakke of nauwelijks zichtbare nerven.

β. arboreus Castagne. Stengels hooger, zelfs zeer hoog (—6 M.). Blaadjes smaller, getand, de bovenste lijnvormig, vaak gaaf. Bloemen klein, 3—4 m.M. lang; kelktanden korter, zelfs zeer kort, driehoekig; vlag weinig langer dan de vleugels en de kiel. Ovarium meestal 3-eiig.

B. utilis n. v. O. E. Schulz. Peulen grooter, eenzadig, 4—4,5 m.M. lang of tweezadig en 5—5,5 m.M. lang; zaden 2,5—3 m.M. lang.

2. oxycarpus n. v. O. E. Schulz. Peulen grooter, 4—4,2 m.M. lang, langzaam tot een spitsen top versmald. Stengels meestal hooger. Tros gewoonlijk langer.

b. lamprocarpus n. f. O. E. Schulz. Peulen geel-bruin of geelgrijs.

2. argutus Reichb. Plant krachtiger. Stengels pijpvormig. Bladen grooter, scherp en ongelijk getand. Trossen langer, bloemen 5—5,5 m.M. lang.

3. integrifolius n. f. O. E. Schulz. Alle blaadjes gaaf of geheel onderaan een weinig getand.

4. latifolius n. f. O. E. Schulz. Blaadjes langwerpig, breed, getand. Bloemtrossen kort, nauwelijks langer dan het blad.

II. tenellus Wallr. Stengels enkelvoudig. Bloemen klein. Vlag, vleugels en kiel even lang.

Melilotus indicus (L.) All.

Steunblaadjes met verbreeden voet, min of meer duidelijk 1—2 tandig, lancetvormig. Blaadjes der onderste bladen omgekeerd ei-wigvormig, der bovenste langwerpig- of lijn-wigvormig, aan den top stomp of afgeknot; zeldzamer teruggeslagen, ter weerszijden onder en boven van 8—9 stompe, somtijds iets

scherpere of ook onduidelijke tanden voorzien, aan den voet gaaf of getand. Trossen 8—20, zelden 5, zeer zelden 40 m.M. lang, dicht, zeldzamer losbloemig, meestal gedurende den bloei op het blad gelijkend, vruchtdragend sterk verlengd, 10—60 bloemig. Bloemen klein, 2,2—2,8 m.M. lang. Kroon geel of goudgeel na den bloei snel verbleekend; vlag bijna even lang als de de kiel iets in lengte overtreffende vleugels. Ovarium gedurende den bloei lancetvormig, of eivormig lancetvormig, tot een $1^1/_2$ maal langeren, bijna rechten stijl versmald, bijna zittend, 2-eiig, glad. Peulen klein, 1,8—2,5 m.M. lang, ongeveer 2 m.M. breed, 1,3 m.M. dik, bijna bolvormig, aan den top zeer stomp, kort toegespitst, geel of bruingeel; met enkele (ongeveer 5) uit de naden ontspringende, iets bochtige, hier en daar vorkswijs vertakte, weinig samenvloeiende nerven, rimpelig gestreept, bij rijpheid eenigszins putrimpelig. Zaden 1, zeer zelden 2; 1,3—1,5 m.M. lang, 1,2—1,5 m.M. breed, 1 m.M. dik, kort eivormig, geelgroen of bruingeel; worteltje een vierde van de lengte der zaadlobben, van boven aangedrukt.

Stengels recht, 0,15—0,50 M. lang, van den voet af vertakt, bochtig, aan den top kort behaard. Steunblaadjes 4—6 m.M. lang, half stengolomvattend, onduidelijk tweenervig. Blaadjes van onder verspreid behaard. Bloeisteel meestal even lang als de tros, zelden iets langer, zeer zelden half zoo lang; bloemstelen 0,5—1 m.M. lang, gedurende den bloei bijna opgericht.

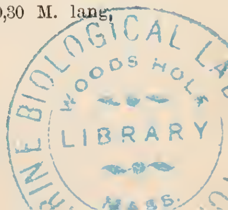
Bloemen horizontaal. Kelk in zijn geheel 1—1,5 m.M. lang; tanden ei-lancetvormig of driehoekig, ongelijk, stomp, even lang als de buis of iets korter. Vlag uitgespreid bijna rechthoekig, aan den voet kort wigvormig, van boven tamelijk diep uitgerand; vleugels met een sterk gekromde nagel voorzien, nagel : schijf = $1 : 1^1/_2$. Meeldraden 9 tot $^1/_2$—$^3/_4$ van de hoogte vergroeid tot een niet verwijde buis, de tiende steeds vrij, draadvormig, van boven knievormig gebogen. Peulen door de gave, vliezige kelk gesteund, hangend aan teruggebogen stelen, aan de buiknaad bijna scherp; buiknaad dik, iets gegolfd, gevoord, in de voor dikwijls weer iets gekield; rugnaad draadvormig, smal; pericarpium zacht, papierachtig, witachtig, poreus, breekbaar, aan het zaad vastgehecht. Zaden een weinig glanzend, zeer klein wrattig.

Bloeit (Jan.—) Febr.—Mei (—Nov.).

Bezit onder alle soorten de kleinste bloemen en vruchten. De laatste vergelijkt Reichenbach met mosterdzaden. De kelken zijn zelden bruinrood gekleurd.

Zeer variabel, waarbij men de volgende afwijkingen kan opmerken:

II. Tommasinii Jord. Stengels lager, 0,10—0,30 M. lang,

vaak uitgespreid. Trossen kort, 10—20 bloemig, vruchtdragend even lang als of tweemaal langer dan het bloeiblad, los. Peulen grooter, 1-zadig: 3 m.M. lang, eenigszins eivormig-bolvormig of 2-zadig en dan 4 m.M. lang, langwerpig rimpelig met dikke, meer verwijderde nerven. Zaden ongeveer 2,5 m.M. lang. Dit ras, dat tot zijn ontwikkeling weinig tijd noodig heeft, draagt reeds rijpe vruch. wanneer de hoofdsoort pas begint te bloeien.

β. permixtus Jord. Plant hooger. Trossen 30—50 bloemig, het bloeiblad in lengte verre overtreffend.

III. Bonplandi Ten. Stengels vaak hooger dan bij de typische soort, eenigszins stijf, dik, hoekig-gevoord. Takken kort, recht. Blaadjes naar voren toe dikwijls scherp getand. Bloeitrossen 30—50 bloemig; bloemen dakpansgewijze opeengedrongen. Kelktanden langer dan de buis, scherper. Peulen zeer klein, 1,5 m.M. lang, kogelvormig, nauwelijks uit de kelk uitstekend, meestal dicht opeengehoopt. Zaden 1,3 m.M. lang.

β. confertus Hausskn. Peulen zeer dicht opeen, iets grooter.

γ. laxiflorus Rouy. Peulen zeer los.

b. parvulus Rouy. Stengels 0,05—0,18 lang, uitgespreid, dikwijls liggend. Trosson weinig bloemig.

c. validus n. f. O. E. Schulz. Stengels dik, zeer vertakt, tot 1 M. hoog.

2. angustifolius n. f. O. E. Schulz.
Blaadjes der ondersto bladen lancetvormig, der bovenste lijnvormig.

3. latifolius n. f. O. E. Schulz.
Alle blaadjes groot, breed eivormig.

Trifolium *L.*

335. T. agrarium *L.* (*T. aureum* Poll.). Op droge weilanden, in boschrijke streken, niet op akkers. ⊙ en ⊙ ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Sporttent Deventer 1895, K. A.; — Nijmegen, B.; — Spanbroek 1896, G.

(Apeldoorn 1895, Ogt. in herb. pr.).

[Aanm.: Zij wordt in den Prodr. Ed. I. p. 63 opgegeven voor Maastricht, uit het herb. van Franquinet dat aan Dr. van den Bosch ter inzage was verstrekt. De opgaven van de Gorter en van Hall hebben waarschijnlijk alle betrekking

op T. procumbens var. *α.* maius Koch. zooals reeds in de eerste uitgave van dit werk werd vermeld].

336. T. **procumbens** *L.* (*T. procumbens* L. *α. maius* Koch; *T. procumbens α. maius* et *β. minus* Prodr. Ed. I. p. 63; *T. campestre* Presl. et Fl. B. S. p. 540; *T. agrarium* Poll. Gorter p. 196 et Fl. B. S. l. c. Op grazige gronden, in bouwlanden, aan dijken en wegen, in geheel Europa wijd verspreid. ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; de Mok aldaar 1867, J. P. Huizinga; Hoorn op Texel 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; 1869, Holk.; Terschelling, Un. 1886; Nes op Ameland 1869, Holk.; Schiermonnikoog 1867, Holk.; — Groningen 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen, v. Heijn.; 1848, T.; 1849, R. B.; Zandberg bij Kampen 1849 en 1850, T.; R. B.; Vollenhove 1897, L.; Deventer 1837, v. H.; 1846, T.; 1878, K.; Pothoofd aldaar 1898, J. R. Katz; Soestwetering te Wijhe 1885, L.; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1877, K. A.; Warnsveld 1884, C. v. d. Broek; Heelsum 1850, S.; Renkum, Buse; Arnhem, Thomson; S.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; 1840, D. S.; 1897, G. en V.; Uilenput bij Nijmegen 1864 en Groesbeek 1864, v. H.; — Kalfsveld bij Amersfoort 1893, Garj.; Driebergen, C. A. Bergsma; 1827, Wtt.; de Bilt, v. H.; Bunnik 1842, Bierens de Haan, (P. N. S.); Utrecht, J. Nijhoff; 1859, R. B.; D.S.; v. H.; Werkhoven 1833 en Schalkwijk 1833, Wtt.; Huis ter Heide 1859 en 't Gooi 1829, v. H.; — Hilversum 1872, en Naarden 1864, O.; Muiderberg 1839, Romb.; Hoedemakerspad, Fl. Amst.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1867, O.; Enkhuizen 1895, Sanders; Bergen, Un. 1891; Velsen, v. H.; Buse; 1872, Boerl.; Velserend, v. H.; Bloemendaal 1833, S. S.; 1870, Hoek; Exc. 1883; Bloemendaalsche bosch, Kerb.; Overveen en Haarlem 1838, Romb.; 1848, v. H.; — Noordwijkerhout 1848, O.; Exc. 1883; tusschen Sassenheim en Lisse, v. d. T.; Ruine van

Teylingen, Exc. 1882; Noordwijk 1835, Mb.; 1897, V.; tusschen Noordwijk en Katwijk binnen, v. d. T.; Katwijk, S. S.; 1829, Wtt.; Mb.; Pierot; Leiden, S. S.; Dz.; 1845, Perin; Spanjaardsbrug bij Leiderdorp 1845, O.; Leiderdorp 1826, Wtt.; Wassenaar, Pierot, Leidschendam, Dz.; Waalsdorp, v. S. V.; V. Z.; 's Gravenhage, V. Z.; 1845, de Br.; R. B.; Scheveningen 1882, S.; Loosduinen 1887, S.; Destrée; Hoek van Holland 1884, Destrée; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Rockanje, Exc.; Vianen 1830, v. H.; — Schouwen, Dz.; Zuid-Beveland 1840 en 1848, Biezelinge 1837 en Wilhelminapolder 1840, v. d. B.; Goes 1841, v. d. T.; Hoofdplaat 1839, Lac.; 's Gravenpolder 1840, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, Koudenpolder, Hoek 1859, en Aardenberg 1861, A. W.; — Loopschans Breda en Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Sprang, Thomson; Bosschendijk en Vucht, v. Hov.; — Maastricht, v. Hov.; 1885, Lac.; Gulpen 1871, Lac.; Valkenberg, 1900, V.

(Midsland, J. B. Tijm; — Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; Rottevalle, J. Kuipers; Wolvega, Blesdijke, Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; — Leens, J. Borgman; — Denekamp, J. B. Bernink; — Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels; Ubbergen 1879, Posth. in herb. pr.; Wageningen, J. P. Lotsy in herb. Posth.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — de Bilt, W. C. v. Embden; — Hilversum 1898, Koning in herb. pr.; Willemspark Amsterdam 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; tusschen Vogelenzang en Hillegom 1894, V. Suringar in herb. pr.; Overveen, Heemstede, C. A. Backer in herb. Heukels; tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1900, A. C. J. v. Goor (in herb. pr.); Zantpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Huizen, P. Beemsterboer; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; F. D. J. Risch in herb.

Heukels; Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; — Kadzand 1878, Clinge 1886, Middelburg 1874, 1897, Walcheren 1883, Krabbendijke 1884, L. in herb. pr.; — Breda, Th. W. v. Schermbeek; Sleeuwijk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Heringerberg bij Venlo 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien; Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V.* p. 255); Rottum, Schipper (Arch. 3. I. p. 367); — tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Borne, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 614); — Parkweg Amsterdam 1888, Smith (Arch. 2. V. p. 689); Alkmaar, Bergen, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 271); tusschen Alkmaar en Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 116 en VI. p. 111); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Gulpen, Valkenberg, Slenaken, Un. 1861; Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 311).

Voorts vermeld bij Pelletier, Munting en Bruman.

[Aanm.: Men onderscheidt bij deze soort:

α. campestre Schreb. (T. agrarium Gmel., T. procumbens α. maius Koch). Hoofdstengel rechtopstaand, 5—30 c.M. hoog, meer of minder vertakt met afstaande takken, dikwijls enkelvoudig; stelen der hoofdjes even lang als of iets langer dan het schutblaadje; hoofdjes 8—12 m.M. lang en 8—10 m.M. breed, goudgeel, later bruinachtig; bloemen tamelijk groot.

β. minus Koch. (T. procumbens Schreb.) Stengel 15—30 c.M. lang, meest liggend; stelen der hoofdjes vaak tweemaal langer dan het schutblad; hoofdjes kleiner, 6—12 m.M. lang en 6—10 m.M. breed, citroengeel, later bruinachtig geel; bloemen kleiner.

Al deze kenmerken zijn echter zeer veranderlijk en overal

zijn er overgangen tot de varieteit *α*. Ik heb daarom gemeend deze onderscheiding niet te moeten maken. De Heer Lako teekende dan ook bij zijne exemplaren dezer soort aan „het al of niet behaard zijn der kelktanden, de betrekkelijke lengte der bloemstengels en der kelktanden, het al of niet gesteeld zijn der middelste blaadjes, het spaarzaam of vlokkig behaard zijn en het meer of minder liggen der stengels zijn kenmerken die zelfs aan één exemplaar zoo weinig standvastig met elkaar verbonden zijn, dat ik daarin geen aanleiding heb kunnen vinden om varieteiten te onderscheiden. Ik beschouw die afwijkingen als zeer wisselvallig in verband staande met de groeiplaats van elk individu afzonderlijk"].

337. T. minus *Relhan* (*T. filiforme* Koch. en Prodr. Ed. I. p. 63; *T. procumbens* Poll. n. L.). Op bouwlanden, langs wegen en op grazige plaatsen. ⨀. *Mei—Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; 1869, Holk.; Vlieland 1869, Holk.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; Rottum 1861, Lac. en Knüttel; 1897, Schipper; — Bergumerheide 1864, J. M. de Boer; — Nieuwe werken Groningen, S. J. v. R. (herb. O.); Groningen 1827, v. H.; Strat.; Nieuw Stadskanaal 1827, v. H.; Pekel-A 1827, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, T.; R. B.; 1850, T.; Kampereiland 1848, R. B.; Zandberg 1848, T.; Kolonie N°. 6, v. H.; Diepenveen 1846, T.; Zwolle 1901, L.; Wierden en Vrieseveen 1892 en Hardenberg 1892, L. en Carm.; — Harderwijk 1864 en Hulshorst bij Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1850 en 1877, K. A.; Ruurlo 1885, Ensink; Rheede, v. H.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Bennekom 1856, v. H.; Renkom, Buse; — Woudenberg 1894, Garj.; Darthuizen 1848, v. H.; Zeist 1835, de Vriese; Maarsbergen 1833 en Wikkenburg 1828, Wtt.; Utrecht 1835, D. S.; 1858, R. B.; wallen Utrecht en Vossegat bij Utrecht, v. d. T.; v. H.; de Bilt 1835, D. S.; v. d. T.; huis ter Heide 1839, v. H.; Kromme Rijn 1864, Coll. Nat.; — Ooster begraafplaats Amsterdam 1867, O.; Funen Oosterdoksdijk, M. D.; Weesperzijde bij den Omval,

Fl. Amst.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Bergen, Un. 1891; Haarlem en Haarlemmerhout 1841, v. H.; Bloemendaalsche bosch 1871, O.; Velsen, Buse; Overveen, Kerb.; Vogelenzang 1870, Hoek; — Lisse, Exc. 1888; Noordwijk, Perin; 1860, S.; Katwijk binnen, Mb.; Leiden, v. d. B.; B. W.; Dz.; 1836, Mb.; Meerburgerpolder 1833, Wtt.; Haagsche Schouw, S. S.; Leiderdorp, Mb.; Wassenaar 1832, Pierot; S. S.; 's Gravenhage, G. B.; V. Z.; R. B.; Scheveningen, Forsten; Leidschendam, Mb. (als *β. minimum*, kleine vorm); Raaphorst en Langenhorst onder Wassenaar, Perin; Zanderij Bakkershagen, Pierot; Loosduinen, de Br.; Hellevoetsluis, C. A. Bergsma; Dordrecht 1850, M. J. Cop; 1880, Boerl.; 1882, V.; Louterbloemen bij Dordrecht 1882, V.; — Zuid-Beveland (als *filiforme*) 1841, 1848, Kwadendamme 1840, Biezelinge 1837, Westerhavendijk 1838, Noorddijk 1840, Dijkwelle 1839, v. d. B.; Oost-Zeeuwsch Vlaanderen 1863, Waterlandskerkje 1861, Koudenpolder bij Hoek, A. W.; — Breda, v. Rees; Loopschans aldaar, v. A.; Werkendam 1835, Lac.; Vuchtsche weg bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; Stratum 1901, Rovers en v. Roessel; — Maastricht 1894, de Haas.

β. **minimum** *Gaud.* Fl. Helv. 4. p. 600. (*T. procumbens β.* Gmel. Fl. Bad. 3. p. 241. *T. filiforme* Sur. Zakflora nec L.). Stengel 1½—8 c.M. lang, nederliggend; hoofdjes 2—8 bloemig; gemeenschappelijke bloemsteel haarvormig, bochtig, afzonderlijke bloemsteeltjes langer dan de kelkbuis; alle blaadjes van het blad even groot en zeer kort gesteeld.

In Herb.: Lisse 1881, S.; — Vroon Oostkapelle 1877 en Clinge 1886, L.

[Aanm.: De plant werd gekweekt door den Heer Kok Ankersmit, waarbij de normale vorm weder optrad, zoodat

hieruit ten duidelijkste bleek dat het een verarmde vorm van de gewone soort is. (Zie Arch. 2. IV. p. 27.)

Men moet deze vorm niet verwarren met T. filiforme L.; een soort van Zuidelijk Istrië. Reeds Oudemans wees er op dat alle exemplaren, in het herbarium opgenomen onder den naam van T. filiforme tot T. minus Relhan moesten gebracht worden. (Cfr. Arch. 2. 1. p. 61.)]

form. **aggregatum** *de Bruijn.*

In Herb.: 's Gravenhage 1850, de Br.

[Aanm.: Deze vorm werd door de Bruijn in 1851 onder bovenstaanden naam beschreven in het Kruidk. Archief (2. I. p. 247) met de volgende diagnose: „Folia superiora ad 3—6 aggregata, capitula in eorum axillis subverticillata; pars superior caulis aphylla; capitula numerosa (20—30) in apice caulis umbellato-racemosa; pedunculi communes basi stipulis muniti." Het schijnt mij toe dat dit een zelfde vorm is als door Knaf als T. umbellatum beschreven werd. (Cfr. Cel. Prodr. p. 662 en Koch Ed. III. p. 564). Hier toch wordt deze vorm aldus omschreven: „Bladen plaatselijk aan den stengel sterk bijeengedrongen, zijdelingsche hoofdjes dragend. De stengel wordt door een hoofdje afgesloten, welks onderste bloemdeeltjes door gesteelde hoofdjes worden vervangen, van welke het onderste nog door een blad gesteund wordt." Deze vorm werd door den auteur in vele exemplaren bij Oberleitensdorf in Boheme waargenomen. Ik heb geen exemplaar van deze afwijking gezien, doch zij schijnt mij wel overeen te komen met onze inlandsche afwijking. Hoogst waarschijnlijk zijn beide vormen door parasieten veroorzaakte monstrositeiten].

(Tusschen Burg en Hoorn 1894, V. Suringar in herb. pr. — Oranjewoud bij Heereveen 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Voorthuizen 1890 J. J. Smith in herb. Costerus; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; — Willige Langerak, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Rijngeest onder Oegstgeest 1891, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; Spijkenisse, J. Koornneef; — Kruisland, F. Janssens in herb. Heukels; West-Souburg 1894, Ogt. in herb. pr.; Walcheren 1877, L. in herb. pr.; — Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 256); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); —

Koevorden, Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 293); Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2 VI. p. 346); tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); — Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Bronsbergen, Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. 1. p. 615); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Parkweg Amsterdam 1888, J. J. Smith Jr. (Arch. 5. V. p. 689); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); Brielle, Oostvoorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Al de Zeeuwsche eilanden, A.W. en L. (Arch. 2. VI. p. 111); — Hoogerheide, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); — Amby, Meerssen, Gronsveld, Valkenberg, Sittard, Roermond, Un. 1881; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 311).

[Aanm.: Hiervan werd voorts een verscheidenheid waargenomen met hoogroode bloemen bij Apeldoorn door den Heer Kok Ankersmit (Cfr. Arch. 3. I. p. 344). Dezelfde nam deze plant tevens waar met roode blaadjes (Arch. 3. I. p. 570)].

338. T. hybridum *L.* Op vruchtbare vochtige weilanden zeer plaatselijk. Meestal gekweekt en aldus op verschillende plaatsen ingevoerd. ♃. *Mei—Sept.*

In Herb.: Meppel 1865, H. d. V.; — Zwolle 1865, H. d. V.; Pothoofd bij Deventer 1885, K.; 1897, V.; Meelfabriek aldaar 1897, V.; — Brummen 1884, C. v. d. Br.; Apeldoorn 1899, K. A.; molen St. Anna bij Nijmegen 1898, Docters van Leeuwen en Th. Abel.; Zalt Bommel 1897, Heinsius; Culemborg 1891, de Haas; — Amsterdam 1874, Lac.; G. Barger; Abbenes 1897, Haarlemmermeer 1893, Spaarnwoude 1887 en Spaarndam 1886, V.; Spaarne 1893, S.; Assendelft 1878, F. de Boer; — Leiden,

O.; 1846, Mb.; 's Gravenhage, G. Barger; huis ter Rivier bij Overschie 1894, V.; Naaldwijk 1848, v. d. T.; Dordrecht 1886, Kop van 't Land onder Dubbeldam 1886 en Biesbosch 1886, V.; — Sint Philipsland 1890 en Krabbendijke 1884, L.; Nieuwerkerk, Un. 1894; — Werkendam 1886, V.; — Maastricht 1889, V.; Gronsveld 1894, V. en v. Vloten; Kerkrade 1885, K. en G.

(Prins Hendrik Polder Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; Midsland, J. B. Tijm in herb. Heukels; — Heino 1888, in herb. Struyk.; — Zutphen 1885, Ensink in herb. L.; kasteel Middachten 1895, Ogt. in herb. pr.; Logement Berg en Dal 1890, Posth. in herb. pr.; Borculo, Mej. G. J. Kerbert; Putten, C. A. Backer; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Voorthuizen 1890, Costerus in herb. pr.; Station Ede 1883, Heinsius in herb. pr.; — Zandbergen, Naarden 1899, Koning in herb. pr.; boomkweekerij Amsterdam 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; Merwedekanaal, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Breesaap 1896, Struyk. in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Meststalen Leiderdorp 1901, de Kaag 1893, Struyk. in herb. pr.; Aalsmeer 1893, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, Katendrecht (*elegans?*), F. D. J. Risch; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; Vreeswijk, Almkerk, C. A. Backer; Spijkenisse, J. Koornneef; — Waarde, M. v. Weele; IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Nieuw en St. Joosland 1877, L. in herb. pr.; kanaal Middelburg 1896, Ogt.; — Breda, Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels; Andel 1886, Costerus in herb. pr.; Waalre, P. Sloots; Valkenswaard, H. A. v. Roessel in herb. Heukels; — onderste Molen Venlo 1895, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Groenlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 614);

— Oosterdoksdijk Amsterdam 1847, Wenck (Arch. 1. II. p. 102); Ringdijk Horstermeer 1888, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 526); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544).

β. **elegans** (*Tr. elegans* Savi). Op droge heuvels en kalkrotsen; op verschillende plaatsen ingevoerd. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: 's Gravenhage, R. B.; — Oostkapelle op bouwland 1877, Frederiks.

(Arnhem, Elst, A. H. Blaauw in herb. Heukels; Renkum 1900, Wageningen 1900, V. Suringar in herb. pr.; — Soestdijk, Utrecht, W. C. v. Embden; Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; — Nieuw en St. Joosland 1877, Krabbendijke 1884, St. Philipsland 1890, Middelburg 1898, L. in herb. pr.)

[Aanm.: De hier opgegeven groeiplaatsen zijn onbetrouwbaar, daar de verschillen tusschen T. elegans en de hoofdsoort niet altijd even goed opvallen, vooral niet aan onvolkomen exemplaren].

339. T. repens *L.* Algemeen aan wegen, in weilanden enz.; dikwijls ook verbouwd (vooral de vormen met 5—7 bladige donkerrood gekleurde bladen voor mozaïk-bedjes). ♃. *Mei—Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Midsland op Terschelling, Un. 1886; Grint 1869, Holk.; Rottum 1898, Schipper; — Hichtum 1864, en tusschen Roptazyl en Wynaldum 1861 (*foliis purpureis maculatis*), J. M. de Boer; *Dokkum 1865, H. d. V.; Leeuwarden 1850, S.; — *Veenwouden, Sprée; — *Haren 1865, H. d. V.; Helpman, Strat. (fol. 5 *rubris*); Haren, v. H.; Winschoten 1899 (fol. *atris*), Schipper; — Koevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; *Assen 1848, P. G. Wijers; — *Zwolle 1865, H. d. V.; 1901, L.; *Mastenbroek bij Zwolle 1894, L.; Deventer 1876, K.; Kampereiland 1870,

* spicis proliferis Prodr.

Hoek.; Kampen 1847, R. B.; 1848, T.; tusschen Almelo en Delden, Un. 1870; * Vecht in Rheeze 1893, L.; — Harderwijk, R. B.; * Nijkerk 1860, Th. Stolz; Nijmegen 1833, Wtt.; *.* Beuningen, Th. Abel.; Beek 1853, O.; * Heumen, Wtt.; * Renkum, Buse; — Amersfoort (en fl. *rubellis*), R. B.; Eemdal, Garj.; Utrecht, A. W. Hartm. en R. B.; 1835, D. S.; Wtt.; 1879, A. C. Oudemans; * v. d. T.; * Wijk bij Duurstede, C. A. Bergsma; — * Hilversum 1872, O.; Berg en Dallust bij Hilversum, v. d. T.; 't Gooi 1827, Wtt.; Naarden 1864, O.; * Hilversum 1872, Th. Abel.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1867, O.; Westerdoksdijk aldaar 1842, Tilanus (P. N. S.); Weesperpoort, Romb.; Hemmeland bij Monnikendam 1886, Boerl.; Marken 1886, Boerl. en V.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; (Coll. Nat.); ** Zandvoort, Buse; Bloemendaal, M. D.; Overveen, Buse; * Heemstede 1838, Mb.; Haarlem (5. *phyllum*), Buse; — Holland, Forsten; Leiden 1835, Lac.; 1836, Mb.; Dz.; 1840, S. S.; B. W.; 1843, O.; de Vriese; 1845, Perin; * Katwijk 1832, Wtt.; 's Gravenhage, R. B.; Hoek van Holland, Kerb.; Destrée; Stadsmestvaalt Schiedam 1895, V.; * Zwijndrecht 1838, Lac,; Dordrecht 1882, V.; C. v. d. Broek; * Lac.: — Zuid-Beveland, en * 1848, v. d. B.; Middelburg 1880, en Vlissingen 1880, Buijsman; Hoek, 1853, Sassche gat 1854 en Waterlandskerkje 1861, A. W.; — Kaatsheuvel, Thomson; Dongen 1842, v. d. T. (*maculat.*); Loopschans Breda, v. A.; Vucht, v. Hov.; — * Weert 1864, H. d. V.; * Beek 1885, K. en G.; * Wijk bij Maastricht 1894, de Haas.

β. **rubente** (*Ser.*) *D.C.* 's Hertogenbosch 1897, Heinsius.

[Aanm.: Waarschijnlijk dezelfde als de afwijking C. ro-

** forma littoralis.

. forma vivipara.

seum Peterm. (Clav. analyt. p. 90), met bloemen die voor en na den bloei mooi en diep rozerood zijn. (Cfr. Koch. Ed. III. p. 569)].

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Oldeholtpade, Blesdijke, Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk (Gld.), B. J. van Wagensveld; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; de Haas, in herb. pr.; Apeldoorn 1851—1884, K. A. in herb. pr.; Tiel, Posth. in herb. pr.; — Overlangbroek, J. W. Kemphaas in herb. Heukels; tusschen Houten en Utrecht, Alpherts in herb. pr.; — Duivendrechtsche weg bij Amsterdam 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; — IJzendijke, P. J. Roozendaal; Waarde, M. v. Weele in herb. Heukels; Koudekerke 1873, *Zwolle 1894, *Vlissingen 1876, L. in herb. pr.; — Breda, Mej. Th. W. v. Schermbeek; Waalre, P. Sloots; Almkerk, Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Venlo 1898, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Vlieland, Lac. (Arch. 1. V. p. 51, 78); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 2. V*. p. 256); Rottum 1896, Schipper (Arch. 3. I. p. 357); — Wolvega, Terissert, tusschen Knijpe en Heereveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); Drenthe 1859, Lac. en S. op alle bezochte plaatsen (Arch. 1. V. p. 245); — tusschen Steenwijk en Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 292); Heino, Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); Markelo, Diepenveen, Enter, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 614); Hengelo, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Zutphen, Un. 1897 (Arch. 3. 1. p. 614); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V.

p. 221); — Driebergen, Odijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 70); — Urk 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 293); Alkmaar, Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1897 (Arch. 2. V. p. 399); — al de Zeeuwsche eilanden, A.W. en L. (Arch. 2. III. p. 116, VI. p. 111); Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); — Bergen op Zoom, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Baarlo, Velden, Arcen, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Valkenberg, Roermond, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 310).

Voorts vermeld bij Munting en Bruman.

340. T. glomeratum *L.* Plant van de kustlanden der Middellandsche Zee en van West- en Midden-Frankrijk. ⊙. *April—Mei.*

In Herb.: Apeldoorn, op met Sumac-afval bemest klaverland 1877, K. A. (Cfr. Arch. 3. I. p. 309).

341. T. fragiferum *L.* In weiden, aan wegen en dijken en langs rivieroevers, gaarne op zilten bodem. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Eierland op Texel 1860, Lac.; de Nederlanden op Texel 1868, Holk.; Koog—de Nederlanden 1867, S. P. Huizinga; tusschen Burg en Hoorn aldaar 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; 1868, Holk.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; 1886, K.; Rottum 1898, Schipper; — Leeuwarden 1859 en Blija 1851, S.; Bolsward 1864, J. M. de Boer; Holwerd 1865 en Lemmer 1865, H. d. V.; Molkwerum, Coll. Nat.; — Groningen 1865, v. H.; Pieterbierum, herb. v. H.; Uitwierde 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampereiland 1860, de Br.; R. B.; 1870, Hoek;

Sevelingen bij Kampen 1845, T.; Mastenbroek bij Zwolle 1894, L.; Carlshave, Un. 1895; — Zutphen 1859, de Br.; tusschen Zutphen en Bronsbergen, en tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897; Vieracker 1851, Gronem.; Heelsum 1850, S.; Wageningen 1881, K.; Zevenaar 1833, Wtt.; de Ooi 1865, v. H.; Vestingwerken Nijmegen en Beuningen, Th. Abel.; Nijmegen, B.; Griend bij Weurt, G. Deijn.; Harderwijk 1833, Wtt.; 1864, R. B.; — Spakenbrug en Eembrug 1836, D. S.; de Bilt 1833 en Bunnik 1873, de Br.; Utrecht 1858 en 1859, R. B.; 1859, Hartm. en R. B.; Blauwkapel en Maartensdijk 1835, Kraamw.; Wijk bij Duurstede 1833, Wtt.; Vreeswijk 1842, G. Deijn.; — Naarden 1864, O.; tusschen Naarden en Muiderberg 1901, G. en V.; Weesperzijde bij den Omval, Fl. Amst.; Slooterweg 1857, Knüttel; Amsterdam, v. H.; V. Z.; den Helder en Werf aan het Nieuwe Diep, V. Z.; Alkmaar 1871, S. en Abel.; Assendelft 1878, F. de Boer; Schalkwijk bij Haarlem 1835, Buse; Brouwersvaart bij Haarlem 1874, Boerl.; Heemstede, aan de Haarlemmermeer, v. d. T.; — Noordwijk, J. A. v. Dissel; tusschen Noordwijk en Katwijk, v. d. T.; Katwijk, S. S.; Mb.; Dz.; Kerb.; Leiden, Buse; 1842, O.; Spanjaardsbrug Leiderdorp, Dz.; Eikenduinen, Fockema; Hoek van Holland 1866, H. d. V.; 's Gravezande, V. Z.; eiland Rozenburg 1899, Jongm.; Voorne en Rockanje 1871, O.; Brielle en Rockanje, Un. 1887; Brielle 1894, V.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; Zwijndrecht 1883 en Dordrecht 1883, V.; Willemsdorp 1884, C. v. d. Broek; Oud-Slijkerveer bij Vianen, v. H.; — Zeeland, Dumortier; Duiveland, Dz.; Zuid-Beveland 1839, Wilhelminapolder 1838, Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke, v. d. B.; Walcheren 1839, B. W.; Middelburg 1880, Buijsman; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Serooskerke 1893, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863 en St. Kruis 1861, A. W.; — Bergen

op Zoom 1834, Wtt.; Forsten; Thomson; Werkendam 1836, Lac.; Loopschans Breda, v. A.; Oud-Heusden, v. Hov.; — Broekje bij Maastricht, v. Hov.; langs de Jeker bij Maastricht 1885, Lac.; Geul bij Geulhem 1901, V.

(Oostereind Texel 1894 en Groene strand Terschelling 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Jelsum 1872, v. Tuinen in herb. pr.; — Putten 1876, K. A. in herb. pr.; Waaloever Lent, de Wit H. in herb. Posth.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; langs de Lek aldaar 1846, Alpherts in herb. pr.; Uiterwaarden Renkum 1886, Heinsius in herb. pr.; Opheusden 1874, v. Tuinen in herb. pr.; — Utrecht; Oud-Valkenveen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Alkmaarderhout 1890, Costerus in herb. pr.; — Leidschendam, W. C. v. Embden; Biesbosch, Schalkwijk, Beusichem, Everdingen, Werkhoven, C. A. Backer; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, F. D. J. Risch; — IJzendijke, P. J. Roosendaal; Waarde, M. v. Weele, Spijkenisse, J. Koornneef, alle in herb. Heukels; — Dijk Wissenkerke (N.-Bevel.) 1880, Schipper in herb. pr.; St. Laurens 1874, L. in herb. pr.; — Rivierdijk tusschen Moerdijk en Lage Zwaluwe 1901, Posth. in herb. pr.; Andel 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; — Langven bij Beegden, Un. 1900, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Ameland 1854, Dr. Kros (Arch. 1. IV. p. 83); Rottum 1896, Schipper (Arch. 3. 1. p. 213, 214 enz.); — Urk 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 293); Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. V. p. 233); Petten, Heilo, Castricum, Zandvoort, v. E. (Arch. 2. I. p. 376); Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — Al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 116 en VI. p. 111); Varendijk bij Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Roermond, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 310); Meers aan de Maas, Lac. (Arch. 2. V. p. 8).

Reeds vermeld bij Clusius en Dodoens.

342. **T. resupinatum** *L.* Plant uit het gebied der Middellandsche Zee, op droge, grazige streken langs de kust en vaak ingevoerd. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Apeldoorn, op met Sumac afval bemest klaverland 1877, K. A.; 't Hoogje bij Amersfoort 1898, K. A.; — Meelfabriek Middelburg 1899, Ogt.; — Venlo 1898, L.; Rieter. Voorts een var. *β.* **maius** van onbekende groeiplaats, herb. Heukels.

[Aanm.: De plant, in het Vereenigingsherbarium aanwezig door Perin bij Nijmegen gevonden, is waarschijnlijk om vroeger vermelde redenen niet echt. Perin heeft alle dubieuse planten, die hij waarschijnlijk uit 's Rijks Herbarium ontleende, als bij Nijmegen gevonden opgegeven. Het is zelfs twijfelachtig of Perin ooit een voet bij Nijmegen gezet heeft. De vroegere opgave is ontleend aan de Gorter; Oude IJsel bij Uilenpas].

343. **T. tomentosum** *L.* Grazige streken van de landen waar de olijf groeit. ⊙. *April—Mei.*

In Herb.: Apeldoorn, op klaverland bemest met afval van Sumac, uit Palermo afkomstig 1877, K. A. — (Cfr. Arch. 3. I. p. 310).

344. **T. vesiculosum** *Savy.* Plant van het Middellandsche Zeegebied en van Hongarije; nu en dan in noordelijker streken met granen ingevoerd. ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: Molen te St. Anna bij Nijmegen 1898, Docters v. Leeuwen en Abel.

345. **T. arvense** *L.* Op bebouwde en onbebouwde gronden, voornamelijk in zandstreken. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Vlieland 1858, Lac.; Ameland, Sprée; Nes op Ameland 1869, en Grint 1869, Holk.; Schiermonnikoog 1867, Holk.; Rottum 1896, Schipper; — Haren, Strat.; 1835, v. H.; — Meppel 1846, v. Heijn.; Koevorden 1859, Lac. en S.; — Kampen 1846 en 1848, T.; 1848, R. B.; Zwolle 1846, S. Schutte; M. Dassen; 1847, v.

Tuinen; 1897, L.; Katerveer bij Zwolle, Un. 1888; Deventer 1840, Halb.; 1876, K.; Brinkgreve bij Deventer, Romb.; – Zutphen, Fockema; 1881, C. v. d. Broek; tusschen Zutphen en Lochem 1857, Sprée; Ruurlo 1884, Ens.; Sillevolde, Un. 1885; Apeldoorn 1872, K. A.; Voorthuizen 1833, Wtt.; Twello, P. v. Delden; Harderwijk, R. B.; tusschen Harderwijk en Elburg 1833, Wtt.; Groevenbeek bij Putten 1853, v. H.; Arnhem, Thomson; Doorweerth 1857, Knüttel; Wageningen 1850, S.; Renkum 1865, Buse; Grebbe, Fockema; 1851, O.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Zoelmond 1836, herb. O.; Culemborg 1857, Knüttel; H. S. Coll. Nat.; – Amersfoort 1861, R. B.; 1891, Garj.; Maartensdijk 1835, D.S.; – Naarden, Wenck; 1864, O.; Puikendam, tusschen 's Graveland en Bussum 1869, Hoek; 't Gooi 1827, Wtt.; Hilversum, v. d. T.; Muiderberg 1839, Romb.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1867, O.; Wieringen 1857, Harting; tusschen Alkmaar en Heilo, V. Z.; Zantpoort, de Vriese; 1846, Buse; Bloemendaal 1871, Boerl.; Brederode 1871, O.; Overveen 1842, Heybrock (P. N. S.); Haarlem, v. H.; Kerb.; Aardenhout, M. D.; Haarlemmerhout 1843, O.; 1854, v. H. Jr.; – Noordwijk 1841, B. W.; Katwijk, Dz.; 1835, Mb.; 1842, O.; Forsten; Perin; Leiden, Mb.; Perin; Alfen 1882, V.; tusschen den Deijl en Leidschendam, S. S.; Wassenaar 1832, S. S.; Pierot; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Kanaal den Haag, V. Z.; Scheveningen, Destrée; Loosduinen, V. Z.; Voorne 1835, (?), Everdingen 1834, D.S.; – Zuid-Beveland, v. d. B.; Haamstede, Un. 1894; Domburg en Kapelle 1838, v. d. B.; Meelfabriek Middelburg 1897, L.; Vlissingen 1881, Buijsman; Walchersche duinen 1874, L.; Hulst 1859, A. W.; Eede 1861, A. W.; – wallen Breda, v. A.; Bergen op Zoom, Un. 1860; Klopperwaard bij Werkendam 1836, Lac.; Vuchtsche heide, v. Hov.; –

molen bij den Plasmolen 1897, G. en V.; Brunsum 1872, Lac.; Wessem 1900, G. en Jongm.

β. **tenuis** (*T. gracile* Thuill.). *Sept.—Oct.* 's Gravenhage, R. B.

(Rottevalle, J. Kuipers; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Steenwijk, M. Kramer; Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Hattem 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Terborg 1885, Struyk. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; — Utrecht, de Bilt, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Baarn 1884, Heinsius in herb. pr.; — spoorbaan Hilversum 1898, Koning in herb. pr.; tusschen Diemen en Muiden, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlemmertrekvaart Leiden 1900 en Groenhoven aldaar 1898, Struyk. in herb. pr.; Gouda, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden; F. D. J. Risch; Vlaardingen, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; zandplaat bij de spoorbrug Zwijndrecht 1893, Posth. in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; tusschen Pettelaar en Vucht 1871, Costerus in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 256); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, tusschen Heino en Wijhe, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Carlshave, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Lichtenvoorde, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Markelo, Enter, Groenlo, Zutphen, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 614); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Alkmaar, Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); Callantsoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 376); — Brielle, Un.

1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 116); — Bergen op Zoom, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Venlo, Blerik, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Valkenberg, Meerssen, Gronsveld, Sittard, Un. 1861, Beek—Elsloo, Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 310).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius en Munting.

346. T. striatum *L.* Op droge, grazige zand- en leemgronden, niet algemeen. (*T. scabrum* Fl. B. S. p. 538, cfr. p. 840). ☉. *Mei—Juli.*

In Herb.: Aan den dijk bij den Polder Waal en Burg nabij de Sluis, Texel 1860, en Hoorn op Texel 1878, Lac.; — Platvoet bij Deventer 1878, K.; — Apeldoorn, op klaverland bemest met afval van uit Palermo afkomstige Sumac 1877, K. A.; Nijmegen, B.; vestingwerken aldaar 1840, Lac.; 1852, Th. Abel.; Nieuwe haven aldaar 1874, Th. Abel.; — 't Hoogje bij Amersfoort 1898, K. A.; — Zandhoeve bij Naarden 1851, Lac.; Beverwijk 1865, en Haarlemmerhout 1861, H. d. V. (sedert verdwenen); — Noordwijkerhout 1840, Mb.; 1846, Dz.; Leiden, Perin; 's Gravenhage, Barger; aan greppels en de kanten van een stuk land aan het Galgwegje bij Naaldwijk 1846, en hakhout in het zoogenaamde bosch van Breemen bij Naaldwijk 1844, v. d. T.; Loosduinen 1887, S. (als *scabrum*); Hoek van Holland, buitendijk Nieuwland 1879, S.; — Koewacht 1855, 1856, A. W.; — Bergen op Zoom, Toolsche dijk, Un. 1860; — Beek 1872, Lac.

var. *β.* **tenuiflorum** *Ten.* Door krachtiger bouw zeer opvallend, tot 100 stengelig; stengels afstaand behaard; blaadjes lang omgekeerd

eivormig wigvormig versmald; steunblaadjes kort toegespitst, gaffelsgewijze 7—9 nervig; hoofdjes lang-rolrond, langer dan bij de hoofdsoort, dicht bloemig; kelk aangedrukt behaard, weinig opgezwollen; kelktanden bijna doornvormig, onder elkander en met de buis bijna even lang; kelkkeel behaard; kroonbladen helder rozerood, slechts met het voorste deel van de vlag buiten de kelktanden uitstekend; vlag aanzienlijk langer dan de vleugels en de kiel.

In Herb.: St. Pietersberg 1894, V. en v. Vloten. (Diepenveen 1878, K. A. in herb. pr.; — Monster V. Suringar in herb. pr.; Oostkapelle 1878, Frederiks in herb. L.; — Halsteren, P. J. Verhoeven in herb. Heukels).

Bovendien: Velsen, Marquette bij Heemskerk, v. E. (Arch. 2. I. p. 376); duinen bij Katwijk, v. Hennekeler (Arch. 2. I. p. 233).

[Aanm.: De door v. Hennekeler als T. striatum voor Westkapelle opgegeven plant (Arch. 2. I. p. 233) behoort tot de volgende soort; misschien ook de Katwijksche?]

347. **T. scabrum** *L.* Plant van de landen der Middellandsche Zee, op droge, steenige en grazige plaatsen; ook noordelijker hier en daar verspreid. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Apeldoorn, op met Sumac-afval bemest klaverland 1877, K. A.; Wageningsche berg, Exc. 1899; — duinen Westkapelle 1857, G. v. Hennekeler; 1876, A. W.; Domburg 1877, K. A. (van hier nog in herb. Ogt. van 1897).

348. **T. supinum** *Savi* (*T. reclinatum* Kit.). Zuid-Europeesche plant, enkele malen in noordelijker streken ingevoerd, zoo o. a. sinds langen tijd bekend bij Hamburg. ⊙. *Mei—*

(Meelfabriek Middelburg 1898, L. in herb. pr.).

349. **T. maritimum** *Huds.* (*T. ochroleucum* Fl. B. S.

p. 838 et Fl. Leid. p. 71). Weilanden in de nabijheid der Zee. ⊙. *Mei—Sept.*

In Herb.: Het Fune Amsterdam 1860, Hartsen; Gradeermachine Katwijk 1832, Wtt.; bij de tweede Zeesluis te Katwijk 1832, 1833, Wtt.; 1833, S. S.; 1839, v. d. T.

[Aanm.: De door de Vries gevonden plant, destijds besproken als waarschijnlijk T. ochroleucum var. flor. roseis (Arch. 1. V*. p. 452 en 2. II. p. 200) heb ik niet teruggevonden; het is mij derhalve niet mogelijk geweest om uit te maken of deze plant werkelijk tot T. ochroleucum of tot T. maritimum behoorde].

350. T. alexandrinum *L.* Afkomstig uit Egypte, doch op weiden en akkers hier en daar ingevoerd en ook naar noordelijker streken overgebracht. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Houtloodsen te Zwolle 1899, E. Heimans.

351. T. lappaceum *L.* Zuid-Europeesche plant op grazige plaatsen, langs wegen enz. ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: Apeldoorn, op met Sumac-afval bemest klaverland 1877, K. A. (Arch. 3. I. p. 309).

352. T. stellatum *L.* Plant van de kustlanden der Middellandsche Zee; een enkele maal in noordelijker streken met granen ingevoerd. Droge weiden en op bouwlanden. ⊙. *Jnni—Juli.*

In Herb.: Apeldoorn, op dezelfde plaats als de voorgaande 1877, K. A. (Cfr. Arch. 3. I. p. 309).

353. T. incarnatum *L.* Plant van Zuid-Europa, doch in het groot verbouwd en nu en dan verwilderd. ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Deventer 1877, K.; — Stroe 1881, L.; Warnsveld 1886, V.; Bronsbergen bij Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Sillevolde, Un. 1885; Hees, Heumen, Beek, Th. Abel.; (Cfr. Arch. 1. III. p. 241); Groesbeek 1900, des Tombe; — Zeeuwsch Vlaanderen 1869, A. W. (gekweekt als veevoeder), Sas

van Gent 1858, A. W.; — Beek, Maastricht 1869, O.; Gronsveld 1866, H. v. V.; Valkenberg 1889, V.

Ludit fl. *albis*. Proeftuin Deventer 1878, K.

(Ondersma State Hallum 1865, H. R. v. d. Ley in herb. v. Tuinen; — Leens, J. Borgman in herb. Heukels; — Apeldoorn 1873, K. A. in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Heerjansdam onder T. pratense uitgezaaid 1887 en Rijsoord 1894, Posth. in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Verwilderd langs wegen Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Maastricht (*β*. fl. albis) 1893, de Haas in herb. pr.; Gulpen 1889, Struyk. in herb. pr.).

354. T. angustifolium *L.* Dorre kusten der Middellandsche zee en in West-Frankrijk. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Apeldoorn, op met Sumac-afval bemest klaverland 1877, K. A. (Cfr. Arch. 3. I. 309).

355. T. medium *L.* Bosschen en dorre weiden langs de kanten van wegen en bouwlanden. Hier en daar verbouwd. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Zutphen 1838, Buse; 1835 Ensink; Voorst 1834, Wtt.; 1840, Buse; 1846, S. S.; Laag-Keppel 1870, H. d. V.; fort Sterrenschans bij Nijmegen 1872, en Ooische waard, Th. Abel.; Groesbeek 1873, C.; Heumen 1840, Lac.; — Utrecht 1834, Wtt.; 1836, v. H.; v. d. T.; 1837, D. S.; 1859, R. B.; 1872 en 1874, de Br.; Houten Wtt.; Schalkwijk 1833, Wtt.; Mb.; Werkhoven, Meent, Wtt.; — 't Gooi 1833, Wtt.; — Vianen 1836, v. H.; — St. Jansberg, Un. 1873, Th. Abel.; Sint Pietersberg, Un. 1861; Geulhem 1871, Meerssen 1885, Lac.; Meerssen, Houthem en Slenaken 1885, G. en K.; Kerkrade 1885, Lac.

(Teuge onder Twello 1853, K. A. in herb. pr.; Culemborg nabij den Bol, de Haas in herb. pr.;

C. A. Backer; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels).

Bovendien: Brederode, v. E. (Arch. 2. III. p. 302); — Zuid-Beveland, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 110).

356. T. pratense *L.* Algemeen op grasgronden, algemeen gekweekt. ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Vlieland 1869, Holk.; Terschelling, Un. 1886; Rottum 1861, Lac. en Knüttel; 1898, Schipper; — Leeuwarden 1850, S.; tusschen Wommels en Tzum 1863, J. M. de Boer; tusschen Arum en Pingjum [1]) 1875, J. M. de Boer; — Noordpolder 1829, Haren [2]), 1833, v. H.; Groningen, Strat.; — Weerdinge en Emmen 1859, Lac. en S.; Meppel [2]) 1865, H. d. V.; — Kampen, R. B.; 1847, 1851, T.; 1869, Hoek; Deventer 1876, K.; Pothoofd bij Deventer [3]) 1878, K.; Zwolle, 1901, L.; — Leesten 1851, Gronem.; Harderwijk 1864, R. B.; Harderwijk [1]), R. B.; Voorst [1]) 1876, K. A.; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Hees en Beuningen [1]), Th. Abel.; Zoelmond, D. S. (4 en 5-bladig); — Amersfoort, R. B.; Schothorst 1892, Garj.; Utrecht, v. d. T.; 1835, D. S.; C. A. Bergsma; 1853, R. B.; A. W. Hartman en R. B.; Doorn 1833, W. H.; Schalkwijk 1833 en tusschen Schalkwijk en Houten [2]) 1833, en Houten [4]) 1833, Wtt.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); Vossegat 1863 en Vleuten 1859, Coll. Nat.; Vecht bij Loenen [1]), — 't Gooi 1827, Wtt.; Naarden 1864, O.; 't Funen, Oosterdoksdijk, M.D.; zeedijk bij Amsterdam 1838, Romb.; Westerdoksdijk aldaar 1842, Teengs (P. N. S.); Funen [1]), Kalfjeslaan, Fl. Amst.; v. H.; Oosterkerkhof Amsterdam 1867, O.; Spoorweg bij den Ringdijk 1846, P. A. Richard; Legmeerpolder, Boerl.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Haarlem, Kerb.; de

---

1) flor. albis. 2) capitulis proliferis. 3) fl. roseis. 4) fol. variegatis.

Vriese; 1871, Boerl.; Haarlemmerhout 1840 en Heemstede, Buse; Ruïne van Brederode [5]), — Leiden 1832, S. S.; 1835, Mb.; Dz.; 1836, Lac.; 1839, B. W.; 1840, S. S.; 1843, O.; 1854, Kramer; Oegstgeest 1854, Kramer; Katwijk 1833, Wtt.; 1845, Perin; Rodenburgerlaan Zoeterwoude [1]) 1895, V.; Voorschoten 1898, Jongm.; Wassenaarsche weg 1865, H. d. V.; huis den Deyl 1832, Wtt.; 's Gravenhage, V.Z.; G. B.; Honsholredijk [1]), v. d. T.; Hoek v. Holland, V.; Dordrecht 1882, en Willemsdorp [1]) 1868, V.; Holland, Forsten; — Zuid-Beveland v. d. B.; [1]) v. d. B.; Goes, Wemeldinge 1840, v. d. B.; Koudekerke 1863, A. W.; Vlissingen 1880, Buijsman; Middelburg 1897, L.; — loopschans en wallen Breda, v. A.; [1]) 1841, Lac.; Sprang, Thomson; Vucht, v. Hov.; — Elsloo, Un. 1861.

var. **expansum** *Hauskn.* (*T. pratense* var. *americanum* Harz.). Steviger; stengel neerliggend opstijgend, in een kring uitgespreid, van den voet af vertakt, ruwharig. Verbouwd uit Amerikaansche zaden.

In Herb.: de Lutte, Un. 1895; — algemeen tusschen Amsterdam en Zaandam 1897, V.; Rozenburg bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen.

(Midsland, J. B. Tym; — Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; — Buitenwerken Groningen 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Apeldoorn 1851 en [1]) 1877, K. A. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; Culemborg [1]), C. A. Backer; — Overlangbroek, J. W. Kennephaas, Utrecht [1]), W. C. v. Embden in herb. Heukels; de Haas in herb. pr.; Lekdijk aldaar 1846, Alpherts in herb. pr.; — Blauwkapel 1846 Alpherts in herb. pr.; — Bussumerweg bij Hilversum 1898, Koning

5) var. roseum O.

in herb. pr.; tusschen Muiden en Naarden, Un. 1901, Rieter in herb. pr.; tusschen Amsterdam en Diemerbrug 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Hillegom 1900, Oegstgeest 1884, Struyk. in herb. pr.; Bodegraven [1]), J. C. Ceton; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; [2]) F. D. J. Risch; — Spijkenisse, ook [1]), J. Koornneef; IJzendijke, P. J. Roosendaal, Waarde, M. v. Weele in herb. Heukels; Kapelle (Z.-Bevel.) 1893, Ogt. in herb. pr.; Oostkapelle [1]) 1877, Frederiks in herb. L. (waarschijnlijk de var. *villosum* Wahlb.); — Halsteren, P. J. Verhoeven in herb. Heukels; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.

b. **villosum** Walhb. Zeedijk bij Monster, J. F. Wichard in herb. Heukels; Zeedijken Walcheren 1877, Frederiks in herb. L.).

[Aanm.: Deze verscheidenheid (T. pratense maritimum Zabel, T. ochroleucum Aschers. non L.) onderscheidt zich van de type door neerliggende opstijgende ruwharige stengels, slankere vorm; blaadjes der bovenste bladen lancetvormig; hoofdjes meestal alleenstaande, dikwijls boven het omwindsel gesteeld; bloemkroon vaak helderrosa, wit of geelachtig wit. Zij komt o. a. voor aan de Oostzeekant].

Bovendien: Tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Alle bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Steenwijk, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Oldemarkt, Giethoorn, Un. 1892 Arch. 2. VI. p. 346); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Hengelo, Borne, Weusthag, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); — Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Terborg en Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 310); Apeldoorn K. A. (Arch. 2. III. p. 182); Zutphen,

Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 614); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); – Marken 1886, Boerl. en V. (Arch. 2. V. p. 58); Urk 1853, Bakker de Wit (Arch. 3. I. p. 319); Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 346); Zandpoort, Duinvliet, Odijk, Kleverlaan bij Haarlem 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 69); – Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); – Algemeen in Zeeland A. W. (Arch. 2. VI. p. 110); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); – Bergen op Zoom, onbebouwd terrein aldaar, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); – Baarlo, Velden, Arcen, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Sittard, Roermond, Un. 1861; Sittard, Beek–Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. VI. p. 310); tusschen Eijsden en Rijkholt [2]) 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 8).

Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf, Munting en Bruman.

357. T. diffusum *Ehrh.* Plant van de landen aan de Middellandsche Zee, van Hongarije en Zuid-Rusland en van daar met granen nu en dan ingevoerd. ⊙. *Juni–Juli.*

In Herb.: Pothoofd Deventer [2]) 1881, K.; 1894, K. A.; 1897, V. [1]); 1898, J. R. Katz; – Apeldoorn 1878, K. A.; St. Annamolen bij Nijmegen 1898, Docters van Leeuwen en Th. Abel.; – huis ter Rivier bij Overschie 1894, V.; – Meelfabriek Middelburg 1896, 1897, L.

358. T. ochroleucum *L.* Langs kanten van wegen, in boschrijke streken, gaarne op kalk. ⊙. *Mei–Juli.*

1) In Arch. 3. I. p. 305 abusievelijk als T. medium vermeld.

2) Reeds van daar verzameld in 1879 door K. en L. J. v. d. Veen (Arch. 2. IV. p. 409).

In Herb.: Wilhelminapark Haarlem 1900, C. A. Backer. (Zie de Aanm. bij No. 349).

359. T. subterraneum *L.* Zuid-Europeesche plant, vooral thuis behoorend in Istrië, op zonnige heuvels, langs boschranden en op grazige plaatsen, doch ook in West-Frankrijk voorkomende. ⨀. *April—Juni.*

In Herb.: Apeldoorn, op met Sumac-afval bemest klaverland 1877, K. A.[1]; — Duin te West-Kapelle (1835?), en 1847, Blaas; 1857, G. v Hennekeler; 1876, A. W. (ook L. in herb. pr.).

(Domburg, J. v. d. Velde Olivier; Retranchement, J. de Hullu Jr. in herb. Heukels).

[Aanm.: In Tijdschrift Dl. XII. p. 11 (Enum. Zeel. III) wordt gemeld: „in ruderatis prope West-Kappelle copiosum legit Blaas!"]

Lotus *L.*

360. L. corniculatus *L.* Algemeen op grazige zandgronden. ♃. *Mei – Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; 1860, en Vlieland 1858, Lac.; West-Terschelling, Un. 1886; Ameland 1896, V.; Schiermonnikoog 1867, Holk.; Rottum 1861, Lac. en Knüttel; 1897, Schipper; Grint 1869, Holk.; — Trienwouden 1849, S.; — Haren, v. Heijn.; — Valthe 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1855, R. B.; Vollenhove 1893, L.; Deventer 1840, Halbertsma; Diepenveen 1876, K.; Grafhorst 1851, T.; — Harderwijk 1852, R. B.; tusschen Hulshorst en Hierden 1890, Beinz; Apeldoorn 1852, K. A.; Arnhem, S.; Thomson; Beek 1853, O.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Renkum, Buse; Tiel, Post; — Amersfoort, R. B.; 1893, Garj.; Rhenen, Grebbe 1851, O.; de Bilt 1834, de Br.; Drie-

---

1) Werd ingezonden onder den naam van T. globosum (Cfr. Arch. I. p. 308).

bergen 1827, Wtt.; Utrecht 1835, Wtt.; D.S.; Schalkwijk 1832, Wtt.; — Berg en Dallust Hilversum, v. d. T.; 't Gooi 1832, Wtt.; Valkeveen 1864, O.; Funen, Weesperzijde, en Oranje-Nassau, Fl. Amst.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1867, O.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; spoordijk Enkhuizen 1895, Sanders; Schoorlsche duinen 1869, Hoek; Wijk aan Zee 1860, S.; Haarlem 1834, Kerb.; M. D.; 1854, T.; Bentveld, Kerb.; Overveen 1842, Teengs (P. N. S.); 1838, Buse; 1845, P. A. Richard; 1872, Boerl.; Exc. 1878; — Noordwijk, Mb.; 1835, Lac.; Leiden 1835, Mb.; Perin; 1843, O.; Katwijk, Perin; 1837, Mb.; Exc. 1888; Wassenaar, Pierot; Perin; 1856, S.; B. W.; Voorschoten, Forsten; Raaphorst, Perin; 's Gravenhage, C. A. Bergsma; V. Z.; 1845, de Br.; G. B.; 1882, V.; duinen den Haag, Destrée; tusschen Scheveningen en Wassenaar 1844, de Br.; tusschen den Haag en Scheveningen, R. B.; Waalsdorp, Fockema; 1834, v. H.; Zorgvliet, V. Z.; Terheijde, Un. 1851; Nieuwland, 's Gravezande, v. d. T.; de Mijl bij Dordrecht 1882, V.; Vianen, v. H.; — Walchersche duinen 1839, en Middelburg 1839, v. d. B.; Domburg 1841, v. d. T.; Middelburg (als *intermedia*) 1883, K.; Vlissingen 1880, Buijsman; Breskens 1878, L.; St. Kruis 1861, A. W.; — Wallen Breda, v. A., herb. v. H.; Vuchtsche heide, v. Hov.; — Maastricht, v. Hov.; Kerkrade 1885, K. en G.; Beek, Boerl.

β. **ciliatus** *Koch*. Stengel kaal; blaadjes en kelken door lange haren gewimperd.

In Herb.: Hulshorst, Beinz.; — duinvalleien Wassenaar 1879, K. A.

γ. **hirsutus** *Koch*. Plant meer rechtopstaand, grijsgroen, overal met lange, aan den stengel vaak loodrecht uitstaande haren bekleed.

In Herb.: Hulshorst, Beinz.

δ. **crassifolius** *P.* Behaard; de blaadjes eirond, eenigszins vleezig, stengels bebladerd, neerliggend, wortels dik. De gewone duinvorm, reeds in de Fl. B. S. opgegeven voor Wassenaar, Pierot; duinen achter Waalsdorp, V. Z. en v. H.

In Herb. niet verder onderscheiden.

[Aanm.: De Heer Lako vond overgangen tusschen dezen vorm en den typischen, aan dijken naar den zeekant, niet in de duinen. De blaadjes waren wel betrekkelijk dik, maar lang niet zoo vleezig als bij de var. crassifolius, zooals deze in de duinen voorkomt; ook zijn de blaadjes niet grijsgroen, gelijk bij den duinvorm. De Heer Lako vond de blaadjes kleiner en dikker, naarmate de plant dichter bij den zeedijk groeide; hoe verder landwaarts in, des te sterker naderden de plantjes tot den typischen vorm van L. corniculatus. Waarschijnlijk vertegenwoordigden deze exemplaren een overgang van den typischen vorm voor binnenwaarts gelegen gronden tot de bepaald aan de zeekust en aan zand gebonden vorm crassifolius. Deze overgangsvormen werden waargenomen aan den zeedijk bij Zijpe 1887, L.; zandige dijken te Zuiddorpe 1854 en dijk te Hulst 1853, A. W.].

(Midsland, J. B. Tijm; — Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; Rottevalle, J. Kuipers; — Leens, J. Borgman; — Paterwolde, Eelde, de Punt, — Harendermolen, Zuid Laren, R. de Boer en H. Kooi; — Denekamp, J. B. Bernink, alle in herb. Heukels; Zwolle 1900, L. in herb. pr.; — Terborg 1885, Struyk. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; Plantage aldaar 1844, Alpherts; C. A. Backer; Borculo, Mej. G. J. Kerbert; Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels; — Zanderij Hilversum 1898, Koning in herb. pr.; Willemspark Amsterdam 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Zandpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Zaandam, W. H. ten Seldam; Bloemendaal, J. Swart; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam,

F. D. J. Risch; W. H. Wachter en P. Jansen; H. v. d. Linden; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke; IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Kruisland, F. Janssens; Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — langs de Maas te Venlo 1896, Rieter in herb. pr.

δ. **crassifolius**. Oostvoorne 1894, Posth. in herb pr.

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 256); — Wolvega, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Drente op alle bezochte plaatsen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Steenwijkerwold, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Heino, Nieuwe Wetering, Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); — Urk, Schokland, 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 293); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); Markelo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); — Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Parkweg Amsterdam 1888, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 689); Alkmaar, Bergen, Un. 1871 (Arch. 2. V. p. 271); — Brielle, Oostvoorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Al de Zeeuwsche eilanden, behalve Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 117 en VI. p. 111); Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Blerik, Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Valkenberg, Meerssen, Gulpen, Epen, Slenaken, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 311).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius en Munting.

361. L. tenuifolius *L.* Op grazige plaatsen, meestal op zilten bodem. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Winschoten 1894, Schipper — Kam-

pen 1854, 1855, R. B.; – IJ bij Amsterdam 1856, Lac.; – tusschen 's Gravenhage en Loosduinen 1845, de Br.; Glasblazerij Zwijndrecht 1837, Lac.; Brielle strand 1894, V.; Ouddorp op Goerree 1894, Boerl. en V.; – Yersekendamme 1834, Wtt.; Hoek 1863, Ter Neuzen en St. Kruis 1861, A. W.; Zuid-Beveland 1838, 1845, v. d. B.; – Bergen op Zoom, Un. 1860; Oudenbosch, Hoevenaars.

(Hallum 1864, H. R. v. d. Ley in herb. v. Tuinen; – Muiderberg 1901, K. A. in herb. pr.; Herkinge 1871, Costerus in herb. pr.; – Koudekerke, de Man in herb. Posth.; Wissenkerke 1877, L. in herb. K. A. et pr.; torenpolder aldaar 1885, Schipper in herb. pr.; Middelburg 1873, L. in herb. pr.; Mevr. Snellen; IJzendijke, P. J. Roosendaal; Houthaven Hekelingen, J. Koornneef in herb. Heukels).

Bovendien: Al de Zeeuwsche eilanden, behalve Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 117 en VI. p. 111); – Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349).

362. L. uliginosus *L.* Algemeen op vochtige weilanden; langs sloten en in bosschen en op moerassige zandgronden. ♃. *Juni–Sept.* (*L. corniculatus β. uliginosus* Fl. B. S. p. 542).

In Herb.: Texel 1857, Harting; Vlieland 1858, Lac.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; – Terissert, Un. 1881; Bolsward 1875, J. M. de Boer; – Harendermolen 1856, Strat.; – Meppel, v. Heyn.; Valthe 1859, Lac. en S.; – Kampen 1847, 1849, 1854, R. B.; Oosterholt bij Kampen 1848, T.; Wittensteyn bij Kamperveer 1872, Hoek; Zwolle, v. Heyn.; tusschen Zwolle en Dalfsen 1891, L.; Heino, Un. 1888; Diepenheim (*monstr.*), Un. 1897; – Harderwijk, Hulshorst 1852, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; Ruurlo 1882, Ensink; Borculo 1877, K.; tusschen Arnhem

en Nijmegen 1835, herb. v. d. B.; Nijmegen, B.; Th. Abel.; Beek, Weurt, Beuningen, Th. Abel.; Loenen 1848, Lac.; Culemborg, H. S.; — Amersfoort, R. B.; 1891 Garj.; Soest 1843, v. d. T.; Grebbe, Fockema; Doorn 1869, en Zeisterbosch 1851, O.; Utrecht 1859, A. W. Hartm. en R. B.; 1879, W. A. Oudemans; Schalkwijk 1830, Wtt.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Uithoorn 1870, Boerl.; Legmeerpolder 1886, en Zijdelmeer, Boerl.; Schenkel, Fl. Amst.; Ringdijk 1839, Romb.; Bloemendaal 1871, Boerl.; Haarlem 1839, Romb.; Haarlemmerhout, Kerb.; 1841, Buse; Oud Karspel 1882, B. Jelgersma; — Noordwijk, J. A. v. Dissel; Leiden 1835, Mb.; 1842, B. W.; 1843, O.; Perin; Leiderdorp 1899, Jongm.; Rijnsburg, Perin; tusschen Katwijk en Wassenaar 1832, S. S.; Persijnspan, Perin; Wassenaar, Forsten; Leimuiden, Exc. 1883; 's Gravenhage, G. B.; Scheveningen, Destrée; Nootdorp 1845, de Br.; 's Gravenzande, V. Z.; Binnendijk tusschen Delfshaven en Schiedam 1901, Jongm.; Dordrecht 1882, V.; 1884, C. v. d. Broek; Crabbehof onder Dubbeldam 1882, V.; Heikop, v. H.; Duinvalleien Schouwen 1843, 1845, v. d. B.; Oosterland (Duiveland) 1887, L.; Walcheren 1840, v. d. B.; Oranjezon 1879, L.; Zwake, v. d. B.; Zuiddorpe 1863, Sas van Gent 1855, A. W.; — Bergen op Zoom 1874, S. Lako; Breda, v. Rees; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Loopschans Breda, v. A.; Westendam 1835, Lac.; Rosmalen, v. Hov.; — Maastricht, Coll. Nat.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Oranjewoud 1872, Costerus in herb. pr.; — Oldeholtpade Bleidijke, Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; — Winschoten 1897, Schipper in herb. pr.; Oosterbroek, Haren, Onnen, Glimmen, R. de Boer; en H. Kooi in herb. Heukels; — Paterwolde 1853, Holk. in herb. v. Tuinen; Pater-

wolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Denekamp, J. B. Bernink; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Rijswijk (Gld.), B. J. van Wagensveld; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Roosendaal bij Velp 1886, Posth. in herb. pr.; — Zeist 1872, v. Tuinen in herb. pr.; Werkhoven, Schalkwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Baarn 1883, Heinsius in herb pr.; — IJsbaan Hilversum 1898, Koning in herb. pr.; tusschen Schoorldam en Bergen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; — Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; F. D. J. Risch; H. v.d. Linden in herb. Heukels; Oud Alblas 1898, — tusschen Breda en Oosterhout 1894, Posth. in herb. pr.; Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels).

Bovendien: Ameland; Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 376); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V. p. 256); — Knijpe, Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Koevorden, Sleen, Weerdinge, Odoorn, Borger, Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Steenwijk, Steenwijkerswold, Gieten, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 236); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194), Hengelo, Hasselo, Woolde, Haaksbergen, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); — Winterswijk, Breevoort, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Zutphen, Bronsbergen, Groenlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Terborg, Un. 1885 (Arch. 5. IV. p. 403); Kannenburg, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. IV. p. 236); — Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 239); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Alkmaar, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 271); Castricum, Velserkanaal, v. E.

(Arch. 2. I. p. 376); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 376); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Mook, Plasmolen, Abel. (Arch. 2. V. p. 8); Blerik, Baarlo, Velden, Station Venraai, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Maastricht, Amby, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Sittard, Un. 1861; Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 311); Simpelveld, Spekholzerheide, Kerkrade 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 8).

Voorts vermeld door Vorstius en Munting.

363. L. angustissimus *L.* Plant van het Middellandsche Zeegebied; zelden ingevoerd. ⊙ *Mei—Aug.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1880, v. d. Veen en K.

Tetragonolobus. *Scop.*

364. T. siliquosus *Roth.* (*Lotus siliquosus* Fl. B. S. p. 542). Vruchtbare weiden, gaarne op zilten bodem. ♃. *Mei—Juli.*

Niet in Herb.

Haagsche bosch V. Z. (Prodr. Ed. I. en Arch. 1. II. p. 39, alwaar Dr. v. d. Bosch getuigt de plant zelf gezien te hebben); als sierplant bekend aan Pelletier en Munting.

Subtribus Galegeae *Koch.*

Glycyrrhiza *L.*

365. G. glabra *L.* Plant van Zuid-Europa; wordt noordelijker hier en daar verbouwd en is door haar lange uitloopers een moeielijk uit te roeien onkruid. ♃. *Juli—Aug.*

Niet in Herb.

Behalve vermeld door Pelletier en Munting

vinden wij opgaven over het voorkomen dezer plant door v. d. Bosch in Prodr. Ed. I. p. 64 (Zuid-Beveland) later aangehaald door A. Walraven, die haar ook voor Oost-Zeeuwsch Vlaanderen meldt. Bovendien in de omstreken van Zevenbergen bij een molen, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 278).

Galega *L.*

366. G. officinalis *L.* Plant van Zuid-Oost-Europa, in moerassige weiden en langs oevers; vroeger als geneeskrachtige plant gekweekt en nu nog als sierplant; misschien hierdoor op enkele plaatsen verwilderd. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb: Zwolle in hooiland 1832, M. Dassen; — Hilversum en Zeist, C. A. Bergsma; — Proefveld Dordrecht 1899, Posth.

Voorts alleen vermeld door Pelletier en Munting.

Colutea *L.*

367. C. arborescens *L.* Struik uit Zuid-Duitschland, in boschrijke bergstreken; vaak als sierplant gekweekt en daardoor nu en dan verwilderd. ♄. *Mei—Juli.*

In Herb.: Treek bij Amersfoort (*culta*) 1895, Garj.; Chartroijse bij Utrecht, R. B.; — Maastricht, v. A.; Sint Pietersberg 1866, H. d. V.; 1869, O.; 1875, de Br.; 1885, K. en G.; Exc. 1889.

Robinia *L.*

368. R. Pseud-Acacia *L.* Sierboom uit Noord-Amerika, doch algemeen op lichten bodem aangeplant. Doordien de zaden vaak kiemen, heeft de plant zich hier en daar volkomen ingeburgerd. ♄. *Juni.*

In Herb.: Deventer (verw.) 1878, K.; — Arnhem 1885, V.; aangeplant op hooge zandgronden om Nijmegen, hier en daar verwilderd, Ubbergen, Neerbosch, Hatert, N. en Th. Abel.; — Sint Michiels gestel, v. Hov.

(Apeldoorn 1879—1897, K. A. in herb. pr.; Lochem 1895, Posth. in herb. pr.; Utrecht 1977, Schipper in herb. pr.).

Bovendien: Bronsbergen bij Zutphen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); — Walcheren, Zuid-Beveland, Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 111); — op den Pettelaarschen dijk en langs de Vuchtsche heide, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 278); — Plasmolen, Abel. (Arch. 2. V. p. 9); tusschen Beek en Valkenberg, Gronsveld, tusschen Wijlre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 311); tusschen Eijsden en Rijkholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 11).

Subtribus Astragaleae *D. C.*

Astragalus *L.*

369. A. glycyphyllus *L.* In heggen, tusschen kreupelhout, in bergachtige streken. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Tusschen Nijmegen en Beek, B.; bosschen bij Beek 1833, Wtt.; Ubbergsche weg Nijmegen 1897, G. en V.; Nijmegen, Buse; 1837, D. S.; G. Broers; O.; 1846, G. Deijn.; Thomson; Hezelpoort bij Nijmegen 1864, v. H.; Vestingwerken buiten de Hezelpoort, Molen te Ubbergen, N. en Th. Abel.; Vestingwerken aldaar 1833, Wtt.; fort Kraijenhoff 1841, v. d. T.; bij Weurt, N. en Th. Abel.; — Jachtlust bij Hilversum 1886, H. d. V.; — Katsop bij Beek 1872, Lac.; Valkenberg 1883, K.; 1887, V.; Schaesberg aldaar 1900, Rieter; Oud-Valkenberg 1864, H. d. V.; 1889, V.; Hulsberg bij Valkenberg 1900, E. A. Rovers en V.

Voorts reeds door Munting vermeld.

379 **A. Onobrychis** *L.* Plant van Zuid-Oost-Europa, en den Levant, soms als sierplant, nu en dan ingevoerd. ♃. *Juni–Juli.*

In Herb.: Ruigte Schie bij Rotterdam, F. D. J. Risch.

Tribus Hedysareae *D. C.*

Subtribus Coronilleae *D. C.*

Coronilla *L.*

371. **C. varia** *L.* Zonnige heuvels, weiden, op droge, opene en grazige gronden. ♃. *Juni–Aug.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1893, K. A.; 1897 V.; IJsseldijk aldaar 1833, Wtt.; Station Zwolle 1895, Carmiggelt; tusschen Deventer en Zutphen, v. Heijn; – Zutphen 1833, Wtt.; Spankersche brug kanaal Dieren 1886, Ensink; Zevenaar, G. Broers; Laag Elden en Zevenaar, G. Broers; Lobith 1837, V. Z.; Waaldijk bij Loenen, 1879, K. A.; Duno bij Arnhem 1897, V.; Velp 1840, D. S.; Nijmegen, B.; Thomson; Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen, N. en Th. Abel.; 1843, 1845, Th. Abel.; 1846, G. Deijn.; (ook fl. *albis*) 1865, Th. Abel.; Spoel te Culemborg 1828, Wtt.; 1835, D. S.; 1837, Lac.; Mb.; v. d. T.; 1841 (fl. *albis*), v. d. T.; 1857, Knüttel; Culemborg 1836, Dz.; 't Zand en Station Culemborg 1891, de Haas; Wageningsche berg 1833, Wtt.; 1848, 1849, Buse; – Groenhoven bij Leiden 1900, Struyk.; Houtloods lijnbaan Dordrecht 1894, Posth.; – Genoy 1899, Garj.; Stationsterrein Venlo 1900, Rieter; Sint Pietersberg bij Caestert, de Marres; Maasoever te Wijk bij Maastricht 1894, de Haas.

(Winschoten 1895, Schipper in herb. pr.; – Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk (Gld.), B. J. v.

Wagensveld; — Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; H. v. d. Linden; — Sleeuwijk, C. A. Backer, alle in herb. Heukels; — Middelburg 1895, L. in herb. pr.).

Bovendien: Ooische waard, langs het riviertje het Meer tegenover Ooizicht, Th. Abel.; langs den Waaloever in de Millingsche waard, M. Coenen (Arch. 2. V. p. 270); — Haventerrein Vlisingen, L. (Arch. 2. V. p. 650).

Voorts waarschijnlijk als sierplant reeds opgegeven door Bruman.

372. **C. scorpioides** *Koch.* Plant van Zuid-Oost-Europa op kalkbodem op akkers, in wijnbergen en olijvenaanplantingen. Noordelijker hier en daar ingevoerd. ⊙ *Juni—Aug.*

In Herb.: Op moesland bij Apeldoorn 1872, K. A.; Op met Sumac-afval bemest klaverland bij Apeldoorn 1877, K. A.; — 't Hoogje bij Amersfoort 1898, K. A.; — Amsterdam, Heukels.

Ornithopus *L.*

373 **O. perpusillus** *L.* Op open en bebouwde zandgronden. ⊙ *Mei—Sept.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Koog op Texel 1868, Holk.; — Rijs 1853, S.; 1867, J. M. de Boer; — Haren bij Groningen, v. H.; Harendermolen, Strat.; Jipsinghuizen, Un. 1899; — Bosch bij Emmen 1859, Lac. en S.; Meppel, — Kampen, Staphorstsche bosch, v. Heijn; Deventer 1877, K.; Generaalsbosch bij Deventer 1840, Halbertsma; Brinkgreve 1845, T.; Diepenveen 1846, M. J. Cop; tusschen Diepenveen en Twello 1846, Top; Zwolle, Thorbecke; Heino, Un. 1888; tusschen Lenthe en Dalfsen 1891, L.; Hellendoorn 1892, L. en Carm.; Lonneker 1891, L.; Rijssen 1892, L. en Carm.; — Hattem 1854, R. B.;

Harderwijk 1852, 1866 R. B.; Twello T.; Zutphen 1833, Wtt.; Vorden 1851, Gronem.; Lochem 1832, Miquel; 1886, V.; Arnhem, S.; Thomson; Velp, v. H.; Rosendaalsche weg, Boerl.; Wolfheeze 1856, S.; Nijmegen, B.; Bergendal, Groesbeek, Malden, Hatert en bij Nijmegen; N. en Th. Abel; Groesbeek 1886, v. H.; Renkum, Buse; Spoel bij Culemborg 1835, Kraamw.; Nijkerk Rijzenburg, R. B.; tusschen Nijkerk en Amerfoort, D. S.; — Amerongen, v. d. B.; Amersfoort 1847, v. d. Roemer; 1860, R. B.; 1892, Garj.; tusschen Amersfoort en Oud Leusden 1836, D. S.; Darthuizerberg 1839, v. H.; Soest 1836, D. S.; Rijzenburg, v. d. T.; Driebergen, v. H.; 1829, Wtt.; Forsten; Station Driebergen 1871, Hoek; Doorn, Fockema; Maarsbergen 1865, en tusschen Zeist en Driebergen 1857, Knüttel; Zeist, v. H.; W. K.; Westbroek en N.-Loosdrecht, v. d. T.; kanaal voor de Westbroeksche kade 1900, G. en Jongm.; huis ter Heide 1859, v. H.; — Meent te Naarden 1864, O.; Oud Valkeveen 1894, V.; Hilversum, Romb.; 1884 S.; tusschen 's Gravenland en Bussum 1869, Hoek; Muiderberg, M. D.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1867, O.; Wieringen 1856, Lac.; Heilo, Un. 1891, Haarlem, Buse; Haarlemmerhout 1872, Boerl.; — Hillegommerbeek 1845, O.; Noordwijkerhout 1833, S. S.; 1885, V.; Pietgijzenbrug 1846, v. Dissel; Noordwijk binnen, Dz.; 1860 S.; Langeveld 1860, S.; Keukenhof 1889, V.; Lisse 1835, Kerb.; Warmond, de Vriese (P. N. S.); Leiden 1835, Mb.; Dz.; 1839 en 1840, B. W.; 1846, O.; tusschen Katwijk en Wassenaar, Mb.; Wassenaar, Pierot, Destrée; 's Gravenhage, V. Z.; R. B.; 1835, Lac.; G. B.; Eik en duinen 1893, Borst Pauwels; — Clinge 1845, B. W. en v. d. B.; duinen Haamstede 1894, V.; Zuiddorpe 1854, en Sint Kruis 1861, A. W.; — Breda, v. A.; 1882, C. v. d. Broek; Bavel 1883, V.; Gilze—Rije 1877, L.; Eindhoven, Dz.;

Deurne 1871, Lac.; — Stramproy 1900, G. en Jongm.; Jabeek 1896, G.; Hussenberg 1885, K. en G.

(Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; tusschen Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, in herb. v. Tuinen, tusschen Veenwouden en Bergum 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; — tusschen Donderen en Norg 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; aan de Garst te Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Agnietenberg bij Zwolle 1872, Posth. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Apeldoorn 1851—1897, K. A. in herb. pr.; Beekhuizen bij Velp 1893, Ogt. in herb. pr.; — Oud Leusden 1846, Alpherts in in herb. pr.; — Bergen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Voorschoten, de Wit Hamer in herb. L.; Monster 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Venlo 1898, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Weerdingen, Gieten 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); Steenwijkerwold, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Bekkum, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 2. I. p. 219); Markelo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); — Zevenaar, Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); — Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 376); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); Gennep, Afferden, Lac. (Arch. 2. V. p. 9); Blerik, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570).

Voorts vermeld door Knijf, Vorstius en Bruman.

374. O. sativus *Brotero.* Plant van Zuid-West-Europa, voornamelijk in Portugal. Sinds een halve eeuw als voedergewas gekweekt en daardoor nu en dan verwilderd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Epse 1878, K.; — Beek 1868, O.; Malden tusschen graan 1894, V.; — Hilversum, J. K. B. herb. R. B.; — Breda, v. A.; Deurne, Lac.; — Stamproy 1900, G. en Jongm.

(Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; Apeldoorn, J. Koornneef in herb. Heukels; 1872, K. A. in herb. pr.; Uilenpas, Doesburg, Zeddam 1901, Struyk. in herb. pr.; Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels; — Zanderij tusschen Bussum en Hilversum 1899, Koning in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1893, V. Sur. in herb. pr.; 1897, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Hohenheim en Mheen bij Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 182); Nijmegen, Abel. (Arch. 2. II. p. 201); — Doorn 1869, O. (Arch. 2. I. p. 61); — tusschen Hilversum en Loosdrecht, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 526); — Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 111); Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 117); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570).

Ook reeds bekend aan Munting en enkele andere der oudere schrijvers.

375. O. compressus *L.* Plant uit het gebied der Middellandsche Zee; nu en dan met Seradelle ingevoerd. ⊙. *Juni—Juli;* somtijds *Oct.* en *Nov.*

In Herb.: Weg naar Rith, 1 Nov. 1874, v. A.

Subtribus Euhedysareae *D.C.*

Onobrychis *Tourn.*

376. O. viciaefolia *Scop.* (*O. sativa* Lam. et Prodr. Ed. I.

p. 65). Midden-Duitschland, op kalkhoudenden bodem. Als cultuurgewas hier en daar verwilderd. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Proefveld Dordrecht 1899, Posth.; — Zuid-Beveland (*colitur*), v. d. B.; — Savelsch bosch bij Gronsveld 1894, Lindo.

(IJseldijk bij Zwolle 1876, v. Tuinen in herb. pr.; duinen Zandvoort 1899, A. C. J. van Goor in herb. pr.).

Bovendien: Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544).

Ook bekend aan Pelletier en Munting, die volgens Kent opgeeft Tolbert, Grootegast en Leek.

Tribus Vicieae *Bronn.*

Subtribus Cicerideae *Alefeld.*

Cicer *Tourn.*

377. **C. arietinum** *L.* Zuid-Europeesche plant, alwaar zij om hare zaden gekweekt wordt. Bij ons slechts als ingevoerd waargenomen. ⊙. *Juni—Juli*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1899, F. D. J. Risch; — Langs de Eem bij Amersfoort 1894, Garj.; — Opslag uit Calcutta-tarwe bij Dordrecht 1899, Posth.

Subtribus Ervoideae *Gren. et Godr.*

Vicia *Tourn.*

378. **V. Cracca** *L.* Algemeen langs akkers, in heggen, kreupelhout en op grazige plaatsen. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; 1860, Lac.; Oosteind en Oude Schild op Texel 1868, Holk.; Burg en Koog aldaar 1869, Eierlandsche polder 1868, Holk.; Midsland, Un. 1886; Schiermonnikoog 1860, S.; Rottum 1861, Lac. en Knüttel; — Leeuwarden 1849,

S.; Huisum, Goutum, Jelsum, S.; Bolsward 1875, J. M. de Boer; Veenwouden, Sprée; — Groningen, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1845, T.; 1847, R. B.; v. Heijn.; Pothoofd bij Deventer 1876, K.; Deventer 1840, Halb.; Romb.; Zwolle, M. Dassen; 1897, L.; tusschen Wierden en Vriezeveen 1892, en Hardenberg 1892, Carm.; Almelo, v. Lennep; — Harderwijk, Elburg 1833, Wtt.; R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Leesten 1850, Gron.; IJsel bij Velp 1840, D. S.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; — Grebbe, Fockema; Amersfoort, R. B.; Garj.; Utrecht, v. H.; R. B.; 1859, Hartm.; Driebergen 1857, Knüttel; Doorn 1869, O.; Vossegat, v. d. T.; Vecht bij Loenen, Exc. 1884; Wikkenburg 1827, Wtt.; — Naarden 1864, O.; 1869, Hoek.; Uithoorn 1879, en Zijdelmeer 1884, Boerl.; Amstelveensche weg 1842, Heybrock (P. N. S.); Sloterweg 1846, P. A. Richard; Romb.; Sloten, Fl. Amst.; Schinkel 1857, Knüttel; Wieringen 1856, Lac; 1857, Harting; Bloemendaal 1864, Hartsen; Haarlem, Buse; 1835, Mb.; 1838, Romb.; — Holland, Forsten; Leiden 1832, S. S.; 1835, Mb.; Dz.; 1840, 1841, S. S.; Pierot; Perin; 1846, v. Dissel; 1846, O.; 1872, Boerl.; Haagsche bosch, Destrée; 's Gravenhage, v. d. Cop; G. B.; R. B.; 's Gravezande 1879, S.; Fijenoord 1846, Groshans; Oud Alblas 1850, M. J. Cop; Dordrecht 1835, Lac.; 1847, M. J. Cop; 1882, V.; C. v. d. Broek; Lek bij Vianen 1835, D. S.; — Wemeldinge 1840, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman; Middelburg, B. W.; Zuid-Beveland 1838, 1840, 1848, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, Sint Kruis 1861, A. W.; — Breda, v. A.; Waalwijk, Thomson; Rosmalen, v. Hov.; — Gulpen 1871, Lac.

(Ondersma 1864, H. R. v. d. Ley; tusschen Oldeboorn en Akkrum 1863, Holk.; 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Oldeholtpade, Blesdijke, W. R. Bouma en T. de Boer; — Leens, J. Borgman; — Dene-

kamp, J. B. Bernink; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; Rijssen 1892, Carm. in herb. L.; — Bronsbergen bij Zutphen 1897, Ogt. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. van Wagensveld; Culemborg, C. A. Backer (ook in herb. de Haas en 1844, Alpherts in herb. pr.); Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels; — Abcoude, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; tusschen Naarden en Huizen 1877, (var. *incana*) K. A. in herb. pr.; Zaandam 1876, Schipper in herb. pr.; — Oegstgeest 1885, Struyk. in herb. pr.; 1893, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Naaldwijk, Monster, J. F. Wichard; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; F. D. J. Risch in herb. Heukels; — Goes 1874, Posth. in herb. pr.; Waarde, M. v. Weele; Spijkenisse, J. Koornneef; Oudelande, L. B. v. d. Slikke; IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Kruisland, F. Janssens; Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Boxtel 1898, A. C. J. v. Goor in herb. pr.).

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); — Wolvega, Knijpe, Heereveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Dalen, Koevorden 1859, Lac. en S. (Arch 1. V. p. 245); — Steenwijk, Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, Heino, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Delden Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Almelo Albergen, 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); Markelo, Diepenheim—Groenlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Breevoort, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Zutphen, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); —

Parkweg Amsterdam 1888, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 689); Alkmaar, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 271); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Brielle en Oostvoorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 117); behalve St. Philipsland, L. (Arch. 2. VI. p. 111); — Woensdrecht, station aldaar, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Blerik, Baarlo, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Sittard, Roermond, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 311).

[Aanm.: De Heer D. Lako vestigt er de aandacht op dat Vicia Cracca langs de zeekust voorkomt in een smalbladige, grijzere vorm, zoo o. a. duinvalleien Walcheren 1883, Oranjezon 1883, Souburg 1873, Zierikzee 1883, L. in herb. pr. Dit is de vorm incana Thuill., zooals die door den Heer Kok Ankersmit voor Naarden—Huizen wordt aangegeven. Deze verscheidenheid komt ook voor aan de duinen der Oost-Zee].

379. V. tenuifolia *Roth.* In struikgewas en op akkers in Midden Europa. ♃. *Juni—Aug.*

Nijkerk 1857, Stolz. in herb. K. A.

[Aanm.: De plant kwam reeds voor, echter zonder nummer in de eerste editie van dit werk, een opgave steunende op eene mededeeling van Favrod de Fellens. In de Flora Batava bij Plaat 178 van Vicia Cracca vermeldt hij: „Ik heb zelfs in dit land twee andere soorten waargenomen, die zich duidelijk genoeg onderscheiden, om ze niet onder de verscheidenheden te rangschikken: deze zijn 1e V. Gerardi Willd." (= V. tenuifolia Roth.) Nadere groeiplaats werd echter niet aangegeven].

380. V. villosa *Roth.* Midden-Europeesche plant op akkers, vooral op zandigen leembodem; de laatste jaren verbouwd als voederplant; bij ons echter meestal met granen ingevoerd. ⨀ en ⨀. *Juni—Aug.*

In Herb.: Zwolle 1899, E. Heimans; Pothoofd bij Deventer 1885, K.; meelfabriek aldaar 1898, K. A.; Herculo bij Zwolle 1891, L.; Wijhe, Un. 1888; — Harderwijk 1832, Wtt.; Weurt 1884, F. A. Coenen; Wijchen 1897, G. en V.; — Amersfoort 1895, Garj.; molen bij de Bilt, v. H.; v. d. T. en D. S.; 1835, Kraamw.; 1835 en 1842, v. d. T.; — Oosterbegraafplaats Amsterdam 1867, O.; Amsterdam 1874, Lac.; G. Barger; Haarlemmermeer bij Heemstede 1872, O.; — Kroonestein 1895, V.; Groenhoven bij Leiden 1898, Struyk.; — Middelburg 1895, Ogt.; meelfabriek aldaar 1897, L.; — Bergen op Zoom 1834, Wtt.; Oudenbosch 1893, J. Stein S. J.; molen Cuppens te Asten 1901, Rovers; — Weert 1895, G. en V.

(Midsland, J. B. Tijm; — Doornwerth, J. Swart; — Utrecht, W. C. v. Embden; — Helder, L. de Bruijn; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Staatsspoordijk Leiden 1886, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch, H. v. d. Linden; — Breda, Mej. Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels; — Onderste molen Venlo 1899, Rieter in herb. pr.; akkers langs den weg van Roermond naar St. Odilienberg, Un. 1900, Schipper in herb. pr.).

381. V. faba *L.* Plant uit het Oosten, doch algemeen verbouwd, een enkele maal als opslag. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb: Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Apeldoorn (var. *equinum* en var. *columbinum*) 1878, K. A; Nijmegen (*culta*) Th. Abel.; — Noordwijk 1846, Perin; Dordrecht 1882, V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman.

(Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Spaarne 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Oegstgeest (opslag) 1885, Struyk. in herb. pr.; Westland 1892, V. Suringar in herb. pr.; Klaverwild Zwijndrecht 1899, Posth. in herb. pr.).

Bovendien: Zeeuwsch Vlaanderen A. W. (Arch. 1.

IV. p. 276) en overigens al de Zeeuwsche eilanden A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 117 en 2. VI. p. 111). Reeds door Dodoens en Pelletier vermeld.

382. V. narbonensis *L.* Bouwlanden in de streken om de Middellandsche Zee, een enkele maal als voederplant gekweekt; zeer zelden ingevoerd. ⊙ of ⊙. *April—Juni.*

In Herb.: Vestingwerken buiten de Hezelpoort en den spoorweg bij Nijmegen 1872, Th. Abel.; — Amsterdam, Fl. Bat.

383. V. lathyroides *L.* Op opene zandgronden, vooral in de duinen. ⊙. *April—Mei.*

In Herb.: Terschelling 1869, Oostereind Terschelling 1869, Ameland 1869, en Schiermonnikoog 1868, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Kampen, R. B.; Zandberg 1846, 1849, T.; 1854, R. B.; Deventer 1849, Cop; Platvoet aldaar 1848, Cop; 1877, K.; — Nijmegen, B.; Voorst 1897, K. A.; Harderwijk 1871, R. B.; Amersfoort 1860, R. B.; 1893, Garj.; tusschen Driebergen en Doorn v. d. T.; Rhenen, Th. Abel.; de Bilt 1837, D. S.; Vossegat bij Utrecht, Coll. Nat.; — Ananasbosch tusschen Schagen en Callantsoog 1901, G. en Jongm.; Schoorldam 1869, Hoek; Bloemendaal, Wenck, v. d. T.; Bennebroek 1837, Buse; Overveen v. d. B.; 1841, Kerb.; Buse; 1897, V.; Meerenberg 1860, S.; Haarlem 1843, Tilanus (P. N. S.); 1870, O.; — Hillegom 1833, Wtt.; Hollandsche duinen, Forsten; Noordwijk 1872, Boorl.; v. d. T. (fol. *lin.*): Lisse 1835, Mb.; Kerb.; Ruïne van Teylingen 1894, V.; Katwijk, Perin, 1851, S.; 1886, C. v. d. Broek; Leiden, Exc. 1860; Warmond 1833, Wtt.; den Deijl, Pierot; 1833, S. S.; 1840 B. W.; Wassenaar 1843 O.; 1861, S.; tusschen Wassenaar en den Haag, S. S.; 's Gravenhage 1843, de Br.; tusschen den Haag en Scheveningen, R. B.; Scheveningen 1851, S.; Loosduinen, V. Z.; — Wal-

chersche duinen 1839, v. d. B.; Koewacht 1856, A. W.; — Bergen op Zoom, Thomson.

(Vlieland (fl. *alb.*), S. Boon; Midsland, J. B. Tijm in herb. Heukels; — Twello 1851, K. A. in herb. pr.; Zutphen 1882, L. in herb. pr.; Berg en Dal, F. J. Bevort; — Utrecht, W. C. v. Embden; — Muiderberg, F. Hulk in herb. Heukels; Walden Bussum 1901, Costerus in herb. pr.; Zandpoort 1885, Heinsius in herb. pr.; Overveen C. A. Backer in herb. Heukels; — duinen Koudekerke 1892, Ogt. in herb. pr.; — Breda, Mej. Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels; Grave 1892, J. Jorna in herb. de Haas; — in een Larixboschje tegenover de Lindeboom bij Venlo 1897, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Vestingwerken Nijmegen, en Spoordijk bij den weg naar Hees, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 271); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 376).

384. V. pannonica *Jacq.* Plant van Zuid-Oost Europa, op akkers en begroeide grazige gronden; vaak ingevoerd. ⊙ en ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb: meelfabriek Deventer 1898, K. A.; — Nieuwe haven Nijmegen 1872, en vestingwerken bij de Hezelpoort 1872, Th. Abel.; — Eem bij Amersfoort 1894, Garj.; 't Hoogje bij Amersfoort 1898, K. A.; — Willemspark Amsterdam 1884, J. J. Smith Jr.; Raaiweg bij de Gooische vaart 1888, H. d. V.; [1]) — Langeveld bij Noordwijk 1900, v. Vloten; — zandweg Rotterdam 1901, Wachter en Jansen.

β. **striata** *M.B.* (*V. purpurascens* D.C.).

In Herb.: Almeloosche kanaal te Zwolle 1899, Heimans.

(stoommeelfabriek Deventer, P. Westerhof en H. W. Peteri; — Zeist, W. C. van Embden in herb. Heukels; — Fijenoord 1901, Ogt. in herb. pr.; —

1) Werd ingezonden als V. lutea, door Prof. Suringar, later voor Vicia hybrida gehouden.

meelfabriek Middelburg 1901, Ogt. in herb.pr.; — Breda, Mej. Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels.

β. meelfabriek Middelburg 1901, en fl. *albis* Middelburg 1897, L. in herb. pr.).

385. V. hybrida *L.* Op bebouwde terreinen, in Zuid- en Midden-Europa. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Eem bij Amersfoort, Baarn, Garj.; — straatweg bij de Gooische vaart Hilversum, H. d. V.

[Aanm: De in Kruidk. Arch. (2. II. p. 201) vermelde γ. hybrida: tusschen rogge op den Hunerberg bij Nijmegen, B. in herb. O. behoort tot V. angustifolia, zooals reeds door v. Hall werd aangeteekend (Cfr. Arch. 2. V. p. 605)].

386. V. lutea *L.* Plant uit de landen om de Middellandsche Zee en Midden-Europa; doch vaak ingevoerd. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Kanaal bij de stoommeelfabriek te Deventer 1898 en 1899, Westerhoven en Peteri; — Nieuwe haven Nijmegen, Th. Abel.; — 't Hoogje bij Amersfoort 1898, K. A.; — Parkweg Amsterdam, J. J. Smith Jr.; — Huis ter Rivier bij Overschie 1894, V.; — Middelburg 1899, Ogt.

387. V. sepium *L.* Algemeen in heggen, langs slootkanten. ♃. *Mei—Oct.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; — Leeuwarden 1862, J. M. de Boer; — Haren, v. H.; Groningen, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Nederl. Mettray 1878, K.; Kampen, T.; Zalk 1848, R. B.; Zalkerbosch 1870, Hoek; Vollenhoven 1897, L.; Zwolle, M. Dassen; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Leesten, Gronem.; Voorstonden bij Voorst 1847, M. J. Cop; Arnhem, S.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Groesbeek 1843, Th. Abel.; *1866, v. H.; Heumen 1897, en tusschen Heumen en Overasselt 1897, G. en V.; — Amersfoort, R. B.; 1891, Garj.; Maarsbergen 1865, Knüttel; Doorn 1869, O.; Bunnik 1842, Bierens

*) var. β. montana Koch. (= V. montana Fröl. = V. sepium C. angustifolium Koch.)

de Haan (P. N. S.); Schalkwijk 1830, Wtt.; de Bilt, v. H.; Utrecht 1834, D.S.; 1835, Wtt.; 1858, R. B.; Coll. Nat.; 1880, Enger; Vossegat bij Utrecht, v. d. T.; Wikkenburg *1829, Wtt.; tusschen Loenen en Vreeland 1900, Jongm.; – Naarden 1864, O.; Muiderberg, Kerb.; Sassenheim 1846, v. Dissel; Warmond, v. d. B.; Leiden 1835, Lac.; Dz.; 1835, Mb.; 1839, B. W.; Forsten; 1842, O.; de Vink, Perin; Wassenaar, Pierot; 's Gravenhage 1841, de Vriese; Exc. 1883; 1895, Barger; Raaiweg aldaar 1826, V. Z.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; Zwijndrecht 1878, Posth.; 1880, V.; Dordrecht, v. Hov.; 1882, V.; 1882, C. v. d. Broek; Vianen 1871, Schepman; – Walcheren 1839, v. d. B.; Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W.; – Bergen op Zoom, Un. 1860; Rosmalen, v. Hov.; Ulvenhoutsche bosch, v. A.; – *St. Jansberg 1864, v. H.; *Un. 1873; Plasmolen, Un. 1853; Valkenberg 1889, V.; Gronsveld, Un. 1883.

(Rottevalle, J. Kuipers; – Zuid-Laren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Oude werf bij Winschoten 1886, Schipper in herb. pr.; – Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Wilp, 1850 en – Vaassen 1853, K. A. in herb. pr.; roggeveld de Steeg 1895, en Rozendaal 1893, Ogt. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, A. H. Blaauw; Borculo, Mej. G. J. Kerbert; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Doornwerth, J. Swart; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; de Haas in herb. pr.; – tusschen Duivendrecht en Abcoude, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Nieuwersluis 1885, Heinsius in herb. pr; J. Koornneef in herb. Heukels; Laarderweg, Crailo, Laren 1899, Koning in herb. pr.; Bloemendaal, C. A. Backer; – Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Oegstgeest 1885,

* fl. albis.

Struyk. in herb. pr.; Delft 1875, L. in herb. pr.; Rotterdam*, H. v. d. Linden; W. H. Wachter en P. Jansen; F. D. J. Risch in herb. Heukels; Papendrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Venlo bij den Herungerberg 1895, Rieter in herb. pr.; Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Zutphen, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Kannenburg, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Overveen—Haarlem, v. E. (Arch. 2. I. p. 376); Zandpoort 1874, H. d. V.; (Arch. 2. III. p. 70); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 117); — Maastricht, Sint Pietersberg, Gronsveld, Amby, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. VI. p. 311). Voorts vermeld bij Bruman.

388. V. grandiflora *Scop.* Plant van Zuid-Oost Europa en daar voorkomende op akkers, in heggen en in kreupelhout, nu en dan echter met zaden ingevoerd. ⨀ en ⨀. *April—Juni.*

In Herb.: Kanaal naar de meelfabriek te Deventer 1899, E. J. A. Scholten en H. W. Peteri.

389. V. angustifolia *Roth.* Algemeen op open en bebouwde gronden, meestal in zandige streken. ⨀. *April—Oct.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1868, Holk.; Burg op Texel 1869, Vlieland 1869, Terschelling 1869, Holk.; 1887, V.; Midsland, Un. 1886; West-Terschelling 1869, Nes op Ameland 1869, Holk.; Schiermonnikoog 1860, S.; 1868, Holk.; Rottum 1896 Schipper; — Bergumerheide 1849, S.; Ureterp 1829, v. H.; tusschen Oenkerk en Oudkerk 1864, J. M. de Boer; Gaasterland 1853, en Hardegarijp 1849, S.; — Helpman, Strat.; Haren 1835, (3 fol.)

en Groningen, v. H.; Ter Apel, Un. 1899; — Koevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Deventer, Halbertsma; 1876, 1878, K.; Kampen 1849, T.; 1847, 1848, R. B.; v. Heijn.; Zandberg 1846, T.; Zwolle 1888, L.; v. Heijn.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Apeldoorn, K. A.; Harderwijk en Nijkerk 1835, D. S.; 1864, R. B.; Zutphen 1840, Buse; tusschen Zutphen en Gorssel 1833, Wtt.; Wildenborch 1834, Staring; Ruurlo 1885, Ensink; Rheede, v. H.; Arnhem, S.; Nijmegen, B.; Heumen 1846, Th. Abel.; Beek 1868, O.; Groesbeek 1897, G. en V.; — Amersfoort, R. B.; Hoogland 1854, herb. O.; Eem 1892, Garj.; Utrecht 1834, D. S.; de Bilt 1828, 1830, v. H.; 1835, D. S.; v. d. T.; 1836, v. H.; Fockema; — Vecht bij Nieuwersluis, Exc. 1884; Schinkel, Fl. Amst.; Willemspark Amsterdam, J. J. Smith; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1867, O.; Zanderij Hilversum 1838, v. d. T.; Muiderberg 1839, en 1841, Romb.; Marken 1886, Boerl. en V.; Wieringen 1857, Lac.; Zwanewater 1901, G. en Jongm.; Breesaap 1872, Boerl.; Zandpoort 1868, O; Wijk aan Zee, Buse; Meerenberg 1860, S.; Kraantje Lek 1843, Tilanus (P. N. S.); Overveen 1839, Buse; v. H.; 1878, S.; Vogelenzang 1855, Dz. en v. d. B.; Boerl.; Heemstede 1870, Hoek; Haarlem 1843, O.; 1872, Boerl.; — Hillergommerbeek 1843, O.; Lisse, Kerb.; Noordwijk aan Zee, v. d. T.; Noordwijkerhout, Boerl.; Teylingen 1894, V.; Leiden 1833, Mb.; 1835, S. S.; Dz.; 1836, Wtt.; 1839, B. W.; 1842, B. W.; 1860, S.; Spanjaardsbrug Leiderdorp 1843, O.; Meelfabriek Zoeterwoude 1898, V.; Morsch bij Leiden 1832, 1833, Wtt.; Katwijk 1832, Wtt.; Dz.; 1836, Lac.; Pierot; 1860, S.; 1887, C. v. d. Broek; tusschen Katwijk en Wassenaar, Perin; Pierot; 1836, Lac.; Dz.; Duifhuislaan aan de Haagsche Schouw, Mb.; den Deijl onder Wassenaar 1835, S. S.; Scheveningen, Destrée, 's Gravenhage, V. Z.; 1895, R. B.; Hoek

van Holland 1879, S.; Huis ter Rivier 1894, V.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; Dordrecht 1882, V.; *1882, C. v. d. Broek; Hollandsche duinen, Forsten; — Haamstede 1869, Schuringa; Zuid-Beveland, en Wilhelminapolder 1838, v. d. B.; Cortgene 1886, L.; Hulst 1845, Driewegen 1840, Domburg 1839, v. d. B.; tusschen Vlissingen en Middelburg *1880, Buijsman; Walcheren 1839, 1841, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen, Aardenburg 1861, A. W.; — Breda, v. R.; Waterpoort en Loopschans aldaar, v. A.; 1882, C. v. d. Broek; Bergen op Zoom, Schelde 1834, Wtt.; Ginneken 1876, O. (als *sativa* n°. 1218); Rozendaal, Un. 1860; Sprang, Thomson; Rosmalen en Vucht, v. Hov.; Sleeuwijk 1836, Lac.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Boxmeer, Un. 1853; — Mook 1866, v. d. B.; Gennep 1876, Lac.; (N°. 1187 herb. O. var. *Bobartii*), Roermond 1900, G. en Jongm.; Craubeek 1866, H. d. V.

(Veendijk Oldeboorn 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Rottevalle, J. Kuipers; — Zuid-Laren, Noord-Laren, Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Heiligerlee 1894, Schipper in herb. pr.; — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Brummen 1879, K. A. in herb. pr.; Edesche veen 1892, V. Suringar in herb. pr.; de Bol bij Culemborg, de Haas in herb. pr.; Borculo, Mej. G. J. Kerbert; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Eemnes binnen 1872, Costerus in herb. pr.; — Bosch v. Bredius bij Naarden 1899, en Hilversum 1898, Koning in herb. pr.; Muiderberg, F. Hulk; Valkeveen, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; — Rijngeest 1894 en Endegeest 1893 onder Oegstgeest, V. Suringar in herb. pr.; Wassenaar 1885, Struyk. in herb. pr.; Terheide, J. F. Wichard; Rotterdam, F. D. J. Risch; W. H. Wachter en

* fl. albis.

P. Jansen; H. v. d. Linden; Gorinchem, C. A. Backer in herb. Heukels; — * Veersche weg Middelburg 1899, Ogt. in herb. pr., Groede, P. J. v. Roosendaal; — Kruisland, F. Janssens in herb. Heukels; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Almelo, Albergen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Brinkhuis, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); tusschen Alkmaar en Bergen, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 271); tusschen Alkmaar en Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — al de Zeeuwsche eilanden A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 117 en VI. p. 111); — Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 96); tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 311); tusschen Eijsden en Rijkholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 9); Sint Pietersberg, de Haas (Arch. 2. VI. p. 566).

Voorts vermeld door Pelletier en Knijf.

Aanm.: Men onderscheidt hierbij:

α. segetalis (V. segetalis Thuill.) Blaadjes der bovenste bladen lijn langwerpig; peultjes lijn-langwerpig, bij rijpheid de kelk verscheurend. Op akkers.

β. Bobartii (V. Bobartii Forster). Blaadjes der bovenste bladen lijnvormig; peultjes kleiner, lijnvormig, de kelk niet verscheurend. In droge bosschen.

Waar bij het herbarium materiaal veelal geen rijpe vruchten voorkomen, kan men op den bladvorm alleen deze varieteiten niet onderscheiden. De meeste exemplaren zullen wel behooren tot *α.* segetalis; als V. angustifolia *β.* Bobartii werden onderscheiden de planten van Ubbergen en Heumen, Abel. (Arch. 2. v. p. 271) Walchersche duinen, v. d. B.; — Rosmalen, v. Hov. Prodr. Ed. 1, p. 66; — Gennep, Lac. (Arch. 2. V. p. 9) en Sint Pietersberg 1894, de Haas in herb. pr.

De Heer Lako teekende bovendien bij zijne exemplaren van Zwolle afwijkende vormen aan van *a.* segetalis met korter of langer gesteelde trossen en bladen die varieeren tusschen lijnvormig en elliptisch of lancetvormig.

Als *a.* segetalis vond ik nog:

Deventer 1850, Twello 1851, Vaassen 1853; Apeldoorn 1872, K. A. in herb. pr.; — Gilze—Rije 1878, Posth. in herb. pr.

389*a*. **V. angustifolia** *Roth.* **B. Subspec. V. sativa** *L.* Ingevoerd uit Zuid-Europa, algemeen verbouwd, een enkele maal verwilderd. ☉ en ⊙. [1]).

In Herb: Eierlandsche polder 1868, Holk.; — Hees, Th. Abel.; Nijmegen B. (als *hybrida*); — Zeist, Coll. Nat.; Tolhek de Bilt 1834, D. S.; — Leiden S. S.; 1846, O; tusschen Noordwijk en Rijnsburg 1898, Jongm.; Zwijndrecht 1882, V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.

---

1) Het is mij niet duidelijk, waarom bijna alle schrijvers die V. sativa en V. angustifolia niet voor afzonderlijke soorten houden, V. sativa tot de hoofdsoort brengen en angustifolia als een verscheidenheid rekenen.

Slechts in Prahl's Kritische Flora der Provinz Schleswig-Holstein etc. wordt V. sativa als var. *γ.* onder V. angustifolia ondergebracht. Het verwondert mij des te sterker daar Garcke reeds meldt: „Die Stammform hiervon ist unstreitig V. angustifolia Allioni."

Ascherson in zijne Flora des Nordost deutschen Flachlandes zegt: Aus dieser Unterart dürfte wohl durch Cultur V. sativa entstanden sein, da die Unterschiede sehr unerheblich sind und die Varietät A. (segetalis) ein deutlicher Bindeglied darstellt; letztere mag vielleicht öfter aus verwilderter sativa entstehen." Wohlfarth in Koch's laatste editie geeft eveneens als zijne meening: „Ist (V. angustifolia) wohl ohne Zweifel Stammart von V. sativa." Aangaande de oorspronkelijke verspreiding van V. sativa merkt De Candolle op (Géographie botanique raisonnée p. 961): „elle croit, spontanée, au midi du Caucase, dans les prés: en Grèce, parmi les buissons de la zone des arbres toujours verts et en général, dans le midi de l'Europe et en Algérie mais dans l'Europe tempérée, elle vient plus ordinairement parmi les cultures, d'où l'on peut inférer qu'elle est introduite et non originaire." In zijn „Origine des plantes cultivées," p. 86. wordt V. sativa L. opgegeven als: une Légumineuse annuelle, spontanée dans toute l'Europe, à l'exception de la Laponie." Het blijkt echter dat hij nu ook de var.

(Veendijk Oldenboorn 1863, Holk.; Oranjewoud Heerenveen 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Winsum, R. v. d. Tol; — Rijswijk (Gld.) B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Tiel, Posth. in herb. pr.; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; tusschen graan aldaar, de Haas in herb. pr.; — Utrecht en Houten 1846, Alpherts in herb. pr.; Werkhoven, C. A. Backer; Overlangbroek, J. W. Kennephaas; Utrecht, W. C. v. Embden; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden; W. H. Wachter en P. Jansen; — Waarde, M. v. Weele; IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Sas van Gent 1854, A. W.; Nieuw- en St. Joosland 1877, Axel 1886, L. in herb. pr.; — Breda 1897, Struyk. in herb. pr.; Kruisland, F. Janssens; Valkenswaard, Gestel, P. Sloots in herb. Heukels).

Bovendien: [1]) Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Hoogeveen, Gramsbergen 1850, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Neerbosch, Weurt, Beuningen, Lent, Bemmel, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 354); — Haarlemmermeer 1852, Hartm. (Arch. 1. III. p. 354); — Wassenaar, Voorne,

---

angustifolia onder de soort heeft begrepen, zooals volgt uit hetgeen over de verspreiding in Indie wordt gezegd: „Roxburgh la donne pour indigéne dans le nord de l'Inde et au Bengale: ce que sir Joseph Hooker admet seulement en ce qui concerne la variété appelée angustifolia." Ook uit de verspreiding van beide soorten, V. angustifolia, de meest algemeene, V. sativa, de meer beperkte, zou, dunkt mij, de ondergeschiktheid van de laatste ten opzichte van de eerste volgen.

1) Zooals uit enkele opgaven duidelijk blijkt, zullen de meeste groeiplaatsen hier vermeld, betrekking hebben op V. angustifolia. Gebrek aan materiaal belet ons dit uit te maken.

v. E. (Arch. 2. I. p. 376); — Al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 117, VI. p. 111); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Gronsveld, Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Un. 1861; Gronsveld, H. d. V.; Sittard, Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 311); Beek—Elsloo, tusschen Eijsden en Rijkholt, tusschen Wylre en Slenaken 1885, K. en G.; Simpelveld, Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 9). Ook reeds vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

V. lathyroides × sativa (= *V. peregrina* Koch) Deventer 1877—78, K. A. in herb. pr.

Lens *Tourn.*

390. L. esculenta *Mönch.* (*Ervum Lens* L. et Prodr. Ed. I. p. 67). West-Aziatische plant; hier en daar wegens de zaden verbouwd. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Apeldoorn (*culta*) 1878, K. A.; — Ede op bouwland 1890, v. Vloten; — Rijnsburg 1846, O.; proefveld Dordrecht 1899, Posth.

(Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Cothen 1888, de Haas in herb. pr.; — 's Gravelandsche weg Bussum 1900, Docters v. Leeuwen in herb. Koning).

Bovendien reeds opgegeven als bouwplant door Pelletier en Munting.

Ervum *Tourn.*

391. E. hirsutum *L.* Algemeen in zandige bebouwde streken. ⊙. *Mei—Oct.*

In Herb.: Texel 1847, Harting; Nes op Ameland 1869, Holk.; Rottum 1869, Holk.; 1896, Schipper; — Koudum 1864, J. M. de Boer; Giekerk 1850, S.; Ureterp 1829, v. H.; — Groningen, Strat.; 1857, v. H.; Haren 1845, v. H.; — Meppel, v. Heijn.;

Hoogeveen 1859, Lac. en S.; — Kampen 1848, R. B.; v. Heijn.; Zandberg 1848, T.; Staphorstsche bosch, v. Heijn.; Herculo 1887, L.; Deventer, Romb.; 1846, v. Gron.; 1877, K.; M. J. Cop; Nijenhuis, Un. 1888; — Harderwijk 1866, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Beekhuizen, Roosendaal, Arnhem, S.; 1885, V.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Berg en Dal, St. Anna, Hatert enz., N. en Th. Abel.; Heumen 1856, v. d. B.; Zand bij Culemborg, H. S.; — Amersfoort, R. B.; Hoogland 1854, O.; Wikkenburg, Wtt.; tusschen Renswoude en Zeist, v. d. B.; Bunnik 1842, B. de Haan; Utrecht, v. H.; 1858, R. B; Blauwkapel 1835, D. S.; Tolsteegpoort, v. d. T.; Schalkwijk 1832, Wtt.; — Muiderberg 1839, Romb.; Exc. 1882; Naarden 1864, O.; Amsterdam, Oosterbegraafplaats aldaar 1867, O.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Haarlem, Buse; Overveen, Kip; Forsten; — Noordwijk 1860, S.; 1872, Boerl.; Ruigenhoek, Kerb.; Erforderlaan bij Lisse 1894, V.; Katwijk, Dz.; 1836, Lac.; Perin; Leiden 1832, S. S.; Dz.; 1835, Mb.; Pierot, 1846, O.; Wassenaar, Perin; Haagsche bosch, M. D.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Dordrecht 1882, V.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; Zandpunt Dijkwelle 1840, en Zuid-Beveland 1840, 1842, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman; Hulst 1862, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Breda, v. R.; Sprang, Thomson; 's Hertogenbosch, en Ortensche schans, v. Hov.; — Roermond 1900, G. en Jongm.; Beek, Boerl.

(Rottevalle, J. Kuipers; Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot in herb. Heukels; — opslag tuin Winschoten 1897, Schipper in herb. pr.; Noordlaren, R. de Boer en H. Kooi; — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; Zwolle, N. Cieraad Jr.; Denekamp J. B. Bernink; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Terwolde 1876, Twello 1897, Teuge, 1853, K. A. in

herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — de Klop bij Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; — Galgensteeg Naarden 1899, Koning in herb. pr.; tusschen Haarlem en Heemstede 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; duinen Zandvoort 1896, Ogt. in herb. pr.; — tusschen Noordwijkerhout en Ruigehoek 1894, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Delft 1875, L. in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch; W. H. Wachter en P. Jansen; H. v. d. Linden; Monster, J. F. Wichard in herb. Heukels; — Kapelle, Z.-Bevel. 1894, Ogt. in herb. pr.; Groede, P. J. Roosendaal; Waarde, M. v. Weele; — Kruisland, F. Jansens; Almkerk, Beusichem, C. A. Backer; Aalst, Valkenswaard, Gestel, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.; Zuid-Limburg 1889, Struyk. in herb. pr.).

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); — tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen Tongeren en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Borne, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); — Odijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 70); — Parkweg Amsterdam 1888, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 689); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Brielle, Oostvoorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 276); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Gronsveld, Sint Pietersberg, Meerssen, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. VI. p. 311).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Munting en Bruman.

392. **E. tetraspermum** *L.* In bouwlanden, heggen en kreupelbosschen. ⨀. *Mei—Aug.*

In herb.: Eierland Texel 1860, Lac.; Texel 1865, D. Huizinga; — Boven Eexta, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Oldenhof te Vollenhove 1894, Carm.; Kampen, R. B.; Wijhe 1892, L.; Wilpe, 1845, T.; 1877, K.; Diepenveen 1877, K.; Bathmen bij Deventer 1835 en — Twello 1849, M. J. Cop; Arnhem, S.; Doornweerth 1890, v. Vloten; tusschen Arnhem en Nijmegen, S.; Nijmegen, B.; Hees, Weurt, Beuningen, Lent en Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; Tiel, G. Post; Wageningen, v. d. B.; Zand bij Culemborg, H. S. (Coll. Nat.) algemeen bij Culemborg, 1899, C. A. Backer; — Rhenen, v. d. B.; de Grebbe, v. d. B.; Maarssen 1837, Mb.; Kerb.; Rijzenburg 1859, R. B.; Amersfoort, R. B.; 1892, Garj.; de Bilt, Utrecht, v. H.; Wtt.; D. S.; 1849, Wijers; 1851, Hartm.; Houten, v. d. T.; Schalkwijk, Wtt.; Amelienweert 1863, Coll. Nat.; Abcoude, herb. v. H.; — Naarden 1864, O.; Amsterdam, Oosterbegraafplaats aldaar 1867, O.; Bergen 1871, S. en Abel.; — Valkenburg 1829, S. S.; Rijnsburg, Endegeest, Spanjaardsbrug 1840, B. W.; Leiden 1837, Mb.; Dz.; 1846, O.; Wassenaar, S. S.; 's Gravenhage, v. d. B.; 1895, R. B.; Zwijndrecht 1879, Posth.; de Lint 1848, v. Hov.; Smidshoek onder Dubbeldam 1882, V.; Louterbloemen nabij Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; — Haamstede 1887, L.; Zuid-Beveland, Nieuwland 1838, Wilhelminapolder 1837, v. d. B.; Kapelle 1894, Ogt.; Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W. (ook als *E. Loiseleurii* M. a. Bieb.); dijk aan den Loosenpolder 1853, A. W.; — Zevenbergen, Un. 1860; Sleeuwijk 1835, Lac.; langs de Mark Breda, v. A.; — Roermond 1900, G. en Jongm.; Valkenberg 1866, H. d. V.; Beek 1871, Lac. (als *E. gracile* herb.

O. N°. 718), Kosberg 1871, Lac.; Gronsveld 1894, V. (Veenwouden 1866, Holk.; — Reitdijk Groningen 1854, W. Kent in herb. v. Tuinen; — Zwolle, H. Cieraad Jr. in herb. Heukels; tusschen Steenwijk en Vledder 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Epse onder Gorssel 1851, Terwolde 1876, K. A. in herb. pr.; Zeddam 1901, Struyk. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust, Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Elst, A. H. Blaauw in herb. Heukels; — Amersfoortsche berg 1894, Heinsius—Prikken in herb. pr.; Doorn 1896, Posth. in herb. pr.; Overlangbroek, J. W. Kennephaas; Bunnik 1898, V. Suringar in herb. pr.; Werkhoven, C. A. Backer; — Naaldwijk, J. F. Wichard; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; molen v. Waardhuizen Dordrecht 1897, Posth. in herb. pr.; Spijkenisse, J. Koornneef; — Waarde, M. v. Weele; IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Kloetinge 1874, Posth. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; Onderste molen Venlo 1899, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); — Al de Zeeuwsche eilanden, behalve Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 111); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Gronsveld, St. Pietersberg, Meerssen, Gulpen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Sittard, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 311).

Voorts vermeld bij Knijf, Munting, Bruman.

393. E. gracile *D. C.* Op akkers, begroeide heuvels, zelden. ⨀. *Juli—Sept.*

In Herb.: Utrecht 1859, R. B. (twijfelachtig, door v. d. Bosch als zoodanig in zijn Verslag A°. 1860 opgenomen.) — bouwland tusschen Hoek en Neuzen 1853, 1859, 1862, A. W. (Cfr. Arch. 1. IV. p. 276).

(Waarde, M. v. Weele; IJzendijke, P. J. v. Roosendaal in herb. Heukels).

Bovendien: Noord-Beveland in de lijst van Walraven en Lako.

Tribus Lathyroideae. *Gren. et Grod.*

Pisum *Tourn.*

394. P. sativum *L.* Afstammend van P. elatius, uit het gebied van de Middellandsche Zee; algemeen gekweekt wegens de zaden en de onrijpe peulen. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1877; — Zwijndrecht 1882, V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.

(Opslag Leiden 1896, Struyk. in herb. pr.).

Bovendien: Nijmegen (*culta*), Abel. (Arch. 2. V. p. 272); — Al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 117 en VI. p. 111). Ook vermeld door Pelletier en Munting.

β. **arvense** (*P. arvense* L. Prodr. Ed. 1 p. 67).

In Herb.: Apeldoorn (*culta*) 1878, K. A.; — Amersfoort (*verw.*), R. B.; Eem aldaar, Garj.; — Zwijndrecht 1882, V. (*culta*); — Zuid-Beveland (*verw.*), v. d. B.

(Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — binnenmuur v. d. Nieuwe Haven te Dordrecht 1896, Posth. in herb. pr.).

Bovendien: als cultuurplant vermeld voor Nijmegen, Abel. (Arch. 2. V. p. 272); — en voor al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 117 en VI. p. 111).

Lathyrus *Tourn.*

395. L. Aphaca *L.* Bouwlanden, langs wegen en op begroeide grazige plaatsen, in Midden- en Zuid-Europa, tegenwoordig vaak met granen ingevoerd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1878, v. d. Veen; — Amersfoort, Garj.; Hoogje bij Amersfoort 1898, K. A.; — Velzen 1838, Mb.; Alkmaar (*2 bloemig*) 1899, Mevr. Snellen; — Leiden, Perin; — Helmond 1899, Joh. Jacobs; — Venlo 1899, Garj.; Sint Pieterberg 1869, O.; Amby, v. Hov.; Oud-Vroenhoven 1886, V.; Meerssen 1885, K. en G.; Gronsveld 1866, H. d. V.; 1894, V.; Savelsche bosch bij Gronsveld 1894, en Valkenberg 1900, V.; Rotspark aldaar 1900, K. A.; 1901, Rieter.

(Stoommeelfabriek Deventer, P. Westerhof en H. W. Peteri; E. J. H. Scholten; — Oldenbroek, J. F. Wichard; — Oost-Knollendam, Mej. T. Nanninga; — Rotterdam, F. D. J. Risch; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; meelfabriek aldaar 1898, Ogt. in herb. pr.; — Valkenswaard, H. A. v. Roessel; Houthem 1899, Costerus in herb. pr.).

Bovendien: Susteren, Meerssen 1872, Lac. (in herb. K. A.) (Arch. 2. IV. p. 311); Gulpen, Bunde, K. en G.; Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 9). Ook reeds vermeld door Pelletier, terwijl zij van Maastricht reeds door Franquinet en van Rotterdam door Rainville bekend was. (Cfr. Prodr. Ed. 1. p. 67).

396. L. Nissolia *L.* Langs de randen van akkers en wegen in Midden- en Zuid-Europa, niet algemeen. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Graanpakhuis Apeldoorn 1899, K. A.; — Goes, v. d. B.; *) Zuid-Beveland 1840, 1847, 1858, v. d. B.; 1845, B. W.; Cloetinge 1840, v. d. B. (Tijdschr. VIII. p. 17 en 248); Nisse op Zuid-Beveland 1894, Ogt.; stationsterrein Vlissingen 1882, Buijsman; — Beek 1872, Lac.; Gronsveld, Un. 1861; 1894,

*) Kwam aldaar in 1899 nog voor, verzameld door Mej. D. Posthumus in herb. Posth.; in 1884, L. in herb. pr.

V. en v. Vloten; Voerendaal 1866, H. d. V.; tusschen Amby en Berg 1894, V.

(Waarde, M. v. Weele; St. Pietersberg, A. de Wever in herb. Heukels; Hees bij Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: West-Zeeuwsch Vlaanderen, A.W. (Arch. 2. III. p. 117); – verspreid in de plassen bij Zuilen en Maarsseveen Mei 1880, Westbroek Juni 1881 enz. H. d. V. (Arch. 2. V. p. 526). Het komt mij voor dat bij deze opgave een vergissing is ingeslopen; waarschijnlijk wordt hier bedoeld *L. paluster*).

397. L. sativus *L.* Zuid-Europeesche plant; hier en daar afzonderlijk of met andere planten als voedergewas verbouwd. ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1878, v. d. Veen; 1899, J. v. Baren; meelfabriek aldaar 1898, K. A.; – Zutphen 1881, C. v. d. Broek; Tolkamer in wilde streken, (Lobith) V. Z. (Cfr. Bijdr. I. p. 148).

(Enk bij Deventer 1846, Cop; – Twello 1851, K. A. in herb. pr.; – Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels).

398. L. tuberosus *L.* In heggen en op graanvelden, vroeger in eenige streken verbouwd. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Zalk 1848, T.; R. B.; v. Heijn.; Deventer 1839, Halbertsma; 1897, V.; Herculo bij Zwolle 1891, L.; – Zutphen, G. B.; Buse; tusschen Zutphen en Vorden 1851, Gronem.; Voorst 1838, Buse; Twello 1845, T.; 1876, K.; Zevenaar, S.; Nijmegen, B.; Thomson; Beuningen, Lent, Oosterhout, N. en Th. Abel.; Geldermalsen 1875, L. Hulsebosch; Culemborg 1890, de Haas; – Korenveld de Grebbe 1901, des Tombe; Amersfoort, Garj.; Maarssen 1837, Mb.; Kerb.; Zeist, Driebergen 1857, Knüttel; Linschoten 1863, Coll. Nat.; Beusichem, N. S. Coll. Nat.; Bunnik 1842, B. de Haan; (P.

N. S.); Schalkwijk 1833, Wtt.; Houten, v. d. T.; Amelienweerd 1863, Coll. Nat.; Wikkenburg Wtt.; Utrecht 1836, v. H.; 1843, Romb.; Wtt.; 1859, Hartm. en R. B.; – Katwijk, V. Z.; v. d. B.; Dz.; Poeldijk en Monster, Exc. 1896; Feijenoord 1834, S. S.; Zwijndrecht, Barendrecht 1880, V.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Zuid-Beveland, Noorddijk 1838, Kapelle 1838, v. d. B.; Domburg, Forsten; Bruinisse 1887, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; -- Moerdijk, Bergen op Zoom, Un. 1860; Sleeuwijk 1835, Lac.

(Bouwland aan de Garst bij Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; – Arnhem, Groll in herb. Ogt; Heelsum, Mej. S. v. Cleef in herb. Heukels; Tiel, Posth. in herb. pr.; Beesd (Betuwe) 1885, Schipper in herb. pr.; Wageningen 1886, Heinsius in herb. pr.; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; – Zuilen 1877, Schipper in herb. pr.; Babilonienbroek 1886, Costerus in herb. pr.; Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; – Haarlemmervaart Leiden 1901, Struyk. in herb. pr.; Katendrecht, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; Oost-Voorne 1900, Struyk. in herb. pr.; – Goes, Posth. in herb. pr.; West-Kapelle 1873, L. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. Roosendaal; Waarde, M. v. Weele; – Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels).

Bovendien: Weurt, Ewijk, Bemmel, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 272); – Zandvoort en – Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 377); – Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 117); – Gronsveld, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 311). Ook vermeld door Dodoens, Lobelius, Pelletier, Hondius, Munting en Bruman.

399. **L. pratensis** *L.* Algemeen op grazige gronden, langs bouwlanden en wegen, in weilanden enz. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Oostereind Texel 1868, Holk.; Texel 1860, Lac.; Hoorn op Terschelling, Un. 1886.; — Leeuwarden 1849, S.; Veenwouden, Sprée; — Groningen 1856, v. H.; Strat.; ter Heijl 1894, Sanders; — Ane 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Zwolle 1874, v. Tuinen; 1892 en 1900, L.; Mastenbroek 1870, Hoek; Kampen 1848, T.; 1846, R. B.; Deventer 1876, K.; Brinkgreve, Romb.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; v. Heijn.; — Harderwijk 1864, R. B.; Twello, Coll. Nat.; Apeldoorn 1872, K. A.; Zutphen, G. B.; tusschen Bronsbergen en Leesten 1851, Gronem.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Ooische waard, Beek, Weurt, Beuningen, N. en Th. Abel.; — Amersfoort, R. B.; 1890, Garj.; Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Vossegat bij Utrecht, v. d. T.; Utrecht 1835, Wtt.; D. S.; 1859, Hartm. en R. B.; Vecht bij Nieuwersluis, Exc. 1884; — Legmeerpolder 1886, Boerl.; 't Gooi 1828, Wtt.; Naarden 1864, O.; Amsterdam 1842, de Vriese; Schinkel, Fl. Amst.; Haarlem 1835, Romb.; v. H.; Wijk aan Zee 1860, S.; Korterak bij Haarlem, Exc. 1883; Zandvoorderlaan, Exc. 1878; Bloemendaal 1867, en Bloemendaalsche bosch 1871, O.; Overveen 1837, Buse; Kerb.; 1870, Boerl.; — Noordwijk, B. W.; Leiden 1832, S. S.; Pierot; 1835, Mb.; Dz.; B. W.; 1842, O.; Perin; Forsten; Persijnspan, Perin; Wassenaar, Exc.; Scheveningen, Destrée; 's Gravenhage, V. Z.; G. Barger; Haagsche bosch, V. Z.; Waalsdorp, Fockema; Zwijndrecht 1879, Posth.; Dordrecht, Boerl.; C. v. d. Broek; Zuidhoven onder Dubbeldam 1882, V.; Vianen 1871, Schepman; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Noord-Beveland 1886, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Breda, v. A.; Ulvenhout, Exc. 1898; Wolfshaar bij Ginneken 1898, V.; Werkendam 1835, Lac.; Heusdensche wallen, v. Hov.; — Geulhem, Un. 1883; Gronsveld 1894, Lindo.

(Oldeboorn en Akkrum 1863, Holk.; Terp 1864, H. R. v. d. Ley; tusschen Bergum en Veenwouden 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Leens, J. Borgman in herb. Heukels; — Dalfsen 1872, Posth. in herb. pr.; Oldenzaal, J. B. Bernink; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Borculo, Mej. G. J. Kerbert; F. J. Bevort; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Opheusden 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Plantage Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; de Haas in herb. pr.; — Breukelen 1871, Costerus in herb. pr.; Werkhoven, C. A. Backer; Overlangbroek, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; — Zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; tusschen Zeeburg en Muiden, A. C. J. v. Goor in herb. pr; Zandvoort 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Ruine Teylingen 1887, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus; Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Naaldwijk, J. F. Wichard; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; F. D. J. Risch; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke; IJzendijke, P. J. Roosendaal; Waarde, M. v. Weele in herb. Heukels; Nieuw en St. Joosland 1877, Schipper in herb. pr.; Kapelle 1894, Ogt. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer; Valkenswaard, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1 V*. p. 256); — Hengelo, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); tusschen Nieuwe en Oude Wetering, tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); — Kannenburg bij Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 377); Brielle, Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2 V. p. 399);

— al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 111); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Valkenberg, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 135); Gronsveld, St. Pietersberg, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. VI. p. 311).

Voorts vermeld bij Vorstius en Bruman.

L. **maritimus** *Bigelow* (*Pisum maritimum* L. et Prodr. Ed. I. p. 67). In de duinen, zoo langs de Oostzee kust en langs de Noord-Zee, op de eilanden Röm, Sylt, Föhr en Amrum, en langs de geheele kust van Esbjerg tot Jylland.

Werd opgegeven door Linnaeus op onze kusten te groeien (Hort. Cliff. p. 369) en daarom in de eerste editie van den Prodromus onder N°. 288 opgenomen. (Cfr. Arch. 1. I. p. 402).

[Aanm.: Het schijnt mij zeer onwaarschijnlijk dat de plant nu nog bij ons zou kunnen voorkomen, daar het mij toeschijnt geen eigenlijke duinplant te zijn, maar een diluviaal plant, welke de zeekust bewoont. Ik had zelf gelegenheid de plant op de Noord-Friesche eilanden en de Deensche kust waar te nemen, waar zij bepaald op diluvialen bodem verscheen, bijv. in gezelschap van Arnica e. a. Het is mogelijk dat ten tijde van Linnaeus de plant nog bij ons voorkwam, daar ik ook een groot gedeelte van onze duinen van diluvialen oorsprong houd, thans echter te zeer door duinzand overstoven, dan dat voor L. maritimus de voorwaarden voor haren groei mogelijk zouden zijn. Wanneer Warming (Lehrb. der ökol. Pflanzengeografie p. 243) haar dan ook opgeeft als bestanddeel der flora van de „wandernde oder weisse Dünen," zoo is dit terecht mogelijk door haar uitgebreid wortelsysteem, waardoor de ondergrond een gewichtige factor mag vormen. Het was-overtrek op hare bladen (ibid. p. 246) is een bewijs voor de stelling van Hansen (Die Vegetation der Ostfriesischen Inseln) dat zij zich beschut heeft tegen de uitdrogende kracht van den aanhoudenden wind, die het haar ook mogelijk zou maken op onze kusten te groeien, wanneer de bodemgesteldheid dezelfde was].

400. L. **silvester** *L.* Plaatselijk in boschrijke bergstre-

ken; somtijds als voeder gekweekt en hierdoor verwilderd; thans in ons land gekweekt als middel tegen zandstuivingen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Berg en Dal, N. en Th. Abel.; 1899, K. A.; Nijmegen, B.; Groesbeek 1861, v. H.; Beek, N. Abel.; 1833, Hoffm.; 1868, O.; 1881, v. d. Veen; Ubbergen 1879, K. A.; — Bunschoten bij de Bilt 1835, v. d. T.; 1836, D. S.; 1837, v. d. T.; — Aardenhout 1900, C. A. Backer (gekweekt); — duinen tusschen Piet Gijzenburg en Noordwijk 1895, Destrée; — St. Jansberg Plasmolen 1901, Rovers; Geleenderbosch bij Oud Valkenberg 1900, Rovers en V.; Gulpen, Un. 1861; 1871, Lac.; Epen, Un. 1883; Pesaken 1885, K.

(Heerenveen, J. Kuiper; — Nijmegen aan den voet van den Duivelsberg, A. P. v. d. Briel in herb. Heukels; — Leiderdorp aan de Does onder een boom 1885—86, Struyk. in herb. pr.).

Bovendien: Langs den Bosschen dijk, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 278); — Hussenberg, Bertsenhoven, Lac.; Slenaken 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 9).

Voorts duinen 's Gravenhage, Schwencke bij de Gorter.

401. L. latifolius *L.* Sierplant uit Oostenrijk en Hongarije en als zoodanig ook elders aangeplant en verwilderd. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Op beschaduwde plaatsen bij het Mastbosch bij Breda, Un. 1852 (Cfr. Arch. 1. III. p. 325).

(Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels).

Bovendien: Ruurlo, Ensink (Arch. 2. V. p. 384).

Vroeger vermeld door de Gorter voor den Uilenpas en 's Gravezande; voor Nijmegen B.

Dr. v. d. Bosch twijfelde aan de laatste opgave (Arch. 1. V. p. 103) en vermoedde dat hier een breedbladige vorm van de voorgaande soort bedoeld konde zijn (Prodr. Ed. I. p. 68). Opmerkelijk is het dat wel L. silvester, door de Beijer bij Nijmegen verzameld, is teruggevonden in het herbarium

v. Hall. Het is daarom ook niet waarschijnlijk dat de Beijer de plant te Weurt gevonden zoude hebben (in een heg langs het landgoed Rolland, doch aldaar uit den tuin ontvlucht) zooals de Heer Th. Abeleven veronderstelde (Arch. 2. V. p. 272).

402. L. heterophyllus *L.* *β.* **unijugis** *Koch.* Plant van bergachtige streken van Midden-Europa. ♃. *Juli — Aug.*

Onder Akkermaalshout bij Ubbergen 1879, K. A. in herb. pr. Behoort misschien tot **Orobus tuberosus**?

403. L. paluster *L.* Algemeen in moerassen en in veenachtige streken. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Garijp, Tresling; Giekerk, S.; Suawoude 1829, v. H.; — Onland bij Groningen, Eelderwolde 1866, v. H.; Helpman, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Ossenzijl 1894, Carm.; bij de Belt onder Wanneperveen 1898, G. en L.; 1897, L.; Vollenhove 1894, L.; Zwolle, M. Dassen; — Oostermeen bij Harderwijk 1868, en Hierdermeen 1868, R. B.; Nijmegen, B.; Wageningen, Grebbe, 1882, K.; Veenendaal 1898, V.; — Fort Spion Nieuw Loosdrecht 1884, en Loenen aan de Vecht 1884, S.; Nieuwersluis 1891, V.; Vreeland, Kortenhoef 1892, V.; Achttienhoven, W. en Kraep.; 1840, G. Deijn.; 1841, v. d. T.; 1842, Lac.; 1863, Coll. Nat.; Waverveen 1856, Lac.; Tienhoven, Broers; — Kortenhoef 1898, G. en V.; Uithoorn 1870 en 1877, Boerl.; rietlanden Muiden, Un. 1901; Amsterdam, v. H.; Fl. Amst.; 1868, O.; Sloterweg, M. D.; Amsterdam, Amstelveen, Sloten, E. B. Asscher; de Schermer, v. H.; Heemstede, v. d. T.; Meer en Bosch bij Heemstede, v. d. T.; Liebrug bij Haarlem 1888, v. E.; Moeras bij de Liede 1900, C. A. Backer; Fuikvaart 1836, Buse; — Aalsmeer, Leimuiden 1834, S. S.; 1835, Mb.; Dz.; 1840, B. W.; 1863, O.; 1865, S.; Exc. 1882, 1883, 1888; 1897, V.; Haarlemmermeer bij Leimuiden, S. S.; Haarlemmermeer, Buse; 1836, Lac.; Polder Nieuwkoop 1901,

G. en Jongm.; Leiderdorp 1835, S. S.; Kagermeer en Oude Kooi aldaar 1901, Jongm.; Eikenduinen 1865, H. d. V.; — Valkenburg? 1866, H. d. V.

(Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot in herb. Heukels; — kerkpad bij Eelderwolde 1866, v. H. in herb. v. Tuinen; Giethoorn 1893, L. in herb. pr.; — Bennekommermeent 1899, V. Suringar in herb. pr. — Loenersloot 1891, Struyk. in herb. pr.; 's Graveland 1886, Heinsius in herb. pr.; Jaagpad Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Diemen 1880, K. A. in herb. pr.; 1886, J. J. Smith in herb. Costerus, 1890 in herb. pr.; Legmeer 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); — tusschen Voorschoten en den Haag, M. Treub. (Arch. 2. III. p. 101.)

404. L. montanus *Bernh.* (*Orobus tuberosus* L. et Prodr. Ed. I. p. 68). Droge bosschen, in heggen en langs wegen. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Apeldoorn 1872, K. A.; Gelderland, Dz.; Pessink bij Lochem 1880, K. A.; Hoenderloo 1854, Lac.; 1872, 1877, K. A.; Un. 1890; Ruurlo 1886, Ensink en L.; Beek, Berg en Dal, N. en Th. Abel.; 1857, O.; 1872, Lac.; Hengstdal bij Ubbergen 1841, en Oliemolen achter Ubbergen 1841, v. d. T.; Ubbergen 1882, K.; Groesbeek 1873, O.; Beek bij Nijmegen, V. Z.; B.; F. Hartsen; Nijmegen, v. d. T.; B.; Abel. en Pas; 1833, Wtt.; Hoffm.; Thomson; Holdeurn 1897, G. en V.; Hollerman onder Groesbeek 1866, v. H.; — Liesbosch, v. A.; Exc. 1887; 1897 V.; — Mook, Buse; Sint Maartensberg 1897, G. en V. (*foliis trijugis et 2-jugis; latioribus et angustioribus*); Plasmolenveen 1897, G. en V.; Plasmolen 1849, Th. Abel.; 1876, Lac.; Meerssen, 1866, H. d. V.; St. Pietersberg 1893, de Haas; Gronsveld 1866, H. d. V.; Un. 1883; Savel-

sche bosch bij Gronsveld 1897, V.; Geuldal 1896, G.
β. **tenuifolius** *Roth.* Hoenderloo 1854, Lac.; 1872, 1878, K. A.

(Havelterberg, M. Kramer; — stoommeelfabriek Deventer, H. W. Peteri in herb. Heukels; tusschen Hoog Soeren en Asselt 1887, K. A. in herb. pr.; — *β.* Apeldoorn 1872, L. in herb. pr.; Soerensche veld onder Apeldoorn 1876, K. A. in herb. pr.).

Bovendien: Liesbosch bij Etten 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544).

Reeds vermeld door Munting en Bruman en voor Maastricht, v. Hov. (Prodr. Ed. I.).

405. L. vernus *Bernh.* (*Orobus vernus* L. et Prodr. Ed. I. p. 68). Op schaduwrijke plaatsen, zeer verspreid. ♃. *April—Mei.*

Bij Sittard, v. Hov.

[Aanm.: De plant bevindt zich niet in onze collectie, doch werd door Dr. v. d. Bosch gezien en als juist erkend (Arch. 1. II. p. 105].

Voorts vermeld voor Maastricht, Lej. Fl. Spa II. p. 101; *L. niger* Bernh. (= Orobus niger L.) wordt in de eerste editie van dit werk opgegeven voor Nijmegen, B. Al de planten van de Beyer behooren echter tot **L. montanus,** zoodat men hier aan een vergissing moet denken.

Tribus Phaseoleae *Bronn.*

Phaseolus *L.*

Van de algemeen gekweekte boonensoorten komen nu en dan planten als opslag voor. Zoo werden reeds in de eerste editie van dit werk gemeld *Phaseolus vulgaris* L.; en hare varieteit *β. nanus* (*Ph. nanus* L.). Ook *Ph. multiflorus* werd als opslag bij Leiden waargenomen in 1898 door den Heer Struykenkamp; *Ph. vulgaris* vond ik boven-

dien in het herb. van Dr. Posthumus uit de duinen bij Scheveningen, bij 't Kanaal.

Ordo Rosaceae *Juss.*

Subordo Pruneae *Benth. et Hooker.*

(Ordo *Amygdaleae* Juss. et Prodr. Ed. I. p. 69.)

Prunus *Tourn.*

406. **P. spinosa** *L.* Zonnige heuvels en boschranden, vaak als hagen aangeplant. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Veenklooster en Buitenpost 1850, S.; — Groningen, Strat.; Noord-Laren 1865, H. d. V.; Haren 1826 en 1855, v. H.; 1864, Holk.; — Weerdinge 1859, Lac. en S.; Un. 1889; Meppel, v. Heijn.; Hooghalen 1865, H. d. V.; — Deventer 1846, T.; 1877, K.; Zalkerbosch, R. B.; 1873, Hoek; Zwolle 1893, L.; — Zutphen 1834, Wtt.; 1838, Buse; 1882, C. v. d. Broek; Bronsbergen, Un. 1897; Voorst, Buse; park bij 't Loo 1858, O.; Epe 1864, S.; Harderwijk, v. H.; 1864, R. B.; Doornwerth 1833, Buse; Arnhem, Thomson; Winterswijk 1874, R. E. de Haan; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Beesd 1837, Lac.; Drumpt bij Tiel 1872, G. Post; — Ham bij Amersfoort 1836, D. S.; Hamersveld 1892, Garj.; Berkhoven bij Amersfoort, v. H; Hardenbroek, v. d. T.; Utrecht, v. H.; Werkhoven 1833, Wtt.; — Naarden 1864, O.; Haarlemmermeer, Forsten; Aardenhout 1835, Mb.; Kerb.; — Wassenaar 1833, S. S.; — Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; Goes, Dz.; Vlissingen 1882, Buijsman; kerkhof aldaar, v. d. Cop; Souburg 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen en Hoek 1854, A. W.; — Speelhuis bij Breda, v. A.; Rosmalen 1847, v. Hov.; — Sint Pietersberg 1897, V.; Wijlre 1897, V.; Beek 1885, Lac.; Houthemmerberg 1864, H. d. V.

(Groningen, Haren, Onnen, de Punt, Zuid-Laren, Peize, R. de Boer en H. Kooi in herb Heukels; — Twikkelerbosch bij Hengelo, Un. 1895, Posth. in herb. pr.; — Apeldoorn 1877, K. A. in herb. pr.; 1880, L. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; Culemborg, C. A. Backer; Overlangbroek, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; — langs de Vecht, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Kapelle (Z.-Bevel.) 1900, Ogt in herb. pr.; Veere, Mevr. Snellen; IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Haamstede en Noordgouwe 1887, L. in herb. pr.; — Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Scheene, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Ane, Erm, Emmen, Odoorn, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); — tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Steenwijk, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Meerenberg, Elswout, v. E. (Arch. 2. I. p. 377); Bennebroeksche bosch, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 377); — Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 111); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Venlo, Blerik, Velden, Hamert, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Sint Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Valkenberg, Watersleijbosch, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Gulpen, Wylre—Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 311).

Voorts bij Pelletier, Hondius, Munting en Bruman.

407. P. fruticans *Weihe.* Met de voorgaande. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Apeldoorn, K. A.; — Zuid-Beveland 1837, v. d. B.; — Mastbosch bij 't Ginniken 1880, Boerl.

(Zwolle 1892, L. in herb. pr.).

Bovendien: Bij den waterkorenmolen te Oosterhuizen onder Beekbergen 1875, K. A. (waarschijnlijk de hierboven gemelde plant van dezelfde groeiplaats; tevens K. A. in herb pr.). — Walcheren A. W. (Arch. 2. III. p. 117).

[Aanm.: P. fruticans Weihe; niet te verwarren met P. fruticosa Pall, wordt gehouden voor een hybride van P. insititia met P. spinosa].

408. P. insititia *L.* In Zuid-Europa inheemsch, vaak aangeplant en tot hagen gebezigd; nu en dan verwilderd. ♄. *April.*

In Herb.: Erm, Weerdinge 1859, Lac. en S.; — Voorst 1833, en 1834, Wtt.; 1838, Buse; Hunerberg bij Nijmegen, N. en Th. Abel.; Weurt en Beuningen, Th. Abel.; Wageningen 1833, Wtt.; — Utrecht, Kraamw.; Ameliswaard, v. d. T.; Vleuten, v. H.; Bunnik 1839, Lac.; Vossegat bij Utrecht 1838 D. S.; — Brouwerskolk bij Haarlem 1835, Mb.; — Goes en Westerschans bij Goes, v. d. B.; — Herpt, Rosmalen 1848, v. H.; — Sint Pietersberg 1894, de Haas.

(Apeldoorn 1875 (*culta*), K. A. in herb. pr.; — Aardenhout bij Haarlem 1886, Heinsius in herb. pr.; — wegje van Davidsen bij Middelburg 1899, Ogt. in herb. pr.).

Bovendien: Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 117); Hoek, verwilderd in heggen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 277). De opgave in den Prodr. Ed. I. Brouwerskolk bij Haarlem, een plant trouwens nu nog in ons herbarium, is later niet bevestigd, daar thans aldaar alleen *Pr. domestica* L. gevonden werd. (v. E. Arch. 2. I. p. 377).

409. P. domestica *L.* Afkomstig uit Voor-Azië (den Kaukasus), bij ons algemeen aangeplant en een enkele maal verwilderd. ♄. *April.*

In Herb.: Akkerwoude, Damwoude, Veenklooster 1850, S.; Terwolde 1877, K.; – Bronsbergen en Voorst, 1838, Buse; Nijmegen, Hoffm.; – Utrecht, herb. v. H.; – Aardenhout, Buse; Brouwerskolk 1835, Mb.; Overveen 1840, Mb.; 1867, O.; – Zuid-Beveland 1838, v. d. B.; – Herpt, v. Hov.

(Apeldoorn (*culta*) 1881, K. A. in herb. pr.; – Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; – Haagsche bosch, Vigelius in herb. Posth.).

Bovendien: Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 377); – Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 117); – Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544).

Voorts vermeld bij Bruman en Munting; bij de laatste als gevonden door Kent bij Harendermolen.

410. P. persica *Zucc.* (*Amygdalus Persica* L.; *Persica vulgaris* Mill.). Waarschijnlijk afkomstig uit China, bij ons echter wegens de vruchten algemeen gekweekt, zeer zeldzaam verwilderd. ♄. *Begin Mei.*

In Herb.: In het Loenensche bosch bij Nijmegen (verwilderd) 1843, N. Abel.

411. P. avium *L.* In loofbosschen niet algemeen, echter algemeen aangeplant en een enkele maal verwilderd. ♄. *April–Mei.*

In Herb.: Eelderwolde 1828, v. H.; – Weerdinge 1859, Lac. en S.; – Helenhorst bij Zwolle 1893, L.; – Terwolde 1877, K.; Hunerberg bij Nijmegen en Ubbergen, Th. Abel.; – Schothorst bij Amersfoort 1893, Garj.; Amelienweerdt 1857, en 1863, Coll. Nat.; Utrecht, C. A. Bergsma; Nijhoff en v. H.; den Hommel bij Utrecht 1835, D. S.; Vleuten, C. M. v. Dijk; Hardenbroek onder Neerlangbroek, v. d. T.; – Overveen en Bloemendaal 1835, Mb.; – Haag-

sche bosch 1837, Lac.; 1864, H. d. V.; — Biezelinge 1839, v. d. B.; tusschen Vlissingen en Koudekerke 1880, Buijsman; Hondsberg bij Oisterwijk 1866, herb. O.; Rosmalen, v. Hov.; Helmond, Dz.; — Sint Pietersberg 1897 en Gronsveld 1897, V.; Valkenberg 1866, H. d. V.

(Oosterbeek bij Arnhem, A. H. Blaauw; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; — Odijk, Werkhoven, Hemmen, C. A. Backer in herb. Heukels; Elswout, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Wassenaarsche achterweg 1897, Struyk. in herb. pr.; Haagsche bosch 1876, L. in herb. pr.).

Bovendien: Friesland, J. M. de Boer (Arch. 2. III. p. 228); — Sassenheim, S. (Arch. 1. V*. p. 382); — Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 144); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); Boxtel, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 277); — Schinnen, Hoensbroek, Lac.; Slenaken, Gulpen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 9).

412. P. Cerasus *L.* Afkomstig uit Klein-Azië en den Kaukasus; bij ons algemeen aangeplant en nu en dan verwilderd. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Bosch van Weldam bij Goor 1861, v. H.; — Apeldoorn 1878, K. A.; Rademakerssteeg bij Ruurlo, Ensink; — de Bilt, v. H.; Vleuten, (?); — Biezelinge 1838, v. d. B.; Koudekerke 1845, v. d. Cop; — Watersleyhof bij Sittard 1901, G. en V.

(Diepenveen 1851, K. A. in herb. pr.; — Koudekerke 1877, L. in herb. pr.).

Bovendien: Al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 112); — Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting, welke laatste volgens opgave van Kent Harendermolen meldt.

413\. **P. Mahaleb** *L.* Sierstruik uit Zuid-Duitschland, nu en dan verwilderd en volkomen ingeburgerd. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Apeldoorn 1878, K.; — Bloemendaalsche bosch, Exc. 1882; Brouwerskolk 1867, O.; Elswout 1869, v. H.; — Noordwijk, Exc. 1895.

(Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Hilversum 1893 en Spanderswoud bij 's Graveland 1901, Costerus in herb. pr.; Bloemendaal 1889, Struyk. in herb. pr.).

Bovendien: Op één plaats achter Overveen, v. E. (Arch. 2. I. p. 377). Door Pelletier vermeld.

414\. **P. Padus** *L.* Loofbosschen en kreupelhout, veelal aangeplant en hier en daar verwilderd. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Rijsterbosch 1872, J. M. de Boer; — Groningen, v. H.; Mickelhorst bij Haren, Strat.; Haren 1826, — en Paterswolde 1827 v. H.;? Sleen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Gramsbergen 1859, Lac. en S.; Diepenveen 1876, K.; Weldam bij Goor 1861, v. H. (fol. *variegatis*); — Twello 1846, T.; 1849, M. J. Cop; Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1875, K. A.; Beekhuizen bij Arnhem, Veenbroek onder Brummen 1849, Gronem.; Ruurlo 1884, Ensink; Beekbergerwoud 1869, S.; Zutphen, O.; Borculo, Un. 1859; Hatert, Abel.; Berg en Dal, Hatert, N. en Th. Abel.; — Amerfoort 1861, R. B.; Coelhorst 1836, D. S.; Soest 1892, Garj.; Soudenburg onder Neerlangbroek, v. d. T.; Vleuten, v. Dijk; — Haarlem 1833, Wtt.; 1871, v. E.; Haarlemmerhout 1833, Wtt.; 1873, Hoek; 1873, Boerl.; Overveen 1897, V.; Bloemendaal, Exc. 1860; — Poelgeest 1846, Leiden, Perin; Endegeest 1872, Boerl.; bosch Gymnasium Katwijk 1901, Jongm.; 's Gravenhage 1835, Lac.; G. B.; Jodenkerkhof aldaar, V. Z.; Sche-

veningsche weg 1835, Mb.; Scheveningsche boschjes, R. B.; — Domburg, v. d. B.; Axel 1858, A. W.; — Speelhuis bij Breda, v. A.; Liesbosch, Un. 1852; Mastbosch bij 't Ginneken 1880, Boerl.; den Dungen, 1848, v. Hov.; Budel 1883, Jelgersma.

(Gendringen, Mej. M. S. Rust; — Wijk bij Duurstede, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Haagsche bosch 1886, Struyk. in herb. pr.; — Kruisland, F. Janssens; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Sint Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Wolvega en Terissert, Scheene, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Steenwijkerwolde, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Twikkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); Almelo, Albergen, Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); — Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts als sierplant vermeld door Pelletier en Munting.

415. P. petraea *Tausch.* Bergvorm van de voorgaande soort, op rotshellingen der Sudeten, in Silezië en Boheme; evenals de vorige vaak gekweekt. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Zwolle 1900, L. (met vruchten); Herfte bij Zwolle 1901, en Almelo 1891, L.; — Hillegomsche achterweg 1857, S.; Haagsche bosch, Exc. 1882; Stadwijk onder Voorschoten 1894, V.; — Domburgsche manteling 1897, Ogt.

(Dalfsen 1895, L. in herb. pr.; — Apeldoorn 1851, K. A. in herb. pr.; — Bunnik 1872, Costerus in herb. pr.; — Scheveningsche boschjes 1896, Struyk. in herb. pr.; — Breda 1901, Posth. in herb. pr.).

416. P. serotina *Ehrh.* Sierboom uit Noord-Amerika, vaak aangeplant en zelden verwilderd. ♄. *Begin Juni.*

In Herb.: Alerdink onder Heino 1891, L. – Tongeren bij Epe 1893, S. (zaaiplanten van dezelfde plaats), – tusschen Darthuizen en Maarsbergen, Exc. 1893; – Oud Valkeveen 1894, V.; Vogelenzang, Exc. 1893; Velserend (*culta*) 1894, Boerl.; – Noordwijkerhout 1898, G.

(Ruurlo 1885, Ensink in herb. L.; – tusschen Haarlem en Bloemendaal 1894, Struyk. in herb. pr.).

Bovendien: Verwilderd langs den Velserstraatweg, v. E. (Arch. 2. I. p. 377); – Veenenburg 1893, S. (Arch. 2. VI. p. 529).

Subordo Spiraeae *D. C.*

Aruncus *L.*

417. A. silvester *Korstel.* (*Spiraea Aruncus* L.). Aan vochtige berghellingen in bosschen in bergstreken van Midden- en Zuid-Europa. ♃. *Juni–Juli.*

Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim in herb. Heukels.

Hier en daar op het huis Hulzen verwilderd, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 273).

Spiraea *Tourn.*

418. S. salicifolia *L.* Algemeene sierstruik uit Zuid-Europa, niet zelden verwilderd. ♄. *Juni–Juli.*

In Herb.: Mickelhorst bij Haren 1869, v. H.; tusschen Haren en Witteveen, Strat.; – Coevorden, E. B. Asscher; 1859, Lac. en S.; 1868, v. d. Scheer; Nijeveen bij Meppel 1865, en Assen 1865, H. d. V.; – Arnichem en Huis den Doorn bij Zwolle 1891, en Haerst bij Zwolle 1894, L.; Schalkhaar 1876, K.; Deventer, Halbertsma; Giethoorn 1865, H. d. V.; Steenwijk, Cayaux; Hardenberg 1848, v. d. Scheer; 1894, L.; Delden, de Liefde; Hengelo 1835, de Vriese; – tusschen Nijkerk en

Hoevelaken, en Hulshorst bij Harderwijk, R. B.; Voorst 1833, en Zutphen, Wtt.; Gorsel 1881, C. v. d. Broek; Voorstonden 1833, Wtt.; Apeldoorn 1872, K. A.; Beekbergen 1869, S.; Brummen, v. H.; Beekhuizen bij Arnhem 1844, Th. Abel.; v. d. B.; Arnhem 1833, Wtt.; Thomson; Ubbergen en Meerwijk 1851, Th. Abel.; — Amersfoort 1896, Garj.; de Bilt 1834, C. A. Bergsma; Maartensdijk 1835, D. S.; Neerlangbroek, v. d. T.; — Wijk aan Zee 1835, en 1838, Mb.; Buse; Kerb.; — Sas van Gent 1857, A. W. en Douw; — Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Heeze, Dz.

(Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; — Laren (Gld.) 1894, Posth. in herb. pr.; tusschen Terborg en Ulft 1901, Struyk. in herb. pr.; Watermeerwijk 1895, Posth. in herb. pr.; F. J. Bevort; Westerbouwing en — Odijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Scherpenzeel 1887, Struyk. in herb. pr.; bosch te Breukelen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — slootkant Leiderdorp 1880, Schipper in herb. pr.; — Kruisland, F. Janssens in herb. Heukels; — Veldhoven bij Eindhoven 1880, Posth. in herb. pr.).

Bovendien: Dalen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); — Walcheren, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 112); — Mastbosch bij Breda, O. (Arch. 2. II. p. 145); — Plasmolen, Abel. (Arch. 2. V. p. 9).

419. S. Douglasii *Hook.* Sierplant uit westelijk Noord-Amerika. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Meelfabriek Deventer, J. R. Katz; — Ruurlo 1899, J. R. Katz.

420. S. tomentosa *L.* Sierplant uit Noord-Amerika, evenals de voorgaande, doch minder vaak aangeplant. ♄. *Juli—Aug.*

Apeldoorn onder boomen 1850, K. A. in herb. pr.

Physocarpus *Chambess.*

421. **P. opulifolius** *Maximw.* (*Spiraea opulifolia* L.). Sierstruik uit Noord-Amerika; vaak aangeplant en schijnbaar verwilderd. ♄. *Juni.*

In Herb.: Doetinchem, v. Vloten; — Zanderijvaart Overveen 1900, C. A. Backer.

Ulmaria *Tourn.*

422. **U. palustris** *Moench.* (*Spiraea Ulmaria* L. et Prodr. Ed. I. p. 70). Algemeen in moerassige graslanden, langs sloten, beeken enz. ♃. *Juni—Aug.*

a. **discolor.**

In Herb.: Bergumerheide, Sprée; — Haren 1856, Strat.; — Odoorn, Zwinderen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Zandberg bij Kampen 1848, T.; Oosterhout 1870, Hoek; Kampen 1848, R. B.; Deventer 1845, T.; Romb.; Zwolle 1897, L.; tusschen Goor en Hengeveld 1847, M. J. Cop; Heemse 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn, Thomson; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Nijmegen, Th. Abel.; Duckenburg en Hulsen 1842, N. Abel.; Malden, Hatert, Beek, Ubbergen, Neerbosch, N. en Th. Abel.; Ubbergen 1868, v. H.; Spoel bij Culemborg 1834, D. S.; Renkum 1850, S.; — Amersfoort 1861, R. B.; Wikkenburg 1827, Wtt.; Maartensdijk 1835, D. S.; Utrecht en Blaauwkapel, v. d. T.; Loosdrecht, M. D.; — Naarden 1864, O.; Sloterweg, M. D.; Schinkel 1857, Knüttel, Ringdijk, Fl. Amst.; Jaagpad 1839, Romb.; Zijdelmeer, Boerl.: Leidsche vaart, Kerb.; Vogelenzang 1842, Tilanus; 1871, Boerl.; Haarlem 1838, Romb.; 1834, Buse; 1842, de Vriese; Bennebroek, v. H.; — Leiden, Dz.; Mb.; B. W.; 1842, O.; Perin; Wassenaar 1832, S. S.; Pierot; Haagsche bosch,

V. Z.; 's Gravenhage, G. B.; Perin; R. B.; Eikenduinen, Un. 1851; tusschen Scheveningen en Waalsdorp, Un. 1851; Zwijndrecht 1882, V.; Rhoon 1871, Schepman; Dordrecht 1847, M. J. Cop; 1882, C. v. d. Broek; Lexmond 1832, v. H.; — Reigersbosschen Duiveland, Un. 1894; Zuid-Beveland, v. d. B.; Middelburg 1873, L.; Sas van Gent 1863, A. W.; — Werkendam 1836, Lac.; Speelhuis Breda, v. A.

β. **denudata** *Hayne*.

In Herb.: Kampen 1848, R. B.; Deventer, Halbertsma; 1876, K.; Zwolle 1897, L.; Heemse 1868, v. d. Scheer; — Leesten 1850, Gronem.; Zutphen, Un. 1897; Apeldoorn 1872, K. A.; Ruurlo, Ensink; Ubbergen 1850, en Neerbosch, Th. Abel; Groesbeek, v. H.; Bennekom 1850, S.; Hulshorst bij Harderwijk 1852, en Harderwijk 1866, R. B.; — Amersfoort 1863, Coll. Nat.; 1890, Garj.; Hamersveld bij Amersfoort 1847, M. J. Cop; — Renesse 1845, v. d. B.; — Burgst bij Breda, v. A.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; de Pettelaar, v. Hov.

(*α*. Rottevalle, en Heerenveen, J. Kuipers in herb. Heukels; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Paterswolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Steenwijk 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Heino 1901, L. in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagenveld in herb. Heukels; Wageningen 1886, Heinsius in herb. pr.; — Overlangbroek, J. W. Kennephaas; Vreeswijk, Werkhoven, C. A. Backer in herb. Houkols; Breukelen 1871, Costerus in herb. pr.; — tusschen Diemen en Weesp, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; tusschen Beverwijk on Wijk aan Zee 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, F. D. J. Risch; Pernis en Rotterdam, W. H.

Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; Papendrecht 1878, Posth. in herb. pr.; — Seisweg bij Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.

β. Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; Denekamp, J. B. Bernink; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels; — Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels).

Bovendien: *α.* Zonder aanwijzing van varieteit — Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 377); — Scheene, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Zwinderen, Coevorden, Gramsbergen, Ane, Sleen, Borger, Rolde, Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); — Steenwijkerwold Kallenkote, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Markelo, Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Almelo, Albergen, Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Twikkel, Borne, Woesthaag, Buurserbeek, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Winterswijk, Eibergen, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Groenlo, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Kannenburg bij Vaassen, Un. 1890; (Arch. 2. VI. p. 96); — Bergen, Egmond, Castricum, Heilo, Velsen, Bloemendaal, Aardenhout, v. E. (Arch. 2. I. p. 377); — Noordwijkerhout, Voorne, v. E. (*ibid*); Brielle, Rockanje, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Walcheren, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 118); Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 277); — Roozendaal, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 236); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Blerik, Arcen, Hamert, Wel, Un. 1893 (Arch. 2.

VI. p. 570); Maastricht, Amby, Meerssen, Gulpen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Lemiers, Lac. (Arch. 2. V. p. 9); Beek—Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

β. Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); — Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (*ibid.*); — Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 277).

Eindelijk bevindt zich in herb. P. v. d. Burg een var. **apetala**, gevonden te Laag Soeren, terwijl door mij 4-tallige bloemen werden waargenomen aan den Vinkweg bij Leiden.

423. U. filipendula *J. Hill.* (*Spiraea filipendula* L. en Prodr. Ed. I. p. 70). Droge weiden, heuvels en bosschen; bij ons slechts aangeplant en misschien verwilderd. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Nijmegen, Thomson; Perin (?); — G. Bisschop zonder vermelding van groeiplaats.

Bovendien: Aan de Lek te Wijk bij Duurstede en Schalkwijk, de Gorter; Nijmegen, Maarsbergen, Fl. B. S. en ook vermeld door Pelletier en Munting als sierplant.

[Aanm.: Spiraea japonica L. f., sierstruik uit Japan, algemeen in tuinen gekweekt, ♃. Juli—Aug., werd door mij in 1897 onder hakhout te Zilk gevonden. Ofschoon vele andere verwilderde tuinplanten als indigenen zijn opgenomen, wensch ik haar evenmin als Tropaeolum majus onder de wildgroeiende planten op te nemen].

Subordo Dryadeae *Grisebach.*

Tribus: Eu-Dryadeae *Vent.*

Geum *L.*

424. G. urbanum *L.* Algemeen op begroeide schaduwrijke plaatsen. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Burg op Texel 1860, Lac.; — Leeuwarden 1849, S.; Bolsward 1864, J. M. de Boer; Hissum, Sprée; — Sterrebosch Groningen, Strat.; — Ane 1853, Kros; Zwinderen, Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, T.; R. B.; IJselmuiden, R. B.; Deventer 1877, K.; Diepenveen 1846, M. J. Cop; Zwolle 1900, L.; Trijselerberg 1851, T.; Heemserbosch, herb. O.; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1852, K. A.; Ruurlo 1885, en Middachten 1894, Ensink; Hatert, Heumen, Beek, Ubbergen, N. en Th. Abel.; Nijmegen, B.; — Amersfoort, R. B.; 1890, Garj.; Utrecht, v. H.; Baambrugge, v. d. T.; Ameliswaard 1851, A. W. Hartm.; Westbroek 1835, D. S.; Wijk bij Duurstede, v. H.; — Muiderberg 1839, Romb.; Naarden 1864, O.; Kortenhoef, 's Graveland 1869, Hoek; Amsterdam, Fl. Amst.; v. H.; Parkweg 1884, J. J. Smith Jr.; Haarlemmerhout, Kerb.; 1838, Romb.; 1871, Boerl.; Haarlem 1843, de Vriese; 1836, Buse; Heemstede 1872, O.; Overveen 1842, Tilanus (P. N. S.); — Leiden, Mb.; 1835, Wtt.; B. W.; 1843, O.; Forsten, Pierot, Perin, 1872, Boerl.; Kagermeer 1901, Jongm.; Wassenaar 1833, S. S.; Haagsche bosch, V. Z.; S. S.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Oude Plantage Rotterdam 1901, Jongm.; Dordrecht 1836, Lac.; 1881, C. v. d. Broek; Crabbehof onder Dubbeldam 1882, V.; Alblasserdam 1880, M. J. Cop; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Zierikzee 1873, Schuringa; Souburg 1880, Buijsman; Middelburg 1873, L.; Hoek 1864, en Kapitalendam 1861, A. W.; — Valkenberg bij Breda, v. A.; Sprang, Thomson; Vucht, v. Hov.; — Maastricht, St. Pietersberg, v. Hov.

(Rottevalle, J. Kuipers; Wolvega, Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Leens, J. Borgman; Groningen, E. J. v. Evenhuis; R. de Boer en H. Kooi; — Denekamp, J. B. Ber-

nink; — Gendringen, Dinxperlo, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort, Rijswijk, B. J. v. Wagenveld in herb. Heukels; Culemburg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer in herb. Heukels; Plantage Redichem, Alpherts in herb. pr. — Overlangbroek, J. W. Kennephaas; Werkhoven, Odijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Breukelen 1871, Costerus in herb. pr.; — Zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Rijnsburg, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, N. v. d. Linden; W. H. Wachter en P. Jansen; — IJzendijke, P. J. Roosendaal; Oudelande, L. B. v. d. Slikke; — Kruisland, F. Jansens in herb. Heukels; nieuwe Merwede bij Werkendam 1886, Posth. in herb. pr.; Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 377); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Gramsbergen, Erm 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); — Steenwijkerwold, Giethoorn, Eeze, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Bekkum, Woolde, Twikkel, Haaksbergen, Borne, Oldenzaal Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Winterswijk, Lichtenvoorde, Varsseveld, Eibergen, Grol, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Bronsbergen Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Kannenburg bij Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Eendekooi bij Hypolitushoef op Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 239); Alkmaar, Bergen, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Brielle, Rockanje, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 388); — Noord-Beveland, A. W.; (Arch. 2. III. p. 118); Tholen, L. (Arch. 2. VI. p. 112); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas

(Arch. 2. V. p. 544); — Hamert, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Arcen, Valkenberg, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Bunde, Maastricht, Gulpen, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld bij Pelletier, Hondius, Knijf, Munting en Bruman.

425. **G. rivale** *L.* Op vochtige beschaduwde plaatsen. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Kerkhof te Goutum bij Leeuwarden, S. S.; 1835, Lac.; Hinxt; O; Sloten, Hinxt; — de Mheen te Apeldoorn 1880 en 1893, K. A.; Beekbergerwoud 1834, Wtt.; 1846, S. S.; 1853—73, K. A.; 1872, K. A. in herb. O.; 1869, S.; Middachten 1894, Ensink; 1897, K. A. en Posth.; — weg achter Warmond, Perin; Leiden, M. J. Cop; Oost Bos bij Voorschoten, G. Deijn.

(Ulvenhoutsche bosch, Mej. Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels).

Bovendien: Ulvenhoutsche bosch, Gillemans (Arch. 2. I. p. 234); v. A. (Arch. 2. II. p. 95). Ook vermeld door Pelletier.

Voorts nog vermeld voor Wijkel, Triens (Fl. Fris.); Warmond, Dordrecht, Fl. B. S.; Leidschen dam Fl. Leid.

* **G. intermedium** *Willd.* (*G. urbanum* × *rivale*). Bij de stamouders.

In herb.: In het Lage Bosch bij Middachten 1894, Ensink.

(Apeldoorn, J. Koornneef in herb. Heukels).

G. montanum *L.* in ravijnen en op rotsen in hooge gebergten. ♃. *Juni—Aug.*

Bevindt zich in herb. Posthumus, in een tuin te Dordrecht 1896. Waarschijnlijk daar als tuinplant voorkomende.

Rubus *L.*

(Het geslacht Rubus is zeker een der lastigste van onze flora. Het heeft mij een zeer langen tijd gekost voordat ik eenigszins een inzicht kreeg in de talrijke inlandsche vormen. In hoeverre ik er in geslaagd ben het herbarium materiaal naar behooren te ordenen, is voor mijzelf nog twijfelachtig, waar men nog zoo dikwijls levend materiaal ontmoet, waarmede men niet goed kan terecht komen. Waar echter in de eerste editie van dit werk een lofwaardige poging werd gedaan ons Rubus-materiaal te ordenen, wilde ik in deze nieuwe uitgave daarbij niet achterblijven en heb naar mijn beste weten het materiaal bearbeid. Of mijne determinaties altijd juist zijn? Ik heb reden dit te betwijfelen, doch wil dit overzicht opgevat zien als een tweede poging, die voor verbetering vatbaar is. De determinatie-tabellen in Arch. 3. II. p. 129 v. v. zijn als voorwerk dezer revisio te beschouwen; ik kan mij dus hier onthouden van nauwkeurige omschrijvingen. Het is te begrijpen dat de moeielijkheid van dit geslacht en de last van het inzamelen der soorten weinigen aanlokt zich meer bepaald met dit geslacht bezig te houden; wie echter lust gevoelt Rubi te verzamelen, late zich nogmaals den raad gegeven zijn het materiaal zoo volledig mogelijk te verzamelen en op een excursie liever één good exemplaar mede te nemen, dan vele brokstukken van meerdere soorten, die later toch niet te determineeren zijn.

In hetgeen hier volgt wensch ik derhalve geen aanspraak te maken op volledigheid, noch op volkomen juistheid; het is zeer wel mogelijk dat ik later op enkele determinaties terug kom. Had ik echter willen wachten totdat over alle exemplaren voldoende zekerheid heerschte, dan zoude het geslacht Rubus in deze uitgave ontbreken of slechts prijken met de soorten R. idaeus, R. caesius en R. fruticosus, onder welke laatste men oudtijds alle Rubi samenvatte, die niet tot de twee eerste konden gebracht worden. Men veroordeele mij dus niet wanneer mijn determinaties misschien niet altijd juist zullen blijken, doch helpe liever mede door het verzamelen van voldoende materiaal om onze batologische kennis te vermeerderen.

Wat voor eene volledige inzameling noodig is, zal nu wel voldoende bekend zijn.)

426. R. saxatilis *L.* Droge, beschaduwde bosschen; zeer verspreid. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: In menigte in de bosschen genaamd

„de Haarlumee" en de „Ruige Lage" bij ter Apel 1897, K. A.; 1898, Schipper; Un. 1899.

427. R. spectabilis *Merc.* Noord-Amerikaansche sierstruik; vaak gekweekt en een enkele maal verwilderd. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Arnichem bij Zwolle 1891, L.; — Haagsche bosch, G. Barger.

(bosch tusschen Hoevelaken en Nijkerksche straatweg 1896, Costerus in herb. pr.).

Bovendien: De Lutte bij de Pastorie (*culta*), Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220).

428. R. Idaeus *L.* Algemeen in bosschen en in heggen, ook algemeen gekweekt, met de verscheidenheid met witte vruchten. ♄. *Mei—Aug.*

In Herb.: Slochteren, herb. v. H.; Sappemeer en Hoogezand 1827, v. H.; — Paterwolde, Strat.; Eelderwolde 1846, v. H.; Odoorn 1859, Lac. en S.; Meppel, Cayaux; — Deventer *) 1877, K.; Agnietenberg bij Zwolle 1891, L.; Goor 1861, v. H.; — Harderwijk 1853, R. B.; Apeldoorn 1858, O.; Ruurlo 1881, L.; Vorden 1879, Groll; Rheede, v. H.; Arnhem 1833, Wtt.; Ubbergen, Th. Abel.; — Amersfoort, R. B.; Garj.; Schothorst 1891, Garj.; Wikkenburg 1832, Wtt.; Zeist, C. A. Bergsma; tusschen Eemnes en Baarn 1873, O.; Maartensdijk 1835, D. S.; — Naarden 1864, O.; Ananasbosch bij Schagen 1901, G. en Jongm.; Haarlem 1869, v. H.; Haarlemmerhout 1836, Mb.; Kerb.; 1836, Buse; — Noorwijkerhout 1845, B. W.; Stadwijk bij Voorschoten 1899, V.; bosschen bij Oost Bos bij Voorschoten, G. Deijn.; Wassenaar 1833, S. S.; Perin; huis ten Deijl, O.; Haagsche bosch 1836, Lac.; 1854, v. H. Jr.; G. B.; G. Barger; 's Gravenhage, V. Z.; — Domburg 1839, 1840, v. d. B.; — Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Zundert, Un. 1860; Boxmeer, Un. 1853; Eindhoven,

*) fruct. albis.

Dz.; Venbergsche molen Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — Mesch 1885, K. en G.; Voerendaal 1866, H. d. V.; Savelsche bosch 1900, V.

(Winschoten 1898, Schipper in herb. pr.; — bosch tusschen Ide en Donderen 1865, Holk.; Schopberg 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; — de Bilt, Zeist, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Naardermeer 1899, Koning in herb. pr.; — Endegeest onder Oegstgeest 1899, V. Suringar in herb. pr.; — Koudekerksche weg bij Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — weg naar den ondersten molen te Venlo 1900, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: tusschen Wolvega en Terrissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Zwinderen, Erm, Weerdinge, Borger 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); — Steenwijkerwold, Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Bekkum, Woolde, Twikkel, Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); tusschen Eibergen en Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); zeer enkel in het bosch van het park op het Loo, K. A. (Arch. 2. III. p. 183); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Hamert, Un. 1893 Arch. 2. VI. p. 570); tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

* **R. Idaeus** var. **anomalus** *Arrhen.* (= *R. Leesii* Bab.). Bekend van Freeburg, Bromberg, uit Skandinavië en Brittagne. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Bij 's Gravenhage in een elzenbosch tusschen de duinen en een weiland, de beeklaan van de Loos-

duinsche weg afkomende ter linkerzijde 1858, de Br.

429. **R. odoratus** *L.* Sierstruik uit Noord-Amerika. ♄. *Mei—Aug.*

In Herb.: Tuin te Vorden 1879, Groll.

430. **R. suberectus** *Anders.* Geheel Duitschland, West-Rusland, Zuid-Skandinavië, Brittagne, Noord-Frankrijk, Zwitserland, het alpengebied van Oostenrijk, in Boheme, zelden in Hongarije. Op vochtige plaatsen aan den boschzoom en op lichte plaatsen in bosschen. ♄. *Juni.*

In Herb.: Ellersinghuizen bij Vlachtwedde 1899, Schipper; — Putten 1885, O.; bosschen bij Rheede, v. H.; — Haagsche bosch, R. B.; — dennenbosch bij Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — Plasmolen 1899, G.

Voorts verschillende exemplaren van de Bruijn, zonder groeiplaats, een als *R. vulgaris* var.

(Winschoten 1899, Schipper in herb. pr.; — ?Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels.).

431. **R. fissus** *Lindl.* Hier en daar in Noord-Duitschland, in Denemarken, Noorwegen en Brittagne. Waarschijnlijk een hybride, wellicht *R. Idaeus* × *plicatus* of *R. suberectus* × *plicatus*. ♄. *Juni.*

In Herb.: Tankenberg bij Oldenzaal, Un. 1895 (ged. als nemoralis *Müller*); — Hierden 1889, C. A. Beinz (door de Bruijn ged. als *suberectus*); tusschen Hulshorst en Nunspeet 1890, C. A. Beinz (det. de Bruijn als *suberectus*); Molenweg Nunspeet 1890, C. A. G. Beinz; het Hull te Nunspeet 1890, C. A. G. Beinz (det. de Bruijn als *suberectus*) Nunspeet 1889, C. A. G. Beinz; Hulshorst 1890, C. A. G. Beinz (det. de Br. als *suberectus*); Apeldoorn 1858, O.; — Baarn aan den zoom van kreupelboschjes 1873, O.; 't veen te Soest 1899, G. en V.; — Breda, Un. 1852; Ginneken langs de Aa 1896, V. (als *suberectus*); Oosterhout! 1854, de Br.; Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — Plasmolen 1856, v. d. B.

(Waalre, P. Sloots in herb. Heukels).

* **R. fissus×silvaticus.**

In Herb.: Kanaal Waalsdorp bij 's Gravenhage, de Br.

432. R. plicatus *Wh.* et *N.* Met uitzondering van een klein gedeelte in het Noord-Oosten in geheel Duitschland, zeldzamer in de Zuidelijker streken; voorts in Zweden, Denemarken, Oostenrijk, Zwitserland, Noord-Frankrijk en Groot-Brittagne. Op lichte zandige of humeus-zandigen bodem bij voldoende vocht in den grond ook op zeer zonnige plaatsen. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb: Haarlumee bij ter Apel (*forma*), Un. 1899; Winschoten 1899, Schipper; — Berkumerbelten bij Zwolle 1901, L.; — Nunspeet 1890, C. A. G. Beinz (gedeeltelijk als *affinis* de Br.); 1889, C. A. G. Beinz (gedeeltelijk als *rosulentus* de Br.); Groote Bunte te Nunspeet 1890, C. A. G. Beinz; Doornspijk 1890, C. A. G. Beinz (als *affinis* de Br.); Hierden 1889, en Harderwijk 1890, C. A. G. Beinz; Apeldoorn, op heigrond op weg naar den Galgenberg 1858, O. (als *R. fastigiatus*); Watermeerwijk bij Beek 1847 (als doublet); — Amersfoort 1860, R. B.; 1895, Garj. (als *suberectus*); Schoonoord bij Doorn 1900, F. A. des Tombe; Baarn 1873, O.; Gerritshoeve, weg naar het veen bij Soest 1899, en Drakenstein 1899, G. en V.; — Naarden 1864, O. (als *fastiagus* N°. 479) — tusschen Noordwijk en Noordwijkerhout, Mb.; Wassenaarsche zandweg bij 's Gravenhage 1858, en hakhout aan den zandweg van 's Gravenhage naar Wassenaar 1857, de Br.; Wassenaar 1899, V.; Haagsche bosch 1848, de Br. (als *vulgaris* var.); Naaldwijk 1845, v. d. T. (als *fruticosus* var. *β. fastigiatus*); St. Michiel Gestel C. H. B.; Wanroy, Un. 1898; — St. Maartensberg bij den Plasmolen

1899, en tusschen Stramproy en Millert 1899, G. (Rheederoord aan de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.).

433. R. ammobius *Focke.* Op mageren zandgrond; bij Focke slechts bekend van Lengerich, Burgsteinfort en Delmenhorst, maar waarschijnlijk verder verbreid. ♄. *Juni—Aug.*

In herb.: Agnietenberg bij Zwolle 1891, L. (als *fruticosus*); — Hierden 1889, C. A. G. Beinz; Doornspijk 1890, C. A. G. Beinz (det. de Bruijn als *suberectus*); 't Hull bij Nunspeet 1890, (det. de Br. als *suberectus*) en Nunspeet 1890, (det. de Bruijn als *suberectus*); C. A. G. Beinz; — 's Gravenhage 1857, de Br. (det. als *R. fastigiatus* α. en β.).

434. R. sulcatus *Vest.* Boschplant, meestal op lichte plaatsen en langs den zoom, ook in struikgewas in Midden- en West-Duitschland; zeldzamer in het noordelijke vlakland, talrijker in de heuvelen bergstreken; voorts in Oostenrijk, Zwitserland en Frankrijk. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Haren 1826, herb. v. H. (misschien een der *corylifolii*); Nijmegen, B. in herb. v. H. (als *R. fruticosus*), „agter het Jagermanshuis" (verder onleesbaar) A. de Beijer in herb. v. H.; Wintelhey zwart zand, A. de Beijer in herb. v. H.; „Wijchensche Hei in 't zand", A. de Beijer herb. v. H.; „van de Start te Wielderen berg op 1e pad regts om", A. de Beijer herb. v. H. [1]); — dubieus *R. fruticosus* herb. Bisschop (waarschijnlijk omstreken van Zutphen of 's Gravenhage); Haagsche bosch, v. S. V. (is wegens het onvolledige materiaal niet juist te determineeren).

435. R. nitidus *Wh.* et *N.* Op begroeide plaatsen, voornamelijk op vochtigen, leemachtigen bodem,

1) Ik heb hier de volledige groeiplaats aanwijzingen overgenomen zooals die op de etiquetten voorkomen. Waarschijnlijk zijn alle van dezelfde plaats ongeveer. Dit zijn een der weinige handschriftelijke etiquetten van de Beijer zelf.

gaarne aan beekoevers, in Noord-West Duitschland, in België en Brittagne.

In Herb.: Deventer, herb. Hoffm.; — Vorden 1879, Groll; Nunspeet 1890, binnenweg naar de groote Bunte te Nunspeet 1890, en Hierden 1889, C. A. G. Beinz; Putten 1885, O.; Bennekom 1901, des Tombe; Oude Kleefsche baan, Un. 1898; — Eikenduinen bij Loosduinen, Un. 1851; de Br.; — (Breda?), Un. 1852; Wanroy, Un. 1898; — Plasmolen 1899, G.

(Hilversum 1899, Koning in herb pr.).

436. **R. affinis** *Wh.* et *N.* Langs begroeide wegkanten en in hagen; in boschstreken slechts langs den zoom; de verspreiding is onzeker, behalve in bijna geheel Noord-West Duitschland, ook in Brittagne en waarschijnlijk ook in België en Noord-Frankrijk. ♄. *Juni—Aug.*

In Herb.: Heerenweg tusschen Hee en Midsland 1869, Holk.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; — Rozewinkel 1859, Lac. en S.; — Zutphen 1861, de Br.; (forma *umbrosa*); 1862, 1863, de Br.; weg naar Laren 1862, de Br.; Brummen (f. *aprica*) 1862, de Br.; heigrond bij Apeldoorn 1858, O. (*R. affinis* var. *lentiginosus*); zonnige heining bij Apeldoorn 1858, O. (*R. vulgaris* de Br.); Nijkerk 1843, W. K. (ingezonden als *R. hirsutus*, welke determinatie door Wirtgen schijnt bevestigd te zijn. Er lagen echter in denzelfden omslag twee verschillende soorten, waarvan ik de andere met eenigen twijfel tot *teretiusculus* heb gebracht); Bennekom 1890, G.; Maanderbroek 1890, en voetpad tusschen Bennekom en Renkum in het jonge dennenbosch 1890, G; — Amersfoort 1862, R. B.; heide Maarsbergen 1900, des Tombe; huis ter Heide 1859, v. H. (als *R. fruticosus*); Drakenstein 1899, ? 's Graveland-Hilversum 1899, en Wijkerhoek 1899, G. en V.; — Muider-

berg 1839, Romb. (als *R. fruticosus*); Naarden 1864, O. (als *vulgaris* N°. 478); Haarlem, Buse; — Noordwijk 1842, B. W. (*R. glandulosus*); Leiden 1841, B. W. (als *fruticosus γ nitidus*); 's Gravenhage in het hakhout aan den duinkant 1857, en 1855 en 1858, de Br. (als *Wahlbergii*); 's Gravenhage 1851, 1855, de Br.; — Goes 1845, en Duinwallen bij Haamstede 1844, v. d. B. (als *R. fruticosus γ = R. nitidus*); Hulst 1845, B. W. en v. d. B. als idem); Sas van Gent 1857, A. W.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; Oosterhout 1854, en 1858, de Br.; — Mooksche bergen, Un. 1853.

β. **Wiegmanni** (*R. Wiegmanni* Wh.); Molenkate bij Hattem 1854, R. B. (als *R. fissus*); — jachtlust aan de Bilt 1840—42, Lac. (als *R. fruticosus*).

437. R. Lindleyanus *Lees.* Op heuvelachtige kalkgronden van noordelijk Westphalen en in Engeland. ♄. *Juli.*

In Herb.: Beek bij Nijmegen 1874, O. (ongedetermineerd; met enkele klieren. Vergeleken met Engelsche exemplaren.).

438. R. thyrsoideus *Wimm.* Bekend van Midden- en Oostelijk-Duitschland; gaarne op mergel- of kalkhoudenden bodem. ♄. *Juli.*

In Herb.: Winterswijk, Un. 1859; Arnhem 1878, Groll; — bosschen bij Oosterhout, 1853, 1854, 1855, de Br.; kanten van akkers aldaar, 1853.

Voorts nog enkele door de Bruijn verzamelde specimina, doch zonder nadere vermelding van groeiplaats, onder den naam van *R. vulgaris* N°. 31.

Bovendien: Heumen, Abel. (Arch. 2. V. p. 273).

439. R. ulmifolius *Schott. f.* Van Dalmatië tot Engeland in geheel Zuid- en West-Europa, ook in Noord-West Afrika gevonden; in Duitschland slechts bij Eupen en Aken. In bebouwde streken algemeen in hagen en langs wegranden, in bosschen en in droge greppels tusschen het struikgewas

♄. *Juli—Aug.* (Een onzer meest typische soorten.)

In Herb.: Katwijk 1833, v. d. B.; — Rockanje 1900, des Tombe; Ouddorp 1894, Boerl en V.; — Zeeland, Ogt. (als *geniculatus*); Schouwen, Dz. (als *fruticosus a. vulgaris*); Haamstede Un. 1894, (als *discolor*); Wester Schouwen, v. Dissel (als *thyrsoideus c. fr.* Prod. Ed. 1.); Dijkwelle, v. d. B. (N°. 32 indet.); Zuid-Beveland 1842, 1845, (als *discoler*), 1848, 1854, en Cloetinge 1840, v. d. B.; Noorddijk bij Goes 1841, v. d. T. (als *thyrsoideus a genuinus*); tusschen Goes en Wilhelminadorp 1841, v. d. T. (*idem*); Oranjezon 1841, v. d. B.; fort Nassau bij Breskens 1839, Lac. (als *argenteus*) [cfr. v. Hall, Nieuwe Bijdragen p. 34]; Walcheren, Ermerins; Hoek 1857, en 1864, (als *discoler*) A. W.; — Breda, Un. 1852 (als *discolor*); in heggen bij Oosterhout 1854, de Br. (als *discolor*); 1855, de Br. (als *fragans*); 1855, de Br. (als *ulmifolius*); — Sittard 1883, K. (als *discolor*); veer te Mook, Un. 1853 (N°. 28 indet.); Weert 1899, G.; Gronsveld 1881, Groll; Maastrichterweg bij Valkenberg 1901, V.; Vilt 1901, Rovers en V.

(IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; weg naar Schuddebeurs bij Zierikzee 1894, Posth. in herb. pr.; Seisweg Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; St. Odilienberg bij Roermond, Un. 1900, Schipper in herb. pr.; 1901, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Berg en Dal, Abel. (Arch. 2. V. p. 273); — Walcheren, Noord-Beveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 118); Zierikzee, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); — Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, St. Pietersberg, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

440. R. leptargyrophyllus *Forster.* Wordt door Forster als niet zelden bij Maastricht opgegeven. ♄. *Juni—Aug.*

In Herb.: Maastricht, Franq.

441. R. macrostemon *Focke.* In Midden-West-Duitschland, in het Rijndal tot Bonn; voorts in Zwitserland, Slavonië en waarschijnlijk in alle valleien der zuidelijke Alpen. ♄. *Juli.*

In Herb.: Zutphen 1862, de Br. (als *R. nemoralis* P.J.M.).

442. R. argentatus *P. J. Müller* (= **R. Winteri** *Focke*). West-Duitschland, zeer verbreid in de omgeving van Kleef. ♄. *Juli—Aug.*

In Herb.: Oude Kleefsche baan bij Berg en Dal, Un. 1898.

443. R. geniculatus *Kaltenb.* In hagen en langs boschranden. Slechts bekend van Aken en Bertrich. ♄. *Juli.*

In Herb.: Kale helling van een binnenweg bij Weert 1899, G.

444. R. rhombifolius *Wh.* Bekend van Hausberge en Mennighüfen bij Minden; benevens een weinig bewapende vorm van Beverungen. ♄. *Juli.*

In Herb.: Zanderij Wassenaar, S. S.

445. R. villicaulis *Koehl.* Bijna geheel Duitschland, behalve het Noord-Oostelijk gedeelte. Voorts in Denemarken, zuidelijk Zweden.

In Herb.: Hardenberg, v. d. Scheer (herb. O. N°. 657 als *discolor*); — Twello 1877, K. (als *thyrsoideus* Schouwenburg onder Oldenbroek 1890, Beinz (als *geniculatus* det. de Br.); Harderwijk 1863, 1866, R. B. (als *geniculatus* det. de Br.); 1867, R. B. (als *thyrsoideus*), 1885, R. B. (indet.); Hulshorst 1890, Beinz (als *geniculatus* det. de Br.); Zutphen 1859, de Br. (als *Lindleyanus*); 1863, de Br. (als *idem*); Oorsprong 1847, v. d. B.; Velp enz., herb. v. H. (als *R. fruticosus*); Nijmegen, B. (als *R. discolor?*); Beek 1847, v. d. B.; Malden 1840, Lac. (als *thyrsoideus*); Bennekom 1890, G.; Oud Vossenhol bij Bennekom

1901, des Tombe; — Wassenaar 1832, S. S. (als *R. fruticosus*); — Goessche polder, v. d. B.; — Oosterhout 1855, de Br. (als *geniculatus*); 1854, de Br. (als *vulgaris* var. *viridis*); Klooster Boxmeer, Un. 1853 (N°. 7 als *geniculatus*; N°. 20 als *vulgaris* var. *viridis* form. fol. *laciniatis*); St. Antonie, Un. 1853 (als *vulgaris* var. det. de Br.); — Mook 1856, v. d. B.

β. **glandulosa.**

In Herb.: Spanbeek bij Boxmeer, Un. 1853.

[Aanm.: Beklierde vormen schijnen niet zeldzaam te zijn; als merkwaardigheid kan ik mededeelen dat het authentieke exemplaar van Focke (Rubi selecti no. 41) gesteelde klieren en stekelborstels o. a. op de bladstelen heeft, ofschoon Focke dit exemplaar citeert onder de gewone R. villicaulis. Cfr. Focke Synopsis p. 207].

(Heggen Beek 1890, Posth. in herb. pr.; Rozendaalsche weg onder Velp 1893, Ogt. in herb. pr.).

446. R. gratus *Focke.* Noord-West Duitschland bij Lubeck, Bremen, Gummersbach, Kleef en Aken, op licht beschaduwde leem- en zandgrond, aan wegkanten, tusschen struiken en aan heggen. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Ter Apel, Un. 1899; — Apeldoorn 1858, O.; tusschen Berg en Dal en Beek 1899, en Renkum 1890, G.; Harderwijk 1867, 1884, R. B.; — Amersfoort 1894, Garj.; Grebbe 1853, O.; Coelhorst bij Amersfoort 1893, Garj.; Westbroek 1837, Lac.; ? Hilversum 1899, G. en V.; — Oud Diemen, Lac.; Bloemendaal 1843, de Vriese; Naarden 1864, O.; — Monster, Loosduinen, v. d. T.; — Breda, Un. 1852; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Boxmeer bij Laneveen, Un. 1853; Sambeek, Un. 1853; — Plasmolen, Un. 1853; 1899, G.

(Winschoten 1898, Schipper in herb. pr.)

447. R. macrophyllus *Wh.* et *N.* In Midden- en West-Duitschland, in Frankrijk en Engeland; een echte boschplant, die veel schaduw verdragen kan. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Beek, Un. 1898; — ? Bennekom 1901, station Sandenburgerlaan 1900, F. A. des Tombe; — duinkant bij 's Gravenhage 1857, de Br. (als *R. vulgaris*); Haagsche bosch 1854, de Br. (als *pileto. stachys*); 1857, de Br. (als *vulgaris*); — bosschen bij Breda, Un. 1852; Boxmeer, Un. 1853; Sambeek, Un. 1853; Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — ? helling Rotspark Valkenberg 1901, V.

β. **piletostachys** *Gren.* et *Godr.*

In Herb.: Maanderbuurt 1890, G.; ? Darthuizerberg 1900, F. A. des Tombe; — Vest bij de Hoogewoerdspoort te Leiden.

(Stolwijk ?, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels).

448. R. silvaticus *Wh.* et *N.* In Noord-West Duitschland en Engeland in bosschen, aan boschranden en aan begroeide beekoevers. In Zuid-Holland de meest algemeene braam op boschrijke plaatsen. ♄. *Juli.*

In Herb.: Bosch klooster ter Apel, Un. 1899; boschjes Jipsinghuizen, Un. 1899; — Bennekom 1901, des Tombe; — Noordwijk 1900, Jongm.; Noortheij onder Voorschoten, Maart—April en Sept. 1899, V.; — Zuid-Beveland 1845, v. d. B.; — Breda, Un. 1852.

β. **glandulosa**. Rijzenburg 1859, R. B.

(Heino 1888, L. in herb. pr.; Laag Soeren, Heukels in herb. pr.; — Liesbosch 1894, Posth. in herb. pr.).

449. R. Sprengelii *Wh.* Noord-Duitschland en de Rijnprovincie; voorts Denemarken, België, Noord-Frankrijk en Engeland, op lichten zandigen bodem in boschrijke streken, zelfs in niet te dichte naaldbosschen.

In Herb.: Drachten 1829, v. H.; — Haren, v. H.; Veele bij Vlagtwedde 1899, Schipper; — bosch bij Paterwolde 1835, v. H.; Strat. (als *caesius*); Sterre-

bosch bij Assen 1879, K. A.; — Dal tusschen Berg en Dal en Meerwijk, v. d. T. (als *vulgaris a. genuinus*); bosschen bij Apeldoorn 1858, O; 1859, 1862, de Br.; — Endegeest 1836, Lac.; — Zuid-Beveland 1837, v. d. B. (als *nemorosus*).

(Westinghuizen onder Westerwolde 1898, en bosch te Slochteren 1900, Schipper in herb. pr.).

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. I. p. 378); — Groesbeek, Abel. (Arch. 2. V. p. 273).

? **R. melanoxylon** *Muell.* et *Wirtgen.* In de Rijnprovincie bij Bertrich en in Frankrijk in boschrijke streken. ♄: *Juli.*

In Herb.: Vlagtwedde 1899, Schipper (als *R. vestitus.*)

450. R. infestus *Wh.* Midden-Duitschland, Engeland en waarschijnlijk ook in Zweden, aan hagen en tusschen struikgewas. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Jipsinghuizen, Un. 1899; Haarlumede bij ter Apel, Un. 1899; — Oosterhout 1854, de Br. (als *vulgaris glandulosus.*)

? **R. pyramidalis** *Kaltenb.* In Noord- en West-Duitschland en Frankrijk, in bosschen op zonnige plaatsen en langs de zoom; voorts tusschen het struikgewas aan beekoevers enz. ♄. *Juli.*

In Herb.: ? Winschoten 1899, Schipper (als *vulgaris*); — ? Boxmeer. Un. 1853; — ? Plasmolen, Un. 1853.

? **R. leucandrus** *Focke.* Noord-West Duitschland, België en waarschijnlijk Engeland. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: ? Putten 1858, O.

451. R. vestitus *Wh.* et *N.* West-Duitschland, Denemarken, Tyrol, Frankrijk en Engeland. Op kalkhoudenden bodem, zoowel zand als mergelgronden.

In Herb.: Harderwijk 1866, R. B. (als *R. fruticosus γ nitidus*); Oude Kleefsche baan, Un. 1898; Heumen, Un. 1853; — Breda, Un. 1852; 1857, de Br.; —

Plasmolen, U n. 1853; Maastrichterweg bij Valkenberg 1901, V.

452. **R. conspicuus** *P. J. Mueller.* In West-Duitschland, waarschijnlijk ook in Zwitserland en Frankrijk, op zandigen bodem ♄. *Juli.*

In Herb.: Duinvalleien Haamstede—Renesse 1844, v. d. B. (det. Wirtgen als *R. macroacanthus*); — Plasmolen 1899, G.

453. **R. teretiusculus** *Kaltenb.* In Duitschland en Zwitserland, typisch bij Aken. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: ? Nijkerk 1843, W. K. (door Wirtgen gedetermineerd als *R. hirsutus*; het exemplaar bevond zich in een omslag, met een andere soort, die ik voor R. affinis houd); ? Beek 1847, v. d. B.; — Burgst bij Breda, U n. 1852.

454. **R. rudis** *Wh.* et *N.* Midden- en West-Duitschland, in bosschen en in het struikgewas, meest op steenachtigen, humusrijken bodem. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Boxmeer, U n. 1853 (behoort misschien tot de *corylifolii*).

455. **R. radula** *Whe.* In bosschen, vooral aan den zoom, ook onder naaldhout, gaarne in struikgewas aan berghellingen enz. In Noord- en Midden-Duitschland tamelijk algemeen verspreid, ook in Zuid-Duitschland, voorts in Denemarken, Zuidelijk Zweden, Engeland, Noord-Frankrijk, Zwitserland en zeldzaam in Oostenrijk. ♄. *Juli.*

In Herb.: Rheede 1838, Buse; Groesbeek 1868, v. H.; Kleefsche baan bij Berg en Dal, U n. 1898.

456. **R. foliosus** *Wh.* et *N.* In bosschen en schaduwrijke plaatsen, door Focke slechts in Westphalen en het Noordelijk gedeelte van de Rijnprovincie aangetroffen. ♄. *Juli.*

In Herb.: Weende bij Vlagtwedde 1899, Schipper; — hek villa Caroli aan den straatweg van Prins

Hendriksoord naar Soestdijk 1899, G. en V.; — hakbosch tusschen Loosduinen en Monster 1857, de Br. (als *R. thuringensis* N°. 924 h. O.); — helling Rotspark Valkenberg 1901, Rovers en V.

β. **saltuum** *Focke.*

(Achter Oudewerf Winschoten 1899, Schipper in herb. pr.).

[Aanm.: De plant van Loosduinen werd later door de Bruijn zelf tot R. pyramidalis Questier (R. Güntheri *β.* pyramidalis Bab. - R. saltuum Focke teruggebracht, Cfr. Arch. 2. VI. p. 503)].

457. R. rosaceus *Wh.* et *N.* In boschrijke streken, doch meestal in het licht; in de Rijnprovincie bij Aken, Eupen en Malmedy. Ook in België en Engeland. ♄. *Juli.*

In Herb.: Onstwedde 1899, Schipper; — Hierden 1889 en Nieuwe land te Nunspeet 1890, C. A. G. Beinz.

458. R. Koehleri *Wh.* et *N.* subsp. **balticus** (= **R. horridus** *Betcke*). Bekend slechts uit Mecklenburg, op de Basedomerheide bij Malchin.

In Herb.: Harderwijk 1866, R. B.

459. R. Schleicheri *Wh.* Aan boschranden, in boschjes en dichte hagen, tot in de dorpen voorkomend, in vele streken algemeen. Zij groeit in Silezië, Neder Lausitz, in Saksen, Thuringen, Neder Saksen, Westphalen en aan den Nederrijn bij Aken. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Tusschen Wageningen en Bennekom 1890, G.

460. R. caesius *L.* Deze soort verlangt een eenigszins kalkhoudenden bodem, van daar haar voorkomen op de duinen der zeekusten, maar niet in het kalkarme diluviaalzand in het binnenland. Zij is algemeen aan zwakken mergelgrond, aan bronnen, beeken en rivieren. Zij verdraagt overstroomingen

zoowel van beeken als der groote rivieren, wat met geen andere braam het geval is. Zij komt echter ook op dorren bodem voor, zooals bijv. op de duinen, waar zij het rijkelijkst vruchten draagt. In bosschen voornamelijk op vochtige plaatsen; ook op bebouwden bodem vindt zij haar plaats en zoo vindt men haar langs akkers, wegen, in hagen enz.; somtijds zelfs in korenvelden. Zij komt in bijna geheel Europa en in het Noord-Westelijk deel van Azië voor tot aan Perzië.

α. **aquaticus** *Wh.* et *N.*

In Herb.: De Westen op Texel, Holk.; Texel 1857, Harting; Hoorn op Terschelling, Un. 1886; Schiermonnikoog 1860, S.; — Groningen 1856, S. E. Strat.; Haren 1826, v. H.; bosch de Wijerd ter Apel 1900, Schipper; (fl. *semipleno*) Haren 1835, v. H.; — Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1858, R. B.; 1873, Hoek; Brinkgreve bij Deventer 1846, T.; weg kleine veer Zwolle 1901, L.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk 1866 en 1885, R. B.; Hackfort bij Vorden 1879, Groll; Rheede en Rheederoord, v. H.; bij 't Oude Kasteel achter de Waterstraat te Beek 1841, Th. Abel.; Persingen, B.; Nijmegen, B.; v. H.; tusschen Ubbergen en Beek, Th. Abel.; Wageningen 1901, des Tombe; — de Grebbe, C. A. Bergsma; Soestdijk 1855, Coll. Nat.; Utrecht, v. H.; 1858, R. B.; Baarn 1873, O. (door O. en de Br. ged. als *R. suberectus*); Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); de Bilt, C. A. Bergsma; Maartensdijk, Lac.; — Bussum, C. A. Bergsma; Sphagnetum bij Diemen 1857, Knüttel; Oud Diemen, Lac.; Uithoorn 1870 en Vrouwenakker, Boerl.; jaagpad langs den Schinkel, Fl. Amst.;

Zeeburg, Romb.; Haarlem, Buse; 1843, de Vriese; 1871, Groll; Haarlemmerhout, Kerb; 1871, Boerl.; Aardenhout 1869, Hoek; Bloemendaal, Romb.; duinen Overveen, Buse; v. H.; Zandpoort 1871, O. (N°. 717); Velsen, v. H.; — Sassenheim, Leiden 1835, Mb.; Dz.; 1842, O.; Katwijk, Perin; huis ten Deyl 1839, v. d. T.; Wassenaar, Perin; v. S. V.; Scheveningsche boschjes 1895, en Scheveningen, R. B.; 's Gravenhage 1862, G. B.; Waalsdorp, V. Z.; Delft, v. S. V.; duinen 's Gravenhage, Destrée; Staalduin 1844, v. d. T.; Rotterdam 1855 en Oude Plantage aldaar, O.; — Goes 1839 en 1854, en Z.-Beveland 1839, 1841, 1854, v. d. B.; tusschen IJzendijke en Hoofdplaat 1839, Lac.; Walcheren 1840, v. d. B.; St. Jansteen, 1858, A. W.; — Werkendam 1836, Lac.; Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel.

β. **arvalis** *Rchb.*

In Herb.: Rottum 1897, Schipper; — Kampen R. B.; — Zutphen, Wtt.; — Klein Ameliswaard bij Utrecht, v. d. T.; — Jaagpad bij Sloten 1840, Romb.; Santpoort 1871, O. (N°. 717); — Noordwijk, Fockema; Vinkweg bij Leiden 1842, O.; Katwijk, B. W.; O.; duinen 's Gravenhage, V. Z.; 's Gravenhage 1895, R. B.; Scheveningen 1851, v. d. B. (als *vestitus*); — duinen Schouwen 1844, v. d. B.; Walcheren, B. W.; 1840, v. d. B.; Zwake 1840 en Goes 1839, v. d. B.

γ. **dunensis** *Noeldeke.*

In Herb.: duinen achter Zorgvliet bij 's Gravenhage, V. Z.

δ. **innoxius** (= **R. innoxius** *Först.*).

In Herb.: Rijngeest bij Oegstgeest 1899, V.

(Noordpolderzijl bij Warfum 1899, Schipper in herb. pr.; — Wageningen, Posth. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; Overlangbroek, J. W. Kennephaas; Utrecht, W.

C. v. Embden; Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; station Breukelen 1871, — Alkmaarderhout 1890, Costerus in herb. pr.; Amstelveen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Zandvoorderlaan, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Overveen, Zandvoort—Vreeswijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; akkerkanten Dordrecht 1898, en Sliedrecht 1895, Posth. in herb. pr.; — Walcheren 1893 en St. Philipsland 1890, L. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels.).

* * **Rubi corylifolii.**

Bij Focke vormen de corylifolii de laatste groep waartoe behalve R. caesius zelf, behooren de bastaarden van deze met de overige Rubi. Deze worden door hem verdeeld in de Orthacanti en de Sepincoli, waarvan de eerste zijn middenvormen tusschen R. caesius en de glandulosi, de tweede van R. caesius en de groote klierlooze of zwak geklierde soorten. Vooral van de laatste kunnen wij in ons gebied talrijke voorbeelden verwachten, alle behoorende tot de species collectiva R. dumetorum Wh. Reeds vroeger werden in ons land vermeld de hiertoe behoorende R. corylifolius Sm.; R. horridus Schultz; R. nemorosus Hayne; R. dumetorum Wh.; R. diversifolius Lindl.; R. pruinosus Arrhen; R. Wahlbergii Arrhen.

Het schijnt mij zeer gewaagd op het aanwezig zijn van aan verschillende soorten eigene kenmerken deze als hybriden te beschouwen; somtijds gaan enkele auteurs zoover in een vorm een groot aantal ouders te herkennen, omdat een plant met al deze kenmerken gemeen heeft.

Ofschoon de mogelijkheid niet te ontkennen valt, ja de waarschijnlijkheid zelfs zeer groot is dat we mengvormen zullen aantreffen, waarin een groot aantal soorten vertegenwoordigd zijn, heb ik echter te weinig vertrouwen op mijne kennis der grondvormen, om de hybriden tot hun vermoedelijke afkomst terug te voeren. Daarom heb ik al de naar het mij toescheen hybride-vormen onder de corylifolii vereenigd en heb slechts hier en daar het vermoeden uitgesproken omtrent mogelijke stamouders.

In Herb.: Doodemanskisten Terschelling 1869,

Holk. (als *R. Sprengelii*); Drachten, v. H. (*semi villicaulis—macrophyllus × caesius?*); — Vlagtwedde 1899, Schipper; — Paterwolde, S. E. Strat. (als *caesius*); Meppel, v. Heijn. (*semi villicaulis*); — Oosterhout bij Kampen 1848, T.; 1848, R. B. (als *vulgaris*); Deventer 1876, K. (als *vulgaris*); — Harderwijk 1863, 1866, 1867, 1885, en tusschen Nijkerk en Putten, R. B.; Bronsbergen bij Zutphen 1838, Buse; Vorden 1878, Groll; 1879, Groll (*villicaulis × caesius*); 's Heerenberg 1866, v. H. (als *Sprengelii*); Uilenput 1866 en Groesbeek 1864, v. H. (als *Sprengelii*); Heumen 1856, v. d. B.; Ruine kapel bij Overasselt 1897, G. en V. (*R. semi vestitus β. R. Slesvicensis* Lange); Bennekom 1890 en Hullenberg 1890, G.; — Amersfoort 1893 en Hamersveld 1894, Garj. (*semi villicaulis*); Amersfoort 1861, R. B.; station Maarsbergen en Darthuizerberg 1896, V.; Baarn 1873, O. (*R. caesius × fissus?*) Houten Wtt.; Achttienhoven 1863, Coll. Nat.; — Muiderberg, Wtt.; Naarden 1874, O.; (n°. 478); Meerenberg 1870, Hoek; Kortenhoef aan den Raaiweg, Exc. 1899; — Piet Gijzenbrug, Fockema; Sassenheim 1839, v. d. T.; Valkenburg 1842 en Leiden, B. W.; Warmond 1861 (*semi villicaulis*); 's Gravenhage 1857 en Wassenaarsche zanderij aldaar 1857 de Br. (*semi villicaulis*); duingrond bij 's Gravenhage 1857, de Br. (*R. villicaulis* f. *Langei × caesius*); Waalsdorp, de Br. (als *Wahlbergii*); Haagsche bosch 1857, de Br.; Beeklaan bij 's Gravenhage, R. B.; Loosduinen en Monster 1857, de Br.; Naaldwijk 1844, v. d. T.; Goeree 1894, Boerl. en V. (*caesius × ulmifolius*); — Noordgouwe en Schuddebeurs bij Zierikzee 1844, Cloetinge 1840, Oosterland (Duiveland) 1844, Hoedekenskerke 1843, Zwake 1843, Scheldedijk bij Yersekendamme 1839 (*caesius × ulmifolius*) 1841, Westerscheldedijk bij Hoedekenskerke 1843, 1844 en Goes 1854, 1855 (als *pruinosus*, schijnt echter *caesius × ulmifolius*) Zuid-Beveland 1843, alle verzameld door v. d. B.;

Scheldedijk tusschen Yersekendamme en Wemeldinge 1841, v. d. T.; v. d. B.; (*caesius* × *ulmifolius*) Oranjezon Walcheren 1841, v. d. T. (als *vulgaris* α. *genuinus*); Zijldijk bij Hulst 1845, v. d. B.; — Woensdrecht, Un. 1860 (*caesius* × *ulmifolius*); Rozendaal, Un. 1860 (*caesius* × een der *suberecti?*); Loopschans Breda, v. A.; Oosterhout 1854, de Br. (*ulmifolius* × *affinis?*); Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Wanroy, Un. 1898; klooster Boxmeer, Un. 1853 (*R. semi villicaulis*); — weide achter den Plasmolenschen Hof 1899, G. (*R. plicatus* × *macrophyllus?*).

(Winschoten 1898, Schipper in herb. pr. (als *dumetorum* var. *nemorosus*); Domburgsche Manteling 1893, Ogt in herb. pr. (als *nemorosus* Hayne)).

[Aanm.: Een Rubus door de Bruijn in 1863 bij Zutphen verzameld komt overeen met de beschrijving in Suringar's zakflora van R. roseiflorus P. J. Mueller. Daar ik de oorspronkelijke beschrijving van Mueller niet bezit en de soort noch in Focke's Synopsis noch in diens bewerking in Koch's nieuwe editie of in andere nieuwere Flora's voorkomt, kon ik de soort niet op zijn rechte plaats brengen en voeg haar dus hier aan het eind van het overzicht der inlandsche Rubi.]

Fragaria *Tourn.*

461. **F. vesca** *L.* Op beschaduwde grazige plaatsen aan heggen enz. ♃. *Mei.*

In herb.: Bosschen van Friesland, Sprée; Oenkerk, S.; — Groningen, v. H.; Strat.; Haren, v. H.; 1846, Holk.; — Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, Cayaux; de Wijk bij Meppel 1865, H. d. V.; — Kampen, R. B.; 1848, T.; Zandberg bij Kampen 1848, T.; Zalkerbosch 1871, Hoek; Deventer en Brinkgreve 1876, K.; Pothoofd Deventer, (?); bosch v. Zandhove bij Zwolle 1895 en Olst 1895, L.; Zwolle 1873, v. Tuinen; 1891, L.; Weerselo 1901, Almelo, Kuiperberg en Ootmarsum 1891 en Losser 1893, L.; — Twello 1845, T.; Harderwijk, R. B.; Doornspijk *

1890, C. A. G. Beinz; Apeldoorn 1850, K. A.; Park 't Loo 1858, O.; Uilenpas * 1882, K. A.; 1882, Groll; Oene **) 1881, K. A.; Jachthuis bij Zutphen 1847, M. J. Cop; * Hassink bij Gorssel 1896, (ook zonder *), K. A.; Ruurlo 1882, Ensink en L.; Winterswijk 1870, R. E. de Haan; Beekbergerwoud, Wtt.; Nijmegen B.; N. en Th. Abel.; Berg en Dal, Forsten; Renkum, Buse; — Houtenburg Amersfoort 1894, Garj.; Amersfoort en Hoevelaken, R. B.; Overbosch Dennenburg te Driebergen 1843, v. d. T.; Zeist (?); tusschen Odijk en Bunnik 1867, Knüttel; tusschen Bunnik en Wulverhorst 1835, D. S.; tusschen Bunnik en Utrecht, v. H.; Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Utrecht, v. H.; 1879, W. A. Oudemans; 1880, W. A. en A. C. Oudemans; Vossegat bij Utrecht 1835, Kraamw.; Klop bij Utrecht, C. A. Bergsma; Bosch op Noordheide tusschen Maartensdijk en Westbroek, * v. d. T.; Abstede bij Utrecht 1835, D. S.; Ameliswaard 1851, A. W. Hartm.; 1883, Molengraaff; Wikkenburg 1831 Wtt.; — Naarden *1864, O.; Weesperzijde, Fl. Amst.; Rozenburg en Diemermeer 1839 en Zeedijk Amsterdam 1828, Romb.; Enkhuizen 1895 en spoordijk aldaar 1896, Sanders; Hoorn, Bergsma; Ananasbosch Schagen 1901, G. en Jongm.; IJmuiden, Exc. 1881; Zandpoort, Exc. 1882; Velser kanaal 1873, Boerl.; Velsen, S.; Haarlem 1870, Groll.; 1872, O.; Overveen, Buse; 1843, de Vriese (P. N. S.); — duinen Noordwijk, Dz.; 1872, Boerl.; 1894, V.; Warmond 1846, en Oudpoelgeest 1846, Perin; Leiden 1835, Mb.;

---

*) fruct. albis.

**) Ingezonden als F. elatior, bloemsteeltje echter niet uitstaande behaard, doch met opgerichte en schuins uitstaande beharing. De exemplaren zijn echter moeielijk te scheiden, zooals mij ook bleek uit exemplaren van Fr. vesca door mij in Zuid-Limburg verzameld. Het schijnt dat boschexemplaren lange bladstelen krijgen met lange gesteelde blaadjes, dikwijls niet bloeiend. Cfr. Arch. 1. 2*. p. 3.

Perin; 1845, O.; Katwijk 1836, Lac.; Perin; Exc. 1882; Endegeest onder Oegstgeest 1841, S. S.; Wassenaar 1833, S. S.; Kerb.; Pierot; B. W.; Groot Berkhey 1897, V.; Haagsche bosch, Exc. 1883; 's Gravenhage, V. Z.; 1833 I. de L. ex herb. Groll; G. B.; R. B.; Zorgvliet, V. Z.; Loosduinen, Destrée; rivierdijk Zwijndrecht 1880, Boerl.; Groote Lindt 1879, Posth.; — duinen Zeeland, Forsten; Zuid-Beveland, Biezelinge, Wilhelminapolder, Baerland, Zwake enz. 1838, v. d. B.; Ter Boede (Walcheren), ** de Marrée; Brigdamsche voetpad onder St. Laurens 1874, L.; St. Kruis 1861, Zaamslag 1864, Hoek, Axel, Ter Neuzen 1854, A. W.; — Breda 1882, C. v. d. Br.; Liesbosch en Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Boxtel, v. Hov.; Warande Helmond 1901, Rovers; — Beek, Boerl.; Valkenberg 1866, H. d. V.; Hermitage aldaar 1901, G. en V.; Bemelen 1897 en Gronsveld 1897, V.; Gockenraad bij Simpelveld 1899, tusschen Wylre en Oud Valkenberg 1899, G. en V.

(Denekamp, J. B. Bernink; Zandhove bij Zwolle, * H. Cieraad Jr. in herb. Heukels; — Teuge 1879 en Epse 1896, K. A. in herb. pr.; Plantage Culemborg 1842, Alpherts in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Huinen, Buren, — Werkhoven, Odijk, C. A. Backer; Overlangbroek, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; — Hilversumsche weg Bussum 1899, Koning in herb. pr.; IJmuiden 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Bloemendaal, C. A. Backer in herb. Heukels; — Lisse 1889, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest en Endegeest onder Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, Rhoon, W. H. Wachter en P. Jansen; — IJzendijke, Groede, P. J. Roosendaal; Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Koudekerksche weg Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; — Dussen, Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; —

struikgewas bij den bovensten molen Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.; Schaesberg, J. v. Melick in herb. Heukels.).

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Twikkel, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); tusschen Heino en Nieuwe Wetering en tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Kannenburg bij Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — tusschen Bergen en Schoorl, Heemskerk, v. E. (Arch. 2. I. p. 378); tusschen Alkmaar en Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Westland en Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 378); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 118 en VI. p. 112); — St. Pietersberg, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Munting en Bruman.

462. F. collina *Ehrh.* Op kalkhoudenden bodem, in lichte loofbosschen in bergachtige streken. ♃. *Mei—Juni.*

(Apeldoorn 1877, K. A. in herb. pr.).

463. F. elatior *Ehrh.* Op beschaduwde plaatsen. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Harderwijk 1850, R. B.; v. Heijn.; Cayaux; Hulshorst bij Harderwijk 1850, R. B.; Uilenpas bij Hummelo 1881, K. A.; — Cronestein onder Zoeterwoude 1866, H. d. V.; — tusschen Souburg en Abeele 1880, Buijsman; — Maastricht 1883, Groll; Sint Pietersberg 1866, H. d. V.; Valkenberg, Un. 1861; 1866, H. d. V.

(Oene 1881, K. A. in herb. pr. (Cfr. Arch. 2. III. p. 418); Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; — Rotterdam op een kolenaschweg, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels.).

Bovendien: Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 277); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas Arch. 2. V. p. 544; (wordt hier als algemeen opgegeven, terwijl F. vesca niet genoemd wordt.)

464. **F. virginiana** *Ehrh.* Noord-Amerikaansche plant, wegens de vruchten algemeen gekweekt en somtijds verwilderd. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Deventer 1876, K.; — ? Zanderij Oisterwijk 1896, Posth.

* **F. grandiflora** *Ehrh.* Bastaard van *F. chiloënsis* en *virginiana*, wegens de vruchten vaak gekweekt. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Hoogenberg op Texel 1839, S. T. Hoffman; — Jepma bij Utrecht (onder Vleuten) 1880, K. A. en v. d. Veen (later ingezonden als *F. elatior* en in herb. K. A. als *F. collina* var. *Hagenbachiana* Lange).

Comarum *L.*

465. **C. palustre** *L.* Op moerassige plaatsen, aan slootkanten, vooral in veenstreken. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1881, Groll; Burg op Texel 1867, H. d. V.; Vlieland 1858, Lac.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; — Heerenveen, v. H.; Giekerk 1849, en 1882, S.; Dokkum 1865, H. d. V.; — Mickelhorst bij Haren 1856, Strat.; — Odoorn 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Land van Vollenhove 1894, L.; zandberg bij Kampen 1848, T.; 1848, R. B.; Kamperveen 1848 en Oosterhout 1846, R. B.; Deventer, Halb.; 1833, Wtt.; Bathmen 1878, K.; Diepenveen 1845, T.; Hardenberg, herb. O.; Grams-

bergen 1859, Lac. en S.; Almelo (*β. villosum*), E. C. C. v. Lennep; — Oostermeen bij Harderwijk 1865 en Nijkerkervenen 1861, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Doetinchem, Un. 1885; kleine Weerse bij Ruurlo, Ens.; Zutphen 1833, Wtt.; Beekbergerwoud 1858, O.; 1869, S.; Fockema; Heelsum 1451, S.; Nijmegen, B.; 1878, Groll; Hatertsche en Maldensche broek bij Nijmegen, N. en Th. Abel.; Wijchensche venen 1897, G. en V.; tusschen Veenendaal, Ede en Lunteren 1894, V.; Lunteren, Buse; Wageningen 1882, K.; — Liniedijk bij Driftakker 1890, Garj.; Maarsbergen, Exc. 1883; Blauwkapel, C. A. Bergsma; Westbroek 1835, D. S.; 1839, Lac.; 1851, A. W. Hartm.; Utrecht, v. H.; Waverveen, S. S.; G. B.; 1840, Romb.; Waverveen en Bokshol 1833, S. S.; Baambrugge, Mb.; B. W.; tusschen Baambrugge en Vinkeveen, v. d. T.; Abcoude, Romb.; 1845 en 1867, O.; bij de 4 laatstgenoemde plaatsen, E. B. Asscher; Achttienhoven 1863, Coll. Nat.; — tusschen Nieuw Loosdrecht en fort Spion 1884, S.; Kortenhoef 1898, G. en V.; 's Graveland, de Vriese (P. N. S.) 1869, Hoek; Bussum 1894, V.; venen Uithoorn, herb. v. d. B.; Petterduin 1870 en Grafelijkheidsduin 1870, H. d. V.; Haarlem 1835, Mb.; Graf van Rousseau bij den Geleerden man 1835, Buse; — Polder Nieuwkoop 1901, Jongm.; Leiden, Hartm.; Mb.; Hazerswoude, S. S.; — Zundert, Un. 1860; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Speelhuis Breda, v. A; Vucht, Thomson; Vuchtsche heide, v. Hov.; Eindhoven Dz.; — Plasmolen 1856, v. d. B.

(Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; Oldeboorn 1863, Holk. en 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Harendermolen 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Midwolde 1884, Schipper in herb. pr.; Groningen, E. J. V. Evonhuis; R. de Boer en H. Kooi; — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; Donekamp, J. B. Bernink in herb.

Heukels; — Hattem 1891, Ogt. in herb. pr.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Veenendaal 1887, Struyk. in herb. pr.; Berg en Dal, F. J. Bevort; — Bavoort, Mevr. Steinbach in herb. Heukels; — Bussum 1894, V. Suringar in herb. pr.; Meent achter Wattez aldaar 1899, Koning in herb. pr.; Naarden 1894, Struyk. in herb. pr.; — Gouda 1885, Posth. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; — Bavel 1883, Posth. in herb. pr.; Sleeuwijk, Besoyen, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. pr.; — Bulteveen enz. bij Venlo 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); — Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. 422); — Gramsbergen, Ane, Dalen, Sleen, Weerdinge, Borger, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); — Oldemarkt, Giethoorn, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Bekkum, Woolde, Borne, Woesthaag, Buurserbeek, de Lutte en de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); station Markelo, tusschen Goor en Entersche veen, Enter en Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); — Vaassen, Epe, Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); — Callantsoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 378); Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 202 en 236); — Langs de Zoom bij Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Middelaar, Lac. (Arch. 2. V. 10); Velden, Arcen, Oostrum, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570.)

Voorts vermeld door Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Potentilla *L.*

466. **P. fruticosa** *L.* Sierstruik uit Engeland, Rusland en de Pyreneeën enz. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Arnhem en weg te Oosterbeek, v. H.; op den berg bij den Oorsprong, Bergsma en Scheltema; Nijmegen, B.; — bosch Doorn, v. H.; — Ingang Breesaap onder Velsen, 1835—37, Mb.

* **P. alba × fragariastrum** (*P. hybrida* Wallr. = *P. alba-sterilis* Garcke), komt gewoonlijk tusschen de stamouders voor; bij ons is echter *P. alba* nimmer gevonden, terwijl *P. fragariastrum* zich tot Zuid-Limburg beperkt.

In Herb.: Beekbergerwoud 1868, 1875, K. A. enz.

[Aanm.: Volgens schriftelijke mededeeling van den Heer Kok Ankersmit werd de plant toevallig gevonden bij de vrouw van een opkooper van hout uit 't Beekbergerwoud, die haar had overgeplant].

467. **P. fragariastrum** *Ehrh.* (*P. sterilis* Garcke). In boschrijke streken, bij ons slechts op kalk. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: Bosschen Vaeshartelt bij Meerssen 1892, de Haas; Geulem 1897, V.; St. Pietersberg 1870, Groll.; 1893, de Haas; 1897, V.; Lichtenburg 1897, Gronsveld 1897, Ulestraten 1897, Valkenberg 1897, Oud Valkenberg 1897 en Slenaken 1897, V.; Schaesberg bij Valkenberg 1901 en Simpelveld 1899, G. en V.; Vaals en Vijlen 1897, V.; 1900, G. en V.

468. **P. supina** *L.* Op vochtige, overstroomd geweest zijnde plaatsen, aan rivieroevers enz. ⨀. *Juli—Aug.*

In Herb.: IJseloever bij Kampen 1850, (1 ex.), R. B.; zandhoogte aan den oever van den IJsel bij Brunnepe bij Kampen 1847, R. B.; — Nijmegen, Forsten; zandplaten Waal bij Nijmegen 1872, Groll; 1879, K. A.; Ooischo waard bij Nijmegen, N. Abel.; — Driebergen, G. Backer; Lek bij Leksmond 1832, v. H.; Lek bij Vianen, Dumortier; — Zandplaat Werkendam 1836, Lac.

(Kolenaschweg te Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen).

469. P. norvegica *L.* Vochtige, overstroomd geweest zijnde plaatsen, rivieroevers, slootkanten enz., bij ons slechts ingevoerd. ⊙ en ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1894, K. A.; — Scheveningsche Kanaal 1897, v. d. Lek.

(Zutphen 1897, K. A. in herb. pr.; — Zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.).

470. P. recta *L.* Boschrijke, steenige plaatsen, zonnige heuvels, van midden Europa en den Kaukasus, van daaruit verwilderd. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Molenberg Asten 1901, Rovers; — Maastricht 1883, Groll; St. Pietersberg, dicht bij den Rooden Haan 1867, O.; Fort St. Pieter 1886, G.; St. Pietersberg 1894 en 1896, de Haas (culta in horto L. B. 1895 en 1896, V.); voormalige St. Pieterspoort langs St. Pieterberg 1871, Lac.

(Pothoofd Deventer 1896, Heukels (ook als var. *obscura*); — Zeist 1900, W. C. v. Embden; — Rotterdam 1898, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — onderste molen bij Venlo 1899, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Klarenbeek onder Voorst, K. A. (Arch. 2. IV. p. 35) en voorts reeds bij Pelletier.

470. P. recta *L.* subsp. **pilosa** (*P. pilosa* Willd.) Inheemsch in Midden-Duitschland; in het Noorden vaak ingevoerd. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1894, K. A.

(Apeldoorn 1899, K. A. in herb. pr.; — Berlicum 1900, L. v. Giersbergen; molenberg Asten 1899, v. Roessel in herb. Heukels).

471. P. intermedia *L.* (*P. inclinata* Vill. var. *virescens* Boiss., non *P. inclinata* Koch). Oorspronkelijk op zonnige berghellingen, ingevoerd uit Zuid-Rusland, thans langs wegen, ballastplaatsen en

spoorwegen veelvuldig voorkomend. ♃. en ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: Deventer 1885, Groll; Pothoofd aldaar 1885, K. (als *P. norvegica*) [1]; — Vluchthaven Zutphen 1894, K. A.; — Amersfoort (puinhoop bij de Linie) 1894, Garj.; — (culta in horto L. B. 1895—96, V.); — Wilhelminapark Haarlem 1900, C. A. Backer; — tusschen den Haag en Loosduinen 1895, v. d. Lek; — Venlo 1899, Garj.; Neerweert 1895, G. en V.

(Boerentuin Ezelsdijk 1890, W. C. v. Embden; Breestraat Amsterdam, J. L. v. Eyndhoven in herb. Heukels; station Weesp, A. C. J. v. Goor in herb. pr. — Rotterdam, H. v. d. Linden; 1900, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. pr.).

472. P. argentea *L.* In opene en bebouwde zandgronden. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Zandberg Kampen 1848, T.; R. B.; Kampen 1849, R. B.; de Pelikaan Zwolle 1891, L.; Almeloosche kanaal aldaar 1897, Heimans; Zwolle 1873, v. Tuinen; Platvoet Deventer 1878, K.; Pothoofd aldaar 1894, K. A.; Dalfsen en Frederiksoord 1855, Kros; Rijssen 1892, L. en Carmig.; Holten 1897, G.; — Harderwijk 1863, 1864 en 1873, R. B.; Garderen 1897, V.; Hoog Soeren 1879, K. A.; tusschen Zeddam en Terborg 1883, L.; de Steeg 1895, Ogt.; Heelsum 1857, Knüttel; Rijnoever Arnhem 1897, V.; Arnhem S.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Thomson; Vestingwerken aldaar 1833, Wtt.; Beek, Berg en Dal enz., N. en Th. Abel.; Heumen 1856, v. d. B.; tusschen Overasselt en Heumen 1897, G. en V.; Renkum 1837, Buse; Wageningen 1856, v. H.; Wageningsche berg 1838, v. H.; Buse; — Amersfoort, v. H.;

---

1) Nog in 1896 aldaar, Heukels in herb. pr.

1847, v. d. Roemer; 1860, R. B.; 1891, Garj.; Doorn, v. d. T.; Amerongen, Wenck; Zeist, v. Dijk; de Bilt 1870, Groll; wallen Utrecht 1838, Lac.; — Hilversum, M. D.; Berg en Dallust Hilversum, v. d. T.; Laren, Huizen 1842, Romb.; Muiderberg, Asscher; Amsterdam, M. D.; Velsen 1871, Groll; Breesaap, v. H.; Zandpoort, Kerb; Bloemendaal 1836, Buse; 1845, O.; 1871, Boerl.; Overveen 1871, Hoek; — Hillegommerbeek 1845, O.; Noordwijk 1842, B. W.; Fockema; 1872, Boerl.; tusschen Leiden en Noordwijk, B. W.; tusschen Katwijk en Noordwijk, Exc. 1887; 1894, V.; Noordwijkerhout, S. S.; Katwijk 1835, Mb.; Bakkershagen bij Wassenaar, S. S.; Groot Hazebroek aldaar, de Vriese (P. N. S.); Wassenaar 1832, S. S.; Dz.; huis ten Deyl, Pierot; 's Gravenhage 1832, I. d. L. in herb. Groll; V. Z.; v. H.; 1895, R. B.; Haagsche duinen 1851, S.; Scheveningen, Destrée; Loosduinen 1854, v. H. Jr.; Exc. 1883; Naaldwijk, de W. Hamer; — Zuiddorpe 1860, A. W.; Hulst 1845, v. d. B.; Zandberg bij Hulst 1845, B. W.; 1846, v. d. B.; Hulst 1845, v. d. B.; Eede 1861, A. W.; — Woensdrecht, Un. 1860; Bergen op Zoom, Un. 1860; Loopschans Breda, v. A.; Vlijmen, v. Hov.; Oudekerk te Vlierden bij Deurne 1871, Lac.; molenberg te Asten 1901, Rovers; — Plasmolen (korenmolen) Un. 1898; Gennep 1875, Lac.; onderste molen Venlo 1900, Rieter; heide bij Maastricht, v. Hov.; Louberg aldaar 1892, de Haas.

(Putten (Veluwe), C. A. Backer; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Heelsum, Mej. S. v. Cleef in herb. Heukels; Ubbergen 1879, K. A. in herb. pr.; — Amerongen 1896, Posth. in herb. pr.; — 's Gravelandsche weg bij Bussum 1899, Koning in herb. pr.; wallen Naarden 1894, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Alkmaar en Bergen 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; Zandvoorderlaan bij Haarlem, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; tusschen

Vogelenzang — en Hillegom 1894 en tusschen Noordwijk en Piet Gijzenbrug 1894, V. Suringar in herb. pr.; Monster, J. F. Wichard in herb. Heukels; — Koewacht 1886, L. in herb. pr.) *).

Bovendien: Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); — Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 378); — Koewacht, A. W. (Arch. 1. IV. p. 278); — Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Valkenberg, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts alleen vermeld door Pelletier.

473. P. verna *Roth.* **). In opene zand- en heidegronden. ♃. *Mei—Juni.*

---

*) In herb. Heukels komen voor een

P. argentea var. virescens, door dezen gevonden in 1896 op het Pothoofd te Deventer.

P. argentea var. tomentosa Doll = P. incanescens Opiz. Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld.

**) De naam P. verna heeft aanleiding gegeven tot vele verwisselingen. Het schijnt dat Linnaeus onder dien naam verschillende soorten heeft samengevat. Reeds heb ik hierover in Kruidk. Archief 3. I. p. 589 het een en ander medegedeeld. Het schijnt mij thans gewenscht toe bij de beschouwing der onder deze soort gebrachte vormen Ascherson's indeeling te volgen, die deze samenvat onder de algemeene soort P. verna. Volgens dezen auteur (Cfr. B. V. Brand. XXXII. p. 139 en Flora des N.-O. deutschen Flachlandes p. 409), kan men bij deze collectiefsoort onderscheiden:

a. Steunblaadjes der wortelbladen lijnvormig; vruchtjes zwak rimpelig.

P. cinerea, waarvan aldaar slechts voorkomt de ondersoort:

P. incana. ♃. Stengel 5—15 c.M. lang, opstijgend, evenals de bladen en deze vooral van onderen sterharig grijsviltig en met langere rechtuitstaande haren bezet; blaadjes wig-omgekeerd-eivormig, naar voren gekarteld-gezaagd; de onderste bladen 5-, de bovenste 3-tallig; bloembladen omgekeerd-hartvormig, langer dan de kelk, aan den voet vaak donkerder.

Hierbij de var. trisecta met bijna alle bladen drietallig.

P. Tabornaemontani Aschers. (P. verna aut. pler.) ♃. Stengel 5—15 c.M. lang. Deze en de bladstelen met schuins uitstaande haren bezet, blaadjes zonder sterharen, groen, van onderen of aan beide zijden

In Herb.: Kampen 1856, R. B.; Zandberg aldaar, 1849, T.; Diepenveen 1850, M. J. Cop; Deventer, Romb.; 1846, M. J. Cop; 1847, T.; v. Groningen; 1877, K.; IJseloever aldaar 1845, M. J. Cop; — tusschen station Teuge en de Kar bij Apeldoorn 1899, K. A.; Watermolen te Voorst 1897, K. A. (als *P. opaca*); Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Griend te Weurt, Oosterhoutsche bosch 1865 en Ooische waard 1871, Th. Abel.; zand Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); Spoel aldaar, Wenck; — Zandvoort 1870, Hoek; 1873, Boerl.; Velsen, S.; Velserend 1834, Wtt.; Ruïne Brederode 1860, S.; Bloemendaal 1843, Wenck; Exc. 1889; 1897, V.; Bloemendaalsche bosch, Fockema; Middenduin 1870, 1872, Groll; Overveen, Mb.; Kerb.; 1839, Buse; 1843, de Vriese; 1872, Boerl.; 1878, S.; Aardenhout, v. d. B.; 1870, Groll.; Haarlem 1835, Mb.; 1839, Buse; 1840, de Vriese; 1868, O.; tusschen Vogelenzang en Hillegommerbeek, Exc. 1883; Bennebroek, v. d. T; — halfweg Haarlem en Leiden 1834, S. S.; Noordwijk, Dz.; 1872, Boerl.; Waalsdorp, S. S.; Forsten; 1833, Wtt.; 1895, G. Barger; 1897, V.; 's Gravenhage, V. Z.; 1834, Wtt.; Scheveningen, G. B.; 1843, de Br.; Exc. 1892; 's Gravezande 1847, v. d. T.; Rotterdam 1850, O.; — Maastricht, de Marres; St. Pietersberg, v. Hov.; 1892, de Haas; Ruïne Lichtenberg 1897, en Savelsche bosschen 1897, V.; Valkenberg 1886, K.; 1897, V.; 1901, G. en V.; Platte bosschen bij Simpelveld 1899, G. en V.

---

met langere aangedrukte haren; blaadjes wig-omgekeerd-eivormig tot langwerpig, naar voren ingesneden gezaagd, die der onderste 5—7 tallig.

β. Steunblaadjes der wortelbladen ei-lancetvormig; vruchtjes duidelijk gerimpeld.

P. rubens (P. opaca.) ♃. Stengel 5—22 c.M. lang. Deze en de bladstelen ruwharig door horizontaal uitstaande haren; bladen afstaand behaard; blaadjes wigvormig-langwerpig. Deze soort zou zich bovendien van de vorige gemakkelijk onderscheiden door de steeds rood aangeloopen stengel, de smallere blaadjes en de iets kleinere en donkerder bloemen.

β. **crocea** *Koch.*

In Herb.: Diepenveen bij Deventer, aan ruwe wallen, M. J. Cop.

(Zwolle 1883 en 1901, L. in herb. pr.; — Renkum, C. A. Backer; — Zandpoort, F. Hulk; Hoek v. Holland, J. F. Wichard in herb. Heukels).

Bovendien: Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 378).

474. P. Tormentilla *Neck. Tormentilla erecta* L. et Fl. B. S. p. 396). In opene zand- en heidegronden. ♃. *Mei—Sept.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Burg op Texel 1867, H. d. V.; Vlieland 1858, Lac.; 1869, Holk.; West-Terschelling 1869, Holk.; Schiermonnikoog 1860, S.; 1868, Holk.; — Giekerk 1882, en Bergumerheide 1849, S.; — tusschen Groningen en Haren, Strat.; Broekhuizen en Oosterbroek, v. H.; — Paterwolde 1834, v. H.; Assen, P. G. Wijers; Valthe 1859, Lac. en S.; Wapsterveen 1842, Tilanus (P. N. S.) Meppel, v. Heijn.; — Steenwijkerwoud, Un. 1892; Willemsteyn bij Kampen 1870, Hoek; Kamperveen, R. B.; Zwolle, M. Dassen; Deventer, Cop; Riele bij Deventer, Romb.; Middelwijk bij Deventer 1839, Halbertsma, tusschen Goor en Hengeveld 1847, Cop; Weerselo en Lonneker 1901 en Haaksbergen 1891, L.; — Twello 1846, T.; v. Delden; tusschen Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; Apeldoorn 1875, K. A.; 't Loo, M. D.; 1858, O.; Jachthuis Zutphen 1846, M. J. Cop; Vorden 1873, Groll; Lindemans boschje Winterswijk 1874, R. E. de Haan; Arnhem, S.; 1873, Groll; Wolfheze, Un. 1847; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Groesbeek, Th. Abel.; Beek 1868, O.; Renkum, Buse; Spoorbaan Culemborg, C. A. Backer; — Amersfoortsche heide 1847, v. d. Roemer; Leusden 1890, Garj.; tusschen Amersfoort en Zeist 1847, M. J. Cop; Maarsbergen, Exc. 1883; tusschen Doorn en Maarsbergen, v. d. T.; Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Rijzenburgerbosch

1857, Knüttel; Driebergen 1828, Wtt.; Drieberger-bosch 1837, Buse; de Bilt 1835, D. S.; Utrecht, v. H.; Abcoude 1846, Romb.; Westbroek 1851, Hartm.; Waverveen 1856, L.; Maartensdijk, v. H.; huis ter Heide 1847, 1859, v. H.; — Laren 1842, Romb.; Zwanewater (5-tallig) 1901, G. en Jongm.; Castricum 1871, Boerl.; Wijk aan Zee, 1860, S.; Overveen, Exc. 1878; Haarlem—Zandvoort, Kerb.; Haarlem 1841, de Vriese; 1871, Groll.; Rozewater 1843, Buse; Langeveld 1843, O.; — Halfweg 1840, S. S.; Noordwijkerhout 1858, S. en v. d. B.; Noordwijk 1843, O.; Nieuwkoop 1901, Jongm.; Pernijnspan bij Katwijk, Perin; tusschen Katwijk en Wassenaar 1835, Mb.; Wassenaar, Dz.; 1833, S. S.; B. W.; 1845, O.; 1865, H. d. V.; G. Barger; Waalsdorp, Forsten; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; 1832, I. de L. ex herb. Groll; Loosduinen, Destrée; — Haamstede 1854, v. Dissel; 1869, P. Schuringa; 1887, L.; Un. 1894; Zuid-Beveland, Oost Kapelle 1835, Clinge 1845 en Walchersche duinen, v. d. B.; Koewacht 1854, Sint Jansteen 1863 en Eede 1861, A. W.; — Breda, v. Rees (?); 1882, C. v. d. Broek; Loopschans Breda, v. A.; Ulvenhout, Un. 1852; Liesbosch, Exc. 1897; Sprang, Thomson; Vuchtsche heide, v. Hov.; — Maastricht, de Marres; Slenaken 1884, K. en G.; Eperheide 1871, Lac.

(Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; Heereveen en Rottevalle, J. Kuipers in herb. Heukels; Kippenburg Gaasterland 1864 en binnenweg tusschen Groote gast en Tolbert 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; tusschen Oldeboorn en Beetsterzwaag 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — Groningen, de Punt, Zuid-Laren, R. de Boer en H. Kooi; — Denekamp, J. B. Bernink; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Halle 1901, Struyk. in herb. pr.; Middachterbosch 1895 en Velp 1890, Ogt. in herb. pr.; Oosterbeek 1880, Schipper in

herb. pr.; Veenendaal 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Amersfoort 1846, en tusschen Amersfoort en Oud Leusden 1846, Alpherts in herb. pr.; Leersum 1887, Struyk. in herb. pr.; — Bussum 1898, Koning in herb. pr.; boomkweekerij Groenewegen Amsterdam 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; Oud Diemen 1883, Heinsius in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; Oost Kapelle 1876, L. in herb. pr.; — Kruisland, F. Jansens in herb. Heukels; heide Teteringen 1879, Posth. in herb. pr.; Boxtel 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Strijp 1880, Posth. in herb. pr.; Waalre, P. Sloots; — Schaesberg, J. v. Melick in herb. Heukels).

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); Steenwijkerwoud, Kallenkote, Eeze en Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen station Heino en N. Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Haaksbergen, Hollenbergerveld, Nieuwkerkerveen, Buurserbeek en Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); Markelo Diepenheim, tusschen Goor en Enter, Entersche veen; — Eibergen, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Amsterdam, (Arch. 1. I. p. 463); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); Venlo, Velden, Arcen, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570);

Valkenberg, Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861 en tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Door van den Bosch werd bovendien een var. β. petiolata onderscheiden; hiervan bevindt zich nog het exemplaar door v. d. B. in 1839 in de Walchersche duinen verzameld in het stamherbarium. Tevens merkt hij op dat deze var. vaak verwisseld werd met P. procumbens, zooals bleek uit de afbeelding in Flora Batava No. 616; voorts citeert hij een exemplaar uit het Zeisterbosch in herb. Wenck.

Ook v. Eeden meent dat in de duinen en op de Noordzee-eilanden, behalve Rottum, alles tot deze var. β. moet gebracht worden.

Het blijft mogelijk dat een der hybriden tusschen deze soort en P. procumbens of P. reptans algemeener voorkomt dan men vermoedt. Een nauwkeurig onderzoek is in deze zeer gewenscht.

475. P. procumbens *Sibth.* (*Tormentilla reptans* L. et Fl. B. S. p. 396.) Beschaduwde plaatsen, gaarne op vochtigen grond; aan den kant van moerassen. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Texel, 1860, Lac.; — Tietjerk 1861, J. M. de Boer; Bakhuizen 1853 en Oenkerk 1851, S.; Oudega 1829, v. H.; Wolvega, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); — Harendermolen, Strat.; — Berkum bij Zwolle 1892, L.; Kamperveen 1848, en Vollenhove 1845, T.; Deventer 1846, v. Groningen; Oldenzaal 1837, V. Z.; — Harderwijk 1847 en Hulshorst bij Harderwijk 1847, R. B.; Nijmegen 1850, Th. Abel.; Hoevelaken, R. B.; — Amersfoort 1890, Garj.; Darthuizerberg 1883, K.; Zeist, Kerb.; bosch bij Zeist, G. Deijn.; Wenck; tusschen Zeist en Driebergen 1837, Mb.; Doorn 1848, Buse; 1869, O.; de Bilt, v. H.; S. S.; 1839, Lac.; Baambrugge 1837, Mb.; Rhoodenstein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Koog aan de Zaan 1843, Zaan 1835 en Engewormer 1851, Mb.; — Leiden, Pierot; — Zuiddorpe 1855,

en Koewacht 1854, A. W.; Sint Jansteen 1886, L. en Brakman; — Rozendaal, Un. 1860; — langs de Maas bij Afferden, Bergen, Well enz. 1876, Lac.

(Veen bij Finsterwolde 1884, Schipper in herb. pr.; — Groningen, Haren, Glimmen, R. de Boer en H. Kooi; — Nunspeet, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Apeldoorn 1851—1897, K. A. in herb. pr.; Huissen, in herb. K. A.; tusschen Garderen en Voorthuizen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; — tusschen Amersfoort en Oud Leusden 1846, Alpherts in herb. pr.; Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Hollandsche kade bij Abcoude, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Meent bij 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; — Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; — Vucht 1895, Heinsius in herb. pr.).

Bovendien: Wolvega en tusschen Wolvega en Terissert weergevonden, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); — Eem onder heggen bij de „Eendracht", K. A. (Arch. 2. III. p. 183).

476. P. reptans *L.* Op grazige gronden, aan kanten van wegen, akkers en sloten. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Hermanushoef Burg op Texel 1869, Holk.; — Reitdijk bij Groningen, Strat.; Haren 1850 en 1854, Groningen 1840 en Oosterhoek 1853, v. H.; — Hoogeveen, S. P. Amshoff; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, T.; 1849, R. B.; Vollenhove 1845, R. B.; Zwolle 1832, M. Dassen; Assendorp bij Zwolle 1846, S. Schutte; Deventer 1876, K.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk, Halbertsma; R. B.; Brummen 1879, L.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Nijmegen, Weurt 1850, Heumen, Berg en Dal, N. en Th. Abel.; Renkum 1850, S.; — Amersfoort 1892, Garj.; Zeist, C. A. Bergsma; 1859, v. H.; Blauwkapel, v. d. T.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); de Bilt 1842, Lac.;

de Br.; v. H.; Baambrugge, Mb.; Utrecht, v. H.; — 't Gooi 1828, Wtt.; Naarden 1864, O.; Muiderberg 1839, Romb.; tusschen Muiden en Hakkelaarsbrug, M. D.; Hoogendijk bij Zeeburg, Fl. Amst.; Engewormer, Kerb.; Oostzijde der Zaan 1836, Kerb. en Mb.; IJdijk Amsterdam 1876, Lac.; Begraafplaats Enkhuizen, F. de Wit Pzn.; Overveen 1838, Romb.; 1870, Boerl.; Meerenberg 1868, v. Tuinen; 1870, Hoek; Haarlem, Kerb.; Forsten; Haarlemmerhout 1836, Buse; — tusschen Hillegommerbeek en Noordwijk, Exc. 1886; Katwijk binnen, Perin; Katwijk 1832, S. S.; Leiden 1835, Mb.; Dz.; Perin; 1843, O.; Waalsdorp, Barger; Wassenaar 1832, Pierot; Scheveningsche duin 1845, v. d. B.; 's Gravenhage 1832, I. d. L. ex. herb. Groll; G. B.; V. Z.; Loosduinen, Destrée; Zwijndrecht 1879, Posth.; Dordrecht 1836, Lac.; 1882, C. v. d. Broek; — Haamstede 1869, P. Schuringa; Zuid-Beveland, Liefdestoof 1838, Linie bij den Zandberg 1845 en Domburg, v. d. B.; Oranjezon en Oost-Kapelle, B. W.; Vlissingen 1880, Buijsman; Hoek 1863, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Kaatsheuvel, Thomson; Engelen, v. Hov.; — Maastricht, v. Hov. (fl. *plenis*); Gronsveld 1892, Hoevenaars.

(Oldeboorn 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Dalfsen 1872, Posth. in herb. pr.; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Apeldoorn 1873—1897, Zutphen 1876, K. A. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer in herb. Heukels; Plantage aldaar 1844, Alpherts in herb. pr.; — Overlangbroek, J. W. Kennephaas; Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Breukelen 1871, Costerus in herb. pr.; — Willemspark, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome in herb. Heukels; den Helder 1894 en Vogelenzang

1893, V. Suringar in herb. pr.; Beverwijk en Wijk aan Zee 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Brederode 1898, Borst Pauwels en Jongm. in herb. pr.; Haarlemmermeer 1894, — en Noordwijkerhout 1886, Struyk. in herb. pr.; Monster 1896, V. Suringar in herb. pr.; J. F. Wichard; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Rithem 1873, Zoutelande 1881 en St. Jansteen 1886, L. in herb. pr.; — langs de Maas te Venlo 1899, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. I. p. 378); — Oenkerk, S. (Arch. 1. V. p. 40); — tusschen Heino en Nieuwe Wetering, station Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); Entersche veen en tusschen Dalfsen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); — Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 239); Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 112); — Bergen op Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); St. Pietersberg, Amby, Gulpen, Valkenberg, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 312).

* **P. reptans × Tormentilla** (*P. italica* Lehm, *P. adscendens* Gremli).

In Herb.: Clingendaal 1898, Borst Pauwels en Jongm.

* **P. reptans × Tormentilla** f. *per-Tormentilla.*

In herb.: Wilhelminapark Haarlem 1900, C. A. Backer.

* **P. reptans × procumbens** (*P. mixta* Nolte).

In herb.: Apeldoorn 1880, K. A.; Zutphen, Gronem.

477. P. anserina *L.* Op grazige gronden en langs wegen algemeen. ♃. *Mei—Oct.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Coll. Nat.; Vlieland 1858, Lac.; 1869, Holk.; Terschelling, Un. 1886; Schiermonnikoog 1868, Holk.; Rottum 1861, Lac. en Knüttel; (*β. sericea*) 1894, Schipper; — Workum 1853, S.; Leeuwarden 1849, S.; — Groningen 1856, v. H.; Onland 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1844, T.; 1849, R. B.; 1869, Hoek; Assendorp bij Zwolle 1846, S. Schutte; Zwolle 1901, L.; Deventer, Cop; 1877, K.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1873, K. A.; Zutphen 1849, Gronem.; Ruurlo 1884, Ensink; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Th. Abel.; (ook als *sericea*) Oosterhoutsche bosch en Weurt, Th. Abel.; Everdingsche dijk, H. S. (herb. Molengraaff) — Amersfoort 1890, Garj.; Blauwkapel v. d. T.; Utrecht, v. H.; 1835, D. S.; 1842, Lac.; Jutphaas en huis te Haamstede, v. d. T. (*sericea*); — 't Gooi 1830, Wtt.; Naarden 1864, O.; Sloten, Muiden, M. D.; Uithoorn 1870, Boerl.; Amsterdam, de Vriese; Oosterdoksdijk 1868 en 1871, O.; Fl. Amst. (als *sericea*); IJ bij Amsterdam 1842, Teengs (P. N. S.); Zeedijk aldaar 1838, Romb.; Overtoom, Fl. Amst.; Marken 1886, Boerl. en V.; Wieringen 1856, Lac.; Urk 1852, B. de Witt; 1884, S.; Castricum 1871, Boerl.; Velsen, Exc. 1860; Overveen 1835, Buse; Middenduin en Bentveld 1870, Groll; Haarlem, Kerb.; — Katwijk en Oegstgeest, Perin; Leiden 1833, S. S.; Forsten; Dz.; Mb.; B. W.; 1856, S.; 's Gravenhage 1832, I. d. L. ex herb. Groll; V. Z.; G. B.; R. B.; Loosduinen, Destrée; Delft 1842, de Br.; Rotterdam 1851, O.; Zwijndrecht 1882, V.; Dordrecht, M. J. Cop; 1835, Lac. (*β. sericea*); 1880, Boerl.; 1881, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland 1848, en Wilhelminapolder 1838, v. d. B.;

Grijpskerke 1873, L.; Vlissingen 1880 en 1881, Buijsman; Kapitalendam 1861, en Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Waterpoort Breda, v. A.; 1882, C. v. d. Broek; — Maastricht bij den St. Pietersberg, v. Hov.

(Rottevalle, J. Kuipers; Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; Ondersma 1864, H. R. v. d. Ley, Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Leens, J. Borgman; — Denekamp, J. B. Bernink; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; Huppelpad aldaar 1844, Alpherts in herb. pr.; C. A. Backer; Randwijk, — Vreeswijk, Werkhoven, Schalkwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; tusschen Jutphaas en Houten 1871, Costerus in herb. pr.; — Bussum 1899, Koning in herb. pr.; tusschen Diemen en Muiden 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden; Monster, 's Gravezande, J. F. Wichard in herb. Heukels; Hoek van Holland 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Middelburg 1889, Ogt in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herbr. pr.; IJzendijke, P. J. Roozendaal; — Kruisland, F. Jansens; Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels).

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); — Terissert, tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Koevorden, Emmen, Sleen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); — Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 293); Steenwijk, Giethoorn, Eeze, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Haaksbergen, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895

(Arch. 3. I. p. 220); Markelo, Goor, Enter, Entersche veen, Diepenheim, Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Eibergen en Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 442); — Alkmaar, Bergen, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 272); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); alle Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 118) en L. (Arch. 2. VI. p. 112); — Bergen op Zoom, Wouw en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Venlo, Blerik, Baarlo, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Amby, Meerssen, Gronsveld, Valkenberg, Epen, Sittard, Un. 1861; tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 212).

Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Alchemilla *L.* *)

478. A. vulgaris *L.* Op grazige beschaduwde plaatsen langs wegen en in vochtige weiden. ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: Bolsward 1870, J. M. de Boer; tusschen Franeker en Harlingen, Hinxt; — wallen Groningen, G. A. Stratingh; op den Mickelhorst bij Groningen 1836, v. H.; Esserweg, hoek van den straatweg naar Haren 1860, v. H.; Buitenplaats te

*) Ik heb met Ascherson het geslacht Alchemilla onder de Potentilleae gebracht, omdat de overeenstemming met Poterium slechts eene kunstmatige is, terwijl het zich door het geslacht Sibbaldia bij Potentilla aansluit, zooals door verschillende onderzoekers werd aangetoond.

Slochteren 1841, Sprée; Haren 1867, v. H.; Winschoterdiep bij Groningen, S. E. Stratingh; — Meppel, v. Heijn.; Steenwijkerwold, Un. 1892; Kampen 1864, R. B.; Zwolle 1873, v. Tuinen; 1885, L.; Denekamp 1896, L.; — Warnsveld 1882, Groll; Culemborg 1890, de Haas; — weilanden langs de Eem bij Amersfoort 1892, Garj.; Utrecht, L. Marchand; Blauwkapel 1835, D. S.; Mb.; 1839, Lac.; v. d. T.; G. Deijn.; Kooidijk 1865, Knuttel; tusschen Houten en Schalkwijk 1833 en Schalkwijk 1833, Wtt.; Chartroize, Achttienhoven 1863, Coll. Nat.; tusschen Harmelen en Stadsdam, v. d. T.; Nigtevecht 1864, Schoor; tusschen Zuilen en Maarsen, C. A. Bergsma; — tusschen Hilversum en Kortenhoef, Exc. 1899; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1868, O.; Verwerspad aldaar, Fl. Amst.; Beverwijk 1879, en Haarlem 1878, Groll; — tusschen Zwammerdam en Nieuwkoop 1901, Jongm.; Zoeterwoudsche weg Leiden, Hinxt; Ruigelaan Wassenaar 1832 en 1833, S. S.; Exc. 1897; Wassenaar, S. S.; 1833, Wtt.; 1834, Mb.; Exc. 1865; tusschen huis den Deyl en Wassenaar 1833, Wtt.; Kanaal bij 's Hage, de Liefde; — Brouwershaven, Dz.; Zuid-Beveland 1837 en 's Gravenpolder 1839, v. d. B; — Breda langs den weg, Nagelvoort; Teteringsche dijk bij Breda, Un. 1852; weiland bij de rivier de Aa bij Ulvenhout 1895, S. en V.; Loopschans Breda, v. A.; Wolfshaar onder Ginneken 1898, V.; Liesbosch 1864, H. d. V.; 1884, V.; Oorschot 1865, Lac.; Vucht, v. A.; H. J. Betz; Nuenen 1846, v. Hov.; Leende 1873, Lac.; Valkenswaard 1901, Rovers; — Weert 1873, Lac.; Sittard, v. Hov.; Meerssen (wie?); Houthemmerberg 1885 en Slenaken 1885, K. en G.; Epen, Un. 1883; helling langs de Geul bij Geulem 1900, v. Sillevoldt en Jongm.; Vijlenderbosch 1866, H. d. V.; tusschen Vaals en Gulpen 1883, K.

(Laan achter Oudewerf Winschoten 1887, Schip-

per in herb. pr.; — Apeldoorn 1897, (1 ex.) K. A. in herb. pr.; — Groeneveld Baarn 1853, Heinsius in herb. pr.; 1899, Koning in herb. pr.; — Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; voormalige Overtuin van de buitenplaats Rozenhof te Dordrecht 1897 (1 ex.), Posth. in herb. pr.; — Middelburg, Mevr. Snellen; — Waalre, P. Sloots; — Singraven, J. B. Bernink in herb. Heukels).

Bovendien: Steenwijkerwold (Paaschlo) 1892, (Arch. 2. VI. p. 346); — plassen aan den Kwakelweg bij 's Graveland 1887, 1888, de Meentje bij 's Graveland 1888, Groeneveld 1880, Boekesteijn 1886, Maartensdijksche weg bij den Zwavelberg 1886, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 526); oprijlaan Marquette onder Heemskerk, Breesaap, v. E. (Arch. 2. I. p. 379); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); Slotbosch bij Oosterhout, v. d. T. (Arch. 1. V*. p. 437); — Sweikhuizen, Geulem, Lac. (Arch. 2. V. p. 10).

Voorts bij Pelletier, Hondius, Knijf, Munting en Bruman.

479. A. arvensis *Scop.* In bouwlanden, tusschen het koorn. ⊙ en ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1881, Groll; tusschen Burg en de Westen en tusschen Burg en Oude Schild op Texel 1869, Holk.; — Koudum 1867, J. M. de Boer; — Veenwouden, Sprée; Haren bij Groningen, v. H.; — Peize, Strat.; — Zalk 1868, R. B.; Deventer 1843, B. W.; v. d. Cop; 1878, K.; Spinnewiel bij Deventer 1840, Halb.; Wierden 1892, L. en Carm.; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1855, O.; 1872, K. A.; Laag Keppel 1870, H. d. V.; Vorden 1874 en 1876, Groll; Ruurlo 1885, Ensink; Brummen 1879, L.; Arnhem, Thomson; S.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; 1850, Perin; 1878, Groll; Kapel Avezathe bij Tiel, G. Post; Grebbe, Fockema; Culemborg 1890, de Haas; — Amersfoort, R. B.; 1891, Garj.; Soestdijk 1833, v. d. B.; Utrecht 1835, Kraamw.;

1839, D.S.; v. H.; O.; 1858, R. B.; Houten, v. H.; tusschen Neerlangbroek en Kothen, v. d. T.; Amelis-waard 1851, A. W. Hartm.; – Naarden, 1864, O.; Wieringen 1856, Lac.; Breesaap 1837, Sprée; 1867, H. d. V.; tusschen Aardenhout en Elswout 1873, H. d. V.; – Leiden 1836, Mb.; 1837, Buse; Dz.; Hoogemorsch en Langeveld bij Noordwijkerhout, S. S.; Zwijndrecht 1836, Lac.; spoordijk Sliedrecht 1895, Posth.; Vianen 1836, v. H.; – Oosterland op Duiveland 1887, L.; Zuid-Beveland 1838 en Driewege 1840, v. d. B.; Rithem en Welzinge 1887, L.; 5e district Zeeland 1845, B.W.; Westdorpe 1859, A. W.; Hulst 1845, B. W.; – Dennenoord bij Ginneken 1898, V.; Princenhage, en speelhuis bij Breda, v. A.; Gestel, Forsten; Werkendam, herb. Kerb.; Son 1850, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; – Beek 1869, O.; Valkenberg 1866, H. d. V.; Gronsveld 1881, Groll; 1894, V.; Gulpen 1871, Lac.; Voerendaal 1866, H. d. V.

(Suameer 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; – Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; -- Oosterbeek 1886, Posth. in herb. pr.; – Werkhoven, Driebergen, C. A. Backer; Utrecht, Vechten, W. C. v. Embden in herb. Heukels; – Andel 1886, J. J. Smith in herb. Costerus).

Bovendien: Ameland, (Arch. 1. V. p. 52); Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Weusthag, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); – Winterswijk, Un. 1859 (Arch. I. V. p. 221); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); – Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 379); – Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 279); – Mallenburg bij Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); – St. Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Epen, Sittard, Un. 1861 Gulpen, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Tribus Poterieae. *Rchb.*

Poterium *L.*

480. P. officinale *Benth.* et *Hook* (*Sanguisorba officinalis* L. et Prodr. Ed. I.). Vochtige weilanden, zeer plaatselijk. ♃. *Juni–Sept.*

In Herb.: Oranjewoud Schoterland 1872, Hoek; Ane 1859, Lac. en S.; – Meppel, v. Heijn.; 1898 G. en L.; – Kampen 1848 en 1850, T.; 1856, T. (fol. *bracteatis*); Kamperveen 1845, R. B.; bosch te Vilsteren bij Ommen, D. S.; M. Verloren; Dalfsen *) 1865, H. d. V.; Zwolle, *) Mb.; 1833, Wtt.; 1842, M. Dassen; Haasterveen bij Zwolle, Thorb.; Deventer, Halb.; Almelo, Staggemeijer; Hardenberg *) en Heemse 1868, v. d. Scheer; – Nijmegen, omtrent de Lennepekamer, B.; tusschen Kampen en Elburg, R. B.; vlakte aan de Waal tusschen Heerenwaarde en Dreumel 1839, v. d. T.; – Haarlem 1879, Groll; – Kaatsheuvel, Thomson; Breda, v. Rees; Speelhuis aldaar 1875, v. A.; Prinsenhage 1897, V.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; 1876, O.; Oisterwijk, v. Vloten; Pettelaar, v. Hov.; Klopperwaard Werkendam 1837, Lac.; 's Hertogenbosch, Wtt.; 1847, v. Hov.; Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; – Hamert, Un. 1893.

(Station Hattem 1898, K. A. in herb. pr.; – Kapelle, Nederhemert, Besoyen, C. A. Backer in herb. Heukels; – langs de Maas te Arcen, Un. 1893 in herb. Ogt. en V. Suringar; Roer bij Roermond, Un. 1900 in herb. Schipper).

Bovendien: Blerik, Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Maastricht, Roermond, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Munting en Bruman.

---

*) Ook in herb. L. 1891, alle drie langs de Vecht.

481. P. Sanguisorba *L.* (*Sanguisorba minor* Scop.). Op zonnige heuvelachtige plaatsen, gaarne op kalk, op verschillende plaatsen aangevoerd. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: IJseldijk bij Zwolle 1851, T.; 1874, v. Tuinen; Katerveer Zwolle 1851, en Kolmschate 1847, T.; Deventer, v. d. Cop; 1876, K.; — Gorselsche waarden 1834, Staring; Zutphen 1833, Wtt.; Thomson; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; vestingwerken Hezelpoort te Nijmegen, uiterwaard Weurt, Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; rivierdijk Overasselt 1897, G. en V.; weiland Oude Maas tusschen Heerenwaarde en Lithoyen, v. d. T.; tusschen Oosterbeek en Wageningen, C. A. Backer; — uiterwaarden van den Rijn bij Rhenen, Th. Abel.; — Amsterdam, V. Z.; op een ouden muur op het Funen aldaar, Fl. Amst.; Wijk aan Zee 1860, S.; Zandvoort 1870, Hoek; tusschen Zandvoort en Velsen, S. S.; Velsen, Pierot; Exc. 1860; tusschen Velsen en Bloemendaal, S. S; Velserend 1835, Mb.; 1847, B. W.; Brederode, Kerb.; IJmuiden, Exc. 1881; Breesaap, V. Z.; v. H.; 1872 en 1873, Boerl.; Bloemendaal, V. Z.; 1835, Buse; Sterrevlakduin aldaar, Exc. 1883; Zandpoort, S. S.; 1868, v. Tuinen; Aardenhout 1837, Lac.; Middenduin 1887, Groll; Exc. 1897; Overveen 1832, v. H.; 1846, O.; 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); duinen Haarlem, Romb.; — spoorbaan Zoeterwoude 1894, V.; — Oudenbosch 1888, de Haas; — spoorbaan Beek—Geulle 1900, v. Sillevoldt en Jongm.; wallen Maastricht, v Hov.; Valkenberg 1866, H. d. V.

β. **dictyocarpon** *Spach.*

In Herb.: Ommen 1891, Carmigg.; lage weilanden langs de Vecht bij den Agnietenberg Zwolle 1887, L.; — Zutphen 1882, C. v. d. Broek; — Amsterdam, V. Z.; Velserduinen 1868, O.; — Gulpen en Beek 1873, Lac.

[Aanm.: Bij het nazien van het herbarium-materiaal heb ik geen varieteit onderscheiden, omdat dit niet was uit te

maken, wegens gebrek aan rijpe vruchten. Volgens Oudemans (Cfr. Arch. 2. I. p. 95), zou waarschijnlijk al wat in onze herbaria onder den naam van P. Sanguisorba berust, tot P. dictyocarpon behooren].

(Redichemsche waarden Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Singel Breda 1881, Posth. in herb. pr.; de W. Hamer in herb. L.; — Venlo, Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.; Well, Un. 1893 in herb. Ogt.; β. Deventer 1850—1879, K. A. in herb. pr.; Zutphen 1882, L. in herb. pr.; — Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Pettelaar, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 227); — Hamert, Wansum, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); St. Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Gulpen, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting. Meppel, v. Heijn. Prodr. Ed. I. p. 81, Elspeet, Valkenburg, Fl. B. S.

Agrimonia *Tourn.*

482. A. Eupatoria *L.* In weilanden, aan dijken en wegen enz. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Kollum 1873, Schuringa; — Oudwoude 1841, Sprée; Scheemda, Strat.; — Kampen 1849, en Zalk 1846 en 1855, R. B.; Zalkerbosch 1870, Hoek; Zwolle 1871, v. Tuinen; 1894, L.; Zwarte water bij Zwolle 1871, v. Tuinen; Riele bij Deventer, Romb.; Deventer, Halb.; 1877, K.; — Twello, v. Delden; 1877, K.; Zutphen, M. D.; 1882, C. v. d. Broek; Winterswijk, Un. 1859; Arnhem, Thomson; Boerl.; Nijmegen? B.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Heumen, Un. 1853; Beek 1868, O.; Renkum 1850, S.; 1867, Buse; Culemborg, Cayaux; — Amersfoort en Soest 1895, Garj.; Rhijnwijk bij Utrecht 1857, Knüttel; tusschen Utrecht en Bunnik, v. d. T.; Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Utrecht

1835, Wtt.; 1858, R. B.; 1872, v. Tuinen; 1879, A. C. en W. A. Oudemans; Everdingen, H. S. (Coll. Nat.); Wikkenburg 1826, Wtt.; — Naarden 1864, O.; Muiderberg 1841, Romb.; Weesp 1863, Coll. Nat.; Weesperzijde, Fl. Amst.; Velsen 1848, T.; Bloemendaal, Kerb.; 1871, Boerl.; Overveen, Wtt.; Groll; Bennebroek, v. H.; — Noordwijkerhout 1858, v. d. B. en S.; Leiden, Pierot; Dozy; 1835, Mb.; 1843, O.; Perin; Valkenburg, Perin; Wassenaar, Pierot; Groot Hazebroek aldaar 1832, S. S.; 's Gravenhage 1832, I. d. L. e. h. Groll; V. Z.; G. B.; 1854, v. H. Jr.; R. B.; tusschen 's Gravenhage en Loosduinen 1894, R. B.; Loosduinen 1854, v. H. Jr.; Destrée; Rotterdam, Groshans; Oostvoorne 1871, O.; Brielle, Un. 1887; Dordrecht 1835, Lac.; 1850, M. J. Cop; 1879, Boerl.; 1881, V.; — Zeeland, Forsten; Tholen, Dz.; Zuid-Beveland en Walcheren, v. d. B.; Serooskerke aldaar 1873, L.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1880, Buijsman; Rithem 1839, B. W.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, Waterlandskerkje 1861 en Hoek 1857, A. W.; — Ginneken 1876, O.; Speeltuin Breda, v. A.; Heusden, v. Hov.; — St. Pietersberg, v. Hov.; Amby, Un. 1861; Beek, Un. 1883.

β. **elatior** *Wallr.* Beitr. 1. p. 47.

Zuid-Beveland 1853, v. d. B. (Cfr. Arch. 1. III. p. 451).

(Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Nijbroek 1850—1877, K. A. in herb. pr.; Gorssel 1892 en Westenbroek bij Arnhem 1893, V. Suringar in herb. pr.; roggeveld de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.; Wageningen 1882, W. F. v. Hell in herb. Heinsius; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; Elst, A. H. Blaauw; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; C. A. Backer; — Werkhoven, idem; Overlangbroek, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; — tusschen Kerverdijk en Ankeveen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.;

Valkeveen 1899, Koning in herb. pr.; Weesp, Muiden, J. F. Wichard in herb. Heukels; — Vogelenzang 1888, Struyk. in herb. pr.; tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1887, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus; IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert; — Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen, in herb. Heukels; tusschen Heerjansdam en Barendrecht 1886, Posth. in herb. pr.; Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; Giesen, C. A. Backer in herb. pr.; — Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; schietbaan Middelburg 1891, Ogt. in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke; IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Almkerk, Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 378); — Weerdinge, Uffelte, Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); — Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Hengelo, Carlshave, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); in de Ooi, te Lent, Weurt en Beuningen, tusschen Heumen en Overasselt en in het Oosterhoutsche bosch, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 274); — Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); — Scheveningen, de W. Hamer (Arch. 2. II. p. 120); — Haamstede en Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 118) en L. (Arch. 2. VI. p. 112); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Venlo, Blerik, Arcen, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); St. Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Epen, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: In herb. Heukels kwam een exemplaar voor met 5 meeldraden, verzameld door J. Heidema bij Groningen].

483. A. odorata *Mill.* Op grazige gronden, aan boschranden. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Winschoten, Schipper; — Borne en station Oldenzaal, Un. 1895; — Harderwijk 1885, Joh. K. Bondam; Nijbroek bij Voorst 1879 en Wildenborch bij Lochem 1881, K. A; — Noordwijkerhout langs een droge duinsloot 1858, S. en v. d. B.; — Hoek en Zuiddorpe 1855 en Lamsweerde 1861, A. W. (Oldenzaal, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Amerongsche berg 1887, Struyk. in herb. pr.).

[Aanm.: De goudgele zittende klieren aan de onderzijde van het blad bij beide soorten vormen slechts een differentieel kenmerk; ook de kelken hebben slechts bij rijpe vruchten hun characteristieken vorm].

Tribus Roseae *Cambess.*

Rosa *Tourn.*

484. R. arvensis *Huds.* In heuvelachtige streken en in berglanden, in de Rijnprovincien tamelijk algemeen. ♄. *Juni.*

In Herb.: In het bosch links van het begin der laan komend van Enghuizen, die recht aanloopt op het kasteel van Uilenpas, onder hooge boomen 1898, en bosch Hoog Keppel 1900, K. A.; — St. Pietersberg 1893, de Haas (als *pimpinellifolia*); Valkenberg 1864, H. d. V. (als *pomifera*); Savelsche bosch bij Gronsveld 1894, V. (als forma *canina*).

485. R. gallica *L.* Sierstruik van Midden-Duitschland, echter in vele varieteiten gekweekt en daardoor de stamvorm onzer meeste tuinrozen; nu en dan verwilderd. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Havelte, v. Heijn.; — 's Gravenhage 1874, G. B.

Bovendien: Noordwijk aan Zee, de W. Hamer

(Arch. 2. II. p. 118). Voorts tusschen Groet en Schoorl, B. in Fl. B. S.).

486. **R. rubiginosa** *L.* Op zonnige heuvels, langs boschranden, liefst op zandig leemigen bodem; vaak aangekweekt. ♄. *Juni—Sept.*

In Herb.: Haren 1833, v. H. (overgeplant in Hortus); Groningen 1843, v. H.; — Borger 1859, Lac. en S. (als *pimpinellifol.*); Meppel, v. Heijn.; — Staphorsterbosch, v. Heijn.; Deventer 1850, K. A. (als *pimp.*?) 1845, T.; — bosch van Leuveren bij Harderwijk 1850, R. B.; wallen Groenlo en Eibergen, Un. 1859; tusschen Hoog Elten en Zevenaar, G. Broers; Beekbergen (als *sepium*) 1833, Wtt.; tusschen Arnhem en Nijmegen, Thomson; Nijmegen, B.; Weurt 1849, Th. Abel. (als *pomifera?*); — Maartensdijk 1850, Lac.; Houten 1863, Coll. Nat.; Utrecht 1838, D. S.; — Naarden, weg naar Jan Tabak 1894, V.; Zwanewater bij Callantsoog 1896, V. (als *collina*); Velsen, M. D.; 1879, Groll; achter den Kruidberg in duinpannen en tegen de helling der duinen 1839, S. S. (als *R. canina γ. collina*); Kruidberg in duinpannen 1839, Mb. (als idem); Groot Bentveld 1836, Mb. (als *floribunda*); 1836, Kerb. en Mb.; S. S.; 1837, Lac. (als *floribunda*); 1835—1838, Buse; duinen achter Groot Bentveld, Mb. *); Woestduin bij Haarlem, v. H.; Haarlem, Mb.; B. W.; Buitenplaats Groenendaal Heemstede, Meerenberg 1870, Hoek (als *canina*); Bloemendaalsche bosch 1836, Mb.; Kerb. (als *micrantha*); — Endegeest, Perin (als *collina*); duinen Wassenaar 1833, S. S.; (als *canina*) Perin; Un. 1851 en T.; 1845 en 1846, O.; 1897, V. (als *collina*); tusschen Wassenaar en Scheveningen, Destrée; Waalsdorp, V. Z.; S. S.; duinen 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; G. Barger; Staalduin 1845, v. d. T. (als *col-*

---

*) Proprie referendum esset ad varietatem floribundam Rchb. vel ad Rosam floribundam Stev. propter sororas glabras. (in sched. Msc. Mb.)

lina); Oost-Voorne 1871, O. (als *canina collina*); Rockanje 1884, S.; Un. 1887; — Bruinisse 1887, L.; Schouwen, Dz.; Zuid-Beveland, Noorddijk 1839 en Goes 1859, v. d. B. (als *canina sepium*); IJzendijke 1839, Lac.; Westerscheldedijk 1847, v. d. B.; Scheldedijk, v. d. B. (als *umbellata*); Walcheren, v. d. T.; O.; duinen Domburg, Forsten; 1840, v. d. B.; 1883, K.; Waterlandskerkje 1861, A. W. (als *pomifera*); Hoek 1865, A. W.; — St. Anthonie, Un. 1853 (als *pomifera*, echter reeds in het eerste supplement tot den Prodromus onder den juisten naam vermeld Cfr. Arch. 1. III. p. 498); Helmond, Wtt.; — St. Pietersberg 1870, Groll; 1893, de Haas; Savelsche bosch bij Gronsveld 1894, Lindo; Gulpen, Un. 1883 (als *canina collina*); tusschen Vaals en Gulpen 1883, K.

β. **echinocarpa** (*R. echinocarpa* Crép.).

In Herb.: De Wijk bij Meppel 1865, H. d. V.; — duinen achter Overveen 1872, v. E.; — Wassenaarsche duinen 1833, S. S.; Waalsdorp, V. Z.; G. B.; — Domburg 1883, K.; tusschen Domburg en Oost-Kapelle 1877, O.

[Aanm.: De opstaande blijvende kelkslippen doen bij het laatste specimen aan een kruisingsprodukt met R. spinosissima denken; de bestekeling en alle overige kenmerken zijn volkomen aan R. rubiginosa gelijk. Misschien ook R. rubiginosa × tomentosa. De opgave Arch. 2. VI. p. 566 St. Pietersberg de Haas is gebleken betrekking te hebben op R. arvensis].

(Winschoten 1886, Schipper in herb. pr.; — Vollenhove 1893, L. in herb. pr.; — Hilversum 1886, Heinsius in herb. pr.; 1898, Struyk. in herb. pr.; tusschen Castricum en Beverwijk 1884, Costerus in herb. pr.; — wallen Delft, de Wit Hamer in herb. Posth.; — Koudekerksche en Domburgsche duinen 1889 en 1894, Ogt. in herb. pr.).

Bovendien: Twikkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Noord-Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 118); — Genneperhuis, S. en Lac. (Arch. 2. V. p. 10); Hamert,

Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld bij Munting en bij Sondel Fl. Fris.

* **R. rubiginosa × pimpinellifolia,** een hybride of tusschenvorm, ook in den Rhein-Pfalz waargenomen.

In herb.: Bij de hooge brug onder Markelo 1898, G. en V.; — Velsen, S. S. (*sepium?*); Aardenhout bij Haarlem, duingrond tusschen eikenhakhout 1871 en Volmeer achter Overveen 1872, v. E.; Overveen 1897, V.; Koningsbosschen achter Elswout bij Haarlem 1896, V.; Vogelenzang, Hinxt; — Waalsdorp (als *R. sepium*), V. Z.; Wassenaar 1833, S. S.

[Aanm.: R. pimpinellifolia *δ.* adenophora Gren. et Godr. T. p. 554: „Feuilles couvertes de glandes, pédoncules et calices semblablement hispides, glanduleux," (R. myriacantha DC.) schijnt mij dezelfde plant toe. In de duinen is een kruisingsprodukt vrij gemakkelijk; de exemplaren uit Markelo (Mei nog niet in bloei) zijn misschien echt myriacantha. Door v. Eeden werden nog afzonderlijk onderscheiden R. spinosissima × rubiginosa (Aardenhout Fl. Bat. No. 1101) en R. rubiginosa × spinosissima (Volmeer. Fl. Bat. No. 1131). Waarschijnlijk behoort hiertoe ook een exemplaar van Biervliet 1881 L. in herb. pr.].

487. R. agrestis *Savi* (*R. sepium* Thuill. et Fl. B. S. p. 388 et 808. *R. canina δ. sepium* Koch, Prodr. Ed. I. p. 81). Zij wordt gehouden voor *R. rubiginosa × canina.* Zonnige begroeide hellingen en in heggen. ♄. *Juni.*

In Herb.: Zuid-Beveland, v. d. B. (Bloemstelen bijna zonder stekels en klieren).

488. R. pomifera *Hermann.* In bergstreken, zelden wild; in Midden-Duitschland inheemsch, elders wegens de vruchten gekweekt en nu en dan verwilderd. ♄. *Juni–Aug.*

In Herb.: Groningen 1843, v. H.; — Bosch van Leuveren Harderwijk 1885, R. B.; Vorden 1878 en 1879, Groll; bosch bij de Laatste Stuiver tusschen

Zutphen en Vorden 1881, herb. O.; Uilenput in de Meerwijk bij Nijmegen 1851, Th. Abel.; 1864, v. H.; Nijmegen, B.; Ubbergen 1847, v. d. B.; tusschen Beek en Groesbeek 1868, O.; — Velsen 1848, B. W.; 1880 en 1881, Groll; — Haagsche bosch 1834, v. H.; — Zundert, Un. 1860; — Amby, Un. 1861.

Bovendien: Bergerduinen, Heerenduin bij Westerveld, Jachtlust, Velserduinen, Boekenrode bij Bentveld, v. E. (Arch. 2. I. p. 379); Hartekamp en Bennebroek, v. E. (Arch. 2. III. p. 302); — Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 118); — Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 10).

* **R. pomifera × pimpinellifolia.**

In Herb.: Niet bloeiend en zonder vrucht. Zandpoort 1871, Groll.

489. **R. tomentosa** *Sm.* In bosschen, heggen, op lichten grond. ♄. *Juni—Aug.;* vruchtrijpheid *Oct.—Nov.*

In Herb.: Voorst 1834 en Zutphen 1833, Wtt.; Vorden 1887, Groll; Winterswijk, Un. 1859; Nijmegen, B.; Weurt 1850, Th. Abel. (ingezonden als *tomentosa*, echter etiquet veranderd in *canina collina* scrips. S.); — Haarlemmerduinen 1847, O.; 's Graveland, G. Backer; — Zeelandia, Dumortier; Zuid-Beveland*), Noorddijk 1839, weilanden bij Kloetinge tusschen de twee zandwegen naar Kattendijke 1839, weilanden Hollandsche hoeve 1839, Kloetinge 1838 en bosschen onder Kapelle 1838, v. d. B.; (forma *gracilis*) Zuid-Beveland, v. d. B.; Goes, Wtt.; 1834, Wtt. (als *canina δ sepium*); Kloetinge 1841, v. d. T.; Middelburg, herb. v. H.; Waterlandskerkje 1861, en Zeeuwsch Vlaanderen 1859, A. W.; Zaamslag 1859, J. C. Douw; langs Kapitalendam Biervliet 1839, Lac.; — Oude schans Bergen op Zoom 1834 en Park Helmond, Wtt.

(Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels).

*) Van daar nog van 1874 in herb. Posth.

Bovendien: Willinkhof bij Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 199); — Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 279).

490. **R. dumetorum** *Thuill.* Tusschen struiken en aan heggen. ♃. *Juni.* Is door talrijke tusschenvormen met *R. canina* verbonden.

In Herb.: fl. *plen.* Amersfoort 1895, Garj; — Zuid-Beveland, en Hollandsche hoeve 1839, v. d. B.

491. **R. canina** *L.* In bosschen, heggen, tusschen struikgewas, aan kanten van wegen, akkers enz. ♄. *Juni—Juli.*

α. **vulgaris** Koch. (*R. canina* Fl. B. S.).

In Herb.: Terschelling 1887, V.; — Goutum, S.; Oosterwolde (fl. *albo*), v. H.; — Haren 1833, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen en zandberg bij Kampen 1849 en Zalkerbosch 1848, R. B.; Grafhorst 1849, T.; Deventer 1876, K.; Almelo, Un. 1870; — Harderwijk 1849, R. B.; tusschen Elburg en Harderwijk 1833, Wtt.; Zutphen 1881, C. v. d. Broek; Bronsbergen 1828, G. B.; Vorden 1878, Groll; Winterswijk, Un. 1859; Beekbergerwoud 1869, S.; Rheede, v. H.; Lobith 1837, V. Z.; Beek bij Nijmegen 1853, O.; Oosterhoutsche bosch (*sepium*), Th. Abel.; Doorwerth, Buse; Hoevelaken, R. B.; — Amersfoort 1892, Garj.; Vossegat bij Utrecht, D. S.; Bunnik 1842, Bierens de H. (P. N. S.); Klein Ameliswaard, v. d. T.; Grebbeberg 1851, O.; Wikkenburg 1827, Wtt.*); — Muiderberg, Exc. 1882; Naarden 1864, O.; Velsen, v. S. V.; Bloemendaalsche bosch 1836, Mb.; Kerb.; — duinen Holland, Forsten; Noordwijk, Mb.; Lisse, Dz.; Wassenaar, Un. 1851; duinen 's Gravenhage, V. Z.; — Bruinisse (Duivel.) 1887,

*) Met Rhodites rosae, de Bedeguar. Het etiquet vermeldt: „Zij worden veel om Zutphen gevonden. De uitwassen worden door de boeren genoemd weegedoorn en op Genever als bitter getrokken."

L.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Goes (forma *gracilis*), v. d. B.; Zwake, Noorddijk, weiland Holl. hoeve voorbij Schipper Wezeling 1839, Scheldedijk bij IJersekendamme 1839, Driewegen 1840, 's Gravenpolder 1838 en Kloetinge 1838, v. d. B.; Walcheren, de Witte van Citters; Waterlandskerkje 1861, en Hoek 1854, A. W.; — Boxtel, v. Hov. (als *rubiginosa*).

(Tusschen Suameer en Nijega 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Rottevalle, J. Kuipers; — Groningen, Haren, Onnen, de Punt, Oosterbroek, Eelde, Paterwolde, Peize, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; tusschen Harendermolen en Haren 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Hardenberg 1892, L. in herb. pr.; Heino, Un. 1885, Struyk. in herb. pr.; Zwolle 1901, L. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; — Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Ruurlo 1881, Ensink in herb. L.; Garderen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Zeddam 1901, Struyk. in herb. pr.; — Westerbouwing 1878, L. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; — Werkhoven, — Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; Oud Valkeveen 1894, Struyk. in herb. pr.; — Devel bij Heerjansdam 1885, Posth. in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Koudekerke 1874 en Biervliet 1881, L. in herb. pr.; — Cuyk aan de Maas 1897, Rieter in herb. pr.; St. Pietersberg, Exc. 1889, Struyk. in herb. pr.).

Bovendien, zonder opgave van varieteit: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Ane, Emmen, Odoorn, Weerdingė, Valthe, Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); — Steenwijkerwold, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Nieuwe Wetering, tus-

schen Heino en Wijhe, U n. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); — Almelo, Albergen, Vriezeveen, Delden en Twikkelerbosch, U n. 1870 (Arch. 2. I. p. 195 en 199); Hengelo, Twikkel, Borne, Oldenzaal, de Poppe, U n. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); Markelo, Enter, — tusschen Eibergen en klooster Zwilbroek, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Ruurlo, U n. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Eibergen, U n. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Terborg, U n. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); — Callantsoog, Petten, Bergen, Schoorl, Overveen, Vogelenzang, Heemstede—Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 379); — Haamstede, U n. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 112); — Woensdrecht, U n. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Velden, Blerum, Hamert, Wansum, Wel, U n. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); — Sint Pietersberg, Gronsveld Amby, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Epen, Sittard, U n. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, U n. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Bruman en Munting.

β. **Andegavensis** (*R. Andegavensis* Bastard).

In Herb.: Haren 1826, v. H. (als *psilophylla*); 1854, v. H. (als *ambigua?*)

γ. **dumalis** *Bechst.*

In Herb.: Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Zuid-Beveland, v. d. B. (als form. *squamosa* Rau en form. *glandulosa* Rau).

(Hardenberg 1893, L. in herb. pr.).

δ. **urbica** *Léman.* (*R. can.* var. *platyphylla* Rau).

In Herb.: Paterwolde, v. H.; — Luttekersteeg bij Zwolle 1895, L.; Aane 1868, v. d. Scheer (herb. O. nº. 221 als *β. dumetorum*) bij enkele veranderd in *urbica*); Deventer, — Twello, Terwolde 1845, T. (als *dumetorum*); Vorden 1878, Groll; Voorst, Wtt.; Rheede, v. H.; Nijmegen, B.; N.

en Th. Abol.; — Marienweerd 1837, Lac.; Klein Amoliswaard bij Utrecht, v. d. T. (als *dumetorum*); Achttienhoven 1842, Lac. (als *dumetorum*) — Wassenaar, V. Z.; Wassenaarsche duinen 1833, Wtt.; — Schouwen, Dz.; Kloetinge 1838, weilanden Hollandsche hoeve voorbij schipper Wezeling 1839, Driewegen 1838, 1840, Galghoek 1839, Zuid-Beveland 1845 (als *dumetorum*) en Noorddijk 1839, v. d. B.; Domburg 1892, B. Jelgorsma; Nieuw en St. Joosland 1878, L.; Hulst 1845 (als *dumetorum*), en Linie aldaar 1845, v. d. B.; — tusschen Bern en Herpt, v. Hov. (als *sepium*).

[Aanm.: Hardenberg, L. (Arch. 2. VI. p. 321) schijnt mij te zijn R. canina dumalis].

(Steenwijkerwold 1892, L. en Bruinisse 1887, L. in herb. pr.).

ε. **ramosissima** *Rau.*

In Herb.: Zuid-Beveland, v. d. B.

ϑ. **collina** *Jacq.*

In Herb.: Sloot bij Boxtel, v. Hov.

Bovendien: In een heg te Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 274); — Gulpen, Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 10).

η. **insignis.**

Voorst 1832, Wtt.

492. R. cinnamomea *L.* Sierstruik van Zuid-Duitschland, somtijds op heuvels en in heggen verwilderd; veelal met half gevulde bloemen. ♄. Bloeitijd wordt opgegeven van *Mei—Juni.*, bij ons echter later. *Juli—Aug.*

In Herb.: Apeldoorn 1877, v. Voen; Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen (fl. *pl.*) 1847, Th. Abel.; — Borgerbosch (fl. *pl.*) 1836, Kerb. e. h. Mb.; Beverwijk (fl. *pl.*) 1865, en Velsen (fl. *pl.*) 1865, H. d. V.; 1872, Groll; Breesaap (fl. *pl.*) 1837, Buse; 1837, Mb.; Duin en Kruidberg bij Zandpoort 1839, Mb.; Lindenheuvel bij Bloemondaal (altijd fl. *pl.*) 1869, v. H.; — duinen Katwijk (fl. *pl.*), Perin; 1836, Lac.; Gradeorwerk bij Katwijk

1834 en 1835, Mb.; Leiden 1838, Buse; — Steenbergen bij Bergen op Zoom 1832, Wtt.; tusschen Liesbosch en de Beek 1897, V.

β. **foecundissima** *Münchh.*

Gradeerwerk Katwijk 1839, v. d. T.

(Bergen op Zoom 1834, Wtt.; — Brummen 1891, Ensink in herb. L.; — Zuid-Beveland, de Wit Hamer in herb. K. A.).

Bovendien: St. Jansteen, v. d. B. en B. W. (Arch. 1. IV. p. 279) — Fort Isabel bij Vucht en Boxtel, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 277); — bosch te Wylre, Lac. (Arch. 2. V. p. 10).

Voorts vermeld bij Pelletier, Hondius en Munting.

493. R. pimpinellifolia *L.* (*R. spinosissima* L. en Fl. B. S. p. 386). Zonnige heuvels op zandbodem, voornamelijk in de zeeduinen. ♄. *Mei—Aug.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1869, Holk.; S. P. Huizinga; Hoorn op Texel 1868, Holk.; Miente aldaar (met roode bloemen) 1882, Groll; Terschelling 1886, K.; Midsland en Hoorn aldaar, Un. 1886; Ameland, S. P. Kros; Hollum op Ameland 1868, Holk.; — Borle bij Deventer 1846, T.; — Nijmegen, Perin (?); — Amersfoort, v. H.; Beerschoten bij de Bilt, en Hardenbroek bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Bergen, v. d. Veen; Wijk aan Zee, Exc. 1860; Beverwijk 1860, S.; IJmuiden, Exc. 1881; Velserbosch, Exc. 1882; Velsen, M. D.; 1848, T.; R. B.; v. d. B.; Breesaap, v. H.; Velserend 1869, Hoek; Santpoort 1867 en 1868, O.; 1868, v. Tuinen; Bloemendaal 1845, O.; 1872, Boerl.; Overveen 1832, v. H.; Mb.; 1836, Buse; 1870 en 1872, Groll; 1872 en 1873, Boerl.; Exc. 1878 en 1883; Haarlem 1837, de Vriese; Kerb.; 1838, Romb.; Cayaux; 1839, C. D. L. W. herb. B. W.; 1842, Heybrock (P. N. S.); Aardenhout, v. d. T.; — Noordwijk, v. H.; 1853 en 1894, S.; Katwijk 1832, S. S.; 1832, Wtt.; Mb.; Dz.; 1838, Lac.; B. W.;

Exc. 1886; Wassenaar, Dz.; Zorgvliet, 1826, V.Z.; 's Gravenhage 1836, V. Z.; G. B.; R. B.; Scheveningsche boschjes en Loosduinen, Destrée; — Walchersche duinen, v. d. Feen; Hulst 1835, v. d. B.; B.W. en v. d. B.

Bovendien: Callantsoog, Petten, Castricum en Heemskerk, v. E. (Arch. 2. I. p. 379), ook Un. 1891 als var. *intermedia* met groene en bruinroode bladeren (Arch. 2. VI. p. 236). Deze varieteit bevindt zich ook in herb. L. van Katwijk, 1876; — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 118).

Voorts vermeld bij Dodoens (Stirpium en Kruijdt Boeck), v. Voorst en Munting, Maurik de Gorter, Baarn Fl. B. S.

[Aanm.: De opgaven Borger en Rolde zijn, wat eerstgenoemde groeiplaats betreft, gebleken te zijn R. rubiginosa (zie aldaar); evenzoo de opgave van de Haas, St. Pietersberg bij Slavante (Arch. 2. VI. p. 566), die betrekking heeft op R. arvensis].

494. R. multiflora *Thunb.* Sierstruik uit China en Japan, wegens zijn rijkbloemigheid hier en daar in tuinen gekweekt. ♄. *Juni.*

In Herb.: Bij de Kennemerbrug Haarlem 1894, v. E.

Subordo Pomoideae *Focke.*

(Ordo *Pomaceae* Lindl. et Prodr. Ed. I. p. 81.)

Crataegus *L.*

495. C. Oxyacantha *L.* (*C. Oxyacanthoïdes* Fl. B. S. en v. H. Bijdragen II. p. 116). In heggen, bosschen enz.; de gewone heggenplant; in tuinen ook met dubbele bloemen. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Groningen, v. H.; 1832, Wtt.; Sterrebosch aldaar 1845, (wie?); Glimmen bij Groningen 1870, en Essen bij Groningen 1835, v. H.; — Valthe 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, R. B.; Zwolle 1893, en Haerst bij Zwolle 1894,

L.; Delden, Un. 1895; — Apeldoorn 1882, K. A.; Voorst 1840, Buse; Zutphen 1838, Buse; Wtt.; Vorden 1887, Groll; Ruurlo 1885, Ensink; Winterswijk, Un. 1859; Beekbergerwoud 1869, S.; Arnhem, Thomson; Heumen 1850, Lac.; — Beugen, Un. 1853.

(Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; — Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; tusschen Wassenaar en Katwijk, 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; — Brigdamme 1899, Ogt. in herb. pr.).

β. fol. **bi-serratis**. Ruurlo 1885, Ensink in herb. L.

Bovendien: Goutum, S. (Arch. 1. V. p. 192); — langs de Oude Wetering tot aan den weg Raalte—Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); — Ubbergen, Beek en Berg en Dal, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 275); Doorn 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 70); — Bergen (talrijk), v. E. (Arch. 2. I. p. 380); — Walcheren, Noord-Beveland, Schouwen en Duiveland, West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 118); — Epen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld bij Pelletier, Hondius? Munting en Bruman.

496. C. monogynus *Jacq.* Langs boschranden, in heggen en in duinvalleien; meestal als heggen aangeplant; in tuinen met roode bloemen. ♄. *April—Juni.*

In Herb.: De Koog op Texel, Holk.; Oostereind Terschelling, Un. 1886; — Arum 1875, J. M. de Boer; — Groningen, v. H.; — Meppel, Cayaux; — Kampen, R. B.; 1847, T.; Katerveer bij Zwolle 1851, T.; Ittersum bij Zwolle 1894, L.; Deventer 1877, K.; Almelo, Buse; — Harderwijk 1864, R. B.; Leesten 1849, Gronem.; Rheede (fl. *rubr.*), v. H.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Berg en Dal 1866, v. H.; — Schothorst bij Amersfoort, Garj.; Utrecht 1835, Wtt.; (met kiemplanten) O.; Houten, v. H.; — Naarden

1864, O.; Brederode en Bloemendaal 1847, B. W.; Bloemendaal 1868, O.; Bloemendaalsche bosch, Buse (met kiemplanten); Woestduin 1873, Vogelenzang en Overveen 1872, Boerl.; Brouwerskolk bij Haarlem 1835, Mb.; Haarlem 1872, Groll; — Keukenhof bij Lisse, Exc. 1887; Leidon, Dz.; 1839, B. W.; Katwijk, Exc. 1886; Haagsche bosch, V. Z.; Wassenaarsche duinen 1833, S. S.; Scheveningsche boschjes, R. B.; Staalduin 1845, v. d. T.; Voorne 1899, Jongm.; — Zeeland, Forsten; Zuid-Beveland, v. d. B.; Koudekerke 1845, v. d. Cop; Vlissingen 1881, Buysman; St. Kruis 1861, Hoek 1854 en Zeeuwsch Vlaanderen 1864, A. W.; — wallen Breda, v. A.; Groot Deuteren 1847, v. Hov.; St. Jansbeek, Boxmeer, Un. 1853.

(Haren, Eelderwolde, Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Apeldoorn 1878 en Voorst 1878, K. A. in herb. pr.; — Culemborg, de Haas in herb. pr.; Odijk, Slijk-Ewijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Muiderberg 1885, Heinsius in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; tusschen Lisse en Sassenheim 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Noordwijk 1886, Struyk. in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Boxtel 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Plasmolen, Un. 1898 Schipper in herb. pr.).

Door den Heer Lako werdon verzameld exemplaren

a. met vinlobbige bladen:

Apeldoorn 1882; — Zwollo 1894, en — Koudokorke 1878, L. in herb. pr.

b. met vindeelige bladen:

Zwolle 1893 en 1894, — Koudekerke 1874, L. in herb. pr.

c. met vinspletige bladen:

Zwolle 1894, — Oostkappelle 1877, Frederiks en Koudekerko 1874, L. in herb. pr.

Bovendien: Steenwijkerwold, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Giethoorn, U n. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); — tusschen Oude Wetering en den weg Raalte—Wijhe, U n. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); — tusschen Zutphen en Bronsbergen, U n. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); Brielle, U n. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 113); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Velden, Hamert, Wansum, U n. 1893 (Arch. 2. VI. p. 57); Valkenberg enz., U n. 1861; Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, U n. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Mespilus *L.*

497. M. germanica *L.* Inheemsch in Midden-Duitschland, elders als sierstruik of ter wille van de vruchten gekweekt en somtijds volkomen verwilderd. Deze vorm is altijd gedoornd, terwijl de gekweekte exemplaren de doorns veelal missen. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Kamperveen 1854, R. B.; — Beekmansdal bij Ubbergen 1843, Th. Abel.; Meerwijk bij Nijmegen 1850 en 1867, Th. Abel.; 1867, v. H.; Marienboom bij Nijmegen, Th. Abel.; Ubbergen 1882, K.; — Mook, Th. Abel.; Koningsveen bij den Plasmolen 1898, G.; Meerssen 1866, en Wylre 1866, H. d. V.; Slenaken 1885, K. en G.; tusschen Valkenberg en Houthemmerberg, G.

(Ruurlo 1885, Ensink in herb. L.; — Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Noordwijk 1885, — en Geulem 1889, Struyk. in herb. pr.).

Bovendien: Walcheren en Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 118); Zuid-Beveland, Noord-Beveland, Schouwen en Duiveland en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 113).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Cydonia *Tourn.*

498. **C. vulgaris** *Pers.* Afkomstig uit het Oosten; bij ons wegens de ingemaakt eetbare vruchten bijna altijd langs slooten gekweekt; misschien een enkele maal verwilderd. ♄. *Mei–Juni.*

In Herb.: 's Gravenhage 1833, I. d. L. e. h. Groll. (Slootkant bij Sint Laurens 1899, Ogt. in herb. pr.).

Pirus *L.*

499. **P. communis** *L.* Loofbosschen, hier en daar in heggen verwilderd, algemeen aangeplant in vele verscheidenheden. ♄. *April–Mei.* De wilde soort is bekend als *P. communis* L. *glabra* Koch.

In Herb.: Bosschen tusschen Beek en Berg en Dal 1848, Th. Abel.; – duinen Scheveningen, V. Z.

Bovendien: Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); – al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 119), behalve St. Philipsland (Arch. 2. VI. p. 113).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman; Zalkerbosch bij de Gorter en wouden van Friesland bij Meese.

500. **P. Malus** *L.* Als de vorige; algemeen aangeplant in vele verscheidenheden, nu en dan verwilderd. ♄. *Mei.* De wilde soort is *P. Malus* L. *acerba* = *P. acerba* D.C.

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; – Houten, v. H.; tusschen Houten en Schalkwijk, D. S.; – Bloemendaalsche bosch 1835, Mb.; – Wassenaar 1833, Wtt.; duinen bij Waalsdorp, V. Z.; – Noorddijk bij Kattendijke 1840, heggen bij Oostkapelle 1840, en heggen Domburg, v. d. B.

(Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; – Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; – 's Gravenhage 1872, Posth. in herb. pr.).

Bovendien: Bergerduin, v. E. (Arch. 2. V. p. 380); Duinenberg, v. E. (Arch. 2. III. p. 302); Vogelenzang, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 119) behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 113); — Rosmalen, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 277).

Voorts vermeld door Bruman; Zalkerbosch en Groningen, de Gorter; wouden van Friesland, Meese.

501. **P. arbutifolia** *L.* f. var. **erythrocarpa.** Noord-Amerika, bij ons gekweekt en nu en dan verwilderd. ♄. *Mei.* Meestal wordt *P. arbutifolia melanocarpa* aangekweekt, die elders in verwilderden toestand werd aangetroffen.

In Herb.: Buitenplaats de Bult bij Steenwijk 1892, G. en Heinsius; — Binnenzijde der duinen tusschen houtgewas te Domburg 1875, A. W.; 1876, Frederiks; kreupelbosch bij Oostkapelle 1877, L.

Sorbus *L.*

502. **S. aucuparia** *L.* In bosschen en tusschen struikgewas. Vaak aangeplant als sierboom. ♄. *April —Juni.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; — Haren 1832, v. H.; Groningen, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Deventer, T.; Diepenveen 1877, K.; — bosschen Hulshorst bij Harderwijk 1850, R. B.; Voorst 1834, Wtt.; Ruurlo 1882, Ensink en L.; Wolfheze 1856, O.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; tusschen Beek en Ubbergen 1853, O.; — Amersfoort 1847, M. J. Cop; Liniedijk Amersfoort 1891, Garj.; Hoevelaken 1862, R. B.; Driebergen, v. H.; Doorn 1869 en Zeist 1869, O.; bosch aan de laan van Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Uithoorn tuin 1872, Boerl.; Ananasbosch tusschen Schagen en Callantsoog 1901, G. en Jongm.; Kruisberg 1840, Buse; Zomerzorg 1840, Romb.; Bloemendaal 1845, B. W.; 1868, O.; Woest-

duin 1873, Boerl.; Vogelenzang 1870, Hoek; Aardenhout 1837 en Haarlemmerhout 1840, Buse (kiemplanten); — Keukenhof Lisse, Exc. 1887; Sassenheim, Kerb.; Postbrug aldaar, Mb.; Warmond, Forsten; Leiden, Dz.; Wassenaar 1832, S. S.; J. A. v. Dissel; S.; Backershage, Pierot; Haagsche bosch 1835, Mb.; 1836, Lac.; G. B.; Fockema; 's Gravenhage 1826, V. Z.; 1832, I. de L. ex herb. Groll; Zorgvliet, V. Z.; Scheveningsche boschjes, R. B.; — Walcheren 1841 en Domburg 1840, v. d. B.; Axel 1858, A. W.; — Ginneken 1880, Boerl. (jonge plant); Ulvenhoutsche bosch, v. A.

(Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; — Heino 1890, L. in herb. pr.; — bosch Terbeek bij Elburg 1847, Alpherts in herb. pr.; Apeldoorn 1851—1877, K. A. in herb. pr.; Doorwerthsche bosschen 1880, Schipper in herb. pr.; Zandbergen bij Naarden 1898, Koning in herb. pr.; Spaanderswoud bij 's Graveland, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Muiderberg 1885, Heinsius in herb. pr.; Sphagnetum Diemen 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; Overveen, Sleeuwijk en Werkhoven, C. A. Backer; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — bovenste molen Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Hoogeveen, Zwinderen, Emmen, Sleen, Valthe, Weerdinge en Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 2. V. p. 246); — Steenwijkerwold, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Bekkum, Twikkel, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); Markelo—Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Kannenburg bij Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 184); Terborg, Un.

1885 (Arch. 2. IV. p. 403); — Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Bergen, tusschen Alkmaar en Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Heilo, Heemskerkerduinen, Velsen, — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); — Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 113); — Hoogerheide, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch, 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Plasmolen, Abel. (Arch. 2. V. p. 10); Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 10); Epen, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld bij Pelletier.

Amelanchier *Medikus.*

503. A. vulgaris *Moench.* Sierstruik van Midden-Duitschland; vaak aangeplant en nu en dan volkomen verwilderd. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Onder hakhout langs den weg van Heino naar Nijenhuis 1890, L.; Nijenhuis, Un. 1888; — schijnbaar in het wild op den Uilenput bij Nijmegen (in de ster, niet ver van de preekstoel „wit appeltje") 1870, v. H.; — tusschen 's Gravenhage en Wassenaar, R. B.; — St. Pietersberg boven de Roode Haan 1894, de Haas.

(Aardenhout, A. C. J. v. Goor in herb. pr.).

Bovendien: Ubbergen 1872, Th. Abel. (Arch. 2. II. p. 203).

504. A. canadensis *Torr.* et *Gray.* Sierstruik uit Noord-Amerika, bij ons aangeplant en een enkele maal verwilderd. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Apeldoorn 1874, K. A.; 1878, K.; — Doorn 1874, H. d. V.; — Aardenhout 1871 en 1872, (v. E.?); Haarlemmerhout 1862, H. d. V.; 1870, Groll; 1872, v. E.; 1874, H. d. V. (nog in 1897, herb. Ogt.).

(Kreupelhout nabij den Bentheimschen straatweg

bij Almelo 1882, Dr. W. Gleuns in herb. Posth.; — Twello 1877, K. A. in herb. pr.; Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels; — Sphagnetum Diemen 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; als *a. Botryapium* D.C. 1884, Heinsius in herb. pr.).

Bovendien: Meerwijk, v. H. (Arch. 2. I. p. 239); — Bentveld, Boekenrode, Marienbosch, achter Elswout en Haarlemmerhout, sedert 1866 zeer vermenigvuldigd, v. E. (Arch. 2. I. p. 380).

Ordo Onograceae *Juss.*

Tribus Onogreae *D.C.*

Epilobium *L.*

505. **E. angustifolium** *L.* Op beschaduwde plaatsen, vooral in zandige streken; hier en daar aangevoerd. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Coxdorp Texel 1860, Lac.; Schiermonnikoog 1860, S.; — Oudega 1829, v. H.; Oenkerk, S.; Joure, herb. v. H.; Heerenveen, Dz.; Wolvega, Un. 1881; Hardegarijp 1838, Buse; Kollum 1873, Schuringa; Ibbenburen 1837, V. Z.; Zwaagwesteind 1865, H. d. V.; — Slochteren, v. H.; Boven Eexta, Strat.; tusschen Oosterwolde en Appelscha 1828, v. H.; — Odoorn 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Zalk 1846, T.; Vilsteren 1865, H. d. V.; Zwolle, Wtt.; Herfte nabij Zwolle 1891, L.; Agnietenberg aldaar 1870, Hoek; Deventer, Halb.; Schalkhaar 1876, K.; Brinkgreve, Romb.; Heino en Raalte 1901, L.; Ampsen 1875, O.; — Hattem 1865, H. d. V.; Twello, P. v. Delden; Essenburg bij Harderwijk 1866, bosch van Leuveren 1850 en Hulshorst bij Harderwijk 1852, R. B.; Voorthuizen 1897, V.; Hoenderlo, Un. 1890; Apeldoorn 1872, K. A.; Park 't Loo, M. D.; 1858, O.; Gorssel 1881, C. v. d. Broek; Zutphen, Wtt.; 1863,

de Br.; tusschen Zutphen en Vorden 1850, Gronem.; Vorden 1873 en 1875, Groll; Ruurlo op het molenbergje 1885, Ensink; Rosendaal Arnhem, v. H.; Sonsbeek 1842, Tilanus (P. N. S.); Velp 1896, Ogt.; Hoevelaken, R. B.; — Dennenbosch Hertekop, Garj.; den Heem bij Amersfoort 1837, D. S.; Soesterbosch 1837, Stegerhoek; Zeisterbosch 1851, O.; Soestdijk (fl. *albis*), L. Marchand; Amerongsche berg, herb. v. H.; de Bilt, v. H.; 1837, Mb.; bosch van Westreene, Kerb. en Mb.; Utrecht (fl. *albis*) 1833, de Br.; Wikkenburg, Wtt.; Sphagnetum Diemen 1857, Knüttel; Berg en Dallust Hilversum, v. d. T.; Naarden 1844, O.; Bergerduin 1870, H. d. V.; Uitgeest 1893, Groll; Breesaap 1840 en 1842, Buse; Groot Bentveld, E. B. Asscher; Haarlem, de Vriese; duin Heemstede, Kerb.; — Bennebroekerduin 1835, Mb.; Hillegom, S. S.; Noordwijkerhout, Dz.; 1840, B. W.; Wassenaar 1834, V. Z.; G. B.; 1857, Coll. Nat.; 's Gravenhage, R. B.; in de goot van een oud huis Prinsenstraat Dordrecht 1879, en spoordijk Sliedrecht 1895, Posth.; — Haamstede, Un. 1894; Zuid-Beveland, Wilhelminapolder 1846, en Oost-Kapelle 1840, v. d. B.; Zuiddorpe 1855, A. W.; — Breda 1841, Lac.; Liesbosch, v. A.; Sprang, Thomson; Rosmalen, v. Hov.; Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel.

(Tusschen Terhorne en Akkrum 1868, v. Tuinen in herb. pr.; huis ter Heide bij Langweer 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Oranjewoud 1872, Costerus in herb. pr.; 1892, V. Suringar in herb. pr.; Rottevalle, J. Kuipers; — Groningen, Onnen, — Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi; — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Gramsbergen 1894, L. in herb. pr.; Nijenhuis, Un. 1888 in herb. Struyk.; — tusschen Garderen en Uddelermeer 1890, J. Schook in herb. J. J. Smith; Huinen, Culemborg, C. A.

Backer; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Westervoort, K. F. W. Rooseboom in herb. Heukels; Hatert 1881, Posth. in herb. pr.; — Maarsbergen 1893, Struyk. in herb. pr.; Oudwijk bij Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; de Bilt en Utrecht, W. C. v. Embden; Werkhoven, C. A. Backer; Overlangbroek, Driebergen, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; — zanderij Hilversum 1898, Koning in herb. pr.; Haarlem, Overveen, C. A. Backer; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome in herb. Heukels; — Endegeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; — Kruisland, F. Janssens in herb. Heukels; Oranjezon onder Vrouwenpolder 1892, Ogt. in herb. pr.; Koudekerke 1876, L. in herb. pr.; — Grave 1889, J. Jorna in herb. de Haas; Boxtel 1898, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Steenwijkerwold, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Heino en Nieuwe Wetering en tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Borne, Nieuwkerkerveen, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); Markelo, tusschen Diepenheim en Goor, — Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Willinkhof bij Winterswijk, Varsseveld, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Ubbergen, Beek, Oosterhoutsche bosch, tusschen Lent en Oosterhout, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 275); — Groeneveld 1880, Trompenberg 1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 526); — Schoorl en Vogelenzang, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); — Balsche straatweg bij Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch.

2. V. p. 545); – Blerik, Hamert, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Meerssen, Gulpen, Epen, Un. 1861; Oud Valkenburg, H. d. V.; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. 313).

Voorts bij Pelletier en Munting.

β. **minor.** Gehakt dennenbosch te Hoenderlo bij Epe, Un. 1890.

[Aanm.: Volgens Beijerinck een geval van dimorphie, aangezien de helmhokjes niet openspringen, dus een physiologisch vrouwelijke plant].

506. E. hirsutum *L.* Langs rivieren, beken en sloten; op moerassige plaatsen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: De Westen op Texel 1868, Holk.; tusschen West Terschelling en Midsland, Un. 1886; duinen Ballum op Ameland 1896, V.; boschje bij 't dorp Schiermonnikoog 1860, S.; tusschen het Badhuis en den vuurtoren Schiermonnikoog 1897, V.; – Pikmeer bij Grouw 1840, (wie?); Beetgum, S.; Bergum, Sprée; Bolsward 1867, J. M. d. B.; Rijperkerk 1849, S.; – Groningen, v. H.; Eexta, Strat.; – Meppel, v. Heijn.; – Kampen, T.; 1847, R. B.; 1869, Hoek; Deventer, Halb.; – Harderwijk 1866, en Essenburg bij Harderwijk 1863, R. B.; Twello 1876, K.; Apeldoorn, Thomson; Beekbergerwoud 1850, en Beekbergen 1881, K. A.; Borculo 1877, K.; Nijmegen, B.; Lent en Hatert, N. en Th. Abel.; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); – langs de Eem bij Amersfoort 1892 Garj.; Zeist 1853, O.; Vossegat bij Utrecht 1835, D. S.; Utrecht 1835, Wtt.; 1856, Coll. Nat.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Luneburg bij Neerlangbroek, v. d. T.; – 't Gooi 1828, Wtt.; Naarden 1864, O.; Amstelveensche weg 1842, Heijbrock (P. N. S.); Jaagpad 1839, Romb.; Schinkel, Fl. Amst.; Uithoorn 1870, Boerl.; Oud Loosdrecht, P. A. Richard; Zijdelmeer Uithoorn, Boerl.; Klokkewiel bij Hoog Carspel, M. D.; Breesaap 1871,

Boerl.; Spaarndammerweg, Kerb.; Haarlemmerliede 1838, Buse; Haarlemmermeer bij de Crucquius 1852, D. J. Coster; Overveen, v. H.; Haarlem, Splitg.; — Leiden, Dz.; Mb.; Leiderdorp 1842, O.; Katwijk, B. W.; Wassenaar zanderij 1832, S. S.; 's Gravenhage, V. Z.; I. de L. ex. herb. Groll; R. B.; Loosduinen, Un. 1851; Destrée; Voorne 1835, v. Rees; Fijenoord 1846, Groshans; 1870, O.; Devel Groote Lind 1882, V.; Dordrecht, M. J. Cop; Biesbosch bij Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1864, A. W.; — Werkendam 1835, Lac.; Moerdijk 1862, de Br.; Oudenbosch 1889, de Haas; Bernsche dijk 1847, v. Hov.; Stratum 1901, Rovers; — Maastricht 1870, Groll; Pieterberg, Beek en Gulpen, Un. 1883; Oud Valkenberg 1864, H. d. V.; Geul bij Geulhem 1901, V.

(Tusschen Oldeboorn en Akkrum 1863, Holk.; tusschen Terhorne en Akkrum 1868, Bergumerdam bij Bergum 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Leens, J. Borgman; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Terwolde 1851, K. A. in herb pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; — station Bussum 1899, Koning in herb. pr.; 't Gein 1898, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; boomkweekerij v. Groenewegen Amsterdam 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; Velserend 1884, Heinsius in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer; Haarlemmermeer, F. Hulk in herb. Heukels; — Lisse 1893 en Leiden 1892, V. Suringar in herb. pr.; Voorschoten 1885, Struyk. in herb. pr.; Gouda 1885, Posth. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; 1874, K. A. in herb. pr.; waterkanten Rijsoord 1892 en Papendrecht 1878, Posth. in herb. pr.; Herkingen

1871, Costerus in herb. pr.; — Walcheren 1873, L. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Middelburg 1891, Ogt. in herb. pr.; Mevr. Snellen; IJzendijke, P. J. v. Roosendaal in herb. Heukels; — onderste molen Venlo 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Rottum, Holk. (Arch. 2. I. p. 380); — Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Eibergen, Un 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Ubbergen, Beek, Beuningen en Oosterhout, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 276); — Bergen, Heilo, Castricum, Bloemendaal, Vogelenzang, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Schouwen en Duiveland, Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 119); Haamstede, Renesse, Un. 1864 (Arch. 3. I. p. 49); St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 113); Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 279); — Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Meerssen, Gulpen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861, Beek—Elsloo, Wylre—Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld bij Munting.

507. E. parviflorum *Schreb.* Langs slootkanten en op moerassige gronden. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Eierlandsche huis op Texel 1868, Holk.; Texel 1857, Harting; Koog aldaar 1860, Lac.; — Leeuwarden 1849, S.; — Eexta, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; Borger 1859, Lac. en S.; — Steenwijkerwold, Un. 1892; Kampen 1847, R. B.; Zalk, T.; 's Heerenbroek tusschen Kampen en Zwolle 1872, Hoek; Ittersum bij Zwolle 1900, L.; Deventer, S. S.; Halb.; Pothoofd aldaar, K.; Borne, Un. 1895; — Harderwijk 1866, R. B.; Zutphen 1863, de Br.; Leesten bij Zutphen 1850, Gronem.; Vorden 1875, Groll (fol. *variegatis*); Ruurlo 1883, Ensink; Borculo, Un. 1859; Beekbergerwoud 1869, S.; Claren-

beek bij Arnhem 1842, Tilanus (P. N. S.); Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Beek 1849, en Ooische dijk 1847, Th. Abel.; — Amersfoort 1893, Garj.; tusschen Bunnik en Driebergen 1857, Knüttel; Bunnik, C. A. Bergsma; Odijk 1867, Knüttel; Utrecht, D. S.; 1835, Wtt.; v. H.; 1857, Coll. Nat.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; tusschen Utrecht en Houten 1827, Wtt.; 1839, v. d. T.; Wickenburg 1828, Wtt.; — Kerkhof Muiderberg 1861, O.; Amstelveensche weg, v. H.; Amsterdam, Fl. Amst.; (fol. *ternis*) v. H.; Funen aldaar 1845, Richard; Sloterweg 1830, Romb.; Hoogkarspel en Zwaagdijk 1894, Sanders; Hoorn, Bergsma; Velsen 1870, Groll; Breesaap, (Buse?); Bloemendaal 1835, en Zomerzorg, Mb.; Overveen 1872, Boerl.; Woestduin bij Haarlem (fl. *alb.*), v. d. T.; Haarlem, Buse; 1841, de Vriese; v. H.; 1871, Groll; Heemstede 1872, O.; Vogelenzang 1871, Boerl.; Haarlemmermeer 1851, Miquel; — Leiden, Pierot; B. W.; O.; Katwijk 1842, B. W.; Mallegat Katwijk 1832, S. S.; Mb.; Spanjaardsbrug Leiderdorp 1846, O.; zanderij Wassenaar 1832, Pierot; 's Gravenhage, R. B.; Kanaal aldaar, V. Z.; duinen bij 's Gravenhage, G. B.; tusschen den Haag en Loosduinen, v. d. T.; Loosduinen, Un. 1851; Rotterdam 1850, O.; Rockanje, Un. 1887; Dordrecht 1836, Lac.; M. J. Cop; de Mijl Dubbeldam 1883, C. v. d. Broek; Heikop bij Vianen, Mb.; 1834, D. S.; — Haamstede, Un. 1894; Zuid-Beveland 1839, Wilhelminapolder, Zwake, Kloetinge enz. 1838, v. d. B.; Oranjezon 1879, L.; Domburg, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; tusschen Axel en Hulst 1838, v. d. T.; — Wouw, Un. 1896; Loopschans Breda, v. A.; Sprang, Thomson; Oudenbosch, de Haas; fort Crevecoeur, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; Stratum 1901, Rovers en v. Roessel; — Sittard 1883, K.; Susteren 1895, G. en V.; Maastricht 1870, Groll; Beek, Un. 1883; Oud Valkenberg, Exc. 1889.

β. **verticillatum** *v. d. Bosch* Enum.

In Herb.: Leiden, Mb.; — 's Gravenpolder 1845, v. d. B.

(Jelsum 1872, v. Tuinen; Hallum 1866, H. R. v. d. Ley in herb. v. Tuinen; — bosch te Winschoten (fl. *albis*) 1898, Schipper in herb. pr.; Leens, J. Borgman; — Oldenzaal (fl. *albis*), Mevr. Snellen in herb. Heukels; — Laag Soeren 1895 en 't Woud 1850, K. A. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; — Driebergen, C. A. Backer in herb. Heukels; Oudwijk bij Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; — Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome in herb. Heukels; — Rijnsburg 1885, Struyk. in herb. pr.; Valkenburg 1893, en Endegeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Rijsoord 1892, Posth. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; — Middelburg 1878, L. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper; Domburg 1881, L. in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke; IJzendijke, P. J. Roosendaal — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Geldersche beek, Hamert, Un. 1893 in herb. V. Suringar; Geulle 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Gramsbergen, Dalen, Weerdinge, Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); — Steenwijkerwold, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Hengelo, Woolde, Nieuwkerkerveen, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); Markelo, — tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2 IV. p.

403); Lichtenvoorde, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); — Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); — Al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 113); Hoek, A. W. (Arch. 1. V. p. 279); — Oosterwijk, Ogt (Arch. 2. VI. p. 559); — Venlo, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571).

508. E. montanum *L.* Aan heggen en op beschaduwde plaatsen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Park bij de Burg op Texel 1860, Lac.; — Leeuwarden Prinsentuin 1849 en 1859, S.; Bosch bij Rijs 1867, J. M. de Boer; — Haren 1833, v. H.; Strat.; Nietap, Sanders; — Weerdinge, 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, 1850, T.; Zalkerbosch 1848, R. B.; Zalk, T.; Oosterhout bij Kampen 1849, R. B.; Staphorsterbosch, v. Heijn.; Boschwijk bij Zwolle 1892, L.; Diepenveen 1878, K.; Deventer, Halb.; Delden, Un. 1870; Hertme bij Borne 1901, L.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk 1865, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; Zutphen 1864, de Br.; Leesten 1850, Gronem.; Ruurlo 1883, Ensink; 't Woold bij Hijink 1875, R. E. de Haan; Beekhuizen bij Arnhem, v. H.; Westerbouwing 1879, L.; Ubbergen, N. en Th. Abel.; Beek 1865, v. H.; tusschen Beek en Ubbergen 1853, O.; Nijmegen, B.; — Amersfoort, R. B.; Plantsoen aldaar, Garj.; Doorn 1867, O.; Bunnik 1857, Coll. Nat.; 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Zeist en Bunnik, v. H.; Ameliswaard, A. W. Hartm.; Utrecht, v. H.; 1874, O.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Muiderberg 1870, Hoek; Diemermeer 1840, Romb.; Amsterdam en Hoedemakerspad, Fl. Amst.; Alkmaarderhout, Un. 1891; Breesaap, Buse; Bloemendaal 1867, O.; Brederode 1840, Romb.; Aardenhout, Buse; Haarlem, de Vriese; 1836, Buse; 1838, Romb.; 1872, Boerl.; Haarlemmerhout, Kerb.; — Leiden, Dz.; Forsten; Pierot; 1846, O.; Everts; Katwijk 1832, S. S.; Wassenaar, Mb.; zanderij

aldaar 1832, Pierot; Haagsche bosch 1835, Mb.; 's Gravenhage, R. B.; Loosduinen, Destrée; op een muur Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland, Biezelinge, 1840, 1843, Noord-Beveland 1837, Walcheren 1840, v. d. B.; B. W.; Oranjezon 1841, v. d. T.; Nieuw en St. Joosland 1876, L.; Vlissingen 1880, Buijsman; St. Kruis 1861 en Aardenburg 1861, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Sprang, Thomson; Oudenbosch, de Haas; Oisterwijk 1884, Ogt. (als *parviflorum*); Pettelaar, v. Hov.; St. Pietersberg 1870, Groll; Beek, Un. 1883; Gronsveld 1894, V. (als *parviflorum*).

β. **verticillatum**. *v. d. Bosch.*

In Herb.: Deventer, Halbertsma; — Hunerberg te Ubbergen 1849, Th. Abel.; — Klein Ameliswaard, v. d. T. (cum *Aec. Epilobii*).

* *γ*. **gracile**. *v. d. Bosch.*

In Herb.: Zuid-Beveland 1841, v. d. B.

(Bergum, 1869, bosch Heremastate te Joure 1866, v. Tuinen in herb. pr.; Wolvega, Blesdijke, Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; — Peize 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Kolmschate 1857, K. A.; — Twello 1850, K. A. in herb. pr.; Apeldoorn 1881, L. in herb. pr.; Middachterbosch 1897, Posth. in herb. pr.; Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim; Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Groeneveld, Baarn 1899, Koning in herb. pr.; Groeneveld bij Eemnes 1884, Heinsius in herb. pr.; Overlangbroek, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; tusschen Breukelen en Nieuwersluis 1871, Costerus in herb. pr.; — Vogelenzang 1890, Posth. in herb. pr.; — Leiden 1887, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest 1892 en Wassenaar 1893, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Park Merwestein Dordrecht 1898, Posth.

in herb. pr.; — buitengoed Rozenburg bij Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. Roosendaal; -- Kruisland, F. Janssens in herb. Heukels; — onderste molen Venlo 1898, Potkuilen, Tegelen 1898, Rieter in herb. pr.).'

Bovendien: Sleen, Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Hengelo, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Kannenburg Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 1. III. p. 615); Berg en Dal, Hatert, Oosterhoutsche bosch, Th. Abel. (Arch. 3. V. p. 276); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2 VI. p. 236); Vogelenzang, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. VI. p. 113); — Wouw en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); — Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Gronsveld Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

509 E. palustre *L.* Langs sloten, in venen en op moerassige plaatsen ♃, *Juli—Sept.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; de Nederlanden op Texel 1867, H. d. V.; tusschen Koog en de Westen aldaar 1868, Holk.; Hooge berg 1869 en de Westen aldaar 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; tusschen West Terschelling en Midsland (bij Hee), Un. 1886; Schiermonnikoog 1897, V.; — Groningen 1833, v. H.; 1856, Strat.; de Scharmer bij Groningen 1829, v. H.; — Coevorden, Odoorn en Weerdinge 1859, Lac. en S.; Oldendijk bij Weerdinge, Un. 1889; Meppel en Staphorsterbosch bij Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, Zwartendijk bij Kampen 1848, en IJselmuiden 1848, T.; Kampereiland 1846, R. B.; Giethoorn Zuidveen, Un. 1892; Almelo, Un. 1870; Borne, Un. 1895;

Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Nijkerkerveen, Th. Stolz; Uddelermeer 1849, v. d. B.; Park 't Loo 1858, O.; lage veen bij Emst 1876, K. A.; Apeldoorn, K.; Wisselsche venen, Un. 1890; Zutphen 1863, de Br.; Warnsveld 1885, Groll; Doetinchem, Un. 1885; Eibergen, Borculo, Winterswijk, Un. 1859; Beekbergerwoud 1869, S.; Sijpenberg bij Arnhem, Hoffm.; achter het Spijker te Beek, Th. Abel. (als *E. parviflorum glabrescens*); Wageningen 1882, K.; — Amersfoort 1839, en Hooglandsche venen 1839, D. S.; Rijzenburg, R. B.; tusschen Zeist en Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Zeist, Un. 1847; Abcoude, Baambrugge, Vinkeveen 1850, Lac.; Utrecht 1835, Wtt.; — Naarden 1864, O.; rietlanden Muiden, Un. 1901; Sloterweg, E. B. Asscher; 1838, Romb.; Jaagpad, Romb.; Kalfjeslaan Amsterdam 1842, Heijbrock (P. N. S.); Schinkel, Fl. Amst.; Bergen bij Alkmaar, Un. 1871; Egmond aan Zee 1870, H. d. V.; Breesaap, Kerb.; Haarlemmermeer bij Heemstede, v. d. T.; Overveen, Buse; Haarlem 1870, Groll; Westzaan 1851, Kerb.; — Noordwijkerhout, Dz.; Halfweg Haarlem 1841, B. W.; Katwijk 1842, B. W.; Mallegat aldaar 1842, en Leiden, Dz.; Leimuiden 1863, O.; Exc. 1883; Wassenaar, Perin; 's Gravenhage, G. B.; Eikenduinen, V. Z.; tusschen den Haag en Scheveningen, R. B.; tusschen Delft en Maassluis, V. Z.; Dubbeldam 1836, Lac.; Heikop bij Vianen, v. H.; — Wilhelminapolder 1844, en Zuid-Beveland, v. d. B.; Haamstede 1887, L.; Oosterzwake 1844, v. d. B.; — Woensdrecht, Un. 1896; Oudenbosch, de Haas; Heusden, v. Hov.; vennen Someren 1838, de Br.; Deurne 1871, Lac.; Peel bij Oploo, Un. 1856; Samdijk 1847, Lac.

β. **Schmidtianum** *Koch.* (*Epilobium Schmidtianum* Rostk. wordt voor een hybride gehouden tusschen *E. palustre* en *virgatum*.)

In Herb.: Oostereind Terschelling, Un. 1886; — Rolde 1865, H. d. V.; — Sijpenberg bij Arnhem,

Hoffm.; — boomkweekerij Rhoodenstein bij Neerlangbroek, v. d. T.; duinvalleien Oranjezon 1879, L.

γ. **hyssopifolium** (*Epilobium simplex* Tratt.).

In Herb.: Oosterbroek 1853, v. H.

(Leeuwarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Eelderhooiweg Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; tusschen Steenwijk en Vledder 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Diepenheim 1897, L. in herb. pr.; — Apeldoorn 1877—1878, K. A. in herb. pr.; Berg en Dal, F. J. Bevort; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Naardermeer 1899, Koning in herb. pr.; 't Gein 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Oud Diemen 1881, Heinsius in herb. pr.; — Legmeer 1893, V. Suringar in herb. pr.; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Gouda, Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Rijsoord 1892, Posth. in herb pr.; tusschen Oud Alblas en Lekkerland 1886, V. in herb. Posth.; — Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; — bij de Waterleiding te Venlo 1895, en Broekmolen onder Stramproy, Un. 1900, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Ameland, Bruinsma en Kros (Arch. 1. IV. p. 83); — Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Valthe, Sleen, Rozewinkel 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Steenwijkerwold, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); Markelo, Enter, — Slink bij Groenlo, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Terborg, *) Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Haarlemmermeer-

*) In herb. wel Doetinchem van dezelfde excursie, niet van Terborg; in de opgave Archief echter wordt Doetinchem niet vermeld.

polder 1851, A. W. Hartm. (Arch. 1. III. p. 287); — Staalduin, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 119); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); — Velden, Arcen, Oostrum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Over-Geul, Lac. (Arch. 2. V. p. 11); Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

510. E. tetragonum *L.* Aan slootkanten en op moerassige plaatsen. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Schiermonnikoog 1860, S.; — Oudega, (met bijvoeging: zie het journaal); — Onland bij Groningen 1835, en Slochteren 1826, v. H.; — Staphorsterbosch bij Meppel, v. Heijn.; — Zalk, R. B.; T.; Schalkhaar 1878, K.; — Gelderland, Bergsma; Harderwijk 1863 en 1866, R. B.; Epe 1885, K.; Zutphen 1863, de Br.; Ooische dijk bij Nijmegen, Th. Abel.; Beek, Th. Abel. (als *Ep. parviflorum glabrescens* v. d. B.); — Liniedijk Amersfoort 1893, Garj.; Amersfoort, R. B.; huis ter Heide, en Zeist 1859, v. H.; tusschen de Bilt en Zeist Kerb.; Wikkenburg 1827, Wtt.; Neerlangbroek, v. d. T.; — Verwerspad, Fl. Amst.; Haarlem 1835, Mb.; Wilhelminapark aldaar 1900, C. A. Backer; — Leiden, 1840, B. W.; de Vriese; Pierot; Studentenpad aldaar 1845, Mb.; Spanjaardsbrug Leiderdorp 1846, O.; Hazerswoude 1832, S. S.; Katwijk 1842, Dz.; Wassenaar 1832, Pierot; Waalsdorp, en Zorgvliet, V. Z.; Haagsche bosch 1837, Lac.; 1854, v. H. Jr.; Oranjepolder Westland 1846, v. d. T.; — Duiveland, Dz.; Noord-Beveland 1837, Zuid-Beveland 1842, 1845, 's Gravenpolder 1838, Wilhelminapolder 1838, Zwake 1838, Oosterzwake 1841 en Driewegen 1840, v. d. B.; Groede 1878, L.; Santdijk 1848, Lac.; Hoek 1874, A. W.; tusschen Axel en Hulst 1838, v. d. T.; — Oudenbosch, de Haas; Helvoirt en Engelen 1847,

v. Hov.; Eindhoven, v. d. B.; Boxmeer, Un. 1853; — Plasmolen, Un. 1853; Amby 1870, Groll.

(Koudum 1864 en — Harendermolen 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Apeldoorn 1853 en Wisselsche veen 1885, K. A. in herb. pr.; Velp 1896, Ogt. in herb. pr.; — Berg en Dal, F. J. Bevort; — Zeist, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Boomkweekerij Groenewegen Amsterdam 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome; — Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Hoek van Holland, de Wit Hamer in herb. K. A.; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Hof van Domburg aldaar 1899, Ogt. in herb. pr.; Middelburg 1879, L. in herb. pr.).

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); Ameland, (Arch. 1. V. p. 52) — Steenwijk, Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); — Broekland bij Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 184); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Bemmel, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 276); — Maastricht, Meerssen.

511. E. virgatum *Fries.* Op moerassige plaatsen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Texel 1868, Holk.; tusschen Burg en de Westen op Texel 1869, Holk.; tusschen Burg en Koog aldaar 1869; Terschelling en Midsland 1868, Ameland 1869 en tusschen Nes en Burg op Ameland 1869, Holk.; — Groenesteijn bij Helpman, Strat.; — Schrevenweg bij Zwolle 1891, Berkum bij Zwolle 1891 en Zandhove aldaar 1891, L.; Gramsbergen 1859 Lac. en S. — Harderwijk 1866, R. B.; Apeldoorn 1879, Groll; — Amersfoort 1861, R. B.; Doorn 1869, O.; Blaauwkapel en Maartensdijk, herb. v. H.; — weiland Zijdelmeer, Boerl.; Amsterdam, Lac.; — bosch van Haamstede, Dz.; Walcheren 1840, Oranjezon 1841 en Oostkapelle 1841, v. d. B.; — Hoogerheide, Un. 1896; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Oudenbosch, de Haas.

(Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; Oranjewoud 1872, Costerus in herb. pr.; – Geitenkamp onder Arnhem 1892, Rozendaal bij Velp 1896, Ogt. in herb. pr.; – Rijn en Schiekade Leiden 1899, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; – Clinge 1866, L. in herb. pr.).

Bovendien: Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); – Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350).

512. E. roseum *Schreb.* Op vochtige, beschaduwde plaatsen. ♃. *Juli–Aug.*

In Herb.: Friesland, Tresling; Joure v. H. (als *alpinum*)*); – Groningen 1828, v. H.; – Meppel, v. Heijn.; – Kampen, R. B.; – Harderwijk 1864 en 1866, R. B.; Apeldoorn 1879, K. A.; Zutphen 1863, de Br.; Lichtenvoorde, Varsseveld en Winterswijk, Un. 1859; Arnhem, v. H.; Wageningen, O.; – Amersfoort, D. S.; Soest 1891, Garj.; Zeisterbosch, (v. Heijn.?); Bunnik, C. A. Bergsma; – Verwerpad Amsterdam 1857, Knüttel; Fl. Amst.; Muiderpoort aldaar 1867, O.; Amsterdam, v. H.; Romb.; Haarlem 1847, Buse; Spaarne aldaar 1865, H. d. V.; – Leiden, Perin; 1845, Mb.; Groenhoven Leiden 1898, Struyk.; Clingendaal, V. Z.; Haagsche bosch 1834, Wtt.; 's Gravenhage, R. B.; Delft 1855, v. S. V.; Rotterdam 1850, en Fijenoord 1870, O.; Louterbloemen onder Dubbeldam 1882, V.; Leksmond 1832, v. H.; – Duiveland, Dz.; Noord-Beveland 1837, v. d. B.; Segeermolen Middelburg 1897, L.; – Oudenbosch, de Haas; – Sittard 1883, K.

(Leens, J. Borgman; – Denekamp, J. B. Bernink; – Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; – Utrecht, W. C. v. Embden;

*) E. alpinum L. werd door Meese opgegeven voor Bakkeveen en Sijgerswolde; het is echter waarschijnlijk een vergissing, zoodat deze soort dan ook reeds bij Bruinsma met een ? werd aangeduid en zij ook niet in den vroegeren Prodromus als indigene werd opgenomen.

Culemborg, Haarlem en Sleeuwijk, C. A. Backer; — Rotterdam, F. D. J. Risch; H. v. d. Linden in herb. Heukels; Leiden op Groenhoven 1898, Struyk. in herb. pr.; tuinonkruid Dordrecht 1890, Posth. in herb. pr.; Haagsche bosch 1876, L. in herb. pr.; — Nieuw en St. Joosland 1892, Ogt. in herb. pr.).

Bovendien: tusschen Knijpe en Heereveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Bloemendaal en — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); — Maastricht, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 312); Gulpen, Lac.; Simpelveld, Spekholzerheide en Kerkrade, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 11).

Voorts vermeld bij Bruman, misschien ook bij Vorstius en Munting.

[Aanm.: Van de verschillende ook bij ons voorkomende Epilobium-soorten zijn vele hybriden bekend of althans als zoodanig beschreven. Bijv.:

E. hirsutum × parviflorum = E. intermedium Rchb.
E. hirsutum × montanum = E. erroneum Hausskn.
E. parviflorum × montanum = E. limosum Schur.
E. roseum × tetragonum = E. Borbasianum Hausskn.
E. roseum × palustre = E. purpureum Fr.
E. tetragonum × palustre = E. Laschianum Hausskn.
E. virgatum × palustre = E. Schmidtianum Rostk.
E. hirsutum × tetragonum = E. brevipilum Hausskn.
E. parviflorum × roseum = E. persicinum Rchb.
E. parviflorum × tetragonum = E. Weissenburgense F. Schultz.
E. parviflorum × virgatum = E. Dacicum Borbas.
E. parviflorum × palustre = E. rivulare Wahlenb.
E. montanum × roseum = E. heterocaule Borbas.
E. montanum × tetragonum = E. Beckhausii Hausskn.
E. montanum × palustre = E. montaniforme Knaf.
E. montanum × virgatum = E. aggregatum Cel.

Ik heb gemeend de beschrijvingen dezer hybride-vormen hier achterwege te kunnen laten, doch bij de bewerking eener nieuwe Flora van ons land meer dan tot dusver het geval was op deze tusschenvormen te moeten wijzen].

Onothera *Saint Lager.* (*Oenothera* L.)

513. **O. biennis** *L.* Sinds 1614 uit Noord-Amerika in

Europa ingevoerde plant; thans algemeen op zandige vochtige plaatsen. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, T.; Zalk, R. B.; Zalkerbosch 1870, Hoek; Katerveer bij Zwolle 1839, v. H.; 1875, v. Tuinen; Agnietenberg bij Zwolle 1874, v. Tuinen; 1897, L.; Zwolle, v. H; Deventer, Halb.; Brinkgreve bij Deventer, P. v. Delden; Platvoet aldaar 1879, L.; tusschen Deventer en Gorssel 1845, T.; — Bosch van Leuveren, R. B.; Teuge bij Apeldoorn 1853, K. A.; Park 't Loo 1858, O.; Zutphen, Wtt.; C. v. d. Broek; Fockema; Dieren, v. H.; Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; huis de Duckenburg te Hatert, Lent, de Ooische waard en Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; Renkum, Buse; 1850, S.; Wageningsche berg, Forsten; 1832, Wtt.; Zand bij Culemborg, H. S.; Coll. Nat.; — Amersfoort R. B.; station Staatsspoor aldaar 1893, Garj.; Doorn, v. d. T.; Utrecht, v. H.; — Naarden 1864, O.; Willemspark 1884, J. J. Smith; tusschen Bentveld en Zandvoort 1890, v. E. (*fasciatie*); Santpoort 1868, v. Tuinen; 1871, O.; Velserend 1871, Boerl.; Kraantje Lek 1838, Romb.; Overveen 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Rozewater 1872, Groll; Renbaan 1890, v. E.; Bentveld 1846, Buse; Haarlem, Splitg.; v. H.; 1834, Mb.; 1871, Groll; — Noordwijkerhout, Dz.; 1845, B. W.; 1845, O.; 's Gravenhage 1832, I. d. L. e. h. Groll; G. B.; 1845, de Br. (als *sinuata*); Persijnspan Katwijk 1832, S. S.; Kanaalweg bij Scheveningen, Destrée; tusschen den Deijl en Leidschen dam, Perin; — tusschen Haamstede en Renesse 1887, L.; Domburg 1841, v. d. B.; St. Kruis 1878, L.; Hoek 1864, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Klopperwaard Werkendam 1835, Lac.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Peel bij het Staartje, Un. 1898; — Schaesberg bij Valkenberg 1901, V.

Var. **grandiflora**. (Misschien *O. Lamarckiana* Ser.).

Maasbracht Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Var. **parviflora** *Abrom.* Ginneken 1895, S. en V. (Vermeld in Arch. 3. I. p. 162 als *O. muricata* L). (Ruurlo 1891, L. en Ensink in herb. L.; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; langs de spoorbrug Culemburg, de Haas in herb. pr.; Spoel aldaar 1846, Alpherts in herb. pr.; — spoordijk Baarn—Hilversum, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Haarlem, Sloterdijk, Overveen, Giesen, Werkendam, Wadenoyen, Sleeuwijk en Vreeswijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Noordwijkerhout 1886, Struyk. in herb. pr.; Keukenhof bij Lisse 1895, en Katwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Papendrecht 1884, V. in herb. Posth.; — spoorbaan Moerdijk 1901, Posth. in herb. pr.; de Pettelaar bij 's Hertogenbosch 1872, Costerus in herb. pr.).

Bovendien: Duinvalleien Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 230); Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); — Uffelte 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Lichtenvoorde, Breeveld, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); — Velsen, Bloemendaal—Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); St. Pietersberg, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 313), Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 11).

* **O. biennis × muricata** (*O. biennis* var. *muricato-macrantha. O. Braunii* Döll).

In Herb.: Hilversum, de Vries; Bloemendaal, Kerb.

514. O. muricata *L.* In Europa in 1789 uit Canada ingevoerd door John Hunnemann; bij ons slechts in de duinen aangetroffen, naar het mij schijnt thans vrij algemeen door O. biennis verdrongen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Kraantje Lek bij Santpoort 1870, O.; Haarlemmerduin, Boerl.; Aardenhout 1875, Groll; Overveen 1836, Buse; 1892, Boerl.; tusschen Overveen en Bloemendaal, v. E.; Bloemendaal 1877, L. J. v. d. Veen; — Waalsdorp 1845, de Br.; 's Gravenhage, V. Z.; de Br.; Un. 1851; tusschen den Haag en Scheveningen 1843—45, de Br.; 1895, R. B.; Scheveningen, Un. 1851; 1861, de Br; Destrée; R. B.

(Afgegraven weiland Oudewerf te Winschoten, Schipper in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; — Vogelenzang 1888, Struyk. in herb. pr.).

515. O. laciniata *Hill.* Op drogen, zandigen bodem, in Noord-Amerika, tot Zuid-Amerika verspreid. ☉. *Mei—Juni.* Tuinplant.

Oranjelust bij Leiden, Juli 1901, Struyk.

(Stoommeelfabriek Deventer 1900, E. J. H. Scholten in herb. Heukels).

516. O. Lamarckiana *Ser.* Noord-Amerikaansche plant, ofschoon onbekend van waar ingevoerd; bij ons slechts als vluchteling uit tuinen. (Cfr. Hugo de Vries. Mutationstheorie I. p. 313). ☉ *Juni—Oct.*

In Herb.: Deventer 1876, K.; — Sporadisch hooiland Harderwijk 1873, R. B.; — zanderij Six Hilversum 1893, Ritsema; duinen Bentveld en Rozewater, v. Vloten; Renbaan 1890, v. E.

(Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels).

Clarkia *Pursh.*

517. C. pulchella *Pursh.* Noord-Amerikaansche tuinplant; zelden verwilderd. ☉ *Juli—Aug.*

(Meelfabriek Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels).

Tribus Jussieueae *D.C.*

Isnardia *L.*

518. **I. palustris** *L.* In langzaam vlietend water, in veen- en heidestreken. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Dinkel bij Oldenzaal 1895, Groll; de Lutte, Hasselo en Haaksbergen, Un. 1895; (Nieuwenhuis bij Bentheim 1835, Miq.); — Nijkerk 1890, Groll; tusschen Putten en Nijkerk 1872, Stolz; Heunmerveen bij Nijkerk, Heinsius, G. en Lotsy; Loenen op de Veluwe 1832 en 1844, Wtt.; Apeldoorn 1898, K. A.; Halle op de Veluwe 1834, de Vriese (P. N. S.); lage wal tusschen Barneveld en de Hartskamp 1838, D. S.; Eibergen, Un. 1859; Nijmegen B.; ten Hoet; 1835, Mb.; huis Hulsen bij Nijmegen 1793, B.; Over het huis den Duckenburg bij de herberg 't Zwaantje, N. Abel.; Hatert, Th. Abel.; Hatertsche broek, B.; Thomson; — Rietven bij Oosterwijk, G. Broers; Oosterhoutsche heide 1841, Lac.; Heusdenhout, Un. 1852; Geldrop 1838, de Br.; Tongreep bij Valkenswaard 1874, Lac.; — Valkenswaard 1901, Rovers; — tusschen Panheel en Wessem, 1901, G. en Jongm.; Vlootmolen onder Stramproy 1899, G. en des Tombe.

(Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Eindhoven 1901, Posth. in herb. pr.).

Tribus Circaeeae *D.C.*

Circaea *L.*

519. **C. lutetiana.** *L.* In boschrijke streken, onder heggen, onder boomen enz. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Beetgum, S.; — Groningen, Forsten; Visser; Sterrebosch te Groningen, Strat.; 1867, Holk.; bosch te Slochteren 1855, v. H.; de Leek 1895, Sanders; — Paterwolde, bosch van Hesselink

1839, v. H.; kerkhof Ruinerwold, v. Heijn.; Assen Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Deventer, Halb.; 1846, v. Gron.; 1846, T.; Twikkelerbosch bij Delden 1857, Sprée; Botermansvonder in een boschje nabij de Dinkel onder Losser 1898, G. en V.; — Barneveld 1894, Garj.; Park 't Loo 1858, O.; Groote Meen Ruurlo 1883, Ensink; Ruurlo 1881, C. v. d. Broek; Zutphen, v. A.; Vorden 1874, Groll; bosch te Bingerden, bosch onder Uilenpas bij Doesburg, en Hardenbroek 1833, Wtt.; Beekbergerwoud 1869, S.; Beekbergen 1850, K. A.; Rozendaal, Velp en Beekhuizen, M. D.; Middachterbosch 1840, Buse; Arnhem 1877, K.; Angerenstein bij Arnhem 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Oorsprong bij Arnhem R. B.; Beek en Ubbergen, N. en Th. Abel.; Beek 1853 en 1868, O.; 1866, v. H.; Ubbergen 1850, Th. Abel.; Thomson; — Zeist, E. B. Asscher; tusschen Bunnik en Driebergen 1857, Knüttel; Abstee bij Utrecht, v. d. T.; Vossegat bij Utrecht, v. Dijk; Utrecht, v. H.; 1851, S.; 1859, R. B.; 1874, v. Tuinen; — Nieuwe St. Bavokerk Haarlem 1898, Borst Pauwels en Jongm.; Elsbroek onder Hillegom 1884, v. E.; Stadwijk onder Voorschoten 1897, V.; Haagsche bosch, V. Z.; 1835, Mb.; Kerb.; 1840, B. W.; 1854, v. H. Jr.; Buse; G. B.; v. S. V.; Destrée; 1896, V.; R. B.; tuin Walevest Dordrecht 1882, V.; — Walcheren 1833, Forsten; bosschen van Westhoven Walcheren 1873, Hoek; Domburg 1839, v. d. B.; — Oudenbosch 1893, H. Verhoeven S. J.; Grienden Werkendam 1835, Lac.; — Maastricht, v. Hov.; Geulle, Un. 1883; St. Pietersberg 1870, en Heughem 1870, Groll; Gulpen, Un. 1861; Valkenberg 1901, V.

(Bosch te Weende onder Vlachtwedde 1899, Schipper in herb. pr.; — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Laag Keppel, R. de Boer en H. Kooi in herb.

Heukels; Loenensche bosch Betuwe 1879 en Enghuizen 1882, K. A. in herb. pr.; Uilenpas 1901, Struyk. in herb. pr.; — Sleeuwijk, Odijk, Utrecht, Werkhoven, Nieuw Ameliswaard, Cothen, Oorsprong, en Nieuwersluis, C. A. Backer in herb. Heukels; — Amerongen 1887, Struyk.; Breukelen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Wijk bij Duurstede, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Endegeest 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; 1892, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; Park Merwestein Dordrecht, Posth. in herb. pr.; — Domburg 1873, L. in herb. pr.; — Singraven, J. B. Bernink in herb. Heukels).

Bovendien: Delden, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Brinkhuis, Twikkel, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Willinkhof bij Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 2. V. p. 222); — Duinvliet en Berkenrode bij Haarlem, v. E. (Arch. 2. I. p. 381); — Beek—Elsloo, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld door Pelletier en Vorstius.

* **C. intermedia** *Ehrh.* (*C. lutetiana* × *alpina*). Voornamelijk in beukenwouden. ♃. *Juni—Sept.*

Niet in herb.; doch opgegeven voor Maastricht in Lej. Fl. de Spa (Cfr. Arch. 1. II*. p. 19).

Tribus Hydrocaryes *Link.*

Trapa *L.*

T. natans *L.* In stilstaande en zachtstroomende niet te diepe wateren met slijkigen bodem. ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: Hortus Leiden 1834, S. S.

Voorts vermeld bij Pelletier, misschien gekweekt. (Cfr. Arch. 2. II. p. 367).

[Aanm.: Wordt nog door de Gorter als indigeen opgegeven; thans echter zeker verdwenen, waarschijnlijk tengevolge van het als voedsel gebruiken der noten, misschien ook door het verminderen van het aantal plassen. Ik geloof dat we thans in tegenstelling met hetgeen v. d. Bosch schreef in de eerste editie van den Prodromus wel mogen aannemen, dat onze meeren en moerassen met de noodige zorg zijn doorzocht en dat wij het ontbreken van Trapa dus als een vaststaand feit mogen beschouwen. Trouwens ook in naburige landen heeft de plant een zelfde lot ondergaan. Een bewijs van haar vroeger voorkomen leveren de subfossiele vruchten. Het verdient aanbeveling de plant bij ons weder in te voeren].

Ordo Halorrhagidaceae *R. Br.*

Myriophyllum *L.*

520. M. verticillatum *L.* In vaarten, slooten enz. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Dokkum 1865, H. d. V.; St. Jansga en de Gaast 1839, (wie?) — de Leek 1895, Sanders; Eelderwolde 1839, v. H.; Boveneexta, Strat.; Onland bij Groningen, v. H. (als *alternifol.*); — Borger, Un. 1889; Meppel, v. Heijn.; — Kampereiland 1849, T.; 1849, R. B.; Noorddiep bij Kampen 1845 T.; Spoolde bij Zwolle 1891, L.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; Entersche veen bij Rijssen 1897, G.; Almelo, Staggemeijer; Broek te Borne, Un. 1895; — Ankelaar bij Apeldoorn 1876, K. A.; Zutphen 1833 en Voorstonden bij Zutphen 1833, Wtt.; Vorden 1884, Groll; Terwolde en Bathmen, Un. 1850; Nijmegen, B.; kolk te Lent, Th. Abel.; Beuningen, G. Broers; O.; Wychensche veen, Spaan; v. d. T.; tusschen Wychen en Hatert 1841, v. d. T.; Keijenberg bij Wageningen 1833, Wtt.; de Bilt, v. H.; Amersfoort, R. B.; Neerlangbroek, v. d. T.; Baambrugge 1850, Lac.; tusschen Abcoude en Baambrugge (wie?) — Haarlem, Buse; — Warmond 1840, Mb.; Dz.; 1842, B. W.; 's Gravenhage, v. S. V.; Loosduinen 1866, H. d. V.; Spoelwijk bij Boskoop 1834, en Rotterdam, S. S.;

— St. Jansteen 1865, A. W.; — Bergen op Zoom, Thomson; Woensdrecht, Un. 1860; Mastbosch Breda, Un. 1852; Drimmelen, Verkouteren; Werkendam 1836, Lac.; Oisterwijk, v. Vloten; Pettelaar 1847 en Rosmalen 1847, v. Hov.; Dommelen 1901, Baken; Valkenswaard 1901, Rovers; — Plasmolen, Th. Abel.

(Oldeboorn 1863, Holk. en Tjalliberd 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Paterwolde 1884, Heinsius in herb. pr.; — tusschen Zweelo en Westerbork 1887, Posth. in herb. pr.; Emmen, Un. 1889 S., in herb. Struyk.; Drenthsche venen, Un. 1889, Ensink in herb. L.; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Ittersum bij Zwolle 1891, L. in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. W. v. Wagensveld; — Veenendaal, W. C. v. Embden in herb. Heukels; 1898, Struyk. in herb. pr.; — Eindhoven 1888, Posth. in herb. pr.).

Bovendien: Steenwijk, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Haaksbergen, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); — Gulpen, Lac. (Arch. 3. V. p. 11).

Voorts vermeld door Munting: Tiel, Loenen, de Gorter; Naarden, Raamsdonk, Prinsenmeer, Delft en de Bilt, Fl. B. S.

521. M. spicatum *L.* Op gelijke plaatsen als de voorgaande, doch algemeener. ♃. *Mei—Sept.*

In Herb.: Eijerland Texel 1860, Lac.; Vlieland 1896, V.; Terschelling, Un. 1886; — aan de Linde in Friesland, v. H.; Blya 1851, S.; — Groningen 1833, v. H.; Strat.; 1865, Holk.; Koevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Richterdiep Kampereiland 1872, Hoek; Kamperbroek 1848, en Kampen 1846, T.; Beulakerwijde bij Vollenhoven 1894, Vecht bij Zwolle 1893, en slooten Wipstrikkerallee te Zwolle 1892, L.; Deventer, Halb.; — Zutphen 1859, de Br.; Overvelde bij Zutphen 1876, en Apeldoorn 1872, K. A.;

Nijmegen, B.; Veenendaal 1898, V.; Epen 1864, S.; Lockhorst bij Amersfoort, Garj.; tusschen Driebergen en Bunnik 1857, Knüttel; Utrecht, D. S.; Merwedekanaal bij Nigtevecht 1901, G. en V.; — Naarden 1864, O.; Diemermeer, v. H.; Fl. Amst.; Sloterdijk 1845, Romb.; Amsterdam, v. H.; 1872, O.; Marken 1886, Boerl. en V.; Enkhuizen 1896, Sanders; den Helder, Romb.; Spaarndam 1836, Buse; tusschen Spaarndam en Schoten 1894, V.; Zomerzorg, Kerb.; Haarlem, Buse; 1870, Groll; — Noordwijk, Perin; 1843, de Vriese; Bijweg Sassenheim, v. d. T.; Rijnsburg 1837, Lac.; Leiden 1835, Mb.; 1843 en 1844, O.; 1846, B. W.; Fockema; Mallegat Katwijk 1729, A. v. Rooyen; Mb.; Roomburgerpolder 1832, en Boterpolder bij Hazerswoude 1832, S. S.; Vijvers Haagsche bosch, G. B.; Nootdorp, Destrée; Loosduinen, Barger; Rijswijk, v. H.; Rotterdam 1851, Gronem.; Rhoon 1871, Schepman; Dordrecht 1883, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland 1838, Goes 1838, 1845, v. d. B.; Sas van Gent 1854, A. W.; — Zuid-Willemsvaart 's Hertogenbosch, Ven bij Fort Crevecoeur 1847, en Nuenen 1850, v. Hov.

(Noorderbuurt Oostereind Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Dinkel, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Batterij Vossegat 1846, Alpherts in herb. pr.; — Weesp 1886, Costerus in herb. pr.; Muiden, Un. 1901, Rieter in herb. pr.; 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam 1882, Heinsius in herb. pr.; A. C. J. v. Goor; Uitgeest, M. Kramer in herb. Heukels; Spaarndammerdijk, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Voorschoten 1885, Struyk. in herb. pr.; 's Gravenhage 1872, Posth. in herb. pr.; Delft 1876, L. in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Zwijndrecht 1894, en Alblasserdam 1887, Posth. in herb. pr.; —

slooten Kapelle (Z.-Beveland) 1894, en vijvers West-Souburg 1896, Ogt. in herb. pr. — Waterplas van het Broek te Broekhuizen 1894, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 381); — Zwinderen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Entersche Veen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); — Winterswijk en Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); in de Grift bij Lent, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 276); — ? Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 239); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 119); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 11); Meerssen, Amby, in de Geul bij Gulpen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld bij Bruman.

522. M. alterniflorum *D.C.* In plassen, in heide en veenstreken. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Koog op Texel 1868, en Liesterplak Terschelling 1869, Holk.; Terschelling 1881, Groll; Dodemanskisten bij Westterschelling 1869, Holk.; Un. 1886; Vlieland 1858, Lac.; — Haren 1837, en Harendermolen 1835, v. H.; — Sandinkshoek bij Goor 1898, G. en V.; — Uddelermeer 1849, Mb.; Un. 1849; Park 't Loo 1858, O.; Hierderbeek bij 't huis Staverden 1855, Lac.; Ruurlo 1886, Ensink; Voorst, Wtt.; Lunteren 1846, Lac.; veen bij Ede 1884, K.; tusschen Veenendaal en Rhenen 1898, V.; — Zeisterbosch 1851, O.; Voorbosch bij Zeist, W. K.; Biltsche molen (aangedreven) 1838, Lac.; Bilt 1833, Wtt.; — Bavelsche Loop bij Breda, Un. 1852; Nuenen 1850, v. Hov.; tusschen Leende en Sommeren 1837, en Boxmeer 1838, de Br.; — Blerik 1899, Garj.; Pastoorshuis bij Weert 1900, G. en Jongm.

(Barneveld, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Nijbroek 1881, en Apeldoorn 1870, K. A. in herb. pr.;

Veenendaal 1898, Struyk. in herb. pr.; Culemborg en vijver plantsoen aldaar, de Haas in herb. pr.; — Oostkapelle, Frederiks in herb. L.; — Rijnbeek bij Lovendaal onder Venlo 1900, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Delden—Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); — zeer algemeen in slooten en in het kanaal bij Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 184); — Walcheren, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 113); — Montfort, Lac. (Arch. 2. V. p. 11).

523. M. proserpinacoides *Gill.* Plant van Chili en Uruguay, in warme kassen gekweekt; een enkele maal van daar ontvlucht. ♃.

In herb.: Singel bij Leiden (ontvlucht uit den Hortus slechts een jaar), 1898, V.

Ordo Hippuridaceae *Link.*

Hippuris *L.*

524. H. vulgaris *L.* In ondiepe slooten, moerassige weilanden. ♃. *Mei—Sept.*

In Herb.: Burg op Texel 1860, Lac.; Oostereind en elders op Texel 1868, Holk.; Midsland Terschelling, Un. 1886; Schiermonnikoog 1868, Holk.; — Foudgum bij Dokkum 1865, H. d. V.; — Bidam 1829, v. H.; Horensche diep bij Helpman, Strat. (als *palustris*); — Meppel, v. Heijn.; Kleine Vecht bij Coevorden 1859, Lac. en S.; — Kampen 1846, 1854, R. B.; Zwartendijk 1847, T.; Vollenhove en Blokzijl 1894, L.; Gracht Schipbeek Deventer 1877, K.; — Nijmegen B.; N. en Th. Abel.; Thomson; Dreumel en Zoelen, Post; — Zevenhovensche weg 1894, Garj.; de Klop bij Utrecht 1835, Kraamw.; Utrecht, Marchand; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Zuilen, v. d. T.; Tienhoven, J. C. Broers; Werkhoven, C. A. Backer; — Sloten, Fl. Amst.; Amstelveensche weg 1842, Teengs (P. N. S.); Legmeer-wetering,

Boerl.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Hart.; Velsen 1873, Hoek; Velserduin 1873, Boerl.; Haarlem 1870, O.; 1871, Groll; 1872, Boerl.; Haarlemmerhout, Buse; — Sassenheim 1833, Forsten; Nieuwkoop 1901, Jongm.; Leiden, Dz.; Mb.; Zijlsloot bij Leiden, Kerb.; Hazerswoudsche wetering bij Zoeterwoude 1833, S. S.; Hazerswoude, Pierot; Waterpolder aldaar 1832, en Morsebelsche polder Oegstgeest 1833, Wtt.; Valkenburg 1846, Perin; de Kaag 1836, Lac.; den Deyl 1832, S. S.; Wassenaarsche weg bij 's Gravenhage, Destrée; Waalsdorp, V. Z.; 's Gravenhage 1833, I. d. L. e. h. Groll; G. B.; 1847, de Br.; Delft, v. S. V.; Abstwouderweg aldaar 1875, L.; meeren achter de Heemraadschuur te 's Gravezande, V. Z.; Rhoon 1871, Schepman; Rockanje 1884, S.; — Noorderkerke 1845, (wie?); Haamstede 1883, L.; Colijnsplaat N.-Beveland 1886, L.; Goes 1842, v. d. B.; Koudekerke 1863, A. W.; Domburgsche watergang bij Aagtekerke 1881, L.; Sas van Gent 1854, A. W.; — de Maas bij fort Andries, v. S. V.

β. **fluviatilis.**

In Herb.: Valburg, Th. Abel.; — tusschen Mannepad en Batenbrug onder Bennebroek, v. d. T.; — 's Gravenhage 1847, en Hoek v. Holland 1845, de Br.

(Tusschen Oldeboorn en Akkrum 1868 en Leppedijk bij de Bokkepolder onder Oldeboorn 1863, Holk.; Hallum 1864, H. R. v. d. Leij in herb. v. Tuinen; — Groningen, Peize en Groningen, Roodeschool, R. de Boer en H. Kooi; Leens, J. Borgman; — Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Ooi bij Nijmegen 1879, K. A. in herb. pr.; — Bunnik, Vechten 1846, Alpherts in herb. pr.; — 's Graveland 1892, V. Suringar in herb. pr.; Naardermeer 1899, Koning in herb. pr.; Uitgeest 1883, Heinsius in herb. pr.; Vogelenzang 1863, V. Suringar in herb. pr.; — Oegstgeest 1886, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — Spij-

kenisse, J. Koornneef; Koudekerke, Mevr. Snellen in herb. Heukels; — Kapelle (Z.-Beveland) 1893, Ogt. in herb. pr.; — Lage Zwaluwe bij het Station 1897, Posth. in herb. pr.).

Bovendien: Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548).

Voorts vermeld door de Lobel, Vorstius en Bruman.

Ordo Callitrichaceae *Lk.*

Callitriche *L.*

525. C. obtusangula *Le Gall.* (?) Over de verspreiding enz. zie de aanmerking aan het eind van dit geslacht.

In Herb.: Noordwijk, Everwijn (als *stagnalis*); Leiden 1844, O. (als *stagnalis*); — Tholen 1877 L. en A. W.

(Domburg 1877, L. in herb. K. A.).

[Aanm.: Wellicht dat onder de hierna te noemen groeiplaatsen van C. stagnalis nog wel enkele C. obtusangulae schuil gaan; sommigen zijn onvruchtbaar en veelal is de vrucht niet volkomen tot ontwikkeling gekomen, zoodat een nauwkeuriger onderzoek te lang zou ophouden met te weinig zeker resultaat. Trouwens het geheele geslacht heeft voor ons land een nauwkeurige bewerking noodig].

526. C. verna *L.* p. p.

In Herb.: Dorkwert, C. de Gavere; Onstwedde, v. H.; Helpman, Strat.; — Sleen en kleine Vecht bij Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, T.; 1847, R. B.; Broek 1848, T.; Vollenhove 1898, L. en G.; Ittersum bij Zwolle 1894, L.; — Harderwijk 1865, R. B.; 't Loo, Wtt.; Park aldaar 1859, O.; Ruurlo 1886, Ensink; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Persingen, B.; Ooi en Weurt, Th. Abel.; — Amersfoort 1894, Garj.; de Bilt 1838, D. S.; v. H.; Blaauwkapel, Bergsma; Utrecht, v. H.; — Naarden

1864, O.; Diemerweg, Diemermeer en Eindmeer, Fl. Amst.; Overveen, Dz.; Haarlem 1875, Groll; Heemstede, v. d. T.; 1841, v. H.; – Noordwijk, Everwijn; tusschen Noordwijk en Katwijk 1897, V.; Katwijk 1833, S. S.; Valkenburg, S. S.; Rijnsburg 1833, Wtt.; Leiden, S. S.; O.; Dz.; 1846, Perin; Maredijkje aldaar 1844, O.; Zoeterwoude 1833, S. S.; Wassenaar, Dz.; 1897, V.; tusschen Loosduinen en Ter Heide, Un. 1851; Rotterdam 1850, 1851, O.; Coll. Nat.; Dubbeldam 1848, v. Hov.; Dordrecht, H. K. Hounnes; Heikop en Vianen, v. H.; – Zuid-Beveland en Walcheren, v. d. B.; Middelburg 1883, Buijsman; Kapitalendam bij Biervliet 1861 en Philippine 1854, A. W.; – Bergen op Zoom, Thomson; tusschen Cromvoirt en Groot Deuteren 1847, v. Hov.; – Amby, Un. 1861.

(Oldeboorn 1866, Holk. en 1868, v. Tuinen in herb. pr.; – Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; – Culemborg, de Haas in herb. pr.; – Zeist, W. C. v. Embden; – Naarden, J. Koornneef in herb. Heukels; Naardermeer 1899, Koning in herb. pr.; Schoorl, Mej. M. J. de Verwer in herb. Heukels; Schoten 1894, Struyk. in herb. pr.; – 's Gravenhage 1872 en de Mijl bij Dordrecht 1892, Posth. in herb. pr.; – Kapelle (Z.-Beveland), Ogt. in herb. Heukels; – Vucht bij Roucoulère 1886, Costerus in herb. pr.).

Bovendien: Texel, Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 381); – Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); (var. *caespitosa foliis lineari-lanceolatis*) de Ooi, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 277); – Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 280); – Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld door Munting.

527. C. hamulata *Kütz.*

In Herb.: Peize, Strat.; – Apeldoorn 1872, K. A.; 1879, Groll; Neerbossche broek bij Nijmegen 1865,

Th. Abel.; — Vijvers Rijzenburgerbosch 1847 en 1851, O.; Blaauwkapel, Bergsma; de Bilt 1838, D. S.; — vijvers Haagsche bosch, v. d. Cop.; Rotterdam 1850, O.; — 's Hertogenbosch, Boxtelsche heide 1847, en Berlicom 1847, v. Hov.; Sambeek, Un. 1853.

(Tegelen sloot kasteel Glazenap 1898, Rieter in herb. pr.)

528. C. stagnalis *Scop.*

In Herb.: Midsland 1887, V.; — Terissert, Un. 1881; — Waterhuizen Groningen 1865, H. d. V.; Reitdijk te Groningen 1856, Strat.; Groningen 1846, v. H. (als *platycarpa?*); — Peize, Strat.; tusschen Roswinkel en Weerdinge 1837, v. H.; Vecht bij Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, Cayaux (als *platycarpa?*); — Kampen, R. B.; Broek 1848 en 1849, T.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Twello 1848, M. J. Cop (als *platycarpa*); Harderwijk 1864, R. B.; Hierderbeek bij Staverden 1855, Lac.; Epe, Un. 1890 (ook als *platycarpa*); Apeldoorn 1883, en Ruurlo, Groll; Arnhem, Thomson; Lent 1852, en Hees 1851, Th. Abel. (als *platycarpa*); Bennekom 1890, G. (als *platycarpa*); Renkummerbeek 1897, V.; tusschen Ede en Wageningen 1877, K.; — Amersfoort 1894, Garj.; de Bilt 1847, v. Hov.; Vreeswijk, v. d. T.; — Wieringen 1857, Lac. (vermeld als *vernalis*); Aardenhout, Buse (als *platycarpa*); Velsen 1871, Hoek; Schooten 1870, Haarlem 1877 en Haarlemmerhout 1871, Groll; — Noordwijk 1830, Forsten; 1847, Dz. (als *platycarpa*); Everwijn; 1872, Boerl.; Katwijk binnen, Kerb.; Rijnsburg 1859, S.; 1887, C. v. d. Broek; Valkenburg 1827, herb. de Haan; Warmond 1841, S. S.; Leiden, S. S.; Mb.; 1836, Lac.; v. d. B.; 1842, de Vriese; 1847, O.; 1853, S.; Maredijk en Wittepoort aldaar 1846, Perin; 1901, G.; den Deyl, Mb.; Wassenaar, Mb.; Dz. (als *platycarpa**);

---

*) Reeds v. d. Bosch merkt hieromtrent op: „De specimina, onder

's Gravenhage, v. Hov.; Waalsdorp, Exc. 1897; vijver Haagsche bosch, v. S. V.; v. d. Cop; Delft, v. S. V.; Rotterdam 1856, O.; Dordrecht 1879, Boerl.; 1882, C. v. d. Broek; Noordendijk aldaar 1850, (ook als *platycarpa*) en Zandweg aldaar 1849, v. Hov.; Jagerpolder onder Dubbeldam 1838, Lac.; — tusschen Renesse en Haamstede, Un. 1894; Kloetinge 1886, L. en C. Brakman (als *platycarpa*); Zuid-Beveland 1843, v. d. B.; St. Kruis 1861, en Sas van Gent 1855, A. W.; — Rozendaal, Un. 1860; Liesbosch bij Princenhage, v. A.; Bavelsche loop bij Breda, Un. 1852; Oude Maasje bij Heusden, de Aa bij 's Hertogenbosch 1847, Berlicum 1847, Vucht 1847 en 's Hertogenbosch, v. Hov. (als *platycarpa*); Boxmeer, Un. 1853; — Koningsveen bij den Plasmolen 1897, G. en V.; Eijsden 1894, V. en v. Vloten; Valkenberg, Un 1861.

(Hardenberg 1892, en Land van Vollenhove 1894, Carm. in herb. L.; — Apeldoorn 1851, K. A. (als *platycarpa*); — Utrecht, de Bilt en Zeist, W. C. van Embden in herb. Heukels; — Weesp? 1886, Costerus in herb. pr.; Uitgeest 1883, Heinsius in herb. pr.; — Papendrecht en Zwijndrecht 1892, Posth. in herb. pr.; — Rijnbeek bij Lovendael onder Venlo 1900, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422 en IV. p. 24); — Ane, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Woningen bij Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 184); Hees, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 277); — Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 1. I. p. 272); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 381); — Philippine, A. W. (Arch. 1. IV. p. 280); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en

---

dezen naam in het herbarium aanwezig en door den Heer Dozy bij Wassenaar verzameld, schijnen mij toe de vereischte kenmerken niet te bezitten. Aangezien echter de bestemming wellicht naar de levende ex. is geschied, durf ik in dezen aan mijn bevinding geene afdoende waarde hechten." Cfr. Arch. 1. II*. p. 20.

de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Wel, Lac. (Arch. 2. V. p. 11).

[Aanm.: Over het verschil tusschen C. stagnalis en platycarpa zie hieronder].

529. C. autumnalis *L.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Staphorsterbosch, v. Heijn.; — Kannenburg bij Vaassen 1874, K. A.; 1885, K.; Bennekom 1890, G.; — Amersfoort 1894, Garj.; de Bilt, v. H.; Utrecht 1836, D. S.; v. d. T.; Ezelsdijkje aldaar, v. d. T.? Haarlem 1870, Groll; — Warmond, S. S.; Leiden 1835, Mb.; S. S.; Voorschoten 1833, S. S.; 's Gravenhage, v. S. V.; Naaldwijk, 1847, v. d. T.; — Moerdijk, Un. 1860; Zuid-Willemsvaart bij 's Hertogenbosch 1847, v. Hov.

(Apeldoorn 1872, K. A. in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels.)

Bovendien: Texel, Terschelling, Schiermonnikoog, lijst v. E. (Arch. 2. I. p. 381); — Griftbeek Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 185); Neerbossche broek, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 277); — Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 119).

Bij het nazien der Callitriche's in ons herbarium gold nog hetzelfde bezwaar als bij de eerste uitgave van dit werk: „Genus hoc apud nos prorsus revidendum est juxta specimina viva; sicca vix tuto determinantur."

Ik moet dan ook eerlijk bekennen aan dit geslacht niet al te veel tijd opgeofferd te hebben, omdat werkelijk de meeste gedroogde specimina niet te herkennen zijn en ik, ofschoon ook dit plantengeslacht, zoo algemeen in onze wateren, mij niet ontgaan is, geen genoegzame kennis der uitwendige vormen had om ze met eenige zekerheid te kunnen bepalen. Ik heb daarom bij de opsomming der groeiplaatsen met eenig vertrouwen de naamsbepalingen der verzamelaars overgenomen daar deze volgens de levende plant waren geschied. Vooral de Heer van Hoven heeft deze afdeeling nauwkeurig onderzocht, gelijk zijne vele aanteekeningen bewijzen.

Toch is voor een juiste kennis der in ons land voorkomende soorten en vormen een goede beschrijving der bekende soortsverschillen noodig, waarom ik het niet ondienstig heb geoordeeld deze hieronder te doen volgen, ontleend aan Hegel-

maier's Monographie. *) Ofschoon niet geheel nieuw, schijnt mij, voor zoover bekend, deze bewerking de meest nauwkeurige, waaraan wel niemand zal twijfelen die de vele nauwkeurige onderzoekingen van dezen auteur heeft leeren waardeeren.

In de allereerste plaats ontleen ik aan dit werk de volgende determinatie tabel:

1. In het water of amphibisch levende of drijvende kruiden, met huidmondjes op de oppervlakte der bladen en van den stengel; voorzien van sterharen en weinigcellige schubvormige haren in de oksels der bladen. Bloemen met schutbladen of door 't ontbreken van deze naakt. Antheren met draadvormige cellen voorzien. Stuifmeelkorrels ovaal of bijna rond, met dubbele membraan. Bevruchting in de lucht. Beide helften der rijpe vrucht samengegroeid. Bladen veelvormig, aan den voet versmald of lijnvormig, met zijnerven voorzien.
   Eucallitriche 2

   Ondergedoken kruiden zonder huidmondjes en sterharen, met veelcellige schubvormige haren in de bladoksels. Bloemen naakt; wand der helmhokjes uit niet draadvormige cellen gevormd; stuifmeel bolvormig, glad, zonder buitenwand. Bevruchting onder water. Rijpe vruchthelften door een diepe naar de as gerichte inham gescheiden. Bladen gelijkvormig, de bovenste nooit rozetvormig, lijnvormig of lancetvormig, aan den voet breeder, eennervig.
   Pseudocallitriche 6
2. Vrucht over de geheele lengte op de rugvlakte der vruchtbladen samengedrukt, aan den voet niet gezwollen . 3
   Vrucht aan het bovenste deel rugwaarts samengedrukt, aan den voet gezwollen.
   Hiertoe behooren geen inlandsche soorten.
3. Hoeken der vrucht afgerond. C. obtusangula Le Gall.
   Hoeken der vrucht kort gekield 4
   Hoeken der vrucht breed gekield, gevleugeld . . . . C. stagnalis Scop.
4. Vruchten langer dan breed. Deelvruchtjes op den rug bol, aan de hoeken kort en scherp gekield. Stempels opgericht of uitstaand, lang blijvend . . . C. verna L. p. p.
   Vruchten bijna bolvormig of iets breeder dan lang. Vruchthelften op den rug vlak. 5
5. Kiel scherp, bijna rechthoekig. Stempels zeer lang, teruggebogen aangedrukt, afvallend . C. hamulata Kütz.

*) Monographie der Gattung Callitriche von Friedrich Hegelmaier. Stuttgart 1864.

Kiel kort, plotseling aan de hoeken uit de zijden van de vrucht te voorschijn tredend. Stempels teruggebogen-afstaand, spoedig verdwijnend . C. pedunculata D.C.

6. Vruchten scherp gekield. Stempels teruggeslagen-aangedrukt. Bladen aan den voet breeder, lancetvormig. . . . . C. autumnalis L. p. p.

Vruchten ongekield. Stempels teruggeslagen-afstaand. Bladen lijnvormig . . . . . C. truncata Guss.

Callitriche obtusangula Le Gall.

Vruchten groot, op de hoeken afgerond, met onduidelijke voren. Stempels blijvend, opgericht of afstaand. Bovenste bladen omgekeerd eivormig, veelnervig, dikwijls rozetvormig, de onderste meer verwijderd staande en smaller. Stuifmeel bijna kogelvormig.

De bekende exemplaren bezitten deels bladrozetten en leven drijvend of schijnen voor te komen op half overstroomde plaatsen. Hare nog niet met zekerheid vast te stellen geografische verspreiding schijnt voornamelijk oceanisch te zijn. Zij was reeds van Wetteren in Oost-Vlaanderen door Scheidweiler verzameld als C. verna β. latifolia.

Callitriche verna L. p. p.

Vruchten langer dan breed, eenigszins hartvormig, op den rug der deelvruchtjes bol, op de hoeken kort en scherp gekield; voren op do voegzijde zacht, op de rugzijde middelmatig. Stempels opgericht of afstaand, lang blijvend. Stuifmeel elliptisch.

C. verna L., C. vernalis Kütz., C. pallens Goldb., C. cophocarpa Sendtn.

De soort heeft de kleinste vruchten onder de europeesche soorten; de kielen zijn bij volkomen rijpe vruchten spits, bij onrijpe afgerond. De stempels blijven tot na de bevruchting, vallen echter meestal nog voor de volkomen vruchtrijpheid af. Het stuifmeel is eigenlijk alleen bij deze soort onder de meer verbreide van bizonderen vorm. De vruchten varieeren eenigszins ten opzichte van de betrekkelijke lengte en breedte, zijn echter in 't algemeen langer dan bij de andere soorten, evenzoo verschillen zij in de mate der samendrukking. Vooral echter met betrekking tot de vegetatieve deelen is deze plant buitengemeen variabel. Op uitgedroogde modderige plaatsen is de plant vaak slechts 1 c.M. hoog, eenjarig, heeft zij slechts kleine, lijnvormige, onduidelijk drienervige blaadjes, bloeit en fructificeert rijkelijk en vormt dan de C. minima Hoppe, C. radians Portenschl. Een iets krachtigere eenige centi-

meters lange, meest gezellig in zoden groeiende, rijkelijk wortelende vorm met eveneens lijnvormige bladen is C. caespitosa Schulz.; deze is zeer algemeen op matig vochtige plaatsen, in sloten, aan tijdelijk overstroomde gronden. Komt de plant in tamelijk diep water voor, zoo verlengen zich de stengels, de toppen der takken drijven op de oppervlakte en dragen hier rozetten van omgekeerd eivormige bladen. Zoodra echter de internodien zich verlengen, komen deze onder water en dan worden de bladvoeten nog meer in de lengte uitgerekt. Dergelijke vormen zijn C. stellata Hoppe, C. vernalis γ. stellata en δ. latifolia Kütz., C. aestivalis Thuill., C. intermedia Schk. Exemplaren die in diep water groeien en de oppervlakte niet bereiken kunnen, krijgen geen rozetten, maar maken alleen uitgerekte bladen en stellen aldus een deel dier vormen voor, die door verschillende floristen voor C. autumnalis werden aangezien, een benaming die in bovengenoemden zin de in habitus zeer overeenstemmende vormen van verschillende Eucallitriché's omvat (C. verna, hamulata en ook wel C. stagnalis). C. angustifolia Hoppe is iets dergelijks. Dergelijke planten geraken onder water dikwijls in bloei, ontwikkelen echter geen vruchten, wanneer zij ten minste niet door een tijdelijke verlaging van den waterspiegel daartoe in staat gesteld zijn geworden.

De soort bloeit vroeg in het voorjaar tot in den herfst en is in haar verschillende vormen over geheel Europa verspreid, doch in Midden-Europa verreweg de meest algemeene.

Callitriche hamulata Kütz.

Vruchten groot, bijna bolvormig of iets breeder dan lang. Deelvruchtjes op den rug vlak, door de scherpe kiel bijna rechthoekig. Voren zeer vlak. Stempels zeer lang, teruggeslagenaangedrukt, afvallend. Stuifmeel bijna rond.

De vruchtvorm dezer plant is bij rijpheid zeer kenmerkend, maar lastig te beschrijven. Door de groote, dwars verbreede, ongevleugelde en stempellooze, 't best met meer of minder platgedrukte schijven te vergelijken vruchten doen de plant bij den eersten blik herkend worden; een dwars doorsnede toont de geringe welving der deelvruchtjes; hiermede hangt ten nauwste samen dat een dergelijke doorsnede vrijwel regelmatig langwerpig is en de kielen niet als bij de bolvruchtige C. verna, eigenlijk op de voor- en achterzijde, maar werkelijk op de hoeken uitsteken. De geheele vorm der vruchten gelijkt, afgezien van de kiel, meer op die van C. stagnalis dan op die van C. verna. De doorsnede der smalle zijden varieert eenigszins, de vruchten zijn met andere

woorden nu eens minder, dan meer op den rug afgeplat. Ook is de soort zeer verschillend in habitus, ofschoon vaak gekenmerkt door een bizondere neiging tot het vormen van lange internodien zonder bizondere uitwendige aanleiding, zooals bijv. diep water enz. Breedbladige vormen schijnen meer in slooten, die door vetten of veenachtigen bodem verloopen, smalbladige daarentegen in klare, aan organische bestanddeelen armere en sneller vlietende wateren voor te komen. De bladen zijn nu eens meer of minder breed eivormig (ovalifolia Ktz.), spatelvormig (spatulaefolia Ktz.), dan weer lancetvormig, lang lancetvormig of lijnvormig (trichophylla Ktz.). De laatstgenoemde vorm met slanke, sterk verlengde internodien en zeer smalle lange bladen is zeer eigenaardig in habitus en voor C. hamulata eigendommelijk. C. brutia Petagna is volgens exemplaren uit Calabrie, door Gussone ingezonden, een kortere lijnbladige vorm van deze soort, zooals Kützing reeds meende, terwijl daarentegen op Tab. 4749 der Icon. fl. germ. onder dien naam een vorm van C. autumnalis afgebeeld werd. Een kleine op de var. caespitosa van C. verna gelijkende landvorm (Linnaea VII. p. 174), met dikwijls duidelijk ontwikkelde vruchtstelen, kleine lijnvormige blaadjes is de var. brachyphylla Ktz. en microphylla Ktz.

De toppen der takken vormen ook bij deze soort aan de oppervlakte van het water dikwijls rozetten met okselstandige bloemen, toch echter verlengen zich de internodien zeer snel. Ruprecht (Fl. Ingr. p. 373, waar overigens de soort „fructibus plerumque alatis" beschreven wordt) en Lebel (Callitriche, esquisse monogr. p. 35) geven aan dat bij deze soort de bevruchting onder water plaats vindt. Dat zij onder water in bloei kan komen, evenals de verwante soorten, is aan geen twijfel onderhevig, dat echter zulke ondergedoken vormen vruchtbaar zouden zijn, daarvan is nooit iets gebleken, zoodat men dit ten zeerste in twijfel moet trekken. In ieder geval bewijst het bloeien in drijvende rozetten en het voorkomen van vruchtbare landvormen in verband met de bekende organische samenstelling dat de voor de soort normale plaats der bevruchting de lucht is. Overigens schijnt zij zeer waterminnend te zijn, waarbij landvormen niet algemeen zijn.

De bloeitijd valt in den zomer. Zij komt 't meest voor in vlakke streken, ofschoon zij toch ook in het montane gebied wordt aangetroffen.

Callitriche pedunculata DC.

Vruchten groot, bijna bolvormig of iets breeder, kort of lang gesteeld, met afstaande vrucht-

steel. Deelvruchtjes op de rugvlakte afgeplat, door een flauwe voor ingedeukt; kiel kort, plotseling aan de hoeken uit de zijden uitspringend. Stempels teruggeslagen-uitstaand, van gemiddelde lengte, verdwijnend. Pollen bijna kogelvormig.

De geheele omtrek der vruchten komt met die van dikvruchtige vormen van C. hamulata overeen, maar de eigenaardige vorm van de kiel onderscheidt deze soort van de laatste, met welke zij overigens wel verwant schijnt. Landvormen van deze soort vormen dunstengelige ei- of omgekeerd eilancetbladige zoden; in het water verlengen zich de stengels sterker, de ondergedoken bladen zijn dan lancetlijnvormig en de stengeltoppen krijgen drijvende bladrosetten. Het soortkenmerk ligt niet juist in de aanwezigheid van een vruchtsteel, want die komt aan den eenen kant ook in geringe mate bij andere soorten (C. stagnalis, hamulata) voor, aan den anderen kant blijft deze somtijds ook bij C. pedunculata kort (var. β. sessilis Lebel.), waartegenover hij in gunstige omstandigheden een lengte van 1 c.M. kan bereiken. Hij ontwikkelt zich, zooals Gussone reeds opgaf, eerst bij het begin der vruchtrijpheid; de onderste vruchtstelen strekken zich het sterkst, die der later ontwikkelende steeds zwakker, zoo dat de bovenste bijna zittend blijven.

De bloeitijd der soort is volgens Gussone Maart en April. Eind Mei is zij in Zuid-Europa in vrucht. Volgens Hegelmaier's opgaven is haar vaderland West- en Zuid-Europa; zij werd gevonden in Groot-Brittanje, Frankrijk, Sardinie, Beneden-Italie en Sicilie.

Callitriche stagnalis Scop.

Vruchten groot, bijna bolvormig (of iets langer of iets breeder), bijna zittend of zeer kort gesteeld. Deelvruchtjes op den rug zacht bochtig-convex, insnijding aan de voegzijde wijd uitstaand, diep, met breede en scherpe kiel. Stempels opgericht of uitstaand, blijvend. Pollen bijna bolvormig.

C. stagnalis Scopoli fl. Carniol. II. p. 251. C. stagnalis et platycarpa Ktz. Linnaea VII. p. 174, Reichenb. Iconogr. en Icon fl. Germ. C. Wightiana Wall. (Wight Icon. pl. Ind. or VI. 1947). C. Kützingii Rupr. fl. Ingr. C. platycarpa Lebel.

De groote breedgekielde, door de stempels gekroonde vruchten doen deze soort in al hare vormen van al de overige zeer

gemakkelijk onderkennen. De dikte der vruchten varieert eenigszins op dezelfde wijze als bij C. hamulata en zelfs is dit bij een en hetzelfde exemplaar niet overal gelijk, ook vindt men alle tusschenvormen tusschen de dikke tot de meer samengedrukte vruchtvormen. De op vochtig slijk levende landvorm vormt kleine lage zoden met kleine ei- of eilancetvormige bladen (var. miciophylla Ktz.); een dergelijke vorm met kortgesteelde vruchten is C. minor Bellk. fl Namur. In 't water wordt de plant krachtiger, vetter, de bladen behouden de eivorm en ontwikkelen een sterk adernet, de bovenste blijven altijd rozetachtig opeengedrongen. (var. vulgaris en rivularis Kütz.). In dieper water verlengen de stengels zich aanzienlijk, er komen drijvende bladrosetten; de onder water komende bladen strekken zich in de lengte, de plant wordt in habitus de op dergelijke plaatsen groeiende C. verna volkomen gelijkend, fructificeert in ondergedoken toestand niet en stelt aldus C. platycarpa in haar verschillende ondersoorten voor. Kützing beschrijft de vruchten van C. stagnalis en C. platycarpa volgenderwijze: C. stagnalis; fructu breviter pedicellato basi subattenuato magno, carpidiorum marginibus alatis divergentibus; C. platycarpa: fructu subsessili vel subpedicellato suborbiculari, carpidiorum marginibus alatis subdivergentibus. Het onderscheid, dat door de woorden subdivergentibus en divergentibus uitgedrukt wordt, komt overeen met hetgeen over de geringere of sterkere samendrukking der vruchten aangegeven werd. Werkelijk divergeerend zijn de vruchten noch bij de originele exemplaren van Kützing, noch aan andere exemplaren van C. stagnalis. Lebel heeft zich, naar het schijnt, voornamelijk door de geenszins juiste afbeeldingen in Reichenbach's Iconogr. en Icon. fl. Germ. laten verleiden, in C. stagnalis een in Frankrijk ontbrekende, een in bouw van de vrucht aan C. autumnalis verwante vorm te zien. De vorm van bladen varieert bovendien naar gelang van de groeiplaats in 't oneindige. Kützing's C. platycarpa is overigens zooals hij zelf aangeeft, zeer dikwijls steriel en van vele vormen, die hij hiertoe bracht, is het niet met zekerheid uit te maken of zij niet tot C. verna behooren.

De bloeitijd is van het begin van den zomer tot den herfst, terwijl de plant een zeer groot verbreidingsgebied schijnt te hebben.

Callitriche autumnalis L. p. p.

Vruchten zittend of bijna zittend, groot, breed, aan de hoeken scherp gekield. Stempels zeer lang teruggebogen-afstaand, afvallend. Bladen

aan de basis breeder, lancetvormig, aan den top uitgesneden.

C. autumnalis L. fl. Suec, II. 4. p. p. C. decussata Link. Jahrb. d. Gew. 3. p. 31. — C. virens Goldb. Mém. Mosc. V. 1817. Kütz. Linnaea VII. p. 186.

De plant varieert in haar uitwendig voorkomen zeer weinig, toch hangt de graad der verlenging van de internodien (de stengels zijn 2 c.M.—1 d.M. lang) van de diepte van het water af, daar zij niet aan de oppervlakte komt. De kiel der deelvruchtjes komt voornamelijk daardoor tot stand dat aan de hoeken de ten deele verhoute vruchtparenchijmlaag zich van de steenschaal afscheidt en onder vorming van een smalle uitzakking naar buiten uitspringt; deze uitzakking blijft door zachtwandig parenchijm gevuld. Bij de volgende soort treft men deze eigenschap niet aan. De rijkelijk wortelende stengels zijn betrekkelijk stevig, doch het minst bij die exemplaren, wier internodien zich sterker verlengen. De fructificatie is uiterst rijkelijk en betrekkelijk zelden komt het voor dat slechts een deel der vruchthelften, door niet bevruchting der andere helft, tot ontwikkeling komt.

De bloeitijd begint in Noord Duitschland ongeveer in de tweede helft van Juli. Ontwikkelde vruchten vindt men van Augustus tot October. Haar standplaats zijn binnenmeeren en langzaam stroomende wateren van noordelijk Azië en Europa.

Merkwaardig is, dat Hegelmaier uit Holland geen exemplaren kende (anno 1864), ofschoon zij toen reeds lang hier verzameld was.

Callitriche truncata Gussone.

Vruchten aanzienlijk, zittend of korter of langer gesteeld met afstaande stelen, zonder kielen. Stempels teruggeslagen-afstaand, afvallend, zeer lang. Bladen lijnvormig, aan den top uitgesneden.

C. truncata Guss. pl. rarior. 4. fl. Sic. 9. C. graminea Lk. (Jahrb. d. Gew. III. p. 31), C. pedunculata Müller in Sched. pl. Sard. non D. C., — C. amblyocarpa Scheidweiler in Sched.

De stengels zijn zeer zwak en de internodien meestal langer gestrekt dan bij de voorgaande soort. De vruchten gelijken in algemeenen omtrek op die der vorige soort, onderscheiden zich echter door de niet gekielde, afgerond stompe hoeken. Men treft gewoonlijk slechts onvolkomen ontwikkelde vruchten aan, doordat 1—3 hokjes verongelukt zijn. Deze verschilpunten getuigen naast den afwijkenden bloeitijd voor de zelfstandigheid der soort, die bovendien een andere geografische verspreiding heeft als de voorgaande. De door den

auteur ingezonden voorwerpen hadden vruchten met horizontaal afstaande tot teruggeslagen stelen van ½—5 m.M. lengte; de belgische exemplaren hebben echter zittende of bijna zittende vruchten.

De bloeitijd begint in het vroege voorjaar. De vruchten rijpen in Zuid-Europa in April, in Belgie vallen zij midden Augustus af. De groeiplaats der plant zijn beeken, bronnen en andere stroomende of staande wateren in Westelijk- en Zuid-Europa. De groeiplaats bij Gent, aldaar verzameld door Scheidweiler, zou het vermoeden wettigen dat zij ook in ons land kan worden aangetroffen.

Ordo Ceratophyllaceae *Gray.*

Ceratophyllum *L.*

530. C. submersum *L.* In slooten, vaarten, grachten enz. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Franeker en Sexbierum 1829, v. H.; Sexbierum, Cayaux; — ? 's Gravenhage, R. B.; *Zwijndrecht 1837, Lac.; — *Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; *Zwake bij 's Gravenpolder 1841, v. d. T.; *Noordwelle 1844 en *Stadsingels bij Galghoek 1838, v. d. B.

(Vijvers Oranjepark Apeldoorn 1901, K. A. in herb. pr.; — grachten en slooten bij Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Katwijk a/zee 1882, K. A. in herb. pr.; vijvers Steenekamer bij Dordrecht 1848, Alpherts in herb. pr.; — Nieuw en St. Joosland 1874, L. in herb. K. A.; 1876 L. in herb. pr.; — sloot achter de kerk te Werkendam 1886, Posth. in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog, Lijst v. E. (Arch. 2. I. p. 381); — Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3 I. p. 615); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2 I. p. 272); Heilo, v. E. (Arch. 2. I. p. 381); — Katwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 381); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Walcheren en Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen,

* Met vrucht.

A. W. (Arch. 2. III. p. 119); Schouwen en Duiveland, Tholen, West Zeeuwsch-Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 114); — Amby, 1890—94, de Haas en Hoevenaars (Arch. 2. VI. p. 566).

[Aanm.: Bij de laatste opgaven zijn waarschijnlijk wel eenige onjuiste, evenals bij die van C. demersum, aangezien het dikwijls moeielijk is de beide soorten op het eerste gezicht uit elkander te houden. Schleiden (Cfr. Linnaea XI. p. 538) vereenigde beiden tot een soort C. vulgare; de meeste auteurs houden beide voor goede soorten, terwijl de hoofdsoort (gesammtart) C. demersum nog te onderscheiden zoude zijn op de volgende wijze:

Vruchten langwerpig-eivormig, meer of minder bultig, ongevleugeld, beneden met naar onder gerichte of gekromde, aan den voet niet verbreede stekels; de tot een stekel vervormde stijl even lang of langer dan de vrucht . . . . C. demersum L.

Hiervan kent men een variëteit apiculatum, waarvan de onderste stekels der noot kort en bultvormig zijn.

Vruchten eivormig, tusschen de stekels aan beide zijden met min of meer breede, meestal getande vleugels; ter weerszijden met een langen, meest recht uitstaanden, aan den voet verbreeden en samengedrukten stekel; stijlstekel meest langer dan de vrucht. . C. platyacanthum Cham. et Schlt.

Jammer genoeg komen alle soorten meestal zonder vruchten voor, vooral in beschaduwde en met Lemna begroeide wateren. Toch geeft de bladvorm genoegzaam zekerheid tusschen de beide hoofdsoorten en het verwondert mij dat v. d. Bosch, in tegenspraak met Koch., C. submersum voor algemeener houdt dan de andere (Cfr. Prodr. Ed. I. p. 87.).

531. C. demersum *L.* Als de voorgaande. ♃. *Juni—Juli.*

In herb.: Sneek, C. A. Bergsma; *Nijlanderzijl bij Bolsward 1875, J. M. de Boer; — Onland bij Groningen 1836, v. H.; — Kampen 1850, R. B.; 1872, Hoek; dijk aldaar 1847, T.; vijvers Oldruitenborgh te Vollenhove 1892, K. A.; Zwolsche diep bij Genemuiden 1901, L.; *Zwolle 1892, L. en Carmig.; — stadsgracht Harderwijk 1864, R. B.; strand Harderwijk 1833, Wtt.; kolk in de Ooi 1849, Th. Abel.; — Coelhorst 1896, en Amersfoort 1896, Garj.;

* Met vrucht.

Utrecht, v. H.; begraafplaats aldaar, v. d. T.; Nederhorst den Berg, herb. v. H.; Abcoude 1867, O.; — Naarden, Thomson; Oud Diemen, Sloten, Buitensingel bij de Utrechtsche poort, Fl. Amst.; Haarlem, Buse; 1871, Groll; 1873, Boerl.; 1896, V.; Haarlemmervaart bij Amsterdam, v. H.; — tusschen Sassenheim en de Kaag 1839, v. d. T.; Leeghwater 1846, V. Z.; Haarlemmervaart 1842, B. W.; Leiden, S. S.; Dz.; Rijnsburg en Katwijk 1839, Mb.; Zwijndrecht 1848, Alpherts; 1848, v. Hov.; Dordrecht 1837, Lac.; Heicop bij Vianen, v. H.; — Philippine 1864, A. W.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Sas van Gent 1855, A. W.; — Muizerik bij Vucht 1847, en 2 febr. 1848, v. Hov.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Leidsche Rijn aldaar 1881, K. A. in herb. pr.; Baarn 1889, Costerus in herb. pr.; — Muiden, Un. 1901 Rieter in herb. pr.; gracht Muiderslot, Un. 1901 Ogt. in herb. pr.; — Leiden 1888, Struyk. in herb. pr.; vaarten Dordrecht 1895, Posth. in herb. pr.).

Bovendien (zie aanmerking vorige soort): Coevorden 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Steenwijk en Steenwijkerwold Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Bloemendaal talrijk, v. E.; — Westland, lijst v. E. (Arch. 2. I. p. 381); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Maastricht, Amby, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 313).

Ordo Lythrariaceae *Juss.*

Lythrum *L.*

532. L. salicaria *L.* Algemeen op vochtige plaatsen, langs rivieren, vaarten, slooten; in drassige weilanden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Hart.; Midsland, Un. 1886;

Terschelling 1868, Holk.; — Oenkerk 1849, S.; Trienwouden 1849, S.; Kollum 1873, P. Schuringa; Sneek, C. A. Bergsma; — Haren 1856, Strat.; — Zwinderen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R.B.; Hoek; Deventer, Halb.; Romb.; 1876, K.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1864, 1865, R. B.; tusschen Elburg en Zwolle 1833, Wtt.; Apeldoorn 1851, en op de Vlijt bij Apeldoorn 1853, K. A.; Beekbergerwoud 1869, S.; Baak bij Zutphen, M. D.; Leesten 1850, Gronem.; Vorden 1879, Groll.; Ruurlo 1883, Ensink en L.; Winterswijk, Un. 1859; 1873, R. E. de Haan; Varsseveldsche venen, Un. 1859; tusschen Arnhem en Elst 1833, Wtt.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; — Amersfoort 1836, D. S.; 1861, R. B.; Garj.; Hamersveld, Cop; Maarsbergen, v. H.; Doorn, (wie?); Utrecht v. H.; 1835, Kraamw.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Schalkwijk 1840, Buse; Everdingen, H. S. (Coll. Nat.); Wikkenburg 1826, Wtt.; Vreeland 1845, Richard; — Loosdrecht, M. D.; Legmeer en Uithoorn 1870, Boerl.; Amstelveensche weg 1842, Heijbrock (P. N. S.); Jaagpad Schenkel, Zandvoort, v. H.; 1839, Buse; 1871, Groll; tusschen Haarlem en Zandvoort, E. B. Asscher; Velsen 1835, v. d. T.; Overveen 1838, Buse; Haarlem 1836, Mb.; 1838, Romb.; Kerb.; 1842, Buse; Schalkwijk bij Haarlem, Buse; Buitenspaarne bij Haarlem 1869, Boerl.; Haarlemmermeer 1852, D. J. Coster; 1863, S. en A. W. Hartm.; — Noordwijk, v. d. T; Leiden, S. S.; 1835, Mb.; Dz.; B. W.; Pierot; 1842, O.; Haagsche bosch, V. Z.; Eikenduinen 1836, Buse; Loosduinen, Destrée; 's Gravenhage 1833, I. de L. e. h. Groll; G. B.; R. B.; Delft 1825, Hoeck e. h. v. S. V.; Fijenoord 1846, Groshans; Zwijndrecht 1878, Posth.; eiland Dordrecht 1851, M. J. Cop; Biesbosch 1882, C. v. d. Broek; Bleskensgraaf, M. J. Cop; — Haamstede

1887, L.; Zuid-Beveland 1838, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Breda, v. A.; Sprang, Thomson; Werkendam 1835, Lac.; 's Hertogenbosch, v. Hov.

β. **canescens** (*L. tomentosum* D.C.?) Eiland Dordrecht 1847, M. J. Cop.

(Oldeboorn 1863—1866, Holk. en Prikkeweg bij Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Leeuwarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; Oldeholtpade, Blesdijke, Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; Heerenveen en Rottevalle, J. Kuiper; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Zwolle 1901, L. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Elst, A. H. Blaauw in herb. Heukels; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Wamel bij Tiel, Posth. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; — Werkhoven, C. A. Backer; Overlangbroek, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; — Zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; F. D. J. Risch; H. v. d. Linden; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; West-Kapelle 1873 en Aagtekerke 1881, L. in herb. pr.; — Ginniken 1889, Ogt. in herb. pr.; Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; Vucht 1872, Costerus in herb. pr.; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1 V. p. 83); Schiermonnikoog, lijst v. E. (Arch. 2. I. p. 381, zie echter 1. V*. p. 252); Wolvega, tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — alle bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen

Nieuwe Wetering en Tongeren, tusschen Heino en Wijhe, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Twikkel, Hasselo, Weusthag, Borne, Haaksbergen, Buurserbeek, de Lutte, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); Markelo, Diepenheim, Enter, — Slink bij Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Ulenpas bij Doesburg, Cop (Arch. 1. III. p. 212); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 463); Varsseveld, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Kannenburg, Vaassen, Epe, Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Walcheren, Noord-Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 120); kanaal Neuzen, sloot Hoek enz., A. W. (Arch. 2. IV. p. 281); — Moerdijk, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 233); Zoom bij Bergen, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Baarlo, Blerik, Velden, Arcen, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Maastricht, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Roermond, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Bij geen van alle planten staat iets opgeteekend omtrent de verhouding der lengte van meeldraden en stijl. Het zou zeer wenschelijk zijn bij het verzamelen dezer soort daarvan aanteekening te doen; bij de gedroogde exemplaren is dit nog wel mogelijk na te gaan, doch zou een zeer tijdroovend werk worden].

533. L. hyssopifolia *L.* Op vochtige, grazige plaatsen. ⊙. *Juli—Sept.*

In herb. bevinden zich twee specimina, beide zon-

der vermelding van groeiplaats, het eene verzameld door S. S., het andere ex herb. G. Bisschop. Het is zeer te betwijfelen of deze exemplaren inlandsch zijn, gelijk mede het geval is met de oudere opgaven Friesland, Meese; Westerholte, Gorter; Lochem, Hengelo, Booltingen in het graafschap Zutphen, Rainv. volgens de Fl. B. S. p. 369. Reeds v. d. B. vermoedde dat hier een verwisseling had plaats gegrepen met een smalbladige vorm van de voorgaande soort.

Peplis *L.*

534. P. Portula *L.* Op moerassige plaatsen in heidestreken. ⨀. *Juli—Aug.*

In Herb.: Hoorn op Texel 1868, en de Westen aldaar 1868, Holk.; Burg aldaar 1860, Lac.; Nederlanden 1867, H. d. V.; West-Terschelling 1868, Holk.; Terschelling algemeen 1896, V.; Midsland, Un. 1886; Buren op Ameland 1897, V.; tusschen Nes en Buren 1869, Holk.; — Bakhuizen 1853, S.; boschhuis bij Hardegarijp, Hinxt; Gaasterland, S.; — Westerlee bij Winschoten, Strat.; Jipsinghuizen, Un. 1899; — Paterwolde, v. H.; Zwinderen 1859, Lac. en S.; Zweelo, Un. 1889; Hoogeveen 1865, H. d. V.; Meppel, v. Heijn.; kleine Vecht bij Coevorden 1859, Lac. en S.; — Steenwijk, Un. 1892; Havelte en Staphorsterbosch, v. Heijn.; Deventer, en Bathmen, Un. 1850; Berkum bij Zwolle 1892, en Wesepe 1901, L.; den Ham 1892, en Hardenberg 1892, L. en Carm.; tusschen Hardenberg en Gramsbergen 1853, Kros; Entersche veen, Un. 1897; Glanerbrug 1898, G. en V.; Haaksbergen 1891, L.; Un. 1895; Poppenbrug en langs de Dinkel, Un. 1895; — Harderwijk, en Hulshorst bij Harderwijk 1852, R. B.; station Putten 1864, O.; tusschen Nijkerk en Putten, v. d. T.; Voorthuizen 1833, Wtt.; 1897, V.; Gorssel 1833, Wtt.; Uddelermeer, Un.

1849; Apeldoorn 1852, K. A.; 1878, K.; Voorst 1846, S. S.; 1846, Wtt.; Ruurlo 1883, L.; Doetinchem 1880, Groll; Lichtenvoorde, Winterswijk, Un. 1859; Nijmegen, B.; broek bij Malden, Un. 1853; tusschen Beek en Groesbeek 1868, O.; Neerbosch, Hatertsche broek, Groesbeek, N. en Th. Abel.; Groesbeek, Un. 1847; 1860, v. H.; Wychensche venen, Th. Abel.; tusschen Ede en Veenendaal 1894, V.; Wageningen, Buse; — Hoogland 1854, O.; 1861, R. B.; Schothorst 1894, Garj.; Darthuizen 1838, v. H.; Soest 1870, Groll; Woudenberg—de Krakeling, v. d. T.; W. K.; Driebergen 1867, O. (N⁰. 112 als *Isnardia palustris*, doch reeds op het etiquet verbeterd, zie ook Arch. 2. I. p. 63); Doorn 1848, Buse; Zeist, O.; de Bilt 1835, S. S.; D. S.; 1838, Lac.; Blaauwkapel 1835, D. S.; Neerlangbroek, C. A. Bergsma; — Wieringen 1856, Lac.; S.; — Delft, v. S. V.; — Woensdrecht en Hoogerheide, Un. 1896; Roosendaal, Un. 1860; 1874, S. Lako; Ginneken, Un. 1852; weg naar Dorst bij Breda, v. A.; Oosterwijk, Broers; 's Hertogenbosch, Rosmalen 1845, en Ortensche fort, v. Hov.; Eindhoven 1831, Wtt.; 1836, Dz.; Geldrop 1835, de Br.; Valkenswaard 1827, v. H.; station Budel 1899, G. en des Tombe; Deurne 1871, Lac.; — Ottersum 1897, G. en V.; St. Jansbeek, Un. 1853; Velden, Un. 1893; heidesloot bij Schinveld 1901, G. en V.; Maastricht, v. Hov.; de Marres; Meerssen, Un. 1861; Heerlen 1896, G.; Eperheide, Exc. 1889.

(Tusschen Waal en Oostereind op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Bergumerheide 1866, en Oldeboorn 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Epe 1878, L. in herb. pr.; Bennekom 1894, en Lunteren—Ede 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Vogel of Waswater bij Oud-Leusden 1846, Alpherts in herb. pr.; — Hilversum 1886, Heinsius in herb. pr.; Schoorl, Mej. M. J. de Verwer in herb. Heu-

kels; — Clinge 1886, L. in herb. pr.; — Teteringen 1886, Posth. in herb. pr.; Loon op Zand 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; Grave 1891, de Haas in herb. pr.; — Hamert, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; Venlo op vochtig bouwland bij 't landgoed „de Koel" 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Willemsoord, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Borne, Hasselo, Buurserbeek, Langelo, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Eibergen, Varsseveld, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); — Gooiersgracht bij Laren 1882, Raaiweg tusschen Hilversum en Loosdrecht 1886 en Hilversumsche Meent 1886, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 526); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 120); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Blerik, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571).

Ordo Philadelphaceae *Don.*

Philadelphus *L.*

535. **P. coronarius** *L.* Zuid-Europeesche struik, bij ons in tuinen en parken algemeen aangeplant, somtijds in heggen verwilderd. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Diepenveen 1876, K.

(Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.).

Ordo Cucurbitaceae *Juss.*

Cucumis *L.*

536. **C. sativus** *L.* Aziatische plant, bij ons algemeen gekweekt. ☉. *Mei—Sept.*

In Herb.: Op de slikken Zuid-Westhoek van het eiland Goeree, ver van menschelijke woningen verwijderd. Sept. 1894, Boerl. en V.

Bryonia *Tourn.*

B. alba *L.* In heggen en tusschen kreupelhout, waarschijnlijk overal als sier- of geneeskrachtige plant aangekweekt en daarna verwilderd. ♃. *Juni—Aug.* Schijnt in Duitschland algemeener dan de volgende soort.

Ontbreekt in herb., doch wordt door de Gorter vermeld voor vele plaatsen in ons land. (Fl. VII. prov. Belgii foed. p. 259). Deze soort is echter nimmer gevonden in ons land, zoodat de opmerking in de eerste uitgave van dit werk wel juist is, dat met B. alba door de Gorter B. dioica is bedoeld geworden, te meer daar hij deze vrij algemeene plant in het geheel niet vermeldt.

537. B. dioica *Jacq.* Als de voorgaande; in geheel West- en Zuid-Duitschland algemeen. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Vlieland 1881, Groll; — Koudum 1867, J. M. de Boer; — Deventer 1840, Halbertsma; 1846, T.; 1876, K.; Hellendoorn 1892, L. en Carm.; — Harderwijk 1863, R. B.; v. A.; Zutphen, C. A. Bergsma; Rheede, v. H.; Ubbergen, Thomson; Waaldijk bij Weurt 1846, G. Deijn.; Lekdijk bij Culemborg 1829, Wtt.; — Lekdijk (?) bij Amerongen 1827, Wtt.; Coelhorst bij Amersfoort 1895, Garj.; — Zaagmolenpoort Amsterdam, G. Backer; Buitengasthuis, Fl. Amst.; Schoorl 1881, Jelgersma; Zandpoort 1867, O.; Bloemendaal 1871, Boerl.; 1873, Groll; Velsen 1839, Buse; R. B.; 1848, T.; 1872, Groll; tusschen Overveen en Bloemendaal 1871, Hoek; Ruine Brederode 1832, S. S.; Haarlem, Kerb.; 1838, Romb.; 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Haarlemmerhout 1843, O.; — Bennebroek—Lisse 1894, V.; Noordwijkerhout, O.; Zilk, Exc. 1897; Noordwijk 1836, Lac.; Katwijk, Piorot; 1832, Wtt.; Dz.; 1835, Mb.; Leiden 1840, B. W.; brug Rijnspoor aldaar 1886, C. v. d. Broek; Wassenaar 1836, Lac.; Cayaux; Waalsdorpsche weg, G. Barger; 's Gravenhage, V. Z.; 1836, D. S.; G. B.; 1854, de Br.; Jodenkerkhof aldaar 1851, S.;

Loosduinen, Un. 1851; Destrée; Op 't hof te Honsholredijk, v. d. T.; 's Gravezande, V. Z.; Staalduin, Exc. 1879; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; Rockanje 1871, O.; Exc. 1884; — bosch te Haamstede, v. Dissel; Zierikzee, Dz.; Zuid-Beveland 1841, v. d. B.; Koudekerke (Walch.) 1863, A. W.; Souburg 1880, Buijsman; — Plasmolen 1864, v. H.; 1897, G. en V.; Meerssen (wie?); Gronsveld, Un. 1883; St. Pietersberg, v. Hov. (*unicum*); tusschen Beek en Geulle 1900, Sillevoldt en Jongm.

(Koudum 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; — Bolwerk wallen Elburg 1847, Alpherts in herb. pr.; Terwolde 1850—77, Doetinchem 1897, K. A. in herb. pr.; Zeddam 1901, Struyk. in herb. pr.; Hees 1881, Posth. in herb. pr.; Oosterhout bij Nijmegen, Wageningen — Breesaap, C. A. Backer in herb. Heukels; Meerenberg 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Velserend 1882, Heinsius in herb. pr.; — Scheveningen 1872, Posth. in herb. pr.; Kijkduin 1887, Struyk. in herb. pr.; Westland, J. F. Wichard in herb. pr.; Herkingen 1876, Costerus in herb. pr.; — heg Domburg 1892, Ogt. in herb. pr.; Haamstede 1883, en St. Laurens 1874, L. in herb. pr.; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Texel 1881, Groll (Arch. 2. IV. p. 36) *); — tusschen Zutphen en de Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Ooi, Beek, Hees, Beuningen, Lent enz., Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 277); — Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 120); Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 114); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Velden, Arcen,

*) Deze opgave berust misschien op een vergissing; in het herb. bevindt zich alleen een plant van Vlieland, waarschijnlijk door Groll verzameld. Ook in Arch. 2. IV. p. 145 is de plant slechts voor Vlieland vermeld en niet voor Texel.

Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Pietersberg, Amby enz., Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Beek—Valkenberg, Gronsveld, Wylre—Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius en Bruman.

[Aanm.: Zoowel B. alba als dioica zijn waarschijnlijk ingevoerde planten; aangeplant als sier of voor geneeskrachtige doeleinden zijn zij reeds sedert eeuwen verwilderd. Het algemeen voorkomen, althans van de laatste, in ons land, gaf zelfs v. d. Bosch de opmerking in de pen: „Miror plantam apud nos vulgarem, a multis auctoribus dici prae caeteris esse incolam regionum Australiorum." Zij waren reeds aan de ouden bekend en daar B. alba zwarte bessen draagt noemde Dioscorides haar *ἄμπελος μέλαινα*, Plinius als getrouw volger Vitis nigra; de tweede die roode bessen voortbrengt heette oudtijds witte wijnstok, *ἄμπελος λευκή* bij Dioscorides: men vindt deze namen in de Glossaren somtijds zeer verminkt terug; in Italië groeit echter B. dioica en wordt aldaar nog behalve brionia ook vite bianca genoemd, dezelfde naam die de plant ook in de middeleeuwen voerde. Ik heb deze bizonderheden in het kort aangehaald om te doen zien dat de Gorter's opgaven vrij waarschijnlijk op B. dioica betrekking hebben. Cfr. Fischer-Benzon, Altdeutsche Gartenflora 1894. p. 55].

Ordo Portulaceae *Juss.*

Portulaca *Tourn.*

538. **P. oleracea** *L.* In Zuid-Europa inheemsch; echter als groente algemeen gekweekt en nu en dan als opslag. ⨀. *Juni—Sept.*

In Herb.: Op een ouden muur Katwijk 1837, Mb.; Waalsdorp, V. Z.; Naaldwijk, v. d. T.; — Maastricht, Groll.

Bovendien: Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 114); Walcheren, Blaas (Arch. 2. III. p. 120).

Voorts vermeld door Pelletier en voor Haarlem,

Wassenaar en Gelderland Fl. B. S. en reeds voor Maastricht in Lej. Fl. de Spa I. p. 213.

Montia *Micheli.*

539. **M. minor** *Gm.* Op vochtige akkers en zandgronden; vaak tusschen het koren. ⊙. *Mei–April.*

In Herb.: Texel, Groll; Burg op Texel 1860, Lac.; Terschelling, Midsland 1887, V.; Liesterplak Terschelling, Un. 1886; tusschen Nes en Buren op Ameland 1869, en Kooi bij Nes 1869, Holk.; Hallum 1869, V.; – Groningen, Cayaux; Haren 1856, Strat.; Slochteren 1841, Sprée; – Eelderwolde 1869, v. H.; Weerdinge, Un. 1889; – Deventer, M. J. Cop; Hengelo, Oldenzaal, Ootmarssum, Denekamp, Delden 1896, L.; de Lutte, Un. 1895; Haaksbergen 1891, L.; Achterhoekerveld, Markelo en Enschede 1898, G. en V.; weg Espelo–Enschede te Lonneker 1901, L.; – Hierderveen bij Harderwijk 1864, 1866 en 1877, R. B.; de Grift bij Uchelen 1854, Lac.; Uddelermeer, Un. 1849; Apeldoorn 1878, K.; achter 't Loo 1834, Wtt.; 1858, O.; onder rogge Teuge bij Apeldoorn 1875, K. A.; Ruurlo 1885, Ensink; Doetinchem 1899, v. Vloten; Rheede, v. H.; Sijpenberg bij Arnhem, v. H.; Thomson (*α.* en *β.*); Hatertsche broek, M. Coenen; Wychensche veen, N. Abel. en D. J. Bosch; St. Willebrordskapel Overasselt 1897, G. en V.; Veenendaal, Exc. 1899; – Amersfoort, C. A. Bergsma; Houtenburg 1893, Garj.; Overbosch van Dennenburg bij Driebergen, v. d. T.; Blaauwkapel bij Utrecht 1835, D. S.; Princenhage bij Zuylen, v. A.; – Hilversum 1877, Lac. (936 O. als *rivularis*, zaden echter grofkorrelig); Zorgvliet aan den Amstel bij Amsterdam 1849, Lac.; Fl. Amst.; Voetangel bij Amsterdam 1845, Lac.; Haarlem (Bronsteen), Splitg.; Haarlemmerhout 1841, Kerb.; 1871, O.; 1872, Groll; – Langeveld bij Noordwijkerhout 1836, D. S.; S. S.;

Warmond 1874, S.; Leiden, Mb.; 1862, (wie?); Morsebelsche polder, Un. 1846; B. W.; S. S.; O.; Oegstgeest 1836, Mb.; 1836, Lac.; S. S.; Kerb. e. h. Mb. *); Voordorp bij Leiderdorp, v. d. T.; Zuidwijk, S. S.; Papelaan Wassenaar 1873, Hoek; Wassenaar, Buse; Haagweg 1873, Boerl.; Haagsche bosch, Exc. 1895; Vijver aldaar 1899, V.; Naaldwijk, v. d. T.; Heikop, v. H.; — Axel 1859, A. W.; Sas van Gent 1855, A. W.; — de Beek Breda, Exc. 1897; Oirschot 1839, de Br.; Vuchtsche heide 1848, v. Hov.; Eindhoven, Forsten; Deurne 1873, H. d. V.; — Roggeland Ottersum 1897, G. en V.; heidesloot Schinveld 1901, G. en V.; Schinne en Beek 1869, Lac.

(Tusschen Groningen en Paterwolde 1868, Holk. in herb. v. Tuinen; Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Peize, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1900, L. in herb. pr.; — Groeneveld bij Eemnes 1885, Heinsius in herb. pr.; — Vondelpark Amsterdam 1901, Ogterop in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef; Haarlem, C. A. Backer; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; — Oost-Kappelle 1877, L. in herb. K. A.; Domburg 1877, L. in herb. pr.; — Oudenbosch 1893, J. Stein in herb. de Haas; — bij den ondersten molen Venlo 1899, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Groeneveld 1885, en aan den Raaiweg bij den Loosdrechtschen Grintweg 1886, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 527); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 120); -- Middelaar, Bunde, Lac. (Arch. 2. V. p. 11).

*) Hierbij de volgende opmorking: „In woilanden bij Oegstgeest, Obs. Op de opgegeven plaats staat M. minor op het droogo, terwijl dezelve naar de waterkant langzamorhand zich grooter voordoet, totdat eindelijk de M. rivularis langs de slootkant en bijna in het water voorkomt. Het schijnt alsof daar de M. minor langzamerhand in M. rivularis overgaat. Cfr. Mertons en Koch. I. p. 403 die eenzelfde meening zijn toegedaan."

540. M. lamprosperma *Cham.* Op open vochtigen veenbodem. ⊙. *Mei.*

In Herb.: Wenum bij Apeldoorn 1899, K. A.

541. M. rivularis *Gm.* In heldervlietend water. ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: tusschen Glanerbrug en Losser, Rotermans vonder onder Glanerbrug en Aamsveensche weg bij Enschede 1898, G. en V.; — tusschen Putten en Ermelo, v. d. T.; Schoonderbeek bij Putten 1835, D.S.; Loenen op de Veluwe 1880, K. A.; Apeldoorn 1853, K. A.; 1858, O.; beekjes 't Loo 1834, W t t.; Hoenderloo, Un. 1890; Wormingen bij Apeldoorn 1875, K. A.; Wolfheeze, Un. 1847; B. W.; 1856, O.; Heelsum 1838, Buse; Sijpenberg bij Velp, v. H.; Beekhuizen aldaar 1844, Lac.; Velp, Bergsma; Nijmegen, B.; Renkumerbeek, Exc. 1897; Renkum 1849 en 1851, Buse; beekje Keijenberg bij Wageningen 1833, W t t.; Kraal te Ede 1901, v. Vloten.

(Vlieland (landvorm), S. Boon in herb. Heukels; — Harderwijk 1899, K. A. in herb. pr.; Laag Soeren, H. Heukels in herb. pr.; — Boomkweekerij v. Groenewegen Amsterdam 1887, J. J. Smith in herb. Costerus (misschien *M. minor* f. *elongata*?).

Bovendien: Gooiersgracht bij Laren 1882, Maatlanden bij Huizen 1886, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 527); — Ottersum in stroomend water, Lac. (Arch, 2. V. p. 11).

Aanm.: De opmerking door v. d. Bosch bij deze soorten gegeven schijnt nog altijd van kracht; de genoemde planten worden tot de algemeene soort M. fontana L. samengetrokken; het zoude zeer wenschelijk zijn na te gaan of we hier ook met door verschillende levensomstandigheden gewijzigde soorten te doen hebben.

Claytonia *L.*

542. C. perfoliata *Donn.* Inheemsch in West-Indië en Noord-Amerika; bij ons als groente verbouwd en hierdoor op verschillende plaatsen verwilderd. ⊙. *April—Juni.*

In Herb.: Glimmen 1870, v. H.; 1885, Ensink; — Zwolle 1887, L.; Deventer 1878, K.; — Vorden 1876, 1887, Groll; Bennekom en Berg en Dal 1882, K.; — Amersfoort, R. B.; Puntenburg bij Amersfoort 1893, Garj.; — Duin- en Kruidberg bij Velserend 1873, H. d. V.; 1898, V.; 1900, C. A. Backer; Haarlem, Exc. 1882; — Leiden, S.; Maredijk aldaar, Boerl.; Katwijk bij de Waterleiding, Exc. 1897; Wassenaarsche achterweg, Exc. 1882; Stadwijk Voorschoten 1897, V.; Haagsche bosch, Exc. 1879; tusschen Monster en Loosduinen 1867, v. H. Jr.; — Zandberg bij Ginneken, v. A.; Oudenbosch 1893, J. Jorna S. J.; Kasteel de Heeze 1901, Rovers.

(Agnietenberg bij Zwolle 1877, v. Tuinen in herb. pr.; — Apeldoorn 1873, K. A. in herb. pr.; Rheederoord 1895, Ogt. in herb. pr.; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Hilversum 1882, Heinsius in herb. pr.; Laren 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; Zandbergen tusschen Naarden en Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Bussum 1894 en Naarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; 1894, Struyk. in herb. pr.; — Noordwijkerhout 1901, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest onder Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Wassenaar 1885, Struyk. in herb. pr.; 's Gravenhage, Mevr. Snellen; Monster, J. F. Wichard in herb. Heukels; moestuin Dordrecht 1896, Posth. in herb. pr.).

Bovendien: Gorssel, J. Kroon (Arch. 2. IV. p. 398); Nijmegen 1873, Th. Abel. (Arch. 2. II. p. 203); — Utrecht, R. B. (Arch. 1. V. p. 295); — Larenberg 1886, Hilveroord (Hoorne boeg) 1882, 1887, 's Gravelandsche straatweg bij Quatrebras 1887, Corverslaan 1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 527); Ouderkerk aan den Amstel, Graaff; Hulsterkamp, Naaldeveld, Zandvoort, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398).

Calandrinia *H. B. K.*

543. C. compressa *Schrad.* Chileensche plant, hier en daar in tuinen verwilderd (waarschijnlijk syn, met *C. pilosiuscula* D.C., die ook in het buitenland op gelijke wijze werd aangetroffen).

In Herb: Op uitgebaggerden grond Eem bij Amersfoort 1895, Garj.

(Opslag tuin Apeldoorn 1901, K. A. in herb. Rieter).

Ordo Paronychiaceae *St. Hil.*

Tribus Telephieae *D.C.*

Corrigiola *L.*

544. C. littoralis *L.* Op vochtige, overstroomde zandgronden, aan de oevers van rivieren. ⨀. *Juli– Sept.*

In Herb.: Station Leeuwarden 1872, Cayaux; — Harendermolen 1827, v. H.; 1856, Strat.; Haren v. H.; Jipsinghuizerveld, Un. 1899; — Ane, Hoogeveen 1859, Lac. en S.; Weerdinge, Un. 1889; Assen 1865, en Zuidwolde bij Meppel 1865, H. d. V.; Meppel, v. Heyn.; Emmen, Un. 1889; — Epse 1877, K.; Havelte, v. Heijn.; Deventer, Halb.; Bathmen, Un. 1850; Hellendoorn 1893, Carmigg.; Haaksbergen, Un. 1895 (weg van den Mirsinkhofbrug naar het Nieuwkerkerveen); Delden 1853, Buse; tusschen Goor en Hengevelde 1893, L.; — Harderwijk, Forsten; 1832, Wtt.; 1832, J. Valk; bosch te Leuveren 1852, en Hulshorst 1852, R. B.; Putten 1885, O.; Elburg 1846, T.; Oldebroek, R. B.; Apeldoorn 1852, K. A. (Cfr. Arch. 2. III. p. 185); 1858, O.; tusschen Bathmen en Gorssel, Un. 1850; Zutphen 1835, Mb.; Warnsveld 1845, de Vriese; Vorden 1873, Groll; Ruurlo 1883, 1885, Ensink; Borculo 1833, Hoffm.; Varsseveldsche venen, Un. 1859; Lichtenvoorde 1883, Ensink; Beekbergen

1846, S. S.; Beek 1853, O.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Wageningsche berg, Buse; Renkum, de Haan; Buse; — Amersfoort, Splitg.; Amersfoortsche berg 1847, M. J. Cop; Soesterbinnenweg 1895, Garj.; Leusden 1861, R. B.; tegenover het huis ter Heide tusschen Utrecht en Amersfoort, v. H.; Darthuizen 1838, v. H.; Baarn 1893, Garj.; Zeist, D. S.; Austerlitz, W. K.; Loenen 1840, Buse; Utrecht (wie?); — Laarderberg en Tafelberg, v. d. T.; — Lek bij Vianen 1831, v. H.; — Klopperwaard Werkendam 1836, Lac.; Elshout bij 's Hertogenbosch, v. Hov. *); Engelen, v. Hov.; Eindhoven en Oirschot, Dz.; Geldorp 1835, de Br.; Boxmeer, Un. 1853, Deurne 1871, Lac.; Mill 1898, G. en V.; Overloon 1876, Lac.; — Mook, Buse; Roermond, Un. 1861.

(Tusschen Peize en Vries, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — de Lutte bij Oldenzaal, Un. 1895 Schipper in herb. pr.; Dinkel aldaar, Un. 1895 Ogt. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink; — Borculo, Mej. G. J. Kerbert in herb. Heukels; Baarn 1889, Costerus in herb. pr.; Zanderij Bussum—Hilversum 1899, Koning in herb. pr.; Hilversum 1883, en — Hintham 1895, Heinsius in herb. pr.).

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. I. IV. p. 83); — Zwinderen, Gramsbergen, Erm, Odoorn, Exloo 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); Gieten, H. d. V. (Arch. 2. 1. p. 136); — Hasselo, Hollenbergerveld, Dinkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); — Lichtenvoorde, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); St. Anna, Hatert, Wijchen, de Meerwijk, Waaloever in de Ooi en te Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 278); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en

---

*) Waarschijnlijk Elshout bij Amersfoort, daar in herb. Alpherts voorkomt een plant door v. Hoven tusschen Elshout en Oud Leusden gevonden.

de Haas (Arch. 1. V. p. 545); — Roosteren, Lac. (Arch. 2. V. p. 11).

Voorts vermeld door Bruman.

Tribus Illecebreae *D. C.*

Herniaria *Tourn.*

545. **H. glabra** *L.* Op droge zand- en heidegronden. ♃. *Juli—Sept.*

In herb.: Meppel, v. Heijn.; Ane 1859, Lac. en S.; — Deventer 1846 en 1847, en Brinkgreve bij Deventer 1846, T.; Diepenveen 1846, M. J. Cop; 1901, L.; Romb.; Vilsteren 1865, H. d. V.; Bathmen, Un. 1850; Nederl. Mettray 1877, K.; Frederiksoord 1855, Kros; tusschen Hardenberg en Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — langs de Vecht bij Hardenberg 1893, L.; Dinkel, Un. 1895; Heemse 1868, v. d. Scheer; — Molencate bij Hattem 1855, Kros; Epse 1876, K.; Exc. 1897; Twello 1843, B. W.; 1849, T.; Epe, Un. 1890; Wissel vóór de Venen, Un. 1890; 1885, K. A.; Zutphen, v. H.; Bronsbergen 1833, Wtt.; Sillevolde, Un. 1885; Terborg, Un. 1885; Eibergen, Un. 1859; Heelsum 1849, Buse; 1850, S.; 1857, Knüttel; Arnhem, Thomson; V. Z.; Biljoen bij Arnhem. V. Z.; laag Elten, D. S.; Eltenberg 1833, Wtt.; Lobith 1837, V. Z.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; 1883, G. Molengraaff; Berg en dal, St. Anna, N. en Th. Abel.; Heumen, Un. 1853; Herwijnen 1859, S.; Renkum, de Haan; 1843, de Vriese; 1850, S.; Wageningen 1883, K.; — Amersfoortsche berg, R. B.; Amersfoort, Bergsma; 1861, R. B.; Soesterweg aldaar 1895, Garj.; Heteren, Buse; zandplaat bij Wijk bij Duurstede 1857, Knüttel; — tusschen Vianen en Culemborg, v. d. T.; Vianen 1835, D. S.; tusschen Vianen en Oud Slijkerveer, v. d. T.; Lek bij Leksmond 1828, v. H.; Gorinchem

1864, H. d. V.; Giesen, C. A. Backer; — Werkendam 1835 en 1836, Lac.; Orterfort, v. Hov.; Ortsche dijk 1846 en Hervensche dijk, v. Hov.; Geldrop 1835, de Br.; — Mook 1856, v. d. B.; Venlo 1896 en 1901, Rieter; Roermond, Un. 1861; Uiterwaarden Wessem 1900, G. en Jongm.: Wijk 1894, de Haas; Maastricht 1881, Groll.

(Deventer 1897, Struyk. in herb. pr.; Platvoet aldaar 1878, K. A. in herb. pr.; Denekamp, J. Bernink in herb. Heukels; — Doetinchem 1895, Posth. in herb. pr.; buurt Wissel onder Epe 1875 en zandplaat aan de Waal bij Nijmegen 1879, K. A. in herb. pr.; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Vogel- of Waswater Oud Leusden 1847, Alpherts in herb. pr.).

Bovendien: Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); — Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); — Middelaar, Afferden, Lac. (Arch. 2. V. p. 11); Baarlo, Arcen, Hamert, Wel, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571).

Voorts vermeld bij Pelletier, Munting en Bruman.

546. H. ciliata *Bab.* Op droge zand- en heidegronden. ♃. *Juli, Aug. en Sept.*

In Herb.: Op heidegrond onder Diepenveen (specim. lect. unicum) 8 Sept. 1849, M. J. Cop.

(Diepenveen 1851, K. A. in herb. pr.).

547. H. hirsuta *L.* Zandige akkers, droge grazige plaatsen en langs kanten van wegen. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Opslag tuin Marrocco Apeldoorn 1889, K. A. (var. *puberula*); — St. Antoniuseiland Maastricht, de Haas.

Illecebrum *L.*

548. I. verticillatum *L.* Op vochtige zand- en heidegronden. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: De Boekhorst, Sprée; Oosterbroek, Strat.; Harendermolen 1829, v. H.; — Assen, Forsten; Zweeloo, Un. 1889; Hoogeveen 1859, Lac. en S.; 1865, H. d. V.; Meppel, v. Heijn.; — Deventer, M. J. Cop.; 1848, T.; 1876, K.; Vilsteren 1865, H. d. V.; Heino 1901, L.; Twikkel 1863, H. d. V.; tusschen Coevorden en Hardenberg 1868, v. d. Scheer; Hardenberg 1853, Kros; 1892, L. en Carm.; Saasveld gem. Weerselo 1901, L.; Hengelo, I. d. L. e. h. Groll; — Harderwijk 1832, I. Valk; 's Heerenloo bij Harderwijk 1867, en Hulshorst aldaar 1852, R. B.; Voorthuizen, Coll. Nat.; Wisselsche venen, Un. 1890; Apeldoorn 1851, K. A.; 1858, O.; Beekbergen 1846, de Vriese; 1846, S. S.; tusschen Leesten en Vorden 1850, Gronem.; Voorstonden 1833, en Voorst bij Zutphen, Wtt.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Vorden 1875, Groll; Ruurlo 1882, Ensink; Kruisberg bij Doetinchem, V. Z.; Hoeve bij Borculo 1842, J. L. H. Haerten (P. N. S.); Ellekom en Dieren (wie?); Ratum 1872, R. E. de Haan; Rheede, v. H.; Heelsum en Wolfheeze 1840, Buse; Arnhem, R. B.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Renkum 1841, Buse; 1850, S.; Wageningen 1850, S.; — Leusden R. B.; 1892, Garj.; Amersfoort 1835, Kraamw.; 1840, de Vriese; Rijzenburg, v. d. T.; 1847, O.; 1859, R. B.; Rijzenburgerbosch 1847, Knüttel; Doorn 1833, Wtt.; Darthuizerberg 1835, D. S.; tusschen Zeist en Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; tusschen Zeist en Woudenberg, v. d. T.; Driebergen 1871, Hoek; Driebergerbosch 1837, Buse; Zeist 1836, Mb.; 1839, Lac.; 1847, T.; 1847, O.; Voorbosch te Zeist, v. d. T.; de Bilt 1835, D. S.; 1838 en 1846, Buse; 1872, de Br.; — Hilversum, I. K. Bondam; M. D.; R. B.; heide bij Laren 1835, D. S.; Naarden 1864, O.; — tusschen 's Gravenhage en Loosduinen 1 ex., H. v. d. Lek; — Roozendaal 1874, S. Lako; Mastbosch, v. A.; Un. 1852; Bakel 1873, H. d. V.; Vuchtsche heide, en

Ortensche schans, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; 1832, Wtt.; v. d. B.; Geldrop 1835, de Br.; Valkenswaard 1827, v. H.; Deurne 1871, Lac.; — Katert bij Grathem 1900, G. en Jongm.; Maastricht, v. Hov.

(Tusschen Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, v. Tuinen; tusschen Beetsterzwaag en Ureterp 1866, Holk.; — heide bij Suameer 1866, Holk., en Haren, C. de Gravere in herb. v. Tuinen; — Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; tusschen Donderen en Norg 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; heide bij Eexst 1893, Schipper in herb. pr.; — Haaksbergen, Un. 1896 Ogt. in herb. pr.; Azelo, Hertmen, Mej. H. v. d. Pauwert; — Ede, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Elburg op Westbroek 1843, Alpherts in herb. pr.; Halle 1901, Struyk. in herb. pr.; Rozendaal (Gld.) 1889, Ogt. in herb. pr.; — Maarsbergen 1887 en 1895, Struyk. in herb. pr.; — Hooge Vuursche 1883, Heinsius in herb. pr.; — Zanderij Hilversum 1898, Koning in herb. pr.; — Clinge 1886, L. in herb. pr.; — Ginneken 1893, en Strijpsche heide 1880, Posth. in herb. pr.; Vuchtsche heide 1895, Heinsius in herb. pr.).

Bovendien: Zwinderen, Dalen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Willemsoord, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Oele, Woolde, Hasselo, Borne, Hollenbergerveld, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Markelo, Diepenheim—Eibergen Zwilbroek, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Epe, Wissel, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); — Hoogerheide, langs de Zoom en Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); — Venlo, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Valkenberg, H. d. V. (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld bij Bruman.

Ordo Scleranthaceae *Link.*

Scleranthus *L.*

549. **S. annuus** *L.* Op bebouwde en opene zandgronden. ⨀ en ⨀. *April—Aug.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1870 en 1881, Groll; Burg aldaar 1869, en Hee op Terschelling 1869, Holk.; Midsland aldaar 1896, V.; -- Giekerk 1850, S.; Heerenveen, Un. 1881; Tjerkwerd 1862 en Wolvega 1869, J. M. de Boer; Harich (Gaasterland) 1865, H. d. V.; de Gaast, Sprée; – Oosterbroek, Strat.; Hornhuizen 1835, v. H.; – Drenthe, Un. 1889; Valthe 1859, Lac. en S.; Assen, Forsten; Meppel, v. Heijn.; – Kampen, R. B.; algemeen in Overijsel 1853, Kros; Oosterhout bij Kampen 1846, R. B.; Deventer 1877, K.; Spinnewiel bij Deventer 1840, Halb.; Diepenveen 1847, T.; Enck bij Deventer 1847, M. J. Cop; Hellendoorn 1892, Carm.; Hengelo 1835, herb. v. d. B.; Haaksbergen 1891, L.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; – Hattem 1872, Hoek; Harderwijk en Veluwe, R. B.; Hoenderloo, Un. 1890; Hummelo, Keppel, Drempt 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Apeldoorn 1851, K. A.; Voorstonden bij Voorst 1847, M. J. Cop; Leesten 1850, Gronem.; Vorden 1876, Groll; 1888, C. v. d. Broek; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Beek 1853, O.; Heumen, Un. 1853; Renkum, Buse; Ede en Bennekom 1856, v. H.; Grebbe 1833, v. d. B.; – Amersfoort, R. B.; Amersfoortsche berg 1847, M. J. Cop; Soestdijk, G. Deijn.; Doorn 1830 en Driebergen 1833, Wtt.; Utrecht, v. H.; 1834, D. S.; 1835, Kraamw.; – Naarden 1864, O.; Hilversum 1884, Boerl.; Berg en Dallust bij Hilversum, v. d. T.; Wieringen 1856, Lac.; Wijk aan Zee 1871, Boerl.; Breesaap 1835, en Bloemendaal 1845, Buse; Haar-

lemmermeer 1853, S. en Hartm.; Bennebroek 1835, Mb.; — Noordwijkerhout 1839, v. d. T.; 1840, B. W.; 1848, Mb.; 1867, O.; Hillegommerbeek 1845, O.; Noordwijk binnen, Exc. 1860; Lisse, 1894, V.; Endegeest 1835, Lac.; koren te Rijnsburg, Mb.; Wassenaar 1833, S. S.; Zuidwijk langs den Haagweg, Perin; 's Gravenhage 1833, I. de L. e. h. Groll; R. B.; Pyletuinen bij Naaldwijk 1845, v. d. T.; huis ter Rivier bij Overschie 1896, V.; Hoek van Holland 1879, S.; — Zuid-Beveland 1838, Evertsdijk 1838 en Westdorpe 1845, v. d. B.; Kapelle (Z.-Beveland) 1894, Ogt.; Zeeuwsch Vlaanderen 1860, A. W.; Hulst 1845, v. d. B.; Aardenburg 1861, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Mastbosch 1880, Boerl.; Gilze—Rije 1877, L.; Vuchtsche heide, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; Geldrop 1835, de Br.; — Beek—Elsloo, Boerl.; Gronsveld 1894, en tusschen Hazenkuil en Ulestraten 1897, V.; langs de Geul bij Geulle 1900, Sillevoldt en Jongm.

(Suameer 1866, Holk. en 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Murmerwoude, J. Botke en I. de Groot; — Harendermolen, Zuidlaren, — Paterwolde, Eelde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Gieten, C. de Gavere, en Schipborg 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1883, L. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; — Hattem 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Westbroek bij Elburg 1847, Alpherts in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Ede, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Oosterbeek 1886, Posth. in herb. pr.; Velp 1893, Ogt. in herb. pr.; — Oud Leusden 1846, Alpherts in herb. pr.; Overlangbroek, J. W. Kennephaas; Werkhoven, C. A. Backer; — Huizen, P. Beemsterboer in herb. Heukels; tusschen Valkeveen en Naarden 1899, Koning in herb. pr.; tusschen Bussum en

Hilversum 1889, J. J. Smith in herb. Costerus; — Hillegom 1886, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Stationsemplacement Dordrecht 1901, Posth. in herb. pr.; — Berlicum 1890, de Haas in herb. pr.; Kruisland, F. Jansens in herb. Heukels; — Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Dalen, Gramsbergen, Erm, Emmen, 1859, Lac. en S. (Arch. 2. V. p. 247); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Heino, tusschen Heino en Nieuwe Wetering en tusschen deze plaats en Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Brinkhuis; Langelo, Tankenberg, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Markelo, Diepenheim, — Eibergen, Winterswijk, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Vaassen, Epe, (Arch. 2. VI. p. 96); — Parkweg Amsterdam, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 689); — Scheveningsche duinen, de W. Hamer (Arch. 2. II. p. 120); — Zuiddorpe, A. W. (Arch. 2. IV. p. 281); — Bergen op Zoom en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Venlo, Baarlo, Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Meerssen, Epen, Un. 1861; Sittard, Wylre—Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld bij Munting.

[Aanm.: Een zeer vormenrijke soort, waarvan bij ons voornamelijk voorkomen a. comosus Dum. Fl. Belg. p. 23 (Scl. annuus a. fastigiatus Celak. Prodr. p. 487, vorm met verlengde takken der gaffeltuilen) met zoowel eindelingsche als zijdelingsche tuiltjes, bovenste bladen boven de bloemen uitstekend; kelkslippen lijnlancetvormig en toegespitst of priemvormig, ongeveer half zoo lang als de met de slippen meegerekende 4—5 m.M. lange, kale of zwakbehaarde vrucht. Deze

vorm werd reeds door Dumortier opgegeven: „In arvis arenosis Campiniae Limburgensis."

b. divaricatus Dum. l. c. (Scl. biennis Reut. Catal. pl. Genev. Ed. 2). Kelkslippen eivormig toegespitst, breeder vliezig berand, half of nauwelijks half zoo lang als de met deze gekroonde 3½—4 m.M. lange vrucht.

De andere vormen zijn bergvormen, welke hier niet voorkomen. Dat deze soort, zoowel als de volgende bizonder rijk is aan vormen bewijst wel het feit dat beide soorten in den zadencatalogus van den Dresdener Hortus van 1871 door Reichenbach in 147 soorten werden gesplitst.

Ook de Heer Lako onderscheidt twee bepaalde vormen; een meer groene vorm: Zwolle 1883, Haaksbergen 1891 en Ruurlo 1888, L. in herb. pr. en een meer grijze vorm: Keppel 1883 en Ruurlo 1888, L. in herb. pr.].

550. S. perennis *L.* Op droge heide- en zandgronden. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Groningen en Vlachtwedde, v. H.; — Ane 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1846, R. B.; Agnietenberg 1870, Hoek; Schalkhaar 1877, K.; Diepenveen 1846, M. J. Cop; 1846, T.; Romb.; Hellendoorn 1892, L. en Carmigg.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; Hardenberg 1893, L.; Haaksbergen, Un. 1895; — Harderwijk 1865, bosch van Leuveren 1850, en Hattem 1854, R. B.; Hezenbergersluis bij Hattem, K. A.; Twello, P. v. Delden; Apeldoorn 1851, Nieuwe Enk bij Apeldoorn 1881 en Pessink te Epse 1880, K. A.; Zutphen, E.; Leesten 1850, Gronem.; Ruurle 1885, Ensink; Lichtenvoorde—Varsseveld 1883, L.; Nijmegen, Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Hunerberg aldaar, Thomson; Heumen 1856, v. d. B.; Bennekom 1879, K. A.; Renkum 1849, Buse; 1850, S.; 1871, Groll; Ede 1856, v. H.; Grebbe 1833, v. d. B.; — den Ham 1836, D. S.; Amersfoort, R. B.; Doorn 1833, Wtt.; Rijzenburg 1859, R. B.; tusschen Zeist en Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Driebergen 1829, Wtt.; tusschen Zeist en Driebergen, E. B. Asscher; Zeist 1837, Mb.; S.; Coll. Nat.; tusschen de Bilt en

Zeist 1830, v. H.; de Bilt, v. H.; Utrecht 1834, de Br.; 1834, D. S.; — tusschen Hilversum en Bussum, v. d. T.; Puikendam, S. S.; Breesaap, Buse; 1835, Mb.; 1872, Boerl.; — Hillegom, S.; Hillegommerbeek 1840, B. W.; 1845, O.; 1856, Dz.; Noordwijkerhout 1867, O.; duinen Noordwijk, Dz.; Wassenaar, Forsten, S. S.; duinen bij Raaphorst, Perin; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; 1836, Buse; tusschen den Haag en Loosduinen, R. B.; Loosduinen 1848, S.; Destrée; Terheyde, Un. 1851; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; — Oirschot 1837, de Br.; Vucht, B.; Vuchtsche heide, v. Hov.; 's Hertogenbosch, B.; Eindhoven, Dz.; Vierlingbeek en Overloon 1876, Lac.; — Gennep, Afferden en Bergen 1876, Lac.; Velden, Un. 1893; Beegden 1900, G. en Jongm.; Heerlen 1896, G. *)

(Lutjegast 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; — heide tusschen Wedde en Vlachtwedde 1889, Schipper in herb. pr.; — Zwolle 1873, v. Tuinen in herb. pr.; 1883, L. in herb. pr.; Deventer 1851, Gorssel 1880, K. A. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Garderen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; — Oud Leusden 1846, Alpherts in herb. pr.; — Naarden 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Noordwijkerhout 1899,

*) Twijfelachtig; misschien Scl. perennis × annuus. Kelktanden niet stomp, niet bij vruchtrijpheid samengebogen, doch wel breed berand. Waar beide soorten bij elkander voorkomen is de hybride ook in ons land waarschijnlijk niet zeldzaam. Ter vergemakkelijking der waarneming laat ik hier de beschrijving van deze hybride volgen: (Scl. intermedius Kittel Taschb. Ed. 2. p. 1009) Plant grijsgroen tot geelgroen, van den voet af zodevormig vertakt; schutblaadjes korter dan de bloemen; kelkslippen langwerpig of ei-lancetvormig, gekield, naar den top versmald, stomp, met eenigszins napvormig naar binnen gebogen top, langer dan de buis, tamelijk breed, (ofschoon smaller dan bij Scl. perennis) wit berand, steeds schuins uitstaand: meeldraden ongeveer ½ zoo lang als de kelkslippen; helmknoppen vaak onontwikkeld; vruchten zelden rijp wordend; de plant nadert nu eens meer den eenen, dan weer meer den anderen stamvorm. ⊙—♃. Mei—Sept.

Struyk. in herb. pr.; — Breda, Mej. Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels; Rosmalen 1895, Heinsius in herb. pr.; — Venlo, Blerik Un. 1893 V. Suringar in herb. pr.; St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Erm 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Hengelo, Langelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 321); Markelo, Diepenheim—Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Varsseveld, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 197); Zevenbergen, Winterswijk, Groenlo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); — Heemskerk, v. E. (Arch. 2. I. p. 382); — Wel, Lac.; Beek —Elsloo 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 11).

Ordo Crassulaceae *D.C.*

Tillaea *Micheli.*

551. **T. muscosa** *L.* Op vochtige zandgronden, bij voorkeur op platgetreden voetpaden. ⊙. *Mei—Sept.*

In Herb.: Hees bij Nijmegen, G. Broers; — Driebergen, Six; 1865, O.; Broekbergen te Driebergen 1860, F. A. Hartsen (reeds van 1857 van daar aanwezig, verzameld door Hartsen in herb. v. Tuinen); Driebergerbosch 1853, Kraep.; Dennenburg, Driebergen, Buse; Zeist 1854, Kraep.; — Rhijngeest onder Oegstgeest 1891, S.; 1891—1901, Struyk. in herb. pr.; Huize Stadwijk Voorschoten, 1894—1902, V.

Sedum *L.*

552. **S. purpureum** *Link.* (*S. Telephium* Fl. B. S. p. 352, *S. purpurascens* Koch. et Prodr. Ed. I. p. 91). In boschrijke, zandige streken, tusschen kreupelhout, aan bouwlanden enz.; veelal verwilderd. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Kerkhof Vlieland 1858, Lac.; — Goutum S.; Oranjewoud (Schoterland) 1872, Hoek; — bosch te Slochteren, Strat.; Helpen 1855, v. H.; — Wallen

van Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, — Kolderveen en tusschen Nijeveen en Meppel, v. Heijn.; Deventer 1846, v. Groningen; 1876, K.; Voorst 1876, K.; Agnietenberg, Gramsbergen en Hardenberg 1853, Kros; tusschen Hengelo en Delden, v. Vloten; — Trijselberg bij Hattem 1853, Kros; Hulshorst bij Harderwijk 1852, en Molenkate bij Hattem, R. B.; 't Loo 1850, K. A.; Zutphen 1883, C. v. d. Broek; Lochem, Un. 1859; Ruurlo 1885, Ensink; Klarenbeek bij Arnhem, Thomson; Rheederoord, O.; Biljoen bij Velp 1842, Tilanus (P. N. S.); Hemelsche berg M. D.; Ubbergen, Beek, Oosterhoutsche bosch en Weurt, N. en Th. Abel.; Beek 1847, B. W.; 1868, O.; Ede 1901, v. Vloten; — den Ham bij Amersfoort 1836, D. S.; Eemnes, M. D.; Coelhorst aldaar, Garj.; Zeist, O.; Utrecht, v. H.; 1859, R. B.; Oudwijk bij Utrecht, v. H.; Schalkwijk 1833, Wtt.; tusschen Neerlangbroek en Doorn, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Uithoorn 1872, Boerl. (verwilderd); Muiderberg 1896, V.; Overveen, v. d. B.; Aardenhout 1870, Groll; Haarlem, Romb.; Haarlemmerhout 1837, Mb.; — Hillegommerbeek 1845 en Hillegom 1845, O.; Hazerswoudsche rietveld 1832, S. S.; den Deijl, Forsten; Raaphorst 1832, S. S.; Haagsche bosch, v. d. B.; 's Gravenhage, G. B.; Hooge dijk buiten Rotterdam 1837, Lac.; — Nieuwerkerk Duiveland, Un. 1894; Oosterzwake 1841, Zuid-Beveland 1840, Walcheren en Oranjezon 1836, v. d. B.; Domburg 1842, B. W.; — Pettelaarsche dijk en Vucht, v. Hov.; Valkenswaard 1901, Rovers; — Maastricht, v. Hov.; Valkenberg Un. 1861; 1866, H. d. V.

(Rijs in Gaasterland 1864, Holk., kerkhof Suameer 1866, v. Tuinen in herb. pr.; Rottevalle, en Heerenveen, J. Kuiper; — Groningen, — Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi, — Denekamp, J. B. Bernink, — Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld, alle in herb. Heukels; Apeldoorn 1850 en Barneveld

1894, K. A. in herb. pr.; Laren (Gld.) 1894 en bouwland Tiel, Posth. in herb. pr.; zand Goilberdingen 1846, Alpherts in herb. pr.; Langsmeersche polder Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Baarn 1883, Heinsius in herb. pr.; — tusschen Laren en Naarden 1900, Koning in herb. pr.; Hilversum 1894, Struyk. in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — Yzendijke, P. J. Roosendaal; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — bovenste molen Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Velden, Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Scheene, Terissert, Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Raalte—Wijhe, tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); — Willinkhof bij Winterswijk, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Bronsbergen en tusschen deze plaats en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Ankelaar en het Broekland bij Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 185); — Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Heemskerk, Velsen, Bloemendaal, — Noordwijk en 't Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 382); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545; — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Watersleybosch, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313); Neerbeek, Gulpen, Simpelveld, Lac.; Sint Pietersberg 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 11).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

553. S. Cepaea *L.* Op rotsachtige beschaduwde plaatsen, zelden. ⨀. *Juni—Juli.*

In Herb.: Arnhem, Perin (?); — St. Pietersberg,

O.; 1870, Groll; 1885, K. en G. *); Valkenberg, Dr. Hallegraaf.

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

[Aanm.: Het is terecht zeer twijfelachtig wat met de oudere opgaven bedoeld werd. Langs de kusten van Holland, veel op 't Koegras omtrent den Helder en aan de Muiderberg Haller, Elem. Phys. tom. 7. p. 172, volgens de Gorter is een opgave voor S. Cepaea even zonderling als bij Leiden Vorstius en aan het strand niet ver van Katwijk, voorbij de vuurbaak volgens N. Mulder en aangehaald in de Flora Leidensis. Terecht merkt van den Bosch op dat deze soort een bergplant is, die allerminst langs onze zeekust thuis behoort. Voor den St. Pietersberg was zij reeds bekend aan Lejeune (Fl. Spadina I. p. 204 en Comp. II. p. 107), terwijl zich reeds een exemplaar van die groeiplaats bevond in het herbarium van Franquinet. test. v. d. Bosch].

S. annuum *L.* Inheemsch in de Vogezen, het Schwarzwald en in Beieren. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Arnhem, Perin.

[Aanm.: De reeds meergemelde liefhebberij van Perin om ook de foutieve opgaven van vroegere schrijvers door exemplaren in het stamherbarium vertegenwoordigd te zien, heeft hem ook bij deze soort verleid uit 's Rijks Herbarium een exemplaar in dat van de Vereeniging te doen overgaan en er ditmaal als groeiplaats Arnhem bij te fantaseeren.

De oudere opgaven, vermeld in de eerste editie van dit werk, zijn tot de ware soorten kunnen teruggebracht worden; de vergissing berustte op een verkeerde synonymie. Zoo bijv. de plant van Oosterbeek door Bergsma ingezonden als S. saxatile, bleek echter te zijn S. acre (= S. sexangulare); de plant van Wageningen Bergsma als S. rupestre, bleek te zijn S. Boloniense; de plant Arnhem v. H. is waarschijnlijk S. album. De opgave van de Flora Leidensis berust op een groeiplaats bij Forsten gevonden en ontnomen aan 's Rijks Herbarium. De eenige plant bij Leiden door Forsten gevonden n.l. bij Wassenaar is een S. acre; de opgaven der Flora Frisica zijn door het verloren gaan van het materiaal niet meer te controleeren].

554. S. oppositifolium *Sims.* Rotsbewonende plant van den Caucasus en Noord-Perzië, echter als tuinplant ingevoerd en nu en dan ontvlucht op muren. ♃. *Juni—Juli.*

*) Nog aldaar gevonden in 1892 de Haas in herb. pr. en 1894 in herb. L.

In Herb.: Muur Thorn 1900, G. en Jongm.

555. S. album *L.* Op rotsen in Midden-Duitschland, vaak als sierplant gekweekt en hierdoor zeer dikwijls verwilderd op daken, muren en op zandgronden. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: IJselmuiden, Cayaux; Bolwerk Kampen, T.; Kampen 1848, R. B.; Agnietenberg Zwolle 1892, L. en Carmigg.; Tongeren, Forsten; Deventer, Halb.; wallen aldaar 1877, K.; IJsel bij Deventer, v. H.; — Epserheuvel, Exc. 1897; Zutphen, Forsten; Wtt.; G. B.; Tonderen 1877, K. A.; Warnsveld 1833, Wtt.; tusschen Oosterbeek en Arnhem, v. H.; Arnhem, Forsten; S.; Oude Velperpoort Arnhem 1836, de Vriese; Lobith 1837, V. Z.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Thomson; 1878, Groll; Waaldijk aldaar, G. Deijn.; Heumen 1856, v. d. B.; wallen Tiel 1836, herb. O.; Bommel 1835, Wtt.; Renkum 1848, Buse; Merwedijk bij Dalem 1899, G.; — wallen en muren Utrecht 1834, D. S.; v. d. T.; Mb.; v. H.; Manenburg Utrecht 1834 en 1835, D. S.; Wijk bij Duurstede 1827, Wtt.; — Ruïne op Frankendaal bij Amsterdam 1835, (wie?); Ruïne Brederode, Mb.; Kerb.; O.; — Leiden, Perin; Gouda, J. F. Hoffman; rots Diergaarde Rotterdam, V.; rietendaken Sliedrecht 1835, Lac.; — Sas van Gent 1861, A. W.; — Wijk bij Heusden, v. Hov.; Vuchtsche dijk bij Gameren, V. Z.; Boxmeer 1838, de Br.; Un. 1853; Beugen, Un. 1853; — huis te Middelaar 1899, G.; Gennep, Heijen, Afferden, Beugen, Arcen 1876, Lac.; muur te Steijl, Un. 1893; Fort St. Michel aan de Maas 1899, Garj.; muren Thorn, Wessem 1900, G. en Jongm.; St. Pietersberg, v. Hov.; 1870, Groll; Savelsche bosch 1894, Lindo; Valkenberg 1864, H. d. V.

(Wolvega op een dak, L. T. v. d. Zweep; — Gendringen in het gazon van een buitenplaats, Mej. M.

S. Rust; Rijswijk, op strijkdam in de Lek, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Twello 1850, K. A. in herb. pr.; muur slotpoort Culemborg 1842, Alpherts in herb. pr.; stadsmuur aldaar, en het Zand, Doorwerth, C. A. Backer in herb. Heukels; — Rijsenburg 1889, A. de Wit in herb. de Haas; — Kralingen, F. D. J. Risch; muur Kralingsche veer, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; muur dijk Kralingen—Rotterdam 1899, Posth. in herb. pr.; — tusschen Woudrichem en Sleeuwijk op den Merwedijk, C. A. Backer in herb. Heukels; daken te Veen 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; — Venlo langs de Maas tegenover St. Albanus 1899, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Roermond, Gulpen, Un. 1861; tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en volgens Flora Leidensis ook door Vorstius; van daar weder het exemplaar van Perin voor Leiden.

556. S. **dasyphyllum** *L.* Plant inheemsch op rotsen in de Vogezen, het Schwarzwald, in het Beiersch Oberland en de Alpen; noordelijk nu en dan op muren aangeplant en dan vaak verwilderd. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: St. Pietersberg 1870, Groll. Reeds voor Maastricht gemeld in Lej. Rev. p. 87.

[Aanm.: De plant in het bosch van 't Overvelde bij Warnsveld, spaarzaam en zonder bloem, K. A. (Arch. 2. II. p. 158) is gebleken te zijn S. reflexum (Cfr. Arch. 2. III. p. 82)].

557. S. **acre** *L.* Op muren, op opene en grazige zandgronden en in de duinen algemeen. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Texel 1857, Hart.; Vlieland 1858, Lac.; Vuurtoren Terschelling, Un. 1886; Grint 1869, Holk.; Ameland, Sprée; 1865, v. d. Leij; Rottum 1869, Holk.; 1897, Schipper; — zeedijk Workum 1864, J. M. de Boer; — Helpman, Strat.; — Ane

1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Zalk, Cayaux (als *saxatile*); Kampen 1849, R. B.; Deventer 1876, K.; Barrièremuur Deventer 1839, Halb.; Katerveer bij Zwolle 1839, v. H.; kerkhof Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk, R. B.; Zutphen 1833 en 1834, Wtt.; Winterswijk 1875, R. E. de Haan; Eibergen, Un. 1859 (als *Boloniense*); Arnhem, Thomson; S.; spoorbrug Oosterbeek, Exc. 1897; Oosterbeek, Bergsma (als *saxatile*); Nijmegen, N. en Th. Abel.; Heumen 1856, v. d. B.; — Amersfoort, R. B.; Oud-Leusden 1836, D. S.; Spakenburg, Garj.; Zeist 1844, Wenck; Utrecht 1834, D. S.; walmuur buiten de Tolsteegpoort Utrecht, v. d. T.; v. H.; — Blaricum, v. H.; Urk 1852, Backer de Wit; haven aldaar 1884, S.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; spoordijk Enkhuizen 1895, Sanders; Haarlemmer duinen, Kerb.; 1843 en 1868, O.; Bloemendaal 1869, Boerl.; Velserend, Groll; Ruïne van Brederode 1842, Heijbrock (P. N. S.); 1869, Hoek; Vogelenzang 1901, V.; — Katwijk 1828, en 1832, Wtt.; Pierot; Mb.; Leiden en Raaphorst, Perin; Wassenaar, Forsten; Scheveningen 1895, R. B.; 's Gravenhage, V. Z.; 1842, J. de L. e. h. Groll; G. B.; 1895, R. B.; muur binnenkalkhaven Dordrecht 1882, V.; 1882, C. v. d. Broek; — Haamstede 1869, P. Schuringa; Walcheren, B. W.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Neuzen 1859, A. W.; — Klopperwaard Werkendam 1835, Lac.; Ortensche dijk, v. Hov.; — Maastricht, Groll; St. Pietersberg, v. Hov.

(Zeedijk Lemmer 1863, Holk.; — Poelepoort stadswal Groningen 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1883, L. in herb. pr.; Yseldijk bij het Katerveer aldaar 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Twello 1876, K. A. in herb. pr.; stationsterrein de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld

in herb. Heukels; Lekoevers Redichemsche waarden bij Culemborg, de Haas in herb. pr.; Goilberdingen 1842, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, — Schalkwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Watertoren Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Oost- en Westzaan, J. F. Wichard in herb. Heukels; Helder 1893, V. Suringar in herb. pr.; Santpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Haarlem, Overveen, C. A. Backer; F. Hulk in herb. Heukels; — ter Horst onder Wassenaar 1893, V. Suringar in herb. pr.; Terheide 1886, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden, en Kralingen, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; spoordijk Hardinxveld 1899, Posth. in herb. pr.; -- duinen Domburg 1874, L. in herb. pr.; 1900, Ogt. in herb. pr.; — Sleeuwijk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo algemeen 1898, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 256); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); tusschen Heino en Wijhe, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Markelo, Enter, — Bronsbergen en tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3 I. p. 616); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 114); — Hoogerheide, Woensdrecht en station aldaar, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Gronsveld, Valkenberg, Un. 1861, Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Bruman en Munting.

[Aanm.: Hiervan worden twee vormen onderscheiden. Volgens Grenier et Godron *α*. genuinum Godr. Feuilles des tiges fleuries éparses; plante très-acre. *β*. sexangulare Godr. (= S. sexangulare L., Lois. gall. ed. I. p. 267). Feuilles des tiges fleuries étroitement imbriquées; fleurs de moitié plus petites, moins nombreuses (1—2 sur chaque rameau de la cyme); plante à peine âcre. Het schijnt dat deze vorm *β*. is wat Linnaeus onder S. sexangulare heeft beschreven (fol. subovata, flor. in corymbo 2. v. 3). In Linne's herbarium bevindt zich volgens C. Hartman een exemplaar onder den naam sexangulare dat tot dezen vorm behoort, terwijl eveneens de uit Hornemanns herbarium afkomstige exemplaren volgens mededeeling van Roth onder den naam van S. sexangulare, alle behooren tot S. acre *β*. en niet tot S. Boloniense. Vreemd klinkt het wanneer wij in Ascherson & Graebner, Fl. d. Nordd.Flachlandes lezen: „Blätter an den blühenden Stämmchen sich nicht dachzieglich deckend", waar toch Wohlfarth in Koch's Synopsis, om van andere auteurs te zwijgen, deze beschrijving geeft: „Pflanze fast geschmacklos; Blütenstengel zur Blütezeit überall dicht dachig-beblättert; Blätter walzlich—lin., stumpf, an den unfruchtbaren Stengeln 6 reihig, sehr dichtdachig, am Grunde gestutzt und kaum vorgezogen, oft trübpurpurn; die 2—4 Trugdoldenäste arm (1—3), blütig; Kronblätter citrongelb; blüht etwas später." Hier wordt tevens als synoniem opgegeven S. mite Gilib. (1782), welke naam bij Ascherson & Graebner op S. Boloniense is toegepast. Hierdoor wordt de synonymie nog ingewikkelder].

558. **S. Boloniense** *Lois.* *S. sexangulare* Aut. n. L.). Op opene en grazige zandgronden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Overijssel 1842, de Vriese; Zalk, W. K.; 1848, T.; R. B.; 1872, Hoek; Kampereiland, R. B.; Kampen, Cayaux; Zwolle 1826, v. H. *); Katerveer aldaar, V. Z.; 1839,

) Hiermede heb ik de groeiplaatsen aangeteekend, die bij van Hall in zijn Fl. B. S. p. 355 en in de Nieuwe Bijdragen (Tijdschrift voor Nat. Gesch. en Phys. VIII. p. 233) als S. sexangulare vermeld werden. Het verwondert mij dat in den vroegeren Prodromus v. d. Bosch S. sexangulare met een afzonderlijk nummer heeft opgenomen, daar het toch toen reeds duidelijk was dat met deze plant niets anders bedoeld werd dan S. Boloniense, die v. Hall niet noemt, terwijl de identiteit uit de plant van het Katerveer met S. Boloniense aan v. d. Bosch reeds in 1848 bekend was. Cfr. Arch. 1. II. p. 119 en II. p. 6.

v. H. *); Deventer 1826 *), v. H.; spoordijk aldaar 1879, K. A.; – Twello, P. v. Delden; Gorssel, Exc. 1894; Riele bij Voorst 1834, Wtt.; Voorst bij Zutphen 1833, Wtt.; 1863, de Br.; Wtt. (als *saxatile*); tusschen Zutphen en Voorst 1838, en Zutphen 1838, Buse; Doesburg, L. Buchler; batterijen aldaar 1872, Hulsebosch; heuvel kasteel Terborg 1832, Staring; Brummen, v. H. *); Oorsprong 1856, S.; Beek, Oosterhoutsche bosch, Weurt, N. en Th. Abel; tusschen Heumen en Mook 1856, v. d. B.; tusschen Beek en Wielderen 1843, N. en Th. Abel.; Bommel, Landré *); Wageningen, Bergsma (als *S. rupestre*); Culemborg, O.; Spoel te Culemborg 1841 *), 1842, G. Deijn.; 1845, W. K.; Kraamw.; Renkum 1850, S.; – Grebbe, Fockema; wal Rhenen 1898, V.; – spoorbaan station Overveen 1896, en Vogelenzang 1901, V.; – Zuid-Beveland 1845, v. d. B. **); – dijk uiterwaarden Werkendam 1897, V.; Heusden op den Bernschen dijk 1847, en langs de Zuid-Willemsvaart te 's Hertogenbosch 1837, v. Hov.; – tusschen Roermond en St. Odiliënberg 1900, G. en Jongm.; Maastricht, v. Hov.; 1870, Groll; Valkenberg, Un. 1861.

(Zwolle 1883, en Deventer 1879, L. in herb. pr.; tusschen Deventer en Gorssel 1897, V. Suringar in herb. pr.; – Oosterbeek 1892, V. Suringar in herb. pr.; C. A. Backer; Culemborg, C. A. Backer; Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels; huis Wisch Terborg 1901, Struyk. in herb. pr.; – Sleeuwijk, Geertruidenberg, C. A. Backer in herb. Heukels; Hintham 1895, Heinsius–Prikken in herb. pr.; – St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); – Bloemendaal, Saxenburg, Wildhoef en Schapen-

---

**) n.l. Goes, echter daar reeds in 1852 verdwenen. Cfr. Arch. 1. III. p. 292.

duinen, Boekenrode, v. E. (Arch. 2. I. p. 382); — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Gronsveld, St. Pietersberg, Un 1861 (Arch. 2. IV. p. 13); Kadier, Lac. (Arch. 2. V. p. 12).

559. S. reflexum *L.* Dorre heuvels, op muren en op hooge dorre zandgronden. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Ane 1859, Lac. en S.*; Meppel, Cayaux; v. Heijn.; — Vollenhove, R. B.; 1842, T.; IJhorst, v. Heijn.; Dalfsen 1865, H. d. V.; Zwolle, M. Dassen; Thorbecke; Oude Schans aldaar 1833, Wtt.; Deventer, v. d. Cop; wallen aldaar 1876, K.; Nijenhuis, Un. 1888, Hardenberg, Gramsbergen 1853, Kros; — Twello, P. v. Delden; batterijen Doesburg, Hulsebosch; Rheede, v. H.; Tafelberg 1837, Buse; Arnhem 1835, de Vriese; Un. 1859, S.; Westerbouwing, Exc. 1897; Doornwerth 1857, Knüttel; Oorsprong 1850, S.; 1856, O.; tusschen Beek en Wielderen 1843, N. en Th. Abel.; Beek, Oosterhoutsche bosch, Griend te Weurt, N. en Th. Abel.; Heumen 1841, v. d. T.; Renkum 1849, Buse; Wageningen 1837, D. S.; Groll; Wageningsche berg, Wtt.; 1838, v. H.; O.*; Grebbe, v. d. B.; 1851, O.; Fockema; — Rhenen, v. d. T.; 1898, V.; Zeist, D. S.; v. Dijk; Tol Woudenbergsche weg, W. K.; — kerkhof Hilversum 1877, Boerl.; wallen Naarden 1894, V.; Haarlem, Perin*); — Leiden, Perin*); — Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1890, L. en C. Brakman; — Breda 1864, H. d. V.; Heelhorensche dijk Geertruidenberg 1830, Verkouteren; Werkendam 1836, Lac.; Vuchtsche heide, v. Hov.; Boxmeer 1838, de Br.; Valkenswaard 1901, Rovers; — Mook—Middelaar, Un. 1853; Mook 1856, v. d. B.; Plasmolen 1873, O.; 1899, G.; Steijl, Un. 1893; L.; algemeen om Venlo, langs de Maas 1899, Garj.; tusschen Roermond en St. Odilienberg 1900, G. en Jongm.; Ruine Mont-

*) Opgaven Perin als altijd onbetrouwbaar.

fort 1895, G. en V.; Limburg, Un. 1861; Maastricht 1870, Groll; Houthem en Valkenberg 1894, Lindo; Ruine Valkenberg, Un. 1861.

(Platvoet Deventer 1879, K. A. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Arnhem 1878, L. in herb. pr.; Warnsveld 1876 en Oosterbeek 1873, K. A. in herb. pr.; 1897, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Oosterbeek en Wageningen, C. A. Backer; tusschen Heelsum en Renkum, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Rijn tusschen Duno en Westerbouwing 1893, V. Suringar in herb. pr.; Wageningsche berg 1899, Struyk. in herb. pr.; — Beek (N. Br.) 1888, de Haas in herb. pr.; Vuchtsche heide 1888, Struyk. in herb. pr.).

Bovendien: tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); — talrijk huis te Bergen, v. E. (Arch. 2. I. p. 382); — Ortensche schans, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 277); — bergen bij den Plasmolen, Un. 1853; 1855, Th. Abel.* (Arch. 2. V. p. 279); Gennep, Arcen, Lac. (Arch. 2. V. p. 12); Gulpen, Sittard, St. Pietersberg, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting.

[Aanm.: Met een * zijn aangegeven de exemplaren die afzonderlijk vermeld werden als β. glaucum. Het blijkt dat Linnaeus een soort heeft beschreven S. rupestre L. spec. Ed. I. p. 431, die in de tweede editie werd gescheiden in S. rupestre en S. reflexum L. spec. Ed. II. p. 618. Beide soorten werden door latere schrijvers vereenigd onder den naam van S. reflexum L. met de varieteiten α. viride Koch. (= S. reflexum L. ed. II. en β. rupestre L. of glaucum Koch. Wohlfarth in Koch's nieuwe editie noemt de soort S. rupestre L., wat natuurlijk volkomen juist is, te meer daar de vorm β. rupestre de meest algemeene is: brengt echter verwarring omdat er reeds een S. rupestre Oed. = S. annuum is, een S. rupestre = S. elegans bestaat. Hoe juist dus het geven der eerst gepubliceerde naam in de eerste editie der species van Linnaeus is, brengt men toch noodelooze verwarring door het verdoopen van de algemeen

bekende S. reflexum L. Het onderscheid tusschen beide vormen bestaat hierin dat:

α. S. reflexum *α*. viride bladen met levendig grasgroene kleur heeft, doch deze voorkomt in de hoogere bergen en de alpen, voornamelijk op porphyr bodem, terwijl zij in moestuinen als groente schijnt gekweekt te worden.

β. S. reflexum *β*. rupestre. Bladen blauwgroen, zeegroen of snoekkleurig; stengel vaak rood aangeloopen waarbij men dan nog onderscheidt:

1. S. rupestre Willd. met rechtopstaande, tegen den stengel aanliggende bladen.
2. S. collinum Willd. met afstaande bladen.
3. S. recurvatum Willd. (= S. reflexum Link) met teruggekromde bladen.
4. S. glaucum Sm. (= S. albescens Haw.) met verlengde onvruchtbare stengels en iets afstaande dunnere bladen.

Het schijnt echter dat al deze vormen door talrijke tusschenvormen in elkander overgaan. De var. *β*. schijnt alleen bij ons in het wild voor te komen. De plant van van Hall van Haren heb ik in ons herbarium niet teruggevonden. (Cfr. Tijdschr. VIII. p. 233).

560. S. elegans *Lej.* (*S. rupestre* Sm.). Op rotsen en muren, op enkele plaatsen in het Lahn en Nahedal, bij Metz en Sierk en op de hieronder te melden plaats. ♃. *Juli—Aug.*

Maastricht, Fl. de Spa I. p. 205; Rev. p. 86. Lej. et Court. Comp. II. p. 110. Later echter niet wedergevonden.

Sempervivum *L.*

561. S. tectorum *L.* Zuid-Duitsche plant, echter algemeen aangeplant op muren en daken, ten deele als sierplant, ten deele als gevolg van het geloof dat de plant de bliksem zou weren en een geneesmiddel tegen scorbuut zou zijn. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Midsland, Un. 1886; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1850, T.; R. B.; — Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Ravenswaai, v. d. T.; —

Amersfoort 1836, D. S.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; de Bilt, D. S.; Beerschoten 1871, Hoek; Wikkenburg 1828, Wtt.; — Haarlem, Splitg.; Zandpoort 1836, Mb.; — Noordwijk binnen, Perin; Leiden, Dz.; 1846, O.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; — klooster onder den Dungen, v. Hov.; — muur Thorn 1900, G. en Jongm.

(Apeldoorn 1851—1895, K. A. in herb. pr.; Druten 1895, Posth. in herb. pr.; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; — Zwartewaal 1895 en Dordrecht 1895, Posth. in herb. pr.; — Middelburg 1896, Ogt. in herb. pr.; Hoek 1854, A. W. in herb. L.).

Bovendien: tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Malden, Overasselt, Beuningen, Weurt enz., Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 279); — Wijk aan zee, — Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 382); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 114); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Gronsveld, Gulpen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 314); Eperheide 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 12).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Ordo Grossulariaceae *D.C.*

Ribes *L.*

A. Grossularia *D. C.*

562. **R. Grossularia** *L.* In heggen en op beschaduwde plaatsen, op muren en ruïnen en zelfs epiphytisch. ♄. *April—Mei.*

α. **glanduloso-setosum** *Koch.* De tuinvorm.

In Herb.: Ubbergen 1851, Th. Abel.; — Dom Utrecht, Cayaux; — duinen Wassenaar, v. d. B.; — heggen Goes, v. d. B.

β. **pubescens** *Koch* (*R. uva crispa* L. et Fl. B. S. p. 202). De verwilderde vorm.

In Herb.: Groningen, v. H.; Sterrebosch aldaar, Strat.; — Harderwijk 1866, R. B.; Voorst, Wtt.; Terwolde 1877, K.; Ruurlo 1886, Ensink; Ooische waard, Beek, Valburg, Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; — Amersfoort, R. B.; Utrecht, C. A. Bergsma; 3e omgang Utrechtsche dom 1837, en Vleuten 1835, Kraamw.; huis ter Haar aldaar 1835, D. S.; — Ydijk Zeeburg bij Amsterdam, V. Z.; Fl. Amst.; Haarlemmermeer 1833, Wtt.; Overveen 1835, Buse; 1843, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Bloemendaalsche bosch 1871, Groll; tusschen Bloemendaal en Zomerzorg, v. d. T.; Zomerzorg 1847, v. d. B.; — tusschen Haarlem en Leiden 1836, Lac.; Keukenhof bij Lisse 1901, V.; Noordwijk 1843, (wie?); Wassenaar 1833, Wtt.; 1833, S. S.; Kerb.; 1835, Mb.; 1845, de Br.; Forsten; 1886, Destrée; 's Gravenhage 1833, I. de L. e. h. Groll; Haagsche bosch, G. B.; — Goes, Domburg 1839 en Walcheren 1839, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1864, A. W.; — Gronsveld 1897, V.; Valkenberg 1864, H. d. V.; 1886, V.; Vaals 1900, G. en V.

(Apeldoorn 1878, Slangenburg 1900 en Elspeet 1879, K. A. in herb. pr.; — Werkhoven, Schalkwijk, — Overveen, Bloemendaal, C. A. Backer in herb. Heukels; ruïne van Brederode 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; 1889, Struyk. in herb. pr.; Vogelenzang, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Naaldwijk (Staalduin), J. F. Wichard in herb. Heukels; Zwijndrecht op boomstronken 1886, Posth. in herb. pr.; — Oostkapelle 1877, Nieuw- en St. Joosland 1877, L. in herb. pr. et K. A. — Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Brinkhuis, Un. 1895 (Arch. 3. I. p.

221); — Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); — Castricum, Velsen, Aardenhout, Bennebroek — Voorne (algemeen), v. E. (Arch. 2. I. p. 382); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 114); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

[Aanm.: Er wordt voorts nog een derde variëteit onderscheiden R. Grossularia var. γ. glabrum Koch — R. reclinatum L. Meestal weinig bewapende struik; bladen, blad- en bloemstelen, schutblaadjes, vruchtbeginsel en kelk kaal: rand der bladen, bladstelen, schutblaadjes en kelkslippen gewimperd. Gekweekte vorm. Zij wordt opgegeven voor Valburg, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 279)].

B. **Ribesium** *Dill.*

563. **R. alpinum** *L.* Vochtige beschaduwde loofbosschen, in heggen enz., ook aangeplant en verwilderd. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Bosch van den Essenburg bij Harderwijk 1850, R. B.; Rheede, v. H.; boschje achter het logement 't Spijker te Beek, Th. Abel.; — Heiligenberg bij Amersfoort, v. d. T.; 1846, W. K.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; V. Z.; 1832, de Br.; v. S. V.; G. Deijn.; Oostbroek bij Utrecht, C. Broers; O.; Abstee, v. H.; — Meerdervoort (Zwijndrecht) 1837, Lac.

(Apeldoorn 1878, Voorst 1877 en Twello 1897, K. A. in herb. pr.; — Hilversum 1893 en 1901, Costerus in herb. pr.; — Rijswijk (Z. H.) 1876, L. in herb. pr.).

Bovendien: Vilsteren, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 136); — bosch achter Sonsbeek te Arnhem, v. d. T. (Arch. 1. V*. p. 438); — Binnenduinen Heemstede—Leeuwenhorst Noordwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 382).

Voorts vermeld door Pelletier.

564. **R. nigrum** *L.* In vochtige bosschen, aan slooten en beeken. ♄. *Mei.* Wegens de vruchten in tuinen gekweekt.

In Herb.: Onland tusschen Groningen en Eelderwolde 1839, v. H.; Mickelhorst bij Haren, Strat.; C. de Gavere; Haren 1832, v. H.; tusschen Wedde en Vlachtwedde, Dr. J. A. W. Pott; — Valthe 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kamperveen, R. B.; Agnietenberg bij Zwolle 1891, L.; gracht Deventer, Romb.; tusschen Oostmarsum en Denekamp 1891, L.; Almelo, Un. 1870; Twikkel bij Delden, Un. 1870; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Twello 1846, T.; Zutphen en Voorst, Wtt.; Ruurlo 1883, L. en Ensink; Beekbergerwoud 1833 en 1834, Wtt; 1864, de Br.; 1869, S.; Eibergen, Un. 1859; achter het hotel 't Spijker te Beek, Th. Abel.; Oude muur Herveld, M. Coenen; Doornwerth 1838, Buse; — Hamersveld 1891, Garj.; tusschen Leusden en Heiligenberg bij Amersfoort 1836, D. S.; laan Rhoodestein Neerlangbroek, v. d. T.; knotwilg Zaagpad Amsterdam, Fl. Amst.; Haarlemmerhout 1839, Dz.; Kerb.; — Leiden 1835, Mb.; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; Haagsche bosch 1826, V. Z.; G. B.; S. S.; Mb.; 1864, H. d. V.; Vianen en Heicop, v. H.; Schollevaarseiland 1864, (Krecke?); — Zonstoof 1839, v. d. B.; — Rosmalen, v. Hov.; Boxtel, v. H.; — St. Pietersberg 1897, V.; Oud Valkenberg 1866, H. d. V.

(Eelderwolde 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Weerselo 1901, L. in herb. pr.; Apeldoorn, K. A. in herb. pr.; — Voorschoten 1888, Struyk. in herb. pr.; — Horsten bij Vucht 1887, Costerus in herb. pr.).

Bovendien: Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Coevorden 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); — Overveen, — Staalduin, v. E. (Arch. 2. I. p. 382).

Voorts vermeld door Pelletier.

565. R. rubrum *L.* In vochtige bosschen en in hagen, op beschaduwde plaatsen; allerwege gekweekt om de vruchten. De wilde vorm heeft roode

vruchten (var. *erythrocarpum*), de tuinplant dikwijls met lichtgele vruchten (var. *leucocarpum*). ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Oenkerk 1850, S.; — Groningen, v. H.; Sterrebosch aldaar, Strat.; Haren 1842 en tusschen Groningen en Eelderwolde 1839, v. H.; — Valthe, Un. 1889; Meppel, Cayaux; v. Heijn.; — Twikkel bij Delden, Un. 1870 (met witte bessen Cfr. Arch. 2. I. p. 199); — Twello 1877, O.; Harderwijk, R. B.; op de „Beele" bij Voorst 1877, O.; Zutphen 1834 en Voorst 1834, Wtt.; Vorden 1876, Groll; Beekbergerwoud 1833 en 1843, Wtt.; 1846, S. S.; toren Herveld, M. Coenen; — Utrecht 1835, Wtt.; C. A. Bergsma; Klein Ameliswaard tusschen Utrecht en Bunnik, v. d. T.; — Breesaap 1864, H. d. V.; Velserbosch, Buse; Bloemendaal, V. Z.; Elswout 1894, en Duin en Kruidberg 1881, Groll; — Keukenhof bij Lisse 1901, V.; Leiden 1835, Mb.; Hoogemorsch aldaar, Kerb.; Haagsche schouw 1854, v. H. Jr.; Valkenburg 1837, Lac.; Wassenaar en huis den Deijl, v. d. B.; Haagsche bosch 1833 en 1834, Wtt.; G. B.; duinpannen 's Gravenhage 1846, de Br.; Scheveningsche weg, V. Z.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; — St. Pietersberg 1885, K. en G.

(Zwolle 1891, L. in herb. pr.; — Apeldoorn 1878, K. A. in herb. pr.; — Leiden 1888, Struyk. in herb. pr. — bosch van Cannes 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Beverwijk, Velsen, Meerenberg, Overveen, — Staalduin, v. E. (Arch. 2. I. p. 382); — Al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 114); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Wel en Kerkrade, Lac., G. en K. (Arch. 2. V. p. 12).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Ordo Saxifragaceae *Vent.*

Saxifraga *L.*

566. **S. hypnoides** *L.* Rotsspleten in de gebergten van West-Europa, vooral op kalk; echter ook als tuinplant gekweekt en een enkele maal verwilderd. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Bergumerheide bij het huis ter Heido 1824, Hinxt; — Harderwijk, T.; — op eenige woeste zuddelanden tusschen elzenhout langs de Haarlemmermoer, beoosten Leimuiden, op slechts eenige plaatsen, doch daar in overvloed 1834, S. S.; Buse; bij Amsterdam 1834, S. S. herb. Wtt. (vermoedelijk dezelfde groeiplaats als hiervoor).

(Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Houkels).

567. **S. Hirculus** *L.* Op veenachtige weiden en in de venen, zeer verspreid. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Aan den Oldendijk in boschrijk weiland, tusschen *Vaccinium Oxycoccus*, te Weerdinge 19 Juli 1859, zeer zeldzaam, Lac. en S.

[Aanm.: De plant werd reeds vroeger voor de Drentsche venen opgegeven en wel in het a°. 1611 verschenen werk van Clusius „Curae Posteriores". Hierin meldt Clusius „Typis iam expressa mea Rariorum Plantarum Historia, Joannis Dortmanni pharmacopoei Groeningensis celebris et eruditi epistolam, accipiebam cum paucis quibusdam Plantarum iconibus ipsius manu satis scite delineatis, quarum neminem adhuc meminisse existimabat, et Groeningensi agro vicinisque locis peculiares esse credebat." Na een beschrijving dezer soort gegeven te hebben vermeldt hij als groeiplaats: „Nascitur in palustribus sicciorilus locis, permixta Gramini Parnassi vulgo dicto, prope amoenissimum quendam pagum in comitatu Drentiae." Deze beschrijving werd overgenomen in Dodoens' Cruydt Boeck van 1618. Cfr. Oudemans in Arch. 2. II. p. 312 en 346].

568. **S. tridactylites** *L.* Op vochtige zandige gronden, en de duinen, op muren en op kalkbodem. ⊙. *April—Juni.*

In Herb.: Ameland 1869, Holk. (aldaar zeer gemeen en sedert onheugelijke tijden kandelaartjes genoemd); 1896, V.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, R. B.; 1851, T.; Staphorsterbosch, v. Heijn.; Zwolle 1884, en Herculo 1884, L.; Deventer, M. J. Cop; 1845, T.; 1877, K.; Olst 1896, L.; — Rivierduin onder hooge dennen te Voorst, buurt Berg en Dal 1882, K. A.; Nijmegen, B.; vestingwerken buiten de Hezelpoort, Ubbergen, Beek, Oosterhoutsche bosch en tusschen de plaveisels op den Doddendaal bij Nijmegen, N. en Th. Abel.; stadsmuur Buren, C. A. Backer; — zandweg tegenover station S. S. Amersfoort, Garj.; wallen Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; v. d. T.; — Wijk aan zee, Exc.; Groot Bentveld en Zandvoort, E. B. Asscher; Bloemendaal 1870, Groll; Brederode, Kerb.; Overveen 1832, v. H.; 1843, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); 1848, Buse; 1872, Boerl.; 1872, Hoek; duinen Oranjewater 1900, C. A. Backer; Haarlem, Splitg.; de Vriese; 1867, O.; 1870, Groll; — Hillegommer duinen 1857, S.; muur te Lisse, V. Z.; Katwijk, Dz.; 1840, en 1846, B. W.; 1846, v. Dissel; 1849, A. W. Hartm.; 1854, v. H. Jr.; 1860, S.; 1886, C. v. d. Broek; muur Haagsche Schouw 1832, S. S.; Oegstgeest, Forsten; Leiden, Pierot; 1870, Boerl.; muur hortus aldaar 1841, S. S.; Wassenaar 1832, Wtt.; 1835, Mb.; 1836, Lac.; 1843, en 1846, O.; Waalsdorper vlakte 1897, V.; duinen 's Gravenhage 1824 en 1826, V. Z.; G. B.; 1846, de Br.; Thomson; R. B.; G. Barger; Zorgvliet 1840, V. Z.; Loosduinen, Destrée; de Mijl bij Dordrecht (boomkweekerij) 1882 en 1883, V.; — Zuid-Beveland 1839, en Domburg 1839, v. d. B.; 1894, Ogt.; Zeeuwsch Vlaanderen 1860, en dijk tusschen Nieuw- en Oud-Westerrijk over de hofstede van Thomas 1853, A. W.; — op de borstwering van de Lancierskazerne te 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Singels Maastricht 1897, V.; St. Pietersberg 1869, O.;

1897, V.; Schinnen 1869, Lac.; Valkenberg 1866, H. d. V.; Oud Valkenberg 1897, V.; Geleen 1896, G.; Eijgelshoven 1899, G. en V.

(Windesheim 1884, L. in herb. pr.; Zalk, R. B. in herb. L.; Schalkhaar 1850, — Zutphen 1877 en Apeldoorn 1882, K. A. in herb. pr.; — Rietlanden Amsterdam, op aangevoerden zandgrond 1882, Heinsius in herb. pr.; — Lisse, J. Wesselo; Terheide, J. F. Wichard; — Breskens, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Oostkapelle 1877, L. in herb. K. A.)

Bovendien: Schiermonnikoog — Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 120); — Schinnen, Geulem, Lac. (Arch. 2. V. p. 12).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: De plant verschilt zeer in grootte. Kleine exemplaren met gave bladen werden als β. integrifolia onderscheiden (= S. exilis Poll. Fl. ver. II. p. 31)].

569. S. granulata *L.* Op grazige beschaduwde plaatsen, langs wegen en in zandige weilanden. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Matenastate Cornjum 1862, J. M. de Boer; 1874, v. Tuinen; — *tusschen Groningen en Haren, Strat.; 1830, Miq.; *Groningen, Cayaux; *Winschoten, Hennekeler; — vestingwerken bij de Hertogspoort te Nijmegen, N. Abel.; tusschen Molen- en Hezelpoorten en Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; Nijmegen, B.; *Pasch te Apeldoorn 1853 en 1873, K. A.; — *Eem bij Amersfoort 1894, Garj.; *Vredenhoeve bij Maarssen 1828, Suerman; — *Hoorn, C. A. Bergsma; *Velsen, de Vriese; *westelijk deel Haarlemmerhout 1836, Dz.; 1836, Kerb. en Mb.; 1862, H. d. V.; 1870, Groll; 1875, Boerl.; Exc. 1880; *Vogelenzang

---

* Met dubbele bloemen. Als zoodanig wordt de plant gekweekt en schijnt zij op de geestgronden algemeen verwilderd te zijn. In Holland draagt zij den naam van Haarlems klokkenspel.

1900, C. A. Backer; — * singel Leiden 1840, B. W.; 1844, O.; v. d. Tr.; Perin; Hinxt; 1871, Boerl.; * Valkenburg 1836, Mb.; * Wassenaar 1833, Wtt.; in een elzenboschje op den kerkweg te Wassenaar, S. S.; 1833, Wtt.; * Haagsche bosch, V. Z.; G. B.; * Berkenpad Dordrecht 1837, Lac.; — * in het bosch van Ipenhoven te Zierikzee 1872, Schoor; * Domburgsche manteling 1897, Ogt.; — * Bergen op Zoom, Thomson; speelhuis Breda, v. A.; Ulvenhout, Exc. 1896; langs de Aa bij Princenhage, Exc. 1897; Ginneken 1880, Boerl.; Eindhoven 1831, J. F. Hoffm.; Dz.; 1839, de Br.; 1873, Moll; — Venlo 1898, K. A.; 1899, Rieter; Sittard 1896, G.; Maastricht 1892, de Haas; St. Pietersberg 1866, H. d. V.; Beek—Geulle 1900, v. Sillevoldt en Jongm.; Beek 1867, O.; Valkenberg 1866, H. d. V.; 1869, Lac.; 1897, V.; Heerlen 1896, G.; Umkoven onder Meerssen 1863, J. P. N. Land; tusschen Simpelveld en Kerkrade 1899, G. en V.

(* Leeuwarden, Hinxt in herb. K. A.; — * Haren, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; * Ouderwerflaan Winschoten 1897, Schipper in herb. pr.; — * Breesaap, Mej. G. J. Kerbert; * Heilo, M. Kramer; * Bentveld bij Haarlem, Heukels in herb. pr.; — Berkenpad Dordrecht 1849, Alpherts in herb. pr.; Park Merwestein aldaar 1896, Posth. in herb. pr.; — Moesbosch Walcheren, W. Blaas in herb. L.; — Mastbosch, Mej. Th. W. v. Schermbeek; Ulvenhoutsche bosch, C. A. Backer in herb. Heukels; Breda 1896, Struyk. in herb. pr.; station Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Houthem 1899, Costerus in herb. pr.; Valkenberg (forma *laciniata*), H. A. v. Roessel in herb. Heukels).

Bovendien: Overveen, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); — Gulpen, Geul, Wylre, Lac. (Arch. 2. V. p. 12).

Voorts vermeld bij Munting.

Chrysosplenium *Tourn.*

570. **C. alternifolium** *L.* Op vochtige beschaduwde plaatsen, aan beekjes enz., in bosschen. ♃. *Maart—Mei.*

In Herb.: Groningen, Schroeder v. d. Kolk; — weg naar Denekamp bij Ootmarssum 1891, L.; tusschen Losser en Oldenzaal 1898, G. en V.; — Nijkerksche venen 1868, R. B.; Nijkerk, Th. Stolz; Apeldoorn 1853, K. A.; tusschen Zutphen en Apeldoorn 1877, K.; Beekbergerwoud, Buse; Mb.; tusschen Beekbergen en Nijbroek 1872, K. A.; Nijmegen, Abel. en Pas; Wtt.; Berg en Dal 1873, v. H.; Philosophendal te Berg en Dal 1873, Th. Abel.; — Hamersveld 1891, Garj.; 1892, Heinsius; — Aardenhout 1837, Buse; Leijduin 1837, Buse; *) Vogelenzang bij het opgaan der duinen, v. d. T.; 1837, Mb.; 1837 en 1839, Buse; Haarlem 1832, v. d. T.; — Zilk, Buse; — bosschen bij Geulle 1900, Ulestraten **) 1897, en Geul bij Slenaken 1889, V.; Slenaken 1889, S.; Voerendaal, Thomson; langs de Selzerbeek bij Vaals 1900, G. en V.; Vaals 1866, en Kerkerade 1866, H. d. V.; (Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Teuge onder Twello 1853, en langs de Wetering bij de Kar Apeldoorn 1877—1899, K. A. in herb. pr.; — Heemstede, C. A. Backer in herb. Heukels).

Bovendien: Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

571. **C. oppositifolium** *L.* Op gelijke plaatsen als de voorgaande, somtijds met deze samen voorkomend. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Buurtschap Engeland te Beekbergen 1853, K. A.; ***) Middachterbosch de Steeg 1898, K. A.; Beekhuizen, O.; G. Broers; 1840, D. S.; 1896, Ogt.;

*) Volgens v. Eeden (Arch. 2. I. p. 383) in 1871 aldaar te vergeefs terug gezocht.

**) Reeds van hier bekend door Lacoste (Arch. 2. V. p. 12).

***) Aldaar echter verdwenen, K. A. in Arch. 2. III. p. 185.

Beekbergerwoud 1832, en 1834, Wtt.; S. S.; 1869, S.; Arnhem, Keiser; S.; tusschen Arnhem en Velp 1845, W. K.; Oosterbeek 1850, Buse; Oorsprong bij Oosterbeek 1856, S.; 1857, Knüttel; 1882, K.; Nijmegen, B.; Beek 1833, J. F. Hoffm.; 1840, Lac.; 1844, N. Abel.; 1878, Groll; Kastanjebosch te Beek 1841, v. d. T.; 1870, v. H.; tusschen Beek en Ubbergen, N. en Th. Abel.; 1897, V.; vijvers op de buitenplaats van den Heer Dommer van Poldersveld te Beek 1853, O.; bosch der Wed. Dommer te Ubbergen 1865, v. H.; in het mormerdal te Beek, Un. 1847; Ubbergen 1847, G. Deijn.; 1871, Th. Abel.; 1873, v. H.; huis Ubbergen 1882, G. Molengraaff; Keijenberg en de Doornwerth 1833, Wtt.; – Utrecht, L. Marchand; – St. Jansberg, Un. 1898; Venlo 1895, Rieter; tunnel station Beek, Un. 1883; Bunde 1870, Groll; bosschen Geulle 1900, V.; Ulestraten 1873, Lac.; Kerkrade 1866, H. d. V.; Epen, Un. 1861.

Bovendien: Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852 (Arch. 1. III. p. 500).

Voorts vermeld bij Pelletier en Vorstius.

Ordo Umbelliferae *Juss.*

Subordo Orthospermae *Koch.*

Tribus Hydrocotyleae *Spr.*

Hydrocotyle *L.*

572. **H. vulgaris** *L.* Op vochtige plaatsen, aan kanten van vijvers en slooten, vooral in heide en duingronden, op veenachtigen bodem. ♃. *Juni–Aug.*

In Herb.: Meentegronden Texel 1860, Lac.; Koog op Texel 1868, Holk.; Liesterplak Terschelling, Un. 1886; duinvalleien Vlieland 1858, Lac.; Rottum 1861, Lac. en Knüttel; – Oenkerk 1851 en 1857, S.; Terissert, Un. 1881; – Haren, v. H.; Scheemda,

Strat.; — Paterwolde 1826, v. H.; Hoogeveen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Diepenveen 1876, K.; Vilsteren 1865, H. d. V.; Bathmen, Un. 1850; Borne 1901, L.; Hardenberg, Gramsbergen 1853, Kros; Loozen 1868, v. d. Scheer; — Hulshorst bij Harderwijk en bij deze stad, R. B.; Vorden 1885, Groll; Rusthout bij Leesten 1851, Gronem.; Gorssel 1886, C. v. d. Broek; Apeldoorn 1872, K. A.; Velp, v. H.; Rozendaalsche weg, Boerl.; Sijpenberg bij Arnhem, C. A. Bergsma; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Broek bij Hulsen, B.; Wijchen, Th. Abel.; Hatertsche broek en Wijchensche venen, N. en Th. Abel.; Wageningen 1833, Wtt.; — tusschen Amersfoort en Leusden, R. B.; 1835, Kraamw.; Leusdenerweg bij Amersfoort 1847, v. d. Roemer; Oud Leusden, v. d. T.; Kraamw.; Lockhorst bij Amersfoort, Garj.; Driebergen 1834, v. H.; v. d. T.; Maarsbergen 1895, V.; bosch van Rijsenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; de Bilt, O.; 1870, Groll; tusschen de Bilt en Blauwkapel 1835, D. S.; Maartensdijk, v. H.; — Zijdelmeer, Boerl.; Amsterdam, Fl. Amst.; Halfweg 1857, Lac.; Wieringen 1856, Lac.; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; Wijk aan Zee 1860, S.; Zandvoort, Buse; Bloemendaalsche duinen, V. Z.; Rozewater 1870, Groll; Exercitieveld Overveen, Exc. 1897; — duinen Noordwijk, Exc. 1883; Noordwijkerhout, Exc. 1886; duinen Katwijk, Pierot; Warmond 1842, B. W.; Zoeterwoude 1894, V.; Wassenaar 1832, S. S.; 1835, Mb.; Dz.; 1851, T.; Waalsdorp 1826, V. Z.; 1834, Wtt.; Barger en Cool; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; tusschen Monster en Loosduinen, Un. 1851; 's Gravezande 1824, V. Z.; — Haamstede—Renesse, Un. 1894; Haamstede, Oostkapelle, Kadzand 1887, L.; duinvalleien Walcheren 1838, v. d. B.; Sas van Gent 1863, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Vlijmen 1847, v. Hov.; Valkenswaard 1827, v. H.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Kuypslaan te Kollum, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; Wolvega, Blesdijke en Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; — Eelde, Peize, Oosterbroek, de Punt, Onnen, Noord- en Zuidlaren, R. de Boer en H. Kooi; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Voorthuizen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; — Putten; — Driebergen, C. A. Backer in herb. Heukels; sloot Fockserlo Maarsbergen 1892, V. Suringar in herb. pr.; Baarn 1883, Heinsius in herb. pr.; — Loosdrechtsche heide Hilversum 1886, Costerus in herb. pr.; Swanenburg 's Gravelandsche weg 1898, Koning in herb. pr.; Naarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; Noorder IJ en Zeedijk 1901, Struyk. in herb. pr.; Willemspark Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Monster, J. F. Wichard; — IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; Woensdrecht 1884, vennen Oisterwijk 1897, Strijpsche heide Eindhoven 1880, Posth. in herb. pr.; — Bulteven Venlo 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 84); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. I. V*. p. 256); — Wolvega, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — alle bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen deze plaats en de School Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Beckum, Woolde, Hasselo, Buurserbeek, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, Enter — Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859

(Arch. 1. V. p. 222); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Epe, Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Nijkerk, (Arch. 1. V. p. 299); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Zierikzee, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 47); Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); Koewacht, A. W. (Arch. 1. IV. p. 282); — Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Plasmolen, Th. Abel.; Stramproy, Lac. (Arch. 2. V. p. 12); Velden, Arcen, Venraai, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Tribus Saniculeae *Koch.*

Sanicula *L.*

573. S. europaea *L.* In schaduwrijke, vochtige bosschen. voornamelijk in bergstreken. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Vrij menigvuldig bosch te Assen 1830, E. Bloembergen; — bosch van den Uilenpas, Hulsebosch; in groote hoeveelheid in de bosschen van Enghuizen bij Hoog Keppel 1882, K. A.; bosch Willinkhof bij Winterswijk, Un. 1859; Watermeerwijk (*unicum*), G. K. van Gulpen*); — Zuid Limburg 1883, K.; St. Pietersberg 1866, H. d. V.; 1897, V.; Beek, Un. 1883; Bunde 1870, Groll; Maastricht, Ploem; Bemelen 1897, V.; Meerssen, Ulestraten 1897 en Gronsveld 1894, V.; Valkenberg, Un. 1861; 1869, Lac.; 1898, Rieter; Schaesberg, Exc. 1889; Gulpen, Un. 1861; bosschen tusschen Simpelveld

*) De opgave als zoude de plant door D. Pas gevonden zijn, berust op een vergissing van van Hall in zijne Bijdragen VI, p. 161. Hieruit is de groeiplaats overgenomen in de eerste editie van dit werk.

en Overeijs 1899, G. en V.; bosschen onderste Locht 1896, G.; bosschen Mesch 1885, K. en G.

(Hummelo onder Enghuizen, P. v. d. Burg; — Singraven, J. B. Bernink in herb. Heukels; Geulle 1883, L. in herb. pr.).

Bovendien: Amby 1840, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 213); Epe, Un. 1861, Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius en Munting.

Eryngium *Tourn.*

574. E. campestre *L.* Op onvruchtbare gronden, aan dijken, wegen en langs de rivieren, op zand- en kalkbodem. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Kampen, T.; R.B.; Cayaux; Zwolle 1873, v. Tuinen; 1897, L.; Diepenveen, Romb.; IJseldijk, Trijselberg, Agnietenberg en Kamperweg bij Zwolle 1853, Kros; tusschen Zwolle en Mastenbroek 1870, Hoek; Deventer 1877, K.; — Zeestrand Harderwijk 1863 en 1864, R. B.; Bronsbergen bij Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Zutphen 1834, Wtt.; Fockema; Arnhem, E. B. Asscher; Rijn aldaar 1876, Lac.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Wageningen 1833, Wtt.; — Wijk bij Duurstede, C. A. Bergsma; 1833, Wtt.; Schalkwijk, v. H.; Hondswijk, C. A. Bergsma; Eem bij Soest 1893, Garj.; — Naarden 1864, O.; Urk 1884, S.; Haarlem, I. de L. ex herb. Groll; Zandvoort 1835, Buse; — Noordwijk aan Zee 1833, S. S.; 1843, O.; Perin; Noordwijkerhout 1836, Mb.; Katwijk 1845, B. W.; tusschen 's Gravezande en Monster, (wie?); Brielle Un. 1887; Oud Slijkerveer bij Vianen, v. H.; — Schouwen, Dz.; 1873, Schuringa; Zuid-Beveland 1845, v. d. B.; Hoek en Neuzen 1863, A. W.; — Klopperwaard Werkendam 1835, Lac.; Hervensche

dijk 's Hertogenbosch, v. Hov.; Waal bij Heessel 1839, v. d. T.; — Scharn en tusschen Limmel en Borchare, 1870, Groll; Roosteren en Meers 1873, Lac.

(Rivierdijk tusschen Hattem en Zwolle 1897, Posth. in herbr. pr.; — Gorssel 1894, Winter 1892 en Voorst 1892, K. A. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust, Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Lent bij Nijmegen 1886, Posth. in herb. pr.; Kesteren 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Wageningsche berg 1883, Heinsius in herb. pr.; Spoel Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; Redichemsche waarden, de Haas in herb. pr.; Culemborg, — Vreeswijk, Werkhoven, Schalkwijk, C. A. Backer in herb. pr.; Rhenen 1887, Struyk. in herb. pr.; — Valkeveen 1899, Koning in herb. pr.; — Willige Langerak, J. J. Schep; Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; — dijk Wissenkerke (N.-Bev.) 1881, Schipper in herb. pr.; dijk Vrouwenpolder naar de Oranjezon 1892, Ogt. in herb. pr.; Vrouwenpolder 1873, L. in herb. pr.; — rivierdijk Moerdijk—Lage Zwaluwe 1901, Posth. in herb. pr.; Giesen, Werkendam, Slijk-Ewijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Venlo 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Wijhe, Olst 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — tusschen Zutphen en de Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Terborg Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Zevenaar, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); — Egmond, — Hoek van Holland, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); Loosduinen, de Wit Hamer; (Arch. 2. II. p. 120); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Philippine, A. W. (Arch. 1. IV. p. 282); alle Zeeuwsche eilanden, A.W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Mook, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 12); Blerik, Arcen, Hamert, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Roermond, Gronsveld, Un. 1861 Maastricht, Gulpen, Valkenberg, Un. 1883

(Arch. 2. IV. p. 314); tusschen Eijsden en Rijckholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 12).

Voorts vermeld in Dodoens Cruydeboeck 1554 en Stirpium Historiae Pemptades, ontbreekt echter in Kruydt Boeck 1608; Pelletier, Vorstius en Munting.

575. E. maritimum *L.* In de Zeeduinen. ♃. *Juli—Aug,* In Herb.: Eierland Texel 1857, Harting; Koog op Texel 1869, Holk.; Grie Terschelling, Un. 1886; Nes op Ameland, Bruinsma en Hinxt; Nesserduinen algemeen 1868, Holk.; Ameland 1869, V.; Kobbeduinen Schiermonnikoog 1867, v. Diest Lorgion; Rottum 1897, Schipper; — Vollenhove, T.; Cayaux; — Harderwijk, R. B.; v. A.; Nijkerk, Garj.; — Naarden—Huizen 1864, O.; Muiderberg, C. A. Bergsma; Urk 1852, P. Backer de Wit; 1884, S.; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; Zandvoort 1877, L. J. v. d. Veen; 1879, Groll; kolk Overveen 1869, Boerl.; Middenduin 1839, Buse; Haarlem, v. H.; Kerb.; — Noordwijk, S. S.; 1876, O.; Katwijk 1832, S. S.; 1832, Wtt.; Pierot; 1835, Mb.; Dz.; 1836, Lac.; B. W.; 1843, O.; Perin; 1853, A. W. Hartm.; 1873, Hoek; Scheveningen, C. A. Bergsma; 1883, C. v. d. Broek; 's Gravenhage 1836, D.S.; Terheide, v. d. T.; 1851, T.; Walchersche duinen, v. d. B.; Breskens 1857, A. W.; Domburg 1883, K.; Vlissingen 1880, Buijsman.

(Wijk aan zee, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Wassenaar 1885, Struyk. in herb. pr.; — duinen Koudekerke 1875, Schipper in herb. pr.).

Bovendien: Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); den Helder, Schoorl — Wassenaar, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Schouwen en Duiveland, Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121); Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115).

Voorts in al de geschriften van Dodoens (1554—

1644), Clusius, Pelletier, Knijf, Vorstius en Munting; Schagen bij Alkmaar, de Gorter en Friesland, Meese.

Tribus Ammineae *Koch.*

Cicuta *L.*

576. C. virosa *L.* In moerassen en venen, aan kanten van slooten, vaarten enz. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Texel 1897, V.; — Dokkum en Sneek 1865, H. d. V.; Tietjerk, v. H.; — Onland bij Eelderwolde, Strat.; Harkstede bij Groningen, v. H.; — Assen 1832, Forsten; Valthe 1859, Lac. en S.; — Kampen, R. B.; Trekvaart aldaar 1851, T.; Yselmuide, R. B.; kolk Diepenveen 1878, K.; Ketelkolk enz. Zwolle 1885, L.; — Nijmegen, B.; Perin; Maldensche broek, N. Abel.; Veenendaal 1882, K.; — Eem bij Amersfoort, Garj.; tusschen Maarssen en Tienhoven, v. d. T.; tusschen Vreeland en Kortenhoef, E. B. Asscher; — Naarden 1864, O.; Bussum 1894, V.; Fort Spion bij Nieuw-Loosdrecht 1884, S.; Ringvaart bij Sloten, Fl. Amst.; Zijdelmeer, Boerl.; Spaarnwouderpoort Haarlem, Kerb.; Zanderijvaart Overveen 1900, C. A. Backer; — Ringvaart bij Lisse, Exc. 1894; Leijmuiden, S. S.; Warmond 1835, Mb.; B. W.; Leiden, en zanderij bij Groot Hasebroek onder Wassenaar 1832, S. S.; Wassenaar 1843, de Vriese; Boterpolder Hazerswoude 1832, Wtt.; Rijswijk 1865, H. d. V.; Beeklaan 's Gravenhage, R. B.; 's Gravenhage 1832, I. d. L. e. h. Groll; V. Z.; 1865, H. d. V.; Plassen Rotterdam 1856, O.; Devel bij Zwijndrecht 1894, Posth.; Dordrecht 1837, Lac.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; Speelhuis Breda, v. A.; grachten van Heusden, v. Hov.; Soerendonksche Goor 1901, Rovers en v. Roessel; — Plasmolen en Mook, Th. Abel.; Velden, Un. 1893.

β. **tenuifolia** *Fröh.*

In Herb.: Dokkum 1860, S.; — tusschen Roswinkel en Weerdinge 1837, v. H.; Weerdinge 1859, Lac. en S.; Oldendijk aldaar, Un. 1889.

(Sloot Oldeboorn 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Heerenveen, J. Kuiper; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Groningen, Haren, — Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Nijeveen 1881, Voorst 1878, Apeldoorn en Uddel 1876—1880, K. A. in herb. pr.; — Vaart Klop naar Westbroek 1846, Alpherts in herb. pr.; — Oud Valkeveen 1894 en Vreeland 1892, V. Suringar in herb. pr.; 1892, G. en Heinsius in herb. Heinsius; Naarden 1892, Struyk. in herb. pr.; 1899, Koning in herb. pr.; — Leimuiden 1897, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Dubbeldam 1894, Posth. in herb. pr.; — Halsteren, P. J. Verhoeven; Sleeuwijk, Besoijen, C. A. Backer in herb. pr.; — Venlo, plas aan de 4 paardjes en bij Jentjes 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Scheene, tusschen Wolvega en Terissert, Terissert, tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Meppel, (*a*) Weerdinge, Veerschut aan de vaart naar Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Oldemarkt, Eesveen, Giethoorn (bekend als Dollewortel), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Nieuwkerkerveer, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Entersche veen, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Grift te Elden, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 280); Bleekermeer bij Uttel 1875, K. A. (Arch. 2. II. p. 158); — Blerik, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571).

Voorts vermeld bij Pelletier en Bruman.

Apium *Tourn.*

577. A. graveolens *L.* In zilte streken aan slootkanten

op moerassige plaatsen, tusschen het riet enz. Ook gekweekt en somtijds verwilderd. ⊙. *Juli — Sept.*

In Herb.: Eierland Texel 1860, Lac.; Zeedijk Schiermonnikoog, Holk.; zilte weilanden Schiermonnikoog 1860, S.; — Zeedijk Workum, Hindelopen 1853, en Metslawier 1860, S.; — Dingerweg bij Uithuizermeeden 1856, Strat.; — boerenwoning Diepenveen 1877, K.; — tuinen Culemborg, H. S. Coll. Nat.; Harderwijk (verw.), R. B.; tusschen Elburg en Harderwijk, Cayaux; — Spakenburg, O.; Eemdijk bij de Schans Amersfoort, Garj.; — Blaricum bij de Eembrug, Bergsma; rietlanden Muiden, Un. 1901; Amstel bij Wilna 1835, Mb.; Zeedijk 1866, O.; Oosterdoksdijk Amsterdam 1851, T.; Weesperzijde, v. H.; Ringdijk en Zaagpad, Fl. Amst.; IJ Amsterdam 1839, v. d. T.; 1875, O.; tusschen Amsterdam en Haarlem 1842, Heybrock (P. N. S.); Zaan, Kerb.; Hemmeland bij Monnikendam 1886, en Marken 1886, Boerl. en V.; Hoorn, Bergsma; tusschen den Helder en Nieuwediep, V. Z.; Spaarndam 1870, Groll; Spaarne 1872, Boerl.; Schalkwijkerweg, en Haarlemmerpark, Buse; — Katwijk 1835, Mb.; kanaal aldaar 1833 en 1834, Wtt.; S. S.; Gradeermachine aldaar 1832, S. S.; Sluis aldaar 1837, Lac.; tusschen Leiderdorp en Hazerswoude, Perin; stalen Spanjaardsbrug 1843, O.; 's Gravenhage (verw.), R. B.; de Hel bij 's Gravezande, V. Z.; Fijenoord 1834, v. H.; Voorne en Rozenburg, V. Z.; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; Noordendijk Dordrecht 1886, C. v. d. Broek; — Duiveland, Dz.; Zierikzee, Un. 1894; Zuid-Beveland, v. d. B.; Middelburg 1883, K.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Bergen op Zoom, Thomson; Loopschans Breda, v. A.; Heusbeensche weg Heusden 1847, v. Hov.

(Leens, J. Borgman in herb. Heukels; — Nijkerk aan Zee 1876, K. A. in herb. pr.; Wamel bij

Tiel, Posth. in herb. pr.; — vaart 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; tusschen Amsterdam en Amstelveen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; tusschen Buiksloot en Schouw, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Zaandam 1876, Schipper in herb. pr.; C. L. Vogelesang en M. de Vroome in herb. Heukels; Monnikendam 1901, Alkmaar 1898, — Leiden 1896 en Brielle 1900, Struyk. in herb. pr.; Spijkenisse, J. Koornneef, Hollandsche diep, W. C. v. Embden; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Walcheren 1873, L. in herb. pr.; — Almkerk, Geertruidenberg, C. A. Backer in herb. Heukels).

Bovendien: Urk 1884, S. (het ex. uit het herb. S. was door insecten vernietigd); Zandvoort, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Hoek, Neuzen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 282); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. Arch. 2. VI. p. 115); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 12).

Voorts vermeld bij Pelletier en Bruman.

Petroselinum *Hoffm.*

578. **P. sativum** *Hoffm.* Zuid-Europeesche plant, in het wild van Spanje tot Macedonië, ook in Algiers, doch overal als groente gekweekt en vaak verwilderd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Dokkum 1860, S.; — onder de Linden bij Deventer 1878, K.; Vorden 1878 en 1879, Groll; — mesthoop Weurt 1844, N. Abel.; Waaldijk bij 't Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; — Haarlem 1879, Groll; — Wassenaar, v. Dissel; 's Gravenhage, R. B.; — Loopschans Breda, v. A.

(Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — moestuin Dordrecht (verw.) 1896, Posth. in herb.

pr.; — haventerrein Vlissingen 1888, L. in herb. pr.).

Bovendien: Walcheren, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Munting.

Helosciadium *Koch.*

579. H. nodiflorum *Koch.* (*Sium nodiflorum* Fl. B. S. p. 250) Aan kanten van slooten, vijvers, beeken en in moerassige weilanden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Nijmegen, B.; Renkum 1833, Wtt.; — weilanden tegenover Zandlust Baambrugge, v. d. T.; Baambrugge 1837, D. S.; — Amsterdam, Bergsma; v. H. (als *H. repens*); Sloterweg aldaar 1847 en 1875, Lac.; weiland bij het huis de Vraag, Fl. Amst.; Sloterweg 1842, P. Heybrock (P. N. S.); Velsen 1848, T.; 1871, Hoek; Spaarne 1842, Buse; Buiten Spaarne, Kerb.; Haarlem, Perin; Buse; — Leiden, V. Z.; Wtt.; Dz.; 1835, Mb.; buiten de Rijnsburgerpoort aldaar, Hinxt; Rijnsburg, O.; Katwijk, B. W.; duinen aldaar 1827, G. Broers e. herb. A. Suerman (als *repens*); Mallegat aldaar 1842, O.; Jodenkerk aldaar 1828, Wtt.; Leugebrug, v. Roijen; Wassenaar 1832, S. S.; trekvaart 's Gravenhage, V. Z.; Eikenduinen, G. B.; Eiland Rozenburg, v. d. T.; — Zuiddorpe 1854 en Sas van Gent 1857, A. W.; Eede in den Eecloosche watergang bij Spitsbroek 1878, L.; — Moerdijk, Un. 1860; Woensel, Forsten; Stratum 1901, Rovers en v. Roessel; — Amby 1870, Groll.

(Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Abcoude bij het Station 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Amsterdam, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; Zandvoort, Un. in herb. K. A.; Vaart bij Overveen, Ogt. in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; tusschen Oegstgeest en Rijnsburg 1895, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk,

H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden; F. D. J. Risch; Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; weiland langs de rivier te Papendrecht 1878, Posth. in herb. pr.; — Phillippine 1863, A. W. in herb. L.; — aanlegplaats stoombooten Werkendam 1886, Posth. in herb. pr.; — Kruisdonk bij Meerssen 1891, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); — Overveen, Haarlemmerhout, — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); — West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); — Gronsveld, Epen, Valkenberg, Sittard, Maastricht, Un. 1861 (Arch. 2. V. p. 12).

580. H. repens *Koch.* (*Sium repens* Jacq. et Fl. B. S. p. 252 et 784) Op moerassige plaatsen, voornamelijk in veenstreken. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Aan het diep te Sleen 1859, Lac. en S.; — tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888; Markeloosche veen, Entersche veen en Diepenheim, Un. 1897; — Harskamp Veluwe, Buse; Espen tusschen Otterloo en Barneveld, Buse; Knollenbroek bij Eibergen en Lochem, Un. 1859; in de Slink te Groenlo, Un. 1897.

(In Brekkelenkamp, langs de Dinkel, J. B. Bernink; Enschede, Mej. P. S. L. van Deinse; — Westkapelle 1877, Schoonenboom in herb. L.).

Bovendien: Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 121).

Aanm.: Voorts vermeld door van Hall in Bijdr. VI. p. 163: „is verscheidene malen te Haren, Harendermolen en Paterwolde, bij Groningen door mij wedergevonden." Ik vermoed dat hiermede de volgende soort zal bedoeld zijn, althans van genoemde plaatsen komen daarvan exemplaren uit het herbarium van van Hall voor, terwijl hij H. inundatum niet schijnt aan te geven. De groeiplaats Amsterdam uit van Hall's flora vindt men terug onder H. nodiflorum, terwijl de opgave in de eerste editie Prodromus „Maastricht v. Hov. in herb. pr." wegens gemis aan bewijsmateriaal thans niet

meer is na te gaan; zij lijkt mij echter verdacht, tenzij de plant op Belgisch grondgebied gevonden werd.

581. H. inundatum *Koch.* (*Meum inundatum* Sprg. et Fl. B. S. p. 242). In slooten en moerassen, in veenputten, heiplassen enz. ♃. *Juni—Aug.*

In herb.: Texel 1881, Groll.; 1895, V.; Burg aldaar 1860, Lac.; Hoorn Texel 1868, Alloo bij de Koog 1869, Holk.; Hoornsche vlak aldaar 1867, H. d. V.; Terschelling, Un. 1886; Groene plak aldaar 1869, Buren op Ameland 1869, Holk.; Hollum op Ameland, Sprée; — Veenklooster 1866, Holk.; Groningen, v. H.; 1865, H. d. V.; Harendermolen, v. H.; — Paterwolde v. H.; Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, T.; Kamperveen, R. B.; Schoonheeten bij Raalte 1901, L.; Zwarteveen bij Harreveld 1890, G.; Almelo, Un. 1870; Delden, Un. 1870; tusschen Enschede en Haaksbergen 1891, en Boekelerhoek onder Lonneker 1893, L.; Hardenberg 1892, L. en Carmigg.; — tusschen Nijkerk en Putten, v. d. T.; C. A. Bergsma; Putten 1835, D. S.; Halle op de Veluwe 1834, Wtt.; Princenmeer Veluwe, v. H.; Apeldoorn 1833, Wtt.; 1851, en 1872, K. A.; tusschen Apeldoorn en Zutphen 1833, Wtt.; S. S.; Zutphen 1834, en Voorst 1832, Wtt.; Wolfheeze 1852, Buse; Maldensche broek, Th. Abel.; Wijchen 1897, G. en V.; Wageningen 1882, K.; tusschen Ede en Veenendaal 1894, V.; Lage veen bij Ede 1890 en Kraal Ede 1901, v. Vloten; Renkum 1852, Buse; — Amersfoort en Hoevelaken 1896, Garj.; Beerschoten, W. K.; Rijzenburgerbosch 1870, Hoek; 1873, H. d. V.; Driebergen, O.; 1884, Groll; tusschen de Bilt en Zeist 1844, G. Deijn.; 1846, Buse; Zeist, J. Nijhoff; v. Dijk; de Bilt, V. Z.; Maartensdijk 1850, Lac.; — Sloten, Lac.; Wieringen 1864, H. d. V.; Zwanenwater 1899, Struyk.; — Haagsche Schouw, Perin??; — Bergen op Zoom, Verkouteren, Zundert, Un. 1860; Galgenberg bij

Heusdenhout, Un. 1852; Oirschot, Forsten; Schapeven Oisterwijk 1894, Ogt.; tusschen Rije en Dorsten 1842, v. d. T.; 's Hertogenbosch, Pettelaar 1847, Fort Isabel en Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; St. Anthonies 1895, G. en V.; Poel bij Helmond, S. S.; vloeiweiden Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — St. Jansbeek, Un. 1853; Genooi 1899, Rieter; Broek bij Thorn 1900, en veen noordwestelijk van Weert 1900, G. en Jongm.

(Drinktobbe tusschen de Waal en Burg op Texel 1894 en tusschen Oostereind en de Waal aldaar 1894, V. Suringar in herb. pr.; — sloot Aadijk Blijham 1899, Schipper in herb. pr.; Eelderwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Almelo 1897, V. Suringar in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink; — Hulshorst, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Barneveld, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Epe 1875 en Beekbergen 1882, K. A. in herb. pr.; Edensche veen 1894 en Driebergen 1898, V. Suringar in herb. pr.; — Meent Bussum 1900, Koning in herb. pr.; — Oost Kapelle 1876, Frederiks in herb. L.).

Bovendien: Kallenkote, Willemsoord, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 3. VI. p. 347); Hasselo, de Lutte en de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); — Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); — Westbroek 1881 en Gooiergracht bij Laren 1882, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 527); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 121); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 12).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman, en Aardenhout volgens de Gorter en Friesland Meese, bij de Gorter aangegeven voor Kuikhorne, Bonte—Bok, Ureterp, Deurswolde, Haule.

[Aanm.: De opgave bij Leiden is ontleend aan Vorstius; van daar dat Perin de soort heeft gevonden, echter in de verzameling van 's Rijks Herbarium].

Falcaria *Rivin.*

582. **F. vulgaris** *Bernh.* Langs kanten van akkers en wegen, voornamelijk op leem- en kalkbodem, bij ons meestal ingevoerd. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Klaverland, bemest met afval van uit Palermo afkomstige Sumac 1877, K. A.; — Maastricht 1883, Winckler e. herb. Groll.

Ammi *Tourn.*

583. **A. maius** *L.* Zuid-Europeesche plant, doch elders veelal met zaden, voornamelijk van Lucerne-klaver ingevoerd. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Op akkers met *Medicago sativa* in den Middelburgschen polder onder Nieuw en St. Joosland 1877, A. W. en L.; 1880, A. W.; Oostkapelle 1877, J. C. Frederiks; 1877, Groll.

Voorts vermeld bij Munting.

Aegopodium *L.*

584. **Ae. Podagraria** *L.* Op beschaduwde plaatsen, aan heggen, heiningen enz. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Burg op Texel 1860, en Vlieland 1858, Lac.; — Groningen, v. H.; Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, T.; R. B.; Deventer 1839, Halb.; Un. 1850; 1877, K.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn, K. A.; Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Nijmegen, en Hulsen bij Nijmegen, B.; Valkhof, Kelfkensbosch Nijmegen en Beek, N. en Th. Abel.; Tiel, G. Post; — Amersfoort, R. B.; Garj.; Abstee bij Utrecht, v. d. T.; Vleuten 1835, D. S.; —

Amsterdam, v. H.; Zeeburg aldaar 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Ringdijk 1827, Romb.; Overveen 1884, Groll; Haarlem 1831, Buse; — Lisse 1870, Hoek; Noordwijk, Fockema; Leiden 1827, Forsten; 1835, Mb.; 1835, Wtt.; Dz.; 1842, O.; Haagsche bosch, V. Z.; Destrée; Exc. 1886 (kiemplanten); 's Gravenhage, R. B.; 's Gravezande, V. Z.; Dordrecht 1835, Lac.; 1882, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland, v. d. B.; tusschen Souburg en Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, en Aardenburg 1861, A. W.; — Breda, Valkenberg, v. A.; Vlijmen, v. Hov.

(Oldeboorn 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Leens, J. Borgman in herb. Heukels; — Zwolle 1900, L. in herb. pr.; — Garderen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; tuin Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; de Haas in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Oosterbeek, Mej. A. A. L. Pelgrim; — Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; — Galgenberg Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest 1892 en Endegeest onder Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, F. D. J. Risch; H. v. d. Linden; W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; Park Merwestein Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Middelburg 1874, L. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Rottum, Holk. (Arch. 2. I. p. 383 en 3. I. p. 213); — Zwinderen, Coevorden, Sleen, Rosewinkel 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); Steenwijkerwolde enz., Un. 1892 (Arch. 2. VI. p.

347); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Bekkum, Borne, Carlshave, Weusthag, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Diepenheim, — Groenlo, Meddo bij Winterswijk, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. I. V. p. 222); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 235); Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Zandpoort 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 70); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — alle Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Venlo, Blerik, Velden, station Venraai, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Amby, Meerssen, Gulpen, Valkenberg, Sittard, Roermond, Un. 1861, tusschen Beek en Valkenberg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Munting.

Carum *Koch.*

585. C. **Carvi** *D. C.* In weilanden, langs wegen en dijken; in het groot verbouwd en vaak verwilderd. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Eierlandsche polder Texel, Holk.; Prins Hendrikpolder aldaar 1881, Groll; — Leeuwarden en Franeker, S. S.; Franeker 1863, M. de Boer; — Groningen, v. H.; dijk buiten de Kranepoort Groningen 1830, v. H.; Winschoterdiep aldaar 1827, v. H.; Strat.; — Sevelingen 1847, T. (waarschijnlijk Scheveningen?); Kampen, v. Heijn.; Kampereiland, R.

B.; Deventer 1878, K.; Olst 1896, L.; Hardenberg 1825, R. B.; — Harderwijk 1863, R. B.; Zuiderzee bij Harderwijk 1855, Lac.; IJseldijk Zutphen, Wtt.; Vorden 1876, Groll; Terwolde 1876, K. A.; Rheede, v. H.; Broek bij Arnhem, Thomson; Oosterbeek 1872, H. d. V.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Wageningen 1856, v. H.; Renkum 1849, Buse; Tiel, G. Post; — Utrecht, C. A. Bergsma; Rijn bij Utrecht 1835, Wtt.; tusschen Utrecht en Houten 1840, v. d. T.; 1872, de Br.; — station Velsen 1881, Groll; — Leiden 1841, B. W.; Dz.; 1839, Mb.; Rijnsburgerweg aldaar 1843, de Vriese; de Vink bij Leiden, S. S.; 1841, B. W.; Ringdijk Haarlemmermeerpolder bij de Leeghwater 1894, V.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Kanaal aldaar, V. Z.; Delft, V. Z.; v. S. V.; Mestvaalt Schiedam 1898, V.; — Bergen op Zoom, Un. 1860.

(Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; 1883, L. in herb. pr.; — Apeldoorn 1878 —1895, K. A. in herb. pr.; (forma flor. *roseis*) Harderwijk 1877, K. A. in herb. pr.; de Steeg 1897, Posth. in herb. pr.; kasteel Middachten 1895, Ogt. in herb. pr.; Onderlangs Arnhem 1897, V. Suringar in herb. pr.; Lekkendijk bij Aappenshoef 1847, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Amsterdamsche polder, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome; IJmuiden, Sparendam en Haarlem, C. A. Backer; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; ter Heide, J. F. Wichard; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen, H. v. d. Linden; F. D. J. Risch in herb. Heukels; Spoorbaan Dordrecht, Willemsdorp 1880, Posth. in herb. pr.; — Groede 1877, Brakman in herb. L.; — Almkerk, C.

A. Backer in herb. Heukels; — Maaswaarden Venlo 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); — Op het Ossenveld en in de Eierstreek bij Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 186); tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); — Velserend, S. (Arch. 2. III. p. 420); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Walcheren, Zuid-Beveland, Schouwen en Duiveland, West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121); Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Gennep, Lac.; Bunde 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 12).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting. Zie voorts aanm. bij *Peucedanum Chabraei.*

586. C Bulbocastanum *Koch.* (*Sium Bulbocastanum* Sprg. et Fl. B. S. p. 252.) Op kalkhoudende bouw- en weilanden. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Op de door de Gorter opgegeven plaatsen achter Zandpoort en Velsen, langs het geheele voetpad van daar naar Wijk aan Zee door de Breesaap in menigte, Kerb. en Mb.; Velsen, Buse; Breesaap, Kerb.; Buse; de Vogelenzang, achter Zandvoort aan de kanten der akkers, T. T. Hinxt; — Noordwijk 1836, Lac.; Noordwijkerhout in 't koren, S. S.; 1839, v. d. T.; O.; einde van het Langeveld tusschen Noordwijk en Noordwijkerhout, S. S.; in een weiland achter Noordwijkerhout, Hinxt; Zilk 1833, S. S.; Katwijk 1837, Mb.; Noordwijk binnen, G. en J. C. Broers; Orchisland Katwijk 1840, S. S.; Waalsdorp 1865, H. d. V.; boschje bij Waalsdorp, V. Z.; 1834, v. H.; 's Gravenhage, G. B.; Noordlandsche dijk achter 's Gravezande 1845, v. d. T.; — bouwland Gulpen 1873, Lac.; 1885, K.

(Arnemuiden 1876, A. W. en L. in herb. L. en K. A.).

Bovendien: Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 121).

Voorts vermeld bij Dodoens, Pelletier en Vorstius en voor Loosduinen en Monster bij de Gorter.

587. **C. verticillatum** *Koch.* (*Sium verticillatum* Lam. et Fl. B. S. p. 784.) In moerassige weilanden, in vochtige bosschen. ♃. *Juli.*

In Herb.: Leende, 1/4 uur van 't dorp naar den kant van Maarhees, Dz. (1830); Langs een heipoel genaamd de Aardbrand te Maarhees (zeldzaam) 1874, en Sterksel 1874, (zeldzaam) Lac.; Valkenswaard 1900, en langs de Dommel onder Borkel en Schaft 1900, Rovers; — Broekmolen, gem. Stramproy en op eenige plaatsen langs de Tongelrooische beek 1899, G. en des Tombe; Stellenboschbrug onder Stramproy; Weerterbosch (de lagere weilanden zien er geheel wit door); veentjes noord-westelijk van Weert en Broekmolen als boven 1900, G. en Jongm.; Un. 1900.

[Aanm.: Het is vreemd dat in de buitenlandsche Flora's de groeiplaats als droge weilanden staat aangegeven; terwijl in ons land een groote vochtigheid een voorwaarde voor het voorkomen dezer soort schijnt te zijn, zoo zelfs, dat volgens mededeeling van den Heer Rovers de plant in die jaren buitengemeen rijk optreedt, wanneer de hooge waterstand verhinderd heeft de weilanden te maaien, zoodat de soort zich dan ongestoord kan ontwikkelen, terwijl zij anders voor den bloei afgemaaid wordt en dan niet in het gezicht valt].

Pimpinella *L.*

588. **P. magna** *L.* Op beschaduwde grazige plaatsen. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Kampereiland, Kampen en Zandberg bij Kampen, R. B.; Agnietenberg bij Zwolle 1897, L.; Grafhorst 1855, R. B.; Staphorsterbosch, v. Heijn.; Oldenzaal, Un. 1895; — Nijkerk 1393, Garj.; Apeldoorn 1872, Hoek; 1877, K. A.; Wiertjes-voort gem. Vorden 1884,

Ensink; Lochem, Un. 1859; Rheede, v. H.; Doornwerth 1838, Buse; Nijmegen, B.; Ooi, Beek, Ubbergen, Heumen en Waaldijk bij Weurt, N. en Th. Abel.; — tusschen Vleuten en huis ter Haar, v. d. T.; — Ringdijk, Fl. Amst.; Breesaap, Kerb.; Velsen 1835, Mb.; — Leiden 1832, Wtt.; B. W.; Dz.; Vinkweg bij Leiden 1833, Wtt.; 1833, S. S.; Perin; Zoeterwoudsche weg bij Leiden, S. S.; Zoeterwoude 1833, Wtt.; Haagsche straatweg, V. Z.; duinen 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Loosduinen 1865, H. d. V.; Rotterdam 1850, O.; Dordrecht, C. v. d. Broek; Lek bij Leksmond 1828, v. H.; — Zuid-Beveland 1840, v. d. B.; — Woensdrecht, Un. 1860; Klopperwaard Werkendam 1836, Lac.; fort Crévecoeur 1847, v. Hov.; — Maasoever bij Roermond en Wessem 1900, G. en Jongm.; Beek, Un. 1883; Amby 1870 en Valkenberg 1887, Groll; Ravelsbosch bij Schimmert 1901, V.

β. **laciniata** *Wallr.*

In Herb.: Weerdinge 1859, Lac. en S.; — Kampen 1849, T.; 1855, R. B.; — Laagkeppel korenakker 1898, K. A.; Ooische waard 1850, Overasselt, Malden, Ubbergen, vestingwerken Nijmegen, Th. Abel.; — Kanaal Katwijk, Dz.

γ. **dissecta** *Wallr.*

In Herb.: Kampen 1847, T.; 1847, R. B.; v. Heijn.; Zwolle, Thorbecke; Olst 1901, L.; — 't Joppe 1832, Staring; kasteel de Ooi, Th. Abel.; — Wassenaar, Dz.; Zorgvliet, V. Z.; Scheveningsche weg 1884, de Br.; — Engelen en fort Crévecoeur 1847, v. Hov.

(Apeldoorn 1879, 't Loo 1879, K. A. in herb. pr. (ook met rose bloemen); Ellekom 1895, Ogt. in herb. pr.; Voorst bij Zutphen 1879, L. (var. *dissecta*, Zwolle 1883 en 1897, L.) in herb. pr.; Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Wageningen, C. A. Backer in herb. Heukels;

zand Goilberdingen 1846, Alpherts in herb. pr.; — Zeist, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Oegstgeest 1890, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Willemsdorp 1886, Posth. in herb. pr.; — Oost Kapelle 1877, L. in herb. pr.; binnenweg van West Souburg naar Koukerke 1895 en Veersche weg Middelburg 1889, Ogt. in herb. pr.; — Nederhemert, C. A. Backer in herb. Heukels; — Beek bij den Hoogmolen Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Arcen, Hamert, 1893, Gulpen 1893, Valkenberg en St. Pietersberg (als forma *dissecta*) 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Huffelte 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Bloemendaal—Katwijk, Scheveningsche weg, Wassenaar, Brielle, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 121); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 144); — Maastricht, Pietersberg, Gronsveld, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

[Aanm.: Behalve enkele bergvormen wordt er nog een var. pinnatifida M. et K. beschreven; blaadjes der onderste bladen bijna ingesneden-gelobd, die der stengelbladen vinspletig ingesneden. Tusschen dezen vorm en de beide boven genoemde komen echter alle overgangen voor].

589. P. Saxifraga *L.* In zandige streken op opene grazige plaatsen, in bouwlanden enz. ♃. *Juni—herfst.*

In Herb.: Valthe 1859, Lac. en S.; Drente, Un. 1889; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, T.; 1854, R. B.; Zandberg bij Kampen, R. B.; Zwolle, Thorbecke; 1839, v. H. (als *nigra*); 1899, L. (var. *dissectifolia*); Staphorsterbosch, v. Heijn.; Deventer, Halb.; Vestinggronden aldaar, Un. 1850 Th. Abel.; Ootmarsum, Miq.; — tusschen Harderwijk en Leuveren 1865, en bosch van Leuveren, R. B.; Hoenderlo,

Un. 1890; Apeldoorn 1873, K. A.; Zutphen 1833, Wtt.; 1882, C. v. d. Broek; Bronsbergen 1877, K.; tusschen Terborg en Doetinchem 1883, L.; Drempt bij Doesburg, L. Buchler; Angeren 1876, Lac.; Beek 1853 en 1856, O.; Kasteel de Ooi 1843, Th. Abel.; Groesbeek, Un. 1847; Persingen 1864, v. H.; Nijmegen, Abel. en Pas; — Lockhorst 1893, Garj.; Amersfoortsche berg 1861, R. B.; de Grebbe 1827, v. H.; 1838, v. H. (als *nigra?*); 1866, O.; — tusschen Naarden en Huizen 1864, O.; Muiderberg v. d. T.; Huizen 1893, Garj.; Bergen bij Alkmaar, Un. 1871; Breesaap 1843, Buse; v. d. T.; Velsen, Buse; 1870, Groll; Overveen 1845, B. W.; Elswout 1871, Groll; Haarlem 1874, Boerl.; — Noordwijk 1835, Lac.; 1853, S.; 1894, V.; Katwijk 1835, Mb.; Kerb.; 1842, O.; 1846, Perin; Persijnspan bij Katwijk 1832, S. S.; duinen aldaar 1833, S. S. (als *nigra*); Leiden, Broers; Wassenaar 1841, de Br.; 1842, de Br. (als *nigra*); 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; G. B.; 1837, Buse; duinen aldaar 1827, V. Z. (Zorgvliet Bijdr. III. p. 52, als *dissectifolia*), ook V. Z. (als *nigra*); 1842, de Br.; G. B.; tusschen den Haag en Scheveningen 1891, R. B.; Scheveningen, Thorb.; Eikenduinen, V. Z.; Ouden Dijk Schouwen 1845, v. d. B.; duinen Haamstede 1882 en haventerrein Vlissingen 1893, L.; — Bergen op Zoom, Thomson; Un. 1860; Son, v. Hov.; Maas bij Cuijk 1838, de Br. *); — Maastricht 1870, Groll; algemeen Valkenberg 1901, V.

(Annen—Ansloo 1900, Schipper in herb. pr.; — Zwolle 1883, L. in herb. pr.; Oldenzaal en Denekamp, J. B. Bernink; — Apeldoorn, J. Koornneef; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; — Utrecht, W. C. v. Embden; — Amsterdam (met var. *dissectifolia*), H. H. Zeijlstra in herb. Heukels; tusschen Naarden en Laren 1899,

*) In Prodr. Ed. I. p. 98 onder P. magna γ. dissecta forma pumila.

Koning in herb. pr.; duinen Schoorldam en Bergen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; duinen IJmuiden 1894, Ogt. in herb. pr.; tusschen IJmuiden en Wijk aan Zee en duinen Santpoort, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; – Katwijk 1892, V. Suringar in herb. pr.; – Arcen, Un. 1893 Ogt. in herb. pr.; Genooi 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); – Hengelo, Hasselo, Langelo, de Poppe en langs de Dinkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); – Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Winterswijk, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); – tusschen Bergen en Schoorl, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Bloemendaal, Bentveld, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); – Venlo, Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Sittard, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Vooral in bladvorm een zeer veranderlijke plant; bij een aanzienlijk materiaal loopen echter al de verscheidenheden ongemerkt in elkander over. De hoofdvormen worden aldus onderscheiden:

α. rotundifolia Scop. (maior α. integrifolia Wallr.) Blaadjes der wortelbladen rond, enkelvoudig, die der stengelbladen vaak ingesneden.

β. dissecta Retz. (dissectifolia Wallr.; P. hircina Leers). Blaadjes der wortelbladen 1–2 maal vinvormig ingesneden met lancetvormige slippen.

γ. poteriifolia Wallr. Kleiner; blaadjes rondachtig eivormig, gekarteld; zoo op de meest dorre gronden. De drie genoemde varieteiten zijn òf kaal òf zachtharig.

δ. nigra Willd. (P. nigra Willd. et Prodr. Ed. I. p. 98; P. saxifraga β. nigra Fl. B. S. p. 236). Hooger en krachtiger dan alle andere varieteiten; bladen stevig, leerachtig, wortel dikker, op dwarsdoorsnede aan de lucht meest blauw wordend; stengel, takken en meest ook de schermstralen on bloemsteeltjes kort grijsharig. – Behalve de hierboven vermelde groeiplaatsen werd zij opgegeven in de Flora van v. Hall, voor Lochem Rainv. en bij Velsen in overvloed v. H. Eindelijk kent men nog een bastaard P. magna ×

Saxifraga (P. intermedia Figert in D. b. Mon. VII. p. 85)].

590. P. Anisum *Adans.* Plant uit het Oosten, zelden in het groot verbouwd, een enkele maal aangevoerd als opslag. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Vuilnisbelt bij Haarlem 1900, C. A. Backer; — stalen Spanjaardsbrug bij Leiden 1843, O.

Berula *Koch.*

591. B. angustifolia *Koch.* (*Sium angustifolium* L. et Fl. B. S. p. 250). In slooten, vijvers, moerassen enz. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; 1860, Lac.; Elsenboschje de Westen op Texel 1869, Holk.; Midsland, Un. 1886; — Peize, Strat.; Borger 1889, Lac. en S.; Rivier de Recht bij Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, T.; 1848, 1855, R. B.; 1872, Hoek; tusschen Deventer en Raalte 1894, L.; — Hulshorst bij Harderwijk, en Harderwijk 1864, R. B.; Loenen op de Veluwe 1893, K. A. (fl. *roseis*); Beekbergen 1853, K. A. (als *Helosc. nodiflorum*); kasteel de Ooi, huis Ubbergen, tusschen Weurt en Beuningen, Th. Abel.; Wageningen 1882, K.; Hamersveld 1891, Garj.; Doorn en Maarsbergen, v. d. T.; Utrecht, v. H.; Oudwijk bij Utrecht, C. A. Bergsma; — Uithoorn 1871, Boerl.; Oud Diemen, Fl. Amst.; Diemen 1857, Knüttel; Sloterweg, v. H.; Amsterdam, Bergsma; 1875, Lac.; aan de Zaan, Kerb.; Breesaap, Buse; Overveen 1872, Boerl.; Heemstede 1872, O.; Haarlem, C. A. Bergsma; 1842, Buse; — Leiden 1835, Mb.; Dz.; (kiemplanten) 1835, Wtt.; Zoeterwoude 1881, Boerl.; Aalsmeer, Exc. 1897; Katwijk 1833, de Haan; Perin; Wassenaar 1845, B. W.; O.; Zorgvliet, V. Z.; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; R. B.; Eikenduinen, G. B.; Delft, v. S. V.; Fijenoord 1870, O.; Dordrecht 1880, Posth.; 1882,

C. v. d. Broek; Westmaas 1840, Lac.; Lek bij de Vaart 1832, v. H.; — tusschen Renesse en Haamstede 1882, L.; Zuid-Beveland 1840, v. d. B.; Sas van Gent 1857, A. W. en Douw; — Woensel, Forsten; Mark bij Bouvigne, v. A.; Heusden, v. Hov.; — Elsloo, Un. 1883; Amby 1870, Groll.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Heerenveen, J. Kuiper; — Leens, J. Borgman; Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Oldenzaal, Hengelo, J. B. Bernink; — Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Apeldoorn 1875, en Zalt-Bommel 1878, K. A. in herb. pr.; Bennekom 1897, V. Suringar in herb. pr.; Culemburg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; — Werkhoven, Cothen, C. A. Backer in herb. Heukels; — 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; Muiden, Ilp, W. H. ten Seldam; Amsterdam, J. Koornneef in herb. Heukels; Alkmaarderhout 1890, Costerus in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Delft, de Wit Hamer in herb. L.; Zwijndrecht 1878 en 1897, Posth. in herb. pr.; — Stavenisse 1883, en Kloetinge 1886, L. in herb. pr.; duinen Vlissingen 1892, Ogt. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; Andel 1887, J. J. Smith in herb. Costerus).

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); — Zwinderen, Coevorden, Gramsbergen, Sleen, Rosewinkel 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Markelo, Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 4. I. p. 616); — Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Terborg, Un. 1885 (Arch. 3. I. p. 404); Beemte, Ankelaar, K. A. (Arch. 2. III. p. 186); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 239); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch.

2. VI. p. 236); Velsen, Haarlemmerhout, (Arch. 2. I. p. 384); — Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 282); Tholen, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121); al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 542); — Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Rompen bij Brunsum, Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 12); Sittard, Un. 1861, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius en Munting.

Sium *Tourn.*

592. S. latifolium *L.* Aan de oevers van stilstaande of zacht stroomende wateren, aan slooten, vijvers, in moerassen enz. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Tusschen Bolsward en Leeuwarden 1875, J. M. de Boer; — vestingwerken Groningen 1856, Strat.; — *Paterwolde 1831, v. H.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, R. B.; Deventer 1877, K.; *bij de Gasfabriek te Goor 1898, G. en V.; — broekland bij Apeldoorn 1852, K. A.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek;* Leesten 1850, Gronem.; Lochem 1875, O.; Doetinchem, Thomson; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); Beest 1837, Lac. (monstr. met bladvormig omwindsel); — Amersfoort, R. B.; Hamersveld, 1890, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1832, Wtt.; 1835, D. S.; *1832, v. d. T.; 1870, Groll; Laan van Croese aldaar, (wie?); Schalkwijk 1833, Wtt.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Sloterweg, Fl. Amst.; 1838, Romb.;

* Exemplaren met wortelbladen.

Uithoorn 1870, Boerl.; *Spaarne bij Haarlem 1840, Buse; Haarlem, *Perin; 1871, Boerl.; Meerzicht 1872, Hoek; — Leiden 1832, S. S.; *Dz.; *Mb.; *Perin; 1843, O.; Leiderdorp, Kerb.; Wassenaar, Perin; 's Gravenhage, I. de L. e. h. Groll; Loosduinen, Destrée; Delft, v. S. V.; Fijenoord 1870, O.; Zwijndrecht 1835, Lac.; — Zierikzee * 1873, P. Schuringa; Sas van Gent 1863, A. W.; Hulst *1845, B. W. en v. d. B.; — Speelhuis, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Leeuwarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; wetering Oldeboorn 1863, Holk. en Prikkeweg aldaar 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; Rottevalle, J. Kuipers; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Haaksbergen, Un. 1895 Ogt. in herb. pr.; Land van Vollenhove 1898, L. in herb. pr.; — Brummen 1873, Nijbroek 1879 en kanaal te Apeldoorn 1894, K. A. in herb. pr.; Redichemsche Wetering 1843, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, C. A. Backer; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Veenendaal 1886, Struyk. in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden; Overlangbroek, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; tusschen Duivendrecht en Abcoude, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Vaart 's Gravenland 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef in herb. Heukels; Vogelenzang 1893, Ogt. in herb. pr.; — Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Papendrecht 1878, Posth. in herb. pr.; — Oosterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Vucht achter villa Erica 1886, Costerus in herb. pr.; — gracht fort St. Michel bij Venlo 1897, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); — Terissert, tusschen Knijpe en Heerenveen,

Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Coevorden, Borger, Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, tusschen Raalte en Wijhe, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Carlshave, Weusthag, Buurserbeek, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Markelo, Diepenheim, — Slink bij Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Breevoort, Lichtenvoorde, Varsseveld, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Beekbergen, Ankelaar, K. A. (Arch. 2. III. p. 186); Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Kennemerland—Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); — kanaal Neuzen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 282); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571).

Voorts vermeld bij Knijf, Vorstius en Munting.

Bupleurum *Tourn.*

593. **B. tenuissimum** *L.* Op zilte, grazige plaatsen. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Zilte weilanden Zuid-Oostzijde Schiermonnikoog 1860, S.; *) — Hilhaak aan den Hoek van Holland 1844, v. d. T.; — Duiveland, Dz.; Bruinisse, Un. 1894; Groll; Kerkenweg bij Reigerskerke, Un. 1894; Biezelinge 1834, v. d. B.; Evertsdijk, Dz.; (e. herb. v. Hall: aan den voet van den dijk bij het dorp Evertsdijk in Z.-Beveland gevonden door F. Dozy

*) Reeds van daar bekend van 1837 door Hinxt volgens een exemplaar in herbarium Kok Ankersmit.

med. et Phil. nat. Cand. en v. d. Bosch med. stud.); Noorddijk tusschen Goes en Kattendijke 1841, v. d. B.; 1841, v. d. T.; 's Gravenpolder 1840, v. d. B.; Goes, v. d. T.; Zuid-Beveland 1839 en 1840, v. d. B.; 1877, K. A.; Scherpenisse 1877, Groll; Kleverskerke (Walch.) 1883, L.; Hoek 1859 en 1860, A. W.

(Dijk Arnemuide 1886, Schipper in herb. pr.; Kruiningen 1884, L. in herb. pr.; Zierikzee, Ogt. in herb. pr.).

Bovendien: Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121).

594. B. Odontites *L.* Zuid-Europeesche plant op bouwlanden, een enkele maal ingevoerd. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Haarlemmerweg bij Amsterdam 1860, Hinxt e. herb. O. Cfr. Arch. 3. I. p. 310.

Bovendien: Klaverveld, bemest met afval van Sumac uit Palermo afkomstig 1877, K. A. (Arch. 2. III. p. 224).

595. B. protractum *Lk.* et *Hoffmgg.* Plant van bouwlanden bij Triest en Istrië. ⊙. *Juli—Aug.*

(Op met Sumacafval bemest weiland bij Apeldoorn 1877, K. A. in herb. pr. Cfr. Arch. 2. III. p. 212 en 224).

596. B. rotundifolium *L.* In koornvelden en bouwlanden van zuidelijk Europa, meermalen met zaad aangevoerd. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: In de Nederlanden tusschen koren, v. Roijen; *) — Pothoofd Deventer 1883, K. (met vrucht); 1884, K.; meelfabriek aldaar 1898, K. A.; — braakland bij Graanpakhuis Apeldoorn (*unicum*) 1899,

*) Dr. v. d. Bosch bespreekt uitvoerig deze plant in Arch. 1. I. p. 520 en volg., waarbij hij tot het vermoeden komt dat de plant van v. Roijen een geschenk aan dezen is geweest van de Gorter, die haar dan zou gevonden hebben „in de koornlanden bij Ulenpas en Hunderen", zooals in de Gorter's Flora is aangegeven. Later schijnt M. J. Cop de plant óók op den Uilenpas gevonden te hebben, ofschoon materiaal daarvan in het herbarium ontbreekt. Cfr. Arch. 1. III. p. 212.

K. A.; Nijmegen, Perin (?); molen St. Anna 1898, W. M. Docters v. Leeuwen; — Groenhoven bij Leiden 1898, Struyk.; 's Gravenhage 1873, de Br.; Delft, L. Marchand; huis ter Rivier 1893, L. E. Steenhuizen; in tuinen Dordrecht 1896, Posth.; — Stationsterrein Middelburg 1894 en Meelfabriek aldaar 1901, Ogt.; — Maastricht, herb. v. H.

(Groningen, J. Mulder in herb. Heukels; — Oranjelust bij Leiden 1901, Struyk. in herb. pr.; — Tilburg, P. A. Willems; Valkenswaard, P. Sloots in herb. Heukels).

Bovendien: In een gazon in het Vondelpark te Amsterdam 1874, Lac. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 675).

Voorts reeds vermeld door Pelletier.

Tribus Seselineae *Koch.*

Oenanthe *Tourn.*

597. Oe. fistulosa *L.* In en langs slooten, vijvers, in moerassige weilanden. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; — Bolsward 1875, J. M. de Boer; Leeuwarden 1849, S.; — Groningen, v. H.; — Zwinderen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, T.; 1847, R. B.; Vollenhove 1894, en Zwolle 1900, L.; Deventer 1876, K.; Steenenkamer aldaar 1840, Halbertsma; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1864, R. B.; Vorden 1880 en 1883, Groll; Doesburg, Thomson; Ruurlo 1883, Ensink; Apeldoorn 1851, K. A.; Nijmegen, B.; Neerbosch, Hatert, Weurt, in de grift te Lent, N. en Th. Abel.; — Amersfoort, R. B.; Eem aldaar, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Sloterweg Amsterdam 1840, Romb.; Sloten, Fl. Amst.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Enkhuizerpolder 1895, Sanders; Sparendam 1894, V.; Haar-

lem, Buse; 1842, Teengs (P. N. S.); – Warmond 1827, Wtt.; Valkenburg, Kerb.; Leiden, Mb.; S. S.; Dz.; Perin; 1842, O.; 1872, Boerl.; Hazerswoude, Pierot; Wassenaar, Un. 1850; Bonte paal bij 's Gravenhage, V. Z.; Delft, v. S. V.; moeras achter Heemraadschuur te 's Gravezande, V. Z.; Loosduinen, Destrée; G. Barger; Zwijndrecht 1879, Posth.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Heikop bij Vianen, v. H.; – Zuid-Beveland, v. d. B.; Middelburg 1839, B. W.; Zuiddorpe 1855, A. W.; – Loopschans Breda, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.

β. **Tabernaemontani** *Gm.* Maastricht, Dumortier. (Reeds vermeld in Lej. Rev. p. 62 en overgenomen in Prodr. Ed. I. p. 99).

(Oldeboorn 1863, Holk. en 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Wolvega, L. T. v. d. Zweep; Rottevalle, J. Kuipers; – Groningen, R. de Boer en H. Kooi; – Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Lonneker 1893, L. in herb. pr.; – Twello 1898, Ogt. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; de Haas in herb. pr.; langs Huppelpad naar Beusichem 1845, Alpherts in herb. pr.; – Utrecht, W. C. v. Embden; Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Baarn 1889, en station Breukelen 1871, Costerus in herb. pr.; – vaart Keverdijk Ankeveen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Bussum 1894, V. Suringar in herb. pr.; Meent 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef in herb. Heukels; – Hillegommerbeek 1886, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; – Middelburg, F. D. J. Risch; IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Domburg 1881, Ogt. in herb. pr.; Koudekerke 1877,

L. in herb. pr.; – Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Andel 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; bossche veld bij Deuteren 1895, Heinsius in herb. pr.; – Tegelen, sloot bij 't klooster de Munt 1897, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. 1. p. 384); Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 84); – Ane, Sleen, Borger 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); – Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Hasselo, Carlshave, Buurserbeek, de Lutte, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); – Breevoort, Lichtenvoorde, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Slink bij Groenlo, Meddo bij Winterswijk, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Ooi, Ubbergen, Beek, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 281); – Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 354); – Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); – Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); – Moerdijk, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 236); Woensdrecht station, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); – Montfort, Susteren, Lac. (Arch. 2. V. p. 12); Blerik, Baarlo, Oostrum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

598. Oe. Lachenalii *Gm.* (*Oe. pimpinelloïdes* Poll. et Fl. B. S. p. 240.) Aan slootkanten en op moerassige plaatsen naar den zeekant, ♃. *Juni–Sept.*

In Herb.: Polder de Waal en Burg op Texel 1860,

Lac.; Polder de Nederlanden Texel 1867, S. P. Huizinga; 1867, H. d. V.; 1868, Holk.; bij 't Eierlandsch huis 1868, in het beekje bij de Mok op Texel 1868 en Nes op Ameland 1869, Holk.; Zuid-Oostzijde op zilte weilanden Schiermonnikoog 1860, S.; — Franeker, C. A. Bergsma; stadswallen Harlingen 1871, v. d. Ley; Sneek, C. A. Bergsma; Workum, Hindelopen enz. 1853, S.; — Warfumervaart bij Onderdendam 1856, Strat.; — Kampen, R. B.; Noorddiep Kampereiland 1840, R. B. (als *pimpinell.*); — tusschen Nijkerk en Spakenburg, Stolz; — monding Eem 1895, Garj.; in een bosch bij Spakenburg, W. K.; — strand Naarden 1901, G. en V.; Oud Diemen 1859, Lac.; 1863, O.; Amsterdam 1875, Lac.; IJkant aldaar, G. Backer; schutsluis Oosterdoksdijk, Fl. Amst.; Halfweg Sloterdijk, v. d. T. (als *pimpinell.*); IJdijk bij Houtrijk en Polanen 1846, Buse; Spaarndam 1835, Buse; 1835, Mb. (als *pimpinell.*); 1845, Buse; Spaarndammerdijk bij 't IJ 1833, S. S.; Kerb.; Callantsoog 1877, Lac.; Zwanewater, Un. 1891; zand bij den Helder, Dumortier; Hemmeland bij Monnikendam 1886, Boerl. en V.; — kanaal Katwijk, Dz.; drassige vlakte in het Nieuwland Westland, v. d. T.; Hoek van Holland 1866, H. d. V.; — Nieuwerkerk Duiveland 1887, L.; Zierikzee, Dz.; Un. 1894; Duiveland, Un. 1894; Schouwen, v. d. B.; Dz.; Zuid-Beveland 1841, v. d. B.; oude Veersche weg Walcheren 1834, v. d. Feen (als *pimpinell.*); Middelburg 1879, Groll; 1883, K.; 1894, Ogt.; St. Laurens 1834, Wtt.; — Schelde bij Bergen op Zoom, Wtt.

(Tusschen Burg en Hoorn en bij Hoorn 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Sphagnetum Diemen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; A. C. J. v. Goor; Zeedijk naar Muiden, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; Alkmaar 1898, en Monnikendam 1901, Struyk. in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. v. Roo-

sendaal in herb. Heukels; Nieuw- en St. Joosland 1877, Schipper in herb. pr.; Arnemuiden 1876, en Hoofdplaat 1881, L. in herb. pr.).

Bovendien: Egmond—Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — kanaal van Neuzen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 283).

Voorts vermeld bij Pelletier.

Oe. pimpinelloides *L.* Op droge weilanden, vooral naar den zeekant. Plant van Zuid-Europa. ♃. *Mei.*

Behalve de planten onder den naam *Oe. pimpinelloides* Poll. en Sm., welke men onder de voorgaande groeiplaatsen terugvindt, werd deze soort opgegeven door de Beijer voor Nijmegen. (Cfr. Dum. Fl. Belg. p. 80). Zij schijnt echter nimmer wedergevonden te zijn, ontbreekt zoowel in ons eigen herbarium als in dat van den Heer Abeleven.

599. **Oe. peucedanifolia** *Poll.* In vochtige weilanden. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Op vochtige plaatsen in een polder en elders bij Dordrecht 1837, Lac.; aan den dijk bij Meerdervoort, Zwijndrecht 1837 en 1838, Lac. (waarschijnlijk dezelfde groeiplaats) — zeer overvloedig in laag gelegen land tusschen Lith en Lithoijen, v. d. T.

(Uiterwaarden bij Rotterdam vrij veel 1899, F. D. J. Risch in herb. Heukels).

Voorts vermeld door Pelletier (volgens Oudemans in Arch. 2. III. p. 369) en voor Maastricht, Lej. Fl. de Spa.

600. **Oe. aquatica** *Lam.* (*Oe. Phellandrium* Lam. et Prodr. Ed. I. p. 100). In slooten, moerassen, in stilstaande wateren enz. ♃ en ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; — Glimmerbrug Horensche diep, Strat.; Haren 1830, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen, T.; 1848, R. B.; 1872, Hoek; Deventer 1881, K.; — Harderwijk, R. B.; Hoevelaken 1861, R. B.; Apeldoorn 1851, K. A.; Zutphen 1882,

C. v. d. Broek; Vorden 1879, Groll; Lochem 1875, O.; molenbeek Ruurlo 1885, Ensink; Doesburg, Thomson; Eibergen, Un. 1897; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; — Amersfoort 1890, Garj.; Doorn, Fockema; tusschen Bunnik en Driebergen 1857, Knüttel; de Bilt 1837, Mb.; Bunnik, D. Bierens de Haan (P. N. S.) (als *Sium angustif.*); Biltstraat Utrecht 1835, Kraamw.; Biltsche molen, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1835, Wtt.; 1842, v. d. T. (als *Sium latifolium*); — Legmeerpolder, Boerl.; Amstelveensche weg 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Sloten, Fl. Amst.; Wieringen 1857, Harting; het zand te den Helder (als *Lachenalii*), Dumortier; Haarlem, Kerb.; Haarlemmerhout 1853, S. en Hartm.; Overveen 1838, Buse; — Lisse, v. H.; Oegstgeest 1832, S. S.; Katwijk, Mb.; tusschen Katwijk en Wassenaar, Perin; Leiden 1836, Mb.; B. W.; 1842, O.; Haagsche bosch, Perin; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; Loosduinen, V. Z.; Rotterdam, Groshans; Zwijndrecht 1882, V.; Dordrecht 1836, Lac.; Heikop, v. H.; — Zeeuwsch Vlaanderen 1863, en Aardenburg 1861, A. W.; Zuid-Beveveland, v. d. B.; Haamstede 1887, L.; — Loopschans Breda, v. A.; Sprang, Thomson; Rosmalen, v. Hov.; St. Anthonie, Un. 1853.

(Hallum 1864, H. v. d. Ley en Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Rottevalle, J. Kuipers; Groningen, R. de Boer en H. Kooi; Leens, J. Borgman; — Oldenzaal, J. B. Bernink; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld, alle in herb. Heukels; Lunteren 1892, V. Suringar in herb. pr.; Spoel Culemborg 1850, en plantage aldaar 1846, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; — Werkhoven, C. A. Backer; Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; Alkmaar 1890, Costerus in

herb. pr.; — Piet Gijzenbrug 1886, Struyk. in herb. pr.; Oegstgeest 1894, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; H. v.d. Linden; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Biezelinge (Z.-Bevel.) 1896, Ogt. in herb. pr.; Middelburg 1892, Ogt. en 1897, L. in herb. pr.; — bossche veld bij Deuteren 1895, Heinsius in herb. pr.; — Venlo, sloot bij Jentjes aan den Straalschen weg 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); — Wolvega, Terissert, tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen hier en school Tongeren en bij Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Almelo, Albergen en Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); — Breevoort, Lichtenvoorde, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); de Beemte, Ankelaar, Broekland, het Loo, Beekbergerwoud, K. A. (Arch. 2. III. p. 186); — Kennemerland—Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Walcheren, Tholen, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121); Hoek, Neuzen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 283); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Plasmolen, Abel. (Arch. 2. V. p. 12); Blerik, Oostrum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

Aethusa *L.*

601. **Ae. Cynapium** *L.* In moeshoven, bouwlanden en op ruige plaatsen. ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: Hoorn en Hoogeberg op Texel 1869, Holk.; Texel 1860, en pastorie Vlieland 1858, Lac.; — Leeuwarden 1859, S.; Bolsward 1861 en Witmarsum 1875, J. M. de Boer; Franeker, A. Everts; — Groningen, 1856, v. H.; C. de Gavere; Eexta, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1846, R. B.; 1847, T.; 1872, Hoek; Zwolle 1833, Thorb.; 1897, L.; Deventer 1877, K.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; Heemse, v. d. Scheer; — Harderwijk 1863, R. B.; Rusthout te Leesten, Gronem.; Ruurlo 1885, Ensink; Lochem, Un. 1859; Doesburg 1863, H. d. V.; Winterswijk, Un. 1859; Angerenstein bij Arnhem 1842, Tilanus (P. N. S.); Nijmegen, B.; v. H.; stadswallen, Ooische waard, Hees, Weurt, Beuningen enz. N. en Th. Abel.; — Amersfoort, R. B.; Schothorst 1892, Garj.; Meern 1870, Groll; tusschen Bunnik en Driebergen 1857, Knüttel; tusschen Jutphaas en huis te Haemstede, v. d. T.; Doorn 1869, O.; moestuin Schalkwijk 1833, Wtt.; Utrecht, v. H.; 1833 en 1835, Wtt.; Bergsma; 1837, Kraamw.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Tolsteegpoort Utrecht, v. d. T.; — tusschen Naarden en Huizen 1864, O.; Schagerlaan en Verwerpad, Fl. Amst.; bolwerk Monnikendam 1886, Boerl. en V.; — Leiden, Dz.; 1834, Mb.; 1839, B. W.; 1841, O.; Hooge Morsch aldaar, S. S.; Delft, v. S. V.; Rhoon 1871, Schepman; pastorie Heerjansdam 1838, Lac.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; — Werkendam 1836, Lac.; Ginnekenpoort Breda, v. A.; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.

β. **elata** *Friedl.* Stengels zeer hoog, blauw berijpt.

In Herb.: IJsel bij Deventer 1879, K. A.; — Winterswijk, Un. 1859.

(Kerkhof Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.;

— Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; Leens, J. Borgman; Haren, Eelde, R. de Boer en H. Kooi; — Denekamp, J. B. Bernink; — Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Apeldoorn 1879 en Brummen 1873, K. A. in herb. pr.; Dieren 1893, V. Suringar in herb. pr.; Nijmegen 1894, Struyk. in herb. pr.; Opheusden 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Slotpoort Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; — Werkhoven, C. A. Backer; Utrecht, W. C. v. Embden; — Muiderberg, F. Hulk in herb. Heukels; Alkmaar, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Leiden 1888, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, Schoonhoven, Willige Langerak, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden; en Katendrecht, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; Heerjansdam 1886, en Dordrecht 1897, Posth. in herb. pr.; Spijkenisse, J. Koornneef; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Goes 1887, Posth. in herb. pr.; Nieuw- en St. Joosland 1877, L. in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels).

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); Ameland, (Arch. 2. V. p. 53); Schiermonnikoog 1896, Schipper (Arch. 3. I. p. 606); — Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Steenwijkerwolde, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Diepenheim, — Groenlo, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Eierstreek te Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 186); — Bergen

1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Naaldeveld bij Bentveld, — Wassenaar, Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); Oudenbosch 1885 —87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. 545); onbebouwd terrein te Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); — Venlo, Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Sittard, Roermond, Un. 1861; Beek—Valkenberg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts vermeld bij Munting en Bruman.

β. Overal bij Hengelo 1895, K. A. in herb. pr. (Cfr. Arch. 3. I. p. 44) en Deventer 1879, K. A. in herb. pr.

[Aanm.: Behalve de genoemde var. elata worden er nog eenige onderscheiden, die misschien ook bij ons kunnen voorkomen.

α. domestica Wallr. Stengels 30—60 c.M. hoog, evenals de takken rond, met talrijke streepen, naar boven toe vertakt, bladslippen spits of toegespitst, aan den voet wigvormig; schermstralen bijna alle even lang; buitenste vruchtsteeltjes der schermpjes tweemaal zoo lang als de vruchtschermpjes, daarom iets losser; striemen der voegzijde aan de basis een weinig uit elkander staand; omwindselblaadjes veel langer dan de schermpjes, teruggeslagen. De meest algemeene vorm.

β. pygmaea Koch. Stengels 2½—15 c.M. hoog, meestal van den voet af in takken verdeeld, evenals deze kantig; bladslippen aan den voet versmald, overigens dikwijls draadvormig; schermstralen meest korter dan het tegenoverstaande blad; de buitenste vruchtsteeltjes der schermpjes bij zeer kleine exemplaren dikwijls niet langer dan de vruchten, schermpjes daardoor meer gedrongen; omwindselblaadjes zoo lang of weinig langer dan de schermpjes, afstaand of hangend; overigens als *α*.

Hiertoe Ae. segetalis Bnngh. Stengel 5—10 c.M. hoog, onderste bladen langgesteeld, enkelvoudig of driedeelig; bladslippen breed-wigvormig, stomp, aan den top driespletig; bovenste bladen aan de middelste gelijk of 3-tallig;

hun blaadjes omgekeerd-eirond, ingesneden, met stompe slippen; schermstralen meestal korter dan de bladen.

γ. cynapioides M. Bieb. Stengels 0.9—1.80 M. hoog, sterk berijpt, in alle deelen grooter en sterker; bladslippen fijner verdeeld, langwerpig, dikwijls zeer smal en lang, toegespitst, aan den voet kort wigvormig; schermstralen bijna even lang; omwindsel ontbrekend, omwindseltjes korter dan of even lang als of zelfs bij vruchtrijpheid iets langer dan de schermpjes, afstaand of hangend; buitenste vruchtsteeltjes der schermpjes 1, 2 of 3 maal langer dan de vruchten; deze 2—3 m.M. lang; voegvlakte bijna rond; voegstriemen aan den voet dichter bijeen.

δ. elata Friedl. Stengels tot 2 M. hoog en soms tot 5 c.M. dik, grijsgroen berijpt, dikwijls van den voet af vertakt met lange, veeltakkige twijgen; bladslippen stomp, van voren fijn uitgetand gezaagd; omwindsel dikwijls 1 bladig; omwindseltjes 1—3 bladig, 2 maal langer dan de schermpjes; schermen klein, buitenste stralen veel langer dan de binnenste; kroonbladen volkomen wit, aan de basis alzoo niet groen, zeer klein; vruchtsteeltjes dubbel zoo lang als de vruchtjes].

Foeniculum *Tourn.*

602. **F. capillaceum** *Gilib.* (*F. officinale* All. et Prodr. Ed. I. p. 100.) Plant van Zuid-Europa, op rotsen, zonnige steenige heuvels, wijnbergen enz., bij ons wegens de vruchten gekweekt, een enkele maal verwilderd. ⊙ en ♃. *Aug.—Oct.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1878, K.; — IJdijk Amsterdam 1833, S.S.; 1835, Buse; Willemspark aldaar 1888, J. J. Smith Jr.; Overveensche duinen 1836, Mb.; Haarlem 1873, Groll; — Leiden, Perin; Alfen 1882, V.; Wassenaar 1832, S.S.; 's Gravenhage, R.B.; — Venlo 1899, Garj.

(Bussum, Koning in herb. pr.; Naarden 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Noordwijk 1894, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden; W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; — Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Walcheren, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Libanotis *Crantz.*

603. **L. montana** *Crantz.* Op grazige zonnige rotsen langs wegranden, aan den zoom van bosschen en wijnbergen. ⊙⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: In de Ooische waard bij Nijmegen 28 Juni 1850, Th. Abel.

Voorts reeds vermeld door Pelletier.

Silaus *Bernh.*

604. **S. flavescens** *Bernh.* (*S. pratensis* Bess. et Prodr. Ed. I. p. 100.) Op vruchtbare grazige gronden, langs dijken, bij ons vooral langs de Maas. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Ooische waard 1839, N. Abel.; 1847, Th. Abel.; — Park Merwestein Dordrecht 1895, Posth.; tusschen Sliedrecht en Giesendam, Lac.; Biesbosch bij Sliedrecht 1882, C. v. d. Broek; — sloot langs bouwland te Bruinisse (Duivel.) 1 ex. 1887, L.; — waarden Werkendam 1835, 1887, Lac.; algemeen uiterwaard aldaar 1897, V.; Herptsche poort Heusden, en Singelkade 's Hertogenbosch, v. Hov.; Maas bij Cuyk 1838, de Br. (als *Pimp. saxifraga* var. *dissecta?*); — Maastricht, de Marres; Un. 1861 (als *Peucedanum Chabraei*); 1870, Groll.

(Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — Sleeuwijk, Giesen, Uitwijk, C. A. Backer; Heeze, H. A. van Roessel in herb. Heukels; tusschen Engelen en 's Hertogenbosch 1888, Struyk. in herb. pr.).

Bovendien: Aan de Maas te Meers, Lac. (Arch. 2. V. p. 13).

Voorts vermeld bij Pelletier.

[Aanm.: De andere in het Archief vermelde groeiplaatsen hebben meest alle betrekking op Peucedanum Chabraei].

Crithmum *Tourn.*

605. **C. maritimum** *L.* (*Cachrys maritima* Sprg. et Fl. B. S. p. 242.) Plant van rotsige en steenige zeekusten, groeiend onder het bereik der golven, langs de Middellandsche- en Adriatische Zee en aan de Westkust van Frankrijk. ♃. *Aug.—Oct.*

In Herb.: Tusschen de keien der zeewering te Huisduinen Sept. 1899, L. de Bruijn, in 4 exempl., thans (1901) echter weder verdwenen door herstellingen aan de zeewering.

Bovendien vermeld door Hondius en wellicht heeft ook de Gorter zijne opgave aan dezen auteur ontleend. De opgave van Lejeune en Courtois wordt door Kickx in twijfel getrokken.

Tribus Angeliceae *Koch.*

Levisticum *Koch.*

606. **L. officinale** *Koch.* (*Ligusticum Levisticum* L. et Fl. B. S. p. 252.) Vermoedelijk afkomstig van de Alpen van Zuid-Frankrijk en de Pyreneeën, echter vooral bij boerenwoningen gekweekt en hier een enkele maal verwilderd. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Nieveen, A. Vos Houwink; Meppel, v. Heijn.; — Deventer 1877, K.; — Hoog Soeren 1877, en Bronsbergen 1880, Groll; boerderij te Groesbeek 1897, G. en V.; — Beerschoten, O.; — Bodegraven, O.; — tuin Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roossel.

(Zuid-Beveland, de Wit Hamer in herb. L.).

Voorts vermeld door Pelletier.

Selinum *L.*

607. S. Carvifolia *L.* (*Angelica Carvifolia* Sprg. et Fl. B. S. p. 256.) Op vochtige, beschaduwde grasgronden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Langs de beekjes in het bosch van Scheidius, aan den weg van Berg en Dal naar Wielderen, over de pannenbakkerij 1899, K. A.; tusschen Varik en Hees, v. d. T.; — aan de Lek bij Vreeswijk 1840, de Br.; — Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852.

[Aanm.: De plant van de Bruijn werd door Dr. v. d. Bosch (Cfr. Verslag 1849 Arch. 1. II*. p. 6) voor Silaus pratensis gehouden. De opgaven „in sommige hooilanden op 't Kampereiland 1846, R. B. (Arch. 1. I. p. 160) en slooten bij Rosmalen, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 275)" hebben waarschijnlijk betrekking op Peucedanum Chabraei].

Angelica *Tourn.*

608. A. silvestris *L.* Algemeen op beschaduwde, vochtige plaatsen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Joure 1873, J. M. de Boer; — Weerdinge 1859, Lac. en S.; — Kampen 1855, R. B.; v. Heijn.; 1872, Hoek; Deventer 1877, K.; Zwolle 1901, L.; — Harderwijk 1864, R. B.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Nijmegen, B.; Ooische dijk, bosschen Ubbergen, Beek, Hatert, Ewijk, N. en Th. Abel.; — Amersfoort 1861, R. B.; Randenbroek 1890, Garj.; de Bilt, v. H.; Utrecht, Bergsma; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Wikkenburg 1826, Wtt.; — Naarden 1864, O.; Legmeerpolder en Zijdelmeer 1884, Boerl.; Ringdijk Amsterdam 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Sloterweg 1838, Romb.; Schinkel, Fl. Amst.; de Zaan, Kerb.; Haarlem, Splitg.; 1870, Groll; Zomervaart aldaar (met kiemplanten), Buse; — tusschen Voorhout en Sassenheim 1839, v. d. T.; Oegst-

geest 1842, O.; Leiden, Dz.; 1834, Wtt. (met kiemplanten); 1835, Mb.; 1843, Haagsche Schouw 1854, v. H. Jr.; Haagsche bosch 1834, v. H.; 's Gravenhage, R. B.; Fijenoord 1870, O.; dijk buiten de Waterpoort te Gorinchom 1842, v. d. T.; Dubbeldam 1837, Lac.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Neuzen 1864, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Rosmalen, v. Hov.; — Mook en Plasmolen, N. en Th. Abel.

(Oldeholtpade, Bleidijke, Wolvega, W. R. Bouma en T. do Boer, Groningen, R. de Boer en H. Kooi, — Denekamp, J. B. Bernink, — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld, Culemborg, C. A. Backer, alle in herb. Heukels; 1846, Alpherts in herb. pr.; de Haas in herb. pr.; — Baarn 1889, Costerus in herb. pr.; Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Abcoude, Hollandsche kade, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Meent 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; Vogelenzang 1893, Ogt. in herb. pr.; — Leiden 1898, Struyk. in herb. pr.; Groenesteeg 1893, en Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Delft, de Wit Hamer in herb. L.; Papendrecht 1892, Posth. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukols; — Schouwen 1882, L.; — Waalre, P. Sloots).

Bovendien: Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Gramsbergen, Dalen, Sleen, Borger, Huffelte 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Steenwijkerwolde, Eeze, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Nieuwo Wetering en school Tongeren, tusschen Nieuwo en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden Twikkolorbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Twikkel, Hasselo, Weusthag, Haaksbergen, do Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Markelo, Die-

penheim en veen tusschen beide plaatsen, — Groenlo, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Noord Apeldoorn, Beemte, Ankelaar, Uttel, K. A. (Arch. 2. III. p. 186); — Loosdrecht, Overveen 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 70); Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 287); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — dijken Hoek, A. W. (Arch. 1. VI. p. 283); Walcheren, Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Venlo, Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Meerssen, Gulpen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, Gulpen, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts bij Pelletier, Knijf, Vorstius en Bruman.

Tribus Peucedaneae *D.C.*

Peucedanum *Tourn.*

P. officinale *L.* Op vochtige grasgronden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Ubbergen, Perin (?).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en in de Flora Frisica van Meese voor Bergum, Oostermeer enz.

609. **P. carvifolium** *Vill.* (*P. Chabraei* Rchb. et Prodr. Ed. I. p. 101.) Op vochtige, vruchtbare weiden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Ganzendiep bij Grafhorst 1849, R. B.;

uiterwaarden langs den IJsel bij Kampen 1868, R. B.; IJseldijk Zwolle 1895, L.; idem Deventer, v. Gron.; — tusschen Deventer en Zutphen 1879, K. A.; Bronsbergen 1880, Groll; 1881, K. A.; IJseldijk bij Zutphen 1833, Wtt.; Zutphen 1866, de Br.; 1882, C. v. d. Broek; Apeldoorn 1858, O.; Epe, Un. 1864; Rheede, 1823, v. H. (als *Selinum Carvifolia*); uiterwaarden Arnhem 1879, K. A. (als *Silaus*); Rijn bij Arnhem 1875 en 1876, Lac.; 1897, V.; tusschen Arnhem en Elten 1879, K. A.; tusschen Varik en Hees, v. d. T.; Ooi, Nijmegen 1839 enz., Th. Abel.; Wageningen 1884, K. en Beyerinck; — weiland buiten de Wittepoort Leiden, S. S.; 's Gravenhage, R. B.; dijk bij Maassluis 1894, V.; tusschen Vianen en Vreeswijk 1841, G. Deijn.; tusschen Vianen en Everdingen, v. d. T.; — Heumen, Un. 1853; Maasdijk bij Wessem 1900, G. en Jongm.; Maastricht, de Marres; Un. 1861; Heugem 1894, de Haas.

(Deventer 1897, Struyk. in herb. pr.; Grafhorst, R. B. in herb. L.; Boksbergen 1898, K. A. in herb. pr.; Bennekom, W. C. v. Embden; Oosterbeek, Driel, Elden, Huisen, A. H. Blaauw; Wageningen, Doornwerth, Culemborg, — Vreeswijk, Giesen, C. A. Backer in herb. Heukels).

Bovendien: Uiterwaarden Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 282); — Wijk aan Zee talrijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 384).

[Aanm.: Het schijnt dat deze plant vaak miskend is geworden en zij onder velo andere namen werd ingezameld. Zoo vermoedden Lojeune en Courtois dat de afbeelding in Flora Batava IV. p. 267 onder den naam van Carum Carvi hiertoe zou behooren; waarom zie ik niet in, ofschoon de teekoning geen behoorlijke details geeft, waaruit de juistheid zou moeten blijken. Kops geeft echter niet aan waar de afgebeelde plant (Carum Carvi) gevonden werd; als grooiplaatsen dezer soort vermeldt hij: „Op Ameland, te Groningen, buiten de Ebbingepoort, in weiden bij Franeker, bij Amsterdam, buiten do Utrechtsche poort aan het Molenpad, bij Stadlander, ook aan den Muiderdijk; bij Houten in Utrecht en aan den

Lekkendijk, tegenover Everdingen; in het broek bij Arnhem, bij Nijmegen, in de weiden om Tiel en te Meinderswijk in de Betuwe." Eenige dier groeiplaatsen vindt men werkelijk terug onder Carum Carvi, andere schijnen op Peucedanum carvifolium te wijzen. Ook in hunne „Aanteekeningen over eenige planten der Zuid-Nederlandsche Flora" en voornamelijk in de Flora van de omstreken van Spa merken Lejeune en Courtois op: (Cfr. Bijdragen I. p. 294): „Het schijnt, dat deze schermbloemige plant algemeen voorkomt in het dal van den Rijn bij Keulen en dat zij ook in het Koninkrijk der Nederlanden als eene inlandsche plant kan beschouwd worden. De Heer Dumoulin heeft ons dezelve gezonden van uit de weiden tusschen Maastricht en Eijsden, de Heer de Cloet van de boorden van de Maas bij Dinant, van waar zij zich waarschijnlijk tot in Holland uitstrekt, zoo ver men uit de afbeelding in de Flora Batava van den Hoogleeraar Kops kan oordeelen."

Volgens de eerste editie van dit werk werd ook de afbeelding Flora Batava IX. p. 706 eveneens tot Peucedanum carvifolium gebracht, hoewel de plant daar onder den naam Selinum Carvifolia L. afgedrukt, met de volgende groeiplaatsen: „De Hoogleeraar v. Hall trof dezelve op weilanden te Rheede boven Arnhem aan; door den Heer v. d. Sande Lacoste werd zij op de waarden onder Werkendam, Giesendam en Sliedrecht gevonden: door mij (v. d. Trappen) zelven overvloedig op de waarden aan de Waal omtrent Tiel en Bommel en op eenige plaatsen tusschen die steden; ook komt zij voor in den omtrek van Breda."

Uit alles blijkt dat men Carum Carvi, Silaus pratensis, Selinum Carvifolia en Peucedanum carvifolium vaak met elkander verwisseld heeft. Bij het samenstellen eener nieuwe Flora behoort op het scherp ondorscheiden dezer soorten wel gelet te worden].

610. P. palustre *Mönch.* (*Thysselinum palustre* Hoffm. et Prodr. Ed. I. p. 102.) Aan vijvers, slooten, in moerassige weilanden en in de venen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Murmerwoude 1865, H. d. V.; — Nietap 1894, Sanders; Zuid-Laren, Strat.; Haren 1833, v. H.; — Assen 1832, Forsten; 1589, Lac. en S.; Sterrebosch aldaar (forma *robustior*) 1879, K. A.; Valthe 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Eeze gem. Steenwijkerwolde 1893, L.; Staphorsterbosch,

v. Heijn.; Zwolle 1865, H. d. V.; Markeloosche veen bij Diepenheim, Un. 1897; Enschede, Kerb.; — Harderwijk 1865, en Barneveld 1862, R. B.; bosch van Ampsen 1875, O.; Doetinchem 1878, K.; Vorden 1871, Groll; Nijmegen, B.; Beek, Un. 1847; 1847, B. W.; Hatert, vijver Meerwijk, N. en Th. Abel.; Renkum 1854, Buse; — Amersfoort 1862, R. B.; Liniedijk Amersfoort, Garj.; Driebergen 1833, Wtt.; Maartensdijk Utrecht, v. H.; Tolhek bij Houderingen 1860, Hartsen; — Naarden 1864, O.; Legmeerpolder 1886, Boerl.; Waveren, Bokshol en Uithoorn 1833, S. S.; Amsterdam 1875, Lac.; Oud-Diemen, Fl. Amst.; IJ bij Spaarndam 1870, Groll; meertje bij Zomerzorg 1838, Buse; Zomerzorg, en Bloemendaal 1833, Mb. (aan het meertje bij Bloemendaal in 1880 teruggevonden door v. Eeden, Cfr. Arch. 2. III. p. 302); Meerenbosch aan de Haarlemmermeer bij Heemstede, v. d. T.; Moeras de Liede 1900, C. A. Backer; — Kamerik Woerden 1846, v. Hov.; venen Leimuiden 1894, V.; kanaal 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; veentje de Kooi onder Veur 1894, V.; Rotterdam 1837, en Zwijndrecht (monstr.) 1839, Lac.; — Hulst 1845, B. W. en v. d. B.; — Bergen op Zoom, Un 1860; Un. 1896; Speelhuis, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; Boxtel, 1847, v. Hov.

(Oudeweg Tjalleberd 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Heerenveen, J. Kuiper; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Markeloosche veen, Un. 1897; V. Suringar in herb. pr.; — Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels; Varsseveld 1883, L. in herb. pr.; Apeldoorn 1851—1875, K. A. in herb. pr.; Beekhuizen bij Velp 1893, Ogt. in herb. pr.; tusschen Veenendaal en Lunteren 1894, V. Suringar in herb. pr.; Veenendaal; — Maarsbergen, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Westbroek 1846, Alpherts; — Bussum 1894, V. Suringar in herb. pr.; Zandbergen

bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Hillegommerbeek 1893, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Delft 1873, en — Clinge 1886, L. in herb. pr.; — Oosterwijk 1897, tusschen Aalst en Eindhoven 1901 en Helenaveen 1901, Posth. in herb. pr.; tusschen Cromvoirt en 's Hertogenbosch 1888, Struyk. in herb. pr.; — algemeen Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Venlo, Velden, Arcen, Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Hoogeveen, Zwinderen, Koevorden, Sleen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Almkerk, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Borne, Carlshave, Langelo, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Goor, Entersche veen — Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Winterswijk, Lichtenvoorde, Varsseveld, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. I. V. p. 223); Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 186); — Nieuw Loosdrecht, Exc. 1884 (Arch. 2. IV. p. 290); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Plasmolen, Th. Abel. (ook in herb. Jongm.) (Arch. 2. V. p. 13); Blerik, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571).

Voorts vermeld door Dodoens (1618, 1644), de Lobel, Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Door de Gorter werd nog een Selinum sylvestre onderscheiden: „aan de kanten van de boomgaarden, op vochtige schaduwachtige plaatsen buiten Haarlem, Utrecht, Zwolle en elders." Van Hall noemt deze soort als var. β. bij zijn Thysselinum palustre, met de groeiplaatsen: „bij Hulshorst en Oldenbroek op de Veluwe, v. Geuns; bij Baarn, Vr.; bij Nijmegen, B.", en zegt er voorts van: „groeit op den grond, is kleiner, met minder samengestelde bladen",

terwijl hij nog opgeeft dat Sprengel door een ondervinding van 20 jaren heeft uitgemaakt, dat de boschachtige Melk-Eppe eene ware verscheidenheid is van de Moeras-Eppe. Verder heb ik niets omtrent deze verscheidenheid gewaar kunnen worden].

Anethum *Tourn.*

611. A. **graveolens** *L.* Zuid-Europeesche plant; in moeshoven hier en daar aangeplant en somtijds verwilderd. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Klein Jachtlust (Schoterland) 1872, Hoek; — Arnhem 1874, Groll (verwilderd tuin); roggeveld langs een voetpad nabij de kerk te Millingen bij Nijmegen 1841, v. d. T.; Nijmegen, B.; — Aardappelveld Gorinchem 1839, Lac.; — veerdam bij Werkendam 1836, Lac.

Bovendien: Princenhage, v. H. (Bijdr. 1. p. 144).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting en voor Zutphen bij de Gorter.

Pastinaca *Tourn.*

612. P. **sativa** *L.* Op bebouwden en onbebouwden grond, langs wegen, dijken enz.; voornamelijk op kleibodem. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Eierland op Texel 1857, Harting; Nesserkerkhof Ameland 1867, Holk.; — Wytgaard bij Leeuwarden 1865, en Holwerd 1865, H. d. V.; Stadswal Franeker, Bergsma; Leeuwarden 1849, S.; — Warfumervaart bij Onderdendam 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, T.; 1847 en 1855, R. B.; Deventer 1876, K.; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1873, K. A.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Arnhem, Thomson; Weurt, N. en Th. Abel.; — Spakenburg 1894, Garj.; Utrecht 1859, R. B. en A. W. Hartm.; 1835, Wtt. (kiemplanten); batterijen aan het Houtensche pad Utrecht, v. d. T.; Bunnik 1857, Coll. Nat.; Wijk bij Duurstede, Bergs-

ma; — Naarden 1864, O.; Amsterdam, v. H.; 1875, O.; Westerdoksdijk aldaar 1842, P. Heybrock (P. N. S.); Veenhuizen 1895, Sanders; Ringdijk Amsterdam 1838 en 1845, Romb.; Oetewalerweg, Fl. Amst.; Hoorn, Bergsma; Wijk aan Zee, Kerb.; 1865, H. d. V.; 1871, Boerl.; Velsen 1835, Buse; v. H.; 1871, Groll; — Noordwijk en Noordwijkerhout 1853, S.; Leiden 1835, Wtt.; 1835, Mb.; Dz.; B. W.; Buse; 1842, O.; Duifhuislaan bij Leiden, Mb.; Katwijk 1833, de Haan; Endegeest 1853, v. H. Jr.; Valkenburg, Perin; Bierlap bij Wassenaar 1832, S. S.; Kudelstaart 1899, Jongm.; Wassenaar, Pierot; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; 's Gravezande, V. Z.; Hoek van Holland, Destrée; Rhoon 1871, Schepman; Dordrecht 1878, Posth.; Leksmond 1828, v. H.; — Zuid-Beveland, Goes, Walchersche duinen 1840, v. d. B.; Zeeuwsch-Vlaanderen 1863, A. W.; — Werkendam 1836, Lac.; buiten de Boschpoort te Breda, V. A.; singels 's Hertogenbosch, v. Hov.; — St. Pietersberg 1870, Groll.

(Tusschen Oldeboorn en Akkrum 1863, Holk. en 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; Leens, J. Borgman in herb. Heukels; — Zwolle 1871, v. Tuinen in herb. pr.; Mastenbroekerpolder bij Zwolle 1901, L. in herb. pr.; — Voorst 1892, K. A. in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Elst, A. H. Blaauw; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Lekdijk aldaar, de Haas in herb. pr.; — Schalkwijk 1843, Alpherts in herb. pr.; Overlangbroek, J. W. Kennephaas; Utrecht, W. C. v. Embden; Werkhoven—Driehuis, C. A. Backer in herb. Heukels; Valkeveen 1899, Koning in herb. pr.; Diemerbrug 1881, Heinsius in herb. pr.; Ilpendam 1898, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Overveen, C. A. Backer; Egmond, A. H. Blaauw; Haarlemmermeer en Muiderberg, F. Hulk in herb. Heukels; tusschen Beverwijk en Wijk aan

Zee 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; tusschen Overveen en Bloemendaal, — Halfweg 1892 en Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Warmond 1885, Struyk. in herb. pr.; Katwijk, A. H. Blaauw; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke; IJzendijke, P. J. Roosendaal; Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; 1890, Ogt. in herb. pr.; 1873, L. in herb. pr.; Nieuw- en St. Joosland 1877, Schipper in herb. pr.; Brouwershaven 1882, L. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels).

Bovendien: Huffelte 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Winterswijk, Varsseveld, Un. 1859 (Arch. I. V. p. 223); — tusschen Zutphen en Bronsbergen, haventerrein Zutphen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Deventertol bij Apeldoorn 1877, K. A. (Arch. 2. III. p. 186); algemeen bij Nijmegen, vooral Ooische dijk, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 282); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Helder, Heilo, Bergen, Schoorl, Castricum, Naaldeveld bij Bentveld, Vogelenzang, Overveen en Bloemendaal, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); Scheveningen, de Wit Hamer (Arch. 2. II. p. 120); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121); Zierikzee, Haamstede en Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); — Bergen op Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Venlo, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: In Fl. B. S. p. 256 wordt gewag gemaakt van een var. β. arvensis: „foliis pubescentibus pinnatis, foliolis

ovatis sublobatis, impari 3-lobo", welke reeds volgens getuigenis van v. d. Bosch volgens het exemplaar van Vrijdag Zijnen niet van den gewonen vorm verschilt].

Heracleum *L.*

613. H. Sphondylium *L.* Op beschaduwde, grazige gronden. ⊙ en ♃. *Juni – Sept.* en *Oct.*

In Herb.: Coxdorp Texel 1860, Lac.; — Groningen 1856, Strat.; 1863, Holk.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, T.; 1847 en 1855, R. B.; Huize Willemsteijn bij Kamperveen 1872, Hoek; Zwolle 1900, L. *), Deventer 1877, K.; Diepenheim, Un. 1897; — Harderwijk 1864, R. B.; Beekbergen 1853, K. A.; Nijmegen, B.; Ooische dijk en bosschen om Nijmegen, N. en Th. Abel.; Wageningen 1854, Buse; — Amersfoort, R. B.; Eemdijk 1892, Garj.; Utrecht v. H.; 1835, Wtt.; (met kiemplanten) Wikkenburg 1827, Wtt.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Wijk bij Duurstede, de Haan; — Velsen, v. H.; Haarlem, Bergsma; v. H.; Kerb.; 1842, Heijbrock (P. N. S.); 1871, Groll; Haarlemmerhout 1838, Romb.; 1871, Boerl.; — Leiden 1835, Mb.; Dz.; B. W.; 1856, S.; Boerl.; Haagsche Schouw, Perin; 1865, H. d. V.; Haagsche bosch, Destrée; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; duinen aldaar, V. Z.; Loosduinen 1889, Destrée; Fijenoord 1870, O.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Merwedijk bij Gorinchem 1842, v. d. T. (*umbella prolifera*); — Zuid-Beveland, v. d. B.; Souburg 1880, Buijsman; — Loopschans Breda, v. A.

(Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; Rottevalle, J. Kuipers; — Groningen, E. J. Evenhuis; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Zwolle 1871, v. Tuinen in herb. pr.; — Apeldoorn 1879

*) Ook monstrositeiten, met stengelbladachtige omwindselbladen 1900, L. en met dubbel samengesteld scherm en stralende omwindsels, Mastenbroek bij Zwolle 1900, L.

en Nijbroek 1879, K. A. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Elst, A. H. Blaauw; Randwijk, Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Culemborg 1846, Alpherts en de Haas in herb. pr.; — Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; — zandbergen Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome; Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Reigersbosch en Lisse 1893, V. Suringar in herb. pr.; Oegstgeest 1886, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden en F. D. J. Risch in herb. Heukels; — Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — algemeen Venlo 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Terschelling 1884, v. E. (Arch. 2. IV. p. 397); — Huffelte 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Steenwijk, Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren; tusschen Heino en Wijhe, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Borne, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); — Zevenaar, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — tusschen Bergen en Schoorl, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Beverwijk, Duinvliet Vogelenzang, Overveen, Aardenhout 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 71); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Zierikzee, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); Neuzen, Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 283); — Woensdrecht, Un. 1896

(Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); – Blerik, Baarlo, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Maastricht, Gronsveld, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Sittard, Roermond, Un. 1861 tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: In de Flora van Nijmegen (Cfr. Arch. 2. V. p. 282) komt voor de var. β. angustifolium Lej. et Court. (foliis lobis angustis lanceolatis et lineari-lanceolatis), voormalige vestingwerken buiten de Hertogspoort Nijmegen, Th. Abel.; Vlierenberg bij Berg en Dal, W. Muijsers. Dezelfde variëteit wordt ook opgegeven voor de vestingwerken van Maastricht, Franq. in herb. pr. Cfr. Prodr. Ed. I. p. 103.

Het is mij niet bekend welke der tegenwoordige vormen hiermede bedoeld wordt, daar men H. Sphondylium in een groot aantal variëteiten splitst, waarop ik hier niet verder wensch in te gaan. Men zie Koch's Synopsis Ed. III. p. 1118].

614. **H. persicum** *Desf.* Stamt uit Noord-Perzië (Aserbeidschan), doch wordt als sierplant in tuinen en parken gekweekt en verwildert zeer dikwijls in de nabijheid van deze. ♃. *Juli–Aug.*

In Herb.: 's Gravenhage, R. B.; – Boonepad Dordrecht, V.

Tribus Cumineae *Koch.*

Cuminum *C. Bauh.*

615. **C. Cyminum** *L.* Egyptische plant, in Italië, op Sicilië en Malta verbouwd, een enkele maal ingevoerd. ⊙. *Juni.*

In Herb.: Stalen Spanjaardsbrug bij Leiden, Dz. en Mb.

Bovendien: Spaarne bij Haarlem, Groll (Arch. 2. VI. p. 74).

Tribus Daucineae *Koch.*

Orlaya *Hoffm.*

616. **O. grandiflora** *Hoffm.* In koornlanden, op kalk- en leembodem; bij ons slechts aangevoerd en onbestendig. ☉. *Juli—Aug.*

In Herb.: Meelfabriek Deventer 1898, K. A.; — Groenhoven 1900, Struyk.; duin achter Hotel Wittebrug bij 's Gravenhage, H. P. La Chapelle; — Limburg, Dr. Hallegraaf; tusschen het koren te Vaals, v. A.

(Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels).

Bovendien: Valkenberg, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 213); Maastricht, Lej. Fl. de Spa I. p. 134.

Voorts vermeld door Pelletier.

Daucus *Tourn.*

617. **D. Carota** *L.* Op grazige plaatsen, aan dijken en wegen en in de duinen. ⊙ en ☉. *Juni—Aug.*

In Herb.: Tusschen Coksdorp en Eierlandsche polder 1868, Holk.; Eierland Texel 1860, Lac.; — Ane 1859, Lac. en S.; — Kampen 1847, R. B.; 1872, Hoek; * tusschen Zwartsluis en Vollenhove, Cayaux; IJseldijk Zwolle 1895, L.; * rivierdijk aldaar 1874, v. Tuinen; Deventer, 1846, v. Gron.; 1877, K.; — Harderwijk 1863, R. B., ook *; Apeldoorn 1872, K. A.; Zutphen, Wtt.; G. B.; ook * G. B.; Vorden 1879, Groll; Ruurlo 1882, Ensink; Ooische dijk, Ubbergen, Heumen, Hatert, Weurt, Beuningen, N. en Th. Abel.; Ooische waard 1866, Th. Abel.; — Amersfoort, Garj.; Utrecht, v. H.; 1835, D. S.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; batterijen aan het Woutersche pad bij Utrecht, v. d. T.; Schalkwijk 1833, W. H.; fort Honswijk aldaar 1901, K. A.; — Naarden

* fl. roseis.

1864, O.; Uithoorn 1871, Boerl.; * Ringdijk Amsterdam, E. B. Asscher; v. H.; Fl. Amst.; 1845, Romb.; Amsterdam 1875, O.; Hoorn, Bergsma; Castricum 1871, Boerl.; Santpoort 1871, O.; Zandvoort 1851, S.; Overveen, Buse; 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Haarlem, Groll; — tusschen Bennebroek en Hillegom, v. d. T.; Leiden 1832, S. S.; 1834, Wtt.; 1835, Mb.; Hinxt; 1842, Dz.; * singels Leiden, Mb.; * 1832, Perin; Katwijk *, Fockema; Dz., Hinxt; Kerb.; Wassenaar 1835, Mb.; Pierot; duinen 's Gravenhage, R. B.; Scheveningen, Destrée; * Un. 1851; Zwijndrecht 1838, Lac.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Louterbloemen Dubbeldam 1882, V.; — Zierikzee 1873, P. Schuringa; singels aldaar, Un. 1894; Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — vestingwerken Bergen op Zoom, Thomson; tusschen Bergen op Zoom en Woensdrecht, Un. 1896; Breda, v. A.; Werkendam 1836, Lac.; Boxtel, v. H.; * tusschen Engelen en fort Crèvecoeur, v. Hov.; — Gulpen 1873, Lac. (var. *caule foliisque glabris, foliis involucri non pinnatis*) misschien de var. *glaber* Opiz, bekend uit Silezie en Bohemen). Een forma *prolifera* is aanwezig van het kanaal bij Katwijk, Dz.

(Maadlanden Oldeboorn 1863, Holk., Hallum 1864, H. v. d. Ley in herb. v. Tuinen; — Franeker, Harlingen, — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; Leens, J. Borgman; — Steenwijk, M. Kramer in herb. Heukels; — Veenendaal 1893, V. Suringar in herb. pr.; Voorst 1892 en Doetinchem 1897, K. A. in herb. pr.; Rijndijk bij Opheusden 1874, v. Tuinen in herb. pr.; op den dijk te Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Elst, A. H. Blaauw; * Ooische waard bij Nijmegen, Th. Abel. in herb. pr.; — Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels;

— Haarlemmermeer, F. Hulk. in herb. Heukels; Noordwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; Katwijk 1882, Struyk. in herb. pr.; — Drafna Huizerstraatweg 1899, Koning in herb. pr.; tusschen Buiksloot en Schouw, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome in herb. Heukels; vaartdijk Krommenie 1868, P. H. Bon in herb. v. Tuinen; Helder, R. de Boer en H. Kooi; IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert; Schoonhoven, Willige Langerak, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; F. D. J. Risch; Schiedam, Zevenhuizen, Rijsoord, Pernis, IJselmonde, in herb. v. d. Voo; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke; IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; Nieuw- en St. Joosland 1876, Schipper in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. pr.; — algemeen Venlo 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); — Gramsbergen, Huffelte 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Haaksbergen, Langelo, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); — Breevoort, Varsseveld, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); tusschen Zutphen en Bronsbergen, haventerrein Zutphen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Mheen en Ossenveld Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 186); — Alkmaar, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236) en Bergen, Un. 1871 S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Zandvoort 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 71); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 354); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Zierikzee, Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); — Bergen op Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V.

p. 282); Baarlo, Velden, Arcen, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Maastricht, Pietersberg, Gronsveld, Amby, Roermond, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Gulpen, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. VI. p. 314).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

D. littoralis *Sibth.* Schijnt synonym te zijn met *D. muricatus* L., welke o. a. opgegeven wordt voor Corsica (Cfr. Gr. et Godr. Fl. de France I. p. 671) en de eilanden van den Griekschen Archipel (Cfr. Halacsy. Comp. Fl. Graecae I. p. 623). ⊙. *Juni—Juli.*

Niet in Herb.: De opgave in den Prodr. Ed. 1. berust op een aanwijzing door Reichenbach in Fl. excurs. p. 449 waar de plant voor de duinen van Katwijk (1828) vermeld wordt. Deze vondst is echter zeer onwaarschijnlijk. De plant onderscheidt zich van de gewone Daucus doordien de vruchtstekels aan den voet vergroeid zijn.

[Aanm.: Daucus maritima Lam., een plant van de zandige kusten der Middellandsche Zee, werd door Prof. Oudemans met een ? gerekend onder de planten in 1877 door den Heer Kok Ankersmit gevonden op een klaverland dat bemest was met afval van Sumac uit de Marokijnlederfabriek te Apeldoorn. (Cfr. Arch. 2. III. p. 224)].

Subordo Campylospermae *Koch.*

Tribus Caucalineae *Koch.*

Caucalis *Tourn.*

618. **C. daucoides** *L.* Tusschen het koorn, op onbebouwde en bebouwde gronden, langs wegen enz.; meestal als opslag uit graanafval. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Meelfabriek Deventer 1898, K. A.; — vestingwerken buiten de Hezelpoort te Nijmegen 1871, Th. Abel.; — Zeeburgerdijk bij het abattoir

1885, H. d. V.; Edam 1899, Steenhuizen; ruigte Overveen 1900, C. A. Backer; — Groenhoven bij Leiden 1898, Struyk.; meelfabriek Zoeterwoude 1898, Stadwijk onder Voorschoten, en dijk 's Gravezande 1899, V.

(Laag Soeren, P. v. d. Burg; — Rotterdam, H. v. d. Linden; Rozenburg, G. P. Moerman in herb. Heukels; proefveld Landbouwcursus Dordrecht (1 ex.) 1899, Posth. in herb. pr.).

Voorts reeds vermeld door Pelletier en Munting.

Turgenia *Hoffm.*

619. T. latifolia *Hoffm.* Kalkminnende plant, in koornlanden, langs wegen enz.; naar noordelijker landen herhaaldelijk door zaden ingevoerd. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1893, en meelfabriek Deventer 1898, K. A.; — Sypendaalsche weg bij Arnhem 1900, A. C. Oudemans; vestingwerken buiten de Hezelpoort te Nijmegen 1871, Th. Abel.; — achter 't Hoogje bij Amersfoort 1898, K. A.; — Edam 1899, Steenhuizen; meelfabriek Zoeterwoude 1898, V.; Groenhoven bij Leiden 1898, Struyk.; — Hinthamerweg bij 's Hertogenbosch 1897, Heinsius.

(Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim; — Uitgeest, M. Kramer; Overveen, Ph. Ewouts in herb. Heukels; — Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels).

Torilis *Adans.*

620. T. Anthriscus *Gm.* (Akkerklitten). Algemeen aan heggen, op ruige plaatsen enz. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Groningen 1856, Strat.; Houwerzijl 1834, v. H.; Ter Apel, Un. 1899; Nietap 1894, Sanders; — Zwinderen 1859, Lac. en S.; Assen 1832, Forsten; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, T.; 1847, R. B.; 1872, Hoek; Deventer, Halb.; 1877, K.; —

Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1858, O.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Weersche dijk Ruurlo 1885, Ensink; Beekbergen 1876, K. A.; Beek en Ubbergen, Un. 1853; Beek, Beuningen, de Ooi, N. en Th. Abel.; — Amersfoort, R. B.; Schothorst 1893, Garj.; Utrecht 1857, Coll. Nat.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; — Naarden 1864, O.; Berg en dallust Hilversum, v. d. T.; Sloterweg 1839, Romb.; Fl. Amst.; Santpoort 1871, O.; Overveen 1846, Buse (kiemplanten); 1872, Boerl.; Haarlem, Boerl.; Haarlemmerhout 1843, Buse; schaapskooi Bloemendaal, Kerb.; — Lisse, v. H.; Noordwijk 1853, S.; Leiden 1832, S. S.; 1836, Mb.; Dz.; B. W.; 1843, O.; Katwijk 1854, v. H. Jr.; Papenlaan Voorschoten 1900, Borst Pauwels en Jongm.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Loosduinen, Destrée; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; Dordrecht 1836, Lac.; 1878, Post.; 1865, Lac. (als *helvetica*); — Zuid-Beveland, v. d. B.; Middelburg 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Speelhuis Breda, v. A.; Vucht, v. Hov.; — Maastricht 1870, Groll; Beek, Un. 1883.

(Koudum 1864, Holk. in herb. v. Tuinen (doornzaad); Leeuwarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; Blesdijke, Wolvega, Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Oldenzaal, Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Zwolle 1900, L. in herb. pr.; Tongeren, Un. 1888; Struyk. in herb. pr.; — Putten 1876, K. A. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; Werkhoven, idem; Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Maliebaan aldaar 1846, Alpherts in herb. pr.; Baarn 1889, Costerus in herb. pr.; — Laren 1899, Koning in herb. pr.; tusschen Buiksloot en Schouw, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Sassenheim, J. J. Smith in herb. Costerus; Hille-

gom 1894, Ogt. in herb. pr.; Leiden 1887, J. J. Smith als boven; Staatsspoordijk aldaar 1900, Struyk. in herb. pr.; Wassenaar 1893, V. Suringar in herb. pr.; Charlois 1874, K. A. in herb. pr.; aldaar, Barendrecht, Capelle a/d IJsel in herb. v. d. Voo; Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; langs wegen Dordrecht 1884, Posth. in herb. pr.; — Poldersche weg bij Goes 1896, duinvalleien Domburg 1892 en Koudekerksche weg 1897, Ogt. in herb. pr.; — Boxtel 1875, K. A. in herb. pr.; Heeze, H. A. van Roessel in herb. Heukels; — St. Pietersberg 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Texel, Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 385); Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 84); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Erm, Weerdinge, Huffelte 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Nieuwe en Oude Wetering, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Hengelo, Borne, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); — Winterswijk, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Park 't Loo, Oosterhuizen te Beekbergen, K. A. (Arch. 2. III. p. 187); — Alkmaar, Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); al de Zeeuwsche eilanden, behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); — Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Venlo, Blerik, Velden, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Valkenberg, Un. 1861; Sittard, Gulpen, Wylre, Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts vermeld door Vorstius en Munting.

621. **T. microcarpa** *Besser.* var. **aculeata** *Boiss.* Plant uit Zuid-Rusland en Hongarije; een enkele maal met zaden ingesleept. ⨀. *Juni—Juli.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1885, K.; 1885, Groll.

622. **T. helvetica** *Gm.* Op akkers, langs wegen en dijken. ⨀ en ⨀. *Juni—Juli.*

In Herb.: Lucerneakker Werkhoven 1899, C. A. Backer; — Tholen 1883, P. Keijzer IJz.; Zuid-Beveland 1839, 1840, 1846 en 1848, en Noorddijk bij Goes 1840, v. d. B.; Breskens 1857, A. W.; Nieuw en St. Joosland 1876, A. W.; — Woensdrecht, Un. 1860; 1883, V.; dijk tusschen Roodevaart en Zevenbergen, Un. 1860; — St. Pietersberg 1894, de Haas; Gronsveld, Un. 1861.

(Maartensdijk 1877, K. A. in herb. pr.; 's Gravendeel, P. A. v. Gent in herb. Heukels; — dijk Wissenkerke Noord-Beveland 1881, Schipper in herb. pr.; Arnemuiden 1876, L. in herb. pr.).

Bovendien: Klaverveld bij Apeldoorn 1877, K. A. (Arch. 2. III. p. 212); — Noord-Beveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121); — Gulpen, Un. 1861 (Arch. 1. IV. p. 314).

[Aanm.: Men onderscheidt hiervan een vorm arvensis en een boschvorm β. anthriscoides; benevens eenige verscheidenheden. In Archief 2. III. p. 93 staat verkeerdelijk T. infestans voor T. infesta, syn. met deze soort].

623. **T. nodosa** *Gaertn.* Langs wegen en dijken, op beweide grasgronden, op zeeklei; somtijds met granen ingevoerd. ⨀. *Mei—Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; dijk Prins Hendrikpolder aldaar 1881, Groll; 1867, H. d. V.; 1869, Holk.; zeedijk bij de Steenensluis aan het molenkil Texel 1868, Holk.; Dijk van het Grie aldaar 1867, S. P. Huizinga; dorp Vlieland 1858, Lac.; Nes op Ameland 1869, Holk.; Hollum aldaar, Hinxt; — zee-

dijk Workum, Hindelopen 1853, S.; Stadswal Leeuwarden 1862, J. M. de Boer; Grootdiep bij Dokkum, I. Cock; — Houwerzijl, v. H.; — klaverland Apeldoorn 1877, K. A.; — Spakenburg 1894, Garj.; — zeedijk Muiden, v. d. T.; Oosterdoksdijk Amsterdam 1866 en 1870, O.; Hooge dijk over Oranje Nassau Amsterdam, M. D.; Fl. Amst.; Amsterdam, Fl. Amst.; Broek in Waterland 1856, Lac.; Andijk 1895, Sanders; Wieringen 1856, Lac.; zeedijk Hoorn, C. A. Bergsma; — Eiland Rozenburg 1895, V.; Maasdijk bij Maassluis 1824, V. Z.; muur Maasdijk tusschen Oranjesluis en Maassluis 1847, v. d. T.; steenen muur Hoogedijk buiten Rotterdam 1837, Lac.; Kralingsche veer en Rotterdam 1901, Jongm.; Puttershoeksche dijk bij Dordrecht 1848, v. Hov.; Noordendijk aldaar 1837, Lac.; 1848, v. Hov.; Schenkeldijk Dubbeldam 1882 en 1885, V.; — tusschen Zierikzee en Serooskerke, Un. 1894; Noord-Beveland 1869, H. d. V.; Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; 1877, K. A.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862 en Hoek 1853, A. W.

(Oude Schild Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Zeesluis Nijkerk 1859, Stolz in herb. K. A.; — Spijkenisse, J. Koornneef; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; dijk Wissenkerke (N.-Bevel.) 1881, Schipper in herb. pr.; Arnemuiden 1876 en Schouwen 1882, L. in herb. pr.).

Bovendien: Scheveningsche duinen, de Wit Hamer (Arch. 2. II. p. 120); — Philippine, A. W. (Arch. 1. IV. p. 283); — tusschen Woensdrecht en Heesbergen, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 232).

Voorts vermeld bij Munting, ook voor Breskens en Hoofdplaat in herb. Lac.; voor Franeker, Meese.

Tribus Scandicineae *Koch.*

Scandix *Tourn.*

624. **S. Pecten Veneris** *L.* Op bouwlanden, voorname-

lijk op kalk-, leem- en gemengde zandgronden. ☉. *Mei—Juli.*

In Herb.: Eierlandsche polder Texel 1868, Holk.; Groll; — Franeker 1840, Sprée; 1863, J. M. de Boer; — Eexta, Dr. J. A. W. Pott; Scheemda, Strat.; — Zalk 1848, T.; 1848, R. B.; Zwolle, Almeloosche kanaal 1899, Heimans; de Enk bij Deventer 1847, T.; Deventer 1877, K.; tusschen Twello en Deventer 1845, T.; — graanpakhuis Apeldoorn 1899, K. A.; Epe 1864, S.; Terwolde 1851, M. J. Cop; Laag Keppel 1870, H. d. V.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Tiel, Hoffm.; Renkum, en Wageningen 1837, Buse; Opheusden, v. Tuinen; Randwijk 1849, Buse; — Schalkwijk 1833, en Houten, Wtt.; Werkhoven 1899, C. A. Backer; Ameliswaard 1851, A. W. Hartm.; Utrecht 1835, Wtt.; O.; R. B.; 1880, A. C. Oudemans; Tolsteegpoort aldaar, v. d. T.; Kromme Rijn, Bunnik 1863, Coll. Nat.; Vleuten, D. S.; 1859, Coll. Nat.; — 't Gooi 1830, Wtt.; Haarlem 1836, Mb.; Overveen 1881, v. E.; — Leiden 1901, Borst Pauwels; Groenhoven bij Leiden 1899, V.; tusschen Oudshoorn en Rijnsaterwoude 1835, S. S.; Zegwaard 1864, H. d. V.; Fijenoord, S. S.; Asperen 1876, Lac.; Vianen 1836, v. H.; — Zuid-Beveland, Dz.; 1839, v. d. B.; Kloosterzande 1845, B. W. en v. d. B.; Vlissingen 1880, Buysman; Zeeuwsch Vlaanderen 1864, A. W.; — Werkendam 1835, Lac.; — Venlo 1899, Garj.; Beek, Un. 1883; Spanbeek, Beek, Meerssen 1872, Lac.; St. Pietersberg 1869, O.; 1870, Groll; Gronsveld, Un. 1861; Biesland 1886, Kosberg 1889 en Scharn 1897, V.; Houthemmerberg 1864, H. d. V.; Gulpen, Un. 1861.

(Grijpskerk tusschen vlas 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; Leeuwarden 1872, v. Tuinen in herb. pr.; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Winschoten 1884, Schipper in herb.

pr.; — Voorst 1880, K. A. in herb. pr.; Randwijk en molen Ede 1900, V. Suringar in herb. pr.; Elst, A. H. Blaauw; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; — Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; tusschen Utrecht en Houten 1846, Alpherts in herb. pr.; Blaauwkapel 1872, Costerus in herb. pr.; — Noordwijk 1886, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden; — IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Almkerk, Dussen, C. A. Backer in herb. Heukels).

Bovendien: Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); — Hees, Weurt, Beuningen, Lent, Bemmel enz., Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 283); — Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 385); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); Epen, Valkenberg, Sittard, Maastricht, Un. 1861; Wylre Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315).

Voorts vermeld bij Pelletier, Munting en Bruman.

Anthriscus *Hoffm.*

625. A. silvestris *Hoffm.* (*Chaerophyllum sylvestre* L. et Fl. B. S. p. 248.) Op vochtige, grazige plaatsen, aan heggen, in kreupelbosschen enz. ⊙ en ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Baeltjes Hoogeberg op Texel 1869, Holk; — Friesland, Sprée; — Hoornsche dijk Groningen, Strat.; Haren, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, T.; 1850 en 1855, R. B.; 1872, Hoek; Zwolle 1900, L.; Deventer, Romb.; 1877, K.; — — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Nijmegen, B.; vestingwerken aldaar, N. en Th. Abel.; — Amersfoort 1890, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; Vossegat Utrecht, herb. v. H.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Amsterdam, Fl. Amst.; sluis Hoogendijk 1835, Romb.; Westerdoksdijk 1869,

v. Tuinen; Zeeburgerdijk Amsterdam 1838, Romb.; Sloterweg 1842, Teengs (P. N. S.); Wieringen 1856, Lac.; Haarlem 1870, Groll; (kiemplanten) Buse; Haarlemmerhout 1835, Buse; 1871, O.; Bloemendaal 1871, Boerl.; — Noordwijkerhout 1840, S. S.; Katwijk, Perin; Leiden 1834, 1835, Wtt.; 1835, Mb.; 1842 en 1843, O.; B. W.; 1854, v. H. Jr.; Endegeest, Kerb.; (kiemplanten) Stadwijk Voorschoten 1899, V.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Rhoon 1871, Schepman; Zwijndrecht 1835, Lac.; Dordrecht 1880, Boerl.; 1882, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1864, A. W.; — buiten de Ginnekenpoort Breda, v. A.; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; — Leens, J. Borgman; Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Elst, A. H. Blaauw; Culemborg, — Werkhoven, C. A. Backer; Overlangbroek, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; tusschen Utrecht en Houten 1846, Alpherts in herb. pr.; — Galgenberg Naarden 1898, Koning in herb. pr.; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest onder Oegstgeest, V. Suringar in herb. pr.; Schiedam, Boskoop, langs Rotte en IJsel, in herb. v. d. Voo; Westland, J. F. Wichard; Rotterdam, H. v. d. Linden, F. D. J. Risch; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Abeelsche weg Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; Walcheren 1874, L. in herb. pr.; — Kruisland, F. Jansens; Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — algemeen Venlo 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 257); — Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — tusschen Nieuwe Wetering en school

Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Hengelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch 3. I. p. 221); — Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); — Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Diemerbrug 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 71); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 354); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Walcheren, Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121); Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Hoek, Kouter, A. W. (Arch. 1. IV. p. 283); — Bergen op Zoom, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 236); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas, (Arch. 2. V. p. 545); — Plasmolen, Th. Abel.; Gulpen, Lac.; tusschen Beek en Valkenberg, K. en G.; Simpelveld, Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 13); Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Vorstius.

626. A. Cerefolium *Hoffm.* Zuid-Europeesche plant, doch vaak in moestuinen gekweekt en in de nabijheid van deze, meestal onder heggen, verwilderd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Kampen, R. B.; 1848, T.; Haerst bij Zwolle 1895, L. en Carm.; Deventer 1878, K.; — Harderwijk 1868, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Voorst, Wtt.; Vorden 1876, Groll; Nijmegen, B.; Beek en Hees, Th. Abel.; stationsterrein Culemborg, C. A. Backer; — Eem bij Amersfoort 1893, Garj.; Amersfoort, R. B.; Koningslaan buiten de Tolsteegpoort Utrecht, v. d. T.; Utrecht, O.; v. H.; C. A. Bergsma; — Zeeburg 1842, B. de Haan (P. N. S.); IJ bij Amsterdam, v. H.; Amsterdam, Kraamw.; 1872, O.; Haarlem, Kerb.; 1836, Mb.; mesthoop aldaar 1900, C. A. Backer; — Leiden, Dz.; 's Gravenhage,

V. Z.; R. B.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Hoek 1863, A. W.; — Sint Pietersberg 1866, H. d. V.

(Deventer in een tuin, E. J. Scholten; — Berg en Dal, F. J. Bevort; Wageningen, C. A. Backer in herb. Heukels; Ruurlo 1886, Ensink in herb. L.; Oosterbeek 1900, V. Suringar in herb. pr.; — Amsterdam 1885, Heinsius in herb. pr.; F. Hulk; Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels).

Bovendien: de Kouter, A. W. (Arch. 1. IV. p. 283).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

627. A. vulgaris *Pers.* In opene zandgronden, op ruige plaatsen, in de duinstreken algemeen, elders geenszins zoo algemeen als de naam aangeeft. ⨀. *Mei—Juni.*

In Herb.: Koog en de Hoorn op Texel 1868, Holk.; Hoogeberg aldaar 1869, Holk.; Burg op Texel 1860, Lac.; Brandares op Westterschelling 1869, Holk.; 1887, V.; Elzenboschje tusschen Westterschelling en Midsland, 1869, Holk.; tusschen Deelewal en Midsland, Un. 1886; Midsland 1896, V.; Terschelling 1887, V.; Ameland 1840, Bruinsma; 1896, V.; — stadswal Franeker, Sprée; — Deventer, Halb.; — Harderwijk 1878 en 1879, R. B.; Nijmegen, B.; Ooi, Ubbergen, Beek, N. en Th. Abel.; — de Bilt 1837, Mb. (als *Chaerophyllum sativum* = *A. Cerefolium*); — Raaiweg Hilversum 1899, V.; Amsterdam, Fl. Amst.; 1839, Romb.; 1864, O.; Sloterweg aldaar 1856, v. H.; Oosterdoksdijk aldaar 1866 en 1867, O.; Westerdoksdijk 1859, (wie?); Watergraafsmeer 1842, B. de Haan (P. N. S.); Schinkel Amsterdam 1842, P. Heybrock (P. N. S.); Wieringen 1856, Lac.; Bergen, Un. 1891; tusschen Amsterdam en Haarlem, v. d. T.; Bloemendaal, Exc. 1878; Vogelenzang, Boerl.; Zandvoort, Romb.; Haarlemmerduinen 1871, O.; Overveen 1832, v. H.; 1861, S.; 1870, Groll; Haarlem 1840, Buse;

Splitg.; O.; 1870, Groll; Brakelbosch *) bij Haarlem 1836, D. S.; — tusschen Hillegommerbeek en Noordwijk, Exc. 1886; Hillegom 1860, S.; Noordwijk, Wtt.; 1860, S.; Noordwijkerhout 1833, S. S.; O.; Katwijk 1833, Wtt.; Kerb.; 1835, Mb.; 1836, Lac.; B. W.; Leiden 1834, Wtt.; Pierot; Wassenaar, v. H.; Mb.; Dz.; 1873, Hoek; 's Gravenhage, V. Z.; R. B.; Zorgvliet 1826, V. Z.; Scheveningen, v. H.; Dz.; Scheveningsche boschjes 1895, Ogt.; Loosduinen, Exc. 1887; Boogjes Dordrecht 1837, Lac.; — Oranjezon 1838, v. d. B.; de Kouter (Clinge) 1857 en 1859, A. W.; — wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Venlo 1900, Rieter.

(Deventer, H. W. Peteri in herb. H. Heukels; — Warnsveld 1876, K. A. in herb. pr.; — Muiderberg, J. Koornneef in herb. Heukels; Amsterdam 1883, Heinsius in herb. pr.; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome; Bentveld, H. Heukels in herb. pr.; — Noordwijkerhout 1893, V. Suringar in herb. pr.; Kranenburg bij 's Gravenhage 1899, de Haas in herb. pr.; Monster, J. F. Wichard; Rotterdam, H. v. d. Linden; Hoek van Holland, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; — Vrouwenpolder 1878, L. in herb. pr.; — begroeide helling weg naar St. Urbanus bij Venlo 1901, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 385); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Amersfoort — en 's Gravezande, v. d. T. (Arch. 1. V*. p. 438); — Zuid-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115).

Chaerophyllum *Tourn.*

628. C. temulum *L.* (*Myrrhis temula* All. et Fl. B. S. p. 248.) Algemeen aan heggen, onder kreupelhout enz. ⊙ en ⊙. *Juni—Juli.*

) Tusschen Bloemendaal en Zomerzorg, zie v. d. T. Arch. 1. V. p. 438.

In Herb.: Koudum 1870, J. M. de Boer; — Sterrebosch Groningen, Strat.; 1863, Holk.; Haren, v. H.; — Assen 1832, Forsten; Erm 1859, Lac. en S.; Drenthe, Un. 1889; Coeverden, E. B. Asscher; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1846, R. B.; zandberg bij Kampen 1848, T.; Deventer 1877, K.; Zwolle, Thorbecke; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk, R. B.; Zutphen 1884, C. v. d. Broek; Beekhuizen, v. H.; Rozendaalsche weg, Boerl.; Arnhem, Thomson; Groll; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Beek 1853, O.; — Amersfoort 1862, R. B.; Garj.; de Grebbe, O.; tusschen Zeist en Driebergen en Maasbergen, E. B. Asscher; Doorn, A. Scharff; de Bilt, v. H.; Utrecht en de Bilt 1835, D. S.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1834, Wtt.; Kromme Rijn bij de batterij en aan den weg van Utrecht naar Bunnik, v. d. T.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S); 1863, Coll. Nat.; — Oud Valkeveen 1894, V.; Naarden 1884, O.; — Leiden, Dz.; 1835, Mb.; Vink bij Leiden, Kerb.; Katwijk 1835, Mb.; Wassenaar 1835, Mb.; 1840, B. W.; Voorschoten 1843, O.; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage, G. B.; Scheveningsche boschjes, R. B.; — Zuid-Beveland en Walcheren 1839, v. d. B.; Vlissingen 1881, Buijsman; Hoek 1863 en Aardenburg 1861, A. W.; — Speelhuis Breda, v. A.; Andel 1836, Lac.; Rosmalen, v. Hov.; Maashees 1874, Lac.; — Roermond 1900, G. en Jongm.; Maastricht 1870, Groll; Geulhem, Un. 1883; Houthemmerberg 1864, H. d. V.; Oud Valkenberg 1900, en Schaesberg 1889, V.

(Ellersinghuizen 1899, Schipper in herb. pr.; Groningen, E. J. V. Evenhuis; Haren, Eelde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Steenwijk, Tuk 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Zwolle 1884, L. in herb. pr.; Nijenhuis 1888, Struyk. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Apeldoorn 1878, en Twello 1897, K. A. in herb. pr.;

Middachten, de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.; Arnhem 1897, V. Suringar in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; de Haas in herb. pr.; 1843, Alpherts in herb. pr.; — Werkhoven, C. A. Backer; Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Gooische boer Bussum en Naarderweg 1899, Koning in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; — Johannesberg Plasmolen, Un. 1898, Schipper in herb. pr.; algemeen Venlo 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: alle bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); Steenwijk, Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Hengelo, Twikkel, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); — Winterswijk, Lichtenvoorde, Varsseveld, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Groenlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Epe, Un. 1890 (Arch. 3. VI. p. 97); Ubbergen, Hees, Neerbosch, Valkhof, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 283); — Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 385); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); Bergen op Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); — Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Pietersberg, Gronsveld, Amby, Un. 1861; Sittard, Gulpen, tusschen Beek en Valkenberg, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315).

629. **C. bulbosum** *L.* Onder kreupelhout, aan wegen, waterkanten enz. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Ooische waard 1841, N. Abel.; 1843, N. Abel. en D. J. Bosch; Rijswijk 1900, B. J. v. Wagensveld; — ? Alblasserdam 1887, Posth.

Bovendien: Eens te Oost Voorne gevonden (door wien ?), v. E. (Arch. 2. I. p. 385).

Myrrhis *Tourn.*

630. **M. odorata** *Scop.* Plant inheemsch in de oostelijke Alpen; zelden gekweekt en een enkele maal verwilderd. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Hoogloon, de Br.; — boerderij St. Maartensberg bij den Plasmolen 1897, G. en V.

(Denekamp, J. B. Bernink; — Laag Soeren, Hummelo, P. v. d. Burg; Beek, F. J. Bevort; Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim in herb. Heukels).

Bovendien: Thomaswaard bij Werkendam, Lac. (Arch. 1. III. p. 447) en reeds vermeld door Pelletier en Munting.

Tribus Smyrneae *Koch.*

Conium *L.*

631. **C. maculatum** *L.* Aan dijken, wegen, puinhopen, mestvaalten, op plattelands kerkhoven enz. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Burg op Texel 1860, en kerkhof Vlieland 1858, Lac.; Nes op Ameland 1869, Holk.; Schiermonnikoog 1897, V.; — tusschen Groenterp en Blauwhuis bij Bolsward 1875, J. M. de Boer; — Groningen, v. H.; 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, R. B.; buiten de Cellebroerspoort aldaar 1872, Hoek; Katerdijk Zwolle 1892 en zeedijk Genemuiden 1901, L.; tusschen Steenwijk en Steenwijkerwolde, Un. 1892; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Twello 1877, K.; bruggenhoofd bij

Harderwijk 1879, R. B.; langs de kolk te Nijkerk, W. K.; Ruurlo 1885, Ensink; Arnhem 1888, Groll; Nijmegen, B.; Ubbergen en Beek, Hees, Weurt, Ewijk, N. en Th. Abel.; tusschen Wamel en Dreumel, G. Post; Poederoijen 1836, Lac.; — Spakenburg 1837, D. S.; Schalkwijk 1831, Wtt.; — Zuiderzeedijk bij Muiden 1901, G. en V.; Muiderberg, v. d. T.; Naarden 1864, O.; Amsterdam, v. H.; Fl. Amst.; Zeedijk aldaar 1838, Romb.; Sloterweg 1839, (?); Zijdelmeer 1886 en Uithoorn 1872, Boerl.; Hoorn, C. A. Bergsma; Haarlem 1871, Groll; 1872, Boerl.; Oranjemeer Overveen 1887, V.; — Leiden 1834, Wtt.; Perin; A. W. Hartm.; 1843, O.; Katwijk, Dz.; Groenhoven 1898, Struyk.; Wassenaar 1832, S. S.; 's Gravenhage, G. B.; 1895, Barger; bonte paal aldaar en Scheveningen, V. Z.; Ockenburg bij Loosduinen 1896, Zwartewaal 1894, Brielle 1894, en tusschen Oud Alblas en Nieuw Lekkerland 1886, V.; — Zeeland, Forsten; Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Sprang, Thomson; Groot Deuteren bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Slenaken 1885, G. en K.

(Tusschen Oldeboom en Akkrum 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoten 1895, Schipper in herb. pr.; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Diepenveen 1878, station Deventer 1897, V. Suringar in herb. pr.; Deventer 1872, — Voorst 1870, K. A. in herb. pr.; Terborg 1901, Struyk. in herb. pr.; Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Goilberdingerpoort bij Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; — Nigtevecht 1876, K. A. in herb. pr.; — Amstel Amsterdam 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; zeedijk Zeeburg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — duinen Terheide 1896, V. Suringar in herb. pr.; Schiedam en Schiebroek in herb. v. d. Voo; Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Maassluis

1895, Struyk. in herb. pr.; Sliedrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Middelburg 1874, L. in herb. pr.; Nieuwlandsche weg aldaar 1893, Ogt. in herb. pr.; St. Anna ter Muiden 1887, L. in herb. pr.; — Vroenhoven 1892, de Haas in herb. pr.; Schaesberg 1889, Struyk. in herb. pr.).

Bovendien: Terschelling 1884, v. E. (Arch. 2. IV. p. 397); — Ane, Coevorden, Sleen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. I. V. p. 248); — Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); — Beuningen, Winsen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 283); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 122); Hoek, Axel, A. W. (Arch. 1. IV. p. 284); — St. Pietersberg, Gulpen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 315); Hommerig, Over-Geul, Lac.; Beek—Elsloo, Gulpen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 13).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Smyrnium *Tourn.*

S. Olusatrum *L.* Op grazige, begroeide plaatsen in Zuid-Europa, langs de Adriatische Zee en de Fransche kusten.

Wordt opgegeven door de Gorter: „veel op het Eyland Texel", de Gorter p. 81.; is echter nimmer wedergevonden. Het is mogelijk dat de plant er werkelijk nog voorkomt, daar zij slechts zelden schijnt te bloeien en aldus aan de waarneming kan ontsnappen.

Subordo Coelospermae *Koch.*

Tribus Coriandreae *Koch.*

Coriandrum *Tourn.*

632. C. sativum *L.* Inheemsch in de landen ten zuiden

van de Alpen; noordelijker verbouwd en hier en daar verwilderd. ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Haarlem 1838, Buse; Mb.; 1873, Groll; 1898, Greshoff; Overveensche weg aldaar 1875, Groll; — proefveld Landbouwcursus Dordrecht 1900, Posth.

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Bifora *Hoffm.*

633. **B. radians** *M. Bieb.* Zuid-Europeesche plant, op bouwlanden; vaak met zaden ingevoerd. ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Meelfabriek Deventer 1898, K. A.; — meelfabriek Alkmaar 1899, Mevr. Snellen; — Groenhoven bij Leiden 1898, Struyk.; moestuin Dordrecht 1896, Posth.

(Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim; — Usselo, E. J. H. Scholten in herb. Heukels; — IJselmonde, in herb. v. d. Voo.)

Ordo Araliaceae *Juss.*

Hedera *Tourn.*

634. **H. Helix** *L.* In bosschen over den bodem kruipend of tegen oude boomstammen opklimmend; vaak aangeplant tegen schuttingen en muren. Bloeit eerst bij hoogen leeftijd; de gekweekte exemplaren meestal stekken van bloeiende voorwerpen. ♃. *Sept.—Nov.*

In Herb.: Doinjum bij Franeker, Bergsma; Goutum 1859, S.; — Groningen, v. H.; Haren, v. H.; v. Hov.; tusschen Groningen en Haren, Strat.; — Meppel, en Oosterboer bij Meppel, v. Heijn.; Emmen 1859, Lac. en S. — Staphorsterbosch, v. Heijn.; — Twello 1877, K.; Harderwijk, R. B.; Putten 1866,

Knüttel; Almen 1884, C. v. d. Broek; Apeldoorn 1852, K. A.; Ruurlo 1887, Ensink; Beekbergerwoud 1833, Wtt.; Rheede, v. H.; Klein Middachten, M. D.; Arnhem, Thomson; Valkhof, Ubbergen, Beek, Weurt, N. en Th. Abel.; — Lockhorst 1895, Garj.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); — Haarlemmerhout 1873, Boerl.; 1873, Hoek; Bloemendaalsche bosch 1876, Groll; Haarlem, E. herb. V. Z.; Heemstede, v. d. T.; huis v. d. dokter Marken 1886, Boerl.; — Duifhuislaan bij Leiden 1841, B. W.; 1843, O.; 1845, Perin; v. d. B.; Oegstgeest 1832, S. S.; Leiden, Dz.; Haagsche bosch, G. B.; 1833, Wtt.; 1836, Lac.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; — Hilvarenbeek 1866, Knüttel; — St. Pietersberg 1897, V.

(Zwolle 1894, L. in herb. pr.; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; oude muur Culemborg 1842, Alpherts in herb. pr.; — Odijk, Schalkwijk — en Bloemendaal, C. A. Backer in herb. Heukels; Hilversum 1890, Costerus in herb. pr.; — Leiden 1886, Struyk. in herb. pr.; Endegeest onder Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Park Rotterdam in herb. v. d. Voo; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Souburg 1873, L. in herb. pr.; Middelburg 1889, Ogt. in herb. pr.; — Liesbosch bij Breda 1894, Posth. in herb. pr.).

Bovendien: Zwinderen, Sleen, Odoorn, Valthe — Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Oele, Brinkhuis, Twikkel, Borne, Hasselo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); — Winterswijk, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 523); Terborg, Un. 1885 (Arch. 1. IV. p. 404); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Nijkerk, Doornspijk, Hulshorst,

Nunspeet, R. B. (Arch. 1. V. p. 299); Hees, Berg en Dal, Groesbeek, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 283); — Amersfoort, R. B. (Arch. 1 V. p. 299); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — al de Zeeuwsche eilanden, behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 284); — Oudenbosch 1885-87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 283); St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, Wylre—Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315).

Voorts bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

Ordo Cornaceae *D.C.*

Cornus *Tourn.*

635. C. sanguinea *L.* In heggen, bosschen enz. ♄. *Juni.*

In Herb.: Haren bij Groningen 1833, v. H.; C. de Gavere; Strat.; S.; — Valthe 1869, Lac. en S.; — Zalkerbosch 1850, R. B.; T.; Agnietenberg 1887, Posth.; Diepenveen 1878, K.; — dennenbosch te Voorst 1833, Wtt.; Rheede, v. H.; Beek 1868, O.; kasteel in de Ooi 1865, en Watermeerwijk 1867, v. H.; Ubbergen 1879, K. A.; Ubbergen, Beek, Groesbeek, Hatertsche broek, N. en Th. Abel.; Heumen 1897, G. en V.; tusschen Nijmegen en Grave, Thomson; Culemborg, Cayaux; — bosch bij Coelhorst, Garj.; Amersfoort, C. A. Bergsma; Utrecht, O.; Zuilen 1835, Kraamw.; — Haarlem 1836, Mb.; 1877, Groll; Vogelenzang, v. d. T.; Geleerde man te Bennebroek, Mb.; graf van Rousseau te Bennebroek 1835, Kerb.; 1839, Dz.; — Wassenaar, Destrée; Meijendaal 1833, en Waalsdorp 1833, S. S.; Haagsche bosch, Forsten; duin 's Gravenhage, V. Z.; Scheve-

ningsche duinen 1840, B. W.; — Axel 1861, A. W.; — Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Herpt, v. Hov.; tusschen Valkenswaard en Stratum 1901, Rovers en Baken; — Roermond, weg naar St. Odilienberg 1900, G. en Jongm.; Susteren 1895, G. en V.; fort St. Pieter bij Maastricht, v. Hov.; Schaesberg 1866, H. d. V.; Gulpen, Un. 1861; Valkenberg 1866, H. d. V.

(Rottevalle, J. Kuipers; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Berg en Dal, F. J. Bevort; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Dieren 1885, Ensink in herb. L.; Warnsveld 1879 en Twello 1850, K. A. in herb. pr.; Bronsbergen, Un. 1897, Ogt. in herb. pr.; Oosterbeek 1897, Struyk. in herb. pr.; — Werkhoven, C. A. Backer; Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Hilversum, V. Suringar in herb. pr.; — tusschen West-Souburg en Vlissingen bij het fort 1892, Ogt. in herb. pr.; — Ulvenhoutsche bosch 1891, Costerus in herb. pr.; — Well en Velden, Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Venrai en Well, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; tusschen Well en Wansum, Un. 1893, L. in herb. pr.).

Bovendien: Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Beekbergerwoud, Wtt. (Tijdsch. III. p. 4); — Overveen, Bloemendaal, — Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 385); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 283); Baarlo, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Pietersberg, Gronsveld, Valkenberg, Epen, Sittard, Un. 1861; Beek—Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883; (Arch. 2. IV. p. 315).

Voorts vermeld bij Pelletier, Munting en Bruman.

636. C. mas *L.* Op droge heuvels, in het kalkgebied; Midden-Europa, vaak echter als sierstruik aangeplant en dikwijls volkomen verwilderd. ♄. *Maart—April.*

In Herb: Houtenburg, Garj.; — Haarlemmerhout 1879, Groll.

(Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Rijn tusschen Leiderdorp en Koudekerke 1894, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Heemstede, Hartenkamp, Manpad, Berkenrode, v. E. (Arch. 2. I. p. 385); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Limburg, Franquinet (Arch. 1. II*. p. 20).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Ordo Loranthaceae *Don.*

Viscum *L.*

637. **V. album** *L.* Woekerend op appel- en pereboomen, ook op populieren n.l. *Populus dilatata* en *pyramidalis.* ♄. *Maart—April.* Men meent dat de verbreiding dezer plant afhankelijk is van een lijstersoort, de *Turdus viscivorus,* die bij ons slechts op den trek voorkomt, slechts een paar malen broedende in Groningen werd aangetroffen.

In Herb.: Blijham Groningen, Schipper; — ? Zeeland op een pruimenboom, Cayaux; — Limburg, Dr. Hallegraaf; 1893, Groll; Maastricht 1829, de Vriese; Dr. Ploem; Mb.; 1838, de Marres; Meerssen, de Marres; Geulle 1900, V.; Kheer, Un. 1861; Pesaeken, Un. 1885; K. en G.; Eijsden 1839, en Wolder, v. Hov.; Valkenberg 1900, Rieter.

(De Wildenborgh op een appelstam 1881, K. A. in herb. pr.; — Houthem 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Deurne (op een kerseboom), Lac. (Arch. 3. II. p. 162) — Valkenberg, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 315); Schinnen, Katsop, Ulestraten, Kadier, Lac.; Slenaken, Mechelen, Beek, Elsloo, Wylre, Gulpen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 13).

Ordo Caprifoliaceae *Juss.*

Adoxa *L.*

638. **A. Moschatellina** *L.* Op vochtige, beschaduwde plaatsen in bosschen en tusschen kreupelhout. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: Groningen, Visser; Cayaux; tusschen Groningen en Haren, Sprée; 1868, Holk.; Haren 1826, v. H.; Strat.; 1885, Ensink; Kloosterhoeve te Heiligerlee 1890, Schipper; — Steenwijk 1892, Carmigg.; Brinkgreve bij Deventer, Romb.; Deventer, v. Gron.; Ootmarsum 1891, L.; * Losser bij Oldenzaal 1898, G. en V.; — Twello 1848, M. J. Cop; 1876, K.; park Apeldoorn 1850 en Woudhuis bij Apeldoorn 1886, K. A.; Barneveld, Buse; Zutphen, C. v. d. Broek; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Beeksche weg 1882, G. Molengraaff; tusschen Beek en Ubbergen, N. en Th. Abel.; Thomson; Beek 1864, en Kastanjebosch aldaar 1870, v. H.; — Hamersveld 1891, Garj.; — Velsen, Buse; Brederode 1839, Buse; 1900, C. A. Backer; Santpoort 1897, en Vogelenzang 1896, V.; Aardenhout 1862, H. d. V.; 1863 en 1867, O.; 1870, Groll; laan van Zandenhoef thans Duinvliet te Overveen, v. d. T.; Schapenduinen 1874, H. d. V.; Haarlem 1875, Groll; — Leiden, Dz.; Abspoel bij Leiden 1845 en 1846, O.; S.; 's Gravenhage 1872, Boerl.; Haagsche bosch, V. Z.; 1830 en 1833, Forsten; 1833, Wtt.; 1833, S. S.; 1836, Buse; 1836, Lac.; Bergsma; G. B.; 1837, Mb.; v. d. B.; 1843, de Vriese; O.; 1863, S.; 1870, Groll; 1872, Posth.; 1873, Hoek; 1873, Boerl.; Exc. 1883; 1885, en 1889, V.; Destrée; 1893, R. B.; 1895, Ogt.; 1899, V.; — Breda, v. A.; Eindhoven en Helmond, Dz.; Warande bij Helmond 1901, Rovers; — algemeen Zuid-Limburg 1900, en * Watersleyhof bij Sit-

* Met vrucht.

tard 1901, G. en V.; Maastricht, de Marres; St. Pietersberg, de Marres; 1897, V.; 's Lavante, v. Hov.; Valkenberg 1866, H. d. V.; tusschen Ulestraten en Valkenberg 1897, en Gronsveld 1897, V.; Schinnen 1869, Lac.; Vaals 1899, G. en V.

(Denekamp, J. B. Bernink; — Nijkerk, C. A. Backer; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels; Biele bij Voorst 1880, K. A. in herb. pr.; Doetinchem 1896, Dr. P. de Koning in herb. Posth.; — onderste molen bij Venlo 1895 (thans verdwenen), en Maas tegenover het Stevenshuisje aldaar 1899, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Tubbergen, L. (Arch. 2. VI. p. 93); — Plasmolen, Th. Abel., Ulestraten, Lac. (Arch. 2. V. p. 13).

Voorts reeds vermeld door Pelletier en Munting en in de Flora Belg. Sept. nog: Appingadam, Mr. van Weerden; — Anlo overvloedig, W. J. Koppius; — Scherpenzeel, Dubois.

Sambucus *Tourn.*

639. S. Ebulus. In bosschen, aan heggen, langs wegen en in de nabijheid van rivieren; somtijds aangeplant en ook verwilderd. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Slochteren, Strat.; — Gelderland, Hoffm.; Dz.; Zutphen, S. S.; Lochem 1878, K. A.; Nijmegen, B.; v. d. B.; Waaldijk aldaar 1833, Wtt.; kasteel de Ooi, Th. Abel.; Slijk-Ewijk, N. Abel.; Beusichem 1833 en 1834, Wtt.; — Wijk bij Duurstede 1828, v. H.; 1833, Wtt.; v. d. T.; 1839, Lac.; — Naaldwijk, S. S.; — Watersleyhof bij Sittard 1901, G. en V.; Beek, Un. 1883; Beek, Elsloo, Bunde 1883, K.; St. Pietersberg, Un. 1861; 1885, K.; 's Lavante, v. Hov.; Meerssen, Un. 1861; Valkenberg, Un. 1861; 1864, H. d. V.; 1870, Groll; Schaesberg 1889,

V.; talrijk Geleenderberg bij Oud Valkenberg 1900, V.; Terhagen, Un. 1883, L.

(Aan den dijk bij Driel 1879, K. A. in herb. pr.; — stadswal Roermond, Un. 1900 in herb. L.; K. A.; Ogt.; Rieter en Schipper).

Bovendien: Ter Apel, Kent (Arch. 2. III. p. 342); — Loenensche bosch en dijk bij Doornenburg, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 284); — Meerssen, Epen, Sittard, Un. 1861; tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315); Hoensbroek Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 13). [N.B. Is ook waargenomen langs den Rijn bij Huissen door Th. Abel.].

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

[Aanm.: De Gorter geeft bovendien nog op: Overvloedig tusschen Gend en Bemmel: te Ogten en Ommeren, en aan den dijk tusschen Lienden en Kesteren in de Betuwe; in Tonsel en elders buiten Harderwijk; op een braakland bij ter Wolde; langs de Trekvaart bij Delft; te Asch buiten Buuren; bij Leerdam en Heukelum; tusschen Odijk en Werkhoven; om Wijk bij Duurstede en langs den weg bij Cothen en Bunnik in 't Sticht van Utrecht; buiten Leeuwarden en omtrent Huijsum en Oostermeer in Friesland. De beide laatste groeiplaatsen schijnen afkomstig van Meese, waaraan Bruinsma nog toevoegt Oranjewoud. Het is zeker vreemd dat slechts zoo weinige der door de Gorter opgegeven groeiplaatsen in ons herbarium vertegenwoordigd zijn; een nauwkeurig onderzoek zal moeten leeren in hoeverre misschien een vergissing mogelijk is geweest].

640. S. nigra *L.* In bosschen en aan heggen, op oude muren, boomstammen en ruïnen; vaak echter aangeplant en verwilderd. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Grie Terschelling, Un. 1886; Ameland 1897, *) V.; — Groningen, v. H.; — Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847,

*) Een onder het zand bedolven vlierstruik (Fleijar), aldaar bekend onder den naam van Ritskemooi, overblijfsel van het vroegere dorp Oert; reeds door Bruinsma vermeld als blijkt uit Arch. 1. IV. p. 83.

R. B.; Brunepe bij Kampen 1872, Hoek; Deventer, Halb.; Marienheuvel bij Zwolle 1901, L.; — Harderwijk 1864 en 1865, en Hoevelaken, R. B.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Culemborg, H. S. Coll. Nat.; — Eem bij Amersfoort 1891, Garj.; Soestdijk, v. d. B.; Schoonoord Doorn, v. d. T.; Utrecht, O.; huis ter Haar Utrecht, C. A. Bergsma; Ameliswaard 1863, Coll. Nat.; — Uithoorn 1870, Boerl.; Ouderkerk 1843, Tilanus (P. N. S.); Oosterdoksdijk, Westerdoksdijk en Schans bij 't Kruithuis, Fl. Amst.; Ringdijk, Romb.; Sloterdijk 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); kerkhof Marken 1886, Boerl. en V.; Overveen en Velsen, v. d. B.; Haarlem, de Vriese; Splitg.; 1873, Boerl.; 1884, Groll; Bentveld, Buse; — Sassenheim 1841, S. S.; Leiden, Dz.; 1834, Wtt.; 1844, O.; Oegstgeest, Boerl.; Wassenaarsche duinen 1833, S. S.; Perin; 's Gravenhage 1833, I. d. L. e. h. Groll; G. B.; 1896, R. B.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Middelburg, B. W.; Rammekens, Forsten; Kleverskerke (Walch.) 1883, A. W. en L.; Waterlandskerkje 1861, en Hoek 1865, A. W.; — Ginneken, v. A.; Vuchtsche heide, v. Hov.

(Groningen, Onnen, Haren, Harendermolen, — Zuidlaren, Eelde, Paterwolde en Peize, R. de Boer en H. Kooi; — Eibergen 1879, L. in herb. pr.; Apeldoorn 1878, Groenlo 1851—1879, K. A. in herb. pr.; Wamel bij Tiel, Posth. in herb. pr.; tuin Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; C. A. Backer; — Werkhoven, Vreeswijk—Overveen, C. A. Backer; — Bloemendaal, V. Suringar in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef in herb. Heukels; Huizerweg Bussum 1899, Koning in herb. pr.; — Leiden 1887, Struyk. in herb. pr.; Schiebroek, Schiedam, langs den IJsel in herb. v. d. Voo; Hoek van Holland, V. Suringar in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; —

onderste molen Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

β. **laciniata** *L.*

In Herb.: Begraafplaats Sneek 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); — Deventer 1876, K.; — achter het logement 't Spijker te Beek, Th. Abel.; — Utrecht, C. A. Bergsma; Cayaux; Westbroek 1835, D. S.; Ameliswaard 1863, Coll. Nat.; Baarn 1842, Tilanus (P. N. S.); — Haagsche bosch, G. B.; 's Gravenhage, I. de L. ex herb. Groll; R. B.

(Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Walcheren 1877, L. in herb. pr.)

Bovendien: *α.* kerkhof Vlieland, Lac. (Arch. 1. V. p. 53); Hooge berg Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 386); — Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Gramsbergen, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); — Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); — Alkmaar, Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); — Baarlo, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Pietersberg, Un. 1861; Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

β. Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221).

γ. **leucocarpa** *Koch.* Vermeld bij Hondius.

δ. **foliis bipinnatis.** Kleverskerke 1883, L. in herb. pr.

ε. **foliis variegatis** (*auro marginatis*). Middelburg 1874, L. in herb. pr.

641. S. racemosa *L.* In bosschen in bergachtige streken; somtijds aangeplant en verwilderd. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Wageningsche berg 1885, K. en G.; — Vaals 1900, G. en V.

Bovendien: Ravelsbosch bij Valkenberg, Franq. in herb. pr. Prodr. Ed. I; ook in herb. Rieter 1901.

[Aanm.: Ook Symphoricarpus racemosus schijnt een enkele maal verwilderd voor te komen, bijv. Fijenoord in herb. v. d. Voo.]

Viburnum *L.*

642. V. Opulus *L.* In boschrijke vochtige streken, langs uiterwaarden, in venen en in de duinen. Ook aangeplant en dan met geheel onvruchtbare bloemen. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Haren bij Groningen, v. H.; — tusschen Eelderwolde en Paterwolde, Strat.; 1863, Holk.; Coevorden, E. B. Asscher; Meppel, v. Heijn.; — Zalk 1849, R. B.; Zalkerbosch 1873, Holk.; Agnietenberg, Haerst en Genne bij Zwolle 1891, L.; Deventer 1876, K.; Hengelo, Un. 1895; Almelo, v. Lennep; Hardenberg in 't Holt 1868, v. d. Scheer; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Apeldoorn 1875, K. A.; Beekbergerwoud 1869, S.; Nijmegen, B.; Berg en Dal, Beek, N. en Th. Abel; Konijnenwal Tiel 1872, G. Post; — Grebbe, Bergsma; Hoevelaken 1861, R. B.; Hoogenwel bij Amersfoort, Garj.; Hoogland 1836, D. S.; Utrecht, herb. O.; Gageldijk en Westbroek, v. d. T.; Achttienhoven, W. K.; — Kosterak Haarlemmerduin, Exc. 1883; Haarlemmerhout 1870, Groll; Overveen, S.; — Keukenhof 1887, V.; Wassenaar 1833, S. S.; 1833, Wtt.; 1835, Mb.; B. W.; 1843 en 1845, O.; Buse; Houtrust, Destrée; 's Gravenhage, I. de L. e. h. Groll (fl. *plenis*); duinen aldaar, V. Z.; G. B.; Haagsche bosch, Kerb.; tusschen den Haag en Loosduinen, R. B.; Voorne 1835, de

Vriese; Rockanje 1825, (v. Rees?); Un. 1887; griend Zwijndrecht 1884, Posth.; — Zierikzee 1887, L.; duinen Walcheren, v. d. B.; Sas van Gent 1858, A. W.; — Breda 1882, C. v. d. Broek; Speelhuis aldaar, v. A.; Liesbosch, Un. 1852; grienden Werkendam 1835, Lac.; Crèvecoeur en Vucht, v. Hov.; — St. Pietersberg 1900, v. Sillevoldt en Jongm.

(Oldeholtpade, Blesdijke, Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; Oudetrijne, K. de Boer; — Onland, Paterwolde, de Punt, Zuidlaren, Essen, Haren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; in de buiten vestingwerken van Groningen, C. de Gavere en Onnen bij Haren 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; — Barneveld, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Westerveen bij Epe 1847, Alpherts in herb. pr.; Voorst 1882, K. A. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; — Kortenhoef 1891, Struyk. in herb. pr.; 1882, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Weesp en Nichtevecht 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; zoom Naardermeer 1885, Heinsius in herb. pr.; 1899, Koning in herb. pr.; Elswout 1893, Ogt. in herb. pr.; duinen Zandvoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Hillegom 1881, Schipper in herb. pr.; Wassenaar 1893, V. Suringar in herb. pr.; Heerjansdam 1885, Posth. in herb. pr.; — Koudekerke 1874 en 1887, L. in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — onderste molen Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; St. Pietersberg 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Sleen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Borne, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Diepenheim, — Eibergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Winterswijk, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Hulshorst, R. B. (Arch. 1. III. p. 172); Meerwijk, Neerbosch,

Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 284); — Bergen, Castricum, Bloemendaal, Bentveld, Haarlemmerhout, — Staalduin, v. E. (Arch. 2. I. p. 386); — Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); Pettelaar, Rosmalen, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 276); — Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Gronsveld, Meerssen, Epen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315).

Voorts vermeld door Pelletier en Bruman.

643. V. Lantana *L.* In bergwouden, voornamelijk op kalk- en gipshoudenden bodem, echter vaak als sierstruik aangeplant en nu en dan verwilderd. ♄. *Juni.*

In Herb.: Santpoort achter Kruidberg 1893, Groll; Heerenduin en bij Haarlem 1879, v. E.; — Valkenberg 1869, O.

(Oegstgeest 1886, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Jachtlust bij Velsen, v. E. (Arch. 2. III. p. 419); — St. Pietersberg, Un. 1861 (Arch. 2. V. p. 13).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Diervillea *Tourn.*

644. D. trifida *Moench.* (*D. canadensis* Willd.). Sierstruik uit Noord-Amerika; een enkele maal verwilderd. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Diepenveen 1877 en 1878, v. d. Veen; tusschen Heino en Nijenhuis 1890, L.; Nijenhuis, Un. 1888; bosch Lonneker 1891, L.; — Twello 1882, K. A.; *) Uilenpas bij Hummelo, v. L. Hulsebosch; 1882, K. A. (reeds sedert 40 jaar); Vorden 1880, Groll;

*) Reeds 1880 door denzelfden aldaar verzameld, in de bosschen van het Zand onder Twello.

— Wulverhorst bij Bunnik 1835, D. S. *); Sandenburg 1835, C. A. Bergsma.

Lonicera *L.*

645. L. Caprifolium *L.* Sierstruik uit de bergstreken van Zuid-Europa, echter vaak aangeplant en dikwijls verwilderd. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Brigdamme (verw.) 1893 en 1894, Ogt. (Onder hakhout langs het voetpad van West Souburg naar den Abeele Mei 1874, L. in herb. pr.).

[Aanm.: Door den Heer Lako werden behalve de genoemde groeiplaats nog genoteerd: straatweg bij „Der Boede" bij „Ter Linde", onder Rithem, voetpad van „Klein Termee" naar de „Oranjezon", alles op Walcheren].

646. L. Periclymenum *L.* In bosschen, aan slootkanten en heggen, somtijds gekweekt. ♄. *Mei—Juli.*

In Herb.: den Burg op Texel 1860, Lac.; Midsland, Un. 1886; 1896, V.; — Wolvega 1869, J. M. de Boer; — Haren 1865, v. H.; — Odoorn 1859, Lac. en S.; Meppel v. Heijn.; — Zalk 1848, T.; Zalkerbosch 1848, R. B.; Deventer, Halb.; 1845, T.; 1876, K.; — Harderwijk, R. B.; Uddelermeer, Un. 1849; Apeldoorn 1875, K. A.; 't Loo 1843, M. D.; 't Joppe bij Gorssel 1883, C. v. d. Broek; Vorden 1876, Groll; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Rheede, v. H.; Velp 1840, D. S.; Ubbergen, Beek, Groesbeek, N. en Th. Abel.; Hatertsche broek (*virescentie*) 1891, Th. Abel. en G. Molengr.; Renkum 1850, S.; — Amersfoort, R. B.; 1889, Garj.; Bosch van Lockhorst bij Amersfoort 1863, Coll. Nat.; Doorn 1867, O.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; de Grebbe, Fockema; de Vuursche 1879, Coll. Nat.; Utrecht, C. A. Bergsma; — Naarden 1864, O.; Muiderberg 1842, Romb.; 1870, Hoek; Uithoorn 1872, Boerl.; kerk-

---

*) Blijkt daar gevonden te zijn door v. d. Trappen. Cfr. Tijdschr. VIII. p. 218.

hof Marken 1886, Boerl. en V.; Bergerbosch 1835, Kerb.; Velsen 1869, Boerl.; Pierot; Zandpoort 1835, Mb.; Overveen 1845, O.; Aardenhout, Splitg.; 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); 1870, Groll; Leijduin 1836, Buse; Haarlem 1845, O.; — Katwijk 1835, Lac.; Leimuiden, Exc. 1883 en 1897; Wassenaar, Dz.; 1832, S. S.; 1845, O.; 1876, Groll; Zorgvliet, V. Z.; duinen 's Gravenhage, R. B.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; duinen Domburg, Forsten; B. W.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; St. Jansteen 1865, A. W.; — Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Ginniken 1876, O.; Helvoirt, v. Hov.

(Oudeweg bij Tjallebird 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Oranjewoud 1892, V. Suringar in herb. pr.; Oldeholtpade, Blesdijke, Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Helpman, Haren, de Punt, Onnen, Zuidlaren, — Paterwolde, Eelde, Peize, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Agnietenberg bij Zwolle 1872, Posth. in herb. pr.; Heino 1901, (fl. *flavis*) L. in herb. pr.; — Twello 1895, K. A. in herb. pr.; Garderen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; — spoordijk Baarn—Hilversum, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Hilversum 1886, Heinsius in herb. pr.; zandbergen Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Noordwijkerhout 1886, Struyk. in herb. pr.; — Vrouwenpolder 1873 (fl. *flavis*) en 1877 (fl. *rubris*), L. in herb. pr.; — bovenste molen Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 223); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Eendenkooi Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen Nieuwe en

Oude Wetering, tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Almelo, Albergen, Vrieseveėn, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 199); Oele, Borne, Langelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); — Eibergen, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Winterswijk, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 187); Kannenburg, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Meerwijk, Neerbosch, Beuningen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 284); — Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. 1. p. 272); — Hillegom, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 386); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 122); Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Zuiddorpe en Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 284); — Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Blerik, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Valkenberg, Epen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

647. L. Xylosteum *L.* In bosschen en heggen, voornamelijk in Noordelijk en Oostelijk Europa. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Haagsche bosch (wie?); — St. Pietersberg 1885, K. en G.; Caestert aldaar 1881, Groll; Oostelijke helling St. Pietersberg veelvuldig 1894, de Haas. (Valkenberg 1899, Costerus in herb. pr.)

648. L. Ledebourii *Eschscholtz.* Algemeene sierstruik uit California, echter zelden verwilderd. ♄. *Mei —Juni.*

In Herb.: Overveen 1900, C. A. Backer.

Ordo Rubiaceae *D.C.*

Subordo Stellatae *L.*

Sherardia *Dillen.*

649. S. arvensis *L.* Op bouwlanden, voornamelijk op klei en kalkbodem. ⨀ en ⊙. *April—Aug.*

In Herb.: Eierland Texel 1868, Holk.; — Franeker, C. A. Bergsma; — Apeldoorn 1871, K. A.; Voorst 1877, K.; Zutphen, Forsten; Buse; Arnhem 1879, Groll; Nijmegen, B. (een breedbladige, afwijkende vorm); Wtt.; Thomson; 1879, Groll; muur kasteel de Ooi 1869, v. H.; Beek 1853, 1868, O.; Uilenput 1864, v. H.; de Biezen te Hees, bij de Meerwijk, Marienboom en Groesbeek 1849, Th. Abel.; St. Anna, N. Abel.; — Utrecht, C. A. Bergsma; Wtt.; 1835, D. S.; Cayaux; Werkhoven, C. A. Backer; Wikkenburg 1829, Wtt.; — Noordpolder 1879, Boerl.; Enkhuizen 1885, Sanders; Haarlem 1887, Groll; dijk bij Spaarndam 1900, C. A. Backer; — Noordwijk 1833, S. S.; Leiden, Buse; 1835, Mb.; 1844, B. W.; steenenplaats Rijks Herbarium 1860, Smeets; Stalen Spanjaardsbrug 1841, Mb.; 1845, O.; Kerb.; Zoeterwoude, Perin; Leimuiden, V.; kanaal Katwijk, Exc. 1897; Wassenaar, S. S.; Perin; 1886, Destrée; 's Gravenhage, V. Z.; G.; Barger en Cool; 's Gravezande, V. Z.; Zwijndrecht 1836, Lac.; Dordrecht 1881, V.; — Zuid-Beveland, Dz.; 1846, v. d. B.; Scheldedijk bij Yersekendamme 1839 en Westdorpe 1835, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862 en Hoek 1856, A. W.; Axel 1838, v. d. T.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; Breda, v. A.; Rosmalen, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; v. d. B.; — Grathem 1900, G. en Jongm.; St. Pietersberg, Un. 1861; 1870, Groll; Sibbe 1897, V.; Houthemmerberg 1864, H. d. V.; Gulpen 1871, Lac.; Gronsveld, Un. 1883.

β. **maritima** *Grisel.* (*S. arv. β. mutica* Wirtg.; *S. Walraveni* Wirtg. en *S. arv. β. Walraveni* Baguet) (vruchtjes stomptandig, bijna onbehaard). Men zie over deze variëteit en de vraag in hoeverre *Sherardia* als geslacht moet behouden worden: Ascherson in Ber. d. deutschen bot. Ges. XI. (1893) p. 29.

In Herb.: Klaverland Apeldoorn 1877, K. A.; — Hoek 1856 en 1862, A. W.

(akker bij Winschoten 1887, Schipper in herb. pr.; — Voorthuizen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — tusschen Bussum en Hilversum 1899, Koning in herb. pr.; Nieuwendam 1885, Heinsius in herb. pr.; Velsen 1885, Costerus in herb. pr.; Haarlemmermeer 1888, Struyk. in herb. pr.; Westland, J. F. Wichard; Rotterdam, H. v. d. Linden; Fijenoord, W. H. Wachter en P. Jansen; Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; Rockanje 1900, Struyk. in herb. pr.; hooikade Dordrecht 1848, Alpherts in herb. pr.; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Poldersche weg bij Goes 1896, Ogt. in herb. pr.; Oostkapelle 1875, L. in herb. pr.)

Bovendien: Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 122); Noord-Beveland, Tholen, A. W, en L. (Arch. 2. VI. p. 116); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 284); Blerik, Baarlo, Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Valkenberg, Meerssen, Epen, Sittard, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1863 (Arch. 2. IV. p. 315).

β. Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571), ook in herb. L.

Asperula *L.*

650. A. arvensis *L.* Op bouwlanden. ⊙. *Mei—Juni.*

(Wolvega, L. T. v. d. Zweep in een tuin; — Kolenaschweg bij Rotterdam, W. A. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; aan een vijvertje in den recreatietuin Rusthoek tusschen het grint (1 ex.) 1899, Posth. in herb. pr.)

Bovendien vermeld voor Maastricht, door Lejeune, Fl. de Spa I. p. 75.

651. A. cynanchica *L.* Op zonnige plaatsen in zand- en heidegronden. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Zwolle 1842, M. Dassen; — sluizen bij Katwijk 1833, de Haan.

Bovendien vermeld voor Velsen en Utrecht bij de Gorter en voor 's Gravenhage door Kops in Fl. B. S.

652. A. odorata *L.* In dicht beschaduwde loofbosschen; vaak echter aangeplant en wellicht verwilderd. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Diepenveen, Romb.; — huis Ubbergen, B.; Th. Abel.; 1846, G. Deijn.; Beek, v. d. B.; — Binkhoven bij Amersfoort, C. A. Bergsma; Maartensdijk, D. S.; bosch op Noordheide tusschen Maartensdijk en Westbroek, v. d. T.; 1837, D. S.; Utrecht, D. S.; Wtt.; wallen aldaar, C. M. van Dijk; Wickenburgh bij Schalkwijk 1829, Wtt.; 1833, S. S.; 1899, C. A. Backer; Schalkwijk 1833 en 1834, Wtt.; — bolwerk Haarlem 1879, Groll; — Delft 1845, de Br.; bosschen op Meerdervoort 1837, Lac.; — Limburg 1875, Lac.; Watersleyhof bij Sittard 1901, G. en V.; Geulhem en Gulpen, Un. 1861; Wylre en Landraad 1871, Lac.; Eperbosch, Un. 1883; Wagelderbosch 1889, V.; Gockenraad bij Simpelveld 1899, G. en V.; tusschen Vaals en Gulpen 1883, K.; Vaals 1866, H. d. V.

(Stowensche bosch bij Salzbergen 1901, Bernink in herb. Rieter; — Winterswijk 1888, W. Grimmelt in herb. de Haas; — Scheveningsche boschjes 1876, L. in herb. pr.; Rotterdam (verw.), H. v. d.

Linden in herb. Heukels; — Geböschke Valkenberg 1900, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Vogelenzang, Elswout in het hakhout (verw.?), v. E. (Arch. 2. I. p. 386); — Valkenberg, Wylre, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Epen, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315); Trap, Vijlen, Lac.; Slenaken 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 13).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

653. A. **Aparine** *M. Bieb.* Plant van Oost-Europa, Voor-Azië en altaisch Siberië, echter nu en dan ingevoerd, doch onbestendig. ♃. *Juli—Aug.*

(Pothoofd bij Deventer, Tj. Sterringa in herb. Heukels).

Rubia *Tourn.*

654. R. **tinctorum** *L.* Plant van Zuid-Europa en West-Azië, eertijds veel gekweekt, vooral in Zeeland, alwaar zij nu en dan verwilderd voorkwam onder heggen enz. Met het te niet gaan der meekrapcultuur is ook de plant als toevallige indigene verdwenen. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Noordwijk, H. S.; Coll. Nat.; — Schouwen 1841, I. K. de Bruyne; Zierikzee, T.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1864, A. W.

(Hofstede Dirksland 1871, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116).

Voorts vermeld bij Dodoens (1554), de Lobel (1581), Pelletier, Vorstius en Munting.

Galium *L.*

655. G. **Cruciata** *L.* Op grazige plaatsen, langs wegen, heggen. ♃. *Mei—Juni.* Somtijds ook als aangevoerde plant.

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Zalk, R. B.;

Kampen 1847 en 1856, R. B.; 1849, T.; badhuis bij Zwolle 1872, v. Tuinen; Boschwijk bij Zwolle 1865, H. d. V.; Herfte en Zwolle 1901, L.; Deventer 1840, Halb.; Romb.; v. d. Cop; de Vriese; L.; 1876, K.; Vollenhand bij Deventer 1845, T.; Tongeren, Un. 1888; — de Teuge bij Twello 1875, K. A.; Gorssel 1884, C. v. d. Broek; Zutphen 1833, Wtt.; 1882 en 1884, C. v. Broek; Warnsveld 1876, Groll; Voorst 1834, Wtt.; 1846, S. S.; V. Z.; Voorstonden 1833, Wtt.; 't Velde bij Zutphen 1857, Sprée; Beekhuizen, v. d. B.; Middachten 1866, v. H.; Westerbouwing 1878, L.; Arnhem—Nijmegen, S.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Thomson; 1874, Groll; Griend bij Weurt, G. Deijn.; Heumen, Un. 1853; Beek 1872, en Neerbosch 1865, v. H.; Rijswijk, B. W.; Culemborg, H. S. Coll. Nat.; 1890, de Haas; C. A. Backer; Spoel aldaar, W. K.; 1835, D. S.; 1839, Lac.; 1842, G. Deijn.; Lekdijk buiten Culenborg 1839, Lac.; tusschen Culemborg en Beusichem, v. d. T.; Randwijk 1896, C. A. Backer; Renkum 1883, Molengraaff; Wageningen, v. H.; Wageningsche berg, Forsten; 1848, Buse; Veenendaal 1898, V.; — Amerongen 1872, H. d. V.; tusschen Soest en Soestdijk, Garj.; Grebbe, v. H.; Fockema; 1848, Buse; 1851, O.; Utrecht 1835, Wtt.; Beusichem, Bergsma; — Groenhoven bij Leiden 1900, Struyk.; — Lithoijen, v. Hov.; Boxmeer 1871, J. M. de Boer; — St. Pietersberg 1866, H. d. V.; 1869, O.; 1870, Groll; 1897, V.; Geul bij Meerssen 1900, v. Sillevoldt en Jongm.; Amby, v. Hov.; Gronsveld 1894, en ruïne Valkenberg 1900, V.

(Binnenpad van Deventer naar Twello 1850, K. A. in herb. pr. (als var. *chersonense*); Arnhem 1887, Struyk. in herb. pr.; kasteel Middachten, de Steeg 1891, Ogt. in herb. pr.; Bronsbergen 1882, L. in herb. pr.; Doorwerth 1897, V. Suringar in herb. pr.; Wageningen 1882, W. F. v. Hell Jr. in herb. Hein-

sius; tusschen Brummen en Laag Soeren, H. Heukels; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Zutphen, W. H. Wachter en P. Jansen; Heteren, Randwijk, Hemmen, Valburg, Opheusden, Slijk-Ewijk, Culemborg en — Schalkwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; buiten de Slotpoort Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; — Grebbesluis 1880, Schipper in herb. pr.; — Geldersche beek bij Hamert Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.; Venlo 1895, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Tusschen Oude Wetering en grintweg Raalte, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); — Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); — Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Meerssen, Gulpen, Epen, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315).

Voorts vermeld bij Pelletier en Bruman.

656. G. tricorne *With.* Plant voornamelijk in het gebied der Middellandsche Zee, van Zuid-Rusland en Hongarije, doch zeer dikwijls noordelijker ingevoerd. Bouwlanden. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1878, K.; — Nijkerk, Stolz; — achter 't Hoogje bij Amersfoort 1898, K. A.; Amersfoort 1835, Kraamw. (als *saxatile*); Utrecht, v. d. T.; achter klein Ameliswaard bij Utrecht, v. d. T.; — Leiden 1837, Mb.; Stalen Spanjaardsbrug, Dz. en Mb.; 1842, B. W.; Steenplaats Dordrecht 1887, Zwijndrecht 1839 en Westmaas bij Dordrecht 1840, Lac.; — Schouwen, en Zierikzee 1830, Dz.; Hoofdplaat 1839, Lac.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Goessche polder 1840, Oosterzwake 1840, Westdorpe 1845, Biezelinge en Everdijk 1838, v. d. B.; Walcheren, Lac.; Hoek 1864, A. W.; Axel, v. d. T.; — 's Hertogenbosch Hinthamerweg 1897, Heinsius.

(Neerlangbroek, v. d. T. in herb. v. Tuinen; — Westkapelle 1876 en Westdorpe 1886, L. in herb. pr.)

Bovendien: Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 386); — Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 122).

[Aanm.: In de Gorter's Flora komt voor eene G. Aparine *β*. met de syn.: Aparine semine coriandri saccharati Park. theat. p. 547; dit zou dan moeten zijn G. Vaillantii Web. = G. saccharatum Gmel. Dr. v. d. Bosch vermoedde waarschijnlijk zeer te recht dat onder dezen naam de hier behandelde soort zou moeten verstaan worden, waarvan de G. aangeeft: „Algemeen te Overmaas in 't koorn." De groeiplaatsen Breskens herb. Lac. en Sas van Gent B. W. en v. d. B. in herb. pr. heb ik niet terug gevonden].

657. G. Aparine *L.* In bouwlanden en moeshoven, tusschen kreupelhout, aan heggen enz. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Eierland 1857, Harting; Eierlandsche polder Texel 1869, Holk.; Pastorie Vlieland 1858, Lac.; Rottum 1897, Schipper; — Frieswouden 1849, S.; — Sterrebosch Groningen, Strat.; — Valthe 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, R. B.; IJselmuiden 1849, T.; Giethoorn en Zuidveen, Un. 1892 (als *uliginosum*); Dieze bij Zwolle 1887, L.; Deventer 1846, T.; 1876, K.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1850, K. A.; 't Jachthuis te Zutphen 1847, M. J. Cop; Ruurlo 1886, Ensink; Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en Th. Abel.; — Lockhorst bij Amersfoort, Garj.; den Ham bij Amersfoort 1890, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma (als *Vaillantii*); wallen aldaar 1830, v. H.; Houten 1828, en Wikkenburg 1829, Wtt.; Neerlangbroek, Klein Ameliswaard en Vleuten, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Uithoorn 1870, Boerl.; Amsterdam, v. H.; 1844, Lac.; 1845, Romb.; 1870, O.; Urk 1852, P. Backer de Wit; 1884, S.; Marken 1886, Boerl. en V.; Schooten 1871, Groll; Haarlem 1835, Buse (met kiemplanten); Haarlemmerhout 1871, Boerl.; 1871, Hoek; Vogelenzang 1871, Groll; — Leiden, Pierot; 1835, Mb.; Dz.; 1835, Wtt. (kiemplanten); B. W.; Perin; Poelgeest, Fockema; Haagsche Schouw, Kerb.; 's Gravenhage, V. Z.; R. B.; Haagsche bosch, G. B.; Delft, de Br.; Dordrecht 1836, Lac.; M. J. Cop; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Steenplaats aldaar 1838, Lac.;

Holland, Forsten; — Goessche polder 1840, Driewegen 1840, Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1864, A. W.; — Zuid Willemsvaart bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; Vucht, v. A.; — Platte bosschen bij Vijlen 1899, G. en V.

β. **Vaillantii** *D.C.*

In Herb.: Kampen 1849, R. B.; IJselmuiden, R. B.; — ? Jutphaas—huis te Haemstede 1841, v. d. T.; — ! Amsterdam, Fl. Amst.; — ! Delft, de Br.; — ? Zuid-Beveland, v. d. B.

γ. **spurium** *Rchb.*

In Herb.: Maastricht, de Marres (*pl culta*); Gronsveld, de Marres.

(Ondersmastate 1864, H. R. v. d. Ley en tusschen Bergum en Veenwoude 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Groningen, Helpman, Haren, Harendermolen, Onnen, Zuidlaren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Diepenveen 1850, en — Voorst 1879 (als *macrocarpum*), K. A. in herb. pr.; Zutphen 1879, L. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; Randwijk, Vreeswijk, Werkhoven — Haarlem en Bloemendaal, C. A. Backer in herb. Heukels; Galgenberg Naarden 1898, Koning in herb. pr.; Diemen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Rijnsburg 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Katendrecht, Zevenhuizen enz. in herb. v. d. Voo; Rotterdam, H. v. d. Linden; Oude Plantage aldaar, W. H. Wachter en P. Jansen; F. D. J. Risch; Dubbelstein onder Dubbeldam 1849, Alpherts in herb. pr.; — Vlissingen 1879 en Middelburg 1879, L. in herb. pr.; — Sleeuwijk, Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1898, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. V. p. 83); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 257); —

Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); – Hoogeveen, Zwinderen, Coevorden, Gramsbergen, Odoorn, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); – tusschen Nieuwe Wetering en School onder Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); – Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); – Eendekooi tusschen Westerland en Hipolitushoef op Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 235); – Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); – al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); – Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); – St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Valkenberg, Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

658. G. parisiense *L.* Op bouwlanden, vooral op klei- en kalkbodem in zuidelijker streken, nu en dan van elders aangevoerd.

β. **leiocarpum** *Tausch.* (*G. anglicum* Huds. *G. anglicum α.* Koch. Syn. Ed. I.)

In Herb.: Opslag in een tuin te Apeldoorn 1879 en 1881, K. A. misschien van zaden oorspronkelijk met Sumacbemesting meegevoerd.

[Aanm.: De andere aanwezige exemplaren vindt men meest alle terug onder G. uliginosum; de groeiplaats Groevenbeek bij Putten heeft betrekking op G. verum ochroleucum; de groeiplaats duinen bij Haarlem = G. verum].

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 2. IV. p. 83); Wildhoef onder Bloemendaal, Haarlemmerhout, v. E. (Arch. 2. I. p. 386). De planten van v. Hall „duinen bij Haarlem naar de zijde van Overveen en Zandvoort" (Cfr. Bijdr. 1. p. 142 en Fl. B. S.) zijn ge-

bleken tot *G. verum* te behooren. De hierboven genoemde planten van Kros en v. Eeden schijnen mij eveneens twijfelachtig toe.

659. G. uliginosum *L.* Op moerassige plaatsen, vooral in duin- en heidestreken. ♃. *Mei—Sept.*

In Herb.: Haren 1838 (als *palustre*) en 1862, v. H.; klooster ter Apel, v. H.; — Eelderwolde, Strat.; Zwinderen en Valthe 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Okse 1877, K. (als *palustre*), Almelo 1870, O.; — Oostermeen bij Harderwijk 1865, R. B.; Nijkerk, Stolz (als *G. parisiense*); Zutphen, G. B. (als *G. Mollugo*); karpervijver Wildenborch 1833, Staring; Winterswijk, Eibergen, Un. 1859; tusschen Hatert en Heumen, Th. Abel.; — heide bij Hoogenwel Amersfoort 1893, Garj.; veengrond bij Abcoude 1844, Lac.; tusschen Gageldijk en Westbroek 1841, v. d. T.; Waverveen 1860, Lac.; tusschen Westbroek en Nieuw Loosdrecht 1839, Lac. (als *G. anglicum*); — Amstelveen 1836, v. H.; Kalfjeslaan, Fl. Amst.; Velsen 1871, en Bloemendaal 1871, Groll; Zandvoort, de Vriese; Buse; Overveen en tusschen Zandvoort en Overveen, v. H.; Exercitieveld aldaar, Exc. 1897; duinen Haarlem, v. H. (als *G. anglicum*); — Noordwijkerhout 1840, B. W.; 1858, v. d. B. en S.; duinen Katwijk, Mb.; 1842, Pierot; Wassenaar, Dz.; 1842, de Br.; 1846, O.; v. d. B.; tusschen Wassenaar en 's Gravenhage, T.; tusschen Wassenaar en Scheveningen, Un. 1851; Waalsdorp, V. Z.; 1834, v. H.; 1866, H. d. V.; G. Barger en Cool; Gouda 1836, Hoffm. (herb. C. J. Prince, eerst ingezonden als *G. Aparine*, door v. Hall veranderd in *G. anglicum*); Voorne 1870, H. d. V.; Rockanje, Un. 1887; — Duinvalleien Schouwen 1845, v. d. B.; Oranjezon 1840, v. d. B.; — Esch bij Boxtel 1847, v. Hov.; — Plasmolen, Un. 1898; Bunde 1870, Groll; tusschen Mechelen en Gulpen 1872, Lac.

(Tusschen Oldeboorn en Akkrum 1869, v. Tuinen

in herb. pr.; — Nunspeet, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Bennekomsche Meent 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Naarden 1896, Struyk. in herb. pr.; tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee, A. C. J. van Goor in herb. pr.; — Lisse 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Vroon bij Oostkappel 1899, Ogt. in herb. pr.; Schouwen 1882 en Walcheren 1879, L. in herb. pr.).

Bovendien: Weerdinge, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. I. V. p. 249); — Almelo, Albergen en het Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Markelo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); — Noord-Apeldoorn, Ankelaar, Beemte, K. A. (Arch. 2. III. p. 187); — Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 287); — Mallenburg bij Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885--87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545).

660 G. palustre *L.* Langs slooten, op vochtige plaatsen algemeen. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; langs de Alloo bij Koog op Texel 1869, Holk.; Meent aldaar 1881, Groll; duinvalleien op het Vlie 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; 1881, Groll; Terschelling 1887, V.; Midsland aldaar, Un. 1886; Hee bij Westterschelling 1869, en Westterschelling, Holk.; Eendekooi de Grie op Terschelling 1896, V.; Liesterplak aldaar, Un. 1886; Ameland, Bruinsma; Schiermonnikoog 1860, S.; — Sneekermeer 1865, H. d. V. (als *saxatile*); — Groningen 1856, Strat.; H. Reilingh; — Eelderwolde, Strat.; Odoorn 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heyn.; — Kampen 1846 en 1849, R. B.; singels aldaar 1847 en Roskam bij Kampen 1850, T.; Deventer, Halb.; Haaksbergen, Un. 1895; Almelo 1870, O.; — Wisselsche veen, Un. 1890; Apeldoorn 1872, K. A.; 1879, Groll.; de Poll bij Voorst 1850,

M. J. Cop; Winterswijk, Lichtenvoorde en Korenbergerveen bij Winterswijk, Un. 1859; Nijmegen 1878, Groll; Lent, Warddam in de Ooi, Th. Abel.; Wychensche venen 1897, G. en V.; – Hoogenwel Amersfoort 1894 en heide bij Leusden 1892, Garj. (als *saxatile*); Amersfoort 1861, R. B.; Hoogland 1854, herb. O.; den Ham bij Amersfoort 1838, D. S.; tusschen Zeist en Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Doorn 1869, O.; Houten 1830, Wtt.; Utrecht 1838, Buse (als *saxatile*); Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); Houderinge, v. d. T.: – Uithoorn 1870, Zijdelmeer en Legmeerpolder 1886, Boerl.; Oud-diemen, Fl. Amst.; Naarden 1864, O.; veenachtig weiland te Sloten 1856, Lac. *); Amsterdam, v. H.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Velserend, Kerb. (als *saxatile*); Petterduin 1870, H. d. V.; Bentveld 1870, Groll.; Overveensche weg 1872 en Haarlemmerhout 1871, Boerl.; Haarlemmermeer 1870, Groll.; – Holland 1830, Forsten; Leiden 1829, Wtt.; 1835, Mb.; 1842, O.; Valkenburg, Kerb.; Katwijk 1898, Jongm.; Wassenaar 1835, Mb. (als *saxatile*); S. S.; Waalsdorp 1832, S. S.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B. (als *Mollugo*); tusschen 's Gravenhage en Scheveningen, R. B.; Haagsche bosch 1836, Buse; (ook als *sylvaticum* Buse); Voorburg, V. Z.; Rotterdam 1850, O.; Fijenoord 1870, O.; Overschie, Coll. Nat.; Hoek van Holland 1870, H. d. V. (als *saxatile*); eilandje Hoek van Holland 1886, V.; Oost-Voorne, Un. 1887; Papendrecht 1882, V.; Dordrecht 1835, Lac.; 1882, C. v. d. Broek; Strijen 1850, M. J. Cop; – Schouwen, v. d. B.; Walcheren, Ermerins; Oranjezon 1839, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; – Liesbosch, v. A.; Sprang, Thomson; Vucht, v. Hov.; Mill en Wanroy, Un. 1898; – Plasmolenveen 1897, G. en V.; Un. 1897; Amby 1870, Groll.

*) Als β. repens Meyer Chlor. Han. Zeer klein, het tegenovergestelde van G. elongatum. (Syn. b. Caespitosum Meyer Fl. Han. Excurs.).

β. **elongatum** *Presl.* (*G. elongatum* Presl.).

In Herb.: Schiermonnikoog 1897, V.; — Sneek 1864, J. M. de Boer; Terissert, Un. 1881; Leeuwarden 1849, S.; — Coevorden 1859, Lac. en S.; — Zwolsche straatweg bij Kampen 1871, Hoek; Spoolde bij Zwolle 1846, S. Schutte herb. Cop; — Vorden 1882, Groll; Winterswijk, Un. 1859; Lent en Ooische waard, Th. Abel.; — Amersfoort, Garj.; Doorn 1869, O.; Grebbe, Fockema; — Callantsoog-Petten, Un. 1891; spoordijk Enkhuizen 1896, Sanders; Haarlem, Buse; — Leiden, Dz.; Pierot; Kerb.; Voorne 1835, de Vrieze; Rotterdam 1843, O.; Zwijndrecht 1839, v. d. T.; spoorwegviaduct Dordrecht 1882, V.; Crabbehof onder Dubbeldam 1847, M. J. Cop; — Zuid-Beveland, v. d. B. (als *pallidum*); Middelburg, B. W.; — Moerdijk, Un. 1860; Liesbosch, v. A.; — Amby 1870, Groll; Wylre, Un. 1883.

(*α.* Hoorn op Texel 1894, V., Suringar in herb. pr.; — tusschen Scharmer en Slochteren 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Prikkeweg buiten Oldeboorn 1867, v. Tuinen in herb. pr.; Oudetrijne, K. de Boer; — Oosterbroek, Eelderwolde, Paterwolde, Peize, Zuidlaren, Eelde en Onnen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Zwolle 1888, L. in herb. pr.; tusschen Hengelo en Borne, Un. 1895, Costerus in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — tusschen Utrecht en Houten 1846, Alpherts in herb. pr.; tusschen Utrecht en de Bilt 1898, V. Suringar in herb. pr.; Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Ankeveensche plassen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Vreeland en Bussum, V. Suringar in herb. pr.; zandbergen Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Weesp 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — IJselmonde, Charlois, Schiedam in herb. v.

d. Voo; Rotterdam, F. D. J. Risch; Rotte aldaar, H. v. d. Linde; 's Gravezande, J. F. Wichard in herb. Heukels; — Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Oost-Zeeuwsch Vlaanderen 1886, L. in herb. pr.

β. Oranjewoud 1872, Costerus in herb. pr.; — Hardenberg 1894, L. in herb. pr.; — Apeldoorn 1878, K. A. in herb. pr.; — IJsel bij de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.; Veenendaal 1898, Struyk. in herb. pr.; — Baarn 1889, Costerus in herb. pr.; Ezelsdijk en Vossegat bij Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — muur binnenkalkhaven Dordrecht 1880, Posth. in herb. pr.; — plas bij West Souburg 1895 en Domburg 1893, Ogt. in herb. pr.; Vlissingen 1874, L. in herb. pr.; — Esscheuveen bij Oisterwijk 1898, Ogt. in herb. pr.).

Bovendien: *α*. Rottum, Holk. (Arch. 3. I. p. 213); veen bij Terissert, tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — al de bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Nieuwe Wetering en school onder Tongeren 1888, (Arch. 2. V. p. 410); Hengelo, Hasselo, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, Diepenheim, Entersche veen — Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); — al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Meerssen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315); Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 14).

Voorts vermeld bij Vorstius.

β. Tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410).

661. G. boreale *L.* Op droge, zonnige heidegronden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Beplante heide tusschen de Watermeerwijk en Malden 1841, v. d. T.

662. G. verum *L.* Op droge zandgronden. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Vlieland 1858, Lac.; Midsland, Un. 1886; Ameland 1865, v. d. Ley; Nes op Ameland, Bruinsma en Hinxt; Schiermonnikoog 1860, S.; 1867, Holk.; Rottum 1896, Schipper; — Ane 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; Zalk 1847, T.; Wilpsche dijk bij Deventer 1840, Halb.; Deventer 1876, K.; Zwolle, Thorbecke; — Twello, P. v. Delden; Harderwijk 1863, R. B.; Groenenbeek bij Putten 1853, v. H.; Zutphen 1830, Wtt.; 1881, C. v. d. Broek; Almen, Staring; Soeren bij Ugchelen 1850, K. A.; Ruurlo 1884, Ensink; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Thomson; Oosterhoutsche bosch 1851, Th. Abel.; Beek 1867, v. H.; Heumen 1856, v. d. B.; Wageningsche berg, W. K.; C. A. Bergsma; — de Grebbe, Bergsma; Amersfoort 1892, en Liniedijk aldaar 1891, Garj.; Doorn en Utrecht, C. A. Bergsma; Schalkwijk 1829, Wtt.; — Muiderberg 1839, Romb.; Naarden, (wie?); kerkhof Urk 1884, S.; Enkhuizen 1896, Sanders; Haarlem, v. H.; 1845, O.; Wijk aan Zee, Kerb.; Velsen, v. d. T.; Overveen 1835 en 1837, Buse; 1842, B. de Haan (P. N. S.); 1870, O.; Bloemendaal 1871, Boerl.; — Noordwijk 1837, Mb.; 1843, O.; Katwijk, v. H.; 1835, Mb.; Dz.; Pierot; 1843, O.; 1870, Hoek; Voorschoten 1830, Forsten; Wassenaar 1832, S. S.; Mb.; 1832, Pierot; Dz.; 1853 en 1856, S.; 1882, V.; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; v. H.; 1838, D. S.; de Br.; G. B.; 1895, R. B.; Scheveningen 1886, Destrée; R. B.; Maassluis, V. Z.; Lek bij Vianen, v. H.; —

Zeeuwsche duinen, B. W.; Haamstede 1872 en Leverdijk (Schouwen) 1868, P. Schuringa; Schaardijke 1845, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman; — (Breda?), v. A.; Werkendam 1886, V.; Vuchtsche heide, v. Hov.; Asten 1901, Rovers.

(Zwolle 1897, L.; Schalkhaar 1850, — Bronsbergen 1877, Apeldoorn 1892 en Doetinchem 1897, K. A. in herb. pr.: Vorden, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; Terborg 1885, Struijk. in herb. pr.; de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Wamel bij Tiel, Posth. in herb. pr.; Lekdijk Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; de Haas in herb. pr.; aldaar, Beusichem-Schalkwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Huizerweg bij Bussum 1898, Koning in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef in herb. Heukels; tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Santpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Haarlem en Overveen, C. A. Backer; — Terheide en Hoek van Holland, J. F. Wichard; tusschen Delftshaven en Schiedam, F. D. J. Risch; Rotterdam, W. v. d. Linden; Fijenoord en kerkhof aldaar, W. H. Wachter en P. Jansen, alle in herb. Heukels; — Domburgsche duinen 1891, Ogt. in herb. pr.; Walcheren 1876, L. in herb. pr.; — Nieuwaal Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Pettelaar bij Vucht 1871, Costerus in herb. pr.; — St. Pietersberg 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Gramsbergen, Olst 1859, Lac. en S. (Arch. 2. V. p. 249); tusschen Diepenheim en Goor — tusschen Zutphen en de Bronsbergen en op deze laatste, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Winterswijk, Varsseveld, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 2. V. p. 223); buurt Engeland bij Beekbergen, Hoog Soeren en Loenen, K. A. (Arch. 2. III. p. 187); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Bergen 1871, S. en Abel.; Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236);

— Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — wallen Sas van Gent en Hulst, A. W. (Arch. 2. IV. p. 285); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); — Venlo, Blerik, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gronsveld, Pietersberg, Amby, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Sittard, Roermond, Un. 1861, Beek-Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. VI. p. 315).

Voorts bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Van deze soort werd nog een var γ. gracile (corymbulis axillaribus paucifloris) opgenomen, gevonden bij Scheveningen 1845, de Br.; 1851, Un. S., terwijl een forma compactum werd onderscheiden: Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen 1851, Th. Abel.; — tusschen Scheveningen en Wassenaar Un. 1851, Th. Abel.; Loosduinen Un. 1851, Th. Abel.].

* **G. verum × Mollugo** *Schiede* (*G. ochroleucum* Wolf; *G. verum β. ochroleucum* Fries, Novit. p. 23. (Neilreich in Flora von Wien p. 307 is van later datum Cfr. Koch. Ed. III. p. 1194).

In Herb.: Groevenbeek bij Putten 1853, v. H. (als *G. anglicum*); Oosterhoutsche bosch 1851, Th. Abel.; Renkum 1867, Buse; — Naarden 1864, O. (alwaar *G. Mollugo* ontbreekt volgens opgave O.); Zandvoort, en Haarlem, Buse; — duinen 's Gravenhage 1845, de Br.; 1854, v. H. Jr.; Scheveningen 1845, de Br.; Un. 1851. (Van laatstgenoemde plaats, tusschen de stamouders, W. C. v. Embden in herb. Heukels.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 387); — omstreken van Haarlem, Un. 1854 (als *G. vero-Mollugo* en *G. Mollugo-verum*), Arch. 1. IV. p. 51).

663. G. Mollugo *L.* Op grazige plaatsen, aan dijken en wegen, in kreupelbosschen. ♃. *Juni—Aug.*

α. **elatum** *Thuill.*

In Herb.: Oert op Ameland 1897, V.; — Emmen 1859, Lac. en S.; — Kampen 1847, R. B.; 1849, T.; Boschwijk bij Zwolle 1892, L.; Deventer, Halb.; . . . . Un. 1895 (als *erectum*); — Apeldoorn 1875, K. A.; Vorden 1886, Groll; Wildenborch 1832, Staring; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Terborg, Un. 1885 (als *palustre*); Winterswijk, Un. 1859; Beekhuizen, v. H.; Rozendaalsche weg 1873, Groll; Arnhem, v. H.; 1873, Groll; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel; 1864, v. H.; Heumen 1856, v. d. B.; Beek 1853, O.; aan de Waal tusschen Heerewaarden en Rossem 1839, v. d. T.; — Amersfoort, R. B.; Monnikenpad aldaar 1893, Garj.; Oud Leusden 1847, v. d. Roemer; Doorn 1869, O.; Grebbe, Fockema; Utrecht en — Amsterdam, C. A. Bergsma; v. H.; Middenduin bij Overveen 1870, Groll; Santpoort 1871, O.; Bloemendaal 1871, Boerl.; Heemstede 1871, Hoek; — Noordwijkerhout 1839, v. d. T.; Valkenburg en Katwijk, v. d. B.; Leiden 1832, S. S.; Dz.; Wassenaar 1856, S.; 's Gravenhage, R. B.; — Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman; — Breda, v. A.; Werkendam 1836, Lac.; Valkenswaard 1901, Rovers; — Venlo, Un. 1893; Beek, Un. 1883 (als *erectum*); Schaesberg 1889, V.; Gulpen, Un. 1861.

(Schiermonnikoog 1897, Schipper in herb. pr.; — buitenvestingwerken Groningen 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1893, L. in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; — Keverdijk Ankeveen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Vreeland 1892, V. Suringar in herb. pr.; Zeeburg bij Amsterdam 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; — Houthem 1889, Struyk. in herb. pr.; Meerssen 1883, L. in herb. pr.).

Bovendien: Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p.

422); — Markelo, — Meddo bij Winterswijk, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); — Epen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 315).

β. **erectum** *Huds.*

In Herb.: Schiermonnikoog 1867, Holk.; Rottum 1896 en 1897, Schipper (als *elatum*); — Weerdinge 1859, Lac. en S.; Drenthe, Un. 1889; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; Zwolle 1832, Thorbecke; Posth.; 1901, L.; Deventer 1876 en Frieswijk 1878, K.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1880, K. A. (als *sylvestre*); Voorst 1864, de Br.; Ruurlo 1884, Ensink; tusschen Lichtenvoorde en Varsseveld, Un. 1859; Rozendaalsche weg, Boerl.; Nijmegen, Coll. Nat.; Renkum 1851, S.; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); Spoel aldaar 1835, D. S. (als *sylvaticum*); — Oud Leusden en Maartensdijk 1836, D. S.; Utrecht 1859, A. W. Hartm. en R. B.; 1839, Lac.; Wijk bij Duurstede, C. A. Bergsma; Wikkenburg 1830, Wtt.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); — Amsterdam, Fl. Amst.; 1871, O.; Ringdijk aldaar 1838 en Sloterweg 1840, Romb.; Nieuwe Diep, V. Z.; Zandvoort, P. A. Richard; Zomerzorg 1840, Romb.; Overveen 1837, Buse; Heemstede 1872, O.; Haarlem 1842, v. H.; 1834, v. H. (als *anglicum*); — Noordwijkerhout 1858, v. d. B. en S.; Noordwijk 1837, Mb.; Katwijk, Dz.; Kerbert; 1835, Mb.; 1841, v. Dissel; Leiden, S. S.; Pierot; Rodenburgerlaan bij Leiden 1894, V.; Wassenaar, O.; 1840, B. W.; duinen 's Gravenhage 1845, de Br.; 's Gravenhage, V. Z.; 1834, v. H.; R. B.; Scheveningsche kanaal 1843, de Br.; havenmuur Dordrecht 1837, Lac.; eiland Merwede bij Dordrecht 1848, Alpherts; Louterbloemen Dubbeldam 1881, V.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland 1843, Middendijk (Goes?) 1844, Schelde-

dijk bij Yerseke, Zwake enz. 1839 en havendijk Wilhelminadorp 1839, v. d. B.; Vlissingen, Ogt.; Sas van Gent 1863, A. W.; – Bergen op Zoom, Un. 1860; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.; – Maastricht, v. Hov.; St. Pietersberg 1896, G. (als *sylvaticum*); Meerssen 1864, H. d. V.; Kruisberg bij Gulpen en Trap 1871, Lac.

(Olst 1901, L. in herb. pr.; – Parkeler te Twello 1897, en de Steeg 1893, Ogt. in herb. pr.; Gendringen, dijk Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; – „de Hommel" bij Utrecht 1877, Schipper in herb. pr.; – Amsterdam 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; duinen IJmuiden 1894, Ogt. in herb. pr.; Overveen 1893, V. Suringar in herb. pr.; – Hillegom 1887, Struyk. in herb. pr.; Vrijenban 1875, L. in herb. pr.; Hoek van Holland 1892, V. Suringar in herb. pr.; kerkhof Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; Zwijndrecht 1894, Papendrecht en Oud Alblas 1886, Posth. in herb. pr.; Oosterland 1887, L. in herb. pr.).

Bovendien: tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Boekelo, Brinkhuis, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Diepenheim, – tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 285); – Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); – Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572).

Voorts vermeld bij Pelletier.

Als *Galium Mollugo*, zonder aanduiding der ondersoort worden bovendien nog de volgende groeiplaatsen opgegeven:

Coevorden, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249) (beide vormen werden door hen in 1859 gevonden); – tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren; tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Delden en Twikkelerbosch, Un.

1870 (Arch. 2. I. p. 199); — Bergen 1871, Abel. en S. (Arch. 2. I. p. 272); Schoorl, Velsen, Vogelenzang, — Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 386); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Gronsveld, Amby, Valkenberg, Un. 1861; Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

664. G. silvaticum *L.* In bosschen. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Beek 1832, Hoffm.; de Haan; 1839, Lac.; 1840, Kraamw.; B.; 1857, O.; 1866, v. H.; 1868, O.; tusschen Beek en Ubbergen 1833, herb. v. d. B.; 1840, Buse; tusschen Beek en den Oliemolen achter Ubbergen 1841, v. d. T.; Duivelsberg bij Beek, K.; (Wielderen 1865, v. H.); Groesbeek 1866, v. H.; G. Deijn.; Groesbeek, Berg en Dal, Beek en Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; Philosophendal bij Berg en Dal 1897, G. en V.; Berg en Dal 1870, Groll; Spoel bij Culemborg, D. S.; — Plasmolen, Th. Abel.; Un. 1853; 1897, G. en V.; Un. 1898; St. Jansberg bij den Plasmolen 1864, v. H.; 1878, Groll.

665. G. harcynicum *Weig.* (*G. saxatile* K. et Fl. B. S. p. 110.) Op heide- en duingronden. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Oranjewoud, Bruinsma; — Oosterwolde 1828, Nieuw Stadskanaal 1827 en Klooster ter Apel 1837, v. H.; — Paterwolde, v. H.; Eelde 1865, Assen 1863 en Hoogeveen 1865, H. d. V.; Meppel, v. Heijn.; Hoogeveen, Valthe, Emmen, Odoorn, 1859, Lac. en S.; — Zwolle, Thorbecke; Oldeveen ambt Hardonberg 1893, en Eesveen 1893, L.; Delden, Un. 1870; — Nijkerk en Hoevelaken, en Harderwijk 1864, R. B.; Putten, Un. 1860; Hoenderloo, Un. 1890; Uddelermeer, Un. 1849; Apoldoorn 1852, K. A.; Rheede, v. H.; Thomson; Wolfheeze, Un. 1847; Nijmegen, B.; Beek 1868, O.; Hatert, Th. Abel.; Watermeerwijk, N. en Th. Abel.; 1853, O.; heide bij Groesbeek, Forsten; de Haan;

tusschen Ede en Wageningen 1877, K.; Renkum 1850, S.; bosschen van Beekhuizen bij den Keijenberg, v. H.; Keijenberg bij Wageningen 1833, Wtt.; Veenendaal 1898, V.; Leersum, Hoffm.; Leersumerberg 1832, Hoffm.; Grebbe, Fockema; Darthuizerberg, Wenck; Maarn 1865, Knüttel; Beerschoten bij de Bilt, v. d. T.; de Bilt 1839, Lac.; Amersfoort, R. B.; bosch bij 't huis ter Heide 1859, v. H.; — wallen van Naarden, Exc. 1896; Hilversum 1898, V.; — Hillegom 1836, v. d. B.; Wassenaar 1835, Dz.; eiland Rozenburg 1895, V.; — Zuiddorpe 1854, A. W.; Eede 1861, A. W.; — Roosendaal, Un. 1860; Liesbosch, Exc. 1897; Mastbosch bij Ginneken, Un. 1852; Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; Liesel 1873, H. d. V.; — Meerssen 1870, Groll; Epen, Un. 1861; Houthemmerberg 1885, K. en G.

(Oldeboorn 1869, v. Tuinen; — tusschen Scharmer en Slochteren 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Jipsinghuizen, Un. 1899, veen bij Winschoten 1886, Schipper in herb. pr.; Eelderwolde, Paterswolde, Eelde, Peize, Haren, Onnen, de Punt en Zuidlaren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Staphorst 1898, L. in herb. pr.; — Apeldoorn 1880, L. in herb. pr.; Jachthuis bij Zutphen 1852, K. A. in herb. pr.; Middachter bosschen de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.; Renkum 1897 en Meent Bennekom, V. Suringar in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Trompenberg 1898, Koning in herb. pr.; Amsterdam, spoorbaan door de bloemisterij van Groenewegen 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; — Alkmaarderhout 1870 — en muren 's Hertogenbosch 1871, Costerus in herb. pr.; — Bulteveen Venlo 1897, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Sleen, Rozewinkel, Weerdinge, Coevorden 1859, Lac. en S. (Arch. I. V. p. 249); — Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p.

195); Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Hulshorst, 's Heerenlo, Ermelo, R. B. (Arch. I. V*. p. 424); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 122), later als twijfelachtig opgegeven A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Plasmolen, Abel; Bergen, Lac.; Kerkrade, Valkenberg 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 14).

666. **G. silvestre** *Poll.* In droge bosschen en op dorre heuvels. ♃. *Mei—Aug.*

α. **hirtum** *M. et K.*

In Herb.: St. Pietersberg 1870, Groll; 1894, de Haas; Cadier 1882, Lac.; Geulhem, Valkenberg, Gulpen, Slenaken, Bemelen enz. 1873, Lac.; Oud Valkenburg 1866, H. d. V.; Trichtergrub bij Valkenberg 1889 en Geleenderbosch 1900, V.; Gulpen, Un. 1861; Wylre 1866, H. d. V.

β. **glabrum** *Schrad.*

In Herb.: Meerssen 1864, H. d. V.; Kruisberg bij Gulpen en bij Trap 1871, Lac. (als *G. erectum*).

Ordo Valerianaceae *D.C.*

Valeriana *Tourn.*

667. **V. officinalis** *L.* Aan slootkanten, op moerassige plaatsen, in vochtige bosschen enz. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Tusschen Leeuwarden en Marssum 1862, J. M. de Boer; — Groningen en Haren, v. H.; Reitdijk bij Groningen, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; Deventer 1876, K.; Worp bij Deventer 1839, Halb.; * Nieuwe werk bij Zwolle

---

* Bevonden zich als V. sambucifolia Mikan als afzonderlijke soort. Ik heb mij langen tijd bezig gehouden met het opsporen dezer

1895, Carmigg.; — Harderwijk 1864, R. B.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; — * de Grebbe, Fockema, Liniedijk Amersfoort, Garj.; Amersfoort, R. B.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; Rhoodenstein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — * Naarden 1864, O.; Uithoorn 1870, Boerl.; Oud Diemen 1877, O.; jaagpad, Sloterweg 1838, Fl. Amst.; 1842, A. N. Teengs (P. N. S); Muiderberg 1870, Hoek; Haarlem, Kerb.; 1884, Groll; — Leiden 1830, Forsten; 1833, Mb.; Dz.;

---

soort, thans als V. excelsa Poir. bekend. Gaat men de beschrijvingen na, dan wordt het er niet duidelijker op. Höck in Koch's Synopsis onderscheidt de beide soorten in hoofdzaak aldus: V. officinalis: „meist mit kurzen, unterirdischen ausläufern .... Blätter 6—11 jochig mit kleinerem Endblättchen" en V. excelsa: „Grundachse mit langen, oberirdischen ausläufern; Blätter 3—5 jochig, Endblättchen am grössten." Bij Ascherson Fl. der Prov. Brand. II Aufl. vindt men omtrent V. excelsa: „Grundachse längere, unterirdische Ausläufer treibend." Bij Garcke zijn ze weer bovenaardsch, terwijl ook hier V. officinalis heeft: „Wurzelstock mit kurzen unterirdischen Ausläufern oder ohne Ausläufer." Hetzelfde trouwens vindt men bij de overige Duitsche en Oostenrijksche auteurs terug. In Frankrijk schijnt de plant niet voor te komen, althans noch Grenier en Godron noch meer recente schrijvers noemen deze soort. In Engeland beschrijft ook Babington haar en waar hij bij V. officinalis van geen wortelstok spreekt, zegt hij bij V. sambucifolia: „root with long stoles usually not buried." In Joh. Lange's Haandbog heeft V. officinalis weer wortelstokken met of zonder onderaardsche, kortere uitloopers, terwijl V. sambucifolia afgeschilderd wordt als te hebben wortelstokken met boven- of onderaardsche, lange uitloopers. In het getal der bladjukken stemmen alle schrijvers overeen. Uit alles blijkt dat een van de kenmerkende verschilpunten, het al of niet onder den grond zijn der uitloopers, vervalt; alleen blijkt dat V. excelsa lange uitloopers heeft en bij V. officinalis, indien aanwezig, die uitloopers kort zijn. Wat aangaat het getal der bladjukken, schijnt mij dit niet zulk een gewichtig kenmerk om daarop een soortsverschil te bouwen. Het schijnt mij toe dat jonge, of slecht gevoede exemplaren over 't geheel kleinere bladen met minder jukken hebben dan oudere, krachtigere planten. Voor mij zijn derhalve twee dingen mogelijk, òf V. excelsa bestaat niet als soort, en hiermede wijk ik dan af van de meeste auteurs, òf wij hebben deze plant niet onder onze indigenen. Volgens Beeky in Journ. of Bot. XXVI. p. 340 is V. sambucifolia veel algemeener dan V. Mikanii, zooals aldaar de Kochsche V. officinalis heet.

1834, Wtt. (met kiemplanten); Perin; B. W.; 1842, O.; Fockema; Warmond, Perin; Wassenaar en Scheveningen, Un. 1851; Clingendaal, V. Z.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Schollevaarseiland 1864, Coll. Nat.; * Oude Plantage Rotterdam, v. A.; Rhoon 1871, Schepman; Dordrecht 1836, Lac.; 1879, Boerl.; 1882, V.; * 1882, C. v. d. Broek; Crabbehof onder Dubbeldam 1847, M. J. Cop; — Zuid-Beveland 1838 en 1839, v. d. B.; * Oost-Kapelle 1894, * Sas van Gent 1855, en Aardenburg 1861, A. W.; — Burgst bij Breda, Un. 1852 (ook als *); * Bavelsche loop Ginneken, Un. 1852; Vucht, v. A; v. Hov.; Nuenen, v. Hov.; — Gronsveld en Valkenberg, Un. 1861.

β. **angustifolia** *Tausch* = **minor** *Koch.* Zuid-Beveland 1841, v. d. B.; Bavelsche loop Ginneken, Un. 1852.

(Oranjewoud 1872, Costerus in herb. pr.; tusschen Joure en Akkrum 1869, J. Krot in herb. v. Tuinen; Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; Oudetrijne, K. de Boer; — Onland, Paterwolde, Eelde, Peize, Oosterbroek, Haren, Onnen, de Punt en Zuidlaren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Drentsche punt 1853, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1881, L. in herb. pr.; — Plantage Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; Vreeswijk, Valburg, Slijk Ewijk, C. A. Backer; * Laag Soeren,

---

Doch reeds Schlechtendal heeft beide soorten aan een uitvoerig onderzoek onderworpen (Cfr. Bot. Zeit. 1847 p. 625), waarin hij er op wijst hoe de stolonen vaak afbreken en de plant dan schijnbaar geen uitloopers heeft. Het herbarium-materiaal is echter meestal niet in zulk een toestand, dat deze verschillen hiervan met juistheid kunnen uitgemaakt worden. Ik wil het dus in het midden laten of wij V. sambucifolia met Höck als een varieteit van V. officinalis zullen beschouwen, dan wel beide planten als afzonderlijke soorten moeten beschouwen. Bij het samenstellen eener Flora van ons land moet de soort V. officinalis een punt van critisch onderzoek uitmaken.

H. Heukels in herb. pr.; Apeldoorn 1884 en * 1888, K. A. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; — *Ezelsdijk bij Utrecht, Zeist en elders, W. C. v. Embden; *Wijk bij Duurstede, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; tusschen Jutphaas en Houten 1871, Costerus in herb. pr.; — Meent bij 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; Sphagnetum Diemen 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; duinen Zandpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Leiden 1891, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Boskoop, Vlaardingen, langs Rotte, IJsel en Maas bij Rotterdam, in herb. v. d. Voo; Rotterdam, F. D. J. Risch; *H. v. d. Linden; Naaldwijk, J. F. Wichard in herb. Heukels; — Oranjezon 1898, Ogt. in herb. pr.; St. Laurens 1874, L. in herb. pr.; — Venlo 1895 Rieter in herb. pr.; *St. Pietersberg 1893, V. Suringar in herb. pr.

Bovendien: Wolvega, tusschen Knijpe en Heerenveen 1881, (Arch. 2. III. p. 422); — Zwinderen, Coevorden, Gramsbergen, Sleen, Odoorn, Weerdinge, Rozewinkel 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Oldemarkt, Giethoorn, Eeze, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Almelo, Albergen en 't Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Borne, Weusthag, Haaksbergen, Buurserbeek, de Lutte, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, Diepenheim—Zutphen, Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Aaltensche beek bij Lichtenvoorde, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); — Haarlemmermeer, Hartm. (Arch. 1. III. p. 487); — Voorschoten, S. (Arch. 2. I. p. 319); Haagsche bosch, de W. Hamer

(Arch. 2. II. p. 121); Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 387); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 122); Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); kanaal ter Neuzen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 285); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Amby, Meerssen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, Gulpen, Wylre—Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316).

Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

668. V. dioica *L.* Op vochtige plaatsen op grazige gronden, in duinpannen enz. ♃. *April – Juni.*

In Herb.: De Hoorn op Texel 1869, Holk.; — Hardegarijp 1850, S.; 1864, J. M. de Boer; Zwartewegseind 1850, S.; — Groningen 1856, v. H.; Oosterbroek, Strat.; Haren 1844, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, T.; R. B.; 1869, Hoek; Almeloosche jaagpad bij Zwolle 1873, v. Tuinen; Deventer, Romb. (als *V. Phu*); 1876, K.; Brinkgreve 1847, T.; Almelo 1891, L.; Markelo 1898, G. en V.; Denekamp en Losser 1896, L.; — 's Heerenloo bij Harderwijk 1864, en tusschen Hoevelaken en Nijkerk 1861, R. B.; Ederveen 1894, V.; Apeldoorn 1873, K. A.; Ruurlo aan de molenbeek bij de Visch 1887, Ensink; Beekbergerwoud 1869, S.; Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Nijmegen, Abel. en Pas; Ubbergen, N. en Th. Abel.; — Hamersveld 1892, Garj.; tusschen de Grebbe en Rhenen, Th. Abel.; Maarsbergen, v. H.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); Utrecht, v. H.; Kraamw.; Waverveen, Houten en Harmelen, Abcoude, Baambrugge, Vinkeveen, E. B. Asscher; Achttienhoven, C. Rijns; 1863, Coll. Nat.; 1871, O.; Loenersloot, v. d. T.; — Amstelveensche weg, Jaagpad, Sloterweg, Fl. Amst.; Schinkel 1857, Knüttel; aldaar achter

't huis de Vraag, M. D.; Sloten 1846, en Amstelveen 1838, Romb.; Haarlem 1866, O.; Leijduin bij Heemstede 1900, C. A. Backer; Zegveld bij Vogelenzang 1887, V.; Vogelenzang 1864, H. d. V.; Rozenwater 1870, Groll.; Groot Bentveld 1836, Buse; Middenduin Overveen 1897, V,; – Noordwijk 1898, v. Vloten; Langeveld 1848, O.; Hillegommerbeek, Exc. 1883; tusschen Sassenheim en Lisse, Exc. 1883; Lisse 1851, S.; Leiden 1830, Forsten; Leiderdorp, Kerb.; tusschen Nieuwkoop en Zwammerdam 1901, Jongm.; tusschen Wassenaar en Katwijk, v. d. B.; 1845, Perin; Exc. 1897; Katwijk 1835, Mb.; Wassenaar, Pierot; Perin; 1836, Lac.; Dz.; 1841, B. W.; Groot Berkheij 1898, V.; Waalsdorp, G. Barger; R. B.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; Nootdorp, (v. S. V. ?); Schollevaarseiland 1864, Coll. Nat.; Rockanje, Un. 1887; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; rivierdijk aldaar 1880, Boerl.; – Breda, v. Rees; tusschen Haag en Waterpoort aldaar, v. A.; – Plasmolen, N. en Th. Abel.; 1897, G. en V.

(Tusschen Scharmer en Slochteren 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; – Onland, Harendermolen, Peize, Onnen, – Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; – Zwolle 1901, L. in herb. pr.; – Gendringen, Mej. M. S. Rust; Huinen, C. A. Backer in herb. Heukels; – Maarsbergen 1887, Struyk. in herb. pr.; Eemnes binnen 1872, Costerus in herb. pr.; Vleuten, W. C. v. Embden in herb. Heukels; – Naardermeer 1899, Koning in herb. pr.; Sphagnetum Diemen 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; jaagpad Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Overveen en Haarlem, C. A. Backer; – tusschen Delftshaven en Schiedam, F. D. J. Risch; Rhoon, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; griend bij het station Sliedrecht 1895, Posth.; – Grave 1888, J. Jorna in herb. de Haas;

Oosterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Almkerk, Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Tegelen 1897 en Bulteveen bij Venlo 1899, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Zwaagwesteinde, S. (Arch. 1. V. p. 40); veen bij Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen Oude Wetering en straatweg Raalte, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); veen tusschen Markelo en Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); — Esschenburg, Hulshorst, R. B. (Arch. 1. V*. p. 424); huis Ubbergen, Neerbossche broek, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 285); — Velsen, Castricum, Marienbosch, Leyduin, — Oranjepolder bij Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 387); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Plasmolen, Abel.; Lac. (Arch. 2. V. p. 14).

Voorts vermeld bij Pelletier en Knijf.

Valerianella *Tourn.*

669. V. olitoria *Poll.* (*Fedia olitoria* Gm. et Fl. B. S. p. 34). In bouwlanden en moeshoven, aan dijken en wegen, ook gekweekt. ⊙. *April—Mei.*

a. **leiocarpa** *Krok.* (waartoe de gekweekte veldsla als forma *oleracea* Schl.).

In herb.: Galgenzak bij Leeuwarden 1860, J. M. de Boer; Franeker, Sprée; — Groningen, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, R. B.; Zalk 1851, T.; tusschen Kampen en Elburg 1869, Hoek; Deventer 1877, K.; Spinnenwiel bij Deventer 1840, Halb.; Olst 1896, L.; — Harderwijk 1865, R. B.; Putten 1876, Oene bij Epe 1876 en Apeldoorn 1873, K. A.; Zutphen 1834, D. A. Sloet; Voorst 1879, L.; Arnhem 1880, Groll; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Hatertsche broek bij Nijmegen, Th. Abel.; 1878, Groll; Ubbergen, Thomson; Tiel, Post; Renkum, Buse; Spoel

bij Culemborg 1844, Wenck; — langs de Eem bij Amersfoort, Garj.; Doorn 1869, O.; Utrecht, v. H.; 1835, D. S.; C. A. Bergsma; 1851, A. W. Hartm.; 1880, de Liefde; Vossegat bij Utrecht, v. d. T.; de Bilt 1830, v. H.; ruine huis ter Haer 1859, Coll. Nat.; — Uithoorn, Boerl.; Amstel bij Wilna 1842, B. de Haan (P. N. S.); Sloten 1840, Romb.; jaagpad Sloterweg, Amstelveensche weg, M. D.; Enkhuizen 1895, Sanders; Breesaap 1843, Buse; Kerb. (als *carinata*); Kleverlaan bij Overveen, Kerb. en Mb.; Overveen 1840, Romb.; Bloemendaal 1889, V.; Meerenberg 1860, S.; Spaarndammerweg 1894, V.; Haarlem 1870, Groll; — tusschen Hillegommerbeek en Noordwijk 1886, Boerl.; Hillegom, Exc. 1887; Piet Gijzenbrug, Perin; Fockema; Noordwijk 1889 en Noordwijkerhout 1894, V.; Leiden 1830, Forsten; Kerb.; 1835, Mb.; S. S.; B. W.; Dz.; 1843 en 1846, O.; 1859, 1860, S.; 1872, Boerl.; Hazerswoude, Pierot; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Scheveningsche boschjes 1895, Ogt.; langs de Kaai bij 's Hage 1829, V. Z. (door v. H. gedetermineerd als *carinata*); Scheveningen 1841, B. W.; Schipluiden 1875, L.; Zwijndrecht 1836, Lac.; 1879, Posth.; Groote Lindt 1879, Posth.; 1882, V.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Willemsdorp 1880, Boerl.; de Waal bij Gorkum, G. B.; — Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; Kapelle aldaar 1894, Ogt.; Hoek, Neuzen 1864, A. W.; — Haagpoort en Loopschans Breda, v. A.; wallen 's Hertogenbosch en fort Isabel aldaar, v. Hov.; — Beek en Meerssen 1872, Lac.; Gronsveld 1894, V.; Wylre 1866, H. d. V.; tusschen Simpelveld en Overeijs 1899, G. en V.

(Zwolle 1872, v. Tuinen in herb. pr.; 1884, Mastenbroek 1901, Heino 1888, L. in herb. pr.; — Terwolde 1897, Ogt. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M.

S. Rust in herb. Heukels; tuin Culemborg 1843, Alpherts in herb. pr.; C. A. Backer in herb. Heukels; — Keverdijk 1900, Koning in herb. pr.; jaagpad Amsterdam, A. C. J. v. Goor; Sloterdijk 1882, Heinsius in herb. pr.; — Hillegommerbeek 1893, V. Suringar in herb. pr.; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Protestantsch kerkhof aldaar 1894, V. Suringar in herb. pr.; Wassenaar 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Moordrecht, Delfshaven, Zevenhuizen in herb. v. d. Voo; Delft 1876, L. in herb. pr.; Terheide, Naaldwijk, J. T. Wichard; Rotterdam, H. v. d. Linden; — Veere, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Domburg 1897, Ogt. in herb. pr.; dijk Arnemuiden 1876, Schipper in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Nijbroek en Twello, K. A. (Arch. 2. III. p. 188); — Castricum, Vogelenzang — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 387); — Walcheren, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 122); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Sittard, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 316); Gulpen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 14).

Voorts bij Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: De var. β. lasiocarpa Rchb. schijnt bij ons niet voor te komen].

670. V. carinata *Lois.* (*Fedia carinata* Stev. et Fl. B. S. p. 750). Op bouwlanden, aan wegen. ⊙. *April —Mei.*

In Herb.: Nijkerk 1893, Garj.; — onder Abstede, op den weg naar Bunnik, en Rhoodenstein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — korenland Velsen 1837, Mb.; — Leiden, Dz.; Wassenaar, O.; duinen 's Gravenhage, G. B.; 1834, V. Z.; Scheveningen bij het

Ververschingskanaal, R. B.; Houtrust, Destrée; wilde hoef Loosduinen 1896, v. d. Lek; Zorgvliet G. B.; Noordpolderdijk Dordrecht 1879, Boerl.

(Villa Marocco Apeldoorn 1872, K. A. in herb. pr.; — Serooskerke (Walch.) 1877, L. in herb. pr.)

Bovendien: Overveen, v. E. (Arch. 2. I. p. 387).

[Aanm.: De enkele andere opgaven vindt men terug onder Valerianella olitoria. Evenzoo heb ik niet opgenomen de twijfelachtige plant door C. de Gavere bij Groningen gevonden (in herb. v. Tuinen) en de exemplaren in herb. Heukels: Schiedam, F. D. J. Risch en Rhoon, Vlaardingen —Maassluis, W. H. Wachter en P. Jansen, daar deze exemplaren nog veel te jong zijn].

671. V. rimosa *Bast.* (*V. Auricula* D.C. et Prodr. Ed. I. p. 111). Op bouwlanden. ⊙. *Juni—Aug.*

α. **leiocarpa** *Krok.*

In Herb.: Zalk 1844, R. B.; Zandberg bij Kampen 1848, T.; Kampen 1848, R. B.; 1855, T.; — Voorst 1877, en Enghuizen bij Hummelo 1882, K. A.; Zutphen 1838, Buse; Ensink; Leeuwenstein onder Brummen, Ensink; Terborg 1883, L.; Harderwijk 1866, en 1874, R. B.; Arnhem 1880, Groll; Heumensche molen, Un. 1853; Heumen 1856, v. d. B.; Marienboom, St. Anna en Hatert, Th. Abel. (als *dentata*); Hatertsche pad, Th. Abel.; Renkum 1838, Buse; — Grebbe, Fockema; Amersfoort, R. B.; — Zwijndrecht 1839, Lac.; — Eindhoven, Dz.; Boxmeer, Un. 1853; — tusschen Heumen en Mook, Un. 1853; Gulpen 1885, K. en G.

β. **dasycarpa** *Krok.* (= *β. lasiocarpa* Koch.).

In Herb.: Utrecht 1859, R. B.; Amelienweerdt 1863, Coll. Nat.; — Zuid-Beveland, v. d. B.

(Station Hattem 1899, K. A. in herb. pr.; Harderwijk, Stolz in herb. K. A.; Voorst 1879, L. in herb. pr.; Oene 1876, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: Bouwlanden onder Torsel, R. B. (Arch. 1. V*. p. 424); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W.

(Arch. 2. III. p. 122); — Gronsveld, Gulpen, Epen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 316).

672. V. Morisonii *D.C.* (*V. dentata* Poll. et Prodr. Ed. I. p. 111; *Fedia dentata* D.C. et Fl. B. S. p. 712 en 750). Op bouwlanden. ⊙. *Juni—Aug.*

α. **leiocarpa** *D.C.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — tusschen Meppel en Staphorst, v. Heijn.; Kampen 1848, 1855, R. B.; zandbergen bij Kampen 1848, T.; Katerveer bij Zwolle 1839, v. H.; — Harderwijk 1863, 1864 en 1879, R. B.; Voorst 1877, K.; Zutphen 1838, Buse; Nijmegen, B.; Uilenput 1864, v. H.; Buren, Hoffm.; — Amersfoort, R. B.; Darthuizen bij Doorn 1836, v. H.; de Bilt 1830, C. A. Bergsma; v. H.; 1837, Kerb.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1835, Wtt.; 1860, Hartsen; Wijk bij Duurstede 1828, v. H.; — Breesaap 1837, Buse; Kerb.; 1842, v. H.; Velsen 1837, Mb.; — Wassenaar 1844, O.; 's Gravenhage en 's Gravezande, V. Z.; zanderij bij de Braakwoning Naaldwijk, v. d. T.; Zwijndrecht, Lac.; tusschen boomen aan de Mijl bij Dordrecht 1882, V.; Vianen 1836, v. H.; — Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, en Zevenpolder bij Hoek 1853, A. W.; — Breda, v. Rees; St. Michiels Gestel, C. A. Bergsma; Eindhoven 1831, Wtt.; Dz.; — Sittard, Un. 1861; Zuid-Limburg 1885, K. en G.; Meerssen, Un. 1861; St. Pietersberg 1878, Groll; 1889, V.; Ravelsbosch 1864, H. d. V.; Oud Valkenberg 1900, V.; Beek en Gulpen 1872, Lac.; Gulpen, Un. 1861; Gronsveld 1881, Groll; tusschen Eijsden en Mheer 1894, V.; Eijsden 1894, V. en v. Vloten; Simpelveld 1866, H. d. V.; Vilt 1886, V.

β. **lasiocarpa** *Koch.*

In Herb.: Kampen 1851, T. (tusschen *leiocarpa*); — St. Teunismolen bij Nijmegen 1841,

v. d. T.; Renkum 1849, Buse; station Kesteren 1894, Garj.; — Amersfoort, Garj.; Darthuizen, v. H.; Meijenhagen achter de Bilt, v. d. T.; — Breesaap 1842, Buse; Velsen 1871, Groll; — Leiden 1835, Mb.; 's Gravezande, V. Z.; — Zuid-Beveland 1839 en 1843, en Driewegen 1840, v. d. B.; Kloosterzande 1845, B. W.; Hoek, A. W.; — Eindhoven 1831, Dz.; — Plasmolen, Un. 1853.

(*α*. Elst, A. H. Blaauw en Randwijk, Heteren, Heumen, C. A. Backer in herb. Heukels (als *V. Auricula*); Eede 1878, L. in herb. pr. en Groede 1877, Brakman in herb. L.

β. Ruurlo, L. en Ensink in herb. L.)

673. **V. eriocarpa** *Desv.* Op bouwland; Zuid-Europeesche plant, een enkele maal ingevoerd; verbouwd als Italiaansche veldsla. ⨀. *April—Mei.*

var. *β*. **leiocarpa** *Koch.*

(Apeldoorn 1877, K. A. in herb. pr.).

674. **V. coronata** *D.C.* Op bouwland. Plant uit de landen rond de Middellandsche Zee en van Istrië en Zuid-Rusland; elders als adventiefplant. ⨀. *Mei—Juli.*

In Herb.: Apeldoorn, op met Sumac-afval bemest klaverland 1877, K. A.; — 's Hertogenbosch, Heinsius.

[Aanm.: De Apeldoornsche plant werd in Arch. 2. III. p. 212 opgegeven als Valerianella eriocarpa Desv.; het blijkt (Arch. 3. I. p. 311) dat onder de werkelijke V. eriocarpa 1. ex. van V. coronata zich bevond].

Ordo Dipsaceae *D.C.*

Dipsacus *Tourn.*

675. **D. silvester** *Mill.* Op kleibodem, langs dijken, slootkanten en wegen. ⨀. *Juli—Sept.*

In Herb.: Kampen, T.; 1847, R. B.; Zalk 1869, Hoek; Zwolle, Thorbecke; Terwolde 1876, K.; —

Harderwijk 1863, R. B.; Nijbroek 1874, K. A.; Zutphen 1840, Buse; Doesburg 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); de Ooi, Bemmel, Beuningen, N. en Th. Abel.; Biesheuvel bij Andel 1888, V.; Hardenbroek bij Kothen, v. d. T.; Wageningen 1863, H. d. V.; — Beusichem, C. A. Bergsma; Houtensche weg bij de Lunetten 1834, D. S.; tusschen Zeist en Bunnik, Kraep.; Utrecht Vossegat 1835, Kraamw.; 1835, Wtt.; D. S.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; — Naarden 1864, O.; Oud Valkeveen, Un. 1901; Weesperzijde Amsterdam, Fl. Amst.; — Leiden 1832, S. S.; 's Gravezande, Destrée; Fijenoord, S. S.; Oost-Voorne, Un. 1887; Rotterdam 1852, O.; Dubbeldam 1836, Lac.; 1884, V.; — Zierikzee 1873, Schuringa; Maartensdijk 1883, J. Dorst; Zijpe, Un. 1894; Zuid-Beveland, Dz.; 1845, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1881, Buijsman; Middelburg 1842, B. W.; Domburg, Forsten; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Empelsche dijk — en Maastricht, v. Hov.; Gulpen, Ploem.

(Tusschen Deventer en Gorssel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Heelsum 1886, Heinsius in herb. pr.; Opheusden 1873, v. Tuinen in herb. pr.; Kerkwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; Andel 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; langs den Prijsschen weg Culemborg, de Haas in herb. pr.; — batterij Utrecht 1845, Alpherts in herb. pr.; — IJselmonde, in herb. v. d. Voo; — St. Maartensdijk Tholen 1884, Posth. in herb. pr.; Biggekerke 1873, en St. Annaland 1883, L. in herb. pr.; — St. Pietersberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Wijhe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); — Zeddam, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Lent, Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 286); — Bruinisse, Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 47 en 50); al de Zeeuwsche eilanden behalve

St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — St. Pietersberg, Gronsveld, Valkenberg, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Door den Heer C. A. G. Beinz werd nog een var. *β*. glaucus onderscheiden: „tusschen eenige struiken van Doornspijk naar zee gaand" 1890, leg. Beinz].

676. D. fullonum *L.* Zuid-Europeesche plant, hier en daar als kaardebol gekweekt en een enkele maal verwilderd. Volgens sommigen zou deze soort een cultuurvorm zijn van de voorgaande soort of van *D. ferox* Lois. ☉. *Juli—Aug.*

In Herb.: Spoorweg bij Kerkrade 1885, K.; Beek 1901, Rovers en V.

Bovendien: verbouwd Beek, Meers (Arch. 2. V. p. 15).

677. D. pilosus *L.* Op vochtige beschaduwde plaatsen. ☉. *Juli—Aug.*

In Herb.: tusschen Nijmegen en Elst 1833, en Nijmegen 1834, Wtt.; — Zeist, Petif; Schalkwijk 1834, Wtt.; — Valkenberg, Un. 1861; Un. 1883; 1887, V.; Epen 1872, Lac.; Schaesberg 1900, Rieter; 1900, Rovers.

Voorts vermeld door Pelletier en door de Gorter voor Arnhem, Naarden en Utrecht.

Knautia *Coulter.*

678. K. arvensis *Coulter.* (*Scabiosa arvensis* L. et Fl. B. S. p. 130). Op zandige bouwlanden, langs dijken en wegen, en op dorre weiden. ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: Haren 1838, v. H.; 1856, Strat.; C. de Gavere; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1846, R. B.; Zandberg bij Kampen 1850, T.; Zwolle,

*Dassen 1887 en 1900, L. (bloemen paars en purper); Deventer 1847, T.; 1876, K.; — Harderwijk 1865, R. B.; tusschen Harderwijk en Nijkerk 1835, D.S.; Elspeet 1872, K. A.; boerderij 't Woud te Beekbergen 1875, K. A.; Miste bij Breevoort, Un. 1897; Nijmegen, Thomson; Ooische waard 1850, vestingwerken te Nijmegen en Oosterhoutsche bosch *1845, Th. Abel.; Griend te Weurt, N. en Th. Abel.; — Amersfoort, R. B.; Garj.; Rinkhoven bij Amersfoort, C. A. Bergsma; Leusden 1895, Garj.; Driebergen 1869, Hoek; tusschen Doorn en Neerlangbroek, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Schoorl 1883, en Oudkarspel 1882, B. Jelgersma; Heilo, Un. 1891; Zomerzorg 1836, Buse; Bloemendaal 1838, Romb.; 1845, O.; 1847, B. W.; 1875, Groll; *tusschen Bloemendaal en Overveen, v. d. T.; Overveen 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); 1843, O.; *Kerb.; Haarlem 1848, v. H.; — Hillegom 1853, S.; Noordwijkerhout, Hinxt; Noordwijk, v. H.; 1835, Lac.; B. W.; 1870, O.; tusschen Noordwijk en Katwijk 1894, V. (hen and chickens); Katwijk, v. d. B.; 1835, Mb.; *Mb.; Leiden, Dz.; Pierot; Forsten; Wassenaar, Destrée; Waalsdorp 1832, S. S.; 's Gravenhage, v. H.; G. B.; Loosduinen en Hoek van Holland, Destrée; Rockanje 1835, v. Rees; Schollevaarseiland 1864, F. W. Krecke; — Reigorsweide Duiveland, Un. 1894; Schouwen 1844, v. d. B.; Noordgauwe 1844, v. d. B.; 1887, L.; tusschen Brouwershaven en Dreijschor 1845, en Walcheren onder Koudekerke, v. d. B.; Koudekerksche zandweg 1836, v. d. Feen; Hoek 1863, A. W.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; Breda, v. A.; 1882, V.; Ulvenhout 1883, V.; Heerenwaarden, v. Hov.; — Roermond 1900, G. en Jongm.; Maastricht, v. Hov.; St. Pietersberg

* fl. albis; deze afwijking schijnt door Heuff als soort beschreven onder den naam Kn. carpatica (Scabiosa arvensis β. flore albo Wheubg.).

1864, H. d. V.; Stibbe 1889, V.; Rotspark Valkenberg 1901, V.

β. **integrifolia** *W.* et *Grab.*

In Herb.: Overveen, Mb.

(*α.* Wansbergen bij Zutphen, Un. 1897, Schipper in herbr. pr.; Redichemsche waarden bij Culemborg, de Haas in herb. pr.; tusschen Veenendaal en Lunteren 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Amersfoort 1846, Alpherts in herb. pr.; — Witte brug bij Jan Tabak onder Naarden 1899, Koning in herb. pr.; 's Graveland 1892, V. Suringar in herb. pr.; duinen Santpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; 1882, Heinsius in herb. pr.; 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Vogelenzang 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Piet Gijzenbrug 1886, Struyk. in herb. pr.; Ter heide en Monster, J. F. Wichard in herb. Heukels; Staalduinen, H. J. Betz in herb. v. Tuinen; — duinen Haamstede, Un. 1894, Ogt. in herb. pr.; Koudekerke 1876, L. in herb. pr.; — Venlo, Un. 1893, Ogt. in herb. pr.; Houthem 1892, Posth. in herb. pr.

β. Noordgouwe 1887, L. in herb. pr.; — Valkenberg 1881, Costerus in herb. pr.; Geleenderberg bij Oud Valkenberg 1900 en langs de Maas bij Venlo 1900, Rieter in herb. pr.

γ. **glandulifera** *Koch.* Elspeet 1872, K. A. in herb. pr.; form. met alle bladen vindeelig ingesneden: Zwolle 1887, L. in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 387); — Wijhe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); de Poppe langs den Dinkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); — Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Doornspijk, Elburg, R. B. (Arch. 1. V. p. 299); — Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Bergen, Schoorl, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Egmond, Wimme-

num, Heilo, v. E. (Arch. 2. I. p. 387); Beverwijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 71); – Scheveningen, de W. Hamer (Arch. 2. II. p. 121); – Bergen op Zoom langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 525); – Blerik, Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gronsveld, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; Beek–Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Succisa *Vaill.*

679. S. pratensis *Moench.* In bosschen, vochtige weiden en in de venen. ♃. *Aug.–Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Burg op Texel 1860, Lac.; tusschen den Burg en de Westen aldaar 1868, Holk.; – Oranjewoud 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Joure 1873, J. M. de Boer; Gaasterland 1865, H. d. V.; – Groningen, v. H.; Harendermolen * 1841, v. H.; 1856, Strat.; Haren, v. H.; – Assen 1832, Forsten; Valthe, Weerdinge, Assen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Kamperveen 1848 en 1854, R. B.; T.; Vilsteren bij Zwolle 1865, H. d. V.; Brinkgreve 1845 en 1846, T.; 't Joppe bij Deventer, Un. 1850 (*fl. carneis*); Deventer 1876, K.; Bathmen, Un. 1850; Wijhe 1901, L.; tusschen Hengelo en Enschede 1872, Hoek; * tusschen Hengelo en Delden, * Haaksbergen, Un. 1895; Lattrop in Overijsel, Miq.; – Twello, P. v. Delden; Hulshorst bij Harderwijk 1852, en Barneveld 1862, R. B.; Apeldoorn, * K. A.; 1863, H. d. V.; 1882, C. v. d. Broek; Beekbergen 1869, S.; Vorden 1878 en 1885, en * 1882, Groll; Zutphen 1834, Wtt.; Lochem 1875, O.; Wildenborch, Staring; Borculo 1894, V.; Nijme-

* fl. albis.

gen, Abel. en Pas; Beek 1874, O.; vestingwerken om Nijmegen, Malden, Meerwijk en Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen, N. en Th. Abel.; Groesbeek 1868, v. H.; Hees, Dz. (misschien Heeze?); Ederveen 1894, V.; — Amersfoort 1861, R. B.; Eemdijk aldaar 1892, Garj.; Driebergen, W. K.; Maarsbergen 1869, O.; Veenendaal 1899, Jongm.; Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Rijzenburgerbosch 1847, v. d. B.; Zeist, O.; Beverweerd 1832, Wtt.; Tienhoven 1870, Groll; Baambrugge en Vinkeveen, v. d. T.; 1837, D. S.; — tusschen Hilversum en Laren, v. d. T.; Castricum 1875, Groll; Breesaap 1835, Mb.; Kerb.; 1836, Buse; Velsen 1835, Mb.; — Lisse 1853, S.; Katwijk 1836, Lac.; tusschen Katwijk en Wassenaar 1832, S. S.; Wassenaar, Perin; O.; Waalsdorp, V. Z.; 1864, H. d. V.; G. Barger; Scheveningen, B. W.; — Koudekerke en Steenhove op Walcheren 1836, G. B. C. v. d. Feen; — Bergen op Zoom, Un. 1860; tusschen Haag en Waterpoort Breda, v. A.; Breda 1881, V.; 'sGravemoer, Thomson; Vuchtsche heide, v. Hov.; Strijp 1880, Posth.; Valkenswaard 1827, Dz.; — Maastricht en St. Pietersberg, v. Hov.

β. **pinnatifida** *Hsm.* Haren 1828, v. H.

(Natte vlak achter Hoorn op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Oldeboorn 1863, Holk., tusschen Oldeboorn en Beetsterzwaag 1868 en *veendijk Oldeboorn 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Oudetrijne, K. de Boer in herb. Heukels; — Winschoten 1896, Schipper in herb. pr.; — Onnen, Harendermolen, Zuidlaren, — Onland, Paterwolde, Peize en Oosterbroek, R. de Boer en H. Kooi; — *Losser 1895, L. in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Beekbergen 1893, Ogt. in herb. pr.; Bennekomsche meent 1892, V. Suringar in herb. pr.; Wageningen 1886, Heinsius in herb. pr.; — Amersfoort 1846, Alpherts in herb. pr.; villa Schothorst onder Hoogland 1871, Costerus

in herb. pr.; — meent te Bussum 1899, Koning in herb. pr.; — Gouda 1885, Posth. in herb. pr.; Boskoop in herb. v. d. Voo; Wassenaar 1885, Struyk. in herb. pr.; — Wouw 1874, S. Lako in herb. L.; Ginneken 1884, Posth. in herb. pr.; Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Chaam, Mevr. Snellen in herb. Heukels; fort Isabel bij 's Hertogenbosch 1871, Costerus in herb. pr.; — algemeen Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Coevorden, Emmen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); — Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Hasselo, Weusthag, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, *tusschen Hengelo en Delden, *de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, — tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Kannenburg, Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Loosdrecht, Naardermeer 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 71); Bergen, Egmond, Zandvoort, Rozenwater, Vogelenzang, — Noordwijkerhout, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 387); — West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Blerik, Velden, Arcen, Wansum, *Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); St. Jans Geleen, Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 14); Valkenberg, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 316).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius en Bruman.

Scabiosa *Tourn.*

680. **S. Columbaria** *L.* Op droge, zonnige grasgronden. ♃. *Juli–Sept.*

In Herb.: Zalkerbosch 1870, Hoek; Zalk 1841 en 1846, R. B.; 1850, T.; 1866, R. B.; Kampen 1849 en 1854, R. B.; Zwolle 1839, v. H.; Dassen; Kranenburg bij Zwolle, Thorbecke; Katerveer aldaar, Un. 1888; Olst bij Deventer 1842, J. L. Tilanus (P. N. S); 1901, L.; Brinkgreve 1846, T.; station Deventer 1878, K.; Generaalsbosch aldaar 1840, Halb.; – Gorssel, Exc. 1897; Voorst 1838, Buse; de Biele bij Voorst 1833, en Zutphen 1834, Wtt.; wallen aldaar 1883, C. v. d. Broek; tusschen Voorst en Apeldoorn 1838 en Apeldoorn 1838, Buse; Huissen aan den Rijn 1876, Lac.; Nijmegen, B.; Holst; 1832, Hoffm.; 1874, Groll; Hunerberg Nijmegen, Thomson; wallen aldaar 1864, v. H.; O.; vestingwerken, weg naar Marienboom en Groesbeek en in 't Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen, N. en Th. Abel.; Oosterhout (Betuwe) 1879, K. A.; Zand te Culemborg 1850, (P. A. Richard?); Spoel aldaar, v. d. T.; tusschen Culemborg en Everdingen 1835, D. S.; – Amersfoort, C. A. Bergsma; Utrecht, Mb.; – Thomaswaard bij Werkendam 1837, Lac.; – Maastricht, v. H.; 1870, Groll; St. Pietersberg, Un. 1861; Houthemmerberg 1864, H. d. V.; Valkenberg 1900, Rieter; Gulpen 1872, Lac.; 1885, G. en K.

(Zwolle 1892, L. in herb. pr.; Agnietenberg aldaar 1872, Posth. in herb. pr.; Platvoet bij Diepenveen 1879, K. A. in herb. pr.; – Bronsbergen bij Zutphen, Un. 1897, Ogt. in herb. pr.; Goilberdingerzand 1846, Alpherts in herb. pr.; – Wylre en St. Pietersberg, Un. 1883, L. in herb. pr.).

Bovendien: Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); – duinen bij 's Gravenhage, de W. Hamer (Arch. 2. II. p. 121).

Voorts vermeld bij Pelletier en Bruman.

Ordo Compositae *Adans.*

Subordo Tubuliflorae *Bartl.*

Tribus Eupatorieae *Less.*

Eupatorium *L.*

681. **Eu. cannabinum** *L.* Aan slootkanten, op begroeide moerassige plaatsen. ♃. *Juli–Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; — Gaasterland 1853, S.; — Onland voor Eelderwolde, Strat.; Scharmer 1829, v. H.; Leeuwarderstraatweg aan het boschhuis, Sprée; Eexta, Strat.; — Assen, Sleen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Zalk 1850 en 1855, T.; 1850, R. B.; Kampen en Kampereiland, R. B.; huize Wittenstein 1870, Hoek; Zwolle 1900, L.; Diepenveen 1876, K.; Deventer 1846, v. Gron.; Overijselsche kanaal bij Hardenberg 1874, L.; — Hulshorst bij Harderwijk 1852, Harderwijk, Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; Apeldoorn, K. A.; Zutphen 1867, Fockema; 1882, C. v. d. Broek; Ampsen 1875, O.; Beekbergerwoud, Thomson; Ruurlo 1882, Ensink; Winterswijk 1875, R. E. de Haan; Velp, v. H.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; — Amersfoort 1862, R. B.; Eemnes 1872, O.; Eemdijk 1893, Garj.; Ranouwen bij Utrecht, v. Dijk; C. A. Bergsma; tusschen Rhoodenstein en Lunenburg bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Uithoorn, Boerl.; Oud-Diemen, Fl. Amst.; Legmeer, Boerl.; Amsterdam, v. H.; Zaankant, Kerb.; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; Wijk aan Zee 1871, Boerl.; Aardenhout 1836, Buse; *Zandvoort, v. d. T.; Overveen 1842, Heybrock (P. N. S.); Velserend 1875, Groll; Haarlem, Splitg.; 1838, Romb.; de Vriese; — Warmonderhek 1859,

* fl. albis.

S.; Valkenburg 1832, S. S.; Leiden, B. W.; Dz.; Mb.; 1842, O.; Katwijk 1833, Wtt. (*foliis subindivisis*); Wassenaar 1835, Pierot; 1843, de Br. (*fol. infer. indivisis*); 1882, V.; Haagsche bosch, G. B.; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; 1850, S.; duinen aldaar 1850, S.; Beeklaan aldaar, R. B.; Loosduinen, Destrée; Dubbeldam 1835, Lac.; Devel bij Groote Lindt 1882, V.; Brielle, Rockanje, Un. 1887; — Zierikzee 1873, Schuringa; * Haamstede, Un. 1894; Zuid-Beveland en Walcheren, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop.; 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Speelhuis bij Breda, v. A.; Vucht, v. Hov.; Eindhoven 1835, de Br. (fol. *omnibus indivisis*); — Maastricht, v. Hov.; Oud Valkenberg 1864, H. d. V.

(Tusschen Oldenboorn en Beetsterzwaag 1866, Holk.; 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — tusschen Haren en Paterwolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Elburg 1843, Alpherts in herb. pr.; Tiel, Posth. in herb. pr.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Huinen, — Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; — Naarden 1899, Koning in herb. pr.; tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; ruine Brederode, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlem, Heemstede, C. A. Backer in herb. Heukels; — duin Katwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Heerjansdam, Hendrik Ido Ambacht, Zevenhuizen, in herb. v. d. Voo; Vaal bij Rijsoord 1892, Posth. in herb. pr.; dijk Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; — Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Walcheren 1873, L. in herb. pr.; — Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels.)

Bovendien: Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Borger, Rolde 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V.

p. 249); — Eeze, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); station Heino tot Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Borne, Carlshave, Haaksbergen, Buurserbeek, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 2. I. p. 222); Markelo, Diepenheim — Eibergen, Meddo bij Winterswijk, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, spoorbaan Zutphen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Oldenbroek, Elburg, Doornspijk, R. B. (Arch. 1. V. p. 299); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); Bergen, Velsen, Bloemendaal, Boekenrode, Heemstede, Vogelenzang — Noordwijkerhout, Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 387); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Velden, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); St. Pietersberg, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316).

Voorts vermeld bij Pelletier, Hondius, Vorstius, Munting en Bruman.

Tribus Astereae *Cass.*

Subtribus Solidaginae *O. Hoffm.*

Solidago *L.*

682. S. Virga aurea *L.* In droge bosschen, in heuvelachtige streken op ruige plaatsen. ♃. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Harendermolen, v. H.; Strat.; — Weer-

dinge, Assen 1859, Lac. en S.; Assen 1832, Forsten; Drente, Tresling; Un. 1889; Nietap 1894, Sanders; Meppel, v. Heijn.; — Staphorstsche bosch, v. Heijn.; Zwolle, S. S.; Thorbecke; Agnietenberg aldaar 1870, Hoek; Dalfsen, H. Verloren Jzn.; Deventer, v. Gron.; Bathmen, Un. 1850; Diepenveen, Uilenpas 1877, K.; Enter, Un. 1897; Haaksbergen, Un. 1895; — Hattem, R. B.; Cayaux; 's Heerenloo 1885, Trijselenberg 1846, Hulshorst bij Harderwijk 1852 en Hoevelaken 1860, R. B.; Soerensche bosschen 1852, K. A.; Zutphen 1837, V. Z.; Gorssel 1883, C. v. d. Broek; Vorden 1874, Groll; Ruurlo 1885, Ensink; Winterswijk 1859, Knüttel; Arnhem 1850, T.; Thomson; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Ubbergen, Beek, Berg en Dal, Meerwijk bij Nijmegen, N. en Th. Abel.; Beek, Un. 1847; 1847, B. W.; 1868, O.; Groesbeek, Romb. (als *Senecio saracenicus*); Wageningen, Wtt.; Wageningsche berg 1848, Buse; — Grebbe 1833, Wtt.; 1837, Buse; Tafelberg aldaar 1837, Buse; Driebergen, C. A. Bergsma; v. H.; Amersfoort, de Vriese; R. B.; Utrechtsche straatweg Amersfoort 1892, Garj.; huis ter Heide tusschen Utrecht en Amersfoort 1837, D. S.; v. d. T.; O.; — Naarden 1864, O.; Amsterdam, Coll. Nat.; — Zuiddorpe 1864, A. W. — Liesbosch, v. A.; Teteringen 1882, V.; Esch onder Boxtel 1847, v. Hov.; Oirschot en Bergijk 1837, de Br.; — Gronsveld 1870, Groll; Ravelsch bosch bij Schimmert 1901, en Valkenberg, V.; St. Pietersberg, v. Hov.; Wylre 1872, Lac.

(Groningen, G. A. Stratingh in herb. v. Tuinen; Westerwolde 1895, Schipper in herb. pr.; — Noordwillemskanaal tusschen de Punt en Vries 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; — Frederiksoord 1874, Jongkindt Coninck in herb. v. Tuinen; Havelter en Woldberg, M. Kramer in herb. Heukels; Dalfsen 1891, Staphorst 1898 en Raalte 1901, L. in

herb. pr.; — Apeldoorn 1852, Hoenderloo 1880 en Duno bij Arnhem 1878, K. A. in herb. pr.; 1893, V. Suringar in herb. pr.; Hengelo (Gld.) 1883, L. in herb. pr.; — Baarn 1883, Heinsius in herb. pr.; Hilversum 1893, Struyk. in herb. pr.; — West-Kapelle 1877, K. A. in herb. pr.; — St. Pietersberg 1893, V. Suringar in herb. pr.; 1894, de Haas in herb. pr.; Schaesberg 1893, V. Suringar in herb. pr.; J. v. Melick in herb. Heukels; Gronsveld 1883, L. in herb. pr.)

Bovendien: Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 572); Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Oele, Woolde, Borne, Haaksbergen, Langelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Enter, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); — Eibergen, Lichtenvoorde, Un. 1859 (Arch. 2. IV. p. 223); — Koewacht, A. W. (Arch. 2. IV. p. 286); — Hoogerheide, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gulpen, Epen, Un. 1861; Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316); Gennep, Schinnen, Nagelbeek, Landrade, Vijlen, Lac.; tusschen Beek en Valkenberg 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 15).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Munting.

683. S. **canadensis** *L.* Uit Virginië en Canada. ♃. *Juli —Aug.*

In Herb.: Wild op de Eiberskamp te Oosterbroek 1854, v. H.; — Brummen, v. H.; — Limburg, verw., Hallegraaf.

(Tuintje Wylre 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Solidago flexicaulis *L.* bevindt zich in herb. van Zeist leg. C. A. Bergsma.

Subtribus Bellidinae *O. Hoffm.*

Bellis *L.*

684. B. perennis *L.* Allerwege op grazige plaatsen. ♃. Bloeit 't geheele jaar.

In Herb.: Texel 1857, Harting; — Vlieland 1858, Lac.; Hoorn op Terschelling, Un. 1886; Rottum 1897, Schipper; — Leeuwarden 1850, S.; Franeker, Sprée; Bolsward 1874, J. M. de Boer; — Helpman, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, 1849, R. B.; Deventer 1876, K.; Worp bij Deventer 1839, Halbertsma; Zwolle 1901, L.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1875, K. A.; Wissel, Un. 1890; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Bennekom 1856, v. H.; Renkum, Buse; Culemborg 1899, C. A. Backer; — Amerfoort, R. B.; Garj.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); tusschen Bunnik en Utrecht, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; 1839, D. S.; 1859, Coll. Nat.; — Amstelveen en Diemermeer 1838, Romb.; Ringdijk 1846, P. A. Richard; Amsterdam, Fl. Amst.; 1867, O.; 1869, Hoek; Marken (tuin docter) 1886, Boerl.; Urk 1852, P. Backer de Wit; 1884, S.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Haarlem, Splitg.; Buse; — Hillegommerbeek 1897, V. (forma *depauperata*); Leiden 1833, S. S.; Mb.; Dz.; 1837, Lac.; 1842, O.; B. W.; 1854, v. H. Jr.; Boerl.; Exc. 1879; Wassenaar 1866, H. d. V. (*prolif.*); Haagsche bosch, V. Z. (*caulescens*); 's Gravenhage 1832, I. de L. in herb. Groll; G. B.; R. B.; Dekkersduin bij 's Gravenhage 1836, Buse; Schollevaarseiland 1864, Coll. Nat.; Rhoon 1871, Schepman; Dordrecht 1881, V.; 1882, C. v. d. Broek; Nieuwpoort 1898, V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1881, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Tilburg, A. Hersch; 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Hallum, v. d. Ley in herb. v. Tuinen; — Zwartsluis 1893, L. in herb. pr.; — Nijkerk 1876 (met 18 c. M. lange bloemstelen, terwijl de bladen zeer kort en smal zijn), K. A. in herb. pr.; Vreeswijk, Randwijk, Valburg, Slijk-Ewijk, Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Jan Tabak bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Overveen, Haarlem, C. A. Backer; Rotterdam, H. v. d. Linden; Gorinchem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Middelburg 1874, L. in herb. pr.; 1890, Ogt. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 257); — Hoogeveen, Gramsbergen, Ane, Sleen, Odoorn (zeldzaam) 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Almelo, Albergen, Vriesevecn, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Delden, Borne, Hasselo, Weusthag, Haaksbergen, Oldenzaal, de Lutte, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); — Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, Enter, — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, tusschen deze en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Driebergen 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 71); — Urk 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 294); Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); — Bergen op Zoom, Woensdrecht, langs de Zoom, Un.

1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); – Blerik, Hamert, Baarlo, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Roermond, Un. 1861; Sittard, Beek–Elsloo, Gulpen, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Munting en Bruman.

Subtribus Asterinae *O. Hoffm.*

Callistephus *Cass.*

685. **C. chinensis** *Nees.* Welbekende uit China afkomstige sierplant; een enkele maal op vuilnishoopen en aan heggen verwilderd. ⊙. *Aug.–Nov.*

In Herb.: Aan den pas aangelegden straatweg van Oldeboorn naar Beetsterzwaag 1866, Holk. e. h. v. Tuinen.

Aster *L.*

A. Biotia *D.C.*

686. **A. corymbosus** *Ait.* (*A. divaricatus* L.; *A. macrophyllus* L.) Uit Noord-Amerika; een enkele maal verwilderd.

In herb.: Kruisberg bij Doetinchem, Un. 1885.

B. Euaster *Asa Gray.*

687. **A. laevis** *L.* Sierplant uit Noord-Amerika, een enkele maal verwilderd. ♃. *Sept.–Oct.*

In herb.: Barchem bij Lochem 1886, L. en Ensink; – Venlo bij den bovensten molen, op een plaats aan het water in groote hoeveelheid Sept. 1899, Rieter.

688. **A. leucanthemus** *Desf.* Noord-Amerikaansche plant,

in Europa langs rivieren verwilderd. ♃. *Aug.—Oct.*

In Herb.: Aan een beekje in een veenachtige streek bij Nijkerk 1894, Garj.

(? Venlo Un. 1893, L. in herb. pr.; misschien *A. salignus*?)

[Aanm.: De eerstgenoemde plant komt overeen met de beschrijvingen; in 's Rijks Herbarium bevindt zich als A. leucanthemus slechts 1 specimen, dat het zeker niet is; toch is ook de Nijkerksche plant twijfelachtig.]

689. A. parviflorus *Nees.* Noord-Amerikaansche plant, in Europa verwilderd. ♃. *Aug.—Oct.*

In Herb.: Ooidijk bij Nijmegen 1897, Docters v. Leeuwen; Rijn bij Wageningen, Lotsy; — Eem bij Amersfoort 1892, Garj. (als *A. Nov. Belg.*); — aan de rivier de Mark bij Bouvigne 1874, v. A.! (als *salignus*); — aan de Maas bij Maastricht, Un. 1861 (als *A. miser* = *lanceolatus*); zinkwitfabriek te Limmel 1893, de Haas.

(Maas Roermond, Un. 1900 in herb. Ogt., L. en Schipper.)

[Aanm.: De beide voorgaande soorten worden door Asa Gray (Synopt. Fl. of North Amer. I. 2. p. 187) tot A. Tradescanti gebracht. Zij schijnen mij zeer nauw verwant met A. salicifolius.]

690. A. salicifolius *Scholl.* (*A. salignus* Willd. et Prodr. Ed. I. p. 114). Langs vaarten en rivieroevers, tusschen het riet; waarschijnlijk ook aangeplant en op verschillende plaatsen verwilderd. ♃. *Sept.*

In Herb.: Sondel (Gaasterland) 1865, H. d. V.; — sloot bij Carlshave, Un. 1895; — langs den rechter Rijnoever boneden Arnhem 1897, V.; — aan den Amstel bij het in aanbouw zijnde Amstelhotel 1866, J. M. de Boor; — waterpartij Scheveningsche boschjes, Barger; Sliedrecht, Lac.; aan de Merwe bij Sliedrecht aan den kant eener griend tusschen het riet 1841, Lac. (1 plant); langs wilgenhout aan de Merwede bij Sliedrecht, en aan de Merwede bij Sliedrecht, Lac.; aan de Merwede bij het huis te Merwe

bij Dordrecht en aan de Noord bij Dordrecht 1882, C. v. d. Broek en V.; langs de Noord 1884 en 1888, V.; Merwede bij Dordrecht 1841, Lac.; — Venlo bij den watermolen langs de spoorbaan naar Kaldenkirchen, Un. 1893, L. (*A. leucanthemus?*).

(Bemmel, A. H. Blaauw in herb. Heukels.)

[Aanm.: Aster salicifolius komt niet in Amerika voor, altans niet in de ons bekende vorm; men vermoedt dat het een in Europa ontstane vorm zou zijn eener vroeger reeds ingevoerde soort. Door Asa Gray wordt de soort onder A. paniculatus Lam. gebracht, waarvan men tevens als cultuurvorm afleidt de A. bellidiflorus Willd.]

691. **A. Novi-Belgii** *L.* Amerikaansche plant, in tuinen gekweekt en van hieruit langs beeken en rivieroevers verwilderd. ♃. *Sept.—Oct.*

In Herb.: In bosschen bij Deventer, v. Gron. (als *puniceus*); gracht bij Deventer 1878, K.*); — Hulshorst bij Harderwijk 1852, R. B. (verwilderd); — singels Leiden 1859, S. (als *A. salignus* Cfr. Arch. 1. V. p. 191); 1860, Fries; 1886, Boerl.; — ? Hazendonk bij Zevenbergen, Un. 1860 (onvruchtbare exempl.); aan slooten bij Middelrode en veel tusschen elzenhakhout bij Berlicom, v. Hov.

β. **laevigatus** *A. Gray.* (*A. brumalis* Nees et Prodr. Ed. I. p. 114; hiertoe ook de *Aster puniceus* Aït. en Prodr. Ed. I. p. 114, Fl. B. S. p. 600.) Als sierplant in tuinen gekweekt en vaak verwilderd.

In Herb.: Wateren in Drenthe (als *puniceus*); — Kampen (*puniceus*), Cayaux; — Harderwijk 1865, 1866 en 1861, R. B. (zie brief aan Prof. Oudemans); griftbeek tusschen de Ram en de Jonas onder Apeldoorn 1876, K. A.; Vorden 1882, Groll; Brummen (als *puniceus*), v. H.; Terborg, Un. 1885; — tusschen Maartensdijk en de Bilt, v.

---

*) Komt ook voor in herb. Heukels; gracht bij het Pothoofd leg. F. Westerhof; ingezonden als salignus.

Dijk; – Oudenbosch 1893, P. v. Luyk; buiten de boschpoort Breda, v. A.; Pettelaar bij een vervallen huis, v. Hov.

Bovendien: de Cloese bij Lochem, v. E. (Arch. 2. III. p. 87).

Subtribus Linosyris *Cass.*

692. A. Linosyris *Bernh.* Op droge, zonnige heuvels en op heiden. ♃. *Aug.–Sept.*

In Herb.: Op de heide en in de bosschen van Zeist, Kraep.

[Aanm.: Een var. *β.* linifolius Nees met straalbloemen wordt in tuinen gekweekt en verwildert vaak; misschien dat onze soort op dergelijke wijze in ons land gekomen is.

Een exemplaar onder dezen naam in herb. Heukels, gevonden door Mevr. Snellen bij Middelburg, durf ik wegens de onvolledigheid van het specimen niet met zekerheid hierbij rekenen.]

Subtribus Tripolium *Nees.*

693. A. Tripolium *L.* Aan kanten van slooten en op moerassige plaatsen op zilte gronden. ⊙. *Juli–Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; 1881, Groll; 1895, V.; eendekooi Oosterend aldaar 1868, Holk.; Dellewal Terschelling, Un. 1886; 1887, V.; Rottum 1897, Schipper; – Harlingen, C. A. Bergsma; Donjum en Boer, Sexbierum, Oosterbierum 1839 en 1840, Sprée; – Vierhuizen 1856, Strat.; – Meppel, v. Heijn.; – Zwartendijk bij Kampen 1847, T.; Kampen 1847, R. B.; Vollenhove 1892, K. A.; – Harderwijk 1883, Wtt.; 1835, D. S.; 1852 en 1865, R. B.; tusschen Harderwijk en Elburg 1833, Wtt.; – zeedijk Spakenburg, Garj.; Zeisterheide 1850, J. M. v. Bemmelen; – Oud Diemen 1869, Holk.; Naarden 1864, O.; tusschen Naarden en Muiden, v. d. T.; Exc. 1882; Zeeburg 1838, Romb.; 1842, B. de Haan (P. N. S.); Amsterdam, Fl. Amst.; Ooster-

doksdijk 1845, P. A. Richard; 1867, O.; IJdijk aldaar, S. S.; 1843, O.; Sloterdijk, v. d. T.; Zaan, Kerb.; Marken 1886, Boerl. en V.; Hemmeland bij Monnikendam 1886, Boerl. en V.; Hoorn 1884, K.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Urk 1852, B. de Wit; 1884, S.; Nieuwe Diep 1845, Buse; Spaarndam 1838, Buse; 1870, Groll; 1887, V.; IJ aldaar 1835, Mb.; Haarlemmermeer bij de Crucquius 1852, D. J. Coster; Spaarne bij Haarlem 1872, Boerl.; — Rijn bij Leiderdorp 1833, S. S.; Hoek van Holland 1886, Destrée; 1894, V.; algemeen langs het kanaal naar den Hoek van Holland 1894, V.; Goedereede 1894, Boerl. en V.; Zwijndrecht 1873, Lac. (bij de Zoutkeet aldaar nog in herb. Posth. 1895); — Zeeland 1828, Forsten; v. A.; Schouwen Dz.; Un. 1894 (*fasciatie*); Zuid-Beveland, v. d. B.; West Kapelle (Walch.) 1841, v. d. T.; Vlissingen, v. d. Cop; 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; tusschen Axel en Hulst, v. d. T.; — Schelde bij Bergen op Zoom, Thomson; Woensdrecht 1884, V.

f. **floribus albis**. Amsterdam, v. H.; — slootkant bij Middelburg 1897, L. in herb. pr.

f. **discoideus** (fl. *flosculosis* in Prodr. Ed. I.). Goedereede 1894, Boerl. en V.; — Dreischor 1901 en fort Rammekens op Walcheren 1878, L.; Veergat aan 't strand, Buijsman.

(Aan het strand Roode klif 1864 en Galamadammen, Holk. in herb. v. Tuinen; — Putten 1876, K. A. in herb. pr.; — Valkeveen 1899, Koning in herb. pr.; Naarden 1896, Struijk. in herb. pr.; Weesper trekvaart Amsterdam 1890, Costerus in herb. pr.; Noorder IJ en Zeedijk 1901, Struijk. in herb. pr.; Krommenie 1873, v. Tuinen in herb. pr.; Noordzeekanaal Velsen 1888, Posth. in herb. pr.; IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert in herb. Heukels; — Hellevoetsluis 1900, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen in herb.

Heukels; Zwijndrecht 1848, Alpherts in herb. pr.; Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; — St. Maartensdijk Tholen 1884, Posth. in herb. pr.; — Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; Veere, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Hoofdplaat 1887, E. Luijpen in herb. de Haas; — (meest zonder straalbloemen) slikken Bergen op Zoom, A. Reclaire in herb. Heukels.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. III. p. 476); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 257); — Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 294); — Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Zijpsche dijk, Hondsbossche — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); Zierikzee, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117).

Voorts reeds vermeld door Dodoens (1553), Pelletier, Hondius en Munting.

[Aanm.: De indeeling der soorten, althans voor de onderafdeeling Eu-aster, zooals die hier gegeven is, is waarschijnlijk niet geheel juist; een latere nauwkeuriger revisie zal misschien een betere rangschikking geven. Voorloopig was het mij niet mogelijk het herbarium-materiaal met volkomen zekerheid onder de goede soortnamen te vereenigen. Deze moeielijkheid wordt niet weinig verhoogd door de eigenaardigheid, dat in Europeesche Flora's tal van Noord-Amerikaansche soorten worden beschreven die aldaar niet schijnen voor te komen. De Illustrated Flora of the Northern United States. Canada and the british Possessions by Lord Britton and Brown (1898), maakt geen melding van Aster parviflorus, Aster leucanthemus en Aster brumalis. Dit schijnen in Europa ontstane vormen te zijn, misschien door hybridisatie, die zich moeielijk met de in Amerika naar wildgroeiende planten beschreven soorten laten identificeeren. Ik wenschte dus de nummers 687—691 als een voorloopige bewerking te beschouwen.

In het stamherbarium komt bovendien nog een plant voor onder den naam Aster cernuus, door Perin bij Nijmegen gevonden. De plant is mij verder onbekend, evenals de geheele groeiplaats onbetrouwbaar.]

Erigeron *L.*

694. **E. annuus** *P.* (*Aster annuus* L. et Fl. B. S. p. 850; *Stenactis bellidiflora* A. Br. et Prodr. Ed. I. p. 114.) Noord-Amerikaansche plant, in vroeger tijd in tuinen gekweekt; verwilderd op vochtige beschaduwde plaatsen, op weiden, in de nabijheid van onze groote rivieren en langs spoorwegen. ⊙ en ⊙⊙. *Juli – Sept.*

In Herb.: Noorddiep Kampereiland 1849, R. B.; 1849, T.; Zwolle, Cayaux; – Harderwijk 1864, en oude muur aldaar, 1863 en 1866, R. B.; langs den IJsel bij de Steeg 1895, Ogt.; kerkhof Zutphen 1872, Hoek; tusschen Arnhem en Nijmegen, v. d. T.; Ooische waard, N. en Th. Abel.; Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; G. Deijn.; Uiterwaarden Beuningen, B.; Spoel te Culemborg 1834 en 1835, D. S.; v. d. T.; 1857, Knüttel; – Baarn 1879, H. d. V.*); muren en wallen Utrecht, v. Dijk (Bijdr. 1. p. 149); G. Broers; Mb.; 1837, D. S.; 1839, Lac.; 1840, v. d. T.; 1842, G. Deijn.; 1860, Hartsen; – Beusekom tusschen de Lek en het dorp 1833, Wtt.

(Langs den IJsel bij de Steeg, P. v. d. Burg in herb. Heukels; Apeldoorn 1897, K. A. in herb. pr.; Spoel te Culemborg 1845, Alpherts in herb. pr.; – zandbergen Naarden 1899, Koning in herb. pr.; – Delftshaven, v. d. Voo in herb. pr.)

695. **E. pulchellus** *Michl.* (*E. bellidiflorus* Michl.) Plant van Amerikaanschen oorsprong, waarschijnlijk met granen aangevoerd. (⊙ ?). *Juli—Aug.*

---

*) In vrij talrijke, grootendeels bloeiende exemplaren, op het terrein aan den Amersfoortschen straatweg, nabij den tol bij Groeneveld, op den hoek van den grintweg naar Baarn, Juni 1880 (1883 in herb. Heinsius). Op dit driehoekige terrein is sedert een muziektent geplaatst en een klein park daar rondom aangelegd, zoodat in 1885 de Stenactis verdwenen was. Cfr. Arch. 2. V. p. 527.

In Herb.: 's Hertogenbosch 1901, E. J. Kempees.

696. **E. acer** *L.* Aan dijken en wegen, aan kanten van bouwlanden, op muren en onbebouwde terreinen. ⨀. *Juni—Sept.*

In Herb.: Texel 1881, Groll; Vlieland 1868, Holk.; Ameland 1894, V.; Schiermonnikoog 1867, Holk.; 1897, V.; Rottum 1896, Schipper; — buitenwerken Groningen, Sprée; Strat.; Helpen 1833, v. H.; — Meppel, en de Wijk bij Meppel, v. Heijn.; — zandberg Kampen 1847, T.; R. B.; Zalk 1850, T.; Zalkerbosch 1872, Hoek; muren bolwerk Kampen 1846, R. B.; Deventer, v. Gron.; 1877, K.; — Harderwijk 1866, en Hierdermeen aldaar 1877, R. B.; park Kannenburg Un. 1890; Vaassen en 't Loo 1874, K. A.; Putten 1885, O.; Lochem 1832, Miq.; muur Arnhem, Thomson; Arnhem, S.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Oosterhoutsche bosch 1850, Th. Abel.; Berg en Dal 1872, v. H.; Ellekom 1885, Ensink; Spoel Culemborg en Everdingen 1835, D. S.; spoordijk Culemborg, C. A. Backer; — Amersfoortsche berg, R. B.; spoordijk Amersfoort 1892, Garj.; Houderingen bij de Bilt 1834, D. S.; 1841, v. d. T.; batterijen buiten de Tolsteegpoort 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Houten 1856, Coll. Nat.; — Berg en dallust Hilversum, v. d. T.; muur aan 't Funen Amsterdam, Fl. Amst.; Velsen 1846, T.; Zandvoort 1851, S.; tusschen Haarlem en Zandvoort, v. H.; Haarlemmerduin, Exc. 1883; Bloemendaal 1846, O.; Bentveld 1870, Groll; Overveen, Buse; Kerb.; Vogelenzang 1871, O.; Haarlem, Splitg.; 1886, V.; Zandpoort, Buse; 1851, S.; Heemstede 1872, O.; — Noordwijkerhout 1835, Mb.; 1858, v. d. B. en S.; Lisse 1894, V.; Noordwijk 1872, Boerl.; duinen Katwijk 1830, Wtt.; 1836, Lac.; Perin; stadswallen Leiden 1832, S. S.; 1839, B. W.; de Vriese; Wassenaar 1829, Wtt.; 1830, Forsten; Dz.; 1846, O.; Waalsdorp 1865, H. d. V.; R. B.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; 1836, D. S.;

1891, R. B.; Scheveningen 1886, Destrée; 1895, R. B.; kanaal aldaar, Exc. 1882; overkant van Hoek van Holland 1886, V.; duinen Rockanje 1871, O.; Exc. 1884; – zeedijk bij de Ossesluis op Schouwen 1887, L. (als *corymbosum* Wallr.); zeedijk Bruinisse 1887, L.; bietenveld Kerkwerve, Un. 1894; Zuid-Beveland, Dz.; 1839, v. d. B.; Goes 1845, v. d. B.; IJzendijke 1888, C. v. d. Broek; West Souburg en Vlissingen 1879, L.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1882, Buijsman; Hoek 1863, A. W.; Axel en tusschen Axel en Hulst, v. d. T.; – Loopschans, v. A.; station Cuyk 1894, V.; tusschen Asten en Vosselen 1901, Rovers; – muren Weert 1886, V.; pastoorshuis Weerterbroek 1900, G. en Jongm.; Maastricht op muren 1894, de Haas; Meerssen, Un. 1861; Over-Eijs 1896, G.; Wylre 1899, G. en V.; Valkenberg 1901, V.

(Bolwerk Groningen 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; – Dieren 1897, Pessink 1894, Twello 1894, Epe 1890 en Apeldoorn 1894, K. A. in herb. pr.; Spoel bij Culemborg 1845, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, – Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; duinen Castricum 1883, Heinsius in herb. pr.; duinvalleien IJmuiden 1894, Ogt. in herb. pr.; – tusschen Overveen en Bloemendaal 1893, V. Suringar in herb. pr.; Breesaap 1896 en – Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; – Torenpolder Wissenkerke (N.-Bevel.) 1885, Schipper in herb. pr.; Kessel 1898 en Venlo langs den spoorweg aan den Kaldenkircherweg bij den Lindeboom 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Al de Noordzee-eilanden, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); – Waterloo, Wenum, K. A. (Arch. 2. III. p. 188); – Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); – Staalduin, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); – Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 123); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I.

p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); St. Pietersberg, Valkenberg, Maastricht, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316); Simpelveld—Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 15).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Bruman.

[Aanm.: Men onderscheidt hierbij eene subvar. acer Weihe met wit- en een subvar. serotinus Weihe met rossig vruchtpluis. Oudere herbariumplanten krijgen alle rossig vruchtpluis zoodat het onderscheid bij gedroogd materiaal niet uit te maken is.

697. E. canadensis *L.* Noord-Amerikaansche plant, doch reeds in de 17e eeuw in Europa ingevoerd en thans algemeen op bebouwde en onbebouwde zandgronden. ☉. en ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Rottum 1869, Holk.; 1896, Schipper; — stationsterrein Leeuwarden 1872, Cayaux; — Zalk 1850, T.; 1855, R. B.; zandberg bij Kampen 1848, T.; R. B.; Staphorsterbosch, v. Heijn.; Zwolle 1872, Hoek; Wipstrik bij Zwolle 1891, Carm.; Randen bij Diepenveen 1849, M. J. Cop; Deventer, v. Gron.; 1877, K.; — Harderwijk 1864, R. B.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Vorden 1881, Groll; Warnsveld 1833, Wtt.; Klarenbeek bij Arnhem 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Arnhem, v. H.; M. J. Cop; Thomson; 1851, S.; Eltenberg 1833, Wtt.; Nijmegen, Abel. en Pas; Ubbergen, Beek, Berg en Dal, Ooische waard, Lent en Weurt, N. en Th. Abel.; Beek 1868, O.; zandbank bij Herwijnen 1859, S.; Wageningsche berg 1833, Wtt.; — Amersfoort 1860, R. B.; Garj.; tusschen Doorn en Maarsbergen, v. d. T.; Zeist, Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Zeisterbosch, Cayaux; Utrecht, C. A. Bergsma; Grebbe, Fockema; Rhenen, C. A. Bergsma; Hou-

ten 1856, Coll. Nat.; — Naarden 1845 en 1864, O.; Weesperzijde, Fl. Amst.; Breesaap 1871, Boerl.; Haarlemmerduinen, Buse; Haarlem, Splitg.; 1842, de Vriese; Haarlemmerhout 1854, v. H. Jr.; Bennebroek 1838, Buse; Heemstede, Kerb.; — Hillegom en Lisse 1853, S.; Katwijk, B. W.; Leiden, Dz.; Mb.; 1844, B. W.; Wassenaar, W. de Haan; 's Gravenhage, G. B.; Scheveningen, R. B.; braaklanden en op Vredenburg bij 's Gravezande, V. Z.; brug dok Dordrecht 1882, V.; Voorne 1835, v. Rees; — Reigersbosschen, Un. 1894; Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Hulst, A. W.; — Werkendam 1836, Lac.; buiten de Ginnikenpoort, v. A.; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Maastricht 1870, Groll.

(Apeldoorn 1875—97, K. A. in herb. pr.; 1878, L. in herb. pr.; J. Koornneef in herb. Heukels; Twello 1872 en Terwolde 1851, K. A. in herb. pr.; Terborg 1885, Struyk. in herb. pr.; spoordijk Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Geldermalsum, C. A. Backer in herb. Heukels; — Biltsche batterij Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; — Hilversum 1872, v. Tuinen in herb. pr.; 1883, Heinsius in herb. pr.; 1898, Koning in herb. pr.; 1901, Costerus in herb. pr.; station Santpoort 1894, Ogt.; Overveen, Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Groenhoven bij Leiden 1898, Struyk.; Overmaas en Oude Plantage Rotterdam, v. d. Voo in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden; Gorinchem, Giesen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Souburg 1873 en Westkapelle 1875, L. in herb. pr.; — Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); — Wijhe, station Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); — Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); tusschen Diepenheim en Goor, Enter, — Groenlo, molen Winterswijk, tusschen Zutphen en

Bronsbergen en te Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Parkweg Amsterdam 1884--1890, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 688); — Staalduin, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Neuzen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 286); — Bergen op Zoom, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); St. Pietersberg, Meerssen, Gulpen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316); tusschen Simpelveld en Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 15).

[Aanm.: Tusschen de beide vorige soorten is nog een bastaard bekend onder den naam van E. Huelsenii Vatke (Cfr. Oest. Bot. Zeit. XXI. p. 346); bij ons echter nog niet aangetroffen.]

698. **E. linifolius** *Willd.* (*Conyza ambigua* D.C.) Op bouwlanden, op zandige plaatsen en langs wegen in Zuid-Europa en Noord-Afrika; doch ook elders ingevoerd. ⊙. *Mei—Sept.*

In Herb.: Opslag tuin Marocco Apeldoorn 1881, K. A.; opslag uit zaad herkomstig van Calistoga, Napacounty North California, Apeldoorn 1898, K. A.; op braakland bij het graanpakhuis van Dijk aldaar 1898 en 1899, K. A.

Tribus Inuleae *Cass.*

Subtribus Filagineae *Hoffm.*

Evax *Gaertn.*

E. pygmaea *P.* Op droge zonnige rotsige plaatsen in het Middellandsche Zee-gebied. ⊙. *Mei—Juli.*

Werd door Boerhaave als indigene opgegeven.

Filago *Tourn.*

699. **F. germanica** *L.* (*Gnaphalium germanicum* Huds. et Fl. B. S. p. 590.) Aan dijken en wegen, op bouwlanden. ⨀. *Juli—Aug.*

In Herb.: Texel 1867, S. P. Huizinga; Burg op Texel 1860, Lac.; 1867, H. d. V.; Limietwegen in Eierland op Texel 1869, en Spang bij Oostereind op Texel 1869, Holk.; — Gelderland, Dz.; Arnhem, V. Z.; 1877, Groll; Oorsprong bij Arnhem 1833, Wtt.; Rijn aldaar, Thomson; Westerbouwing 1882, K.; Heelsum 1850, S.; Nijmegen, B.; Beek 1853, O.; 1867, v. H.; korenveld aldaar, Hoffm.; Hengstdal te Ubbergen 1848, Th. Abel.; Overasselt, Un. 1853; laagte aan de Waal tusschen Wamel en Dreumel 1839, v. d. T.; Wageningen, de Haan; Wageningsche berg 1833 en 1834, Wtt.; — Amersfoort 1860 en 1861, R. B.; tusschen Doorn en Driebergen, v. d. T.; Soestdijk 1834, v. d. B.; Driebergen 1834, v. H.; — Hilversum, Exc. 1884; 1872, O.; 1872, v. Tuinen; G. Barger; Wieringen 1857, Harting; — Noordwijk 1844, Dz.; 's Gravenhage, v. Son; tusschen 's Gravezande en Hoek van Holland 1866, H. d. V.; dijk bij Colijnsplaat 1886, L.; — Sint Philipsland 1890, L.; Zuid-Beveland 1833 en 1842, v. d. B.; Noorddijk bij Kattendijke 1840, v. d. B.; 1841, v. d. T.; tusschen St. Kruis en St. Laurens 1878, L.; — Werkendam 1836, Lac. (onder *F. arvensis*); Rosmalen 1845, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; — Limburg 1871, Lac.; Sint Pietersberg 1886, V.; 1892, de Haas; Maastricht 1870, Groll; Meerssen, v. Hov.; Un. 1861; 1864, H. d. V.; 1870, Groll; Elsloo 1872, Lac.; Vaesrode 1861, Buse; Gronsveld 1894, V.; Valkenberg, Un. 1861; Kerkrade 1864, H. d. V.; Mesch 1885, K. en G.

(Diepenveen 1850, K. A. in herb. pr.; — Muiderberg, Un. 1901, Koning in herb. pr.; tusschen Bussum

en Hilversum 1889, J. J. Smith in herb. pr.; den Helder, L. de Bruijn in herb. Heukels; — dijk naar Kattendijke bij Goes 1894, Posth. in herb. pr.; binnenweg van Scherpenisse naar Poortvliet 1877, K. A. in herb. pr.; Colijnsplaat 1886, L. in herb. pr.)

Bovendien: s' Heerenloo, de Gorter (Arch. 1. V*. p. 424); — Sittard, Gulpen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 317).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Men onderscheidt bij deze soort de navolgende vormen:

α. lutescens Jord. (F. apiculata Sm.) Stengel meestal van den voet af vorksgewijze vertakt; takken recht opstaand; bladen afstaand, aan den voet niet versmald; bloeiwijzen met 15—30 hoofdjes; vilt geelgroen, zelden witachtig groen; toppen der omwindselblaadjes rood.

β. virescens Wirtg. Plant bijna kaal, bleekgroen.

γ. canescens Jord. Stengel naar boven vorksgewijze vertakt; takken rechtop; bladen aan den voet niet versmald, opgericht of aangedrukt; bloeiwijzen met 10—15 hoofdjes; vilt meer witachtig en de toppen der binnenste kale omwindselblaadjes geelachtig.

Wat men vroeger voor F. apiculata heeft gehouden, heb ik echter tot de volgende soort gebracht. Door Oudemans werd F. spathulata tot apiculata gerekend, Cfr. Arch. 2. I. p. 68.]

700. F. spatulata *Presl.* Op bouwlanden, zonnige heuvels, meestal op klei of kalk. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Arnhem, Thomson; Nijmegen 1854, Th. Abel. (als *apiculata*); Geldersch Hof bij Nijmegen 1855, vestingwerken buiten de Molenpoort 1871 (als *apiculata*), Berg en Dal 1871 (als *apiculata*), en Hengstdal bij Nijmegen 1848, 1865 en 1867, Th. Abel.; brouwerij te Heumen, Un. 1853 (als *apiculata*); Renkum 1833, Buse (als *apiculata*); — Lek bij de vaart Vianen 1832, v. H.; — Rosmalen 1845, v. Hov.; — Mook 1856, v. d. B. (als *apiculata*); tusschen den Heumenschen molen en Mook 1856, v. d. B. en Th.

Abel. (O. 762 als *apiculata*); 1871, Th. Abel. (O. 762 als *apiculata*); Montfort en Maasbracht 1873, Lac. (als *apiculata*); Sittard, Un. 1861; Meerssen 1840 v. Hov.

[Aanm.: E. de Halacsy onderscheidt in zijne Conspect. Florae Graecae II. p. 36, van deze soort de volgende vormen:

α. typica: simplex vel a collo pluricaulis; caulibus erectis vel basi adscendentibus, 30 c.M. usque altis, apice vel a medio ramosis.

β. prostrata Parl. Prostrata, ramosissima, glomeruli numerosi, saepe contigui, phylla praeter cuspidem lanata.

γ. siria Heldr. Pusilla, a collo ramosa, glomeruli parvi, involucri basi lanata phyllis glabriusculis, nitidis, brevius acuminatis vel tantum acutis.

Eindelijk komt nog een hybride voor van F. germanica var. canescens × spathulata (F. intermedia) Haussk.]

701. F. arvensis *L.* (*Gnaphalium arvense* L. et Fl. B. S. p. 592.) Op droge zandige zonnige plaatsen; bij ons schijnbaar de rivieren volgend. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Gelderland, Hoffm.; Hoog West bij Zutphen, G.B.; Nijmegen, B.; 1840, D.S.; 1843, Krecke; de Br.; 1848, Buse; 1878, Groll; Hengstdal bij Ubbergen 1865, Th. Abel.; Spoel bij Culemborg 1837, Lac.; — Bennebroeker duinen 1835, Mb. (1 ex.); — Wassenaar (op vele plaatsen), v. d. B.; Leksmond 1832, v. H.; — Veerdam Werkendam 1836, Lac.

(Bouwland 't Loo 1881, K. A. in herb. pr.).

Bovendien: Voorne, Giethoorn en Velden, waarvan misschien de laatste groeiplaats werkelijk tot *F. arvensis* zou kunnen behooren, ofschoon waarschijnlijk al deze planten, evenals de hier niet vermelde, die men bij *F. minima* zal terugvinden, tot deze laatste soort behooren.

F. gallica *L.* Op vochtige klei- en mergelgronden, somtijds met andere zaden ingevoerd. ⊙. *Mei—Aug.*

Niet in Herb.: werd echter door Boerhaave als inlandsch opgegeven.

702. F. minima *Fries.* (*Gnaphalium montanum* L. et Fl.

B. S. p. 592 en *Gn. minimum* Lob. et Fl. B. S. p. 592.) Op opene en bebouwde zandgronden. ☉. *Juli—Sept.*

In Herb.: duinen Vlieland 1858, Lac.; duinen Terschelling 1869, Holk.; Un. 1886; Kievitsplak aldaar 1868, Holk.; Terschelling 1887, V.; — Suameer 1866, Holk.; Bakhuizen 1853, S.; Gaasterland 1865, H. d. V.; Rijsterbosch 1870, J. M. de Boer; Roode klif bij Stavoren, Bruinsma; — Groningen, Strat.; Bockhorst 1857, Sprée; Boertanje 1863, Lac.; — Paterwolde 1826, v. H.; Assen 1832, Forsten; Drenthe, Un. 1889; Erm en Hoogeveen 1859. Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1846, R. B.; Zandberg, T.; 1848, R. B. (Prodr. Ed. I. als *arvensis*); Oosterhout bij Kampen, T.; Steenwijkerwold, Un. 1892; L.; Zwolle 1839, (v. H.?); 1840, Buse; 1892, L.; Heino, Un. 1888; Deventer 1846, T.; 1877, K.; Raalte 1894, L. Hoonhorst (gem. Dalfsen) 1891, L.; Wierden 1892, L.; tusschen Ommen en Hardenberg en tusschen Ommen en Gramsbergen 1853, Kros; Collendoorn bij Hardenberg 1894, en Hardenberg 1892, L.; Rothermansbrug onder Losser 1898, G. en V.; Delden, Un. 1870; — Trijsselenberg, T.; Wezep 1846, Oldenbroek, Harderwijk 1852, 1865 en 1868, R. B.; v. A.; Hulshorst bij Harderwijk 1852 en Elburg, R. B.; Hummelo, Un. 1850; Apeldoorn 1852 K. A.; 1858, O.; 1872, Hoek; Twello 1846, T.; Gorssel 1884, C. v. d. Broek; Zutphen, E.; M. D.; C. v. d. Broek; Ruurlo, 1883, Ensink en L.; Lochem 1842, v. H.; Middachten 1838, Buse; Velp 1840, D. S.; Arnhem 1837, Buse; R.B.; 1874, Groll; Kapellenberg bij Roosendaal, v. d. B.; tusschen Arnhem en Nijmegen, S.; Nijmegen, B.; 1840, Lac.; St. Anna en Groesbeek, Th. Abel.; Beek, B. W.; Un. 1847; 1853, O.; Berg en Dal, Th. Abel.; Waaldijk Nijmegen 1833, Wtt.; Renkum en Wageningen 1848, Buse; spoorbaan Culemborg, C. A. Backer; — de Grebbe, v. H.; 1851 en 1852, O.;

Fockema; Amerongen, Bergsma; Darthuizen 1838, v. H.; Darthuizerberg 1835, D. S.; Woudenberg 1889, V.; Amersfoort en Leusden bij Amersfoort, R. B.; den Ham 1892, L.; Soest 1870, Groll; huis ter Heide 1859 en 1861, v. H.; Lage Vuursche 1831, v. H.; Zeist, Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Zeisterheide 1863, H. d. V.; Oude Kamp aldaar 1865, Knüttel; Doorn, Neerlangbroek, C. A. Bergsma; de Bilt 1826 en 1830, v. H.; 1834, v. Rijn v. Alkemade; Houten 1832, S. S.; 1840, Buse; — 't Gooi 1827 en 1829, Wtt.; Blaricum, C. A. Bergsma; tusschen Hilversum en Bussum, v. d. T.; Hilversum, v. d. T.; 1845, Richard; 1884, Exc.; V.; Muiderberg en Valkeveen, v. H.; tusschen Laren en Naarden 1843, Tilanus (P. N. S.); Naarden, M. D.; 1844 en 1864, O.; 1894, V.; Bergerduin 1870, H. d. V.; Noordwijkerhout 1836, Mb.; Dz.; 1839, Buse; 1840, B. W.; 1858, S. en v. d. B.; 1867, O.; Noordwijk 1848, O.; Warmonderhek, en Leiden, S. S.; Wassenaar 1833, S. S.; Pierot; Wtt.; de Vriese; 1836, Mb.; 1886, Destrée; duinen 's Gravenhage, R. B.; Eikenduinen, V. Z.; 1836, Buse; Loosduinen 1836, Buse; tusschen Loosduinen en Monster, V. Z.; duinen Terheijde, Un. 1851; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; — duinen Schouwen 1883, L.; duinen Haamstede, Un. 1894; Walcheren 1840, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1860 en Eede 1861, A. W.; — Rozendaal, Un. 1860; Mastbosch, v. A.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Liesbosch bij Princenhage, Exc. 1897; Breda 1886, V.; Heusdenhout, Un. 1852; St. Michielsgestel 1847, v. Hov.; Vuchtsche heide, v. Hov.; Eindhoven 1832, v. d. B.; 1831, Wtt.; Dz.; Deurne 1871, Lac.; Valkenswaard 1837, v. H.; — Mook 1856, v. d. B.

(Vlieland 1894, Terschelling 1894, V. Suringar in herb. pr.; — tusschen Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, v. Tuinen in herb. pr.; tusschen Beetster-

zwaag en Ureterp 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; — Eext 1894, Schipper in herb. pr.; — Trijzelenberg bij Hattem 1887, Posth. in herb. pr.; Vorden, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; Roozendaal 1889 en Ellekom 1896, Ogt. in herb. pr.; Grebbeberg bij Rhenen 1873, v. Tuinen in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Woudenberg 1889, Struyk. in herb. pr.; — Bussum 1891, Costerus in herb. pr.; 1894, V. Suringar in herb. pr.; 1898, Koning in herb. pr.; — Oost-Kapelle 1875, L. in herb. pr.; — Gilze—Rije 1879, Posth. in herb. pr.; — tusschen Baarlo en Helden 1898; Venlo, stalberg naar de groote heide 1898, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); — alle bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); — Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen station Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Oele, Haaksbergen, Nieuwkerkerveen Tubbergen, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, Diepenheim—Groenlo, Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Nijkerk, R. B. (Arch. 1. V. p. 300); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Vogelenzang—Staalduin, Voorne, v. L. (Arch. 2. I. p. 388); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Zuiddorpe, Koewacht, A. W. (Arch. 1. IV. p. 286); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 236); — Woensdrecht, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Plasmolen, Th. Abel.; Montfoort, Lac.; tusschen Simpelveld en Kerkrade 1885, Lac.; K. en G. (Arch. 2. V. p. 15); Veldon, Hamert, Wel, Un. 1893 (Arch. 2.

VI. p. 572); Meerssen, Epen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 317).

Voorts vermeld bij Pelletier.

Subtribus Gnaphalinae *Hoffm.*

Antennaria *Gaertn.*

703. **A. dioica** *Gaertn.* (*Gnaphalium dioicum* L. et Prodr. Ed. I. p. 118.) Op droge zand- en heidegronden. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Meen te Texel 1881, Groll; Texel 1895, V.; — Bergumerheide 1853, S.; — Haren, v. H.; Glimmen 1855, Strat.; Nieuw Stadskanaal, v. H.; — Drenthe 1859, Lac. en S.; 1890, L.; Ane 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Vilsteren, Agnietenberg Frederiksoord, Havelterberg 1855 en 1856, Kros; Vollenhove, R. B.; Diepenveen 1846, Cop; Romb.; Deventer 1876, K.; Schalkhaar bij Deventer 1846, M. J. Cop; Twenthe 1891, L.; Goor en Hengeveld 1847, M. J. Cop; Oldenzaal en Ootmarsum 1896, L.; Hardenberg 1867, v. d. Scheer; — Trijselenberg bij Hattem 1850, T.; 1850, R. B.; Hattem, R. B.; 1870, v. Tuinen; erf Westbroek tusschen Elburg en Oldebroek 1847, Alpherts; Apeldoorn 1850, K. A.; Gorssel 1845, T.; Vorden 1865, Groll; Ruurlo 1882, L. en Ensink; Gorsselsche heide, T.; Aaltensche weg Winterswijk 1874, R. E. de Haan; Roosendaal, Fockema; Galgenberg Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; — Leusden 1891, Garj.; Zeist, Driebergen, Doorn 1867, Knüttel; heide Zeist 1847, B. W.; 1863, Coll. Nat.; Darthuizerberg 1853, O.; 1870, Hoek; de Bilt 1835, D. S.; Utrecht, O.; tusschen Maartensdijk en Hilversum, v. d. T.; — Tafelberg bij Laren 1877, Boerl.; Zwanewater 1901, G. en Jongm.; Zuursop bij Velsen, (wie?); Overveen 1839, Wtt.; 1840, Kerb.; 1873, Boerl.; Exc. 1878; Zomerzorg 1830, For-

sten; Haarlem, Splitg.; Buse; M. D.; 1842, Teengs (P. N. S.); 1846, P. A. Richard; 1847, Alpherts; Exc. 1883; Middenduin 1870, Groll; Meerenberg 1872, Boerl.; — tusschen Leiden en Haarlem 1836, Lac.; Wassenaar 1833, S. S.; 1835, Mb.; Pierot; Dz.; 1841, B. W.; v. Son; 1886, Destrée; duinen Wassenaar 1833, Wtt.; tusschen 's Gravenhage en Wassenaar, G. Barger; Waalsdorp, V. Z.; 1833, Wtt.; S.; kanaal Scheveningen, Exc. 1882; 's Gravenhage, G. B.; 1882, V.; R. B.; — Zeeland, v. d. B.; — Bavel en Oosterhoutsche weg, v. A.; Vuchtsche heide, v. Hov.; Budel 1883, B. Jelgersma; — Mookerheide 1897, G. en V.; Stramproy 1900, G. en Jongm.; Meerssen 1862, Land; St. Pietersberg 1892, de Haas; Vijlenderbosch 1866, H. d. V.

(Tusschen Groote gast en Tolbert 1866, Holk.; heide Suameer 1866, — Harendermolen 1863, Holk. en — Bumaveen onder Emmen (aldaar zevenjaarsbloem geheeten) 1868, A. C. Vrieze in herb. v. Tuinen; — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; Staphorst 1901, L. in herb. pr.; — Garderen 1890, Mevr. M. W. Smith—Nagel in herb. Costerus; Barneveld, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Velp 1889, Ogt. in herb. pr.; heide Heelsum 1880, Schipper in herb. pr.; Mej. S. v. Cleef in herb. Heukels; — Leersum 1887, Struyk. in herb. pr.; — Trompenberg bij Hilversum 1899, Koning in herb. pr.; Naarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Zwanewater en Callantsoog 1899, en Bloemendaal 1897, Struyk. in herb. pr.; duinen bij Santpoort 1868, Holk. in herb. v. Tuinen; — Teteringsche heide 1879, Posth. in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — heidegrond bij het klooster te Venlo 1898, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Emmen, Sleen, Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Heino en Nieuwe Wete-

ring, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); — Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — van Castricum zuidwaarts vooral op de Bloemendaalsche duinen algemeen, zuidelijker dan 's Gravenhage niet vermeld, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — Walcheren, Zuid-Beveland, A. W. en en L. (Arch. 2. VI. p. 117); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546).

Voorts bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Anaphalis *D.C.*

704. A. margaritacea *R. Br.* (*Gnaphalium margaritaceum* L.) Sierplant uit Noord-Amerika en Centraal-Azië, een enkele maal verwilderd. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: In menigte in het bosch van Slochteren, Strat.; 1855, v. H.; — Aarsche veld bij Assen, H. d. V. (als *Filago arvensis*); — Ubbergen 1833, Wtt.

(Ontvlucht uit de Pastorietuin te Finsterwold, Schipper in herb. pr.)

Voorts vermeld bij Pelletier. Zie over afkomst en verspreiding in andere landen Arch. 1. V*. p. 455.

Gnaphalium *L.*

705. G. norvegicum *Gunner.* Plant op grazige plaatsen in de Alpen. ♃. *Juli—Aug.*

(In het park 't Loo 1875, K. A. in herb. pr.)

706. G. purpureum *L.* Noord-Amerikaansche plant, met zaden ingevoerd. ♃. *Juli— Sept.*

In Herb.: Onder zaad van Calistoga Napa-county North California afkomstig, Apeldoorn 1898, K. A.

707. G. silvaticum *L.* Op beschaduwde gronden in zand- en heidestreken. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Kuikhorne 1867, J. M. de Boer; Harich Gaasterland 1865, H. d. V.; Veenwouden — en Haren

bij Groningen, v. H.; Oosterbroek, Strat.; Oude Pekel-A, v. H.; – Drente, Un. 1889; Weerdinge 1859, Lac. en S.; Assen 1832, Forsten; V.; Meppel, v. Heijn.; – Steenwijkerwolde, Un. 1892, L.; Hengsforderveld bij Olst 1901, Berkendijk en Knollensteeg Heino 1901, L.; Nijenhuis, Un. 1888; Hoornhorst gem. Dalfsen 1891, L.; Frederiksoord 1848, v. H.; Diepenveen 1878, K.; tusschen Bathmen en Gorssel, Un. 1850; – Harderwijk 1865 en 1866, R. B.; T.; tusschen Harderwijk en Nunspeet, Elburg, R. B.; Lunteren 1897, V.; Apeldoorn 1873, K. A.; 't Loo 1858, O.; Zutphen 1837, V. Z.; Vorden 1877, Groll; Voorst 1833, Wtt.; Didam 1856, Lac.; Ruurlo 1885, Ensink; Brummen, v. H.; Arnhem 1833, Wtt.; B. W.; 1847, T.; 1863, H. d. V.; 1873, Groll; Oorsprong bij Arnhem 1857, Knüttel; Doornwerth 1833, Wtt.; Thomson; tusschen Arnhem en Nijmegen, S.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; 1846, G. Deijn.; Meerwijk 1853, O.; Beek, W. de Haan; 1868, O.; tusschen Beek en Groesbeek 1849, Th. Abel.; Hatert, G. Deijn.; Huis Ubbergen, N. en Th. Abel.; Uilenput onder Beek, Un. 1847; Groesbeek, Un. 1847; tusschen Groesbeek en Ubbergen 1849, Th. Abel.; Wageningen, Wtt.; Renkum 1837, Buse; – veenweg bij Amersfoort 1895, Garj.; tusschen Doorn en Driebergen, v. d. T.; bosch te Rijzenburg 1839, Lac.; Driebergen, v. H.; Baarn 1826, v. H.; de Bilt, (wie?); Zeist, Wenck; – tusschen Hilversum en Loosdrecht, v. d. T.; Breesaap 1837, Buse; 1866, H. d. V.; Heemstede, Kerb.; Haarlem, Splitg.; – Hillegom, v. d. T.; Noordwijk, Dz.; 1874, H. d. V.; Noordwijkerhout 1833, S. S.; 1835, Mb.; 1839, Buse; 1858, v. d. B. en S.; Oegstgeest, S. S.; – Clinge St. Jansteen en Zuiddorpe 1886, L. en C. Brakman; – Wouwsche plantage en vestingwerken Bergen op Zoom, Un. 1896; Bergen op Zoom, Un. 1860; Mastbosch. Un. 1852;

weg naar Dorst, v. A.; Liesbosch 1882, V.; Oirschot, Dz.; Vucht, v. Hov.; Boxtel 1845, v. Hov.; Deurne 1871, Lac.; Valkenswaard 1827, v. H.; 1901, Rovers en v. Roessel; — Plasmolen bij Mook, Th. Abel.; veen bij Velden Un. 1893, L.; Valkenberg 1864, H. d. V.; Schaesberg aldaar 1901, V.; Oud Valkenberg 1864, H. d. V.; Hulsberg bij Valkenberg 1900, V.

(Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Paterwolde 1863, Holk., en Beilen 1865, H. d. V. in herb. v. Tuinen; — station Heino, Un. 1888, Posth. in herb. pr.; Oldenzaal, Un. 1895, Ogt. in herb. pr.; — Mariaheuvel Bussum 1899, Koning in herb. pr.; — Berlicum 1889, de Haas in herb. pr.; — Bulteveen bij Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); — Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — station Heino tot Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Delden, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Oele, Bekkum, Borne, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, — Meddo bij Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Wissel, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Hulshorst bij Harderwijk, R. B. (Arch. 1. III. p. 172); — Jachtlust aan de Zanderij 1886, Loosdrechtsche bosch 1888, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 527); Aardenhout, — Staalduin, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); — Bergen op Zoom, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gulpen, Un. 1861; Meerssen, Kerkrade, H. d. V. (Arch. 2. IV. p. 317); Weert, Wylre, Landrade, Trap, Vijlen, Lac.; Hulsen 1885, K. en G.; Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 15).

Voorts vermeld bij Bruman.

708. G. uliginosum *L.* Op vochtige, vooral zandige gronden, langs rivieroevers op van tijd tot tijd overstroomde plaatsen. ⨀. *Juli—Sept.*

In Herb.: Texel 1847, Harting; West Texel 1868, Holk.; Burg op Texel 1860, Lac.; dorp Vlieland 1868, Lac.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; — Bolsward 1862, J. M. de Boer; Wolvega, Un. 1881; Oosterbierum 1853, S.; — Oude Pekel-A 1853, v. H.; Groningen 1856, Strat.; — Coevorden en Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1846, R. B.; 1848, T.; Giethoorn 1893, L.; Vollenhove 1845, R. B.; 1893, L.; Berkum bij Zwolle 1891, L.; tusschen Bathmen en Gorssel, Un. 1850; den Ham 1892, L. en Carmigg.; Tongeren, Un. 1888; Dalmsholt bij Heino 1831, L.; tusschen Gramsbergen en Anerveer 1853, Kros; Hardenberg 1892, L. en Carmigg.; Heemse 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk, R. B.; Elburg 1846, T.; Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; Hummelo, Keppel, Un. 1850, Apeldoorn 1873, K. A.; Zutphen 1838, Buse; Ruurlo 1881 L. en Ensink; Doetinchem, Un. 1885; Rheede, M. D.; 1845, P. A. Richard; Arnhem, Thomson; Drakenberg 1835, (wie?); tusschen Arnhem en Ede (var. *nudum*), Buse; Nijmegen B.; Abel. en Pas; Waal bij Nijmegen 1833, Wtt.; Hatertsche broek, Wijchensche venen, Steenoven in de Ooi, Th. Abel.; Herwijnen 1859, S.; Waal tusschen Varik en Heessel, v. d. T.; Beek 1853 en 1868, O.; — Amersfoort, Splitg.; R. B.; 1892, Garj.; Nijkerkerweg aldaar 1891, Garj.; den Ham boven Amersfoort 1836, D. S.; Soest 1870, Groll; Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Maartensdijk, C. A. Bergsma; tusschen Maartensdijk en Blauwkapel 1835, D. S.; Baambrugge, Kerb.; Utrecht, Wtt.; 1859, R. B.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Schalkwijk 1833, Wtt.; — 't Gooi 1829, Wtt.; Naarden 1864, O.; Amsterdam, Romb.; Ringdijk, Fl. Amst.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Breesaap 1839, Buse; Beverwijk, Buse; Buitenspaarne Haarlem 1845, Buse; — Rijnsburg 1835, Mb.; Leiden, Dz.; O.; Hooge Morsch 1833, S. S.;

Katwijk, V. Z.; Mb.; Papenlaan Voorschoten 1842, O.; 's Gravenhage, G. Barger; tusschen Loosduinen en Monster, V. Z.; Dordrecht en Zwijndrecht 1897, Posth.; griend bij 't huis te Merwe en langs de Merwede 1888, V.; Heikop bij Vianen, v. H.; -- Zuid-Bevel. 1838, en Biezelinge 1838, v. d. B.; Kapelle (Z.-Bevel.) 1898, Ogt.; St. Kruis 1878, L.; Axel 1860, A. W.; -- Halsteren 1884, V.; Werkendam 1835, Lac.; Werkhoven, C. A. Backer; Hondsberg bij Oisterwijk 1865, Lac.; Boxmeer, v. A.; Vlijmen, v. Hov.; Eindhoven 1827, Dz.; -- Broek bij Thorn 1900, G. en Jongm.; Weert 1873, Lac.; Valkenberg 1887, V.; Amby, v. Hov.; Gulpen 1871 en 1872, Lac.; Heughem 1870, Groll.

(Koudum 1864, Holk. en Prikkeweg bij Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; -- Winschoten 1884, Schipper in herb. v. Tuinen; -- Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Laag Soeren, H. Heukels in herb. pr.; IJsel bij Dieren 1893, Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; -- buiten de Waardpoort Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; -- kweekerij Richard Naarden 1900, Koning in herb. pr.; -- Noordwijk 1886, Leiderdorp 1901 en Groenhoven bij Leiden 1898, Struyk. in herb. pr.; Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden, Nieuw Beierland, J. Koornneef in herb. Heukels; -- Strijp 1880 en Eindhoven 1888, Posth. in herb. pr.; -- algemeen Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Schaesberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); -- alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); -- Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Delden, Twikkelerbosch, Un.

1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Bekkum, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, — Groenlo, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Vaassen, Epe, Wissel, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Weurtsche dijk, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 288); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 442); Velserkanaal, Overveen, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 123); Hulst, A. W. (Arch. 1. IV. p. 286); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); — Mallenburg, Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — tusschen Mook en den Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 288); Blerik, Velden, Oostrum, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

709. **G. luteo-album** *L.* Op vochtige zandgronden, aan wegen, slootkanten enz. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Koog op Texel 1867, D. Huizinga; Hoornsche vlak op Texel 1867, H. d. V.; Vlieland 1868, Holk.; Meeuwenduinen aldaar 1869, en achter 't dorp 1869, Holk.; Ameland, S. P. Kros; — Okse 1877, K.; — Laren in Gelderland, v. H.?); Nijmegen, B.; 1897, G. en V.; Heumen, G. Deijn.; — Doorn, Fockema; Zeist, C. Petif; heide bij Holten 1840, Buse; tusschen Baambrugge en Vinkeveen 1841, v. d. T.; — Petterduin 1870, en Bergerduin 1870, H. d. V.; Castricum 1875, Groll; Zandvoort 1842, Buse; 1851, S.; Vogelenzang 1893, Groll; Breesaap 1836, Buse; Bentveld, v. H.; Kerb.; Buse; Haarlem, Splitg.; v. H.; Noordwijk aan zee, v. d. T.;

Katwijk binnen 1864, H. d. V.; Katwijk aan zee 1838, Buse; Leiden 1836, Mb.; Dz.; (ook als *β depressum*, Mb.) 1844, B. W.; aangeplempten grond in den Hortus Leiden 1859, S.; den Deijl, V. Z.; Wassenaar 1833, v. H.; Forsten; 1833, S. S.; 1874, H. d. V.; zanderij achter Wassenaar, Pierot, 1832, S. S.; Leidsche weg bij 's Gravenhage, V. Z.; Waalsdorp 1879, K. A.; Scheveningen 1869, H. d. V.; 's Gravenhage, V. Z.; Monster, G. B.; tusschen Monster en Loosduinen, V. Z.; Hoek van Holland 1870, H. d. V.; Staalduin 1845, v. d. T. (als *depressum*); tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; – Sir Jansland, Un. 1894; Zuid-Beveland 1829 en 1845, v. d. B.; Westerhavendijk ter Neuzen 1860, A. W.; – veerdam bij Werkendam 1836, Lac.; Hervensche dijk bij 's Hertogenbosch, Ortensche dijk, Hintham en Rosmalen 1865 aldaar, v. Hoven; Helenaveen 1871, Lac.; Mill, Un. 1898; klooster te Velp bij Grave 1841, Th. Abel.; – St. Anthonies-eiland, Maasoever bij Wijk–Maastricht 1894, de Haas; Ravelsbosch 1864, H. d. V.

(Oostereind op Texel, Hoogeberg en de Mok aldaar 1894, V. Suringar in herb. pr.; – onder Diepenveen 1850, K. A. in herb. pr.; – Velp bij Grave 1891, de Haas in herb. pr.; – Oostkapelle 1876, Schooneboom en – Baarlo, Un. 1893 L. in herb. pr.; Maas bij Hamert, Un. 1893 V. Suringar in herb. pr.; In het stamherbarium komt nog een plant voor gevonden te Middenbeen (?) 1874, L.)

Bovendien: Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 123); – Arcen, Un. 1893 (Arch. 3. VI. p. 572); Ingber, Lac.; Valkenberg, Un. 1861 (Arch. 2. V. p. 15.)

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

710. G. undulatum *L.* Afkomstig van de Kaap, doch ook in Frankrijk op een paar plaatsen genaturaliseerd. ⨀. *Aug.–Sept.*

In Herb.: St. Anthonieseiland bij Maastricht 1894, de Haas.

Helichrysum *Gaertn.*

711. **H. arenarium** *D.C.* (*Gnaphalium arenarium* L. et Fl. B. S. p. 588.) Op droge zand- en heidegronden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Coevorden, v. d. Scheer; — straatweg bij Oldenzaal 1865, H. d. V.; Carlshave bij Hengelo 1892, Pauline S. L. v. Deinze; 1895, K. A.; Un. 1895; — Nijmegen, B.; Vestingwerken aldaar, O.; — Lingen 1837, V. Z.; Miq.; — kerkmuren van Hersel, Kerb. (waar?).

(Halfweg Oldenzaal en Denekamp aan den weg, J. B. Bernink in herb. Heukels.)

Subtribus Inulinae *Hoffm.*

Inula *L.*

712. **I. Helenium** *L.* Inheemsch in Voor-Azië, echter bij ons sinds de middeleeuwen gekweekt wegens den aromatischen wortel (Alant) en op vochtige grasgronden somtijds geheel ingeburgerd. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Boerenerf ter Neuzen 1863, A. W. *)

(Noordwijk buiten, de Wit Hamer in herb. L. (Cfr. Arch. 2. II. p. 121).)

Bovendien: Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 123.)

*) A. Walraven, in „Waarnemingen omtrent eenige kritische inlandsche planten" Arch. 1. IV. p. 156, merkt over deze plant 't navolgende op: „Voor Boerhave en Linnaeus reeds door Dodonaeus als inlandsch opgegeven, in lateren tijd door van Geuns bij Almelo verzameld, werd door mij omtrent ten getale van 12—14 planten op een boerenerf ter weerszijden van een sloot aangetroffen, welke planten aldaar reeds gevonden waren door den vader van den tegenwoordigen eigenaar, mogelijk veertig of meer jaren geleden, en bij hem bekend onder den naam van kampagne, welke naam herinnert aan Enula campana, van oude apotheken. (Zie Dodon. Kruydtboeck Ed. 1644 p. 557.)

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en volgens A. Walraven ook bij Dodoens.

713. I. **brittannica** *L.* Op vochtige grasgronden langs de rivieren. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Schiermonnikoog, Hinxt; 1860, S.; 1867 en 1869, Holk.; — Wommels en Joure, C. A. Bergsma; — Onlandsche dijk bij Groningen, Strat.; Warfumervaart bij Onderdendam 1856, Strat.; — — Ane 1859, Lac. en S.; — Zalk, R. B.; 1845, 1846 en 1850, T.; v. Heijn.; Greente bij Kampen 1854, R. B.; Zwolle, Thorbecke; S. S.; Willemsvaart bij Spoolderberg te Zwolle 1899, Heimans; — Vecht bij Vilsteren 1865, H. d. V.; oevers Vecht in den Marshoek gem. Dalfsen 1892, L. en Carm.; Okse 1878, L. J. van der Veen; vestingwerken Deventer, Un. 1850; Brugt 1868, v. d. Scheer; — Lichtenvoorde en Varsseveld, Un. 1859; Arnhem, S.; 1873, Groll; Nijmegen, Abel. en Pas; 1833 en 1835, Wtt.; Ooische waard 1849, Th. Abel.; Ubbergen, N. en Th. Abel.; 1833, Wtt.; Herwijnen 1859, S.; tusschen Wamel en Dreumel, v. d. T.; Bommel 1833, Wtt.; Neer-Andel weiland bij 't kasteel Negenhoven 1888, V.; Wageningen 1881, K.; Redichemsche waarden Culemborg, C. A. Backer; — tusschen Grebbe en Rhenen 1900, des Tombe; Hondwijk 1857, Knüttel; — 's Gravenhage, V. Z. (als *I. Oculus Christi*); Monster 1845, V. Z.; Rotterdam, v. d. Looij; Maas bij Fijenoord 1834, v. H.; 's Gravendeelsche dijk Dordrecht 1886, V.; Vianen, B.; G. Deijn.; v. H.; kanaal tusschen Vianen en de Lek, v. d. T.; tusschen Vianen en Oud Slykerveer 1831 en Leksmond 1828, v. H.; — Werkendam, 1836, Lac.; 1886, V.; 's Hertogenbosch, tusschen 's Bosch en Vlijmen 1847 en Groot Deuteren 1847, v. Hov.; Maas bij Boxmeer, Un. 1853; — Hamert, Un. 1893; Maasoever Roermond 1900, G. en Jongm.; Maas bij Maastricht,

Un. 1861; Varkensweerdje 1870, Groll; Gulpen 1864, Jacques.

(Maadlanden bij Oldeboorn tegen de zoog. zomerdijkjes 1863, Holk. en Prikken te Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Zutphen 1882, V. Suringar in herb. pr.; stoombootenveer Druten 1895, Posth. in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; overkant Veerhuis Culemborg 1846, Alpherts; — Oegstgeest op een Convallariaveld 1892, V. Suringar in herb. pr.; — fort Isabel 's Hertogenbosch 1871, Costerus in herb. pr.; — Venlo aan de overzijde, maar vlak bij de brug 1897, Rieter in herb. pr.; langs de Maas Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 2. V. p. 249); — Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572).

I. Oculus Christi *L.* Zuid-Europeesche plant, in tuinen als sierplant gekweekt. ♃. *Juni—Aug.*

Bij oudere schrijvers als inlandsch vermeld bijv. door de Gorter voor Haarlem, Zorgvliet en Katwijk, door Meeze op sommige wegen en heiden bij Heerenveen; waarschijnlijk een vergissing met de voorgaande soort.

714. **I. vulgaris** *Trevisan.* (*I. Conyza* D.C. et Prodr. Ed. I. p. 116, *Conyza squarrosa* L. et Fl. B. S. p. 594.) Aan dijken en wegen op droge gronden, langs zonnige heuvels, vooral op kalkbodem ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Groningen 1843, v. H.; — Nijmegen, B.; — Bentveld 1837, Lac.; Zandvoort, Splitg.; S. S.; 1836, Buse; Bloemendaal, Kerb.; Buse; Bloemendaalsche bosch 1895 en duinen Haarlem 1888, V.; tusschen Haarlem en Zandvoort, v. H.; — duinen Wassenaar 1833, S. S.; 1835, Mb.; duin 's Gravenhage, S. S.; 1896, R. B.; Naaldwijk en Staalduin, v. d. T.; — Zeeland, v. d. B.; Schouwen, Dz.; duinen Haamstede,

Un. 1894; Reigersweide, Un. 1894; Zuid-Beveland 1839 en 1845, v. d. B.; Nieuwland Walcheren, K.; tusschen Axel en Zaamslag en Spui in het land van Axel, v. d. T.; Hoek en Neuzen, A. W.; – Zuid-Limburg, Un. 1883; Beek 1869, Lac.; Un. 1883; Maastricht 1882, Posth.; St. Pietersberg, v. Hov.; 1870, Groll; 1875, de Br.; Oud Valkenberg 1864, H. d. V.; Rotspark en Maastrichter weg bij Valkenberg 1901, V.

(Zandpoort 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; – Wassenaar 1893, V. Suringar in herb. pr.; – Schansdijk bij Goes 1894, Posth. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, L. in herb. pr.; Mevr. Snellen in herb. Heukels; Oosterland 1877, L. in herb. pr.; – Sittard 1883, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: Castricum, Meerenberg, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); – Meerssen, Gulpen, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316); Lutterade, Bertsenholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 15).

Voorts vermeld door Hondius.

Pulicaria *Gaertn.*

715. P. vulgaris *Gaertn.* (*Inula Pulicaria* L. et Fl. B. S. p. 604.) Op vochtige, grazige plaatsen in zandige streken. ⊙. *Aug.*–*Sept.*

In Herb.: Gaasterland 1865, H. d. V.; – Groningen, Stud. v. d. Weide; – Nijmegen, B.; N. Abel.; Waaldijk bij 't fort Kraijenhoff, Th. Abel.; in de leemkuil te Beek 1869, Lac. (misschien Limburg?); Waaldijk Weurt, Th. Abel.; tusschen Varik en Heeselt 1839, en vlakte aan de Waal tusschen Heerenwaarde en de schans bij Rossum 1839, v. d. T.; – Werkendam 1836, Lac.; tusschen 's Hertogenbosch en Vlijmen 1846, v. H.; – Weert 1873, Lac.; Maastricht, v. Hov.

(Culemborgsche veld 1849, Alpherts in herb. pr.; — St. Anthoniuseiland bij Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Langs den provincialen klinkerweg bij Groot Deuteren, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 277.)

Voorts vermeld door Pelletier.

716. P. dysenterica *Gaertn.* (*Inula dysenterica* L. et Fl. B. S. p. 604.) Aan wegen, slootkanten en op vochtige plaatsen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Coxdorp 1868, Hoorn en duinvlakte de Nederlanden op Texel 1869, Holk.; — Jelsum bij Leeuwarden 1859, S.; — Hovelandsche weg bij Uithuizermeede 1856, Strat.; St. Jacob 1854, Sprée; — Meppel en Nijeveen, v. Heijn.; — Kampen 1847, T.; 1847, R. B.; Zalk, M. Dassen; Vollenhove, Cayaux; Spoolde bij Zwolle 1897, L.; Wilsum 1870, Hoek; Zwartewater bij Zwolle 1871, v. Tuinen; Deventer, v. Gron.; 1878, K.; Weldam bij Goor, Diepenheim en Entersche veen, Un. 1897; — Harderwijk 1863, en Hulshorst bij Harderwijk 1852, R. B.; Vaassen en Epe 1852, K. A.; molenbeek bij Ruurlo 1884, Ensink; Corle bij Bredevoort, Un. 1897; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Ooische waard Ubbergen, Lent, Elst, Weurt en Beuningen, N. en Th. Abel.; Druten 1863, v. H.; — Amersfoort, R. B.; Eem bij Amersfoort, Garj.; Zeist 1859, v. H.; 1872, v. Tuinen; tusschen Zeist en Bunnik, v. H.; Utrecht 1858, R. B.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; tusschen Utrecht en de Bilt 1835, D. S.; — 't Gooi 1828, Wtt.; Schinkel 1842, Heybrock (P. N. S.); 1867, Knüttel; Funen, Fl. Amst.; Zandvoort 1871, Groll; Zandvoortsche weg 1873, en Breesaap 1871, Boerl.; Velsen 1900, Wouterloot en Jongm.; Overveen, Kerb.; tusschen Overveen en Haarlem 1840, Buse; Overveensche weg 1835, Mb.; Buse; Leidsche vaart, M. D.; Haarlem, de Vriese; Splitg.; — Noordwijk

1886, Destrée; Valkenburg, S. S.; Rijnsburg 1897, Jongm.; Mallegat Katwijk 1832, S. S.; Katwijker duin 1843, O.; Katwijk, Dz.; S. P. Kros; 1842, O.; B. W.; Katwijk binnen, Gradeermachine 1839, v. d. T.; Schouw, — Zuidwijk, S. S.; Wassenaar 1853, S.; Zorgvliet, V. Z.; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; G. B.; duinen 's Gravenhage, Thomson; Monster, V. Z.; Loosduinen, R. B.; tusschen Rotterdam en IJselmondsche veer 1870, O.; Dordrecht 1837, Lac.; 1878, Posth.; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Vianen 1831, v. H.; — Zierikzee 1873, Schuringa; Schouwen 1887, en St. Laurens 1874, L.; Vlissingen, v. d. Cop; 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen, A. W.; Zuid-Beveland, v. d. B.; — Kaatsheuvel, Thomson; Breda, v. A.; Heusden, v. Hov.; Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — langs de Maas bij Baarlo, Un. 1893; Maas bij Maastricht, v. Hov.

forma *floribus plurimis ligulatis*: Overveensche weg 1835, Mb.

(Elburg 1843, Alpherts in herb. pr.; tusschen Hall en Voorst 1899, K. A. in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Goilberdingerpolder Culemborg, de Haas in herb. pr.; Wageningen 1883, Heinsius in herb. pr.; — Schoorldam 1868, P. H. Bon in herb. v. Tuinen; — Zevenhuizen, Charlois, Rhoon, Barendrecht, v. d. Voo in herb. pr.; dijk te Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; — Scherpenisse 1877, K. A. in herb. pr.; Koudekerke, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper; Oudelande, L. B. v. d. Slikke; Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; — langs de Maas bij Venlo en te Genooi 1901, Rieter in herb. pr.; Valkenberg, Un. 1883 L. in herb. pr.; Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p.

236); Alkmaar, Bergen 1897, S. en Abel. (Arch. 2. V. p. 249); Zijpsche dijk, Egmond, Wijk aan Zee, Velsen, Vogelenzang, — Noordwijkerhout, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Amby, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

Subtribus Buphthalminae *Hoffm.*

Buphthalmum *L.*

717. **B. speciosum** *Schreb.* (*Telekia speciosa* Baumg.) Zeldzame sierplant uit Zuid Oost-Europa, een enkele maal in oude parken en tuinen verwilderd. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: In een tuin Zuid Zijpe, P. Stadt te Schagerbrug (ingezonden aan de Wetenschappelijke commissie der M^{ij} voor Tuinbouw en Plantkunde); — Endegeest 1893, V. Suringar; Rijngeest 1896, V., beide onder Oegstgeest.

Tribus Heliantheae *Hoffm.*

Subtribus Ambrosiinae *Hoffm.*

Ambrosia *Tourn.*

718. **A. artemisiifolia** *L.* Afkomstig uit Noord-Amerika, met klaverzaden en granen ook elders ingevoerd; echter onbestendig daar de zaden bijna nimmer rijp worden. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1893, Ensink en L.; 1893, K. A.; de Lutte tusschen Amerikaansche klaver, Un. 1895; — weiland Apeldoorn 1875—77, K. A.; opslag scheepsvuil (rogge) Apeldoorn 1898, 1901, K. A.; weide bij den Batavierenweg op den Hunerberg te Nijmegen 1900, J. Sterk en Th. Abel.; Culemborg 1875, L. Hulsebosch; — Infanterie-kazerne Amersfoort 1897, Garj.; — ruigte Overveen 1900, C. A. Backer; — buitenplaats Rozenburg Rotterdam 1901, Wachter en Jansen; — meelfabriek Middelburg 1896, Ogt.; 1900, L.; — Oudenbosch 1894, P. v. Luyck; 1895, de Haas.

(Deventer aan de nieuwe stortplaats 1896 en overvloedig bij 't station H. IJ. Spoorweg, K. A. in herb. pr.; molen te Kampen, J. Boldingh; — Rotterdam, onder een heg, H. v. d. Linden; rots Diergaarde aldaar, W. H. Wachter en P. Jansen; Rozenburg, G. P. Moerman; — Haanwijk bij Vucht en boekweitpelmolen te Vlijmen, J. v. Giersbergen, Valkenswaard, H. A. v. Roessel, alle in herb. Heukels.)

719. A. trifida *L.* Op vochtigen grond in Noord-Amerika; in Europa met zaden ingevoerd. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Groenhoven bij Leiden 1900, Jongm. en Borst Pauwels (opslag uit kippenvoer).

(Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels.)

Xanthium *Tourn.*

720. X. spinosum *L.* Waarschijnlijk Zuid-Amerikaansche plant, doch reeds lang in Zuid- en Zuid-Oost-Europa ingeburgerd en van hier vroeger met Spaansche en Hongaarsche wol ook elders ingevoerd, thans veelal met granen geïmporteerd. Door het laat rijpen der zaden bij ons geen blijvende plant. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Apeldoorn 1866, K. A. (aldaar ingevoerd

met wol van schapenvellen uit Buenos Ayres); Bennekom 1895, V.; — Persijnspan bij Katwijk 1865, H. d. V.; — meelfabriek Middelburg 1896, Ogt.; — Hintham 1895, Heinsius; — Maastricht 1884, Groll; St. Pieter 1864, H. Jacques.

(Lange Bleekerspad Amsterdam 1893, Costerus in herb. pr.; — meelfabriek Middelburg 1901, L. in herb. pr.)

721. X. **strumarium** *L.* Waarschijnlijk een Zuid-Oost-Russische steppenplant, met wol en zaden ingevoerd en hier en daar volkomen ingeburgerd, aan wegen, ruigten en vuilnishopen. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Oude Worp over de IJselbrug Deventer 1846, J. Tijhaar Cz.; Pothoofd Deventer 1877, K.; — bij een veer over de Oude Maas in het Maas- en Waalsche 1802, J. Kops; — buiten de steenplaats te Dordrecht 1837 en op een puinhoop te Dordrecht 1839, Lac.; — Groot Deuteren in menigte 1847, Klein Deuteren 1847, buiten de Vuchtsche poort 1847 en Maren ten oosten van de Kerk 1847, v. Hov.; — Maastricht 1884, Clumper.

(Stoommeelfabriek Deventer, E. J. H. Scholten in herb. Heukels.)

Voorts vermeld bij Pelletier, Munting, Bruman en voor Kampen en Utrecht door de Gorter.

X. **macrocarpum** *D.C.* Zuid-Europeesche plant, in Suringar's Zakflora voor Limburg opgegeven. Het is mij onbekend waaraan deze groeiplaats ontleend is.

Iva *L.*

722. I. **xanthiifolia** *Nutt.* In rivierbekkens der prairiën van Noord-Amerika; elders wel uit botanische tuinen ontvlucht.

In Herb.: Scheepsvuil (boekweit) Apeldoorn 1898, K. A.

Bovendien: op opgevoerden bouwgrond buiten de voormalige duinpoort te Vlissingen, L. en Ensink.

Subtribus Verbesininae *Hoffm.*

Rudbeckia *L.*

723. R. laciniata *L.* Noord-Amerikaansche plant, hier en daar aan rivieroevers verwilderd. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: tusschen Raalte en Wezepe 1892, L.

(Langs het kanaal naar Hattem bij de Jonasbrug 1873, Twello, veel onder hakhout 1871, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: verscheidene jaren achtereen in een bosch te St. Kruis, voor welke groeiplaats zij vermeld is in de lijst van Zeeuwsche planten in Arch. 2. VI. p. 117.

724. R. hirta *L.* Noord-Amerikaansche plant, in tuinen gekweekt, zelden verwilderd. ♃. *Aug.—Oct.*

In Herb.: Denekamp 1899, J. B. Bernink.

Helianthus *L.*

725. H. tuberosus *L.* Noord-Amerikaansche plant: sinds 1617 in Europa ingevoerd; bloeit echter zelden. ♃. *Sept.—Nov.*

Meelfabriek Middelburg 1898, Ogt. in herb. pr.

Subtribus Coreopsidinae *Hoffm.*

Bidens *L.*

726. B. cernuus *L.* Aan slootkanten en op moerassige plaatsen. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Midsland 1868, Holk.; Un. 1886; — Leeuwarden, 1849, 1859, S.; Joure 1873, J. M. de Boer; — Kloosterholt bij Scheemda, (wie?); — Meppel,

v. Heijn.; — Zalk, R. B.; Oosterholt bij Kampen 1848, T.; 1848, R. B.; Wezepe 1846, T.; 1846, R. B.; IJseldijk bij Wilsum 1873, Hoek; Langenholte bij Zwolle 1888, L. (met geleidelijke overgangen van den vorm zonder straalbloemen tot dien met een volkomen ontwikkelden krans van straalbloemen *β. radiatus*); Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1865, en Oldebroek, R. B.; Apeldoorn, K. A.; 1878, K.; Hees, Hatertsche broek, N. en Th. Abel.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Culemborg 1837, Lac.; Amersfoort 1891, Garj.; — tusschen Utrecht en Blauwkapel, C. A. Bergsma; Schalkwijk 1833, Wtt.; laan van Schoonoord onder Doorn, v. d. T.; — Kalfjeslaan, Fl. Amst.; Overveen, Kerb.; Haarlem 1875, Groll; Haarlemmermeer 1853, Hartm. en S.; — Leiden 1835, Mb.; 1842, O.; 1844, B. W., Mallegat 1833, S. S.; Persijnspan, Perin; Wassenaar, Dz.; 1832, S. S.; Haagsche bosch, Destrée; 's Gravenhage, G. B.; Fijenoord 1870, O. (n°. 582 als *B. tripartitum* var. *minor* Prodr. Fl. Bat.); Rozenburg 1899, Jongm.; Dordrecht, M. J. Cop; 1883, C. v. d. Broek; Dubbeldam 1882, V.; straatweg de Mijl bij Dordrecht 1880, Posth.; — Vleertpolder 's Hertogenbosch, v. Hov.; Deurne en Helenaveen 1871, Lac.; — Velden, Un. 1893 L.; Neerweert 1895, G. en V.

var. *β.* **radians** *G. Beck.* (*floribus radiatis* Prodr. Ed. I.) *

In herb.: Kinnem, Kaart, Midsland en Hee op Terschelling 1869, Holk.; — Haren 1855, v. H. (bloemen echter verloren gegaan) — Paterwolde 1841, v. H.; Strat.; Eelderwolde, v. H.; — tusschen Bareveld en Gieten 1890, Schipper; — Kampen 1855, R. B.; — Oldebroek, R. B.; —

*) Het klinkt eenigszins vreemd, wanneer Hugo de Vries in zijn Mutations theorie zegt, dat deze verscheidenheid in Nederland nog nimmer gevonden is!

Utrecht, L. Marchand; Middelvaart bij Baambrugge, v. d. T.; — Kortenhoef, G. Backer; — de boschjes Dordrecht 1884, V.; Maas onder Steenenkamer te Zwijndrecht 1849, v. Hov.; — achter de kerk te Werkendam 1835 en 1836 Lac.; St. Maartenspolder Oudenbosch 1895, de Haas (ingezonden als *B. tripartitus β.* flor. *radiatis*); — Oostrum, Un. 1893.

γ. **minimus** *D.C.*

In Herb.: Oldendijk en Emmen, Un. 1889; — (tusschen Neueschans en Lathrop in Overijsel 1831, Miq.); — Wisselsche heide bij Epe, Un. 1890 (als *trip. minimus*); lage veen te Emst 1875, K. A. (als idem); Uddelermeer 1897, V.; riviertje 't Meer tusschen Ooizicht en Ubbergen, N. Abel.; Abel. en Pas.; N. en Th. Abel.; — tusschen Utrecht en Blauwkapel 1832, de Br.; Utrecht, v. H.; — Leiden, B. W.; S.; kanaal Scheveningen, en Meerdervoort 1846, V. Z.; — Velden, Un. 1893.

(Kladden Friesland en Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoten 1883, Schipper in herb. pr.; — Uddelermeer 1852, K. A. in herb. pr; Goilberdingerpolder bij Culemborg, de Haas in herb. pr.; — tusschen Schalkwijk en Houten 1846, Alpherts in herb. pr.; Eemnes 1883, Heinsius in herb. pr.; — Vogelenzang, — Lisse en Leiderdorp 1893, V. Suringar in herb. pr.; Rijn en Schiekade Leiden 1893, Struyk. in herb. pr.; Delft 1875, L. in herb. pr.; langs de Rotte, eiland IJselmonde, v. d. Voo in herb. pr.;

β. tusschen Venraai en Well, Un. 1893 Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); — Scheene, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Weerdinge, Borger 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249);

— Steenwijk, Steenwijkerwolde, Eesveen, Zuidveen bij Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Markelo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); — venen Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Ankelaar, Broekland, 't Loo, K. A. (Arch. 2. III. p. 188): — Bergen, Schoorl, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); — Arcen, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Brunsum, Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 15).

Voorts vermeld door Bruman.

727. B. tripartitus *L.* Op gelijke plaatsen als de voorgaande. ☉. *Juni – Sept.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Midsland, Un. 1886; — Leeuwarden 1849, 1859, S.; Kollum 1873, Schuringa; Franeker, C. A. Bergsma; — Groningen 1856, Strat.; 1856, v. H.; Slochteren 1829, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, T.; R. B.; tusschen Kampen en IJselmuiden 1871, Hoek; Mastenbroeker polder 1891, Carmigg.; Deventer 1877, K.; — Harderwijk 1863, 1864, R. B.; Apeldoorn 1852, K. A.; Zutphen, Fockema; Ruurlo 1881, L. en Ensink; Winterswijk 1874, R. E. de Haan; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Waaloever Ooische waard 1849, Th. Abel.; Ooische waard, Hees, Neerbosch en Hatertsche broek, N. en Th. Abel.; — Amersfoort, D. S.; Beek bij Amersfoort 1894, Garj.; Doorn, v. d. T.; Utrecht, v. H.; 1838, D. S.; Schalkwijk 1832, Wtt.; — Berg en dallust Hilversum, v. d. T.; Zijdelmeer, en Uithoorn 1872, Boerl.; Amstel Amsterdam 1845, Romb.; Amsterdam, Fl. Amst.; Overveensche weg 1838, Buse; Sloten 1842, Heybrock (P. N. S.); Haarlem, Splitg.; 1875 en 1879, Groll; Spaarne aldaar 1872, Boerl.; Haarlemmermeer 1853, S. en Hartm.; — Lisse, v. H.; Leiden 1830, Wtt.; 1838, Mb.; 1842, O.; 1844, B. W.; Perin; Leimuiden 1899, Jongm.; Wassenaar, S. S.;

's Gravenhage, R. B.; Papendrecht 1882, V.; Dordrecht 1836, Lac.; — Nieuwland, Tholen en Zuid-Beveland, v. d. B.; — station Woensdrecht 1884, V.; Ginneken, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Eijsden, v. Hov.

var. *β*. **integer** *Koch*.

In Herb.: Hoevelaken, R. B.; Beekbergen 1896, S.; Winterswijk 1873, R. E. de Haan; — Amersfoort 1838, D. S.; Soesterveen 1895, Garj.; — Dordrecht 1882, C. v. d. Broek.

forma **pumila** *Roth*. (*β*. *minima* Wimm. et Prodr. Ed. I. p. 117.)

In Herb.: Veenachtige gronden Meppel, v. Heijn.; — Utrecht 1832, de Br.

[Aanm.: Alle andere vroeger onder den laatsten naam verzamelde vormen behooren tot integer; het eerst genoemde specimen gelijkt volkomen op B. cernuus minimus, daar deze ook opgerichte bloemhoofdjes heeft, echter heeft B. tripartitus sterker gestekelde omwindselblaadjes en B. cernuus 4—5 vruchtpluisstekels. — De door Oudemans onder No. 582 uitgegeven plant als B. tripartitus var. minor, Fijenoord bij Rotterdam 1870, O., is B. cernuus.]

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Zwolle 1888, L. in herb. pr.; — Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Baarn 1883, Heinsius in herb. pr.; 't Gein, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — suikerfabriek Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; langs de Rotte aldaar en eiland IJselmonde, v. d. Voo in herb. pr.; — Kapelle Zuid-Beveland 1892, Ogt. in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; — Wouw 1874, S. Lako in herb. L.; Eindhoven 1878, Posth. in herb. pr.; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.

β. In 't lage veen te Emst 1875, K. A. in herb. pr.; Katendrecht en IJselmonde, v. d. Voo in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 257); —

Wolvega, Terissert, tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Hoogeveen, Zwinderen, Gramsbergen, Ane, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Zuidveen bij Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Bekkum, Borne, Weusthag, Haaksbergen, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); tusschen Diepenheim en Goor, Entersche veen — Slink bij Groll; tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Lent, huis Ubbergen, Wychensche venen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 287); — Alkmaar, Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Bergen, Sandpoort, Overveen — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 123); Hulst, kanaal Neuzen, Hoek, Axel, A. W. (Arch. 1. IV. p. 286); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885--87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Venlo, Blerik, Baarlo, Velden, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Maastricht, Meerssen, Roermond, Un. 1861; Sittard, Gulpen, Un. 1883; Simpelveld, Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 15).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

Galinsoga *R. P.*

728. **G. parviflora** *Cav.* In westelijk Zuid-Amerika, noordelijk tot Mexico, voornamelijk in Peru; reeds

in het begin der 19e eeuw in Duitschland als vluchteling waargenomen en sinds dien tijd zich meer en meer uitbreidende als een lastig onkruid. ⨀. *Juni—Oct.*

In Herb.: Vollenhove 1892, K. A.; 1893, L. (in den moestuin van Oldruitenborgh en op aandappelvelden te Vollenhove overvloedig); — Harderwijk 1863, R. B. (in dit jaar voor 't eerst hier opgemerkt, groeit in verbazende menigte op bouwland om deze stad, R. B.; ook in Wirtg. Herb. pl. sel. crit. fl. Rhen. Fasc. XIII N° 722); C. A. Backer; Vorden 1875, Groll; — tuin van den watermolenaar buiten de Haarlemmerpoort te Amsterdam 1882, H. J. Calkoen Az. (Cfr. Arch. 1. IV. p. 143).

[Aanm.: Volgens Mr. L. H. Buse zou het meer dan waarschijnlijk zijn „dat zij bij ons is overgekomen uit de tweede hand, te weten bij den invoer van Duitsche pootaardappelen, die een paar jaar geleden, bij het weder verheffen van de ziekte in onze oude pootsoorten, in ruime mate heeft plaats gehad." Cfr. Arch. 1. V*. p. 415.]

Tribus Anthemideae *Hoffm.*

Subtribus Anthemidinae *Hoffm.*

Anthemis *L.*

729. **A. austriaca** *Jacq.* Zuid-Oost-Europeesche plant, een enkele maal ook elders ingevoerd. ⨀ en ⨀. *Juli—Aug.*

In Herb.: Duinvlakte Overveen 1878, S.; 1878, K. A.; braakliggend aardappelveld Middenduin 1879, Groll.

[Aanm.: De aanwezigheid dier plant wordt verklaard, doordien de mest eener wagonlading varkens, uit Hongarije afkomstig, werd opgekocht door iemand, die in een der duinpannen op bovengenoemde plaats, aardappelen kweekte. Van gelijken oorsprong waren aldaar Sisymbrium pannonicum en meer andere Pothoofdplanten.]

β. **Triumfetti** *D.C.* (*Anthemis Triumfetti* All.)

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1895, K. A.

[Aanm.: In 1894 werd door den Heer H. J. Kok Ankersmit aan het Pothoofd bij Deventer een composiet verzameld, die blijkbaar tot het geslacht Anthemis behoorde, ofschoon de soortsbepaling toen niet mogelijk was. Inmiddels had de Heer Ankersmit deze plant in zijn tuin overgebracht en daarvan exemplaren medegebracht op de zomervergadering in 1895 te Hengelo gehouden en nogmaals een aantal bloeiende stengels ingezonden voor het herbarium der Vereeniging in Juni van het volgende jaar. Bij een voorgaande keer meende ik met vrij groote zekerheid deze plant voor Anthemis austriaca Jacq. te kunnen houden; volgens den Heer Ankersmit echter zoude het Anthemis Triumfetti All. moeten zijn.

Om deze vraag op te lossen heb ik nogmaals een nader onderzoek ingesteld en heb de plant vergeleken met de beschrijvingen van bekende auteurs en met de exemplaren uit 's Rijks Herbarium.

Welke is nu echter de plant van Allioni? In diens werk „Flora pedemontana" Tom. I. p. 187 (a° 1785), vindt men het volgende:

„680. Chamaemelion triumfetti n.

Icon Taur. Vol. XXVII tab. 19.

Anthemis Triumfetti n. misc. Taur.

Anthemis austriaca Jacq. Fl. Aust. tab. 444.

Tanacetum montanum tenuifolium flore candido Bocc. mus. part. II. p. 33 tab. 25.

Chrysanthemum tanaceti folio, flore albo montanum italicum Barr. icon. 466.

Buphtalmum tanaceti minoris folio exoticum Plick. alm. 73.

Buphtalmum alpinum flore candido Triumf. obs. 79.

Matricaria pyrenaica Buphtalmi folio Tourn. Inst. p. 493.

Chamaemelum Tanaceti minoris folio, flore albo maiore. Vaill. act. parie. 1720.

Loc. Frequens in apricis saxosis et pascuis collium Taurinensium. Annuum.

Obs. Ab Anthemi tinctoria distinxi (misc. Taur. loc. cit.) Cl. Jacq. Anthemim austriacam dixit."

De hier gegeven beschrijving is al zeer weinig zeggend; het meeste moet men opmaken uit de als synonymen opgegeven namen; toch zegt Allioni dat zij is een eenjarige plant.

De onderhavige plant schijnt echter overblijvend te zijn, altans stellig tweejarig en derhalve zou de Pothoofdplant zeker niet gebracht kunnen worden onder de opgave van

Allioni, te meer omdat Boissier in zijn Flora orientalis bij deze afdeeling van het geslacht Anthemis een hoofdsplitsing maakt tusschen eenjarige en twee- of meerjarige planten.

Gaan wij echter na hoe het met Anthemis Triumfetti gegaan is bij andere schrijvers, dan blijkt, voor zoover ik over de noodige bronnen kon beschikken, dat zij bij de meesten als variëteit of als een vorm onder een der andere soorten is gebracht.

In de eerste plaats De Candolle in zijn Prodromus (VII. p. 11), alwaar men van A. austriaca de volgende beschrijving vindt: „Caule erecto ramoso apice villoso-canescente, foliis bipinnati-partitis villoso-subcanescentibus, lobulis dentatis acutissimis, invol. squamis dorso villosis margine hyalinis obtusis, recept. convexi squamis lanceolatis apice in cuspidem flosculos aequantem rigidulam angustates. ⊙.

Ach. compresso-tetragona, coronula membranacea integra superata, demidiam paleae longitudine aequantia."

Hierbij brengt hij onder:

„β. Triumfetti, caule stricto rigidiore apice glabriore, foliis paulo latioribus achaeniis distincte coronatis.

Habitus fere A. tinctoriae, sed glabrior et radio albo donata."

Reichenbach daarentegen (Icon. Fl. Germ. et Helv. XVI. p. 63) brengt A. Triumfetti als variëteit tot A. tinctoria, met de korte toevoeging: radio albo. Alzoo wil hij behalve dit verschil zijn geheele diagnose van A. tinctoria doen gelden, die hij aldus beschrijft:

„A. tinctoria L. pilis appressis sericea subglabra, biennis surculisque radicantibus quasi perennans, foliis carnosulis pectinato bipinnati partitis, partitionibus remotis, rhachi dentata (laciniis raro 1—2 dentatis), paleis rhombeis mucronatis. Cota tinctoria Gay. Fl. Dan. DCCXLI. Engl. bot. 1472. Rami sub angulis parvis arrecti apice longe nudi, macrocephali. Ligulae vulgo luteae seu croceae. Pappi corona abbreviata, denticulata, nunc lobulata."

Gelijk de Pothoofdplant reeds op het eerste gezicht van A. tinctoria verschilt, evenmin past de hier gegeven diagnose op onze plant, want noch de beharing, noch de bladslippen, noch de ruitvormige strooschubben komen bij de ingezonden plant voor.

Doch ook met Reichenbach's beschrijving van A. austriaca komt onze plant niet overeen; veeleer past de beschrijving die Reichenbach van A. rigescens geeft op haar, n.l.: „recedere videtur paleis oblongis mucronatis (nec

rhombeis), pappo breviore, foliorum partitionibus approximatis, lacinulis bi-tridentatis rhachi rarius dentata. Ligulae magnae, albae." Ook de teekeningen op plaat MIX komen zeer goed overeen, beter dan die welke van A. Triumfetti op de volgende plaat worden gegeven. Volgens dezen schrijver zou derhalve onze plant A. rigoscens zijn.

Dit zou trouwens overeenkomen met de opgaven van Boissier, die achter zijn beschrijving van A. rigescens vermeldt: „A. varietate pallida A. tinctoriae glabritie maiori, foliorum rachide dilatata segmentisque latioribus minus profunde partitis."

Volgens De Candolle komt echter onze plant veel meer met A. austriaca dan met A. rigescens Willd. (hort. berol. I. t. 62) overeen en ik heb daarom de oorspronkelijke beschrijving van A. austriaca Jacq. (austr. t. 444) geraadpleegd, die ik hier volledigheidshalve overneem:

„Ex radice annua ramosa et pallento unicus ut plurimum caulis enascitur, erectus, vix pedalis, teres, in ramos paniculatus. Folia sunt bipinnata, brevia, crassula, subsessilia; pinnulis minutis, connivontibus, lanceolatis; mucronatis, intogorrimis ad lentam albide ciliatis, sessilibus. Flores solitarii erecti et pedunculati ramulos terminent. Calycis hemisphaerici squamae sunt ad oras pilosae. Radii petala sunt alba, tridentata denticulo intermedio minimo, patentissima noctu reflexa. Discus luteus. Receptaculum conicum vestitur paleis oblongis, mucronatis et semina longitudino superantibus nec pungentibus. Semina oblonga, angulata, pappo destituta. Caulis, rami, folia et calyces sunt lanugenose villosula. Folia, imprimis, vero flores, valido pollent odore Matricariae officinalis, cui quiddam de Chamonilla junctum est; sapore autem amaro. Crescit passim inter segetes et ad vias; in arvis restibilibus ita nonnunquam abundam, ut sata videatur. Floret totam aestatem. Si in hybernaculum transferatur, in olla crescens, saepe perennat, totamque floret hyemem."

Het blijkt dat de een- of meerjarigheid van de soorten van het geslacht Anthemis, althans bij enkele aan gereeden twijfel onderhevig is; immers bij den eenen auteur wordt een plant als zuiver eenjarig opgegoven, waar een ander haar als overblijvend beschouwt. Het schijnt mij derhalve gerechtvaardigd de Pothoofdplant ondor die soort te rangschikken waaraan zij het nauwst verwant is en haar te beschouwen als A. austriaca Jacq. var. Triumfetti D.C.

730. A. tinctoria *L.* Op zonnige plaatsen op droge zandgronden, op muren. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Muur Kampen 1846, T.; 1846, R. B.

(ingezonden als *A. Valentina*); Pothoofd bij Deventer 1877, K.; 1893, K. A.; 1893, L.; stoommeelfabriek aldaar 1898, K. A.; – Zutphen 1885, Groll; Arnhem, Thomson; Nijmegen, Abel. en Pas; Ooische waard en tusschen Heumen en Mook, N. en Th. Abel.; Ooi Nijmegen, J. B. Spaan; Spoel tusschen Culemborg en Vianen, v. Dijk; – Utrecht, Kerb.; wallen aldaar 1830, v. H.; 1835, D. S.; v. d. T.; 1830 en 1872, de Br.; – IJdijk Amsterdam 1833, S. S.; parkweg aldaar 1884, J. J. Smith; – Katwijk 1844, Mb.; tusschen Oegstgeest en Katwijk 1842, Dz.; 1842, O.; 1842, S. S.; B. W.; Fijenoord, S. S.; Hoek van Holland 1894, Destreé; opslag tuin Dordrecht 1900, Posth.; – kanaal Middelburg 1876, N. M. la Fonteijn; – veerdam Werkendam 1835 en 1836, Lac.; – bovenste molen Venlo 1899, Garj.

β. **discoidea** *Vahl.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1893, L.

(Zutphen 1888, L. en Ensink, Berg en Dal, de W. Hamer in herb. L.; Utrecht, W. C. v. Embden; – Santpoort, G. H. Japikse; – Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; – langs de Maas te Hamert, Un. 1893 Ogt. in herb. pr.

β. Kolenaschweg Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels.)

Bovendien: tusschen Heerenwaarden en schans te Rossum, v. d. T. (Tijds. VIII p. 253 en Arch. 1. V*. p. 438); – Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 123) berustend op de opgave van Pelletier.

[Aanm.: Er is een hybride bekend A. austriaca × tinctoria = A. ochroleuca Celak.]

731. A. arvensis *L.* Op zandige bouwlanden. ⊙. *Juni-Sept.*

In Herb.: Oosterbierum 1853, S.; Holwerd 1865, H. d. V.; – Zuid Laren 1850, v. H.; Groningen 1856, Strat.; Haren 1859, v. H.; – Weerdinge 1859, Lac. en S.; Gieten 1862, H. d. V.; Meppel, v. Heijn.; – Zalk, en – Harderwijk, R. B.; Hoef

bij Nijkerk 1872, Stolz; Hoevelaken 1893, Garj.; Putten 1866, O.; Apeldoorn 1873, K. A.; Twello 1877, K.; Epe, Un. 1890; Zutphen 1834, Wtt.; 1882, C. v. d. Broek; Vorden 1834, Wtt.; de Pol bij Voorst 1850, Cop; Warnsveld 1897, L.; Sillevolde, Un. 1885; Groenlo, Un. 1859; Terborg 1861, v. H.; Laag Keppel, Un. 1850; Winterswijk, Un. 1859; Plekenpol bij Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Exc. 1897; Lobith 1837, V. Z.; Nijmegen, B.; Coll. Nat.; Hees, Neerbosch, Hatert, Beek, St. Anna, Heumen, N. en Th. Abel.; Beek 1868, O.; Groesbeek 1897, G. en V.; Ubbergen 1847, v. d. B.; Renkum 1848, Buse; Bennekom 1856, v. H.; — Amersfoort, R. B.; Maarsbergen Exc. 1883; Soest 1870, Groll; Darthuizen 1836, en 1839, v. H.; Doorn, A. Schaeff; Driebergen 1838, Buse; C. A. Bergsma; Zeist 1853, O.; de Bilt, Kerb.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); G. Deijn.; achter Vollenhoven naar Bunnik, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1834, Wtt.; 1858 en 1859, R. B.; — Hilversum, G. Broers (als *Anth. austriaca*); Bergendallust Hilversum, v. d. T.; Naarden, v. H.; 1864, O.; strand Oud Valkeveen 1894, V.; Muiderberg 1841, Romb.; Urk 1884, S.; Wierdijk Enkhuizen 1894, Sanders; Haarlem 1871, Groll; — Katwijk, Perin; 1898, V.; Leiden, Mb.; Zoeterwoude. Hooge Rijndijk 1898, V.; 's Gravenhage, R. B.; Nootdorp 1865, H. d. V.; Dordrecht 1881, B. Jelgersma; Dubbeldam 1837, Lac.; — Driewege 1840, 's Gravenpolder 1840, Zwake 1839, Ellewoutsdijk 1838, en Kloosterzande 1845, v. d. B.; Zuidzande 1846, B. W. en v. d. B.; Koewacht 1863, A. W.; Eede 1861, A. W.; — Boxmeer, Un. 1853; Deurne 1871, Lac.; Geldrop 1845, en tusschen Nuenen en Geldrop 1835, v. Hov.; — Mook 1857, v. d. B.; Sittard bouwland 1896, G.; Maastricht 1870, Groll; St. Pietersberg 1864, H. d. V.; 1889, V.; Schinveld 1901, G. en V.; Eijsden 1894, V.

(Deventer 1851, K. A. in herb pr.; Wesepe onder Olst 1901, — Apeldoorn 1879 en Hasselt (?) 1894, L. in herb. pr.; Velp 1893, Ogt. in herb. pr.; Beek bij Nijmegen, de W. Hamer in herb. L.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Goilberdingerpolder Culemborg, de Haas in herb. pr.; Beusichem, Culemborg—Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; bouwland Vleuten 1877, Schipper in herb. pr.; — zanderij Bussum 1898, Koning in herb. pr.; tusschen Hilversum en Bussum 1891 en 1901, Costerus in herb. pr.; spoordijk Hilversum—Bussum 1899, en tusschen Diemen en Weesp 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Hilversum 1898, Struyk. in herb. pr.; — Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; spoordijk Sliedrecht 1895, Posth. in herb. pr.; — Haamstede 1894, Ogt. in herb. pr.; — onderste molen Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Velden, Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.; Schaesberg, J. v. Melick in herb. Heukels.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Tubbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); — tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I p. 617); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. IV. p. 404); — Blerik, Arcen, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gronsveld, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, Gulpen, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317); tusschen Simpelveld en Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 16.)

Voorts vermeld bij Vorstius en Bruman.

[Aanm.: Ook van A. tinctoria en A. arvensis is een hybride bekend = A. adulterina Wallr.]

732. A. ruthenica *M. B.* Zuid-Europeesche plant, doch elders vaak ingevoerd en ingeburgerd, langs spoor-

banen, bij graanpakhuizen, molens enz. ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Apeldoorn 1895, Groll; graanpakhuis aldaar 1894, K. A.; — Hamersveld tusschen rogge 1891, Garj.; — ruigte bij station Vogelenzang 1901, V.; — huis ter Rivier Overschie 1896, V.; Kolenaschweg Rotterdam en stationsterrein Vlaardingen 1901, Wachter en Jansen; — spoorbaan bij station Breda, Exc. 1897.

[Aanm.: Ook A. tinctoria × ruthenica is bekend.]

733. A. Cotula L. Op bebouwde en onbebouwde gronden, aan ruigten enz. ⊙. *Juni—Oct.*

In Herb.: Coxdorp 1860, Lac.; — Leeuwarden 1849, S.; 1865, H. d. V.; Bontekoe bij Leeuwarden 1859, S.; — Nieuwe Beerta 1843, en Groningen, v. H.; — Hooghalen 1865, H. d. V.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847 en 1855, R. B.; Zalk 1848, R. B. (ook als *arvensis*); Oldemarkt, herb. v. H.; Zwartendijk 1848, T.; Mastenbroekerpolder bij Zwolle 1897, L.; — Beek, St. Anna, Hatert, Hees, N. en Th. Abel.; — Kalfsveld bij Amersfoort 1894, Garj.; Utrecht, Wtt.; C. A. Bergsma; — Fune Amsterdam 1845, P. A. Richard; Haarlem, de Vriese; — Leiden 1842, O.; Leiderdorp 1845, Mb.; Stalen aldaar, Dz.; korte broekweg Naaldwijk 1845, v. d. T.; tusschen Vianen en Leksmond 1835, Kraamw.; — Schouwen, Dz.; Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; Waterlandskerkje 1885, L.; — Zevenbergen, Un. 1860; Breda, v. A.; Leur 1846, E. Engelberts; Eindhoven, Dz.; — Meerssen 1864, H. d. V.; Gronsveld, Un. 1883; tusschen Simpelveld en Kerkrade 1885, K.

(Rouveen bij Meppel 1865, H. d. V. in herb. v. Tuinen; — Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; — Woudenberg 1889, Struyk. in herb. pr.; Tolsteeg barrière Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; — Amsterdam bloemisterij Groenewegen 1877, J. J. Smith in herb.

Costerus; korenveld Hilversum 1895 en — korenveld tusschen Monster en Ter Heide 1896, V. Suringar in herb. pr.; Kijkduin 1887, Struyk. in herb. pr.; Delft, de W. Hamer in herb. L.; — bouwland Goes 1894, Posth. in herb. pr.; Koudekerksche weg bij Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; — Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Neerbosch, Beuningen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 289); — Castricum—Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 123); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 317).

Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting. De opgave (Arch. 1. I. p. 277) van van Hoven voor Nuenen en Geldrop heeft betrekking op *A. arvensis.*

Anthemis Valentina *L.* Opgegeven door de Gorter voor de muren van Kampen, zal wel een vergissing zijn voor *A. tinctoria*, welke op die plaats door Bondam verzameld werd. Natuurlijk heeft Perin deze plant bij Nijmegen gevonden.

[Aanm.: Hybriden zijn voorts bekend tusschen A. Cotula en A. tinctoria = A. Bollei Aschers., benevens hybriden tusschen Anthemis arvensis en A. Cotula met Matricaria inodora.]

Achillea *L.*

734. A. tomentosa *L.* Op zonnige, onvruchtbare heuvels en hellingen in Wallis, Zuid-Tirol, Piemont en Lombardije. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1893, K. A.; — Hoofd te Zutphen 1890, Groll.

735. A. nobilis *L.* Op zonnige, steenachtige heuvels, op muren en in de nabijheid van rivieren; in noordelijker streken met zaden ingevoerd. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Pothoofd 1881, K.; 1894, K. A.; 1897, V.; haven Deventer 1877, K.; — haven Zutphen 1888, Groll; Waaloever Beuningen, B.; Ooische waard, N. en Th. Abel.; 1843, N. Abel.; (1840—43; door verzanding van het terrein verloren gegaan. Cfr. Arch. 2. V. p. 289); Berg en Dal 1894, Th. Abel.; — meelfabriek Middelburg 1896, L. (eerst als *A. odorata* ingezonden); — Oudenbosch 1895, de Haas; Moergestel 1898, Ogt.

(Kolenaschweg Rotterdam, Wachter en Jansen in herb. Heukels.)

[Aanm.: Een plant onder dezen soortsnaam door C. A. Bergsma bij Haarlem verzameld is A. Millefolium.]

736. A. **Millefolium** *L.* Algemeen op grasgronden, aan wegen, dijken enz. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Hart.; Vlieland bij 't dorp 1858, Lac.; tusschen Midsland en Westterschelling 1869, Holk.; Terschelling, Un. 1886; Rottum 1897, Schipper; — Bolsward 1875, J. M. de Boer; Leeuwarden 1849 en 1859, S.; — Sterrebosch Groningen, Strat.; — Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, R. B.; T.; 1854, R. B.; 1870, Hoek; tusschen Wijhe en Olst 1833, Wtt.; Deventer 1846, v. Gron.; 1876, K.; Riele bij Deventer, (wie?); — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn, K. A.; Gorssel 1833, Wtt.; Lochem 1875, O.; Rheede, v. H.; Nijmegen, B.; 1851, N. en Th. Abel.; vestingwerken, Waaldijk te Weurt, Beuningen (*purpureum*), N. en Th. Abel.; Renkum, Buse; Culemborg, H. S. Coll. Nat.; — Liniedijk Amersfoort, R. B.; Garj.; Amerongen, C. A. Bergsma; Utrecht, v. H.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; — Bergendallust Hilversum, v. d. T.; Naarden 1864, O.; Uithoorn 1870, Boerl.; Amsterdam, v. H.; de Vriese; Fl. Amst.; Weesperzijde aldaar 1846, P. A. Richard; Urk 1853, Backer de Wit; 1884, S.; kerkhof Marken 1886, Boerl.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Hart.; tus-

schen Bergen en Alkmaar, Kerb.; Haarlem, C. A. Bergsma; 1833, Kerb.; 1838, Buse; Haarlemmerhout 1871, Boerl.; Overveen, Buse; Vogelenzang 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Leiden 1832, S. S.; Pierot; 1835, Mb.; Dz.; 1842, O.; B. W.; 1853, S.; Oegstgeest, Boerl.; 's Gravenhage 1832, I. de L.; G. B.; 1848, S.; v. d. Goes; Loosduinen, Exc. 1887; Brielle 1835, v. Rees; Rhoon 1871, Schepman; Alblasserdam 1850, M. J. Cop; Dordrecht 1835 en 1837, Lac.; 1848, v. Hov. (*purpureum*); 1882, V.; 1882, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, en Aardenburg 1861, A. W.; — Sprang, Thomson; wallen Breda, v. A.; Tilburg 1870, Groll; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.; — 't Haantje langs de Maas, v. Hov.

β. **collina** *Bekker*. 2. **pannonica** *Scheele*.

In Herb.: Koudenberg bij Rheede, v. H.

[Aanm.: Deze vorm gelijkt zeer veel op tomentosum, verschilt echter terstond door de kleur der bloemen.]

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Ruurlo 1888, L. en Ensink in herb. L.; Tiel, Posth. in herb. pr.; Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; Valburg, Slijk Ewijk, — Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Amersfoort 1894, Heinsius in herb. pr.; — Huizerstraatweg Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Zandpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Bloemendaal, Overveen, Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Overmaas en Schieland algemeen; vorm met vleeschkleurige bloemen; Pernis, IJselmonde, Kralingsche veer, v. d. Voo in herb. pr.; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest onder Oegstgeest 1892, en Wassenaar 1895, V. Suringar in herb. pr.; Brouwersdijk en Spuiweg Dordrecht 1848, Alpherts in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875 Schipper in herb. pr.; 1877 (met roode bloemen),

L. in herb. pr.; Koudekerke 1873, L. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 257); — Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 294); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Wijhe, station Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Woolde, Borne, Haaksbergen, Langelo, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, tusschen Goor en Entersche veen, — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Willemspark Amsterdam, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 688); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); — Bergen op Zoom, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Baarlo, Velden, Arcen, Hamort, Wansum, Wel, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Maastricht, Pietersberg, Gronsveld, Amby, Roermond, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Verschilt zeer in de kleur der bloemen; in herb.

L. komt bovendien nog een vorm met langgerekte hoofdjes voor, gevonden bij Zwolle 1886.]

737. **A. Ptarmica** *L.* Aan kanten van rivieren en op moerassige plaatsen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Coksdorp op Texel 1869, Holk.; — Wolvega, Un. 1881; — Onland bij Groningen, v. H.; Groningen 1856, Strat.; — Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; 1850, T.; Zalk 1855, T.; Zandberg bij Kampen 1869, Hoek; Steenwijk, Un. 1892; Deventer 1833, S. S.; Halb.; 1846, v. Gron.; Romb.; 1877, K.; Zwartewater aan de Riezebos bij Zwolle 1901, L.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; 1894, L.; Diepenheim (*grandiflora*), Un. 1897; — Harderwijk 1864, en Hoevelaken, R. B.; Apeldoorn 1858, O.; K. A.; Zutphen, M. D.; Fockema; 1881, C. v. d. Br.; IJsel aldaar, G. B.; Lochem 1875, O.; Winterswijk 1875, R. E. de Haan; Rheede, M. D.; Arnhem 1873, Groll; Rijnoever Doorwerth, Un. 1847; Nijmegen B.; Abel. en Pas; Waalwijk aldaar 1833, Wtt.; Beek, Ooische dijk, Ooische waard, Oosterhoutsche bosch, Weurt, N. en Th. Abel.; — Maas? bij Amersfoort, de Vriese, R.B.; 1896, Garj.; Hoogland 1854, O.; Veenendaal 1899, Jongm.; Driebergen 1833, Wtt.; Doorn 1869, O.; de Bilt 1842, Wenck; Blokkerberg bij Zeist, W. K.; Westbroek 1835, Zoelmond 1836, en Maartensdijk 1836, D. S.; Neerlangbroek, Wtt.; Utrecht 1843, Romb.; G. Deijn.; Loosdrecht, M. D.; 1845, P. A. Richard; aan de Zuwe tusschen Baambrugge en Vinkeveen, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; tusschen Amsterdam en Muiden, E. B. Asscher; Vrouwenakker en Legmeerpolder, en Uithoorn 1870, Boerl.; Parkweg Amsterdam 1884, J. J. Smith; Weesperzijde, Fl. Amst.; Haarlemmermeerdijk 1842, P. Heybrock, Fl. Amst.; Bergen bij Alkmaar 1871, Th. Abel.; Breesaap, Buse; Overveen, S.; — Leiden 1833, S. S.; Kerb.; Dz.; 1836, Mb.; 1843, O.; Voor-

schoten 1900, Jongm. en Borst Pauwels; Wassenaar 1833, S. S.; 1840, B. W.; 1853, S.; 1886, Destrée; Waalsdorp, V. Z.; G. B.; 's Gravenhage 1865, H. d. V.; R. B.; Eikenduinen, V. Z.; Alblasserdam 1850, M. J. Cop; nieuwe haven Dordrecht 1882, en Kop van 't Land Dubbeldam 1882, V.; Leksmond 1832, v. H.; — Vlissingen 1888, L.; Hoek, Neuzen, A. W.; — Speelhuis, v. A.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Werkendam 1835, Lac.; Sprang, Thomson; Oirschot 1865, Lac.; 's Hertogenbosch, en Vuchtsche weg, v. Hov.; — Plasmolen, Un. 1898; Maasoever Roermond 1900, G. en Jongm.; Maastricht 1870, Groll; Maas bij Slavante, v. Hov.

(Tusschen Haren en Paterwolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Winschoten 1898, Schipper in herb. pr.; — tusschen Steenwijk en Vledder 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Zwolle 1881, K. A. in herb. pr.; — Terborg, Un. 1885; Struyk. in herb. pr.; Bennekomsche Meent 1892, Kerkwijk 1894, V. Suringar in herb. pr.; veerhuis Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; aldaar en — Schalkwijk, Driebergen, Doorn, Vreeswijk, C. A. Backer in herb. Heukels; tusschen Zuylen en Tienhoven 1871, Costerus in herb. pr.; — spoorweg Diemen — Weesp, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Spanderswoud 1899, Koning in herb. pr.; — Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; langs Rotte, IJsel en Maas aldaar, Boskoop, en veenpolders Schieland, v. d. Voo in herb. pr.; — rivierdijk tusschen Moerdijk en Lage Zwaluwe 1901, Posth. in herb. pr.; Almkerk, Sleeuwijk, Nederhemert, Besoijen, C. A. Backer in herb. Heukels.)

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Terissert, tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Hoogeveen, Gramsbergen, Ane, Sleen, Odoorn (Arch. 1. V. p. 250); — Steen-

wijkerwolde, Oldemarkt, Eeze, Eesveen—Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, de Lutte, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen aldaar, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Eibergen, Groenlo, Lochem, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Alkmaar 1871, S. en Th. Abel.; Schoorl, Heilo, — Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — Woensdrecht, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Baarlo, Velden, Hamert, Venraai, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Weert, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 138); Amby, Meerssen, Un. 1861; Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317); Meers, Mechelen, Lac.; tusschen Simpelveld en Kerkrade 1885, Lac., G. en K. (Arch. 2. V. p. 15).

Voorts vermeld door Dodoens (Cruijdt Boeck 1618), Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

738. **A. macrophylla** *L.* Alpenplant, doch ook in tuinen gekweekt. ♃. *Juli—Aug.*

(Bosch te Rhoon, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels.)

Subtribus Chrysantheminae *Hoffm.*

Matricaria *L.*

739. **M. inodora** *L.* (*Chrysanthemum inodorum* L. et Prodr. Ed. I. p. 122; *Pyrethrum inodorum* Moench et

Fl. B. S. p. 610). Aan wegen, slootkanten, kanten van akkers enz. ⊙, ⊙ en zelfs ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Coxdorp 1860, Lac.; tusschen Burg en de Westen Texel 1869, en Terschelling 1869, Holk.; tusschen Oostereind en de Grie Terschelling 1897, V.; de Grie aldaar, Un. 1886; Schiermonnikoog 1860, S.; — de Lindedijk Friesland, v. H. (als *maritima*); — tusschen Groningen en Stroobos 1829 (als *marit.*), Adorp 1834, Hornhuizen 1835, en Haren 1832, v. H.; Groningen, Strat.; C. de Gavere; — Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel en Hoogkerk, v. Heijn.; — Wittenstein bij Kampen 1870, Hoek; Kampen 1855, R. B.; Zwolle, S. S.; Thorb.; Pothoofd Deventer 1877, K.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1864, R. B.; Ankelaar, Apeldoorn 1873 en boerderij het Woud Beekbergen 1875, K. A.; Nijmegen B.; Ooische waard, N. Abel.; Hees, Neerbosch, Th. Abel.; St. Annamolen 1898, Docters v. Leeuwen en Th. Abel.; Hoevelaken 1861, R. B.; (als *Anthemis Cotula*); — Amersfoort, Garj. (als *marit.*); langs de Eem tegenover Coelhorst Amersfoort 1836, D. S.; — Naarden 1864, O.; Muiderberg en tusschen Naarden en Muiderberg, v. d. T.; Muiderpoort en Zeeburg, W. de Haan; Amsterdam, Splitg.; 1845, Romb.; Fl. Amst.; IJ bij Amsterdam 1834, v. H.; Sloterweg 1839, Romb.; Uithoorn 1870 en 1877, en Zijdelmeer, Boerl.; Enkhuizen 1894, Sanders; Spaarndam 1870, Groll; Spaarnwoude, V.; Haarlem 1871, Groll; Bentveld, v. H.; Haarlemmermeer 1853, S. en Hartm.; Leidsche vaart 1870, Groll; Bloemendaalsche bosch 1871, Boerl.; — Katwijk, Mb.; 1833, S. S.; 1859, S.; Groenhoven 1898, Struyk.; 's Gravenhage, V. Z. (als *marit.*); 1895, R. B.; Scheveningen 1872, Boerl. (als *Matr. Chamom.*); Voorburg, Destrée; Eikenduinen, G. B. (als *marit.*); Fijenoord 1846, Groshans; Dordrecht 1836, Lac. (van daar ook 1894 Posth. in

herb. pr.); Ouddorp 1894, Boerl. en V.; aan de Lek bij Leksmond 1832, v. H. (als *marit.*); — Zuid-Beveland, v. d. B.; St. Philipsland 1890, L.; Vlissingen 1880, Buijsman (als *Mat. Chamom.*); Biggekerke 1873, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Breda en Mark aldaar 1874, v. A.; Moergestel 1898, Ogt.; kasteel Oud Heusden 1847, v. Hov.; Poederoijen 1888, V.

β. **maritima** *L.* (*Chrysanthemum maritimum* Sm. et Prodr. Ed. I. p. 122; *Chrys. inodorum β. salinum* Wallr.; *Matr. inodora β. salina* Fries; *Pyrethrum maritimum* Sm. et Fl. B. S. p. 612.)

In Herb.: Texel 1867, S. P. Huizinga; Viamensche veldje Vlieland 1869, en Grient 1869, Holk.; — Lemmer 1865, H. d. V.; — zeestrand Harderwijk 1852, R. B.; — Spakenburg 1837, D. S.; — Oosterdoksdijk Amsterdam 1851, Th. Abel.; IJ bij Amsterdam 1828, v. H.; Schokland 1884, S. (als *inodorum*); kerkbuurt Marken 1886, Boerl. en V.; Wieringen 1857, Harting; — sluis Katwijk 1836, Lac.; kanaal aldaar, Dz.; Nieuwe Waterweg, Barger en Cool; — Schouwen, Dz.; Zuid-Beveland 1840 en Wilhelmina polder Zuid-Beveland 1845, v. d. B.; Vlissingen 1879, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1859, A. W.; Cadzand 1878, L.

(*α.* Tusschen Oldeboorn en Akkrum 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — Borne 1901, L. in herb. pr.; — Blauwkapel Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; Loenen, V. Suringar in herb. pr.; — Duivendrechtsche weg 1898, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Muiderberg, Un. 1901 Koning in herb. pr.; Zaandam 1876, Schipper in herb. pr.; Haarlemmermeer 1888, en 's Gravenzande 1892, Struyk. in herb. pr.; — Middelburg 1895, Ogt. in herb. pr.; — onderste molen Venlo 1898, Rieter in herb. pr.

β. Haven Texel en Prins Hendrik polder aldaar 1894, V. Suringar in herb. pr.; Terschelling, H. Heukels in herb. pr.; — Elburg 1879, en — IJmuiden 1879, K. A. in herb. pr.; Noorder IJ en Zeedijk 1901 — en Hellevoetsluis 1900, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: *α.* Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); — Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Giethoorn, Un. 1892; Delden, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Brinkhuis, Hasselo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Enter, — Groenlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Winterswijk, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); — Wieringen?*) (Arch. 1. V. p. 54); Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); — Bergen op Zoom, Woensdrecht station, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Woensdrecht, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 232); — Amby, Un. 1861; Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317).

β. Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 389).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

740. M. Chamomilla *L.* Op bouwlanden, langs wegen, aan ruigten enz. ⨀. *Juni—Sept.*

In Herb.: Burg op Texel en de Waal aldaar 1860, Lac.; Eierlandsche polder Texel 1868, Holk.; pastorie Vlieland 1858, Lac.; Midsland, Un. 1886; Nes op Ameland 1867, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Tjongerzijl, v. H.; Leeuwarden 1859, S.; — Aduard, Strat.; Groningen, v. H.; — Coevorden 1839, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, T.

---

*) In herb. geen andere dan *β.* maritima gevonden; noch Anthemis, noch Matricaria berusten van Wieringen in het stamherbarium (Cfr. Arch. 1. V. p. 54.)

(*prolif.*); 1847 en 1855, R. B.; Zwolle 1901, L.; Deventer, Romb.; 1876, K.; — Harderwijk, R. B.; Hummelo bij Keppel, Un. 1850; Epe, Un. 1890; Apeldoorn 1873, K. A.; Ruurlo 1885, Ensink; Middachten, v. H.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Herwijnen 1859, S.; — Amersfoort, R. B.; Garj.; Soest 1870, Groll; Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Utrecht, C. A. Bergsma; 1830, v. H.; 1833, Wtt.; 1837, D. S.; 1840, v. d. T.; 1851, A. W. Hartm.; 1858, R. B.; — Naarden 1864, O.; Amsterdam, v. H.; Oosterdoksdijk, Fl. Amst.; Urk 1884, S.; Hemmeland Monnikendam 1886, Boerl.; Schoorldam 1869, Hoek; Haarlem, de Vriese; Buse; — Warmond 1859, S.; Oegstgeest, Boerl.; Rijnsburg, Valkenburg, Wassenaar 1840, B. W.; Leiden, Perin; Dz.; Mb.; B. W. (als *Anthemis Colula*); 's Gravenhage, R. B.; Voorschoten, Jongm.; Hoek van Holland, Destrée; Rockanje, Exc. 1884; Dordrecht 1837, Lac.; 1850, M. J. Cop; 1881, V.; 1882, C. v. d. Broek; Bleskensgraaf 1850, M. J. Cop; Heikop, v. H.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, en Eede 1861, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Sprang, Thomson; 's Bosschendijk, v. Hov.; — Roermond 1900, G. en Jongm.; Mesch 1885, K. en G. (*vivipara*).

(Tusschen Oldeboorn en Akkrum 1868, en Jelsum 1872, v. Tuinen in herb. pr.; — Voorst, K. A. in herb. pr.; Vorden, C. de Gavere in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer in herb. Heukels; — Tolsteeg barrière Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; — tusschen Diemen en Weesp, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Trompenberg 1899, Koning in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Overmaas en Schieland algemeen, v. d. Voo in herb. pr.; Zwijndrecht 1879, Posth. in herb. pr.; — Middelburg 1873, L. in herb. pr.; 1893, Ogt. in herb. pr.;

— Oosterhout 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 257); Gramsbergen, Erm, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Brinkhuis, Delden, Borne, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Diepenheim — tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); — Winterswijk, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Haarlemmermeer, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); — Bergen op Zoom, Mallenburg, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Sittard, Un. 1861, Beek—Elsloo, Beek, Valkenberg, Maastricht, Gulpen, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

741. M. discoidea *D.C.* Plant van Oost-Azië en West Noord-Amerika, doch in Europa, vooral in de nabijheid van groote steden, op onbebouwd terrein verwilderd. ⊙. *Juni—herfst.*

In Herb.: terrein afgebroken Lucifersfabriek Apeldoorn 1897 en 1898, K. A.; — stationsterrein Vlaardingen 1901, Wachter en Janson; — stationsterroin Venlo 1899, Riotor.

(Kolenaschweg Rotterdam, F. D. J. Risch; Wachter en Jansen in herb. Heukels.)

[Aanm.: De M. suaveolens L., door de Gorter als indigeen opgegeven, behoort als vorm met kleinere hoofdjes tot M. chamomilla; evenzoo de M. suaveolens D.C.; terwijl de plant onder dezen naam van Koch's Synopsis een vorm is van Anthemis Cotula. Matricaria discoidea wordt door Ascherson met het geheele geslacht Matricaria onder Chrysanthemum gebracht, als Chr. suaveolens Aschers.]

Chrysanthemum *Tourn.*

742. C. coronarium *L.* Sierplant uit Zuid-Europa, vaak met gevulde bloemen. ⊙. *Juli—herfst.*

In Herb.: weide te Veenklooster, in de bosschen bij Vogelenzang (buitenplaats), I. Wtt.

743. C. segetum *L.* In zandige bouwlanden. ⊙. *Juni —Oct.*

In Herb.: Terschelling 1897, V.; tusschen Westterschelling en Midsland, Un. 1886; Ameland 1869, Holk.; — Tjerkwerd 1867, J. M. de Boer; Holwerd 1865, H. d. V.; Oudkerk 1849, S.; Dokkum 1865, H. d. V.; Veenwouden 1838, Sprée; — Haren 1856, Strat.; — Eelderwolde 1838, v. H.; Ter Heijl 1894, Sanders; Meppel, v. Heijn.; — Steenwijkerwold, Un. 1892; Wittenstein bij Kamperveen, T.; 1854, R. B.; Diepenveen 1876, K.; St. Agnietenberg 1870, Hoek; Deventer, Halb.; 1846, v. Gron.; Cop; T.; Weldam bij Diepenheim, Un. 1897; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; 1893, L.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk 1866, R. B.; Epe 1864, S.; Apeldoorn 1852, K. A.; Hummelo, Un. 1850; Voorst, G. B.; Zutphen 1829, 1833 en 1834, Wtt.; G. B.; Brummen, v. H.; Ruurlo 1885, Ensink; Rheede, v. H.; Wolfheeze, Groll; Clarenbeek bij Arnhem 1878, Groll; Lobith 1837, V. Z.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Beek 1853, O.; Ubbergen 1840, D. S.; 1847, v. d. B.; — Hamersveld, Garj.; Amersfoort 1861, R. B.;

de Bilt 1872, Stolz; Utrecht tusschen laan van Hardenbroek en die van Sterkenburg, v. d. T.; — Enkhuizen 1894, Sanders; tusschen Alkmaar en Bergen 1871, Th. Abel.; Bergen, Un. 1871, Castricum 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Wijk aan Zee, Kerb.; Beverwijk 1842, Buse; Haarlem, Mb.; Buse; 1875, Groll; — Noordwijk 1843, B. W.; Warmond 1871, Boerl.; Stalen Leiden 1843, O.; korenland aldaar 1835, Mb.; bouwland Endegeest 1836, Lac.; Rijnsburg, v. d. B.; den Deijl 1841, S. S.; Wassenaar 1833, S. S.; 1840, B. W.; 1853, S.; Voorschoten 1859, S.; Terheiden 1882, V.; Hoornbrug bij 's Gravenhage, V. Z.; Loosduinen 1886, Destrée; Maassluis 1895, V.; Hoek van Holland 1892, Destrée; — Hoek 1865, A. W.; — Woensdrecht 1874, S. Lako; Loopschans Breda, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Engelensche dijk aldaar 1846, en Son, v. Hov.; Haren (N.-Br.), Thomson; Eindhoven, Dz.; 1886, V.; Boxmeer, Un. 1853; — Roermond 1900, G. en Jongm.; Maastricht, v. Hov.; Gulpen 1889, V.

(Tusschen vlas Garijp 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Blijham 1884, Schipper in herb. pr.; — Paterwolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; 1884, Heinsius in herb. pr.; — Zwolle 1887, en — Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; Velp 1886, Posth. in herb. pr.; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; tusschen Bennekom en de Grebbe 1893, V. Suringar in herb. pr.; — tusschen Schoorldam en Bergen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; — Overschie 1894, L. E. Steenhuizen in herb. Struyk.; — Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Boxtel 1888, Struyk. in herb. pr.; — Velden, Un. 1893, Ogt. in herb. pr.; Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Houthem 1892, Posth. in herb. pr.; Schaesberg, J. v. Melick in herb. Heukels.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — Zwinderen, Dalen, Gramsbergen, Emmen, Sleen,

Weerdinge, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); – Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Hengelo, Bekkum, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, Diepenheim—spoorbaan Eibergen, Meddo bij Winterswijk, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); – Alkmaar, Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Bergen, Schoorl, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Heemskerk, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); – Walcheren, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 123); – Bergen op Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); – Arcen, Oostrum, Un. 1893 (Arch. 3. I. p. 351); Mook, Th. Abel.; Berghem, Lac.; Eijsden—Rijkholt 1885, K. en G.; tusschen Simpelveld en Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 16); Epen, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

744. C. Leucanthemum *L.* In weilanden, langs wegen en dijken. ♃. *Mei–Juli.*

In Herb.: Terschelling 1887, V.; – Leeuwarden 1850, S.; – Sterrebosch, Groningen, Strat.; – Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1850 en 1854, R. B.; zandberg Kampen 1848, T.; Voorst te Vollenhove 1894, en Zwolle 1891, L.; Worp bij Deventer 1839, Halb.; Deventer 1877, K.; – Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1873, K. A.; Zutphen, Fockema; Winterswijk 1874, R. E. de Haan; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Renkum 1850, S.; – Amersfoort, R. B.; Garj.; Zeist 1838, Lac.; Utrecht, v. H.; 1835, Wtt.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; 1879,

A. C. Oudemans; tusschen Utrecht en Amsterdam, v. d. T.; Zuilen, v. A.; Wikkenburg 1832, Wtt.; — Oosterdoksdijk, Romb.; Diemermeer 1842, P. Heybrock (P. N. S.); IJdijken, buitensingels; stadspaden, Fl. Amst.; Amsterdam, v. H.; tusschen Velserend en Bloemendaal 1869, Hoek; Bloemendaal 1871, Boerl.; Overveen, Exc. 1878; Kraantje lek 1845, P. A. Richard; Haarlemmerhout, Buse; Haarlem, Splitg.; — Leiden 1829, Reinw.; 1832, S. S.; Dz.; 1835, Lac.; B. W.; Perin; Warmonderhek 1859, en Wassenaar 1856, S.; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage, G. B.; 1895, R. B.; Loosduinen 1886, Destrée; Rotterdam 1850 en 1853, O.; 1851, Coll. Nat.; Papendrecht en Louterbloemen Dordrecht 1882, V.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; spoordijk aldaar 1880, Boerl.; Everdingen, H. S. (Coll. Nat.); — Zuid-Beveland en Oosterzwake 1839, v. d. B.; Walcheren, Forsten; Veere 1894, Ogt.; Vlissingen 1881, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1861 en Sint Kruis, A. W.; — tusschen Loon op Zand en Kaatsheuvel, Thomson.

β. **discoideum** *Koch.*

In Herb.: Langs de Nieuwe Wetering bij Zwolle 1894, L.; — Nijkerk, Stolz.

(Vestingwerken Groningen 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; — Ruurlo 1885, Ensink in herb. L.; Voorst 1892, K. A. in herb. pr.; Lent, Valburg, Slijk-Ewijk, Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Vossengat batterij Utrecht 1845, Alpherts in herb. pr.; Vreeland 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Blaricum 1899, Koning in herb. pr.; Willemspark Amsterdam 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Haarlem, Overveen, Sparendam, C. A. Backer in herb. Heukels; — Oegstgeest 1885, Struyk. in herb. pr.; Overmaas en Schieland vooral in veenpolders algemeen, v. d. Voo in herb.

pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden; Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; — Souburg 1890, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Koudekerke 1874, L. in herb. pr.; — Almkerk, Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Breda 1879, Posth. in herb. pr.; 's Hertogenbosch 1872, Costerus in herb. pr.; spoorweg Boxtel—Eindhoven, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; muren Wylre 1893, V. Suringar in herb. pr.

γ. **maritimum**. Plant vleezig en sterk vertakt.

Vollenhove 1893, L. in herb. pr.)

Bovendien: Eierland Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — Gramsbergen, Ane, Emmen, Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — station Heino tot Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Borne, Lochem, Oldenzaal, de Lutte, de Poppe, Un 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, Diepenheim, Enter, — Groenlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Kennemerland—Voorne en Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); — Woensdrecht, Hoogerheide, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); — Baarlo, Velden, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); St. Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Amby, Valkenberg, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317).

Voorts vermeld door Pelletier en Knijf.

β. bouwland te Velp, Ogt. [Arch. 2. VI. p. 322].

745. C. Parthenium *Bernh.* (*Pyrethrum Parthenium*

Smith. en Fl. B. S. p. 610). Zuid-Europeesche plant; vroeger als artsenijgewas gekweekt, meestal echter als sierplant, vooral met gevulde bloemen; tegenwoordig meestal in een laagblijvenden vorm, met goudgele bladen voor mozaikperken. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Park bij de Burg op Texel 1860, en tuinen Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1887, V.; — in het bosch van Matenastate te Cornjum 1874, v. Tuinen; — Haren 1862, v. H.; Groningen, Strat.; Eelde, v. H.; — Meppel — IJselmuiden en Zwolle, v. Heijn.; Deventer 1877, K.; — Harderwijk 1872, R. B.; Broekland bij Apeldoorn 1853, K. A.; Nijmegen, B.; Beek 1866, v. H.; — Amersfoort, Splitg.; 1893, Garj.; Heiligenberg bij Leusden 1836, D. S.; Amerongen, C. A. Bergsma; Utrecht, v. H.; spoorweg bij de Catharijnepoort te Utrecht 1841, v. d. T.; — tuin Uithoorn 1877, Boerl.; Amsterdam, Asscher; Fl. Amst.; Legmeerpolder bij Uithoorn 1886, Boerl.; Spaarndammerweg 1894, V.; Haarlem, Asscher; Buse; Overveensche weg 1872, Boerl.; Haarlemmerhout, Kerb.; — Leiden, Dz.; 1835, Mb.; Kerb.; Zomerlust aldaar, v. d. B.; Spanjaardsbrug Leiderdorp 1840, B. W.; 1843 en 1846, O,; Rijksdorp 1832, S. S.; 's Gravenhage, G. B.; Delft, v. S. V.; Dordrecht 1837, Lac.; 1882, C. v. d. Broek; 1884 V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; tuinen Hoek, A. W.; — Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Oud-Heusdensche kasteel 1847, en Zuid-Willemsvaart bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Thorenroth 1900, G. en Jongm.; Bunde 1870, Groll; Heerle (misschien bij Breda?) 1864, H. d. V.; Holleweg bij Hussenberg 1885, K. en G.; Valkenberg 1887, V.; Vaals 1866, H. d. V.

β. **discoideum** *C. H. Schultz* B. i. p.

In Herb.: Uilenput bij Nijmegen 1864, en Berg en Dal 1872, v. H.

(Diepenveen 1851, en — Beekbergen (als *lasiocarpa*) 1879, K. A. in herb. pr.; Hoog Soeren 1879, L. in herb. pr.; — Haarlem, C. A. Backer; Elswout, J. Koornneef; — Voorburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Kijkduin 1887, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden; Wachter en Jansen in herb. Heukels; Breeweg Dordrecht 1848, Alpherts in herb. pr.; — Sleeuwijk, Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Schaesberg 1889, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — Walcheren, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118)*); — Amby, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 317); Schinnen, Nut, Simpelveld, Lac.; Beek — Elsloo, Slenaken, Pesaken 1885, K. en G.; tusschen Simpelveld en Kerkrade 1885, Lac.; K. en G. (Arch. 2. V. p. 16).

Voorts vermeld door Knijf, Munting en Bruman.

C. corymbosum *L. β.* **discoideum.** Plant van bergachtige streken, een enkele maal elders ingevoerd. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Aan den weg van Naarden naar Soestdijk, C. A. Backer.

[Aanm.: De determinatie dezer plant was mij niet zeker genoeg, om haar met een doorloopend nummer te voorzien; misschien een vorm van de volgende soort.]

746. C. vulgare *Bernh.* (*Tanacetum vulgare* L. et Prodr. Ed. I. p. 120). Algemeen langs muren, aan dijken en wegen. ♃. *Juli—Oct.*

In Herb.: Coxdorp Texel 1868, Holk.; kerkhof Vlieland 1858, Lac.; Hollum op Ameland 1868, Holk.; Rottum 1898, Schipper; — Bergum 1838, Sprée; Hardegarijp 1849, S.; — Haren, Strat.; — Dalen, Erm 1859, Lac. en S.; Hooghalen 1865, H. d. V.;

---

*) De opgave zou van Pelletier afkomstig zijn, ofschoon de plant volgens Oudemans niet bij dien schrijver als inlandsch vermeld wordt.

Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1847, R. B.; 1869, Hoek; zandberg Kampen, T.; Zwolle 1897, L.; Dalfsen 1865, H. d. V.; Deventer 1846, v. Gron. (door de wormen! opgegeten, volgens aanteekening Dz.); Romb.; 1877, K.; Pothoofd Deventer (f. *gigantea*), K. A.; langs den IJsel (*ubi?*) 1845, P. A. Richard; – Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1850, K. A.; Zutphen 1881, C. v. d. Broek; Ruurlo 1883, L. en Ensink; Lochem 1875, O.; Ratumsche weg Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Boerl.; Rijn boven Arnhem, V. Z.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Culemborg, Wtt.; – Amersfoort 1890, Garj.; Soestdijk, de Vriese; Baarn 1835, D. S.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Everdingen, H. S. (Coll. Nat.); – 't Gooiland 1874, Boerl.; Naarden 1844 en 1864, O.; Muiderberg 1839, Romb.; buitensingel, Fl. Amst.; Velserhout, V. Z.; station Velsen 1874, H. d. V.; Vogelenzang 1833, S. S.; Kleverlaan 1837, Buse; Haarlem 1875, Groll; – Leiden, Dz.; Vestwal aldaar, S. S.; Rijnsburg 1835, Mb.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Dordrecht 1883, V.; Lek bij Vianen 1828, v. H.; – Goes 1847, en Oosterhavendijk, 1838, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; gesloopt fort Frederik Hendrik te Breskens 1878, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; 1878, L.; – Werkendam 1835, L.; Geertruidenberg, Verkouteren; loopschans Breda, v. A.; citadel 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Tusschen Bergum en Veenwouden 1866, v. Tuinen in herb. pr.; Oosterwolde 1892, V. Suringar in herb. pr.; – Groningen 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; Hoog Buurlo 1850, Apeldoorn 1879–84, K. A. in herb. pr.; Terborg 1885, Struyk. in herb. pr.; Ede 1892, V. Suringar in herb. pr.; Tiel, Posth. in herb. pr.; Culemborg 1843, Alpherts in herb. pr.; aldaar, Valburg, Zalt Bommel, C. A. Backer in herb. Heukels; – Schothorst onder

Hoogland 1871, Costerus in herb. pr.; — Naarderweg bij Bussum 1878, Koning in herb. pr.; Muiderberg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Bergen, C. A. Backer; — Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Zwijndrecht 1898, Posth. in herb. pr.; aldaar en Katendrecht, v. d. Voo in herb. pr.; Hellevoetsluis 1900, Struyk. in herb. pr.; Vreeswijk, Giesen, — Almkerk en Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Wissenkerke (N.-Bev.) 1883, Schipper in herb. pr.; Koudekerke 1893, Ogt. in herb. pr. — tusschen Andel en Veen 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; — ruïne Valkenberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — Wolvega en tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Coevorden, Gramsbergen, Ane, Weerdinge, Emmen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Borne, Weusthag, Haaksbergen, Oldenzaal, de Lutte, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, Diepenheim, Enter, — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); vestingwerken Nijmegen, Ooische waard, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 288); — Alkmaar, Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Bergen, Schoorl, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Heilo, Bergen, Egmond, Heemskerk, Beverwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — Noordwijk binnen, de W. Hamer (Arch. 2. II. p. 121); — Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); Noord-Beveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 123);

— Bergen op Zoom, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Arcen, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Maastricht, Gulpen, Roermond, Un. 1861; Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. VI. p. 317).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Cotula *L.*

747. C. coronopifolia *L.* Zuid-Afrikaansche plant, reeds in 1739 in Noord-West Duitschland ingevoerd, alwaar zij nog heden langs de Noordzeekust van Embden tot Holstein algemeen schijnt te zijn. ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Dijk naar Zeeburg, Groenewegen; Amsterdam, T.; 1839, v. d. T.; aan de balken in de Stadsgracht achter den Hortus Bot. te Amsterdam 1839, v. d. T.

[Aanm.: Het etiquet van v. d. Trappen bevat nog deze opgave: „door den broeder van Groenewegen, Hortulanus te Amsterdam aan Zeeburg indertijd gevonden, waarvandaan dezelve in den Hortus gekomen is. Ook op balken in de Muidergracht langs den Hortus, dus spontanea e horto Amstelaed.]

Artemisia *L.*

748. A. campestris *L.* Op droge zandgronden. ♃. *Juli—Oct.*

In Herb.: Zalk 1850, T.; Cayaux; dijk Zalk 1850, R. B.; Zwolle, Beucker Andreae; 1885, L.; Agnietenberg aldaar 1872, Posth.; 1874, v. Tuinen; tusschen Deventer en Olst 1846, M. J. Cop; onder de linden Deventer 1877, K.; Deventer, M. J. Cop; Diepenveen, Romb.; — Gelderland, Hoffm.; Bronsbergen, C. v. d. Broek; Zutphen 1833, Wtt.; 1886,

Groll; Arnhem, E. B. Ascher; 1851, v. H.; S.; vestingwerken Nijmegen, Ubbergen, Weurt, St. Anna, Heumen, Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; Waal tusschen Heerenwaarde en Dreumel 1839, v. d. T.; Spoel bij Culemborg, v. Dijk; Golberdingen, v. Hov.; — Rhenen 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Wijk bij Duurstede 1857, Knüttel; Amersfoortsche berg 1894, Garj.; — Zandvoort, ruine Brederode 1846, Buse; 1873, Boerl.; 1894, V.; Bloemendaal, S. S.; Kerb.; Overveen, Dumortier; 1833, de Haan; S. S.; Splitg.; 1839, Buse; 1845, B. W.; v. d. B.; 1871, Groll; Haarlem 1835, Mb.; 1847, O.; — Oud Slijkerveer bij Vianen, v. d. T.; — Kloppewaard Werkendam 1836, Lac.

(Trijselenberg bij Hattem 1878, en Epse 1851, K. A. in herb. pr.; Nijmegen 1894, Struyk. in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Wageningen 1883, Heinsius in herb. pr.; — Oudenbosch 1895, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Coevorden, Valthe, Borger 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); — Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199).

[Aanm.: De plant kerkhof Vlieland, Lac. (Arch. 1. V. p. 54) bleek te zijn A. vulgaris. Zie aldaar.

A. coerulescens L. een plant van de rotsige kusten der Adriatische Zee, werd door de Gorter als inlandsch opgegeven: zee- en Maasstrand in Delfland volgens Schwencke; hoogst waarschijnlijk werd hiermede een vorm van A. maritima bedoeld.]

749. A. maritima *L.* Op kleigrond langs de zeekust. ♃. *Aug.—Oct.*

a. **typica** *Buchenau.*

In Herb.: Texel 1833, Hoffm.; 1857, Harting; Prins Hendrikpolder 1865, D. Huizinga; zeewering Vlieland 1858, Lac.; Dellewal Westterschelling, Un. 1886; Terschelling 1886, K.; Zuidbuurt Schiermonnikoog 1860, S.; zeewering aldaar 1867, 1868, Holk.; Rottum 1897, Schipper; —

Harlingen, Bergsma; Bruinsma; Hinxt; 1856, B. W.; 1871, S. B. v. d. Leij (als *hooikruid*); tusschen Harlingen en Makkum 1868, O.; Stavoren, Coll. Nat.; tusschen Workum en Hinlopen 1873, J. M. de Boer; Lemmer 1865, H. d. V.; zeedijk Blija 1851, S.; — Noordpolder Groningen 1829, v. H.; Vierhuizen 1856, Strat.; Zoutkamp, v. H.; — Willemsvaart (Overijsel), v. H.?; — Harderwijk, v. Heijn.; — Noordwestkust en tusschen vuurtoren en haven Marken 1886, Boorl. en V.; Urk 1852, Backer de Wit; 1884, S.; zeedijk Enkhuizen 1894, Sanders; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Nieuwe diep 1833, Hoffm.; Splitg.; Willemsoord 1845 en 1846, Buse; — nieuwe sluis Katwijk, B. W.; Hellevoetsluis, C. A. Bergsma; Hoek v. Holland, en Sekken aldaar, V. Z.; muur tusschen Maassluis en Hoek van Holland 1883, en Maassluis 1883, V.; — Zeeuwsche dijken 1846, Dz.; Schouwen, Un. 1894; Dijkwater Schouwen 1870, Schuringa; Zuid-Beveland, Dz.; 1839, v. d. B.; Westerschelde dijk Zuid-Beveland 1841, v. d. T.; Walcheren, Forsten; Veere 1883, K.; Domburg 1877, K. A.; Nieuwehaven Middelburg, v. d. B.; tusschen Oost- en West-Kapelle, v. d. T.; West Kappelsche dijk, Forsten; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1880, Buijsman; Oranjezon, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W; Kapitalendam Biervliet 1839, Lac.; — Woensdrecht 1876, Groll; 1884, V.; Bergen op Zoom 1834, Wtt.

β. **gallica** *Willd.* (*A. gallica* Willd. et Fl. B. S. p. 586).

In Herb.: Harlingon, Bruinsma (als *depauperata*); — Delfszijl 1832, G. Staggemeijer; — — Noordkust Marken 1886, Boerl. en V.; (1893, in herb. V. Suringar); Zand bij den Helder, v. d. Ende; — Holhaak bij Hoek van Holland

1849, v. d. T.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; — Zuid-Beveland 1840, v. d. B.; Westerschelde aldaar 1841, v. d. T.; schorren Leeuwerkepolder 1837, en Zandkreek 1838, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen, A. W.; — Bergen op Zoom, Thomson.

γ. **salina** *Koch.*

In Herb.: Zuid-Beveland 1843, v. d. B.; Scheldedijk Zeeuwsch Vlaanderen 1841, v. d. T.; Kapitalendam bij Biervliet 1839, Lac.

[Aanm. De var. Salina schijnt mij zeer onzeker. Trouwens alle drie deze varieteiten zijn zeer lastig van elkander te scheiden; doch meer dan varieteiten zijn het zeker niet. Het zou mij niet verwonderen wanneer de A. gallica Willd. een geheel andere plant was, ook de verspreiding wijst daarop (Cfr. Grenier et Godron). De planten groeien alle door elkander; misschien dat β. en γ. oudere exemplaren zijn. Ook deze soort zou door kweeking nader moeten bestudeerd worden.]

(Zeedijk Stavoren en Roode Klif 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; — Nieuwe diep 1894, G. en Heinsius in herb. H.; Helder, L. de Bruijn in herb. Heukels; Wieringen 1894 en Marken 1893, V. Suringar in herb. pr.;. IJmuiden 1896, en — Hellevoetsluis 1900, Struyk. in herb. pr.; Scherpenisse 1877, K. A. in herb. pr.; — strand Wissekerke 1885, Schipper in herb. pr.; Schelde bij Kattendijke 1894, Posth. in herb. pr.; Rammekens 1878, L. in herb. pr.)

Bovendien: *α.* Ameland 1884, Kros (Arch. I. IV. p. 83); Hondsbossche, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — Zierikzee, Haamstede, Un. 1894 (Arch. 2. I. p. 50); Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 286); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117).

γ. Zuiderzeestrand Helder 1893, V. Suringar in herb. pr.

Voorts vermeld door Dodoens (1553), Pelletier, Vorstius en Munting.

750. A. annua *L.* Zuid-Europeesche plant, bij ons slechts ingevoerd. ⊙. *Aug.—Oct.*

In Herb.: Rechter Rijnoever beneden Arnhem 1897, V.; — de Bilt 1902, Mej. Boissevain.

(Apeldoorn 1872, K. A. in herb. pr.)

751. A. Tournefortiana *Rchb.* Plant uit het Oosten van Armenië tot Thibet; elders somtijds ingevoerd. ⊙. *Aug.—Oct.*

In Herb.: In vrij groote hoeveelheid aan de buitenzijde van het rasterwerk van het rangeerterrein der stoomtram Deventer—Borculo te Deventer Sept.—Oct. 1897, K. A.; — Bennekom, opslag uit kippenvoer op de buitenplaats van den Heer H. W. Dros 1895, V.

(Pothoofd Deventer, Tj. Sterringa in herb. Heukels.)

752. A. Abrotanum *L.* In Zuid-Europa inheemsch, elders wegens den aangenamen citroengeur der bladen in tuinen gekweekt. ♃. *Sept.—Nov.*, doch bij ons meestal niet bloeiend.

Beekbergen 1876, K. A. in herb. pr. (volgens Arch. 2. III. p. 84 ook voor het herbarium ingezonden).

(Pothoofd bij Deventer, Tj. Sterringa in herb. Heukels.)

753. A. vulgaris *L.* Aan wegen, in heggen, tusschen kreupelhout. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Kerkhof Vlieland 1858, Lac. (als *camp.*); Schiermonnikoog 1860, en — Hemelum 1853, S.; Franeker, Sprée; Veenklooster 1873, P. Schuringa; — Beerta 1840, v. H.; Haren, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, R. B.; T.; Oosterhout 1870, Hoek; Zwolle 1900, L.; Deventer, v. Gron.; 1877, K.; Pothoofd Romb.; Op 't holt bij Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1864 en 1865, R. B.; Apeldoorn 1851, K. A.; Warnsveld 1882, C. v. d. Broek; Lochem 1875, O.; Velp, v. H.; Angerenstein bij Arnhem 1842, Tilanus (P. N. S.); Rijnoever beneden Arnhem, Thomson; 1897, V.; Nijmegen, B.; vestingwerken en zandgronden om Nijmegen, N.

en Th. Abel.; — Grebbe, v. H.; tusschen Kothen en Wijk bij Duurstede, v. d. T.; hobbelpad naar Beusichem, H. S.; Doorn, Fockema; Eemdijk Amersfoort 1890, Garj.; Amersfoort, R. B.; — Naarden 1864, O.; Legmeerpolder, Boerl.; Amstel bij Amsterdam 1845, Romb.; Amsterdam, v. H.; Funen aldaar, Fl. Amst.; Hemmeland bij Monnikendam 1886, Boerl. en V.; Keetendijk Enkhuizen 1894, Sanders; Heilo, V. Z.; duin en kruidberg Santpoort 1894, V.; Bloemendaal, V. Z.; Bentveld 1871, Groll; Overveen, S.; Haarlem, V. Z.; Splitg.; de Vriese; 1838, Buse; 1871, Boerl.; — Lisse, v. H.; Katwijk 1879, B. W.; duinen aldaar 1842, O.; Rijnsburg 1846, S.; Leiden 1840, Wtt.; Dz.; 1835, Mb.; Perin; 1842, O.; 1859, S.; Boerl.; Hooge Rijndijk aldaar 1832, S. S.; Wassenaarsche slag 1900, G. en Jongm.; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; v. H.; G. B.; R. B.; Scheveningen, V. Z.; 1882, V.; Overschie 1894, V.; Lekskesveer 1850, S.; Vianen, v. H.; — Haamstede 1887, L.; Goes 1846, v. d. B.; Koudekerke bij Ter Hooge 1875, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Werkendam 1835, Lac.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Beek, Boerl.; Maastricht, v. Hov.

β. **pallidum** *Fl. Bat.*

In Herb.: Apeldoorn 1890, 1892, K. A.

(Tusschen Bergum en Bergumer Nieuwstad 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — Helpman 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Winschoten 1890, Schipper in herb. pr.; — Tiel, Posth. in herb. pr.; nabij de Lek, spoordijk enz. bij Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Wageningen 1883, Heinsius in herb. pr.; — Jan Tabak bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Zandpoort 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; — Noordwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; Wassenaar 1885, Struyk. in herb. pr.; Willige Langerak, J. J. Schep; Rotterdam, H. v. d.

Linden; Dordrecht, K. Dekker in herb. Heukels; Zwijndrecht 1898, Posth. in herb. pr.; Fijenoord en kerkhof Hillegersberg, v. d. Voo in herb. pr.; Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Domburg 1891, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 294); Steenwijkerwolde, Oldemarkt, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Wijhe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); tusschen Nieuwe Wetering en Schoorl, Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Hengelo, Borne, Carlshave, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Enter — tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Winterswijk, Breevoort, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Eendracht, Uttel, Beekbergen, K. A. (Arch. 2. III. p. 189); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); — Alkmaar, Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Bergen, Schoorl, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 414); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Walcheren, Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 123); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Baarlo, Arcen, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Meerssen, Roermond, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Hondius, Vorstius, Munting en Bruman.

754. A. Absinthium *L.* Zuid-Europeesche plant, doch als geneeskrachtige plant sinds lange tijden gekweekt en vaak verwilderd, aan dijken, wegen, bij ruigten enz. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Zeedijk Stavoren, C. A. Bergsma;

Gaasterland 1865, en Gieten 1865, H. d. V.; — klooster Ter Apel 1837, v. H.; — Erm 1859, en Drente 1859, Lac. en S.; Meppel Zwartsluizerweg en tusschen Meppel en Genemuiden, — Staphorsterbosch overvloedig, v. Heijn.; Vollenhove 1845, T.; R. B.; M. Dassen; Oldemarkt, v. H.; Pothoofd Deventer 1877, 1885, K.; Deventer 1885, Groll; — boerenplaatsen Hoenderloo, Un. 1890; Zutphen 1886, Groll; Lochem, Raedt; Arnhem, Wtt.; tusschen Elst en Nijmegen, Wtt.; Nijmegen, B.; 1833, Wtt.; Beek bij Nijmegen 1867, v. H.; Heumen 1847, G. Deijn.; Venen aldaar, Th. Abel.; Ooische waard, N. Abel.; Schovenhorst bij Putten 1884, O.; Nijkerk, Th. Stolz.; — Eem bij Amersfoort 1893, Garj.; wallen Utrecht, v. Dijk; — Oosterdoksdijk, Fl. Amst.; Zandvoorderlaan, v. d. T.; Lindenheuvel Overveen 1864, Hartsen; Haarlem, N. Anslijn; — Noordwijk, H. S.; duinen Katwijk 1833, S. S.; 1836, Lac.; Kerb.; 1837, Mb.; 1838, Buse; 1842, O.; 1842, B. W.; handelskade Dordrecht 1887, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland, Dz.; Goes, op de Terpen en zeedijken Zuid-Beveland 1842, v. d. B.; meelfabriek Middelburg 1896, L.; Oosterschelde dijk 1840, v. d. B.; duinen Breskens 1878, L.; Hoek 1863, A. W.; tusschen Axel en Zuiddorpe, v. d. T.; — weg naar Dorst, v. A.; Vlijmen 1846, v. Hov.; Helenaveen 1873, H. d. V.; — molen St. Jansberg, Un. 1898.

(Zeedijk achter Hemelum 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; — Pothoofd Deventer, P. Westerhof; Twello 1851, Beekbergen 1875, en Apeldoorn 1873, K. A. in herb. pr.; Culemborg 1846, en Spoel aldaar 1845, Alpherts in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Jachtlust de Bilt 1893, Costerus in herb. pr.; — bloemkweekerij Groenewegen Amsterdam 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; — Noordwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; Scheve-

ningen, de Wit Hamer in herb. L.; Rotterdam, Wachter en Jansen in herb. Heukels; — Middelburg 1897, L. in herb. pr.; — Venlo 1898, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — Rozewinkel, Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); — Hasselo, Langelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); — Eibergen, Zwilbroek (culta), Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); — meelfabriek Zoeterwoude, V. (Arch. 3. I. p. 578); — Vucht, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 277); — Hoogkruts, Lac. (Arch. 2. V. p. 15).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Vorstius, Munting en Bruman. *)

Tribus Senecioneae *Hoffm.*

Subtribus Senecioninae *Hoffm.*

Petasites *Tourn.*

755. **P. niveus** *Baumg.* Aan oevers en vochtige beschaduwde plaatsen in het Alpengebied, echter ook als tuinplant gekweekt. ♃. *Maart—Mei.*

(Buitengoed Endegeest en aldaar thans niet gekweekt 1894, V. Suringar in herb. pr.)

[Aanm.: Vermoedelijk toch een overblijfsel van vroegere cultuur; ik heb de plant met een afzonderlijk nummer opgenomen, omdat zij mijns inziens evenveel recht heeft als zoovele andere tuinrelicten.]

756. **P. officinalis** *Moench.* (*Tussilago Petasites* L. en Fl. B. S. p. 608). Langs dijken, aan slootkanten, langs beeken en rivieroevers. ♃. *April.*

*) De A. crithmifolia L., in de eerste editie van dit werk onder No. 528 opgenomen, wegens de opgave van Dumontier „zandgronden langs de zeekust van Holland" Fl. B. S. p. 726. is volgens een in ons herbarium berustend exemplaar uit Overveen A. campestris.

a. Tweeslachtige planten (*Tussilago Petasites* L.).

In Herb.: Utrecht, C. A. Bergsma; — Duinvliet Overveen 1876, Groll; 1882, v. E.; — Zoeterwoude, (P. N. S.); 's Gravenhage, G. B.; Dordrecht, Schull; 1880, Posth.; 1881, V.; 1882, C. v. d. Broek; rivierdijk aldaar 1880, Boerl.; — Goes, v. d. B.; Souburg 1845, v. d. Cop.

b. Vrouwelijke planten (*Tussilago hybrida* L.).

In Herb.: Oenkerk 1850, S.; — Veenwouden, Sprée; — Zwolle en Kampen 1847, R. B.; Zwolle 1891, L.; Wilsum 1846, T.; — Harderwijk 1868, R. B.; Zevenaar, G. Broers; Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; Tiel 1869, O.; — Amersfoort 1862, R. B.; 1892, Garj.; Kromme Rijn 1855, Coll. Nat.; Utrecht, v. H.; — Nieuwersluis bij de ophaalbrug aan den straatweg naar Breukelen, v. d. T.; Bergen bij Alkmaar 1878, N. Bakker; Haarlem, v. d. B.; 1870, Groll; Duinvliet 1876, Groll; Hazepaterslaan Haarlem 1835, Kerb.; 1836, Buse; Heemstede 1882, v. E.; tusschen Vogelenzang en Hillegommerbeek, Exc. 1883; — Leiden, Dz.; 1842, O.; Zoeterwoude 1833, S. S.; 1835, Mb.; Stevenbrug aldaar 1846, (S. S.?); Delftsche vaart bij Leidschendam, v. d. B.; 's Gravenhage, de Br.; Haagsche bosch, V. Z.; G. B.; Pernis; 1871, Schepman; Zwijndrecht 1882, C. v. d. Broek; Dordrecht, Schull; Dubbeldam 1836, Lac.; Weeskinderendijk bij Dordrecht 1881, en stationsweg aldaar 1884, V.; Schoonhoven, Cayaux; — Speelhuis Breda, v. A.; Doeveren, Thomson; Verlaatsche dijk tusschen Almkerk en Diessen, C. A. Backer; — Maastricht, v. Hov.; Geulhem 1897, V.

(*a.* Bij het Zootomisch Laboratorium te Leiden 1895, V. Suringar in herb. pr.; — Rotterdam 1880, K. A. in herb. pr.; H. v. d. Linden in herb. Heukels; Hillesluis en langs IJsel en Maas, v. d. Voo in herb. pr.; — Koudekerke 1877, L. in herb. K. A.;

Middelburg 1874, L. in herb. pr.; – Houthem aan de Geul 1896, Rieter in herb. pr.

b. Oude Schouw bij Akkrum 1865, Holk. en 1868, v. Tuinen in herb. pr.; – 's Heerenbroek bij Zwolle 1885, L. in herb. pr.; Herksen 1850, Tijhaar in herb. K. A.; – Tiel, C. A. Backer in herb. Heukels; – Breukelen 1890, Costerus in herb. pr.; – Watergraafsmeer 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Haarlem 1883, Heinsius in herb. pr.; Haarlem, Overveen, Nieuwersluis, C. A. Backer, Santpoort, Driehuis, Mej. G. J. Kerbert in herb. Heukels; – Oegstgeest 1885, Struyk. in herb. pr.; Delft 1876, L. in herb. pr.; Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; Rotterdam, Gorinchem – Almkerk, Dussen, Geertruidenberg, Raamsdonk, C. A. Backer in herb. Heukels; – Houthem 1896, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: (zonder aanwijzing van geslacht) tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); – Haarlemmermeer 1853, Harting (Arch. 1. III. p. 288); – Honsholredijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); – Schouwen en Duiveland, West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); – Meerssen, Valkenberg, Un. 1861; Beek – Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

757. P. albus *Gaertn.* Op lichte, vochtige plaatsen in bosschen en langs begroeide oevers, bij ons waarschijnlijk overblijfsel van vroegere cultuur. ♃. *Maart – April.*

In Herb.: 't Hoogje bij Amersfoort 1898 en 1899, K. A.; Wickenburg bij Schalkwijk 1899, C. A. Backer; – Overveen 1870, Boerl. (als *P. offic.*); – Rhijnzicht bij Leiderdorp 1871, Boerl. (als *P. offic.*);

1873, Hoek (als idem); op dezelfde plaats, thans echter kweekerij 1900, W. M. J. Borst Pauwels; 1900, V.

[Aanm.: Ook hier onderscheidt men de tweeslachtige plant als Tussilago alba L. en de vrouwelijke als T. ramosa Hoppe.]

Tussilago *Tourn.*

558. **T. Farfara** *L.* Op vochtige plaatsen; langs walletjes op klei en leembodem en op rivierdijken en bouwlanden op klei. ♃. *Maart—April.*

In Herb.: Coxdorp Texel 1860, Lac.; Eierland 1857, Harting; Ameland 1896, V.; Schiermonnikoog tusschen den vuurtoren en het badhuis 1897, V.; Rottum 1897, Schipper; — Franeker 1840, Sprée; Leeuwarden 1850, S.; Witmarsum 1868, J. M. de Boer; — Helpman bij Groningen 1856, Strat.; — Kampen, R. B.; tusschen Deventer en Vollenhand 1846, en Deventer 1846, T.; Enterveen bij Goor 1898, G. en V.; Lonneker 1901, L.; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn, K. A.; Zutphen 1838, Buse; Voorst 1877 en 1878, K.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Weurt, Thomson; — Eemsoever bij Amersfoort 1890, Garj.; Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); tusschen Utrecht en Houten, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; 1833, Wtt.; buiten de Tolsteegpoort aldaar 1835, D. S.; Wikkenburg 1826, Wtt.; — 't Gooi 1830, Wtt.; Ringvaart links van het Rechthuis in de Watergraafsmeer 1871, O.; Schinkel bij de Ringvaart 1857, Knüttel; Ringdijk Amsterdam, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Diemerbrug, Weesperzijde, Fl. Amst.; tusschen Bergen en Schoorl 1896, V.; Zandvoort 1837, Buse; Noordzeekanaal Velsen 1873, Boerl.; 1890, Groll; — Leiden 1833, S. S.; Dz.; 1840, B. W.; 1841, S. S.; 1843, O.; 1871 en 1872, Boerl.; Katwijk, Dz.; 1835, Mb.; Kerb.; 1895 en 1897, V.; kanaal aldaar, Exc. 1882; Lammerschans

bij Leiden 1840, Halb.; Leiderdorp en Koudekerk, v. d. B.; duinen Wassenaar, Pierot; Perin; Haagsche bosch, Exc. 1880; 1886, Destrée; 's Gravenhage, G. B.; 1870, Groll; R. B.; kanaal aldaar, V. Z.; Oude Plantage Rotterdam, v. A.; Rhoon 1871, Schepman; den Briel 1872, J. C. Huijsman; Dordrecht, P. S. Schull; singels aldaar 1835, Lac.; spoorbaan aldaar 1880, Boerl.; 1880, V.; 1882, C. v. d. Broek; Vreeswijk en Schoonhoven, v. Heijn.; — Wilhelminapolder 1837, v. d. B.; — singelkade 's Hertogenbosch, v. Hov.; Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — Schin op Geul en Wylre 1897, V.; Eijsden, v. Hov.; Vaals 1900, G. en V.

(Wal buiten Groningen 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1874, L. in herb. pr.; — Terwolde 1851, Beekbergen 1872, K. A. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; aldaar en — Schalkwijk, Vechten, Vreeswijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Nigtevecht 1886, Costerus in herb. pr.; — zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam Willemspark 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlem, Overveen, Osdorp, Velsen, Heemstede, Bennebroek, C. A. Backer in herb. Heukels; — Sterrewacht te Leiden 1895, Witte singel aldaar 1893, Morssebelsche polder langs de Haarlemmervaart 1893, V. Suringar in herb. pr.; Rijnsburg 1886, en Voorschoten 1885, Struyk. in herb. pr.; Schiedam, C. A. Backer; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Ter Bregge en Overmaas aldaar, v. d. Voo in herb. pr.; — Middelburg 1874, L. in herb. pr.; Mevr. Snellen in herb. Heukels; tusschen Middelburg en Vlissingen langs het kanaal 1892, Ogt. in herb. pr.; — Venlo, weg onderste molen 1895, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. I. p. 387); — Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); —

Wijhe en Zwolle langs de spoorbaan, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Borne, Hasselo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); — Winterswijk, Eibergen leemputten, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); — Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Zwanenwater 1896, V. (Arch. 3. I. p. 304); Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); Heilo, Overveen, de Rijp bij Bloemendaal, zanderij Overveen, — Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 387); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); — Bergen op Zoom Woensdrecht, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Blerik, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gulpen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 216); Simpelveld,—Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 14).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Doronicum *Tourn.*

759. **D. Pardalianches** *L.* Boschplant in bergachtige streken, bij ons waarschijnlijk overblijfsel van vroegere cultuur, doch schijnbaar volkomen ingeburgerd. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Groningen 1834, v. H.; Mickelhorst bij Groningen 1834, 1836, v. H.; Strat.; Hoogezand 1827, v. H.; Haren, Sprée; v. H; — Meppel, v. Heijn.; — ? de Bult bij Steenwijkerwold 1880, Lac.; Deventer, v. Gron.; bosch van het veerhuis te Diepenveen 1849, J. Berghuis; — dennenboschje van den Bijvank bij Twello 1848, M. J. Cop; Twello 1846 en 1847, T.; Romb.; 1877, K.; Briellaert onder Barneveld 1882, Snijders (herb. O.); Arnhem, Thomson;

Weurt 1848, G. Deijn.; bosch te Neerbosch 1849 en kasteel Weurt, Th. Abel.; — Heiligenberg bij Amersfoort, C. A. Bergsma; Sterkenburg bij Doorn 1899, C. A. Backer; de Bilt 1837, D. S.; Driebergen, en Overbosch van Dennenburg bij Driebergen, v. d. T.; Utrecht, Wtt.; tusschen Houten en Schalkwijk 1833, Wtt.; Wickenburg 1833, Wtt.; 1899, C. A. Backer; bosch v. Zuilen 1835, D. S. (nog 1880, H. d. V. Arch. 2. V. p. 527); — Amsteldijk bij Ouderkerk aan den Amstel 1872, Lac.; Velsen 1837, Buse; Brederode, Kerb. en Mb.; Bloemendaal, Mb.; 1857, v. E. (herb. O. n°. 2 als *scorpioides*); bosch van Vogelenzang 1873, Boerl.; Haarlem 1837, Mb.; 1877, Groll; — Studentenpad Leiden 1873, Boerl.; Hoek; Warmond 1846, Perin; Poelgeest bij Leiden, Dz.; S. S.; 1832, v. d. B.; Oegstgeest, Fockema; Haagweg 1851, S. S.; Stadwijk onder Voorschoten 1894, V.; Huis den Deyl, v. d. Looij; 1837, Mb.; O.; Raaphorst, Kerb.; Bakkershage 1836, Buse; 1837, Lac.; Haagsche bosch, V. Z.; E. B. Asscher; 1844, v. Hov.; G. B.; Exc. 1861; 1872, H. d. V.; 1872, Groll.; 1882, V.; Destrée; Barger; 's Gravenhage 1873, Groll.; Delft, herb. v. H.; buitenplaatsen Dordrecht, V.; 1884, Posth.; — Koudekerke 1881, B. Jelgersma; huis ter Hooge onder Koudekerke (Walcheren) 1867, en Middelburg 1869, v. H. Jr.; dijk langs de Schelde 1845, v. d. Cop; — Ulvenhoutsche bosch 1875, v. A.; — Lichtenberg bij St. Pieter 1892, de Haas.

(Twikkel 1871, Carmigg. in herb. L.; — Culemborg — Schalkwijk, C. A. Backer; Wijk bij Duurstede, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Elswout, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Muiderberg 1885, Heinsius in herb. pr.; — Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Berkenpad Dordrecht 1849, Alpherts in herb. pr.; —

Oranjezon onder Vrouwepolder 1898, Ogt. in herb. pr.; Middelburg 1874, L. in herb. pr.; Mevr. Snellen in herb. Heukels.)

Bovendien: Ubbergen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 289); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); — Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 123).

Voorts vermeld door Pelletier en Bruman.

[Aanm.: Doronicum cordifolium Sternberg e. h. de Beijer in het herb. v. H. is waarschijnlijk toch D. Pardalianches. Op de verwarring van Doronicum Pardalianches met D. scorpioides werd reeds door Oudemans gewezen in Arch. 2. I. p. 69.]

Arnica *L.*

760. A. montana *L.* Op hooge, veenachtige heidevelden. ♃. *Juni – Aug.*

In Herb.: Bergumerheide 1849, S.; — Groningen, v. H.; Harendermolen 1830, v. H.; 1863, Holk.; 1895, Sanders; — Paterwolde, v. H.; Nietap, Assen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — tusschen Olst en Deventer 1846, en Borle bij Deventer 1846, T.; Okse 1846, K.; Staphorst 1901, L.; Vriezeveen 1891, Carmigg.; Diepenveen 1834, T.; Tankenberg bij Oldenzaal, Un. 1895; — station Gorssel, Exc. 1897; Gorsselsche heide, Un. 1850; tusschen Harderwijk en Steenenkamer, v. d. T.; stadsweide Harderwijk 1833, D. S.; 1835, D. S.; 1855, Lac.; 1864, 1865, 1867 en 1870, R. B.; 1868 en 1869, R. B. en v. d. Scheer; Barneveld 1838, D. S.; Hoenderloo, Un. 1890; Apeldoorn 1833, Wtt.; 1853, K. A.; tusschen Apeldoorn en Voorst 1833, Wtt.; Beekbergen 1838, D. S.; 1846, S. S.; Beekbergerwoud 1869, S.; Zutphen 1833, 1834, Wtt.; 1837, Mb.; 1838, Buse; S. S.; v. A.; Vorden 1875 en 1876, Groll; 1888. C. v. d. Broek; Leesten 1851, Gronem.; halte Warken 1886, V.; Warnsveld, v. L. Hulsebosch; Toldijk bij 't Holtslag 1834, en in den Wildenborch, Star.; Broek te Ruurlo 1886,

Ensink; Winterswijk, Un. 1859; 1873, en Lindemansboschje aldaar 1874, R. E. de Haan; Lochem, Sprée; Nijmegen, Abel. en Pas; Thomson; Hatertsche broek, N. en Th. Abel.; 1865, v. H.; — tusschen Woudenberg en Maarsbergen 1838, v. d. T.; Rhenen 1898, V.; — Giersbergen 1897, Heinsius en J. E. Honcoop; — Zuidwestzijde Koningsveen 1897, G. en V.; Meerssen, v. Hov.; Houthemmerberg 1885, K. en G.

(Metbroekbosch Vlachtwedde 1887, Schipper in herb. pr.; — Twello, Brummen 1899, Wapenveld 1900, K. A. in herb. pr.; Loohuizerveen bij Epe 1847, Alpherts in herb. pr.; Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; Doetinchem 1895, Posth. in herb. pr.; station Klarenbeek 1901, Rieter in herb. pr.; Veenendaal 1898, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. III. p. 476); — veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Eeze en bij de Bult, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Weusthag, Tubbergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); — Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); overvloedig op weilanden in het noord-oosten van de gemeente Apeldoorn, de Beekberger hooilanden en het Ugchelsche bosch, K. A. (Arch. 2. III. p. 189); Maldensche broek, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 289).

Senecio *Tourn.*

761. S. paluster *D.C.* (*Cineraria palustris* L. et Prodr. Ed. I. p. 123). In moerassen en lage veenstreken, ⨀ en ⊙, zelfs ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: de Westen op Texel 1867, H. d. V.; tusschen de Hoorn en de Westen, Holk.; Texel 1881, Groll; — Onderdendam 1852, H. Reilingh Az.; — tusschen Rozewinkel en Weerdinge 1857, v. H.; Weerdinge 1859, Lac. en S.; Un. 1889; tusschen Meppel en Staphorst, v. Heijn.; — Staphorsterbosch,

v. Heijn.; Kampen 1848, R. B.; Zwartendijk bij Kampen 1848, T.; Land van Vollenhove 1894, en Genemuiden 1894, L.; Nybroek bij Deventer 1834, Wtt.; Platvoet 1878, K.; — Essenburg onder Harderwijk 1877, R. B.; veenderij Emst onder Epe 1875, en Apeldoorn 1852, verdwenen in 1853, K. A.; in de grift te Lent bij Nijmegen 1858, C. D. Boll; — Eembrugge en Zeist, W. K.; Scharnsteeg bij Amersfoort 1893, Garj.; veenderij nabij fort de Gagel bij Nieuw Maarsseveen 1900, G. en Jongm.; Westbroek 1839, en Tienhoven 1839, D. S.; Vleuten 1859, Coll. Nat.; Abcoude 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Vinkeveen 1846, P. A. Richard; Waverveen 1833, S.S.; Achttienhoven 1872, Bijns (O. n°. 978); Nieuwersluis 1884, S.; — Hilversum 1839, Romb.; Legmeerpolder 1886, en Uithoorn 1870, Boerl.; Amsterdam, C. A. Bergsma; v. H.; Fl. Amst.; v. S. V.; Jaagpad 1840, Romb.; Sloterdijk 1841, (wie?); Enkhuizen 1894, Sanders; Houtrijk en Polanen 1837, Buse; Haarlemmermeer tusschen Sloten en de Lynden 1851, Miquel; Crucquius 1852, Coster; omtrent de vuurtoren aan den Hoek van 't Spaarne, v. d. T.; 1853, S. en Hartm.; 1856, v. H.; Lac.; Haarlemmermeerpolder (aldaar wilde andijvie genaamd) 1856, v. H.; Spaarnwouderpoort Haarlem, Kerb.; weg naar Penningsveer Haarlem, Mb.; Haarlem 1835, Mb.; 1877, Groll; Vogelenzang, tusschen Zandvoort en de kalkovens, en — Halfweg Haarlem en Leiden 1834, S. S.; Leiden 1836, Mb.; 1851 en 1858, S.; 1843, O.; 1854, v. H. Jr.; Bodegraven 1839, Lac.; polder Nieuwkoop en Noorderbuurtsche polder bij Noorden 1901, Jongm.; Leimuiden 1835, S. S.; Exc. 1883; Kudelstaart, Exc. 1897; spoorwegbrug de Vink, Kramer; Voorschoten, Exc. 1880; Vredenhoef aldaar 1854, Kramer; Leidschendam, v. Son; Waalsdorp, S.; Haagsche bosch, G. B.; 's Gravenhage, Fockema; G. Barger; Scheveningsche kanaal, Dz.; v. d.

B.; Delft 1865, H. d. V.; Nootdorp, Destrée; Hillegersberg 1851, wie?; 1889 V.; Overmaas en bij den Berg 1850, O.; Schollevaarseiland 1864, Krecke; drooggemaakte plassen Rotterdam, v. A.; Pijnacker en Naaldwijk, V. Z.; 's Gravezande 1887, en Zwijndrecht 1882, V.; Hellevoetsluis, C. A. Bergsma; Quakwatertje Rockanje 1900, Struyk.; Oost-Voorne, v. Rees; Dordrecht 1848, v. Hov.; – Oosterland (Duiveland) 1872, Schoor; Zwake 1838, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; tusschen Vlissingen en 't Zwaantje 1840, v. d. Feen; Koudekerke 1845, v. d. Cop; 1863, A. W.

(Stadsgracht Groningen 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; – Apeldoorn achter Schoonbroek 1878, K. A. in herb. pr.; bij de Linge te Beesd 1885, Schipper in herb. pr.; – Naardermeer 1900, Koning in herb. pr.; Buiksloot 1896, herb. Costerus; Amsterdam 1883, Heinsius in herb. pr.; Overveen 1894, Ogt. in herb. pr.; – Legmeer bij Leimuiden 1893, V. Suringar in herb. pr.; Delft 1876, L. in herb. pr.; uiterwaarden eiland IJselmonde en langs de IJsel, v. d. Voo in herb. pr.; Dordrecht 1849, Alpherts in herb. pr.)

Bovendien: Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 240); – langs het Meer te Ubbergen 1858, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 289); – Velsen, Bentveld–Veenenburg, Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); – Noord-Beveland, Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); Zuid-Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 123; passim frequens v. d. B. Tijdschr. VIII. p. 26).

Voorts vermeld bij Dodoens, Kruydt Boeck 1608 Pelletier, Knijf, Vorstius en Munting.

[Aanm.: De var. β. hollandica „Hollandsch Aschkruid": de wortelbladen uit eenen diep gesleufden steel, uitloopende in eene lijn-lancetvormige vindeelige bladvlakte (Miq.). Op den uitgedroogden Zuidplas tusschen Rotterdam en Gouda, waar zij onder den naam van wilde Andijvie bekend was.

Miquel in Flora Batava VIII. T. 608, Cfr. Tijdschr. VIII. p. 250. Men vindt deze groeiplaats onder den gewonen vorm terug.]

762. S. vulgaris *L.* Op bebouwde en onbebouwde plaatsen. ⊙. *Jan.—Dec.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; 1895, V.; dorp Vlieland 1858, Lac.; Westterschelling, Un. 1886; Ameland 1896, V.; Rottum 1896, Schipper; — Leeuwarden 1859, S.; Bolsward 1874, J. M. de Boer; de Joure, C. A. Bergsma; — Groningen, v. H.; 1856, Strat.; Haren 1863, v. H.; — Emmen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; Zwolle 1892, L.; Deventer 1840, Halb.; K.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn, K. A.; Winterswijk 1871, R. E. de Haan; Warnsveld 1884, Groll; Nijmegen, Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; — Amersfoort, Garj.; Doorn, Fockema; Tjepma onder de Meern bij Utrecht 1840, v. d. T.; Utrecht, v. H.; Wikkenburg 1827, Wtt.; — Naarden 1864, O.; Zijdelmeer, Boerl.; Buiksloet 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Legmeerpolder 1886, Boerl.; Muiderpoort 1867, O.; Amsterdam 1824, v. H.; Fl. Amst.; Oosterdoksdijk 1846, P. A. Richard; Westerdoksdijk 1869, Hoek; Marken 1886, Boerl.; Urk 1852, B. de Wit; 1884, S.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Wijk aan Zee, Exc. 1865; Haarlem, C. A. Bergsma; Buse; 1871, Boerl.; Haarlemmermeer bij de Crucquius 1852, D. J. Coster; 1853, S. en Hartm.; — Leiden 1835, Mb.; Dz.; 1842, O.; Perin; B. W.; 1856, S.; Valkenburg 1854, v. Dissel; Warmond 1859, en Wassenaar, S.; Haagsche bosch 1889, V.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; 's Gravezande, V.; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Dordrecht 1835, Lac.; 1881, V.; 1882, C. v. d. Broek; Hollandia, Forsten; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Sprang, Thomson; Breda, v. A.; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Houthem, Un. 1883.

(Oldeboorn 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Tiel, Posth. in herb. pr.; Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; de Haas in herb. pr.; C. A. Backer in herb. Heukels; — Baarn 1884, Heinsius in herb. pr.; Werkhoven—Overveen, Bloemendaal, Zandvoort, Haarlem, C. A. Backer in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Overmaas en Schieland algemeen, v. d. Voo in herb. pr.; — West-Souburg 1891, Ogt. in herb. pr.; Walcheren 1874 en 1879, L. in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Venlo 1898, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Steenwijk, Steenwijkerwolde, Eeze, Eesveen, Giethoorn, Kallenkote, Oldemarkt, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); station Heino en van daar tot Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Langelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, Diepenheim, Enter — tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 2. V. p. 224); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); — Bergen op Zoom, station Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, Gulpen, Wylre—Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317).

Voorts bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

763. S. viscosus *L.* Op onbebouwde ruige plaatsen in zandige streken; langs rivieren. ☉. *Juli—Aug.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Vollenhove, v. Heijn.; 1845, T.; Zeddam 1883, L.; — zeestrand Harderwijk 1852, 1895, 1871, R. B.; strand Elburg 1846, T.; Zutphen 1887, Groll; stationsterrein aldaar, 1879, K. A.; haventerrein, Un. 1897; Arnhem, Thomson; Exc. 1897; 1897, V.; omgang toren Groote Kerk aldaar 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Waaldijk Nijmegen 1833, Wtt.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; v. d. T.; Malden, Jachthuis, Un. 1853; tusschen Heerenwaarde en Dreumel vlakte Waal 1839, v. d. T.; Tiel, Mb.; Waaldijk Bommel 1833, Wtt.; Wageningsche berg 1838, 1840 en 1848, en Grebbeberg 1848, Buse; — Lockhorst 1894, Garj.; Amersfoort, R. B.; rangeerterrein Utrecht 1889, Wakker; tusschen Rhenen en de Grebbe, v. H.; — Naarden 1864, O.; zee te Muiderberg 1824 (*β. minor* v. H.), v. S. V.; Wieringen 1856, Lac.; Bergerduinen, Un. 1891; Zandvoort 1865, H. d. V.; 1876, Groll; oude muur Haarlem, straat over de R. C. kerk de Zon Oct. 1833, S. S.; — Leiden, Dz.; 1842, O.; oude muren aldaar, Hinxt; Spanjaardsbrug Leiderdorp 1840, Mb.; 1840, B. W.; Wassenaar, S. S.; 's Gravenhage, R. B.; Hellevoetsluis, C. A. Bergsma; Vreeswijk 1832, en Lek bij Vianen, v. H.; — Kloppewaard Werkendam 1836, Lac.; Gilze—Rije 1879, Posth.; — Maastricht, Un. 1861; 1864, H. d. V.; 1870, Groll; langs de Maas Maastricht, v. Hov.; Beek—Elsloo 1883, K.; Beek, Un. 1883.

(Spoorbaan Winschoten 1890, Schipper in herb. pr.; — Zwolle 1885, — Middachten 1895, Ogt. in herb. pr.; Oosterbeek 1886, Posth. in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Grebbeberg Rhenen 1873, v. Tuinen in herb. pr.;

— spoorweg Hilversum, Bussum, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; zanderij aldaar, Koning in herb. pr.; — Terhagen 1883, L. in herb. pr.)

Bovendien: Wijhe, station Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); — Heemstede, — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); — Walcheren, v. d. B. (Tijdschr. VIII. p. 26); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); Venlo, Blerik, Wansum, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Meerssen, Gulpen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 317); kolenspoorweg bij Simpelveld 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 16); — en enkele plaatsen als Driebergen, v. d. B.; Amsterdam, Zwartewatersdijk, de Gorter; Friesland, M.; Culemborg, Amerongen, Doorn, Soestdijk en Haarlem, Fl. B. S. vermeld in Prodr. Ed. I. p. 123.

764. S. silvaticus *L.* Op beschaduwde plaatsen, aan wallen, heggen enz. in zandige streken. ⊙. *Juli —Aug.*

In Herb.: Wallen Texel 1860, Lac.; Hooge berg 1869 en de Westen Texel 1868, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; 1869, Holk.; Hoorn en Midsland Terschelling, Un. 1886; Midsland 1896, en Terschelling 1897, V.; — de Joure, Bergsma; Rijsterbosch Gaasterland 1870, J. M. de Boer; — Pekel A 1827, en Oldemarkt, v. H.; Harendermolen 1856, Strat.; — Nieuw Dordrecht, Emmen, Hoogeveen 1859, Lac. en S.; weg naar IJhorst Meppel, v. Heijn.; — Oosterholt bij Kampen 1848, T.; 1848, R. B.; bij de Pelikaan te Zwolle 1891, Carmigg.; de Wijk en Staphorsterbosch, v. Heijn.; Diepenveen 1877, K.; Hertme bij Borne 1901, L.; — Harderwijk 1847, en Hulshorst bij Harderwijk 1852, R. B.; Apeldoorn 1852, K. A.; 't Loo 1858, O.; Vorden 1875, Groll; Zutphen 1884, C. v. d. Broek; Epserheuvel, Exc. 1897; Arnhem, Thomson; 1886, V.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas;

Ubbergen en Beek, Ooische waard, Lent, Oosterhout en Bemmel, N. en Th. Abel.; Beek 1853, O.; Groesbeek 1897, G. en V.; — Utrechtsche straatweg Amersfoort 1893, en boekweitveld bij Hoogland 1892, Garj.; Zeist, Rijzenburg, 1859, R. B.; Doorn, Wtt.; de Grebbe, Fockema; Zeist 1844, Wenck; Zeisterbosch 1847, T.; de Bilt 1826, v. H.; Beverwaard 1830, Wtt.; Amerongen, C. A. Bergsma (als *lividus*); — Naarden 1864, O.; Muiderberg, v. H.; 1839, Romb.; 1870, Hoek; Zijdelmeer, Boerl.; Wieringen 1857, Harting; Velsen, v. H.; Bloemendaal 1868, O.; 1872, Boerl.; Overveen, Kerb.; Elswout 1887, V.; Aardenhout 1870, Groll; Haarlem 1836, Mb.; Buse; Noordwijkerhout, en Noordwijk 1837, Dz.; Lisse, v. H.; Leiden, Mb.; 1842, O.; Wassenaar, Pierot; straatweg over Oud Wassenaar 1897, V. (1¼ M. hoog); 's Gravenhage, R. B.; Eikenduinen, Un. 1851; Ockenburg bij Loosduinen 1896, V.; tusschen Loosduinen en Monster en te Monster V. Z.; spoordijk Sliedrecht 1888, V.; — Schouwen 1845, en Renesse 1844, v. d. B.; Haamstede, Un. 1894; duinen Walcheren 1840, v. d. B.; Zuiddorpe, 1863 en Eede 1861, A. W.; — Bergen op Zoom 1841, Lac.; Mastbosch, v. A.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852 (als *viscosus*); Terheijden 1882, V.; Dongen 1842, v. d. T.; — leemhelling tusschen Thorn en Ittervoort 1900, G. en Jongm.; station Beek, Un. 1883.

β. **denticulatus** *Müller*.

In Herb.: Valthe, Un. 1889; — het Loo 1875, K. A.; — bosschen Bergen op Zoom 1841, Lac.

(Polderdijk Oldeboorn 1868, Surhuisterveensche heide 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Twijzel 1866, en Schipborg 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; tusschen Heerenveen en Oosterwolde 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Kolmschate 1851, K. A. in herb. pr.; — Roozendaal 1893, Ogt. in herb. pr.; Veenendaal 1893, V. Suringar, in herb. pr.; — Hilversum

1874, v. Tuinen in herb. pr.; Laren, Un. 1901, Ogt. en Rieter in herb. pr.; Callantsoog, Zwanewater 1899 en — Wassenaarsche slag 1896, Struyk. in herb. pr.; Endegeest onder Oegstgeest 1893 en Ter Heide 1896, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Vrouwenpolder 1877, en Oostkappelle 1877, L. in herb. pr.; — St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. I. IV. p. 83); Rottum, Holk. (Arch. 3. I. p. 213); — Wolvega en tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1891 (Arch. 2. III. p. 422); — al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Steenwijkerwolde, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Heino en nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. I. V. p. 224); — Bronsbergen en van daar naar Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Kennemerland, — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); — Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 290); Venlo, Blerik, Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gulpen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317).

Voorts vermeld door Munting en Bruman.

[Aanm.: De groote weelderige exemplaren, met vierlobbige bladen, die den stengel met groote, breede ooren omvatten, worden onderscheiden als var. auriculatus W. Meyer = lividus Hook. — S. lividus Nolte. Zie de exemplaren van Bergsma bij Utrecht verzameld.

Bovendien is er nog een hybride bekend, S. silvaticus × viscosus — S. viscidulus Scheele, echter naar het schijnt zeer zeldzaam.

S. squalidus L. Op akkors on muron in Zuid- en Zuid-Oost-Europa, werd door Dumoulin voor Limburg vermeld. Misschien berust deze opgave op een vergissing; de plant is ten minste van daar niet bekend.]

765. S. **fluviatilis** *Wallr.* (*S. sarracenicus* L. et Prodr. Ed. I. p. 124.) Aan de oevers van rivieren en plassen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Zalk, T.; 1866, R. B.; bosch te Zalk, R. B.; Zwolle, Dassen; veerdam Agnietenberg Zwolle 1853, Kros; 1887, L.; — Harderwijk 1872, R. B.; Zutphen, Wtt.; tusschen Arnhem en Rheede, Mb.; Velp aan den IJsel, C. A. Bergsma; Westerbouwing 1882, K.; Ooische waard, Th. Abel.; Nijmegen, Mb.; waarden Beuningen, B.; griend aan de Waal tusschen Wamel en Dreumel 1839, v. d. T.; — Eem bij Coelhorst 1896, en Soest 1896, Garj.; Zeist, C. Petif; de Bilt 1839, D. S.; Rijn bij de Grebbe 1827, v. H.; — Haarlem 1878, K. A.; Duinvliet bij de Houtvaart, v. E.; — Maas Rotterdam, S. S.; 1833 en 1834, C. H. v. d. Looij; Fijenoord 1834, v. H.; 1870, O.; Dordrecht, en 's Gravendeel, Lac.; Willemsdorp 1886, V.; — Moerdijk, Dz.

(Olst 1880, Deventer 1850, K. A. in herb. pr.; — Rijnoever bij de Duno 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Kralingsche veer 1896, Ogt. in herb. pr.; Schiedam en Prins Alexanderpolder Kralingen, v. d. Voo in herb. pr.)

Bovendien: Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A.W. (Arch. 2. III. p. 124). De opgave Markelo (Arch. 3. I. p. 618) heeft wellicht betrekking op *S. paludosus*.

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

766. S. **Fuchsii** *Gmel.* (*S. ovatus* Koch. et Fl. B. S. p. 600.) Op vochtige plaatsen in bosschen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Zutphen, Buse; Velp aan den IJsel, C. A. Bergsma; Vorden 1874, Groll; Warnsveld 1838, Buse; Nijmegen, Abel. en Pas; Th. Abel.; Beek 1835, Wtt.; 1839, 1840, Lac.; Un. 1847; 1847,

de Br.; 1853, O.; 1864, v. H.; 1868, O.; 1882, P. Keijzer; 1897, G. en V.; Watermeerwijk bij Nijmegen 1867, v. H.; Ubbergen 1833, Wtt.; 1840, Lac.; 1881, Posth.; tusschen Beek en Ubbergen, B.; G. Broers; 1851, v. d. T.; huis Ubbergen en tusschen Ubbergen en Nijmegen, N. en Th. Abel.; Oude Kleefsche baan bij Berg en Dal, Un. 1898; Berg en Dal 1864, v. H.; Jachthuis Malden, Un. 1853; – Amersfoort, Garj.; Leeuwenbrug onder Neerlangbroek, v. d. T.; – Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; – St. Pietersberg 1870, en Gronsveld 1883, Groll; Gulpen, Un. 1861; Un. 1863; Wylre en elders in Zuid-Limburg 1872, Lac.; rotspark Valkenberg 1901, V.

(Geulhem, Un. 1883 L. in herb. pr.; Schaesberg 1889, Struyk. in herb. pr.; St. Pietersberg 1893 en Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Valkenberg, Un. 1861; Beek–Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 318).

Voorts vermeld door Pelletier.

767. S. paludosus *L.* Aan rivieroevers en op moerassige plaatsen. ♃. *Juni–Aug.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; – Kampen, v. Heijn.; R. B.; Brunnepe 1873, Hoek; Zalk 1846, T.; Staphorsterbosch, v. Heijn.; IJsel bij Zwolle 1865, H. d. V.; Zwartewater bij de Riesebos te Zwolle 1901, L.; IJsel bij Deventer, Coll. Nat.; 1877, K.; Exc. 1897; Markeloosche veen bij Diepenheim, Un. 1897; – IJsel bij Zutphen, G. B.; E.; Doesburg 1863, H. d. V.; in het Sek en bij den Karpervijver in den Wildenborch, Star.; Slangenburg bij Doetinchem 1900, K. A.; beek tusschen Lichtenvoorde en Varsseveld, Un. 1859; Eibergen, Un. 1859; Velp, C. A. Bergsma; Doorwerth, Buse; Arnhem, S.; tusschen Arnhem en Nijmegen, Thomson; Nijmegen 1833, Wtt.; N. en Th. Abel.; 1868, v. H.; Persingen 1864, v. H.; Culemborg 1827, Wtt.; 1890, de Haas; bocht van

de Lek onder Rijswijk tegenover Wijk bij Duurstede aan den kant naar Maurik, v. d. T.; — zandplaat Wijk bij Duurstede, W. K.; Lekoever bij Wijk en Vianen 1843, Wenck; Nederhorst, den Berg, C. A. Bergsma; — Maas bij Rotterdam 1834, S. S.; Prikkengat bij Maassluis, V. Z.; Fijenoord 1870 en Overmaas 1850, O.; Rotterdam en Charlois, V. Z.; Zwijndrecht 1880, Posth.; Dordrecht 1835 en 1838, Lac.; 1882, C. v. d. Broek; viaduct Kop van 't Land Dubbeldam 1882, en Biesbosch 1888, V.; Gorinchem, Leerdam 1833, en Linge aldaar, Wtt.; Lek bij Leksmond 1828, v. H.; — Werkendam 1837, Lac.; 1897, V.; Moerdijk, Dz.; de Vriese (P. N. S.); Speelhuis Breda, v. A.; Kollenveen bij Oisterwijk 1894, Ogt.; 's Hertogenbosch en langs de Dieze 1845, v. Hov.; — Maaskant bij Pietersberg, Un. 1883; Maastricht 1870, Groll; Oude Maas bij Eijsden 1894, V.

(Deventer 1879 en Raalte 1898, L. in herb. pr.; — IJseloever de Steeg, V. Suringar in herb. pr.; Voorst en tusschen Zutphen en Doesburg 1878, Borculo 1879, Eerbeek 1899, spoorwegslooten tusschen Stroe en Barneveld 1895, K. A. in herb. pr.; Veenendaal 1898, Struyk. in herb. pr.; Wageningen 1886, Heinsius in herb. pr.; Culemburg en Vreeswijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Amerongen 1887, Struyk. in herb. pr.; — Spijkenisse, J. Koornneef; — Sleeuwijk, Werkendam, Almkerk, Geertruidenberg, C. A. Backer; Baardwijksche Overlaat, H. A. v. Roessel in herb. Heukels; Deuteren bij 's Hertogenbosch 1874, Costerus in herb. pr.; — langs de Roer tusschen Roermond en Oolderveerhuis Un. 1900, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); — Breevoort, Berkel bij Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618).

768. **S. erucifolius** *L.* (*S. tenuifolius* Jacq. et Fl. B. S.

p. 596.) In kreupelbosschen, aan beplante dijken en wegen. ♃. *Juli—Sept.*; bloeit iets later dan *S. Jacobaea.*

In Herb.: Bontekoe bij Leeuwarden en Jelsum 1849, Beetgum 1846 en 1859, S.; — Kampen 1847, 1854, R. B.; 1847, T.; Katerveer bij Zwolle, v. H.; Un. 1888; tusschen Deventer en Twello, v. H.: — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1878, K.; Baak bij Zutphen, Buse; Brummen, Petif; Velp, C. A. Bergsma; tusschen Nijmegen en Elst 1833, Wtt.; Ewijk bij Nijmegen 1849, Th. Abel.; Beuningen, B.; Warthuizenstraat Beuningen, Th. Abel.; zandplaat Herwijnen 1859, S.; Ede 1890, v. Vloten; Wageningen 1836, Mb.; Culemborg 1890, de Haas; — Amersfoort, R. B.; Driebergen 1828, Wtt.; Zeist, W. K.; Utrecht 1835, D. S.; 1859, A. W. Hartman en R. B.; Tolsteegpoort Utrecht 1840, v. d. T.; Maartensdijk 1835, D. S.; Hardenbroek 1826, v. H.; Grebbe 1837, Buse; — Zuiderzeedijk bij Muiden 1901, G. en V.; — Bergen, Kerb.; Overveen 1872, Boerl.; Meerenberg 1865, en — Wassenaar 1875, H. d. V.; Haagsche bosch, de Br.; 's Gravenhage en Scheveningen, R. B.; 's Gravezande 1870, H. d. V.; Maassluis 1895, en eiland Rozenburg 1895, V.; zeeduinen Rockanje 1871, en Overmaas bij Rotterdam 1853, O.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Noordendijk aldaar 1837, Lac.; huis te Merwe bij Dordrecht 1888, V.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; — Zuid-Beveland, Dz.; v. d. B.; Wilhelminapolder 1837, v. d. B.; 's Gravenpolder 1841, v. d. T.; Walcheren 1893, en Oranjezon 1883, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; Werkendam 1888, V.; Breda 1882, C. v. d. Broek; Bavel 1895, S. en V.; Eindhoven, Dz.; — St. Pietersberg 1870, Groll; 1894, V.; Geleenderberg 1900, Rieter; 1901, V.

(Voorst 1877, Groesbeek 1873, K. A. in herb. pr.; Terborg 1885, Struyk. in herb. pr.; Westerbouwing

bij Oosterbeek 1892, V. Suringar in herb. pr.; westersingel Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; Redichem 1843, Alpherts in herb. pr.; — zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Watergang Ilpendam 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Haarlemmervaart Leiden 1892, V. Suringar in herb. pr.; Delft 1875, L. in herb. pr.; J. Koornneef; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Zwijndrecht aan den dijk naar Groote Lindt 1895, Posth. in herb. pr.; Brielle 1900, Struyk. in herb. pr.; Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; — schansdijk Goes 1894, Posth. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1893, Ogt. in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; — Princenhage 1897, Struyk. in herb. pr.; — Schaesberg, J. v. Melick in herb. Heukels.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); — Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); — tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p, 617); Waaldijk Weurt, Neerbossche broek, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 290); — Zandvoort — Lisser binnenduinen, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Schouwen en Duiveland, St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); Tholen, Oost en West Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 123); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317).

769. S. Jacobaea *L.* Algemeen op grazige gronden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Midsland, Un. 1886; — Franeker, C. A. Bergsma; — Hoendiep bij Groningen, Strat; Veenwouden, Sprée; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen,

R. B.; T.; zandberg bij Kampen 1869, Hoek; Deventer 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Romb.; 1846, v. Gron.; 1878, K.; Zwolle, Wtt.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1864 en 1866, R. B.; Nijkerk 1857, Stolz (als *lyratifolia*); Elst bij Lochem 1859, Star.; tusschen Doesburg en Drempt 1883, L.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en Th. Abel.; 1865, v. H.; Culemborg 1890, de Haas; — Amersfoort, Kraamw.; Hoogenwel bij Amersfoort 1895, Garj.; Soestdijk, M. D.; de Bilt, v. H.; walmuur bij 't Bolwerk Sterrenburg te Utrecht, v. d. T.; Utrecht, v. H.; — Naarden 1864, O.; Uithoorn 1870, Boerl.; Sloten, Diemen, Oud Diemen, Fl. Amst.; Amstelveensche weg, v. H.; Sloterweg 1839, Romb.; Nieuwe diep 1844, Wenck; Bergen, Un. 1891; Breesaap 1842, v. H.; Spaarndam 1840, Buse; Haarlemmerduinen, Splitg.; 1838, Romb.; — Leiden 1832, en 1835, Wtt.; Pierot; 1842, O.; den Deijl, Dz.; Wassenaar 1835, Mb.; 1843, O.; 1853 en 1856, S.; 1876, Groll; 1896, V.; tusschen Wassenaar en Katwijk, Perin; Waalsdorp, V. Z.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Scheveningen 1851, T.; Zwijndrecht 1838, Lac.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; Crabbehof onder Dubbeldam 1882, V.; — Zierikzee 1868, Schuringa; Haamstede, Un. 1894; Zuid-Beveland 1845, Driewegen 1838, en Walcheren 1841, v. d. B.; West-Kapelle 1834, v. d. Feen; Vlissingen 1881, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1864, A. W.; — Werkendam 1886, V.; Breda, v. A.; Ginneken 1876, O.; de Pettelaar 1847, en Boxtel 1827, v. H.; — Broekmolen bij Stramproy 1899, G. en des Tombe; Maastricht, v. Hov.; Gulpen en Beek, Un. 1883; Geleenderberg 1901, V.; rotspark Valkenberg 1901, V.

β. **flosculosus** *D.C.* (*β. discoïdeus* Koch. et Prodr. Ed. I. p. 124.)

In Herb.: Texel 1857, Harting; Viamensche veld Vlieland 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.;

Midsland Terschelling, Un. 1886; Schiermonnikoog 1867, Holk.; Rottum 1861, Lac.; 1896, Schipper; — Rheede, J. F. Hoffm.; — Velserduinen 1848, T.; R. B.; Breesaap, v. H.; Zandvoort 1876, Groll; Bloemendaal 1867, O.; 1884, K.; Haarlem 1862, H. d. V.; — Katwijk 1836, Lac.; Leiden, Mb.; S. S.; Pierot; tusschen Wassenaar en Scheveningen, Un. 1851; 's Gravenhage, S.; kamp bij Waalsdorp, v. S. V.

(α. Zwolle 1893, L. in herb. pr.; — Terwolde 1851, Zutphen 1897, K. A. in herb. pr.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; Oudwijk Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; — Merwedekanaal bij spoorweg Diemen — Weesp, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Galgenberg Naarden 1898, Koning in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Hoek van Holland 1892, V. Suringar in herb. pr.; Overmaas, v. d. Voo in herb. pr.; Willemsdorp 1892, Posth. in herb. pr.; — Middelburg 1887, L. in herb. pr.; 1891, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.

β. Zwolle 1893, L. in herb. pr.; — Schoorldam — Bergen 1889, J. J. Smith in herb. pr.; IJmuiden, Mej. Kerbert in herb. Heukels; duinen Zandpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Reigersbosch bij Lisse 1893 en Wassenaar 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: α. Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); — Zwinderen, Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); Twikkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo — Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Zevenaar, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); — Haarlemmerhout, Bentveld — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 430); — al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); — Bergen op Zoom,

langs de Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); – Venlo, Blerik, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Epen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Wylre–Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 318).

Voorts vermeld bij Dodoens Cruydeboek 1554, Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

β. Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); – Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); stationsterrein Hoorn, G. (Arch. 2. VI. p. 322); Beverwijk, Aardenhout, Vogelenzang 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 71).

770. S. aquaticus *Huds.* Aan waterkanten, in moerassige graslanden enz. ♃. *Mei–Oct.*

In Herb.: De Hoorn op Texel 1868, en Hee, Midsland, Kennem, Kaart 1869, Holk.; Midsland, Un. 1886; – Galamadammen 1867, J. M. de Boer; Gustumerveld, Giekerk, S.; Hardegarijp 1840, Sprée; – Helpen bij Groningen 1841, v. H.; Groenesteijn bij Helpman, Strat.; – Paterwolde, v. H.; Meppel, v. Heijn.; Ane 1859, Lac. en S.; – Giethoorn, Zuidveen, Un. 1892; Kampen 1847, R. B.; 1873, Hoek; IJseldijk Wilsum 1873, Hoek (als *erraticus*); Zwolle (fl. *aurantiacis*) 1900, L.; Heino, Un. 1880; Groll; Nijenhuis, Un. 1888; Deventer, Halbertsma; Okse 1878, K.; Almelo, Un. 1870; broek te Borne en de Lutte, Un. 1895; Haaksbergen, Un. 1895; – Harderwijk, R. B. (spec. *unic.* als *S. erraticus*); 1865, R. B.; Oostermeen bij Harderwijk 1866, R. B.; Apeldoorn, K. A.; Lochemsche laan Wildenborch 1832, Staring; Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Eibergen, Un. 1859; Arnhem, Thomson; 1873, Groll; Beekhuizen 1844, en Ubbergen 1850, Th. Abel.; broek Neerbosch 1850, Th. Abel.; 1865, v. H.; Beuningen 1850, Th. Abel.; tusschen Veenendaal en Rhenen 1898, V.;

Culemborg 1890, de Haas; — Amersfoort, R. B.; Eem aldaar 1894, Garj.; Stoutenburg bij Amersfoort 1862, R. B.; Maarsbergen, C. A. Bergsma; Beverwaard 1827, Wtt.; Westbroek 1835, Kraamw.; Osdorperweg 1857, Knüttel; Utrecht, Bergsma; G. Deijn.; — Naarden 1864, en Oud-Diemen 1863, O.; Zijdelmeer 1884, Boerl.; IJ bij Amsterdam 1828, v. H.; Sloterweg, Fl. Amst.; Zaan, Kerb.; tusschen Alkmaar en Bergen, Un. 1871; Spaarne Haarlem 1872, Boerl.; Haarlem 1870, Groll; 1871, Boerl.; Heemstede 1872, O.; Aardenhout, Kerb. (als *erraticus*); — Leiden 1832, S. S.; 1835, Mb.; Dz.; Valkenburg, v. d. B.; Leiderdorp 1846, O.; spoorbaan Zoeterwoude 1894, V.; Oegstgeest, Boerl.; Warmonderhek 1843, O. (als *erraticus*); Leimuiden, Exc. 1883; Waverveen, Kudelstaart, Aalsmeer, Leimuiden 1860, Lac.; Wassenaar, Dz.; J. A. v. Dissel; Waalsdorp, S. S.; 's Gravenhage, G. B.; Zuiderbosch aldaar, V. Z.; Fijenoord 1870, O.; plantage Rotterdam 1837, Lac.; Zwijndrecht 1883, en 's Gravendeelsche dijk Dordrecht 1886, V.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Lagewaard 1853, Cop.; Heikop, v. H. (deels als *erraticus*); — Breda, v. H.; Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Ortensche en Hervensche dijk 1847, v. Hov.; Wanroij, Un. 1898, tusschen Boxmeer en St. Anthonies 1895, G. en V.; — Plasmolenveen, Un. 1898; Roermond 1900, G. en Jongm.; Beek, Un. 1883 (als *Jacobaea*); langs de Maas bij Gronsveld 1894, V.; Gulpen 1871, Lac.; Valkenberg 1866, H. d. V.

(Heerenveen 1872, Costerus in herb. pr.; tusschen Oldenboorn en Beetsterzwaag 1867, v. Tuinen in herb. pr.; oevers der Ruiten A bij Ter Apel, Un. 1899; Rieter, in herb. pr.; — Zwolle 1893, 1895, L. in herb. pr.; Hardenberg 1891, Carm. in herb. L.; — Velp 1890, Ogt. in herb. pr.; — Diemen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; watergang Ilpendam 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Leiden

gasfabriek 1900, Struyk. in herb. pr.; Boskoop, Zevenhuizen, IJselmonde, v. d. Voo in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Nieuwland bij Papendrecht 1892, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — tusschen station Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Borne, Hasselo, Haaksbergen, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Berkel bij Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Beekbergen, K. A. (Arch. 2. III. p. 189); Zutphen, Un. 1897 (Arch. 3 I. p. 618); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Amby, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 318).

771. S. erraticus *Bertol.* Op gelijke plaatsen als de voorgaande. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Muggebeet bij Steenwijkerwolde 1893, L.; — Riezebos en polder Mastenbroek bij Zwolle 1901, en Herthme bij Zwolle 1901, L.; — houtbergplaats kanaal bij Apeldoorn 1890, K. A.; Omland bij Drempt bij Doesburg 1876, K.; Ubbergen, en Wamel bij Tiel 1851, Th. Abel.; — Maarssen, D. S.; Doorn, v. H.; — Aardenhout 1836, Mb. en Kerb.; kasteel Heemstede 1845, en Haarlem, Buse; — Haagsche bosch, V. Z.

(Zwartsluis 1893, L. en Borne 1901, L. in herb. pr.; — veerhuis naar Wamel over Tiel 1881, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Koewacht, Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 287).

[Aanm.: S. Jacobaea, aquaticus en erraticus zijn zeer moeielijk uit elkander te houden, daar wel de uiterste vormen genoegzaam afwijken, doch deze drie soorten geleidelijk in elkaar overgaan. Het schijnt mij dan ook waarschijnlijk toe dat we hier slechts één zeer variabele soort hebben zooals reeds door Beck in Flora v. N. Oesterreich

werd aangenomen en waarmede ook Weiss in Koch's Synopsis III Ed. zich kan vereenigen.

Ascherson houdt aquaticus voor een eigene soort, doch houdt erraticus bij instinct als afzonderlijke soort. Een vreemd argument in de botanie.

Hot schijnt mij noodzakelijk deze echt Hollandsche planten in hun levenswijze nader te bestudeeren.]

Tribus Calenduleae *Cass.*

Calendula *L.*

772. C. **officinalis** *L.* Zuid-Europeesche plant, bij ons als sierplant en nu en dan verwilderd. ⊙. *Juni—Oct.*

In Herb.: Mesthoop Wezeveld 1878, K.; — Loosduinen 1886, Destrée; — puinplaats Venlo 1899, Garj.

(Meelfabriek Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Langs den dijk van de Zuid-Willemsvaart, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 277).

773. C. **arvensis** *L.* Zuid-Europeesche en Noord-Afrikaansche plant, hier en daar als tuin-onkruid. ⊙. *Juni—Herfst.*

(Apeldoorn 1879, K. A. in herb. L.)

Bovendien: Maastricht, Lej. Fl. de Spa I. p. 185 (Arch. 1. II*. p. 20).

Tribus Cynareae *Spreng.*

Subtribus Carlininae *Hoffm.*

Xeranthemum *Tourn.*

774. X. **annuum** *L.* Sierplant uit Zuid-Oost-Europa, nu en dan verwilderd. ⊙. *Juni—Juli.*

(Venlo, bij den bovensten molen, één ex. als opslag 1897, Rieter in herb. pr.)

Carlina *Tourn.*

775. C. vulgaris *L.* Aan dijken en wegen, op onbebouwde, voornamelijk kalkhoudende, zandgronden. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Hoorn op Texel 1860, Lac.; Eierlandsche duinen en Coxdorp aldaar 1869, Holk.; tuinen Nattevlak Texel, S. P. Huizinga; Terschelling en zwarte duin aldaar 1868, Holk.; — Epserheuvel Deventer, Exc. 1897; Rijssen 1897, G.; — Loenen 1877, K.; tusschen Wissel en Epe, Un. 1890; Wisselsche veen 1875, K. A.; — spoordijk Amersfoort 1895, Garj.; — Breesaap 1871, Boerl.; Velsen, R. B.; 1848, T.; Wijk aan zee 1835, de Vriese; Zandvoort, v. H.; Buse; v. d. T.; Bentveld 1870, Groll; Overveen, S.; Brederode, Kerb.; Haarlemmerduinen, Splitg.; de Vriese; 1842, v. H.; duinen halfweg Haarlem—Leiden 1840, B. W.; — duinen Katwijk 1835, Lac.; S. P. Kros; 1854, v. H. Jr.; Groot Hazebroek 1832, S. S.; Wassenaar 1833, S. S.; Dz.; Forsten; 1843, O.; Perin; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; duin aldaar, 1836, D. S.; Zorgvliet, V. Z.; Scheveningen, Un. 1851; 1886, Destrée; duinen tusschen den Haag en Loosduinen, R. B.; Staalduin, v. d. T.; duin Voorne 1835, v. Rees; duinen Rockanje 1871, O.; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; — Noordgouwe 1887, L.; Zuid-Beveland, v. d. B.; duinen Kadzand 1887, L.; Rammekens, v. d. B.; Axel—Terneuzen v. d. T.; tusschen Hoek en Terneuzen 1861, A. W.; — fort Isabel 1847, v. Hov.; — Plasmolen bij Mook, Th. Abel.; Sittard, D. Horn; Gulpen 1872, Lac.; Valkenberg 1901, Rieter.

(Herksen bij Zwolle, Tijhaar; — Epe 1875, Arnhemsche weg bij den Tol onder Apeldoorn, K. A. in herb. pr.; — Callantsoog 1899, Struyk. in herb. pr.; duinen tusschen Santpoort en IJmuiden 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Overveen 1884, Heinsius

in herb. pr.; Vogelenzang 1893 — Noordwijk 1893 en Katwijk 1893, V. Suringar in herb. pr,; — duinen Haamstede, Un. 1894 en dijk naar Kattendijke bij Goes 1894, Posth. in herb. pr.; Vrouwenpolder 1875, L. in herb. pr.; Domburg 1877, K. A. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1885, Schipper in herb. pr.; Domburgsche duinen 1890, Ogt. in herb. pr.; — St. Pietersberg 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); tusschen Heumensche molen en het dorp, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 291); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p 237); — Noord-Beveland, Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); — Valkenberg, Meerssen, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, Gulpen, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 318).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius en Munting.

Subtribus Carduinae *Hoffm.*

Lappa *Tourn.*

776. L. maior *Gaertn.* (*Arctium Lappa* L. et Fl. B. S. p. 574.) Aan wegen, ruigten enz. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: 't Joppe 1832, (wie?); tusschen Zalk en Koelucht 1871, Hoek; — Voorst 1877, K.; Nijmegen, Ooi, Weurt, Lent, Oosterhoutsche bosch, Ooische dijk 1850, Th. Abel.; — Eem bij Amersfoort, Garj.; Bunnik (?) 1857, Coll. Nat.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Amsterdam, v. H.; Schinkel bij Amsterdam 1855, Lac.; Ringdijk en Sloterweg, Fl. Amst.; Haarlem 1835, Mb.; Posthuis onder Heemstede, v. d. T.; — Leiden, Mb.; Dz.; 1843, O.; Valkenburg 1842, v. d. B.; Katwijk 1899, Jongm.; Voorschoten, S.; Fijenoord 1870, O.; kerkhof Heerjansdam 1837, Lac.; tusschen Papendrecht en Oud Alblas

1850, M. J. Cop; — Zuid-Beveland en Goes, v. d. B.; — Oud Heusden en Empel 1847, v. Hov.; — Meerssen, Un. 1861; Schaesberg 1901, V.

(Zwolle 1894, L. in herb. pr.; — Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Velsen 1894, Ogt. in herb. pr.; — Valkenburg 1893, V. Suringar in herb. pr.; park Merwestein Dordrecht 1892, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Al de Noordzee eilanden behalve Rottum, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); — Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hasselo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); — Hees, Neerbosch, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 291); — Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Kennemerland, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); — Schouwen en Duiveland, West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 124); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

777. **L. tomentosa** *Lam.* (*Arctium tomentosum* Mill. et Fl. B. S. p. 574.) Op gelijke plaatsen als de voorgaande. ⊙. *Juli — Sept.*

In Herb.: Groningen 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen, T.; 1848, R. B.; — Amsterdam, Lac.; 1863, O.; Zeeburg 1872, O.; 't Gooi 1829, Wtt.; — Leiden, Dz.; 1835, Mb.; langs de Zijl Leiderdorp 1840, B. W.; Wassenaar, V. Z.; Monster, v. d. T.; — Maastricht, de Marres.

(Hoogebrug bij Winschoten 1889, Schipper in herb. pr.; — Zalk 1892, L. in herb. pr.; — het Loo 1898, K. A. in herb. pr.; — duinen bij Velsen 1879, K. A. in herb. pr.; — Middelburg 1898, L. in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); — Emmen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Beverwijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 72); Bentveld — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); — Walcheren, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); Zuid-Beveland, v. d. B. (Arch. 2. III. p. 124), dit is echter waar-

schijnlijk de groeiplaats voor *L. intermedia*; algemeen West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 287).

Voorts vermeld door Pelletier.

[Aanm.: Boven opgegeven groeiplaatsen zijn niet zeker; wellicht hebben verschillende betrekking op andere Lappa-soorten, de meeste op L. minor.

Men kent bovendien nog een hybride L. maior × tomentosa = Lappa ambigua Celak.]

778. L. minor *D.C.* Op gelijke plaatsen als de vorige. ⊙. *Juli – Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; magazijn Loodswezen Vlieland 1858, Lac.; Hoorn op Terschelling, Un. 1886; Schiermonnikoog dorp 1860, S.; – Leeuwarden 1859, S.; – Hoogeveen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn. (omwindsel glad); – Vollenhove 1893, L.; Kampen, T.; R. B.; Bathmen, Un. 1850; Diepenveen 1879, K.; – Harderwijk 1866, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; 1879, Groll; Wildenborch 1833, Staring*); 1834, Staring (glad); Winterswijk Un. 1859; Velp, C. A. Bergsma*); Nijmegen, de Br.; Ooi, Ubbergen, Neerbosch, Wijchen 1850 en Ooische dijk 1850; Th. Abel.; Renkum 1850, Buse (ook als *); – Eem bij Amersfoort 1891*), en Amersfoort, R. B. (als *maior*); Utrecht 1828, v. H.*); 1835, Wtt.; 1835, D.S.; tusschen Loenersloot en Nieuwersluis 1840, v. d. T.; Amsterdam, Fl. Amst.; Lac.; 1863, O.*); Zeeburgerdijk 1845, P. A. Richard; Ringdijk aldaar 1838, Romb.; Legmeerdijk en Uithoorn 1872, Boerl.; Naarden 1864, O.; Urk 1852, Backer de Wit*); Wieringen 1857, Harting; Petten, Un. 1891; Velsen, Kerb.*); Haarlem 1835, Mb.*); Splitg.; 1871, Groll; 1872, Boerl.; 1891, Groll; tusschen Noordwijk en Noordwijkerhout 1899, Jongm.; Hooge Morsch Leiden, v. H. Jr.; Wassenaar 1833, S.; 's Gravenhage 1895, R. B.; Fijenoord 1870, O.; Dordrecht

*) Als tomentosa.

1882, C. v. d. Broek; — Haamstede 1878, L.; Evertsdijk 1840, v. d. B. (omw. glad); Walcheren, v. d. B. (idem); Zuid-Beveland 1840, v. d. B. (*maior?*); Nieuw en St. Joosland 1893 en St. Kruis 1878, L.; — Zevenbergen, Un. 1860; Boeimeer, v. A.; Oud-Heusden 1847, v. Hov.; — Plasmolen, Un. 1853; Beek, Un. 1883.

(Straatweg bij Akkrum 1868 en Leeuwarden 1872, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoterbosch 1896, Schipper in herb. pr.; — Paterwolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Spoel en Lekdijk Culemborg, de Haas in herb. pr.; Spoel aldaar 1846, Alpherts in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Duivendrechtsche weg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Oegstgeest 1885, Struyk. in herb. pr.; Zoeterwoude 1893, en Hoek van Holland 1892, V. Suringar in herb. pr.; — kanaalwerken Walcheren, de Man in herb. Posth.; Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Brigdammerpadje aldaar 1890, Ogt. in herb. pr.; Arnemuiden 1877, L. in herb. pr.; — bovenste molen Venlo 1897, Rieter.)

Bovendien: Veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Zwinderen, Gramsbergen, Emmen, Odoorn, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Almelo, Albergen, Vrieseveen, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 199); de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); — Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 124); Koewacht, A. W. (Arch. 2. IV. p. 287); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Velden, Hamert, Un. 1893

(Arch. 2. VI. p. 573); Gronsveld, Amby, Meerssen, Valkenberg, Un. 1861 (als ? *minor* aut *tomentosa*); Sittard, Beek—Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 318); tusschen Eijsden en Rijkholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 17).

Voorts vermeld door Knijf.

[Aanm.: Ook van L. maior en minor is een hybride bekend, L. notha Ruhm., die zeer moeilijk van de volgende soort schijnt te onderscheiden te zijn.]

779. **L. nemorosa** *Koernicke.* (*L. intermedia* Rchb.) Groeiplaats als vorige. ⨀. *Juli—Sept.*

In Herb.: Leeuwarden (als *tomentosa*) 1849, S.; — ? bolwerk Kampen 1850, T.; Steenwijkerwold, Un. 1892; — Oosterdoksdijk 1863, O.; Amsterdam, herb. Amst.; Zandvoort, Buse; — Noordwijk, Pierot; ? tusschen Noordwijk en Pietgijzenbrug 1876, O.; Leiden, Dz.; Kudelstaart 1899, Jongm.; 's Gravenhage, G. B.; Honsholredijk, v. S. V.; — Zuid-Beveland 1839, v. d. B. (als *tomentosa*); — Heusden, Thomson.

(? Buiksloot, A. C. J. v. Goor in herb. Heukels; — Noordwijk 1892, Struyk. in herb. pr.)

[Aanm.: In de meeste gevallen zijn de specimina in het herbarium zeer slecht ingezameld, zoodat een juiste determinatie veelal ondoenlijk is. Hetzelfde bezwaar als door v. d. Bosch in de eerste editie van dit werk genoemd, bestaat nog. Ook de Lappa-soorten verdienen een nauwkeuriger onderzoek.]

Carduus *L.*

780. **C. nutans** *L.* Langs wegen en op onbebouwde terreinen. ⨀. *Juni—Aug.*

In Herb.: Oosterbroek 1859, v. H. (als *pycnocephalus*); — Kampen, R. B.; Kampereiland 1849, T.; 1869, Hoek; IJseldijk Zalk, R. B.; Vollenhove, v. Heijn.; Zwolle, M. Dassen; 1839, v. H.; IJseldijk aldaar 1901, L.; Pothoofd Deventer 1877, K.; 1895, K. A.; — Zutphen, G. B.; Fockema; 1882, C. v. d. Broek; Velp 1840, D. S.; Arnhem 1851, v. H.; Thomson; S.; 1877, Groll; Huissen 1876, L.; Nij-

megen, N. en Th. Abel.;. 1841, v. d. T.; 1864, v. H.; Ubbergen en Marienboom, Th. Abel. (beide met witte bloemen); brouwerij te Heumen, Un. 1853; Tiel 1836, D. S.; tusschen Wamel en Dreumel 1839, v. d. T.; Wageningen 1838, v. H.; — Amersfoort, Splitg.; Leusden 1894, Garj.; Zeist, Petif; Waverveen 1840, (onleesbaar); — Breesaap 1839, Buse; Zandvoort, Splitg.; v. H.; 1837, Mb.; Kerb.; — duinen Hillegom 1845, O.; Katwijk, Dz.; 1830, Wtt.; Mb.; 1832, S. S.; Perin; Leiden 1834, Wtt.; Groenhoven aldaar 1898, Struyk.; 1899, F. des Tombe; spoorbaan Vinkweg 1897, V.; Scheveningen, H. d. V.; Wouterswegje tusschen Naaldwijk en 's Gravezande, v. d. T.; tusschen Hoek v. Holland en Maassluis 1894, V.; Lek bij Vianen, v. d. T.; Kraamw.; Brielle en Rockanje, Un. 1887; Barendrechtsche veer 1888, Lotsy en V.; — duinen bij Scharendijke 1844 en 1845, v. d. B.; — Kloppewaard bij Werkendam 1835, Lac.; 's Hertogenbosch en Pettelaar, v. Hov.; Boxmeer, de Br.

(Diepenveen 1851, — Wapenveld 1894, Hummelo 1899, K. A. in herb. pr.; Lent 1886 en spoorwegemplacement Rhenen 1896, Posth. in herb. pr.; Oud Leusden 1846, Alpherts in herb. pr.; — Noordwijk aan Zee 1894, V. Suringar in herb. pr.; Katwijk 1876, L. in herb. pr.; Hoek van Holland 1892, Struyk. in herb. pr.; 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Schouwen 1882, L. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1885, Schipper in herb. pr.; — rivierdijk Moerdijk, Lage Zwaluwe 1901, Posth. in herb. pr.; — St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Wijhe, station Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); — Zevenaar, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Brummen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 287); Tholen, West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 124); — Venlo, Arcen, Hamert,

Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Maastricht, Gronsveld, Valkenberg, Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Roermond, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 318).

Voorts vermeld door Clusius, Vorstius en Munting.

β. **minor-uniflorus.** Langs den Waaldijk te Lent bij Nijmegen 1844–1845, Th. Abel.

781. C. hamulosus *Ehrh.* Aan wegen, op ruigten, plant van Zuid-Oost Europa. ⊙. *Juli–Aug.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1885, K. (ingezonden als *C. collinus* W. K.; door Suringar als var. van *C. crispus* (= *C. arctioides* Schleich) gehouden. Cfr. Arch. 2. V. p. 44.) – Zutphen 1886, Groll (als *C. collinus*).

782. C. acanthoides *L.* Langs wegen, op onbebouwde terreinen. ⊙. *Juli–Oct.*

In Herb.: Meelfabriek Deventer 1899, K. A.; – Nijkerk, Th. Stolz.; – meelfabriek Middelburg 1901, L.

(Oranjelust bij Leiden 1901, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; – klaverveld Nieuw en St. Joosland, in herb. Heukels.)

[Aanm.: Een zeer veranderlijke soort, die o. a. in de nieuwe editie van Koch's Synopsis een 7-tal varieteiten telt, welke gedeeltelijk C. crispus naderen. Als zoodanig zal ook het exemplaar van den Heer Lako moeten opgevat worden (Middelburg), die de plant als C. crispus × acanthoides beschouwde. Deze bastaard is bekend als C. leptocephalus Peterm. Fl. Deutschl. p. 316 en moet zich onderscheiden van de daarop gelijkende C. acanthoides door de meestal opeengehoopte hoofdjes en de aan de onderzijde wollige, breedere en minder diep vindeelige bladen; van C. crispus door de smallere, sterker doornige, van onder groene bladen en de breedere bladvleugels.]

783. C. crispus *L.* Algemeen langs dijken, wegen, in weilanden enz. ⊙. *Juli–Aug.*

In Herb.: Dorp Vlieland 1858, Lac.; Nes op Ameland, Holk.; – Leeuwarden, S.; – Groningen,

Strat.; Haren 1838, v. H.; * 1838, v. H.; Pekel A, I. A. W. Pott.; Oosterbroek 1859, v. H. Jr. (als *pycnocephalus*); – Kampereiland 1870, Hoek; Kampen 1847, R. B.; Zwolle, M. Dassen (als *tenuiflor.*); Thorb.; 1882 en 1900, L.; * 1901, L.; Deventer 1878, K.; – Harderwijk 1863, R. B.; Zutphen, Fockema; Voorst 1892, K. A.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Maasdijk Heumen, Un. 1853; – Liniedijk bij Amersfoort, Garj.; Amersfoort, R. B.; Zeist, Wenck; Manenburg 1835, D. S.; Doorn 1869, O.; Utrecht 1832, v. H.; C. A. Bergsma; 1835, Wtt.; stadswalmuur aldaar, v. d. T.; Houten 1826, Wtt.; tusschen Wijk bij Duurstede en Kothen, v. d. T.; * v. d. T.; – Hilversum, v. d. T.; Naarden 1864, O.; Uithoorn 1872, Boerl.; Amsterdam, v. H.; M. D.; Fl. Amst.; 1863, O.; Ringdijk 1839, Romb.; B. W. (als *acanthoides*); * v. H.; Amstelveensche weg 1842, Heybrock; Weesperzijde 1846, P. A. Richard; Haarlem, Mb.; Splitg.; Kerb.; 1837, Buse; 1872, Boerl.; * Klaphek in den Aardenhout, Kerb.; 1837, Mb.; Haarlemmerhout, Buse; – Leiden, B. W.; Dz.; 1842, O.; 1853, S.; * Perin; * vest aldaar, Kerb.; 's Gravenhage, R. B. (als *acanthoides* ?); kanaal aldaar, V. Z.; ** 's Gravenhage 1848, de Br.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Wilsum en Schoonhoven, v. Heijn.; – * Zeeland 1836, D. S.; Zuid-Beveland 1840, en Goes 1839 en 1848, v. d. B.; 1847, v. d. B. (als *polyacanthos* En. Zeel.); Middelburg 1841, 1847, v. d. B.; v. d. Feen; – Zuid Willemsvaart 's Hertogenbosch, v. Hov.; – Limburg 1871, Lac.; Maastricht 1870, Groll.; Gulpen 1871, Lac.

(Hallum 1864, H. v. d. Ley in herb. v. Tuinen; kerkhof Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; – – Twello 1895, Ogt. in herb. pr.; Apeldoorn 1878–97,

* flor. albis.
** flor. stramineis.

Terwolde 1879, *Voorst 1879, K. A. in herb. pr.; 's Heerenhof bij Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Loenen Vreeland 1892, V. Suringar in herb. pr.; Jan Tabak bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Naaldeveld, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Delft 1876, L. in herb. pr.; Overmaas en Schieland algemeen, v. d. Voo in herb. pr.; dijken Zwijndrecht 1879, Posth. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Hengelo, Hollenbergerveld, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo, — tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); * straatweg Ubbergen en * Waaldijk Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 291); — Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 240); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Alkmaar, 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Kennemerland, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); Duinvliet bij Haarlem 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 72); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Oost- en West-Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 124); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Blerik, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gronsveld, Pietersberg, Amby, enz., Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 318).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

[Aanm.: De Heer Lako onderscheidde nog eene var. met

kleine, gebogene hoofdjes, Zwolle 1882 L. in herb. pr. Er zijn trouwens een zeer groot aantal varieteiten en vormen bekend; de weinige aandacht, die meestal aan de geslachten Carduus en Cirsium wordt geschonken, is oorzaak dat we omtrent het voorkomen in ons vaderland van verschillende vormen ons nog geen juist oordeel kunnen vormen. Een opzettelijk onderzoek zou alleszins wenschelijk zijn, waartoe dan ook de hybriden, die men tusschen alle genoemde soorten kent, een deel van dit onderzoek zouden moeten uitmaken. Men zie voor de laatste de uitvoerige beschrijvingen in Koch's Synopsis Ed. III. p. 1530 en volg.]

784. C. **tenuiflorus** *Curt.* Wegen, onbebouwde plaatsen. ⊙ en ⊙. *Juli–Aug.*

In Herb.: Utrecht, Coll. Nat.; de Klop bij Utrecht 1835, D.S.; – Westerschouwen 1844 en toren der kerk aldaar 1845, v. d. B.; Zaagmolen buiten Middelburg 1842, W. Blaas.

Bovendien: in de Fl. B. S. vermeld voor Maarsbergen, Dubois.

Cirsium *Adans.*

785. C. **lanceolatum** *Scop.* Langs dijken en wegen, in weilanden en op onbebouwde plaatsen. ⊙. *Juli –Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; tusschen Burg en Hooge Berg, duinvlakte de Nederlanden en Prins Hendrikpolder aldaar 1869, Holk.; Vlieland dorp 1858, Lac.; Rottum 1897, Schipper; – Leeuwarden 1859, S.; – Groningen, Strat.; Onstwedde, J. A. W. Pott; Wehe 1837, Tammens (Bijdr. VII); – Meppel, v. Heijn.; – Kampen, R. B.; 1872, Hoek; Deventer 1877, K.; Zwolle 1901, L.; – Harderwijk 1863, R. B.; Hoevelaken 1892, Garj.; Apeldoorn 1852, K. A.; – Meern 1870, Groll; de Grebbe, Fockema; Houderingen (fl. *albis*) 1841, en tusschen Utrecht en Houten, v. d. T.; Utrecht 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Schalkwijk 1829, Wtt.; – Naarden 1864, O.; (*forma*) Zuiderzeestrand Muiderberg, Un. 1901; Uithoorn

1872, Boerl.; Amsterdam, v. H.; Fl. Amst.; 1863, O.; Westerdoksdijk aldaar 1842, P. Heijbrock (P. N. S.); Marken 1886, Boerl. en V.; Enkhuizen 1894, Sanders; Wieringen 1857, Harting; Spaarndam 1872, Boerl.; Santpoort 1871, O.; Overveensche weg 1838, Buse; Overveen, Kerb.; Haarlem 1872, Boerl.; – Katwijk 1836, Mb.; 1842, O.; Boerl.; Leiden, Dz.; 1834, Wtt.; Boerl.; Rijnsburg 1833, S. S.; Wassenaar (fl. *albis*) 1845, Perin; 's Gravenhage, V. Z.; R. B.; Loosduinen 1886, Destrée; Dordrecht 1837, Lac.; 1883, C. v. d. Broek; – Schouwen 1887, L.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1881, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; – Ginnekenpoort Breda, v. A.; Heusden, v. Hov.; Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; – Maastricht 1870, Groll.

β. Var. zonder gevleugelden stengel, dus hierdoor gelijkende op *C. eriophorum*, bij Ranauwen aan den weg van het Vossegat naar Bunnik, C. A. Bergsma.

(Tusschen Akkrum en Terhorne 1868, v. Tuinen in herb. pr.; – Velp 1896, Ogt. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; – Utrecht, Houten 1846, Alpherts in herb. pr.; – Huizerweg Huizen 1899, Koning in herb. pr.; duinen tusschen Haarlem en Zandvoort, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; – Leiden 1876, L. in herb. pr.; Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; – Wissenkerke, N.-Bevel. 1881, Schipper in herb. pr.; Middelburg stationsterrein 1890 en Hoedekenskerke 1896, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 257); – Wolvega, Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); – al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); – Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 294); Steenwijkerwolde Oldenmarkt, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Oude Wetering en grindweg

tusschen Raalte en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Ach. 2. I. p. 199); Almelo, Albergen enz., Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Zutphen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); voormalige vestingwerken enz. Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 290); — Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Urk 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 294); Bloemendaal, Heilo, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); Beverwijk, Vogelenzang, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 71); Haarlemmermeer, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Noord-Beveland, Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 124); Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); — Bergen op Zoom en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gronsveld, St. Pietersberg, Amby, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken 1883 (Arch. 2. VI. p. 318).

786. C. eriophorum *Scop.* Aan wegen en dijken, vooral op kalkbodem; zuidelijke plant. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: ? Katwijk, Boerl. (waarschijnlijk *C. lanceolatum*); — Zuid-Beveland 1841, v. d. B.; S.; 1844, v. d. B.; dijk aldaar 1841 en 1842, v. d. B. (als nadere groeiplaatsen worden opgegeven Kwadendamme, Overzant en Driewegen, Cfr. Arch. 1. II*. p. 10).

787. C. palustre *Scop.* In vochtige, moerassige graslanden, langs sloten enz. ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Miente bij Koog op Texel 1869, Holk.; Midsland, Un. 1886; weilanden Schiermonnikoog 1860, S.; — de Joure, Bergsma; — Haren 1856, Strat.; Harendermolen, S.; — *Meppel, v. Heijn.; Drente en Valthe 1859, Lac. en S.; — Kampen 1847, R. B.; *St. Jansklooster Vollenhove 1893, L. (reeds in Fl. B. S.), *Vollenhove, Dassen; *Goor 1893, L.; *Oldenzaal, Un. 1895; Vorden 1875, Groll; Zutphen 1834, Wtt.; Doetinchem, Un. 1885; Berg en Dal, Beek, Ubbergen, Hatertsche broek, Wijchensche venen, N. en Th. Abel.; — Grebbelinie 1893, Garj.; 't Waall 1829, en Utrecht 1835, Wtt.; Baambrugge 1842, v. d. T.; Westbroek 1835, D. S.; — Legmeerdijk 1886, Boerl.; Amstelveensche weg, v. H.; Sloterweg Kalfjeslaan, Fl. Amst.; Amsterdam, v. H.; 1868, O.; Uithoorn 1870, Boerl.; Wieringen 1856, Lac.; Sloterweg 1839, Romb.; Rozewater, Buse; Overveen 1834, Mb.; Kerb.; Kleverlaan 1836, Mb.; Haarlem 1870, Groll; — Lisse, v. H.; Poelgeest 1859, S.; Oegstgeest, Boerl.; Leiden, Dz.; B. W.; *Raam bij Leiden, Hinxt; *spoorweg Leiden—Woerden bij mijlpaal 29 onder Zoeterwoude 1894, V.; venen Hazerswoude, Pierot; Leimuiden 1899, Jongm.; Wassenaar 1833, S. S.; 's Gravenhage, V. Z.; R. B.; Delft, de Wit Hamer (als *eriophorum*); — Haamstede 1887, L.; Zuid-Beveland, v. d. B.; tusschen Domburg en Oranjezon 1841, v. d. T.; — Loopschans Breda, v. A.; Helvoirt 1847, v. Hov.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Zwolle 1885 en * Losser 1893, L. in herb. pr.; — Apeldoorn 1879, en *aldaar 1851, K. A. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Biltsche batterij Utrecht 1856, Alpherts in herb. pr.; — Naarder-

*) flor. albis.

meer 1899, Koning in herb. pr.; Sphagnetum Diemen 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Naaldeveld Haarlem, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Spaarne bij Haarlem 1893, V. Suringar in herb. pr.; — station Veenenburg 1881, Schipper in herb. pr.; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Overmaas en aan de Rotte, v. d. Voo in herb. pr.; Zwijndrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Vlissingen 1892, Ogt. in herb. pr.; — beek bij de onderste molen Venlo 1900, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 3. I. p. 390); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Steenwijkerwolde, Giethoorn enz., Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen Heino en Wijhe, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Almelo, Albergen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Lochem, Oldenzaal, de Poppe, * Borne, * Haaksbergen, * Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, — spoorweg Eibergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Winterswijk, Varsseveld, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. I. V. p. 224); Terborg, ook * Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 189); Vaassen, Epe, Wissel, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Doorn, — Loosdrecht 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 72); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Bergen, Un. 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); al de Zeeuwsche eilanden, behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); Zuiddorpe, Overslag, Neuzen, A. W. (Arch. 1.

IV. p. 287); — Woensdrecht, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Blerik, Velden, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Amby, Meerssen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. VI. p. 318); Simpelveld, Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 16).

788. C. **acaule** *Scop.* (*Carduus acaulis* L. et de Gorter p. 212). Op drogen steenachtigen bodem, bij ons op de Limburgsche kalkgronden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: St. Pietersberg 1870, Groll; Un. 1883; Valkenberg 1885, K.; 1901, Rieter; 1901, V.; Geleenderberg bij Oud Valkenberg 1901, V.; ruine Valkenberg 1864, H. d. V.; Gulpen 1871, en kalkmergel te Kunraad 1868, Lac.; Mesch 1885, K. en G.; Eijs 1871, Lac.

β. **caulescens** *D.C.*

In herb.: Valkenberg 1901, Rieter; ruine aldaar 1864, H. d. V.; Kruisberg bij Gulpen, Lac.

(Houthem bij Maastricht 1892, Posth. in herb. pr.; Sint Pietersberg 1893, de Haas in herb. pr. en L.; 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Meerssen, Un. 1883, Simpelveld, Lac. (Arch. 2. IV. p. 318).

Voorts vermeld door Pelletier en door de Gorter, zonder bepaalde groeiplaats op te geven.

789. C. **anglicum** *Lobel.* (*Carduus heterophyllus* de Gorter, p. 211, *Cnicus heterophyllus* Fl. Bat. p. 270; *Cirsium heterophyllum* Fl. B. S. p. 578, *C. Helenioides?* v. H. p. 580). In moerassige veenstreken, in weilanden enz. ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: Terschelling 1887, V.; Nes op Ameland 1865, H. d. V.; 1896, V.; Schiermonnikoog 1860, S.; weilanden midden in 't eiland 1897, V.; — Oldeterp 1837, en Zwarteweg bij Leeuwarden, Bruinsma;

Zwaagwesteinde 1865, H. d. V.; Tietjerk 1861, J. M. de Boer; Bergumerheide 1853, S.; Giekerk, Un. 1882; — Groningen, v. H.; Haren 1826, v. H. (*nova indigena*); *Onland, Keizer en Backer herb. v. H.; de Scharmer, v. H.; tusschen St. Jansga en de Gast, Sprée; — Paterwolde 1828, v. H.; Meppel, en tusschen Meppel en Nijeveen, v. Heijn.; Drente, Kerb.; — Kamperveen 1848, R. B.; Kampen 1848, T.; Beulakerwijde bij Vollenhove 1894, L.; Wanneperveen 1898, G. en L.; Diepenveen 1878, L. J. v. d. Veen; tusschen Enschede en Haaksbergen 1891, L.; — Oostermeen bij Harderwijk 1865, en Hierdermeen, R. B.; Nijkerkerveen, R. B.; 1843, Wenck; G. Deijn.; tusschen Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; Nijkerk, W. K.; Loenen op de Veluwe 1834, Wtt.; Loenensche hooilanden Apeldoorn 1899, en Apeldoorn 1872, K. A.; Zutphen 1834, Wtt.; Vorden 1880 en 1888, Groll; Ruurlo, Broek 1886, Ensink; Wildenborch bij Lochem 1881, K. A.; Winterswijk 1875, R. E. de Haan; broek Neerbosch 1863, Th. Abel.; venen Wijchen 1897, G. en V. (ook tweekoppig); Meent bij Veenendaal 1898, en Eederveen 1894, V.; — Hoogenwel straatweg Nijkerk 1894, Garj.; bij de boerderij Vathorst bij Amersfoort 1836, D. S.; Amersfoort 1835, D. S.; Garj.; Utrecht, G. Deijn.; Waverveen 1833, S. S.; Abcoude 1846, 1847, Romb.; Tienhoven 1846, G. Broers; Westbroek 1840, de Br.; 1851, A. W. Hartm. (v. H. Bijdr.); Vinkeveen, M. D.; Achttienhoven 1839, Lac.; Kraep.; 1843, v. d. T.; 1863, Coll. Nat.; Groenland tusschen Baambrugge en Vinkeveen, v. d. T.; — Waverveen en Bokshol bij Amsterdam, en Amstel 1833, S. S.; veenplek ter zijde van het voetpad langs de Raai onder Kortenhoef 1898, G. en V.; Naarden 1894, V.; Sloten 1856, Lac.; Fl. Amst.; Zandvoort, V. Z.; S. P. Kros; 1836, Mb.; 1846, Buse; Bentveld 1837, Mb.; Buse; station Vogelenzang 1871, O.; Rozewater 1870, Groll; —

op de Laak Kagermeer 1901, Jongm.; 's Gravenhage, en Terheide 1826, V. Z.; lage weilanden bemest met kainiet Brandwijk 1900, C. A. Backer; — speelhuis Breda, en Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Heusdenhout, Un. 1852; Oisterwijk, v. Vloten; Roosendaal, Un. 1860; Oudenbosch 1893, J. Jorna; Vuchtsche heide 1846, v. Hov.; tusschen Boxmeer en St. Anthonie, Un. 1853; Borkel 1901, Rovers; — Koningsveen bij den Plasmolen 1897, G. en V.; Zuidwillemsvaart bij Weert 1900, G. en Jongm.

(Hooiland ten Noordoosten van Oldeboorn 1867, 1872, v. Tuinen in herb. pr.; maadlanden bij Oldeboorn 1863, Holk. in herb. v Tuinen; — Groningen 1883, Ensink in herb. L.; Metbroekbosch Vlachtwedde 1887, Schipper in herb. pr.; — Oldemarkt 1894, Carmigg. in herb. L.; — Harderwijk 1877, K. A. in herb. L.; Hattem 1891, Ogt. in herb. pr.; tusschen Veenendaal en Lunteren 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Meent bij 't Naardermeer 1899, Koning in herb. pr.; — Brandwijk 1900, Posth. in herb. pr.; Rockanje 1900, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Krepelsbosch Wormingen 1876, K. A. (Arch. 2. III. p. 190); — Zuilen, Maarsseveen 1880, Westbroek 1881, — Bierkade onder 's Graveland 1886, en Hilversumsche Meent 1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 527); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 290).

Voorts vermeld door Pelletier.

* **C. Lacostei** nov. hybr. (*C. palustre × anglicum.*)

In Herb.: Tusschen de stamouders Vinkeveen 1864, Lac.

Bovendien: Hilversumsche Meent 1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 527).

[Aanm.: Waarschijnlijk komen hybriden met C. anglicum meer voor, zoo o. a. schijnen de exemplaren van C. anglicum, zwarte weg Leeuwarden, herb. Hinxt, Diepenveen

1878, L. J. v. d. Veen, Abcoude 1846, Romb. en Vinkeveen, M. D. ook gemengde eigenschappen te vertoonen, die misschien een menging met C. palustre mogen doen aannemen. Hybriden van C. anglicum met een andere Cirsium zijn echter, voor zoover ik weet, niet bekend, daar C. anglicum elders een vrij zeldzame plant is. Waarschijnlijk behoort hiertoe Cirsium helenioides, uit Noord-Brabant, bij Grave? verzameld door een apothekersleerling te Kampen. Zie over C. helenioides Arch 1. I. p. 394. Dit exemplaar heeft lange onverdeelde bladen, doch is veelhoofdig. Misschien een andere hybride?? Cfr. Fl. Batava. Ook de vorm uit de Wychensche venen 1897, G. en V. vertoont niet de zuivere kenmerken van C. anglicum. Dit alles blijft nog te onderzoeken.]

790. C. oleraceum *Scop.* Op vochtige, grazige plaatsen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: De Hoven bij Leeuwarden 1880, Bruinsma; — singel tusschen Witte en Koepoort Leiden, Dz.; 1836, S. S.; 1837, Dz.; 1838, Mb.; 1842, O.; 1859, S.; Leiden 1833 en 1861, Bruinsma; 1876, Groll; Zijlweg bij Leiderdorp, Hartevelt en Cosijn; 1899, Jongm.; — Zuid-Beveland 1845, v. d. B. (n. l. bij Goes Prodr. Ed. I. p. 126); — Gulpen 1864, H. Jacques; Voerendaal 1866, en Vaals 1866, H. d. V.

791. C. arvense *Scop.* Algemeen langs dijken en wegen, op bebouwde gronden enz. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Coxdorp 1868, en Prins Hendrikpolder 1869, Holk.; Westterschelling, Un. 1886; — Leeuwarden 1859, S.; tusschen Leeuwarden en Huizum, S. (forma *laxior*); — Groningen, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; *Drente, Un. 1889; — Kampen, T.; R. B.; tusschen Kampen en Zwolle 1872, Hoek; Deventer, K.; (Schuttorf 1852, v. H.; Isterberg bij Bentheim 1852, v. H.); — Harderwijk 1864, 1865, R. B.; *Putten 1885, O.; Apeldoorn 1873, K. A.; *haventerrein Zutphen, Un. 1897, *tusschen Doetinchem en Zeddam 1897, K. A.; Nijmegen en tusschen Hatert en Wychen 1843, N. en Th. Abel.;

*) flor. albis.

* Hatert en * Ubbergen, Th. Abel.; Wageningen, O.; Grebbe, Fockema; — Amersfoort, R. B.; Garj.; Doorn, Fockema; Bunnik 1857, Coll. Nat.; Utrecht 1835, D. S.; Wijk bij Duurstede 1833, Bergsma; — Bergendallust Hilversum, v. d. T.; Naarden 1864, O.; Legmeerpolder 1886, en Uithoorn 1872, Boerl.; buitensingels Amsterdam, Splitg.; Sloterweg 1839, Romb.; * Schinkel Amsterdam, Fl. Amst.; Marken 1886, Boerl. en V.; Urk 1884, S.; Wieringen 1857, Harting; Overveensche weg, Kerb.; Haarlemmerhout 1870, Boerl.; — Poellaan Sassenheim 1894, V.; Oegstgeest, Boerl.; Vink, Perin; Leiden, Dz.; Mb.; v. Dissel; B. W.; 's Gravenhage, R. B.; Scheveningen, V. Z.; * Rotterdam 1850, O.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; * Noordendijk aldaar, v. d. T.; — Zeeland, Forsten; * Bruinisse 1887, L.; Zuid-Beveland, v. d. B.; tusschen Goes en Wilhelminadorp 1841, v. d. T.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Ginneken 1876, O.; Zuid-Willemsvaart, v. Hov.; — Maastricht 1870, Groll.

β. **setosum** *G. Beck* (= *β. integrifolium* W. et Gräbner).

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Pothoofd Deventer 1893, K. A.; Deventer 1885, en — Vorden 1879, Groll; rechter Rijnoever beneden Arnhem 1897, V.; Ooische waard 1850, Th. Abel. (vermeld in Arch. 2. V. p. 290 als *β. mite*); — Scheveningen?, Un. 1851 (als *β. mite*); Park Merwestein Dordrecht 1887, V.; — meelfabriek Middelburg 1895, Ogt.; 1895, L.; — station 's Hertogenbosch 1890, Wakker; Stratum 1901, Rovers en v. Roessel, — Sint Anthonieseiland Maastricht 1894, de Haas.

(*α*. tusschen Akkrum en Terhorne 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoten 1897, Schipper in herb. pr.; — * Voorst 1897, K. A. in herb. pr.;

Velp 1896, Ogt. in herb. pr.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; * aldaar 1888, de Haas — Laren 1899, Koning in herb. pr.; Merwedekanaal en spoorweg Diemen Weesp, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Velserduin 1894, Ogt. in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Rijswijk 1876, L. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; algemeen Overmaas en Schieland, v. d. Voo in herb. pr.; Zwijndrecht 1879, Posth. in herb. pr.

β. Deventer 1893, L. in herb. pr.; — Elst, A. H. Blaauw, — Utrecht, W. C. v. Embden — dokken Amsterdam, H. Boon in herb. Heukels; — onderste molen Venlo 1900, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: *α*. Ameland 1884, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 258); Rottum, Schipper (Arch. 3. I. p. 368); — Scheene, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Zwinderen, Coevorden, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 294); Steenwijkerwolde enz., Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Wijhe, station Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Almelo, Albergen enz., Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, Enter, — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Alkmaar, Heilo, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Velserend, Aardenhout 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 72); Parkweg Amsterdam, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 689); Haar-

lemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Zierikzee, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); — Bergen op Zoom, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gronsveld, St. Pietersberg, Amby, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Gulpen, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 318); tusschen Simpelveld en Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 16).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Munting.

β. Ruurlo, Ensink (Arch. 2. V. p. 384).

[Aanm.: Onder vele vormen, die bij deze soort worden onderscheiden, bevinden zich in herb. Alpherts eene var. horridum en eene var. vestitus; beide aan de batterij langs den Krommen Rijn te Utrecht 1846, Alpherts.

In het algemeen schijnen bastaarden geconstateerd te zijn tusschen bijna alle soorten. De uitvoerige beschrijvingen dier hybriden vindt men in Koch's Synopsis Ed. III. p. 1554 en volgende. Ook ons land moet van deze een aantal bezitten, waarop bij eene eventueele bewerking eener Flora dient gelet te worden; aan herbarium materiaal is dit moeielijk uit te maken, te meer daar de bloemhoofdjes bij deze geslachten bizonder veel van insekten te lijden hebben.]

Silybum *Vaill.*

792. S. Marianum *Gaertn.* (*Carduus marianus* L. et Fl. B. S. p. 576). Aan wegen, in moeshoven meestal als verwilderde tuinplant. ⨀. *Juli—Aug.*

In Herb.: tuinen Westterschelling, Un. 1886; — Beetgum 1861, J. M. de Boer; — Groningen, Strat.; — Asserbosch, H. d. V.; — wallen Deventer 1878, K.; — Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Winterswijk 1874, R. E. de Haan; — Utrecht 1835, D. S.; — Meerenbosch Heemstede, v. d. T.; — Leiden, Dz.; 1836, v.

d. B.; zeeduinen Terheide, G. B.; tuinen Heerjansdam 1837, Lac.; moesland Dordrecht 1882, V.

(De Steeg 1891, Ogt. in herb. pr.; Apeldoorn 1852 —1878, K. A. in herb. pr.; in en bij moeshoven Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Naarden 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Delft 1876, L. in herb. pr.; — meelfabriek Middelburg 1895, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 124); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546).

Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf en Munting.

Onopordon *Vaill.*

793. O. Acanthium *L.* Langs wegen en op onbebouwde plaatsen. ⊙. *Juli—Aug.*

In herb.: Kerkhof Vlieland 1858, Lac.; Ameland, Bruinsma; — Leeuwarden, Hinxt; — Pothoofd Deventer 1877, en Diepenveen 1877, K.; — Harderwijk 1863, R. B.; tusschen Elburg en Harderwijk, v. Heijn.; Arnhem, Dz.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; 1864, v. H.; — Rhenen, D. S.; v. d. T.; — Urk 1852, B. d. Wit; 1884, S.; tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1860. S.; Breesaap, Kerb.; 1835, Mb.; 1846, Buse; Overveen 1836, Buse; Zandvoort 1846, Buse; 1865, v. H.; — Katwijk 1839, v. d. T.; B. W.; duinen Leiden 1834, Wtt.; Haagsche Schouw Leiden 1900, Jongm.; Wassenaar, S. S.; Scheveningen, V. Z.; v. d. Cop; Scheveningsche boschjes 1896, en station Zwijndrecht 1888, V.; — Zuid-Beveland 1840, v. d. B.; S.; — Valkenswaard 1901, Rovers; — St. Pietersberg 1870, Groll.

(Deventer 1852, K. A. in herb. pr.; — Wijk aan Zee, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Katwijk 1892 en 1895, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Hoek van Holland 1892, Struyk. in herb. pr.; — badhuis Domburg

1891, Ogt. in herb. pr.; Vroon Zoutelanden 1881, Schipper in herb. pr.; Walcheren 1884, L. in herb. pr.; — Dommelen, H. A. v. Roessel in herb. Heukels; — Maastricht 1891, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Kennemerland, — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Walcheren A. W. (Arch. 2. III. p. 124); Koewacht, Sas van Gent, Axel, v. d. T. (Arch. 1. IV. p. 287); — Middelaar, Gennep, Lac. (Arch. 2. V. p. 17); Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gronsveld, Un. 1861 (Arch. 2. VI. p. 318).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

[Aanm.: O. illyricum L., door Boerhaave als inlandsch vermeld, is een zuidelijke plant die bij ons nimmer werd aangetroffen. De exemplaren onder dien naam verzameld behooren alle tot O. Acanthium.]

Subtribus Centaureinae *Hoffm.*

Crupina *D.C.*

794. **C. vulgaris** *P.* Dorre heuvels in Zuid- en Zuid-Oost Europa. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Spoordijk Haarlem 1899, Greshoff.

Serratula *L.*

795. **S. tinctoria** *L.* In boschrijke streken op droge, zonnige plaatsen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Groningen 1865, H. d. V.; Onland bij Eelderwolde 1854, Strat. (*unic.*); — Meppel, v. Heijn; A. Vos Houwink; — Havelterberg, v. Heijn.; — Nijmegen, B.; Ubbergen, Malden, Meerwijk 1842, en oliemolen achter Ubbergen 1841, v. d. T.; tusschen de Meerwijk en Malden 1843, Th. Abel.; tusschen Malden en Groesbeek, G. Deijn.; Hengstdal bij Ubbergen 1841, v. d. T.; — tusschen de Bilt en Zeist, E. B. Asscher.

(Tusschen Meppel en Steenwijk 1865, H. d. V. in herb. v. Tuinen.)

Voorts slechts vermeld door Pelletier.

Centaurea *L.*

796. C. Jacea *L.* Aan wegen en dijken, in droge weilanden enz. ♃. *Juni—Aug.*

α. **genuina** *Koch.*

In Herb.: Vestingwerken buiten de Hezelpoort en Ooische waard Nijmegen, N. en Th. Abel.; — Doorn, Fockema; Rijnkant de Grebbe 1827, v. H.; — Overveen, Buse; langs het kanaal duinen bij Bentveld 1890, v. E.; — Noordwijkerhout 1858, v. d. B. en S.; Leiden, Dz.; — Nieuwland Walcheren 1883, K.; — Kloppewaard bij Werkendam 1835, Lac.

β. **commutata** *Koch.*

In Herb.: Apeldoorn 1852, K. A.

γ. **pratensis** *Koch.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Hellendoorn, G.; — Beekhuizen, v. H.; — Zeist, Kraep.; Houtensche fort Utrecht, v. d. T. (als *nigra*); Utrecht, v. H.; tusschen Utrecht en Houten 1840, v. d. T.; — ? Amsterdam 1848, Lac.; Haarlem, de Vriese; Haarlemmerhout 1871, Boerl.; Heemstede 1862, O.; — Leiden, Mb.; vlakte van Waalsdorp, Pierot; 's Gravenhage 1891, 1892 en 1895, R. B.; Lek bij Vianen en Everdingen 1845, Wenck; — Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; Maasoever Boxmeer, Un. 1853.

δ. **vulgaris** *Koch.*

In Herb.: Groningen 1829, v. H.; — Meppel, v. Heijn. (als *nigra*); — Lek (Rijn?) bij den Oorsprong, Un. 1847; — Utrecht, v. H.; — Muiden, Naarden, Exc. 1882; Muiderberg 1839, Romb.;

Ringdijk 1848, Fl. Amst.; Heilo 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Vogelenzang 1855, v. d. B.; — Noordwijkerhout 1858, S. en v. d. B.; Leiden, Mb.; tusschen Vianen en Oud Slijkerveer 1839, v. d. T.; — Oudendijk Schouwen, — Kloppewaard bij Werkendam 1835, Lac.

ε. **lacera** *Koch.*

a. met straalbloemen = *C. decipiens* Rchb.

In herb.: Ter Heijl 1894, Sanders; — Deventer 1877, K.; — Harderwijk en Leuveren 1865, R. B.; Zutphen 1886, V.; Vorden 1880, Groll; Lochem 1875, O.; Arnhem 1888, Groll; Nijmegen, B.; Maaskant bij Heumen, Un. 1853; Waarden tusschen Heerenwaarde en Dreumel 1839, v. d. T.; Wageningen 1882, Groll; — Amersfoort 1881, Garj.; Utrecht nabij 't fort Vossegat 1879, A. C. Oudemans; Houten 1829, Wtt.; — Halfweg 1836, en Houtrijk en Polanen 1837, Buse; — Leiden 1835, Mb.; 's Gravenhage, R. B.; — Breda, v. Rees; Wanrooij, Un. 1898; tusschen Boxmeer en St. Anthonie, Un. 1853; — Roermond 1900, G. en Jongm.; Broekmolen bij Stramproy 1899, G. en d. Tombe; station Beek, Un. 1853; Zuid-Limburg, Un. 1883; Lauberg 1893, de Haas; Valkenberg 1864, H. d. V.; rotspark aldaar 1901, V.; St. Pietersberg 1870, Groll.

b. zonder straalbloemen = *C. decipiens* Thuill.

In Herb.: *Texel 1857, Harting; *tusschen Burg en de Westen op Texel 1868, Holk.; *Waalenborgerdijk aldaar 1869, S. P. Huizinga; — *Dokkum, I. Cock; — Groningen, v. H.; 1856, Strat.; — Meppel v. Heijn.; Coevorden, Un. 1859; — Kampen 1847, 1848,

*) Planten, die als C. nigra waren ingezonden.

1854, R. B.; T.; Noorddiep bij Kampen 1872, Hoek; Voorst bij Zwolle 1897, en langs de Voorst bij Vollenhove 1893, L.; * IJsel bij 't Katerveer, v. H.; Overijselsche kanaal bij Raalte 1894, en Raalter straatweg bij Heino 1901, L.; stadswallen Deventer, Halb.; 1846, v. Gron.; tusschen Deventer en Olst 1846, M. J. Cop; Gramsbergen 1853 en 1855, Kros; * Diepenheim, Un. 1897; — Harderwijk 1852, Hulshorst bij Harderwijk 1852, Nijkerk en Hoevelaken 1861, R. B.; Wildenborch 1828 en 1832, Staring; Ruurlo 1885, Ensink; Eibergen, Un. 1897; Winterswijk, Un. 1859; Arnhem, Thomson; Oorsprong, Un. 1847; Nijmegen, N. en Th. Abel.; * B.; * 1833, Wtt.; Renkum 1850, S.; — * Amersfoort, Garj.; Zeist, Un. 1847; * Bunnik, G. Deijn.; Utrecht 1859, A. W. Hartm. en R. B.; batterijen Vossegat 1841, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; * Muiderberg 1841, Romb.; Un. 1901; Amsterdam 1848, Lac.; * v. H.; * C. A. Bergsma; * ringdijk bij den Amstel, Fl. Amst.; Oosterdoksdijk 1846, P. A. Richard; * Enkhuizen 1896, Sanders; Velsen 1848, T.; * ruine Brederode 1871, O.; Zandpoort, herb. B. W.; Zandvoort 1843, M. D.; Haarlem, Splitg.; Haarlemmerhout, Kerb.; — * Noordwijk 1872, Boerl.; Leiden, Dz.; B. W.; Perin; ? 1836, Lac.; ? 1842, O.; Stalen Spanjaardsbrug bij Leiderdorp 1844, O.; Katwijk 1832, S. S.; 1854, v. H. Jr.; Wassenaar, S. S.; * 's Gravenhage, G. B.; * Beeklaan aldaar, V. Z.; * Scheveningsche weg, W. de Haan; * Scheveningen, de Vriese; (P. N. S.); dijkmuur Maassluis 1894, V.; * duinen Rockanje 1871, O.; Rockanje, Un. 1887; Kralingsche veer bij Rotterdam 1901, Jongm.; Zwijndrecht 1888, V.; Dordrecht 1882, V.; * C. v. d. Broek; Lek

bij Vianen, v. d. T.; Vianen 1835, D. S.; *R. B.; *1871, Schepman; — Zeeland en Schouwen, v. d. B.; *Schouwen en Duiveland 1887, L.; Zierikzee 1873, Schuringa; *Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; *Koudekerksche breeweg 1834, G. B. C. v. d. Feen; Vlissingen 1880, Buijsman; *Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — *Bergen op Zoom, Un. 1860; *wallen Breda, v. A.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Lith, en *Vuchtsche heide, v. Hov.; Boxmeer, Un. 1853; — Mook, Un. 1853; stadswallen Maastricht 1864, A. W. (als *pratensis*); Amby, v. Hov.

(γ. Deventer 1850, K. A. in herb. pr.

δ. Groningen, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; Oudewerf bij Winschoten 1900, Schipper in herb. pr.; — Vollenhove 1893, L. in herb. pr.; Pothoofd Deventer, Heukels in herb. pr. (als *Sadleriana*).

ε. **decipiens** *Rchb.*: Buitenwerken Groningen 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1871, v. Tuinen in herb. pr.; — Culemborg, de Haas in herb. pr.; — tusschen Duivendrecht en Abcoude, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Amsterdam 1892, en — Wassenaar 1892, V. Suringar in herb. pr.; Loosduinsche weg 1879, Posth. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Oud Alblas 1898, Posth. in herb. pr.; — Arnemuiden 1892, Ogt. in herb. pr.; haventerrein Vlissingen 1888, L. in herb. pr.; — Werkendam 1886, Posth. in herb. pr.; Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; — Venlo algemeen 1897, Rieter in herb. pr.; Zuid-Limburg 1883, L. in herb. pr.

ε. **decipiens** *Thuill.*: Tusschen Steenwijk en Vledder 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Gramsbergen 1894, L. in herb. pr.; Diepenveen 1851, K. A. in herb. pr.; 1894, L. in herb. pr.; — tusschen Garderen en Voorthuizen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus;

— Tolsteeg Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; — zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — eiland IJselmonde, Boskoop, Schiedam en langs den IJsel bij Rotterdam, v. d. Voo in herb. pr.; Spijkenisse, J. Koornneef, — Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Bergen op Zoom 1884, en Werkendam 1886, Posth. in herb. pr.; tusschen Engelen en 's Hertogenbosch 1888, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: (zonder nadere aanwijzing der varieteit) Scheene, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 199); Beckum, Woolde, de Lutte, (flor. *pallidis*) de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Terborg Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); — Alkmaar 1871 (Arch. 2. I. p. 272); Kennemerland, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); Beverwijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 72); Bentveld, v. E. (Arch. 2. VI. p. 70); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 391) (waarschijnlijk *decipiens* Thuill.); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Baarlo, Velden, Arcen, Hamert, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Maastricht, Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Gulpen, Valkenberg, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 318). Waarschijnlijk behooren al deze Limburgsche planten tot *C. decipiens* Rchb.

Voorts vermeld bij Pellotier en Munting.

Afzonderlijk vermeld werden nog:

β. Voormalige vestingwerken en Ooische waard bij Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 291).

δ. Algemeen in droge rietlanden, langs wegen en dijken Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 291).

797. C. nigra *L.* Aan wegen, in begroeide bergachtige streken. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Ittersum bij Zwolle 1894, L.; — Renkum,

Buse; — Utrecht, v. d. T.; — Haarlem, Splitg.; 1891, Groll; — Hillegom 1870, Hoek.

(Avereest 1898 — en Delft 1876, L. in herb. pr.; — Nieuw en St. Joosland 1877, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1897, Schipper (Arch. 3. I. p. 606); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Twikkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo — tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 190); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — Zierikzee, Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); — Bergen op Zoom, Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); — Arcen, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius en Munting.

[Aanm.: Vermoedelijk hebben de meeste dezer opgaven betrekking op C. Jacea, evenals de hier niet vermelde groeiplaatsen, in het archief opgegeven, onder C. Jacea worden teruggevonden.

Er zijn enkele planten, die steeds slechts in bloem worden verzameld, zelden in vrucht, wat zeer te bejammeren is wanneer, zooals hier het geval is, aan de rijpe vruchten een der voornaamste kenmerken moet waargenomen worden. Voorts hebben deze planten, meer nog dan andere composieten, te lijden van insecten, die ongestoord in de dikke bloemhoofdjes hun vernielingswerk kunnen doen, zonder dat zij opgemerkt worden. Vele der oudere exemplaren, afkomstig uit particuliere herbaria, zijn hierdoor voor nader onderzoek geheel waardeloos geworden. Vele der Centaurea soorten zonder straalbloemen werden waarschijnlijk zonder nauwkeurig onderzoek tot C. nigra gebracht, terwijl de C. Jacea met stralende hoofdjes algemeen tot C. Jacea gerekend werd. C. nigra schijnt volstrekt geen algemeene plant te zijn; Grenier en Godron noemen haar algemeen in Frankrijk, alwaar in de

Pyreneeën ook een stralende vorm wordt aangetroffen, in Duitschland beperkt zij zich tot het westen; Garcke b. v. geeft op slechts in de Rijnprovincie tot aan ons land en door Nassau en Westphalen tot aan Münden en voorts in de bosschen der Vogezen en algemeen in Baden en Wurtenberg.

Een nauwgezet onderzoek dezer beide en aanverwante soorten, die wellicht in ons vaderland kunnen worden aangetroffen, blijft voor een toekomstige bewerking eener Nederlandsche flora zeer aanbevolen, waarvoor een groote hoeveelheid versch materiaal zal moeten verzameld worden. Waarschijnlijk zal dan ook deze voorloopige bewerking nog wijzigingen ondergaan, gelijk zij nu reeds in vele opzichten afwijkt van die in de eerste editie van dit werk.]

C. amara *L.* (*C. serotina* Boreau.) Wordt opgegeven door v. Eeden voor het Heemskerkerduin en afgebeeld in Fl. Bat. XVIII. t. 1392; ik heb het oorspronkelijk exemplaar niet gezien en durf daarom geen oordeel te vellen over de juistheid der determinatie. Er bestaan vormen van *C. Jacea*, die op *C. amara* gelijken, zooals een plant door den Heer de Haas op de wallen van Maastricht (1893) verzameld en door dezen ook als *C. amara* ingezonden. Het zou trouwens niet onmogelijk zijn dat zij bij ons gevonden werd, daar *C. amara* in midden Duitschland op den linker Rijnoever algemeen schijnt te zijn.

798 **C. Cyanus** *L.* Tusschen het koren en op bouwlanden in zandige streken. ⊙ en ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Tusschen Rinsumageest en Akkerwoude 1860, J. M. de Boer; Oenkerk 1849, S.; Harich in Gaasterland 1865, H. d. V.; — Haren 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; * Kampen 1846, R. B.; Zandberg 1848, T.; Deventer, Romb.; 1840, Halb.; 1876, K.; Generaalsbosch bij Deventer 1839, Halb.; Zwolle 1901, L.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Twello, v. Delden; Harderwijk, R. B.; ** Hulshorst bij Har-

* flor. albis.

**) flor. purpureis.

derwijk 1849, R. B.; Oldenbroek 1850, T.; Zutphen 1834, Wtt.; 1882, C. v. d. Broek; Vorden 1875, Groll; Ruurlo 1884, Ensink; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Arnhem 1859, Romb.; Nijmegen, Th. Abel.; * Hees bij Nijmegen, Th. Abel.; — Hoogland, Garj.; Amersfoort, R. B.; Bunnik, Bierens de Haan; Utrecht 1835, Wtt.; v. H.; *** boekweitveld tusschen de laan van Hardenbroek en die van Sterkenburg bij Utrecht, v. d. T.; Houten 1827, Wtt.; Wikkenburg 1828, Wtt.; Neerlangbroek, v. d. T.; — Gooiland 1874, Boerl.; Laren 1843, en Muiderberg 1841, Romb.; Weesperzijde Amsterdam, Fl. Amst.; Urk 1884, S.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Schoorl 1869, Hoek; Breesaap 1846, Buse; Haarlem, Splitg.; Haarlemmermeer 1853, S. en Hartm.; — Noordwijk 1836, Lac.; Sassenheim 1841, S. S.; Katwijkerduin 1852, O.; Perin; Persijnspan aldaar, (wie?); Haagweg, Perin; Leiden 1835, Mb.; Dz.; Rijnsburg 1841, B. W.; Kerb.; Wassenaar 1832, S. S.; 1840, B. W.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Scheveningen 1886, Destrée; Dordrecht 1882, V.; — IJersekendamme (1 ex.) 1839, en Sandberg 1845, v. d. B.; Hulst 1846, B. W. en v. d. B.; Koewacht 1863, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Prinsenhage, Exc. 1897; Kaatsheuvel, Thomson; 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Voerendaal 1866, H. d. V. (fl. *roseis* Cfr. Arch. 2. I. p. 139).

(Tusschen Oldenboorn en Beetsterzwaag 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Hallum 1865, H. R. v. d. Ley en — Steenwijk 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Borne 1897, Costerus in herb. pr.; * Deventer 1851, — Apeldoorn 1850, ** 1851, ** Gorssel 1880, K. A. in herb. pr.; Middachten 1895 en Velp 1890, Ogt. in herb. pr.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Wamel bij Tiel, Posth. in herb. pr.; Huinen,

***) flor. rubro-brunneis.

Culemborg, Randwijk, — Werkhoven, Driebergen en Houten, C. A. Backer in herb. Heukels; tusschen Utrecht en Houten 1846, Alpherts in herb. pr.; Vleuten 1877, Schipper in herb. pr.; — zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Heilo en Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Bergschen hoek en Overmaas, v. d. Voo in herb. pr.; spoorbaan Zwijndrecht 1884, Posth. in herb. pr.; Giesen, C. A. Backer in herb. pr.; — Oosterhout tusschen haver 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Schaesberg, J. v. Melick in herb. Heukels. In herb. Lako komen nog verscheidenheden voor, met rose bloemen: Zwolle 1896, met bruin-rose bloemen (***): Heeten onder Raalte 1901 en met paars-rose bloemen: Hertme onder Borne 1901, alle drie L.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p 391); — al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Almelo, Albergen, Vrieseveen, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Bekkum, Brinkhuis, Haaksbergen, Langelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Diepenheim, Enter, — Groenlo, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 391); Odijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 72); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); — Walcheren, Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); meelfabriek Middelburg, L. (Arch. 3. I. p. 202); Zuiddorpe, Sas van

Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 288); — Woensdrecht en station aldaar, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Blerik, Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Gronsveld, Amby, enz., Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Gulpen, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 318).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Munting en Bruman.

799. C. montana *L.* In bergstreken, vooral op kalkgrond, in Midden- en Zuid-Duitschland, doch vaak als tuinplant gekweekt. ♃. *Mei—Oct.*

In Herb.: Bosschen tusschen Olst en Diepenveen 1877, L. J. v. d. Veen; Oud-Rande 1876, L. J. v. d. Veen, en 1883, v. d. Veen en K.

(Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels.)

800. C. Scabiosa *L.* Langs wegen, op droge, grazige gronden. ♃. *Juni—Oct.*

In Herb.: Deventer, Cop; 1833, Wtt.; Wallen aldaar 1846, 1847, T.; Un. 1850; 1851, Hartm.; 1877, K.; Platvoet bij Deventer 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Wilpsche dijk bij Deventer 1847, M. J. Cop; tusschen Deventer en Olst, v. Heijn.; — Zutphen 1834, Wtt.; havenhoofd aldaar 1887, Groll; Bronsbergen 1833, Wtt.; 1859, de Br.; 1879 en 1880, Groll; 1880, Snijders; 1882, C. v. d. Broek; Un. 1897; Harnsel bij Voorst 1884, Ensink; Nijmegen, Hofmann; Oosterhoutsche bosch 1843, N. en Th. Abel.; G. Deijn.; Tolkamer bij Lobith, V. Z.; — tusschen Asten en Vosselen 1901, Rovers; — Venlo, Buse; 1899, Garj.; St. Pietersberg 1875, de Br.; Lauberg bij Maastricht 1895, de Haas; Gulpen 1861, Un. en Lac.; Eijs 1871, Lac.; Valkenberg 1864, H. d. V.; 1901, V.

(Voorst 1877, K. A. in herb. pr.; – Gulpen, Un. 1883 L. in herb. pr.)

Bovendien: Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546).

801. C. rhenana *Boreau* (*C. paniculata* Jacq.; *C. maculosa* Aut.). Langs wegen, op dorre heuvels, muren enz. ⊙. *Juli–Sept.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1883, L. J. v. d. Veen; – bermen Grintweg tusschen Asten en Vosselen 1901, Rovers; – onbebouwd terrein Venlo, en onderste molen Venlo 1899, Rieter.

802. C. diffusa *Lam.* Plant uit Hongarije, Zuid-Rusland, het Balkan schiereiland en den Levant, elders ingevoerd. ⊙. *Juli–Sept.*

In Herb.: Deventer 1877, Groll; Pothoofd aldaar 1877, K. A. (door Oudemans als *C. trichacantha* gedetermineerd, Cfr. Arch. 2. IV. p. 34); 1877, en 1882, K.; meelfabriek Deventer 1900, K. A.; – meelfabriek Middelburg 1896, Ogt.; – Oudenbosch 1895, P. v. Luijck (reeds van daar in 1892 door J. Jorna in herb. de Haas); tusschen hennep te Dommelen bij Valkenswaard 1874, Lac. (*trichacantha* O.); tusschen Asten en Vosselen (zoowel met purperen als met witte bloemhoofdjes) 1901, Rovers; – onderste molen Venlo 1899, Rieter.

803. C. Calcitrapa *L.* Aan dijken en wegen. ⊙. *Juli –Sept.*

In Herb.: Ameland, Bruinsma en Hinxt; achter de Hiemen op de oude dijken bij Nes op Ameland 1869, Holk.; Ameland, stud. B. B. de Boer herb. v. H.; 1896, V.; – Holwert, B. B. de Boer; 1866, H. d. V.; v. Heijn.; – tusschen Laag Elten en Zevenaar 1828, Suerman; G. Broers; 1833, Wtt.; Eltenberg 1837, D. S.; Waaldijk bij Oosterhout, B.; Arnhem, Thomson; – Hellevoetsluis, herb. B. W.; de Vriese; 1900, Struyk.; Rockanje 1884,

S.; Un. 1887; – Philippine 1863, A. W.; Zuid-Beveland 1839, 1847, en Goes, v. d. B.; Oosterscheldedijk tusschen Wemeldinge en Yersekendam 1841, v. d. T.; Biervliet en Breskens, Mb.; herb. Lac.; Breskens 1839, Lac.; 1857, A. W.; Kapitalendam 1839, Lac. Sluis 1864, H. d. V.; Sas van Gent 1845, B. W. en v. d. B.; 1846, B. W.; – St. Pietersberg, v. Hov. (*unic.*); 1886, V.; Maastricht 1870, Groll; Louberg Maastricht 1893, de Haas; Gronsveld, Un. 1861; Gulpen 1871, Lac.

(Rammekens 1876, Breskens 1878, L. in herb. pr.; Groede 1876, L. en dijk onder Rithem (Walch.) Ogt. in herb. pr.)

Voorts vermeld door Dodoens (Pempt 1583), Pelletier, Knijf en Munting, ook tusschen Muiden en Naarden, Kampen bij de Gorter Tholen en Steenbergen, Kops in Fl. Bat.

804. C. solstitialis *L.* Zuid-Europeesche plant, op akkers, elders voornamelijk met Esparsette en Lucerneklaver ingevoerd. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1877, K.; – Zutphen 1885, Groll; St. Annamolen Nijmegen 1898, Docters v. Leeuwen; – Zuid-Beveland 1845, v. d. B.; vlasland Wissenkerke (N.-Bev.), Schipper; Nieuwland 1876, A. W. (met *Medic.* uit Zuid-Frankrijk); meelfabriek Middelburg 1898, Ogt.; – station Breda 1886, V.; Werkhoven 1899, C. A. Backer (lucerneakker).

(Deventer 1892, Ensink in herb. L.; – Rijswijk (Gld.) op klaverakker, B. J. v. Wagensveld; – Utrecht, W. C. v. Embden; – spoorwegterrein Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; proefveld Landbouwcursus Dordrecht (1 ex.) 1899, Posth. in herb. pr.; – Nieuw en St. Joosland 1876, L. in herb. pr.; – onderste molen Venlo 1898, Rieter in herb. pr.)

Voorts vermeld door Pelletier.

Cnicus *Vaill.*

805. C. benedictus *L.* Op akkers nu en dan verbouwd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Bouwland achter het pijnboschje over Zuidwijk, gelegen langs den Achterweg naar Wassenaar (als *Helminthia echioides*), Perin.

[Aanm.: Ofschoon een Perin'sche plant, boezemt èn de foutieve determinatie èn de nauwkeurige omschrijving der groeiplaats wel vertrouwen in. Het is trouwens een plant uit het gebied der Middellandsche Zee, die vroeger hier en daar verbouwd werd, doch zeldzaam verwildert.]

Subordo Liguliflorae *Lessing.*

Tribus Cichorieae.

Subtribus Hyoseridinae.

Cichorium *L.*

806. C. Intybus *L.* Langs wegen en dijken, meestal op leem- en kleibodem. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Leeuwarden 1849 en 1859, en Goutum, S.; Franeker, de Joure, C. A. Bergsma; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, R. B.; Kampen en Zalk 1869, Hoek; Deventer, Halb.; 1846, v. Gron.; 1876, K.; Pothoofd aldaar, Romb.; — Zutphen, G. B.; 1882, C. v. d. Broek; IJsel bij Doesburg 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Rheede 1838, Buse; Nijmegen, N. en Th. Abel.; vestingwerken Nijmegen, Th. Abel.; aan de Waal tusschen Heerenwaarde en Dreumel 1839, v. d. T.; Wageningen 1834, Wtt.; Culemborg, v. Heijn.; — Rhenen, Bergsma; Eem bij Amersfoort, Garj.; Utrecht 1835, Wtt.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; — Amsterdam, v. H.; 1836, Mb.; — Noordwijkerhout 1899, Jongm.; Leiden 1843, O.; Marepoort aldaar 1843, O.; 's Gravenhage, G. Barger; Lekdijk Vianen 1832, Wtt.; — Zierikzee, Dz.; 1841

en 1845, v. d. B.; Zuid-Beveland, Westkapelle, Walcheren, Zwake 1842, v. d. B.; meelfabriek Middelburg 1896, L.; Meliskerke, G. B. C. v. d. Feen; Hoek 1865, A. W.; Neuzen 1861, A. W.; – Loopschans Breda, v. A.; Kloppewaard Werkendam 1835, Lac.; Werkendam 1886, V.; hooge Maasdijk Heusden, v. Hov.; tusschen Asten en Vosselen 1901, Rovers; – Mook 1894, V.; St. Pieter, v. Hov.; St. Pietersberg 1887, Groll.

(Kerkhof Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; – klaverland Winschoten 1887, Schipper in herb. pr.; – 't Loo 1879, Apeldoorn 1880, Voorst 1892, K. A. in herb. pr.; Voorst 1879, L. in herb. pr.; Westerbouwing bij Oosterbeek 1893, V. Suringar in herb. pr.; Tiel, Posth. in herb. pr.; Opheusden 1873, v. Tuinen in herb. pr.; Lingebosch Beesd 1885, Schipper in herb. pr.; Spoel bij Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; langs de Lekdijk aldaar, de Haas in herb. pr.; – Houtstapelplaats van H. W. Ketjen Amsterdam 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; – Leiden 1886, Struyk. in herb. pr.; – Brouwershaven 1876, Costerus in herb. pr.; – tusschen Andel en Veen 1887, J. J. Smith in herb. Costerus.)

Bovendien: Harderwijk, R. B. (Arch. 2. III. p. 428); tnsschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); tusschen Winterswijk en Lichtenvoorde, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); – Haarlemmermeer 1852, Hartm. (Arch. 1. III. p. 291); – Schouwen en Duiveland, Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 124); – Woensdrecht station, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); – Venlo, Blerik, Baarlo, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Maastricht, Gronsveld, Valkenberg, Gulpen, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius en Bruman. Komt bovendien voor in kleurver-

scheidenheden, voor welke de Gorter reeds opgeeft (fl. *albis* et *roseis*) Brummen en Zuideras.

807. **C. Endivia** *L.* Indische plant, doch overal gekweekt. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Haarlem 1899, Buisma; — Zwijndrecht 1882, V. (*culta*).

(Leeuwarden 1892, V. Suringar in herb. pr.)

Subtribus Lampsaninae.

Lampsana *Tourn.*

808. **L. communis** *L.* Algemeen op bebouwde en onbebouwde gronden, tusschen kreupelhout, op muren. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Park bij de Burg op Texel 1860, Lac.; — Leeuwarden 1859, S.; Bolsward 1875, J. M. de Boer; Veenwouden, Sprée; — Groningen 1856, Strat.; 1858, v. H.; — Hoogeveen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1841, T.; R. B.; Zalkerbosch 1891, Carmigg.; Zwolle 1900, L.; Deventer, Halb.; 1878, K.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn, K. A.; 't Loo, M. D.; Leesten 1850, Gronem.; Arnhem, Thomson; Westerbouwing 1878, L.; Beek 1853, O.; — Amersfoort, R. B.; 1890, Garj.; Doorn 1869, O.; Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Utrecht 1835, D. S.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — 't Gooi 1826 en 1829, Wtt.; Ringdijk 1838, Romb.; Naarden 1864, O.; Uithoorn 1870, Boerl.; Amsterdam, Fl. Amst.; kerkheuvel Monnikendam 1886, Boerl.; Alkmaarderhout, Kerb.; Bloemendaal 1871, Boerl.; Haarlem, Splitg.; Buse; Haarlemmerhout 1871, Hoek; — Leiden, B. W.; 1835, Mb.; 1835, Wtt.; Forsten; 1840, S. S.; 1842, O.; Oude Wetering 1897, V.; Wassenaar 1832, S. S.; Zorgvliet, V. Z.; Scheveningsche boschjes 1886, Destrée; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Alblasserdam 1850, M. J. Cop; Dordrecht 1836, Lac.; 1850, M. J. Cop;

1878, Posth.; 1882, C. v. d. Broek; 1882 en 1883, V.; Heicop, v. H.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Seisweg bij Middelburg 1873, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1853, en Aardenburg 1861, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Heusdensche wallen, v. Hov.; — Maastricht, v. Hov.; Amby 1870, Groll.

(Oldeboorn 1863, Holk. en 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Twello, K. A. in herb. pr.; de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.; kerkhof Tiel, Posth. in herb. pr.; Wageningen 1883, Heinsius in herb. pr.; Culemborg 1843, Alpherts in herb. pr.; de Haas in herb. pr.; — Valkeveen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Bloemendaalsche bosch 1898, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Rijngeest onder Oegstgeest, V. Suringar in herb. pr.; Haagsche bosch 1889, en Monster 1886, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Charlois, Delfshaven, v. d. Voo in herb. pr.; Pastorietuin Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; — Haamstede 1887, L. in herb. pr.; langs wegen Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; Mevr. Snellen; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 391, niet door S. aangetroffen); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Steenwijkerwolde, Oldemarkt, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Woolde, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223): — Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV.

p. 404); Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); algemeen Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 291); — Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Kennemerland, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Noord-Beveland, Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 422); Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. VI. p. 288); — Rozendaal, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 236); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Blerik, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Pietersberg, Gronsveld enz., Un. 1861, Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 318).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Arnoseris *Gaertn.*

809. A. minima *Lk.* (*A. pusilla* Gaertn. et Prodr. Ed. I. p. 130; *Lapsana minima* L. et Fl. B. S. p. 572). Op zandige bouwlanden. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Hemelum 1853, S.; Koudum 1870, J. M. de Boer; Harich, Gaasterland 1865, H. d. V.; Schoterland 1872, Hoek; — Harendermolen, Strat.; Winschoten, Schipper; — Hoogeveen 1865, H. d. V.; Drente 1859, Lac. en S.; — Hardenberg 1894, L.; Gramsbergen 1850, Lac. en S.; Oosterhout bij Kampen 1852, R. B.; 1852, T.; Deventer, Halb.; v. d. Cop; Diepenveen 1878, K.; Bathmen 1843, B. W.; Nijenhuis, Un. 1888; — Twello 1845, T.; Gorssel 1833, Wtt.; Harderwijk 1847 en 1849, R. B.; Vaassen 1878, L.; Woeste Hoeve Veluwe, Un. 1849; Zutphen, E. de Vriese; Wansveld 1886, V.; Leesten, Gronem.; Doesburg, Thomson; Winterswijk 1874, R.

E. de Haan; Rheede, v. H.; Wolfheze, Un 1847; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Uilenput bij Nijmegen 1864, v. H.; Heumen 1894, V.; Renkum 1848, Buse; Meent bij Veenendaal, R. B.; 1898, V.; — den Ham bij Amersfoort 1836, D. S.; Amersfoort 1833, Wtt.; Splitg.; C. A. Bergsma; 1892, Garj.; Soest 1870, Groll; Driebergen, Splitg.; Maarsbergen 1895 en 1896, V.; Doorn 1869, en Zeist, O.; wallen Utrecht 1830, v. H.; Grebbe, Fockema; — Hilversum, M. D.; tusschen Berg en Dallust Hilversum en 's Graveland, v. d. T.; Blaricum 1864, O.; Breesaap, Kerb.; 1842, Buse; — Noordwijkerhout 1845, B. W.; 1846, Mb.; 1867, O.; Leiden 1832, Forsten; Hillegom 1827, S. S.; 1845, O.; Voorschoten 1836, Lac.; Wassenaarsche duinen 1833, en Groot Berkheij, S. S.; Zorgvliet, V. Z.; spoorbaan tusschen Zwijndrecht en Barendrecht 1880, Posth.; — Clinge 1845, 1846, v. d. B.; Eede 1861, A. W.; — Zundert, Un. 1860; mastbosch bij Breda, v. A.; Gilze-Rije 1879, Posth.; Tilburg 1870, Groll; Rosmalen, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; tusschen Eindhoven en Weert 1886, V.; Deurne 1871, Lac.; — Thorn 1900, G. en Jongm.; Sint Pietersberg 1893, de Haas.

(Tusschen Oldeboorn en Beetsterzwaag 1866, Holk. en Suameer 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Garst te Winschoten 1885, Schipper in herb pr.; — Ide 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1883, L. in herb. pr.; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert, — Huinen, Putten, C. A. Backer in herb. Heukels; Garderen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Epe 1847, Alpherts in herb. pr.; Apeldoorn 1850, K. A. in herb. pr.; Velp 1893, Ogt. in herb. pr.; tusschen Veenendaal en Lunteren 1894, Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Driebergen, Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; — Laren 1899, Koning in herb. pr.; — Oosterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; — Stryp bij Eindhoven 1880,

Posth. in herb. pr.; Maarheeze 1886, V. in herb. Posth.; Venlo, Genooi 1896, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); — Erm, Emmen, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI p. 318); tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Tubbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); — Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); tusschen Eibergen en Zwilbroek, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Marquette, — Hillegom, Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); — Zuiddorpe, Hulst, v. d. B. en B. W. (Arch. 1. IV. p. 288); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, (Arch. 2. III. p. 124); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); Blerik, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Epen, Lac. (Arch. 2. V. p. 17).

Voorts vermeld door Pelletier en Vorstius.

Subtribus Leontodonteae *Schultz.*

Thrincia *Roth.*

810. **T. hirta** *Roth.* Aan wegen, in droge weiden, in zandige streken. ♃. *Juni—Oct.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Prins Hendrikpolder aldaar 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; 1869, Holk.; Terschelling 1887, V.; Vuurtoren aldaar, Un. 1886; Midsland, Un. 1886; duinen Westterschelling 1869, Holk.; — Joure, C. A. Bergsma; Koudum 1867, en stadswal Leeuwarden 1861, J. M. de Boer; Gaasterland 1853, S.; Terissert, Un. 1881; — Noordpolderzijl achter Usquert 1856, en — Peize, Strat. (als

Leont. hispid.); Emmen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — zandberg bij Kampen 1848, en Kampen 1850, T.; IJsel bij Zwolle 1893, L.; Deventer, Halb.; 1877, K.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; Vorden 1879, Groll; Ruurlo 1885, Ensink; Doetinchem, Un. 1885; Korenbergerveen bij Winterswijk, Un. 1859; Rijn bij Arnhem 1876, Lac.; Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen, Th. Abel.; Uilenput bij Nijmegen 1864, v. H.; — Eem bij Amersfoort, Garj.; huis ter Heide 1859, en Austerlitz bij Zeist 1859, v. H.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1859, Hartm. en R. B.; de Zuwe tusschen Baambrugge en Vinkeveen 1841, v. d. T.; Baambrugge, Kerb.; Schalkwijk 1827, v. H.; — Naarden 1864, O.; tusschen Hilversum en Bussum, v. d. T.; Amsterdam, v. H.; E. B. Asscher; Overtoom, Fl. Amst.; Enkhuizen 1894, Sanders; Zaan 1835, Mb. (als *hispida*); Kerb.; Halfweg 1836, Buse; Velsen 1870, Groll; 1870, Hoek; duinen Zandvoort, Asscher (als *hispida*); v. H. (als *idem*); duinen Haarlem, v. H.; Buse; 1839, de Vriese (als *hispida*); Overveen, v. H. (als *idem*); 1839, Buse; Zandpoort, Mb.; Haarlemmermeer, Kerb.; Haarlemmerhout 1847, Mb.; Groenendaal, Heemstede 1872, O.; Meerenbosch aldaar, v. d. T.; — Leiden, Mb.; Forsten; Perin; 1859, S.; duinen Katwijk 1833, Wtt. (als *hispida*); kanaal Katwijk 1842, Dz.; Leimuiden, Exc. 1882; 1894, V.; duinen Wassenaar, Pierot; S. S.; 's Gravenhage, V. Z. (als *hispida*); 1895, R. B.; Waalsdorp 1834, v. H.; Scheveningen, V. Z.; Loosduinen, Exc. 1883; Zwet bij Weteringen 1876, L.; Oude Maas tusschen Kralingsche veer en Rotterdam 1901, Jongm.; Lek bij Leksmond 1828, v. H. (als *hispida*); — Schouwen, Dz.; Duiveland, Un. 1894; Zuid-Beveland en duinen Walcheren, v. d. B.; Waterlandskerkje 1861, A. W.; Oranjezon, B. W.; land van Hulst

1845, v. d. B.; – Breda, v. A.; Werkendam 1836, Lac.; Vucht, en Cromvoirt, v. Hov.

(Tusschen Burg en Hoorn op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; – Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; – Twello 1897 en Middachtersteeg 1891, Ogt. in herb. pr.; spoordijk Culemborg, de Haas in herb. pr.; – dijk lokaaltrein bij Soest, A. C. J. v. Goor; Houten, Alpherts in herb. pr.; – Muiderberg, Un. 1901, Rieter in herb. pr.; Amstelveen bij Amsterdam 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Vogelenzang 1893, – Rijngeest onder Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Leiderdorp 1883, Schipper in herb. pr.; Haagsche bosch 1872, Posth. in herb. pr.; Overmaas en IJselwal Kralingsche veer, v. d. Voo in herb. pr.; Oranjepark Dordrecht 1894, en de Mijl onder Dubbeldam 1892, Posth. in herb. pr.; – Walchersche duinen en Nieuw en St. Joosland 1879, L. in herb. pr.; – Wolfsven bij Wel, Un. 1893 in herb. V. Suringar; St. Pietersberg Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 258); Rottum, Holk.; (Arch. 3. I. p. 362); – Coevorden, Odoorn, Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); – Delden, Un. 1871 (Arch. 2. 1. p. 199); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); tusschen Markelo en Diepenheim en bij Diepenheim – tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Eibergen, Un. 1859 (Arch. I. V. p. 224); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); – Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 240, echter niet verder vermeld op 1. V. p. 55); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); – Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); – al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 288); – Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. p. 351); Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); – Wel, Welsche

hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Sittard, Un. 1861, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319); Gulpen, Lac.; Simpelveld—Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 17).

Voorts vermeld door Bruman.

[Aanm. 1: Al naarmate de omwindselblaadjes glad of stijf behaard zijn, worden de vormen leiolaena en lasiolaena onderscheiden. De eerste komt o. a. voor van Apeldoorn 1873, K. A. en Oranjezon 1879, L.; de laatste van Terwolde 1850, duinen Katwijk 1853, Apeldoorn 1880, allen in herb. Kok Ankersmit. Daar ik eerst later kennis kreeg van deze vormen, heb ik het herbarium-materiaal er niet op nagezien,

Aanm. 2: T. hispida Roth. et Fl. B. S. p. 560 werd in Koch's Synopsis 1e editie verkeerdelijk als inlandsche plant aangevoerd; in de Fl. B. S. schijnt alles onder dezen naam betrekking te hebben op Th. hirta, zooals uit de bijvoegingen hierboven genoegzaam blijkt.]

Leontodon *L.*

811. L. autumnalis *L.* (*Apargia autumnalis* Willd. et Fl. B. S. p. 558). Aan dijken en wegen, in weilanden en op grazige plaatsen. ♃. *Juli—Oct.*

In Herb.: Burg op Texel 1860, Lac.; Oostereind aldaar 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; Rottum 1869, Lac. en Knuttel; 1897, Schipper; — Workum 1864, J. M. de Boer; Leeuwarden 1859, S.; — Groningen 1829, en 1856, v. H.; 1856, Strat.; Vierhuizen 1835, Oude Pekel A, Harendermolen 1853, en Sappemeer 1847, v. H.; spoorbaan Winschoten (*virescens*) 1898, Schipper; — Valthe en Coevorden 1859, Lac. en S.; Assen 1832, Forsten; Odoorn, Borger, Un. 1889; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, R. B.; tusschen Giethoorn en Zuidveen, Un. 1892 (als *palustris*); Deventer 1840, Halb.; 1846, T.; 1877, K.; Wilsum 1870, Hoek; Zwolle 1892, L.; Schokland 1884, S.; — Harderwijk 1864, R. B.; Ruurlo 1885, Ensink; Zutphen 1833, Wtt.; Vorden 1879, Groll; Ooische waard 1849, Oosterhoutsche bosch

en Beek bij Nijmegen, Th. Abel.; — Eem bij Amersfoort 1891, Garj.; Eemnes 1872, O.; huis ter Heijde 1853, v. H.; Werkhoven, Wtt. (als *minor*); Driebergen 1834, v. H. (als *minor*); Doorn, Wtt.; Zeist, Pétif; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; batterijen aan den Krommen Rijn bij Utrecht 1840, v. d. T.; Schalkwijk, Wtt.; tusschen Maartensdijk en — Hilversum 1843, v. d. T.; Naarden 1864, O.; Ringdijk 1838, Romb.; Fl. Amst.; Amsterdam, Fl. Amst.; Sloterweg 1842, P. Heijbrock (P. N. S); IJ bij Amsterdam 1875, O.; Hemmeland bij Monnikendam 1886, en Marken 1886, Boerl. en V.; Wieringen 1856, Lac. (als *Thrincia hirta?*); Urk 1852, P. Backer de Wit; 1884, S.; Haarlem, v. H. (als *minor*); 1872, Boerl.; walmuur bij de groote Houtpoort aldaar, v. d. T.; Bentveld, Buse; v. H. (als *minor*); Groenendaal te Heemstede 1872, O.; Haarlemmerhout 1836 en 1838, Buse; Haarlemmermeer 1870, Groll; — Noordwijkerhout 1848, Mb.; tusschen Hillegommerbeek en Noordwijk 1886, Boerl.; Leiden, Pierot; 1835, Mb.; Dz.; 1842 en 1843, O.; 1842, B. W.; 1853, S.; Wassenaar, B. W.; laan van Nieuw Oostinje, Kerb.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Haagsche bosch, v. S. V.; Delft 1845, de Br.; Rhoon 1871, Schepman; spoordijk Sliedrecht 1888, V.; — Schouwen en Walcheren 1836, v. d. Feen; Leverdijk Schouwen 1871, Schuringa (als *minor*); Zuid-Beveland, v. d. B.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; Speelhuis bij Breda, v. A.; Rosmalen, wallen 's Hertogenbosch en — Maastricht, v. Hov.

(Hooge Berg op Texel 1894 — Oosterwolde 1892, V. Suringar in herb. pr.; Hallum 1863, H. R. v. d. Leij en Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Diepenveen 1851, K. A. in herb. pr.; Vollenhove 1893, en Zwartsluis 1893, L. in herb. pr.; — Twello 1897, Ogt. in herb. pr.; Apeldoorn 1881, L. in herb. pr.; 1892, K. A. in herb. pr.; Westerbouwing bij Oosterbeek 1893, V. Suringar in herb. pr.; tuin Culemborg 1846,

Alpherts in herb. pr.; aldaar, de Haas in herb. pr.; — Naarden 1899 en Bussum 1898, Koning in herb. pr.; tusschen Schoorldam en Bergen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; — Leiden 1886, Struyk. in herb. pr.; Boskoop, Bleiswijk, v. d. Voo in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Noordendijk 1892, en Oranjepark 1894, bij Dordrecht, Posth. in herb. pr.; — tuin Middelburg 1898, Ogt. in herb. pr.; — Vucht 1886, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V. p. 258); — Wolvega, tusschen Wolvega en Terissert, Knijpe, Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Hoogeveen, Zwinderen, Emmen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Steenwijkerwolde, Steenwijk, Giethoorn (*hondebloem*), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Haaksbergen, Nieuw-Kerkerveen, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Enterveen — tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Winterswijk, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Weurt Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 292); — Baarn, Doorn, Driebergen, — Bussum, Loosdrecht, Beverwijk, Overveen, Vogelenzang 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 72); Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Parkweg Amsterdam 1884, J. J. Smith Jr. (Arch. 2. V. p. 689); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); Zierikzee, Renesse, Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50);

Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 288); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Baarlo, Wansum, Wel, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Amby, Valkenberg, Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Roermond, Un. 1861, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

β. **pratensis** *Koch.*

In Herb.: Terschelling 1887, V.; — Franeker, Sprée; tusschen Tjerkwerd en Dedzum 1875, J. M. de Boer; — Groningen 1841, v. H.; — Schokland 1884, S.; Kampen 1852 en Harderwijk 1866, R. B.; — Eem tegenover Coelhorst bij Amersfoort 1836, D. S.; — Amsterdam, Fl. Amst.

γ. **uniflora** *v. d. Bosch.*

In Herb.: Eiland Rozenburg 1845, de Br.

Bovendien: Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. V. p. 55).

812. L. hastilis *L.*

α. **hispidus** *L.* (*L. hastilis α. vulgaris* Koch; *Apargia hispida* Willd. et Fl. B. S. p. 560). Aan wegen en op grazige plaatsen. ♃. *Juni — Oct.*

In Herb.: Apeldoorn 1888, Groll; Rheede, v. H.; Arnhem 1876, Lac.; uiterwaarden tegenover Arnhem 1879, K. A.; vestingwerken buiten de Hezelpoort te Nijmegen 1852, Oosterhoutsche bosch en Waaldijk bij het fort Krayenhoff, Th. Abel.; Heumen 1897, G. en V.; Oude Maas bij Heerenwaarde, en tusschen Heerenwaarde en Rossem 1837, v. d. T.; — langs de Zoom bij Bergen, Un. 1896; tusschen Boxmeer en St. Anthonie 1895, G. en V.; — Well, en tusschen Well en Venraai, Un. 1893; weg onderste molen Venlo 1900, Rieter; Roermond 1900, G. en Jongm.; Weert

1899, G. en des Tombe; Maastricht, Un. 1861; kanaal aldaar, Un. 1883; St. Pietersberg, Un. 1883; langs de vijver van 't Halder te Valkenberg en Koningswinkelbruggetje aldaar 1900, V.; Gulpen, Un. 1861.

(Olst 1880, K. A. in herb. pr.; — kasteel Boxmeer, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Venlo 1899, K. A. in herb. pr.; in een weiland bij het huis „de Koel" aldaar 1901, Rieter in herb. pr.; Baarlo, Un. 1893, L. in herb. pr.; Hamert, Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Valkenberg en Berg Terblijt 1901, Rieter in herb. pr.; Schaesberg 1889, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Vijver Plasmolen, Un. 1873 (Arch. 2. V. p. 17); Amby, Meerssen, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

[Aanm.: De opgaven bij de Gorter hebben waarschijnlijk alle betrekking op Thrincia hirta, evenals ook door v. Hall enkele planten als Thrincia hispida werden vermeld, die tot T. hirta behooren.]

Picris *L.*

813. P. hieracioides *L.* Aan wegen, akkerkanten en op begroeide plaatsen in zandstreken, in de duinen. ♃. *Juli—Oct.*

In Herb.: Kampen 1847, T.; Zalk enz., R. B.; Zalk 1846 en 1866, en Kamperveen 1854, R. B.; Zwolle, v. Heijn.; Thorbecke; 1846, R. B.; IJseloever aldaar 1895, L.; Randen, het veerhuis bij Diepenveen 1849, M. J. Cop; bosschen van de Poll bij Wilpe 1878, K.; — Apeldoorn 1872, Hoek; Zutphen 1833, Wtt.; Fockema; Voorst 1876, K. A.; Doesburg 1833, Wtt.; Arnhem 1842, Thomson; S.; 1876, Lac.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; wallen aldaar 1864, en Ubbergen 1868, v. H.; Maasdijk Heumen, Un. 1853; Oosterhoutsche bosch (*fas-*

ciatie) 1897, Docters v. Leeuwen; — Amersfoort, Garj.; — spoordijk Enkhuizen 1896, Sanders; Santpoort 1871, O.; Brederode 1840, Romb.; Bloemendaal 1845, O.; Overveen 1835, (*fasciatie*) Buse; Kerb.; 1839, Buse; v. H.; 1872, Boerl.; Middenduin, Buse; 1870, Groll.; Zandvoort, V. Z.; duinen Haarlem, v. H.; Heemstede, v. d. T.; — Noordwijk aan Zee, v. d. B.; v. d. T.; Katwijk 1832, S. S.; B. W.; Perin; 1836, (*fasciatie*) Mb.; Leiden, Dz.; Wassenaar, Pierot; 1835, Mb.; tusschen Wassenaar en Scheveningen, Un. 1851; Scheveningen 1878, K.; R. B.; T.; duinen 's Gravenhage 1878, K. A.; 1891, R. B.; Loosduinen 1854, v. H. Jr.; — Velp bij Grave 1893, J. Jorna; — Maastricht 1870, Groll; Gulpen, Un. 1861; Limburg, Un. 1883.

(Deventer 1851, K. A. in herb. pr.; Olst (*fasciatie*) 1896, L. in herb. pr.; Katerveer Zwolle 1888, Struyk. in herb. pr.; — Zutphen, Un. 1897 Costerus in herb. pr.; Jachthuis aldaar 1879, K. A. in herb. pr.; Opheusden 1873, v. Tuinen in herb. pr.; Spoel en Langsmeersche polder Culemborg, de Haas in herb. pr.; Spoel aldaar 1846, Alpherts in herb. pr.; — tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891 Costerus in herb. pr.; Vogelenzang 1893, Ogt. in herb. pr.; Overveen, Breesaap, C. A. Backer in herb. Heukels; — Noordwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; Wassenaar 1874, L. in herb. pr.; — Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.

β. **crepoides** *Sauter* (*Picris pyrenaica* L.) boschje bij Waalsdorp 1879, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); tusschen Zutphen en Bronsbergen, haventerrein Zutphen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Lent Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 292); — Parkweg Amsterdam 1884, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 688); Urk 1853, P. Backer de Wit (Arch. 3. I. p. 317); Alkmaar, Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p.

p. 272); Beverwijk, Vogelenzang 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 73); Kennemerland — Staalduin, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); — Walcheren, v. d. Tr.; Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, Lac.; A. W. (Arch. 2. III. p. 124, Tijdschr. IX. p. 262); — St. Pietersberg, Gronsveld, Valkenberg, Un. 1861; Beek, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

Voorts vermeld door Pelletier en Bruman en voor Muiderberg, Hattem en Harderwijk door de Gorter en voor Dordrecht in de Fl. B. S.

Helminthia *Juss.*

814. H. echioides *Gaertn.* Aan dijken en wegen, aan akkerkanten; met zaden ingevoerd, afkomstig uit Zuid- en West-Europa. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Haarlem 1880, Groll; — Zuid-Beveland 1839, 1848, v. d. B.; 1877, K. A.; Cassandria, Goes, Dumortier; tusschen Yersekendam en Wemeldinge 1841, v. d. T.; Kapitalendam bij Biervliet 1839, Lac.; Klaverland Kapelle (Z.-Bevel.) 1898, Ogt.; Breskens, IJzendijke, Mb.; West Kapelle en Domburg 1833, Forsten; 1834, v. d. Feen; de Marres; 1834, Wtt.; St. Achtenkerke op Walcheren 1834, Middelburg en Vlissingen 1834, Wtt.; Hoek, 1853, 1860 en 1867, en Neuzen 1860, A. W.; St. Laurens 1834, Wtt.; — Sint Pietersberg 1892, (tusschen *Medicago sativa*) de Haas.

(Dijk Wissenkerke N.-Bevel. 1881, Schipper in herb. pr.; Arnemuiden 1875, en Zuidzande 1878, L. in herb. pr.)

Bovendien: Noord-Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 124).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Subtribus Scorzonereae *Schultz.*

Tragopogon *Tourn.*

815. T. porrifolius *L.* Zuid-Europeesche plant; hier en daar als groente verbouwd, in moeshoven en op akkers en somtijds verwilderd langs wegen en kanten van akkers. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Leeuwarden, Hinxt; tusschen Winsum en Mensingewier, C. de Gavere; kant van korenlanden tusschen het dorp Holwerd en den zeedijk, Hinxt; — korenland Marienboom bij Nijmegen, D. J. Bosch ex herb. Th. Abel.; — batterijen Nieuwersluis 1837, D. S.; v. d. T.; — Diemermeer, Kerb.; Ringdijk bij Amsterdam 1893, Mb.; Fl. Amst.; E. B. Asscher; — Leiden, v. d. B. *); Boskoop, v. Son; — Zierikzee 1872, Schoor; Zuid-Beveland 1838, 1839 en 1848, v. d. B.; Yersekendam 1834, Wtt.; Goes 1875, Posth.; Strasdorp bij Goes 1839, v. d. B.; moestuin Kapelle 1894, Ogt.; — Bergen op Zoom, Dz.; Thomson; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Andel 1887, J. J. Smith in herb. Costerus.)

Bovendien: Noord-Beveland, Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 124).

Voorts vermeld door Pelletier.

Vervolgens komen nog als groeiplaatsen voor Beetgum en Marsum Meeze; Breda Kops in Fl. Bat.; Bolsward v. d. Kolk in Fl. B. S.; Pietersbierum Fl. Frisica.

[Aanm.: In de eerste editie herinnert v. d. Bosch er aan dat in dien tijd (1850) niemand de plant in Zeeland als cultuurplant kende, doch meent toch dat zij ook daar eenmaal ingevoerd moet zijn.]

816. T. pratensis *L.* Langs wegen, op grazige plaatsen en weilanden. ⊙. *Juni—Juli.*

---

*) Ook als T. pratensis. Bij Leiden algemeen v. d. B. Waarschijnlijk vergissing, daar de plant onder den naam van T. pratensis lag.

In Herb.: Grasveld bij de R. K. kerk te Bolsward 1870, J. M. de Boer; — Groningen, Strat.; — Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, R. B.; T.; Deventer 1877, K.; — oever Zuiderzee tusschen Harderwijk en Nijkerk 1835, D. S.; Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; Rheede, v. H.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, Th. Abel.; Ubbergen, Th. Abel. (*Hen and chickens*); — Amersfoort, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; Vossegat Utrecht, Kothen en Wijk bij Duurstede, v. d. T.; — Diemermeer 1842, Teengs (P. N. S.); ringdijk Amsterdam 1868, O.; Amsterdam, Lac.; zeedijk aldaar 1838, Romb.; zeedijk Monnikendam 1886, Boerl. en V.; Haarlemmerhout 1870, Groll; — Leiden 1853, S.; B. W.; Leiderdorp 1889, V.; de Zijl, Coll. Nat.; Woerden C. A. Bergsma; Wassenaar, Pierot; Noordwijkerhout 1858, v. d. B. en S.; 's Gravenhage, G. B.; Bergsma; G. Barger; Scheveningen 1850, S.; spoordijk Dordrecht 1880, Boerl.; Groote Lindt 1882, V.; Dordrecht Louterbloemen 1882, C. v. d. Broek; — Werkendam 1886, 1887, 1888 en 1897, V.; Breda, v. A.

(Veerallée bij Zwolle 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Zwolle 1893, L. in herb. pr.; — Culemborg, de Haas in herb. pr.; Dreeft aldaar 1842, Alpherts in herb. pr.; Slijk-Ewijk, Lent, C. A. Backer; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Valkeveen 1899, Koning in herb. pr.; Zeeburg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Amsterdam 1883, Heinsius in herb. pr.; Alkmaar 1880, Costerus in herb. pr.; — — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Hoek van Holland, V. Suringar in herb. pr.; Barendrecht, Pernis, Schiedam, Zevenhuizen, Overschie, langs den IJsel, v. d. Voo in herb. pr.; — Kapelle (Z.-Bevel.) 1894 en stationsterrein Middelburg 1893, Ogt. in herb. pr.; — Loevesteijn 1886, Costerus in herb. pr.; Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels;

— Venlo, weg onderste molen 1896, Rieter in herb. pr.; Schaesberg bij Valkenberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Coevorden 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 294); — Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); — Parkweg 1884, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 689); Zijpsche dijk bij Callantsoog, Heemstede, Heemskerk, Overveen, Vogelenzang, — Noordwijkerhout, Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Walcheren, Noord-Beveland, Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 124); tusschen Hoek en Neuzen, A. W. (Arch. 2. IV. p. 288); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Amby, Roermond, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 319).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

forma **tortilis.**

In Herb.: Coevorden 1859, Lac. en S.; — Pothoofd Deventer 1895, K. A.; — Amsterdam 1847, Fl. Amst.; Overveen, Exc. 1882.

(Apeldoorn 1894, K. A. in herb. pr.)

β. **minor** *Fr.* (*T. minor* Fr. et Prodr. Ed. I. p. 133).

In Herb.: Kampen 1847, R. B.; — Harderwijk 1865, 1866 en 1867, R. B.; — dijk Hoorn 1896, G.; Volserbosch 1848, B. W.; Haarlem, Buse; — Leiden 1835, Mb.; Leiderdorpsche weg 1846, O.; Zoeterwoude 1889, Boerl.; tusschen Waalsdorp en Scheveningen, Un. 1851; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; Loosduinen, Exc. 1883; Poeldijk, Exc. 1896; Dordrecht, C. v. d. Broek; — St. Philipsland 1890, L.; Zuid-Beveland 1839 en 1848, v. d. B.; Kapelle bij Goes 1894, Ogt.; Walchersche duinen 1840, v. d. B.

(Slijk-Ewijk en Lent, C. A. Backer in herb. Heukels; — tusschen Vogelenzang en Hillegom 1894, V. Suringar in herb. pr.; — 's Gravenhage 1872, Posth. in herb. pr.; Monster 1886, Struyk. in herb. pr.; St. Anna ter Muiden 1887, en Vlissingen 1879, L. in herb. pr.)

Bovendien: Noord-Beveland, Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 124); dijken Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 288); — Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

γ. **orientalis** *L.* (*T. orientalis* L. et Prodr. Ed. I. p. 133).

In Herb.: Zutphen 1887, Groll; — R. C. begraafplaats Biltstraat Utrecht 1898, W. C. v. Embden; — ? Oudenbosch 1895, de Haas; Merwedijk Sleeuwijk, C. A. Backer.

(Fort Loevestein 1886, J. J. Smith in herb. Costerus.)

Bovendien: duinen Scheveningen, Dz. (Arch. 1. III. p. 161).

Scorzonera *Tourn.*

817. **S. hispanica** *L.* Op grazige plaatsen, zonnige heuvels. ♃. *Mei—Juli.*

α. **denticulata** *Lam.* In tuinen en op akkers als groente verbouwd; wordt thans ook aanbevolen als voedsel voor zijderupsen.

In Herb.: Vorden 1879, Groll; — Haarlemmervaart Leiden 1900, Struyk.; — langs de vaart tusschen Delft en Maassluis, V. Z. — Breda, v. A.

β. **glastifolia** *Willd.*

γ. **asphodeloides** *Wallr.*; beide dooreen groeiend.

In Herb.: Hoenderloo 1872 en 1899, K. A.; veelvuldig onder boomen op hooge heide op de zoogenaamde Hooge duivel tusschen de Hoog Soeren-

sche bosschen en Elspeet 1875, K. A.; op de heide tusschen de Woeste hoeve en Ter Let, zoomede veel op het Rozendaalsche veld onder Rozendaal bij de Imbosch 1879, K. A.

(α. Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.; terwijl in herb. K. A. nog de volgende nadere aanduidingen voorkomen: bij Ughelsche bosch op de heide 1874; Hooge duivel 1876; Kootwijkerheide 1877. Later op de heide bij Terlet, heide bij Loenen op de Veluwe, heidevelden langs den Amersfoortschen straatweg achter de voormalige Soerensche tol enz. Hoenderloo Mei 1899, op nieuw ingezameld; er stonden overal massa's, in alle vormen en grootten.)

Bovendien vermeld door Pelletier en Munting.

Subtribus Hypochaerideae *Less.*

Hypochaeris *L.*

818. **H. glabra** *L.* Langs wegen en op bouwlanden, op zand- en gemengde gronden. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; polder de Nederlanden aldaar 1867, en tusschen hier en Koog 1867, H. d. V.; Terschelling 1869, Holk.; tusschen West-terschelling en Midsland 1898, V.; Hee aldaar 1869, en tusschen Nes en Buren op Ameland 1869, Holk.; — Haren 1843, v. H.; — tusschen Eelde en Paterwolde, Strat.; Assen, Forsten; — Hoogte van Oosterhout Kampen 1848, en kerkhof Kampen 1848, T.; Kampen, en Zandberg aldaar 1848, R. B.; Zwolle 1886, L.; Agnietenberg aldaar 1881, Posth.; Lonneker en Haaksbergen 1891, L.; tusschen Rijssen en Enter 1897, G.; — Harderwijk 1865, R. B.; Apeldoorn en 't Loo 1878, K. A.; Epe, Un. 1890; Vorden 1891, Groll; Terborg 1861, v. H.; Beek, Berg en Dal, Heumen, N. en Th. Abel.; Hatert 1832, F. Hoffm.;

Groesbeek 1864, v. H.; — Amersfoort, R. B.; berghelling aldaar 1892, Garj.; de Grebbe 1838, en Darthuizen 1838, v. H.; tusschen Zeist en Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; de Bilt, Zeist en Driebergen, Asscher; Leersum, v. H.; — Naarden 1864, O.; Meerenbosch Heemstede, v. d. T.; Breesaap 1835, Mb.; 1842, Buse; — duinen Noordwijkerhout 1858, S. en v. d. B.; Zilk, Exc. 1897; Leiden, Dz.; bouwland Endegeest 1837, Lac.; Zuidwijk onder Wassenaar, Perin; Wassenaar 1833, S. S.; 1853, S.; Voorschoten, S.; Scheveningen 1866, H. d. V.; duinen Loosduinen, V. Z. (als *Senecio viscosus*); — Haamstede, Un. 1894; Clinge 1845, B. W.; 1846, v. d. B.; — Rozendaal, Un. 1860; Ossendrecht 1834, Wtt.; Galder, v. A.; Ginneken 1876, O.; heide Teteringen 1882, V.; Vucht, v. Hov.; Helmond, Wtt.; Eindhoven, Dz.; 1834, Wtt.; Boxmeer, Un. 1853; Deurne, 1871, en 1876, Lac.; — Weert 1895, G. en V.; Eperheide 1871, Lac.

(Tusschen Burg en Hoorn 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Deventer, Exc. 1897 in herb. Struyk.; — Lochem 1878, K. A. in herb. pr.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; — heide bij Bussum 1889, Costerus in herb. pr.; — Hamert, Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.; Sint Pietersberg, Exc. 1889 Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Hengelo, Bekkum, Hasselo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); — Winterswijk, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Aardenhout 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 73); — Zuiddorpe, Koewacht, A. W.; Hulst, v. d. B. en B. W. (Arch. 1. IV. p. 288). Als *β. vivipara* vermeld voor Berg en Dal, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 292).

Voorts aangegeven voor Hulst (niet in herb. teruggevonden); Leersum, Fl. B. S. en Wolvega, Fl. Frisica.

819. H. radicata *L.* Aan dijken en wegen, op graslanden. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Terschelling 1887, V.; tusschen Midsland en Westterschelling, Un. 1886; kerkhof Vlieland 1858, Lac.; Schiermonnikoog 1860, S.; Rottum 1896, Schipper; — Donderen 1828, v. H.; Harendermolen 1856, Strat.; Winschoten 1896, Schipper (*fasc.*); — Valthe, Odoorn 1859, Lac. en S.; Meppel v. Heijn.; — Zandberg Kampen 1848, T.; Kampen 1847, R. B.; wallen Deventer 1848, T.; Deventer 1878, K.; — Hattem 1854, en Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1876, K. A.; Vorden 1879, Groll; Ruurlo 1885, Ensink; Nijmegen, B.; de Ooi, N. Abel.; Beek en huis Ubbergen 1850, Th. Abel.; Renkum 1848, Buse; — den Ham bij Amersfoort 1836, D. S.; Amersfoortsche berg 1891, Garj.; Driebergen, C. A. Bergsma; Doorn 1833, Wtt.; Rijzenburg 1859, Hartm. en R. B.; huis ter Heide bij Woudenberg 1859, v. H.; Zeist, (v. d. B.?); de Bilt 1838, D. S.; Utrecht, O.; 1870, Groll; — Muiderberg 1871, Romb.; Amsterdam, v. H.; Diemerbrug en IJdijk bij Sloterdijk, Fl. Amst.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1868, O.; Zandpoort 1842, (wie?); Breesaap, Buse; v. H.; duinen Overveen, v. H.; Haarlem, Perin; 1872, Boerl.; Groenendaal Heemstede 1872, O.; Meerenbosch aldaar, v. d. T.; Haarlemmerhout 1841, Buse; Kerb.; Bennebroek 1894, V.; — tusschen Hillegommerbeek en Noordwijk, Exc. 1886; Warmond 1859, S.; Katwijk, v. d. B.; 1836, Lac.; Zoeterwoude 1846, O.; Leiden, Forsten; Dz.; 1836, Mb.; Wassenaarsche duinen 1832, S. S.; 1833, Wtt.; Pierot; Haagsche bosch, V. Z.; v. S. V.; 's Gravenhage 1832, I. de L. ex herb. Groll; V. Z.; R. B.; Scheveningen, V. Z.; Oostvoorne, v. Rees; Barendrecht 1886, V.; — Zierikzee 1873, Schuringa; Noorddijk 1840, en Zuid-Beveland, v. d. B.; Middelburg 1878, L.; Sint Kruis 1861, en Hoek 1863, A. W.; — Breda, v. A.; Ulvenhoutsche bosch 1883, V.;

Vucht, v. Hov.; — tusschen Gulpen en Slenaken 1889, V.

(Oldeboorn 1863, en Veenklooster 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; (zonder bloemen, doch alleen met ontwikkelde strooschubben); — Paterwolde, H. Kooi in herb. Heukels; — Zwolle 1897, L. in herb. pr.; — Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; — boomkweekerij Groenewegen Amsterdam 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Bergen, Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Vogelenzang 1893, Struyk. in herb. pr.; — Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; IJselmonde en Terbregge, v. d. Voo in herb. pr.; veerweg Papendrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Domburg 1894, Ogt. in herb. pr.; Zoutelande 1881, Schipper in herb. pr.; — Vucht 1886, Costerus in herb. pr.; spoor Boxtel—Eindhoven, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; zandig weiland bij Genooi 1897, Rieter in herb pr.)

Bovendien: Texel, (Arch. 1. V. p. 55); Ameland 1854, Kros (Arch. 1. V. p. 83); — Wolvega, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Coevorden, Emmen, Sleen, — Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); Steenwijk, Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. V. p. 348); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Wijhe, station Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Bekkum, Borne, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); — Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); spoorweg Eibergen, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Nijkerk, R. B. (Arch. 1. V. p. 300); — Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III.

p. 124); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); — Bergen op Zoom en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Velden, Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Maastricht, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 319).

Voorts vermeld door Pelletier.

H. maculata *L.* (*Achyrophorus maculatus* Scop.). Op grazige begroeide plaatsen op droge, steenachtige gronden. ♃. *Juli—Aug.*

Ontbreekt in Herb.; werd echter vermeld: „in beschaduwde duingronden R.; Fl. B. S.;" en volgens Wirtgen Prodr. der Flora der Rheinl. p. 102 komt de plant voor bij Nijmegen in een handschrift over de Flora van Kleef.

Subtribus Chondrilleae *Koch.*

Taraxacum *Juss.*

820. **T. officinale** *Weber.* (*Leontodon Taraxacum* L. et Fl. B. S. p. 558). Algemeen op bebouwde en onbebouwde gronden, tusschen het gras. ♃. *April—herfst*; bloeit echter algemeen in *Mei.*

α. **genuinum** *Koch.*

In Herb.: Dorp Vlieland 1858, Lac.; Rottum 1896, Schipper; — Bolsward 1874, J. M. de Boer; Leeuwarden 1859, S.; — Groningen 1856, Strat.; — Valthe 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, R. B.; 1851, T.; zandberg bij Kampen 1848, T. (*var.*); Hoog Erve bij Zwolle 1900, L.; Deventer 1876, K.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1875, K. A.; Nijmegen, Th. Abel.; Thomson; — Amersfoort, R. B.; Garj.; Utrecht 1833, Wtt.; Zeist, O.; tusschen Baambrugge en Vinkeveen, en Rhoodestein bij Neerlangbroek v. d. T.; — Amsterdam 1842, J. W. R.

Tilanus (P. N. S.); Fl. Amst.; 1857, Knüttel; 1871, O.; 1877, K. A. (*fasc.*); Marken 1886, Boerl. en V.; Urk 1852, Backer de Wit; 1884, S.; Wieringen 1856, Lac.; Zwanewater 1901, G. en Jongm.; Haarlem 1834, Kerb.; Buse; 1872, Boerl.; v. E. (*fasc.*); Aardenhout 1870, Groll; Haarlemmermeer, (wie?); — Katwijk 1840, Halb.; 1860, S.; Leiden 1834, Wtt.; 1835, Mb.; Dz.; 1846, O.; Perin; 1874, Boerl.; Haagsche Schouw, v. d. T.; Roodenburgerlaan Zoeterwoude 1894, V. (*fasc.*); 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Zwijndrecht 1839, v. d. T. (*fasc.*); Dordrecht 1881, C. v. d. Broek; 1882, V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — wallen Breda, v. A.; wallen Heusden, v. Hov.

β. **glaucescens** *Rchb.*

b. **corniculatum** *D.C.*

In Herb.: Zwolle 1900, 1901, L.; —? Naarden 1864, O.; Overtoom, Romb.; Overveen, Buse; — duinen Katwijk binnen 1854, v. H. Jr.; singel Leiden 1860, herb. A. C. Oudemans; Wassenaar, Dz.; duinen aldaar en Katwijk, v. d. B.; Scheveningsche weg, V. Z.; duinen 's Gravenhage 1840, V. Z.; R. B.; vlakte de Bonnen achter Staalduin 1847, v. d. T.; — Walchersche duinen 1838, v. d. B.; — Oirschot 1836—39, de Br.

[Aanm.: 't Verschil tusschen Taraxacum officinale *β.* glaucescens b. corniculatum en c. erythrospermum is mij niet duidelijk geworden. Er waren veel roodvruchtige vormen bij, doch het kenmerkend verschil wordt in de verschillende flora's niet scherp omschreven. Ascherson bijv. geeft aan voor b.: „binnenste omwindselblaadjes onder den top met een hoorntje of een aanzwelling en c.: kleiner, bladen dieper gedeeld, vruchten roodbruin." Ik vermoed dat de laatste de gewone duinvorm is, een vorm van onvruchtbare, schrale zandgronden; deze vertoonen echter alle de hoornachtige aanzwelling op de binnenste omwindselblaadjes, zoodat ik alles tot b. corniculatum gebracht heb.]

γ. **laevigatum** *D.C.*

In Herb.: Domburgsche Manteling 1895, Ogt. (ingezonden als *T. officinale* var. *taraxacoides* = *Leontodon taraxacoides* Hoppe). Deze vorm wordt ook thans nog door sommigen als afzonderlijke soort opgevat.

δ. **paludosum** *Crépin.*

a. **palustre** *D.C.*

1. **erectum** *Koch.*

In Herb.: Paterwolde, v. H.; bosch van Trip te Paterwolde 1828, v. H.; — Groote Whee bij Goor 1898, G. en V.; — Baambrugge 1839, Kraamw.; — Haarlem 1870, O.; — Dordrecht langs de rivier 1838, Lac.

2. **salinum** *Koch.*

In Herb.: Groene strand Terschelling 1897, V.; — Zwarte broek bij Nijkerk, Stolz; Loenen op de Veluwe 1834, en Zutphen, Wtt.; heide bij Halle 1834, Wtt.; Wijchensche venen 1897, G. en V.; — Sloten, Fl. Amst.; — vlakte van Waalsdorp, V. Z.; 1844, de Br.; — Zuid-Beveland 1842, v. d. B.; Nieuw en St. Joosland 1877, A. W. en L. (als *lividum*); Hoedekenskerke 1861, en Hoek 1854, A. W.

(*a.* Prikkeweg Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Zwolle 1900, L. in herb. pr.; — tuin W. J. Alpherts Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; Randwijk, — Werkhoven, Vreeswijk, — Haarlem, Overveen, Bloemendaal, C. A. Backer in herb. Heukels; 't Gein, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Naarden 1899, en Laren 1898, Koning in herb. pr.; Beverwijk, Costerus in herb. pr.; — Leiden 1883, Struyk. in herb. pr.; Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; algemeen Overmaas en Schieland, v. d. Voo in herb. pr.; — Domburgsche manteling

1895, en Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; Koudekerke 1874, L. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.

β. b. Rijngeest onder Oegstgeest 1894, V. Suringar in herb. pr.; — duinen Oranjezon en Westkapelle 1877, L. in herb. pr.

δ. a. 2. Walcheren 1877, L. en een cultuur exemplaar 1857, A. W. in herb. L. *))

Bovendien: Zonder vermelding van varieteit, waarschijnlijk alles *genuinum*: Texel, (Arch. 1. V. p. 55); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 258); — veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Winschoterbosch, Schipper (Arch. 3. I. p. 204); — Hoogeveen, Coevorden, Emmen, Odoorn (zeldzaam) 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Steenwijk, Steenwijkerwolde enz., Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo, Diepenheim, Enter, — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Winterswijk, Varsseveld, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); — Driebergen, — Diemerbrug, Schapenduinen bij Haarlem 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 73); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — Noordwijk 1874, H. d. V. (Arch.

*) De exemplaren door Walraven in 1854 verzameld, werden nog datzelfde jaar uitgezaaid en gaven in het volgende jaar planten, die in April bloemen voortbrachten en 15 Mei weder rijpe zaden. In 1857 was de plant bij uitzaaiing nog onveranderd gebleven. Een tegenovergestelde ondervinding deed v. Hall op, die de var. *δ. a.* 1. in 1828 bij Helpen en Haren vond (Cfr. Bijdr. III. p. 61.) waarschijnlijk dezelfde groeiplaats als hierboven vermeld, doch waarvan hij de planten op drogen, niet beschaduwden, vruchtbaren bodem zag overgaan in een jaar tijds in den gewonen vorm. Men zie voorts Arch. 1. IV. p. 157 en 289.

2. II. p. 73); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); — Bergen op Zoom, Balsche straatweg, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Woensdrecht, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 236); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Blerik, Baarlo, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Maastricht, Gronsveld, Arcen, Gulpen enz., Un. 1861; Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Er wordt nog beschreven een var. β. arcuatum Wimm. et Grab. Fl. Siles. II. 2. p. 225, Walcheren, in dunis: „foliis aequaliter runcinatis, laciniis triangulari-integris, margine superiore deorsum arcuato" Cfr. Tijdschr. VIII. p. 28. Het is waarschijnlijk dezelfde vorm als nu vermeld onder β. glaucescens Koch. b. corniculatum, onder welken naam hij reeds in de eerste editie van dit werk voorkwam.]

Chondrilla *Tourn.*

821. **Ch. juncea** *L.* Op droge, zandige bouw- en graslanden, aan wegen, waarschijnlijk bij ons slechts als ingevoerde plant. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Aan wallen langs bouwland op den Zandberg bij Kampen 1846, 1847, R. B.; 1854, 1855, T.; Hoogte van Oosterholt bij Kampen 1848, R. B.; 1848, T.; Kampen, v. Heijn.; — Nijmegen, B. (volgens Arch. 2. V. p. 293, zandgrond buiten de Hunerpoort.)

Subtribus Lactuceae *Lessing.*

Prenanthes *L.*

822. **P. purpurea** *L.* In bergwouden, voornamelijk aan beeken. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Kapelle bij Goes 1899, v. Wyngen.

Lactuca *Tourn.*

823. L. sativa *L.* Algemeen in moeshoven aangeplant en een enkele maal verwilderd. ⊙ en ⊙ ⊙. *Juli—herfst.*

In Herb.: Wittenstein Kamperveen 1870, Hoek; — Vorden 1879, Groll; Mannendaal langs den straatweg te Ubbergen 1851, Th. Abel.; — Doorn 1869, O.; Utrecht, D. S.; — Haarlem 1874, Groll; — Noordwijk binnen, (wie?); Leiden, Perin; 's Gravenhage, Kerb.; R. B.; Loosduinen 1836, Mb.; Bomkade Dordrecht 1882, V.; — Noord-Brabant, Un. 1860.

(Moestuin Rijngeest onder Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Zierikzee 1887, L. in herb. pr.; — verwilderd langs bouwland Venlo 1901, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Bouwland Hatert, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 293); — Schouwen en Duiveland, L. (Arch. 2. VI. p. 119); — Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Munting.

824. L. virosa *L.* Langs slooten in rotsachtige streken en in zonnige bosschen. ⊙ en ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Meelfabriek Middelburg 1901, L.

(Onderste molen Venlo 1 ex. 1898, Rieter in herb. pr.)

825. L. Scariola *L.* Langs wegen en op onbebouwde terreinen. ⊙ en ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Westervoortsche dijk bij Arnhem 1873, Groll; — Haarlem, Perin (?); — Sleeuwijksche dijk nabij de kerk (Werkendam) 1836, Lac.; — Maastricht 1870, Groll; langs de Maas aldaar 1864, Henri Jacques; St. Pieter 1891, de Haas; Meerssen 1870, Groll.

(Fijenoord, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels.)

Bovendien: Langs het raster bij het station Maastricht, Lac. (*unic.*) (Arch. 2. V. p. 17).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Munting.

826. L. saligna *L.* Aan dijken, wegen en op onbebouwde plaatsen. ⨀ en ⨀. *Juli—Sept.*

In Herb.: Zuid-Beveland 1840, 1842, v. d. B.; dijk bij Krabbendamme, en Noorddijk tusschen Goes en Krabbendijke 1841, v. d. T.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; (volgens Arch. 1. V. p. 289 zeedijken te Hoek); Groede 1885, L.

(Kleverskerke 1881, L. in herb. pr. et K. A.; meelfabriek Middelburg 1897, L. in herb. pr.)

Bovendien: Breskens, Dum. (Fl. B. S. p. 727); — St. Antoniuseiland bij Maastricht, de Haas en Hoevenaars (Arch. 2. VI. p. 566).

827. L. muralis *Lessing.* (*Chondrilla muralis* Lam. et Fl. B. S. p. 558). Aan muren, in beschaduwde zandgronden, aan heggen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Oosterbroek bij Groningen 1855, v. H. — Drente, Un. 1889; Weerdinge 1859, Lac. en S.; — dennenbosch bij Kolmschate 1847, T.; Deventer 1876, K.; Nieuwe werk bij Zwolle 1895, L.; Twikkelerbosch bij Delden 1857, Sprée; Oldenzaal, Un. 1895; — Trijselenberg bij Hattem 1854, T.; bosschen aldaar 1846 en Hattem, R. B.; Epserheuvel bij Deventer, Exc. 1897; langs de beek in de bosschen bij Gorssel, Exc. 1897; Essenburg bij Harderwijk 1852 en 1866, R. B.; park 't Loo 1858, O.; Apeldoorn 1872, Hoek; bosch de Eendracht aldaar 1853, K. A.; Middachterbosschen 1838, en Oorsprong bij Arnhem 1840, Buse; Angerenstein bij Arnhem 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Biljoen bij Arnhem, v. H.; S.; 1875, Groll; Doorwerth, Buse; Wolfheze 1856, S.; 1857, Knüttel; Ubbergen en huis Ubbergen, N. en Th. Abel.; Uilenput in de Meerwijk 1864, v. H.;

Tafelberg bij de Grebbe, Kerb.; Grebbe, Fockema; — Amersfoort, R. B.; Zeist, Driebergen, C. A. Bergsma; Doorn 1869, O.; Wulverhorst bij Bunnik 1835, D. S.; Maarsbergen 1823, Wtt.; Exc. 1883; Tjepma onder de Meern 1842 en Kallenbroek bij Bunnik, v. d. T.; oude stadsmuur van Sonnenburg te Utrecht 1839, Lac.; — Elswout Haarlem 1866, H. d. V.; — muur Rijnsburg, v. Son; binnenplaats bij den Hortus te Leiden 1840, S. S.; 1889, V.; Wassenaar, S. S.; 1846, Mb.; 1845, B. W.; 1846, O.; — Wemeldinge 1841, v. d. B.; — Mastbosch, Un. 1852; Liesbosch, v. A.; 1864, H. d. V.; Engelsche dijk bij 's Hertogenbosch 1847, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; park te Helmond 1834, Wtt.; — Houthem 1889, V.; Bemelen bij Maastricht 1873, Lac.

(Rozendaal 1891, Ogt. in herb. pr.; Lichtenstein langs de beek bij Arnhem en Duno 1893, V. Suringar in herb. pr.; Westerbouwing 1878, L. in herb. pr.; Redichemsche waarden in knotwilgen Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Grebbeberg bij Rhenen 1873, v. Tuinen in herb. pr.; 1883, Heinsius in herb. pr.; Amerongen 1887, Struyk. in herb. pr.; — Baarn 1889, Costerus in herb. pr.; Zeist, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Valkeveen 1899, Koning in herb. pr.; — Geulhem 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Hoogeveen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Twikkel, Borne, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); — Willinkhof bij Winterswijk, Un. 1869 (Arch. 1. V. p. 225); tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); — Groeneveld 1880, en Hilverbeek 1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 528); Overveen, v. E. (Arch. 2. I. p. 392); — Plasmolen, Th. Abel.; Geulhem, Vijlen, Lac. (Arch. 2. V. p. 17); Maastricht, Valkenberg, Gulpen, Un. 1861; tusschen Beek en Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

Voorts vermeld door Pelletier en Bruman en muren van Franeker, Fl. Tris.

Mulgedium *Cassini.*

828. **M. macrophyllum** *D.C.* Plant uit den Kaukasus, vroeger als sierplant en hierdoor op oude buitenplaatsen talrijk verwilderd. ♃. *Juni–Aug.*

In Herb.: Bloemendaal 1887, Groll; 1887, v. E.; 1887, V.

[Aanm.: In Arch. 2. V. p. 380 staat verkeerdelijk Dimmendaal, dit moet zijn Duinendaal, alwaar de plant sinds jaren onder hakhout voorkwam, zonder ooit te bloeien. Het korthakken van het hout heeft de plant in 1887 in bloei doen komen. Van daar zijn planten overgebracht op Rijngeest en in den Leidschen Hortus, alwaar zij zich sterk vermenigvuldigen en telken jare bloeien.]

Sonchus *Tourn.*

829. **S. oleraceus** *L.* Op bebouwde gronden. ⊙. *Juni –Sept.*

α. **integrifolius** *Wallr.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Vlieland (tuinen) 1858, Lac.; Hoorn op Terschelling, Un. 1886; – Leeuwarden 1859, S.; – Eexta, Strat.; – Hoogeveen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1849, R. B.; Gameren bij Deventer 1878, Le Roy; – Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1876, K. A.; Kannenburg, Un. 1890; Nijmegen, B.; Ooische waard, Hees, Weurt, Beuningen, N. en Th. Abel.; Beek 1849, Th. Abel.; Culemborg, H. S.; 1832, Wtt.; Poederoijen 1888, V.; – Amersfoort 1861, R. B.; Utrecht 1835, Wtt.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; – Uithoorn 1872, Boerl.; ringdijk Diemerbrug 1841, Romb.; Fl. Amst.; 1873, Hoek; Hoogendijk Amsterdam 1840, Romb.; Westerdoksdijk 1842, Heijbrock (P. N. S.); zeedijk Amsterdam 1866, O. (als *β. runcinatus*); kerk-

hof Urk 1852, Backer de Wit; 1884 S.; Haarlem 1870, Groll; 1872, Boerl.; Overveensche weg, Buse; Haarlemmermeer 1853, S. en Hartm.; — Leiden 1846, wie?; 's Gravenhage, R. B.; kanaal aldaar, V. Z.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; — Tholen, Dz.; Wilhelminapolder 1837, Kloetinge 1837, en Zuid-Beveland, v. d. B.; — loopschans Breda, v. A.; Vucht, v. Hov.

β. **runcinatus** *Koch.*

In Herb.: Eexta, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Landlust bij Baambrugge, en Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Leiden, Dz.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Hoek 1855, A. W.

γ. **lacerus** *Wallr.*

In Herb.: Leiden 1835, Mb.; Dz.; muren Delft 1845, de Br.; stadsmuur Vest Dordrecht 1850, M. J. Cop; — Zuid-Beveland, v. d. B.

(α. Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Zwolle 1892, L. in herb. pr.; — Goilberdingerdijk Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; — Laren 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; — Leiden 1896, Struyk. in herb. pr.; Delft 1875, L. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Dubbeldam 1880, en veer Papendrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Domburgsche Manteling 1894, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1879, L. in herb. pr.; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: α. Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 258); — Zwinderen, Emmen, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Hengelo, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); — Winterswijk, Lichtenvoorde, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Alkmaar 1871, S.

en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 392); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 361); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Baarlo, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Gronsveld, Maastricht, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; tusschen Beek en Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius en Munting.

β. Ooidijk, bouwland Weurt, Maasdijk Heumen, Th. Abel. (Arch. 2 V. p. 293).

830. S. asper *Allioni.* Op gelijke plaatsen als de vorige, doch meer op vochtige plaatsen. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Prins Hendrikpolder 1869, Holk.; Midsland, Westterschelling 1869, Holk.; Rottum 1869, Holk.; 1897, Schipper; — Dokkum 1860, S.; wal Sneek 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Bolsward 1875, J. M. de Boer; wallen Leeuwarden 1849, S.; — Groningen, v. H.; 1856, Strat.; Onland bij Groningen 1835, v. H.; — Odoorn 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, 1850, 1854 en 1855, R. B.; T.; 1872, Hoek; Vollenhove, Cayaux; Pothoofd Deventer 1877, K.; Schelle bij Zwolle 1900, L.; — Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Ooische waard en Beuningen, N. en Th. Abel.; Warddam in de Ooi, Beek, Weurt en Beuningen, N. en Th. Abel. (als *arvensis*); dijk tusschen Vreeswijk en Oud Slijkerveer, v. d. T. (als *laciniatus*); — Hoogland 1891, Garj.; Grebbe, Fockema; Utrecht 1856, Coll. Nat.; Bunnik, C. A. Bergsma; Vleuten 1835, D. S.; Wijk bij Duurstede, C. A. Bergsma; — Uithoorn 1872, en Legmeerpolder 1886, Boerl.; Naarden 1864, O.; Amsterdam, v. H.; IJdijk aldaar Romb.; Zeeburg, Fl. Amst.; muur aan 't IJ

1836, Buse; Ringdijk 1838, Romb.; Marken 1886, Boerl. en V.; Haarlem, Kerb.; 1870, Groll; Haarlemmermeer 1852, Coster; 1853, S. en Hartman; — Leiden Dz. (als *laciniatus*); 1836, Mb.; 1842, B. W.; Wassenaar 1833, S. S.; 's Gravenhage, G. B.; 1895, R. B.; Dordrecht 1882, V.; 1882, C. v. d. Broek; Noordendijk aldaar 1837, Lac.; singel aldaar 1850, M. J. Cop; Heikop aan de Lek, en Vianen, v. H.; tusschen de Kanze en Arkelpoort Gorinchem 1842, v. d. T.; — Zuid-Beveland 1838, v. d. B.; 1847, v. d. B. (ook als *laciniatus*); — Bergen op Zoom, Thomson; Loopschans en speelhuis bij Breda, v. A.; tusschen 's Hertogenbosch en Vucht, — Maastricht, v. Hov.

(Kerkhof Oldeboorn 1868, en tusschen Oldeboorn en Akkrum 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Leeuwarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Apeldoorn 1851—1897, K. A. in herb. pr.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; tuin Culemborg 1843, Alpherts in herb. pr.; aldaar, de Haas in herb. pr.; — Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Amstelveen 1884, Heinsius in herb. pr.; — Leiden 1895, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Wissekerke 1877, L. in herb. pr.; — Andel 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; — bouwland bij den Hoogmolen Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 258); — Terissert, Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Valthe, Borger, — Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo, Diepenheim, Enter, — Groenlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Winterswijk, Varsseveld, Lichtenvoorde, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI.

p. 97); — Urk bij de kerk 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 294); Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 240); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Kennemerland, — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 392); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 289) ook als *laciniata*; — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Baarlo, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Gronsveld, Valkenberg, Epen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

Voorts vermeld bij Dodoens (*Pemptades* 1583) Pelletier, Knijf en Munting.

[Aanm.: Van deze soort met S. oleraceus is een bastaard bekend; bij ons echter nog niet waargenomen.]

831. S. arvensis. In bouw- en weilanden. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Westterschelling 1869, Holk.; Midsland, Un. 1886; Terschelling 1887, V.; Grint, 1869, Holk.; Schiermonnikoog 1860, S.; 1867, Holk.; — Leeuwarden 1859, S.; — Groningen 1856, Strat.; — Drente 1859, en Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, T.; 1849 en 1854, R. B.; station Mastenbroek 1870, Hoek; Schokland 1884, S.; Deventer 1876, K.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1864, R. B.; Hoevelaken 1891, Garj.; Apeldoorn 1850, K. A.; Zutphen, G. B.; Arnhem 1897, V.; Nijmegen, B.; Uilenput Nijmegen 1869, v. H.; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); — Amersfoort, R. B.; Zeist, Wenck; Bunnik 1857, Coll. Nat.; Utrecht 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Tolsteegpoort aldaar, v. d. T.; — strand Muiderberg, v. H.; Naarden 1864, O.; Jaagpad 1839, en Zeedijk 1838, Romb.; Amsterdam, Fl. Amst.; 1866, O.; Haarlemmerweg Amsterdam 1842, Heijbrock, (P. N. S.); Hemmelanden Mon-

nikendam 1886, en Marken 1886, Boerl. en V.; Urk 1852, Backer de Wit; 1884, S.; Zaan, Kerb.; Zandvoort, v. d. T.; v. H.; 1846, Buse; Breesaap, v. H.; Haarlem 1870, Groll; 1872, Boerl.; duinen Bloemendaal 1845, O.; Spaarndammerweg 1894, V.; Overveen 1872, Hoek; — Noordwijk 1872, Boerl.; 1889, V.; Leiden 1835, Mb.; 1853 en 1859, S.; wal te Leiden 1840, B. W.; Poelgeest en Endegeest bij Leiden, wie?; Leiderdorp 1832, S. S.; Katwijk, Dz.; Wassenaar 1833, S. S.; Perin; duinen 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; Scheveningen, Un. 1851; 1895, R. B.; 's Gravenhage 1832, I. de L. ex h. Groll; R. B.; kanaal aldaar 1840, V. Z. (als *S. paluster*) Delft, v. S. V.; Lagewaard 1850, Cop; Dordrecht 1837, Lac.; — duinen Haamstede, Un. 1894; Zuid-Beveland, v. d. B.; — speelhuis Breda, v. A.; wallen 's Hertogenbosch, en — Maastricht, v. Hov.

forma: **leptophylla**.

In Herb.: Zandgronden Hoek van Holland, 1845, de Br.

β. **uliginosus** *Asch.* (*S. arvensis γ. laevipes* Koch et Prodr. Ed. I. p. 136, *γ. glabrescens* Fl. B. S. p. 842.)

In Herb.: Franeker, C. A. Bergsma; — Haarlem, v. H.; — tusschen Wassenaar en Scheveningen, Un. 1851; Scheveningen 1845, de Br.

γ. **hieracioides** *Grantzow.* (*S. arvensis β.* foliis *integris* Koch. *S. arv. β. angustifolia* Prodr. Ed. I. p. 136.)

In Herb.: Leeuwarden 1859, S.; — Meppel, A. Vos Houwink; — Kampereiland 1850, T.; — Leiden, Pierot; Postbrug bij Sassenheim, Boerl.; tusschen Wassenaar en Scheveningen, Un. 1851; Scheveningen 1845, de Br.

(Hallum 1864, H. v. d. Leij in herb. v. Tuinen; — Mastenbroek 1891, en Ittersum 1891, Carmigg.; Zwartsluis 1893, L. in herb. pr.; — Teuge bij Twello

1852, Hattem 1878, K. A. in herb. pr.; Redichem 1843, Alpherts in herb. pr.; Opheusden 1874, v. Tuinen in herb. pr.; — Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Weesp 1876, K. A. in herb. pr.; tusschen Schoorldam en Bergen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Delft 1876, L. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Dubbeldam 1880, Posth. in herb. pr.; — West Souburg 1894, Ogt. in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; — Venlo bij Stalberg 1897, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1883, L. in herb. pr.; Valkenberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Texel, (Arch. 1. V. p. 55); Rottum, Schipper (Arch. 3. I. p. 368); Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Woolde, Haaksbergen, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 2. I. p. 223); Markelo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); — Winterswijk, Lichtenvoorde, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); op kleigrond om Nijmegen, N. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 293); — Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Zierikzee, Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); — Bergen op Zoom, Woensdrecht, station aldaar, Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Moerdijk, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 235); — Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 1. IV. p. 319).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius en Munting.

* **Sonchus oleraceus × arvensis.** Ofschoon, voor zoover mij bekend, nergens anders vermeld, bevindt zich een plant onder dien naam in ons herbarium, gevonden bij Zwolle door den Heer D. Lako in 1900.

832. **S. paluster** *L.* In rietvelden, langs rivieren en vaarten, in veenstreken. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Zalk 1845, en Kamperveen 1854, R. B.; Beulakerwijde bij Vollenhove 1894, L.; — Essenburg bij Harderwijk 1867, en Hierderbeek aldaar 1871, R. B.; Bronsbergen bij Zutphen, Un. 1897; Nijbroek bij Terwolde, Un. 1885; — Nederhorst den Berg, C. A. Bergsma; Utrecht, Bergsma; — Muiden, v. H.; tusschen Muiden en 't Muiderslot, Exc. 1896; dijkhuis beoosten Muiden 1837, v. H.; Uithoorn, en Zijdelmeer, Boerl.; Jaagpad 1839, Romb.; Schinkel bij 't Nieuwe meer, Fl. Amst.; Halfweg 1835, Mb.; Haarlemmerliede 1836, en 1840, en Haarlemmermeer 1841, Buse; Schalkwijk bij Haarlem, v. d. T.; — Leiden, Dz.; 1846, Mb.; Leimuiden 1863, O.; tusschen Aalsmeer en Leimuiden, Exc. 1897; Zandvoortsche vaart, (?) 's Gravenhage, V. Z.; Westeinderplas 1899, Jongm.; Delft 1844, de Br.

(Rottum, Schipper in herb. pr.; — Nijbroek 1881, K. A. in herb. L.; Naardermeer bij Naarden 1889, Koning in herb. pr.; Noorder IJ en zeedijk 1901, Struyk. in herb. pr.; — Legmeer bij Leimuiden 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398); Ameland 1854, Kros (Arch. 1. V. p. 83); — op het „Tooneel" in het Baarnsche bosch 1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 528); — Meerenberg bij Bloemendaal, v. E. (Arch. 2. I. p. 392); — Dordrecht, herb. Lac. in Prod. Ed. I. p. 136.

Subtribus Crepideae *Koch.*

Crepis *L.*

833. **C. foetida** *L.* (*Barkhausia foetida* D.C.) Langs wegen en akkers, op steenachtigen, vooral kalkhoudenden bodem. ⊙ en ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: Houtwal bij Deventer 1877, L. J. v. Veen; — Hoofd Zutphen 1885, Groll; — Valkenberg 1883, K.; Oud Valkenberg 1864, H. d. V.

Bovendien: Walcheren, Noord-Beveland, Tholen, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 125); tusschen klaver te Nieuw en St. Joosland 1878, A. W. (Arch. 2. III. p. 303); Zuid-Beveland, Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119).

[Aanm.: Reeds Walraven en Lako geven in een noot (Arch. 2. VI. p. 119) de opmerking of deze opgaven niet moeten worden overgebracht op Barkhausia taraxacifolia D.C.]

834. C. setosa *Hall. f.* (*Barkhausia setosa* D.C.) Plant uit het gebied der Middellandsche Zee, ook elders met zaden ingevoerd. ☉. *Juni—Juli.*

In Herb.: Klaverland bij Apeldoorn 1876, K. A.; — onderste molen Venlo 1900, Rieter.

835. C. taraxacifolia *Thuill.* (*Barkhausia taraxacifolia* D.C.) Kalkminnende plant, op woeste gronden, langs wegen en akkers, in wijnbergen en op dorre weilanden; bij ons ingevoerd. ☉. *Mei—Juni.*

In Herb.: Utrecht 1834, D. S. (als *Crep. biennis*); — Dordrecht, v. Hov.; — Graauw 1845, v. d. B.; Bruinisse en Oosterland 1887, L.; havendijk Goes 1838, v. d. B.

(zand Vreeland 1895, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Nieuw en St. Joosland 1877, A. W. en L.)

Bovendien: Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546).

[Aanm.: Waarschijnlijk behooren tot deze plant de opgaven in Arch. 2. VI. p. 119, omtrent Barkhausia foetida.]

836. C. biennis *L.* In bouw- en weilanden, langs wegen. tusschen kreupelhout enz. ☉. *Juni—Juli.*

In Herb.: Snippelingsdijk Deventer 1878, K.; — Harderwijk 1865, R. B.; Twello, P. v. Delden; Ruurlo 1885, Ensink; Nijmegen, B.; Ooische waard, Oosterhoutsche bosch, fort Krayenhoff, N. en Th.

Abel.; Wageningen 1856, v. H.; — Amersfoortsche berg 1891, en Hoevelaken 1893, Garj.; Utrecht, Marchant; 1858, R. B.; — Ringdijk, Fl. Amst.; 1840, Romb.; Amsterdam, v. H.; Splitg.; 1875, Lac.; Zeeburg 1866, O.; tolhuis Diemermeer en Zeeburg, v. H.; 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Uithoorn 1872, Boerl.; Haarlem, v. H.; 1882, Groll; Bloemendaal 1842, Buse; — Ringdijk Abbenes, Exc. 1897; Leiden 1838, Wtt.; 1835, Mb.; Dz.; Forsten; 1837, Lac.; 1838, Mb.; Hinxt; O.; 1859, S.; Hooge Rijndijk Zoeterwoude 1898, V.; 's Gravenhage 1840, V. Z.; v. H.; R. B.; Schiedam 1891, Jongm.; Nieuwland bij Hoek van Holland 1879, S.; uiterwaarden tusschen Delfshaven en Rotterdam 1901, Jongm.; Dordrecht 1837, Lac.; 1881, V.; 1883, C. v. d. Broek; huis te Merwe 1848, v. Hov.; Lek bij Vianen 1831, v. H. (als *scabra*); 1835, D. S.; Vreeswijk 1832, v. H.; — Zwake 1839, Scheldedijk bij Yersekendamme 1839, v. d. B.; tusschen Middelburg en Brigdamme 1880, Buijsman; tusschen Oost-Kapelle en Oranjezon 1840, v. d. B.; IJzendijke 1851, en Oost-Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; — Maastricht 1893, de Haas; Gronsveld 1894, V.

β. **lodomiriensis** *Besser* (*α. runcinata* Koch et Prodr. Ed. I. p. 136.)

In Herb.: Waarden onder Rijswijk, v. d. T.; Nijmegen, Abel.; — aan den Dortweg bij Honsholredijk 1846, en Vianen, v. d. T.; — Zuid-Beveland, v. d. B.

(Zwolle 1885, L. in herb. pr.; Deventer 1851, K. A. in herb. pr.; — Gorssel 1897, Oosterbeek 1897, V. Suringar in herb. pr.; Lent, Slijk-Ewijk, Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Lekdijk aldaar 1847, Alpherts in herb. pr.; 1881, K. A. in herb. L.; de Haas in herb. pr.; — fort Kijkuit 1891, Struyk. in herb. pr.; kruislaan Diemermeer, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Lisse 1894, Struyk.

in herb. pr.; Delft 1875, L. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; Nieuwe Merwedijk Werkendam 1886, Posth. in herb. pr.; — Arcen, Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Veendam, Bareveld, Stadskanaal, Kent (Arch. 2. III. p. 345); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); — Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 125); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Baarlo, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Amby, Un. 1861; Gulpen, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

Voorts vermeld door Knijf en Munting.

β. Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. IV. p. 290).

837. C. tectorum *L.* Op bouwland op droge zandgronden. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Duinen achter Hollum Ameland 1840, Sprée; — Haren 1859, v. H.; — Meppel v. Heijn.; — Zalk 1848, T.; Kampen 1855, R. B. (ook als *C. virens*); St. Jansklooster Vollenhove 1893, L.; Zwolle 1832, Thorbecke; Langenholte bij Zwolle 1886, L.; Agnietenberg bij Zwolle 1881, Posth.; Brinkgreve bij Deventer 1846, T.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1865 en 1866, R. B.; roggelanden IJsel bij Gorssel, Exc. 1897; Apeldoorn 1850, K. A.; Rheede, en Beekhuizen bij Arnhem, v. H.; Lobith 1837, V. Z.; Beek, Ooische waard 1849, en berg te Beek, Th. Abel. (als *C. tectorum β. segetalis*); Hatert 1833, Wtt.; — Amersfoort, D. S.; R. B.; tusschen Doorn en Maarsbergen, v. d. T.; bouwland Zeist 1838, Lac.; de Bilt 1838, D. S.; — Willemspark Amsterdam, J. J. Smith Jr.; IJmuiden 1881, S.; duinen Zandvoort, Splitg.; v. d. B.; — Katwijk 1835, Mb.; duinen Wassenaar, Pierot; Rockanje 1884, S.; Lek bij Leksmond, v. H.; — Kloppewaard bij Werkendam

1835, Lac.; bouwland Orten bij 's Hertogenbosch, v. Hov. (ook β.); tusschen Vucht en Boxtel 1827, v. H.; — muren Thorn 1900, G. en Jongm.; leemhelling tusschen Thorn en Ittervoort 1900, G. en Jongm.

Bovendien: Zuid-Beveland (met bijvoeging *minime rara*, Tijdschr. VIII. p. 28); Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 135); — Sittard, Un. 1883, (Arch. 2. IV. p. 319).

838. C. virens *Villars.* Algemeen aan dijken en wegen, op akkers, in weiden enz. ⊙ en ⊙. *Juni—Nov.*

In Herb.: Ballum Ameland 1896, V.; — Reitdijk Groningen 1856, Strat.; C. d. Gavere; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, T.; 1848 en 1855, R. B.; zandberg bij Kampen 1848 en 1886, T.; Zwolle 1832, Thorbecke; Dassen; v. Heijn.; Wipstrik bij Zwolle 1891, Carmigg.; Nijenhuis, Un. 1888; Deventer 1877, K.; Gramsbergen 1869, Lac. en S.; — Harderwijk 1864, R. B.; Halle op de Veluwe 1834, Wtt.; Apeldoorn 1850, K. A.; Zutphen, G. B.; Vorden 1879, Groll; Ruurlo 1835, Ensink; Arnhem, Romb.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Bemmelsche dijk, Ooische waard, Beek, Th. Abel.; Heumen 1856, v. d. B.; Waaldijk bij Gameren 1833, Wtt.; — Amersfoort, R. B.; Garj.; huis ter Heide 1859, en Darthuizen 1838, v. H.; Doorn 1879, O.; de Bilt 1830, v. H.; Schalkwijk 1829, Wtt.; Vechten 1859, Coll. Nat.; — Hilversum, Bergsma (als *tectorum*); Naarden 1864, O.; IJdijk bij Sloterdijk, Fl. Amst.; Ringdijk 1838, Romb.; Legmeerpolder, Boerl.; Velsen 1879, Groll; Haarlem, Splitg.; 1840, Buse; 1872, Boerl.; Marienbosch bij Haarlem 1866, H. d. V. (*prolif.*); Bloemendaalsche bosch, Kerb.; tusschen Overveen en Bloemendaal, Kerb. (als *tectorum*); Overveen 1838, Buse; tusschen Bloemendaal en Zomerzorg 1840, Romb.; Zandpoort 1842, Buse; Zantvoort, v. H.; Haarlemmerhout 1838, Mb.; Meerenbosch te Heemstede, v. d. T.; — Noord-

wijk 1842, B. W.; Lisse, v. H.; Warmond 1859, S.; Aalsmeer 1897, Jongm.; Leiden, Forsten; 1836 en 1838, Mb.; Kerb.; Perin; 1853, S.; Haagweg bij Leiden 1856, en Rijnsburg 1853, S.; Katwijk 1832, S. S.; 1838, Buse; tusschen Katwijk en Wassenaar, v. S. V.; Voorschoten 1859, S.; Wassenaar 1843, O.; v. Dissel; Zanderij aldaar 1833, S. S.; Clingendaal 1834, en Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage 1832, I. de L. in h. Groll; 1891, R. B.; kanaal aldaar en Raamweg aldaar, V. Z.; de Zwet bij Wateringen 1876, L.; Dordrecht, M. J. Cop; 1882, C. v. d. Broek; Maasdijk bij Bolnes 1901, Jongm.; Lekdijk, Wtt.; — Schuddebeurs bij Zierikzee 1870, P. Schuringa; Oosterland Duiveland (*prolif*) 1887, L.; Zuid-Beveland, Wemeldinge 1840, Kapelle 1837, Nieuw kanaal 1839, oude havendijk Walcheren, v. d. B.; zeedijk Vlissingen 1880, Buijsman; St. Kruis 1878, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, en Aardenburg 1861, A. W.; — Breda, v. A.; Sprang, Thomson; Groot Deuteren bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; wallen aldaar, v. H.; Boxmeer, Un. 1853; Eindhoven 1827, v. H.; — vestingwerken Maastricht, v. Hov.; St. Pietersberg 1870, Groll; Gronsveld 1894, V.

β. **agrestis** *Koch.*

In Herb.: Kampen 1849, R. B.; Zandberg bij Kampen 1848, T.; — Hulshorst bij Harderwijk, R. B.; — Leiden 1836, Mb.; 1846, O.; Ter Heide 1851, T.; — Breda, v. A.

γ. **diffusa** *D.C.*

In Herb.: Nijmegen, B.; Abel. en Pas; — Darthuizen 1838, v. H.; — Middenduin 1879, Groll; Scheveningsche boschjes R. B.; — Tholen, Dz.; Arnemuiden 1833, v. d. Feen.

(Vorden, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; Voorst bij Zutphen 1879, L. in herb. pr.; Velp 1893, Ogt. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Baarn 1884, Heinsius in herb. pr.; 1889,

Costerus in herb. pr.; keverdijk bij Ankeveen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Laarderweg bij Laren 1898, Koning in herb. pr.; — Rijnsburg 1885, Struyk. in herb. pr.; Scheveningen 1885, J. J. Smith in herb. Costerus; Brouwersdijk Dordrecht 1848, Alpherts in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — duinen Haamstede 1894, en Kapelle 1898, Ogt. in herb. pr.

β. Culemborg 1881, K. A. in herb. pr.

γ. Schalkwijk 1846, en Brouwersdijk bij Dordrecht 1848, Alpherts in herb. pr.; Leidschen dam, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — ? Oranjezon 1879, L. in herb. pr.)

Bovendien: Texel, (Arch. 1. V. p. 55); Vlieland, Terschelling, Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 392); Rottum, Holk. (Arch. 3. I. p. 213); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Hengelo, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Diepenheim—Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Winterswijk, Breevoort, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Terborg, Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); — Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Kennemerland—Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 392); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. V. p. 573); Gronsveld, Amby enz., Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319); Beek, Valkenberg, tusschen Eijsden en Rijkholt 1885, K. en G.; Simpelveld Kerkrade 1885, Lac.; K. en G.

Voorts vermeld door Pelletier en Knijf.

γ. Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50, ook in herb. Posth.).

[Aanm.: De genoemde varieteiten zijn slechts typische afwijkingen van deze uiterst veranderlijke soort, die Wallroth zeer juist C. polymorpha noemde. De meening van van den Bosch, dat C. agrestis een afzonderlijke soort zoude zijn, heeft geen bevestiging gevonden. Cfr. Prodr. Ed. I. p. 137.]

839. C. paludosa *Moench.* (*Hieracium paludosum* L. et Fl. B. S. p. 564). Op beschaduwde moerassige plaatsen, aan waterkanten. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Sillevolde, Un. 1885; huis Ubbergen 1850, Th. Abel.; 1879, K. A.; Philosophendal bij Berg en Dal 1897, G. en V.; Beek bij Ubbergen 1881, K. A.; — Grebbe 1833, Wtt.; — Haarlem 1887, Groll; Boekenrode 1887, v. E.; 1889, V.; Haarlemmerhout 1836, Mb.; — Haagsche bosch 1836, V. Z.; 1836, Buse; G. B.; Perin; 1840, V. Z.; O.; 1854, v. H. Jr.; Rotterdam 1837, Lac.; Groote Lindt 1880, Posth.; Steenenkamer Zwijndrecht, v. d. T.; Dordrecht 1837 en 1838, Lac.; v. Hov.; Gorinchem 1839, v. d. T.; — Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; — Plasmolen 1856, v. d. B.; 1897, G. en V.; moeras Roode beek 1901, G. en V.; Bunde 1887, Groll; Ravelsbosch 1866, H. d. V.; Wylre, Un. 1883; Kerkrade 1866, H. d. V.

(Haagsche bosch 1875, L. in herb. pr.; 1895, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Schinnen, Hussenberg, Ulestraten, Valkenberg, Lac. (Arch. 2. V. p. 18).

C. Dioscoridis *D. C.* door Reinwardt in Fl. B. S. p. 568 voor zandige akkers bij Harderwijk en elders opgegeven, zal wel een vergissing zijn voor eene der voorgaande soorten.

Hieracium *Tourn.*

A. Pilosella *Koch.*

840. H. Pilosella *L.* Op opene en begroeide zandgronden. ♃. *Mei – Aug.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; vuurbaak op Vlieland 1858, Lac.; Terschelling, Un. 1886; Ameland 1840, Sprée; Schiermonnikoog 1860, S.; Rottum 1897, Schipper; — Bakhuizen 1853, S.; zeedijk Workum 1862, J. M. de Boer; — Stadskanaal 1827, en Groningen 1856, v. H.; tusschen Groningen en Haren 1856, Strat.; — Nieuw Dordrecht, Odoorn, Weerdinge, ook *stolon. scapigeris* 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — zandberg Kampen 1886, T.; Kampen 1847, R. B.; Generaalsbosch bij Deventer 1840, Halb.; Platvoet aldaar 1845, M. J. Cop; Deventer 1878, K.; langs de Dinkel bij Lonneker, Un. 1895; — Harderwijk, R. B.; Nijkerk, Stolz; Apeldoorn 1834, Wtt. (ook als *dubium*); 1873, K. A.; Vorden 1876, Groll.; Gorssel 1846, T.; huis te Voorst bij Zutphen 1846, Cop.; Ruurlo 1885, Ensink; Lochemmerberg 1886, V.; Terborg 1861, v. H. (*sarmentis florigentibus*); Ellekom 1870, H. d. V.; Arnhem, v. H.; Nijmegen, Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Hunerberg aldaar, Thomson; Hatertsche broek 1865, Th. Abel. (form. *minor*); Hatertsche bosch 1898, G.; wallen Zalt Bommel 1837, Lac.; Renkom 1848, Buse; Renkommer heide 1850, S.; — Amersfoort, R. B.; tusschen Woudenberg en Scherpenzeel, v. d. T.; Rijzenburgerbosch 1857, en Driebergerbosch 1865, Knüttel; Doorn, Fockema; de Bilt 1836, D. S.; 1836, v. H.; Zeist 1830, v. H.; Utrecht 1858, R. B.; 1879, A. C. en W. A. Oudemans; — 't Gooi 1828, Wtt.; Hilversum, M. D.; Naarden 1864, O.; Laren 1842, Romb.; Zandvoort 1841, Buse; 1850, Hoek; Vogelenzang, Boerl.; Overveen 1832, v. H.; Buse; Exc. 1878; Haarlem, Splitg.; 1833, Kerb.; 1842, Teengs (P.

N. S.); Haarlemmermeer 1870, Groll; — Langeveld bij Noordwijk 1869, S.; tusschen Hillegommerbeek en Noordwijk, Exc. 1886; Noordwijk, Pierot; 1872, Boerl.; Exc. 1883; Katwijk, Perin; 1829, Wtt.; Dz.; Wassenaar 1830, Wtt.; 1832, S. S.; 1835, Mb.; 1845, O.; 1857, S.; 1882, V.; tusschen Wassenaar en 's Gravenhage, B. W.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Scheveningen 1886, Destrée; Westland 1828, Wtt.; — Zuid-Beveland 1842, v. d. B.; Vlissingen 1883, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863 en Sint Kruis 1861, A. W.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; Breda, v. A.; 1882, C. v. d. Broek; Vuchtsche heide, v. Hov.; Maarhees 1874, Lac.; — Watersleyhof bij Sittard 1901, G. en V.; Eysden, v. Hov.

β. **robustum** *Koch.* Zutphen 1846, T.; — 's Gravenhage, en Scheveningen, R. B.; — Welsoorde (Z. Vlaanderen) 1845, B. W.

(Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — Haren 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Ter Apel 1897, K. A. in herb. pr.; — Diepenveen 1851 en — Ampsen bij Lochem (als var. *coronopifolium*) 1876, K. A. in herb. pr.; kasteel Middachten bij de Steeg 1895 en Velp 1892, Ogt. in herb. pr.; station Veenendaal 1894, Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; Spoel aldaar 1846, Alpherts in herb. pr.; Oosterhoutsche bosch, — Odijk, Werkhoven, — Overveen en Haarlemmermeer, C. A. Backer in herb. Heukels; Hilversum 1872, Costerus in herb. pr.; Bussum 1898, Koning in herb. pr.; duinen Castricum 1883, Heinsius in herb. pr.; — Lisse 1889, Struyk. in herb. pr.; weg station Sliedrecht 1894, Posth.; — Walchersche duinen 1883, L. in herb. pr.; Kapelle (Z.-Bevel.) 1893, Ogt. in herb. pr.; — Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; spoorweg Boxtel Eindhoven, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Schaesberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 351); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Oele, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, Tubbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo, Diepenheim, Entersche veen, — spoorweg Eibergen, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Waaldijk Lent, Weurt, Beuningen, Th. Abel.; (*stolon. scapigeris*) Lent, N. Abel. (Arch. 2. V. p. 293); — Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, behalve St. Phillipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); — Bergen op Zoom, Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Velden, Arcen, Hamert, station Venraai, Wansum, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Amby, Valkenberg, Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

Voorts vermeld door Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

841. H. Auricula *L.* (*H. dubium* Willd. et *Auricula* Fl. B. S. p. 564). Op droge begroeide zand- en heidegronden. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Wildervank 1830, en Oosterbroek bij Groningen, v. H.; — Kamperveen 1848, R. B.; straatweg bij 't tweede tolhek te Kampen 1848, T.; Marsweg in 't groot Weezenland bij Zwolle 1886, en Wijhe in de bosschen van „de Gelder" 1885, L.; Vilsteren

1865, H. d. V.; Tankenberg bij Oldenzaal, Un. 1895; tusschen Gramsbergen en Hardenberg 1891, Carmigg.; — Harderwijk 1866 en 1872, R. B.; v. Heijn.; Hulshorst bij Harderwijk 1847, en Essenburg aldaar 1872, R. B.; Apeldoorn 1833, Wtt.; V. Z.; 1873, K. A.; 1888, Groll; Wormen bij Apeldoorn 1876, K. A.; heide achter 't Loo, Wtt.; O.; tusschen Apeldoorn en Voorst 1833, en Voorst 1834, (*stol. florigeris*), Wtt.; Zutphen 1833, Wtt.; Ruurlo 1887, Ensink; Westendorp bij Terborg 1861, v. H.; Beekbergerwoud 1869, S.; Bemmelsche dijk bij Nijmegen, N. Abel.; Willebrordskapel bij Overasselt 1896, en tusschen Wychen en Heumen 1897, G. en V.; Kochelt bij Ede 1890, v. Vloten; Wageningen 1882, K.; — Amersfoortsche berg, R. B.; huis ter Heide 1859, v. H.; Darthuizen, C. A. Bergsma; — Studentenpad Leiden 1840, Mb.; — Zuid-Beveland 1838 en 1839, tusschen Goes en Wilhelminadorp 1839, en Goes 1840, v. d. B.; — Putten, Un. 1860; Breda, v. Rees; Liesbosch, v. A.; Oudenbosch 1888, de Haas; tusschen Eindhoven en Geldrop, de Br.; spoorweg bij Deurne 1873, H. d. V.; — Plasmolen 1897, en Mook 1897, G. en V.; heidesloot Schinveld 1901, G. en V.; Beek langs den spoorweg 1873, H. d. V.; Rothemerberg bij Geulem 1893, de Haas; Meerssen 1864, H. d. V.; Tongeren bij Epen 1893, S.; Wylre, Ravelsbosch en Vijlen 1866, H. d. V.

(Diepenveen 1851, K. A. in herb. pr.; — Apeldoorn, J. Koornneef in herb. Heukels; Dieren 1898, Veenendaal 1892, V. Suringar in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Bekkum, de Lutte, Hasselo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223).

Voorts vermeld bij Pelletier.

842. H. aurantiacum *L.* Op bergweiden in Midden-

Duitschland, doch als sierplant ook gekweekt. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Groesbeek 1868, v. H.; — Studentenpad Leiden 1840, B. W.; in het gras hortus Leiden 1899, V.; Leidsche straatweg bij den Haag 1897, H. A. A. v. d. Lek; grasveld buitenplaats De Kat Dordrecht 1894, Posth.; — Breijell bij Venlo 1900, Rieter.

(Bolwerk Groningen 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Apeldoorn bij den kopermolen de Vlijt 1898, K. A. in herb. pr.; — langs den Oosterspoorweg bij Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Rijngeest onder Oegstgeest 1896, V. Suringar in herb. pr.)

843. H. pratense *Tausch.* Langs wegen, in weilanden, in opene bosschen. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Kijnswerd bij Harlingen 1866, B. J. Lijcklama a Nijenholt; Weidum, Hinxt; tusschen Ried en Menaldum 1863, J. M. de Boer; — Oosterbroek onder Eede 1853, 1856 en 1867, v. H.; — tusschen Zeist en Woudenberg 1838, Lac.; Utrecht, Wtt. (als *H. Bauhini* Schult); tusschen Utrecht en Vossegat 1859, Hartsen; — singels Leiden, Dz.; 1864, H. d. V.; Hooge Rijndijk tegenover Rhijnvreugd onder Zoeterwoude 1894—1901, V.

(Winschoten 1894, Schipper in herb pr.; — Harmelen, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Wormen bij Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 84).

B. Aurella *Tausch.*

844. H. cerinthoides *Fr.* Alpenplant, waarschijnlijk gekweekt in tuinen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Muur hortus Utrecht, v. Hov.

845. H. amplexicaule *L.* Op rotsen en muren. Wordt

echter ook in tuinen gekweekt en verwildert een enkele maal. ♃. *Juli–Aug.*

In Herb.: Algemeen muren van Haarlem tusschen de kleine Houtpoort en de Amsterdamsche poort (dezelve komt in geen tuin daaromtrent voor, Kerb. en Molk.) 1836, Mb.; Buse; 1837, Lac.; 1837, Mb.; Haarlem 1865, H. d. V.; 1866, v. E.; 1876, Groll.

C. Pulmonarea *Koch.*

846. H. murorum *L.* Op muren, rotsen, in boschrijke streken. ♃. *Mei–Juli,* soms ook later.

In. Herb.: Wallen Groningen, v. H.; – Schalkhaar bij Deventer 1851, M. J. Cop (als *sylv.*); Schoonheeten Raalte 1901 en Deurne bij Weerselo 1901, L.; bosch bij Bentheim 1847, M. J. Cop; – park Apeldoorn 1873, K. A.; Vorden 1876 en 1880, Groll; Winterswijk, Un. 1859; Rheederoord 1838, Buse (waarschijnlijk *vulgatum*); Doorwerth 1838, Buse; vestingwerken en oude muren Nijmegen 1849, Th. Abel. (als *sylvat.*); Ubbergen 1872, v. H. (ingezonden als *γ. rotundatum*); bergen bij Beek 1847, v. d. B. *); Beek, Un. 1847 (schijnt *vulgatum*); 1874, O.; huis Ubbergen bij Nijmegen 1849, Th. Abel.; – Amersfoort, Splitg.; Grebbebosch, Fockema; – vestmuur Leiden, de Vriese (P. N. S.) (waarsch. *vulgatum*); Leidsche straatweg bij 's Gravenhage 1897, H. A. v. d. Lek; – Oisterwijk 1894, Ogt.; – St. Jansberg 1873, O. (als *caesium*); Watersleyhof bij Sittard 1896, G.; 1901, G. en V.; Bunde 1870, Groll; Beek 1868, O.; 1897, G. en V.; St. Pietersberg, Un. 1861; 1867, O.; Un. 1883, 1889 en 1894, V.; Geulhem 1896, G.; Mheer 1894, en Savelsch bosch Gronsveld 1894, V.; Gronsveld, Un. 1861; Valkenberg 1866, H. d. V.; 1900, V.; Schaesberg, Exc. 1889.

(Ruurlo 1888, L. en Ensink in herb. L.; 1897,

*) In Prodr. Ed. I. p. 139 als H. caesium.

Schipper in herb. pr.; Oosterbeek 1897, V. Suringar in herb. pr.; Ubbergen 1898, L. in herb. pr.; — Baarn 1889, Costerus in herb. pr.; muur Pieterskerk Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; — Venlo, tusschen onderste en bovenste molen 1900, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); — Plasmolen, Th. Abel. (waarschijnlijk dezelfde groeiplaats als St. Jansbosch); Simpelveld, Lac. (Arch. 2. V. p. 18). De opgave Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 125) wordt door Lako en Walraven later (Arch. 2. VI. p. 119) terecht in twijfel getrokken; de opgave de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223) vindt men terug onder *H. caesium.*

[Aanm.: Hieracium murorum is mij een zeer vage soort gebleven; ik vermoed zelfs dat wij de echte H. murorum in ons gebied niet bezitten. Nog erger is het gesteld met de varieteit β. silvaticum. Bijna al onze exemplaren komen overeen met de bij Ascherson genoemde B. angustatum. Het zoude zeer gewenscht zijn dat ook het geslacht Hieracium in ons land eens een nauwgezet onderzoeker vond. Voorts komt in ons herbarium voor een vorm van Hieracium, die gelijkt op een hybride van murorum of amplexicaule; het schijnt mij echter H. amplexicaule fol. eglandulosis.

In Herb: Muren fortificaties van Maastricht 1892, de Haas.]

847. H. caesium *Fries.* In bergstreken, langs akkers. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Oosterbroek, v. H.; — de Lutte, Un. 1895; Lonneker, Haaksbergen 1891, L.; — Rheede, v. H. (als *sylvaticum*); Vorden 1875, Groll; — de Grebbe, v. H.; Baarn, (wie?); Zeist, Wenck; Doorn 1869, O.; walmuren Utrecht, G. Deijn.; muur aldaar 1874, O.; Utrecht 1834—35, D. S.; Westbroek, Nijhoff; — Hulst 1845, v. d. B. en B. W.; — Ulvenhoutsche bosch, v. A.; — Gulpen, Un. 1861.

Bovendien: De in het Archief vermelde groeiplaatsen vindt men terug onder *H. vulgatum* en *murorum.* De plant *H. caesium β. nemorum* Fries, heide achter

Vollenhoven Wenck heeft betrekking op de groeiplaats bij Zeist; het hier bedoelde Vollenhove is de naam van den eigenaar eener buitenplaats.

[Aanm.: H. caesium, H. murorum en H. vulgatum hebben bij ons veel gelijkenis met elkander; vermoedelijk komt bijna nergens de typische H. murorum voor, doch een tusschenvorm tusschen murorum en vulgatum. H. caesium lijkt een klierlooze vorm van vulgatum. Dit zou nader in de natuur moeten onderzocht worden.]

848. H. vulgatum *Fries.* In boschrijke streken, op beschaduwde plaatsen; op muren. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Slochteren 1826, Hoogezand 1827, wallen Groningen 1826 en Haren 1829, v. H.; Mickelhorst bij Haren 1855, Strat.; — Meppel, v. Heijn. (als *Crepis paludosa*); Kranenburg bij Zwolle 1894, L.; Deventer, v. Gron.; Wilpe 1878, K.; tusschen Goor en Hengeveld 1847, M. J. Cop; Hengelo, Un. 1895; — Harderwijk 1849 (ook als *caesium*), en Hulshorst bij Harderwijk 1849, R. B.; Elburg, v. Heijn.; park van Salentijn bij Nijkerk, Stolz;? Apeldoorn 1858, O.; park 't Loo 1851, M. J. Cop; Hoenderloo, Un. 1890; Epe 1864, S.; Zutphen, M. J. Cop; jachthuis 't Velde bij Zutphen 1846 en 1851, M. J. Cop; Voorst 1833, Wtt.; Voorstonden bij Voorst 1847, M. J. Cop; huis de Pol bij Voorst 1851, K. A.; Vorden 1882, Groll; Uilenpas, (wie?); Winterswijk, Un. 1859; Doesburg 1833, Wtt.; Rheederoord 1838, Buse (als *murorum*): Rheede en Middachten 1838, Buse; Arnhem, S.; Nijmegen, B.; Uilenput bij Nijmegen 1864, v. H.; koepel te Beek 1850, Th. Abel. (als *caesium*); muren Bommel 1837, Lac.; Wageningsche berg, Buse; — Grebbe 1851, O.; 1882, Groll; Amersfoort 1861, R. B.; Amersfoortsche berg 1894, Garj.; huis ter Heide 1859, v. H.; Lockhorst bij Amersfoort, R. B.; Darthuizen 1847, v. H.; Maarsbergen 1895, V.; Baarn, v. H.; de Bilt, v. H.; 1843, v. d. T.; muren Utrecht 1839, Lac.; walmuur bij de Tolsteegpoort te Utrecht en Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; —

Restauratie Muiderberg 1896, V.; Bergendallust Hilversum 1838, v. d. T.; -- vestmuur Leiden, S. S.; 1836, Lac.; Zorgvliet, V. Z.; Scheveningsche weg 1836, Buse; Scheveningsche boschjes 1891 en 1895, R. B.; muur Nationale tuin 's Gravenhage 1836, Mb.; V. Z.; G. B.; Reijneveld bij Delft, v. S. V.; – Clinge 1845, v. d. B.; – Hoogerheide, Un. 1860 (als *sylvaticum*); Zundert, Un. 1860; Ulvenhout 1864, H. d. V.; 1883, V.; Liesbosch, Exc. 1887; – Plasmolen 1897, G. en V.; St. Pietersberg, Un. 1861; 1870, Groll; Gronsveld 1894, V.; – Mheer 1894, V. en v. Vloten.

(Avereest 1901, Staphorst 1901, Wijhe 1885, en Twenthe 1895, L. in herb. pr.; – 't Loo 1873, en Apeldoorn 1879, K. A. in herb. pr.; Doetinchem 1895, Posth. in herb. pr.; Leuvenum bij Elspeet 1849, Alpherts in herb. pr.; – oude stadsmuur Culemborg, C. A. Backer; Hummelo, A. H. Blaauw; Laag Keppel en – Muiderberg, E. Heimans; Bussum, C. J. Koning in herb. Heukels; zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; – 's Gravenhage 1865, H. d. V. in herb. v. Tuinen; – Middelburg 1894, en – Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; – Maastricht 1892, de Haas in herb. pr. en L.)

Bovendien: Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Bekkum, Twikkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); – park bij de groote vijver op 't Loo, K. A. (Arch. 2. III. p. 191); – Doorn 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 74); – Walcheren, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); Hulst, v. d. B. en B. W. (Arch. 1. IV. p. 290, (waarschijnlijk *H. caesium*, zie aldaar); – Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); – Venlo, Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

D. Accipitrina *Fries.*

849. H. silvestre *Tausch.* (*H. strictum* Fr. *β. granulatum* Fr.; *H. Prenanthoides* Eng. Bot. in Prodr. Ed. I. p. 140 en *H. boreale* Fries = *H. sabaudum* Eng. Bot. ibid. p. 141). In bosschen en op beschaduwde plaatsen, ook op muren. ♃. *Juli—Oct.*

In Herb.: Diepenheim, Un. 1897; — Harderwijk 1866, R. B.; Apeldoorn 1882, Groll; — Amersfoort 1895, Garj.; batterijen bij 't Vossegat nabij Utrecht 1835, 1837 en 1838, D. S.; 1898, W. C. v. Embden, (deze plant werd afgebeeld in Flora Batava Dl. XXI. N°. 1638 onder den naam van *H. strictum* Fries.); — Funen Amsterdam 1860, Hartsen; muren Amsterdam 1847, Lac.; — Putte, Un. 1860; Hoogerheide, Un. 1896; Breda 1864, H. d. V.; buitenplaats van Martini bij Vucht, v. Hov.; — St. Jansberg, Un. 1898; Ravelsch bosch bij Schimmert 1901, V.

(Borne 1901, Gramsbergen 1894, — Apeldoorn 1878 en Ruurlo 1891, L. in herb. pr.; 1886, Ensink in herb. L.; — Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Vucht 1886, Costerus in herb. pr.; — Venlo, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; Schaesberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

850. H. laevigatum *Willd.* (*H. rigidum* Hartm. et Prodr. Ed. I. p. 140). Op droge gronden, tusschen hakhout en in lichte bosschen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Oosterbroek 1859, v. H.; de Boekhorst, Sprée; — Hoogeveen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — tusschen Steenwijk en Kallenkote 1893, L. (als *tridentatum*); Steenwijk 1892, G. en Heinsius; muren Kampen 1849, R. B. (als *vulgatum*); Heino, Un. 1888; Carlshave 1887, v. Vloten; — 't Joppe 1832, Strat.; Harderwijk 1866, R. B.; Essenburg aldaar 1866 en 1867, R. B.; Sillevolde, Un. 1885; Winterswijk, Un. 1859 (als *tridentatum*); Korenber-

gerveen aldaar, Un. 1859; Arnhem 1878, Groll; tusschen Arnhem en Loenen 1833, Wtt.; Ubbergen, Th. Abel.; Groesbeek, Un. 1847; – Soestdijk 1847, Lac.; Rijzenburgerbosch 1847, O.; de Bilt, Kerb.; G. Deijn.; Utrecht 1870, Groll; – duinen Noordwijk 1848, O.; Noordwijk 1848, en Leiden, Mb.; – Roozendaal, Zundert en Putte, Un. 1860; Gilze–Rije 1879, Posth.; Pettelaar bij 's Hertogenbosch, V. Z.; Eindhoven, Dz.; Vucht, v. Hov.; – Gulpen, Un. 1861.

(Oud Bussum, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Borger 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); – Hengelo, Langelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); – huis Ubbergen, Berg en Dal, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 294); – Hulst, v. d. B. (?) (Arch. 1. I. p. 107); Zuiddorpe, Koewacht*), A. W. (Arch. 1. IV. p. 290).

β. **tridentatum** *Fries.* (*H. tridentatum* Fries et Prodr. Ed. I. p. 140, *H. rigidum* Koch. Enum. Zeel. IV. p. 107).

In Herb.: Oosterbroek, v. H.; – Emmen, Un. 1889; Odoorn en Assen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Paeslo 1892, G.; Steenwijk, Un. 1892; tusschen Steenwijk en Meppel 1865, en Vilsteren 1865, H. d. V.; Oldemarkt, Un. 1892; muur Kampen, R. B.; bosschen bij de Wilp 1878, K.; Rijssen 1897, Hellendoorn en Hellendoornsche berg 1897, G.; Carlshave, en de Lutte, Un. 1895; Hardenberg 1867, v. d. Scheer; Achterhoek bij Almelo 1897, G.; – Hattem 1965, H. d. V.; Harderwijk 1864 en 1866, R. B.; Hoevelaken 1861, R. B.; 1894, Garj.; Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; park Apeldoorn 1858, O.; Voorstonden bij Voorst 1849, de Pol bij Voorst 1850, en 't Joppe bij Gorssel 1849,

*) In herb. Lako bevindt zich een ex. van Koewacht onder den naam H. rigidum, dat mij bleek te zijn H. umbellatum.

M. J. Cop; Gorssel 1897, V.; Doetinchem 1885, Groll; Lochem 1875, O.; Winterswijk, Un. 1859; 1873, R. E. de Haan; Beekhuizen, Thomson; Arnhem, Un. 1849; Oosterbeek 1881, O.; 1886, V.; Wolfheeze, Un. 1847 (als *vulgatum β. nemorum* Cfr. Podr. Ed. I. p. 139); Roozendaal bij Arnhem, Un. 1849; tusschen Arnhem en Nijmegen, S.; Oosterhoutsche bosch 1850, Th. Abel.; Wageningsche berg 1840, Buse; — Amersfoort, R. B. (1860, herb. Wirtgen nº. 142 bis); bosch te Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Doorn 1869, O.; de Bilt 1837, Mb.; Grebbe, v. d. B.; — Naarden 1864, O.; — Leiden, S.; — Hulst 1845, v. d. B. en B. W.; Lamsweerde 1862, A. W.; — Zundert en Roozendaal, Un. 1860; langs de Zoom onder Wouw, Un. 1896; Vucht, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; Mill, Un. 1898; kasteel de Heeze 1901, Rovers en v. Roessel; — Weert 1900, G. en Jongm.; Berg 1892, de Haas; Gronsveld, Un. 1861; rotspark Valkenberg 1901, V.

(Beetsterzwaag 1896 — en Winschoten 1886, Schipper in herb. pr.; — Heino 1888, Schoonheeten gem. Raalte 1901, L. — en Ruurlo 1888, Ensink en L. in herb. L.; Twello 1897, Ogt. in herb. pr.; Oosterbeek 1886, Posth. in herb. pr.; Ede 1892 — en Maarsbergen 1893, V. Suringar in herb. pr.; Baarn, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Bussum bij Cruijsbergen 1889, Costerus in herb. pr.; — Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; — Venlo weg onderste molen 1897, Rieter in herb. pr.; Geulhem, Un. 1883 L. in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); station Heino en van daar naar Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo,

Twikkel, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Diepenheim, — Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. V. p. 404); Ubbergen, K. A. (Arch. 2. III. p. 286); Ooische waard, huis Ubbergen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 294); — Boekenrode bij Haarlem, v. E. (Arch. 2. I. p. 392); — Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 290); — Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Wylre, Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 320).

γ. **virescens** *Sonder* (*H. virescens* Sonder et Prodr. Ed. I. p. 141).

In Herb.: ?? Tafelberg bij de Grebbe, Lac.

Bovendien: Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 125). In latere lijsten echter steeds met een ? opgegeven. Cfr. Arch. 2. VI. p. 119.

[Aanm.: De opgave in de eerste editie Prodromus Pettelaar bij 's Bosch, v. Hov. in herb. V. Z. (zie ook Arch. 1. II.* p. 19) ontbreekt als zoodanig in ons herbarium, doch vindt men vermoedelijk terug onder H. laevigatum *α*.]

851. H. umbellatum *L.* Op droge zonnige plaatsen, in heidestreken, in de duinen; op beschaduwde plaatsen, in bosschen enz. ♃. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Mient op Texel 1867, S. P. Huizinga; duinen Vlieland (zeer zeldzaam) 1858, Lac.; West-terschelling, Un. 1886; duinen Schiermonnikoog 1860, S.; 1867, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — tusschen Haren en Witteveen 1856, en Mickelhorst bij Haren, Strat.; Harendermolen 1828 en 1829, v. H.; Winschoten 1885, Schipper; — Drente 1859, en Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Steenwijkerwolde, Paeslo, Un. 1892; Zalk 1850, T.; bosch te Zalk, R. B.; havenmuur Kampen 1843, P. Vogelenzang; Vollenhove 1844, T.; Zwolle, Thorbecke; Agnietenberg aldaar 1874, v. Tuinen; Berkendijk bij Heino 1901, L.; Deventer, v. Gron.; Brinkgreve bij Deventer 1846, M. J. Cop; (als *β. coronopifolium* Bernh.); randen bij Diepenveen 1849,

M. J. Cop; Achterhoek bij Almelo 1897, G.; Weldam bij Diepenheim, Un. 1897; Hardenberg 1853, Kros; 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1864 en 1865, en Nunspeet, R. B.; tusschen Gorssel en Bathmen, Un. 1850; 't Joppe bij Gorssel 1849, M. J. Cop; tusschen Apeldoorn en Deventer 1858, O.; Hoenderloo, Un. 1890; Kootwijkerveld 1876, K. A.; Soerensche bosch 1849, v. d. B.; jachthuis Zutphen 1849, M. J. Cop; Uilenpas, Un. 1850; Voorstonden bij Voorst 1849, M. J. Cop; Vorden 1874, Groll; Ruurlo 1894, V.; onafgegraven Corenbergerveen, Un. 1897; Arnhem, R. B.; 1872, Groll; Oorsprong bij Oosterbeek, Un. 1847; Angerenstein bij Arnhem 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Nijmegen, B.; Beek, Ubbergen 1842, v. d. T.; 1849, Th. Abel; Beek, Un. 1847; 1853, O. (als *vulgatum β. minor*); 1849, Th. Abel.; Ubbergen en Hatertsche broek, Th. Abel.; tusschen Groesbeek en Mook, Un. 1898; Spoel bij Culemborg 1839 en 1843, v. d. T.; — Amersfoort, R. B.; Hoogenwel bij Amersfoort 1894, en spoordijk aldaar 1890, Garj.; Rijzenburgerbosch, v. d. T.; 1847, O.; Zeist, Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; bosch Zeist 1847, T.; G. Deijn.; Doorn 1869, O.; Darthuizen 1847, v. H.; Bunnik, G. Deijn.; de Bilt 1838, D. S.; de Grebbe bij Rhenen 1827, v. H.; 1873, v. Tuinen; — Naarden 1864, O.; Muiderberg 1839, Romb.; Zandvoort, V. Z.; Velsen, M. D.; R. B. (als *dunense*); Overveen 1835, Mb.; 1835, Buse; 1839, Romb.; Kerb.; 1870, Groll; 1871, Hoek; 1872, Boerl.; Vogelenzang, v. d. T.; Bloemendaal, v. d. B.; Haarlem, v. H.; Buse; 1839, Mb.; v. Heijn.; 1872, Boerl.; — tusschen Hillegommerbeek en Noordwijk, Exc. 1886; duinen Noordwijkerhout 1858, S. en v. d. B.; duinen Katwijk 1835, Mb.; 1836, Lac.; Fockema; Persijnspan, Perin; Wassenaar 1830, Forsten; Pierot; 1832, S. S.; J. v. Dissel; 1840, B. W.; 1845, O.; tusschen Wassenaar en Scheveningen, Un. 1851;

Waalsdorp, v. S. V.; Scheveningen, C. A. Bergsma; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; G. B.; V. Z.; 1836, D. S.; 1892, R. B.; Loosduinen 1854, v. H. Jr.; Oost Voorne, v. Rees; — duinen Schouwen 1845, en duinen Walcheren 1839 en 1835, v. d. B.; Koudekerke (Walch.) 1863, A. W.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1880, Buijsman (als *Picris*); — heide Teteringen 1882, en tusschen Breda en Teteringen 1886, V.; speelhuis Breda, v. A.; Boxtel 1827, v. H.; Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; — Weert 1899, G. en des T.; St. Pietersberg 1892, de Haas; Gronsveld, Un. 1861.

β. **uniflorum.**

In Herb.: Op den Uilenpas, Un. 1850 en Th. Abel.; — duinen Alkmaar 1871, S. en Abel.

(Weg tusschen Ter Apel en Rüttenbroek, Un. 1899, Rieter in herb. pr.; — Heino 1901, Steenwijkerwolde 1892, Wijhe 1901, en Zwolle (*fasciatie*) 1897, L. in herb. pr.; — Apeldoorn, J. Koornneef in herb. Heukels; Duno bij Oosterbeek 1894, V. Suringar in herb. pr.; Nijmegen 1894, Struyk. in herb. pr.; — Bussum, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; bosch v. Bredius Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Valkeveen 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; duinen Bergen 1890, Costerus in herb. pr.; Bloemendaal, Vogelenzang 1893, — Noordwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; 1891, Struyk. in herb. pr.; Wassenaar 1893, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam op zand, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Wassenaarsche duinen 1875, L. in herb. pr.; — haventerrein Vlissingen 1888, L. in herb. pr.; Koewacht 1863, A. W. in herb. L. (als *H. rigidum*); — — Bergen op Zoom 1884, Posth. in herb. pr.; Berlicum 1889, de Haas in herb. pr.; Voorburg bij Vucht 1886, Costerus in herb. pr.; Eindhoven, A. P. v. d. Briel in herb. Heukels; — tusschen Valkenberg en Berg Terblijt 1901, Rieter in herb. pr.; St. Ger-

lach bij Valkenberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Dalen, Sleen, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Carlshave, Borne, Langelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, — spoorweg Eibergen, Bronsbergen, Corenbergerveen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Winterswijk, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 191); Nijkerk, R. B. (Arch. 1. V. p. 300); — Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 349); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 125); Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); — Woensdrecht, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Blerik, Welsche hut (ook in herb. L.) Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Heienraad, Lac. (Arch. 2. V. p. 18).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Behalve tallooze afwijkingen en verschillende vormen zijn in de afzonderlijke afdeelingen alle denkbare hybriden geconstateerd. Misschien dat ook verscheidene van deze in ons land voorkomen; ik heb mij vooralsnog onthouden in bizonderheden af te dalen bij de bewerking van dit geslacht en heb gemeend dat het ook van geen nut zou zijn hier de beschrijvingen te geven dier vormen en bastaarden, daar het geslacht Hieracium, behoudens enkele hoofdsoorten, niet rijk bij ons vertegenwoordigd is en in het algemeen de liefhebberij voor Hieracium-vormen bij onze botanici niet groot schijnt. Bij de bewerking eener nieuwe Flora van ons land zal echter dit geslacht eene nauwkeurige studie vereischen.]

Ordo Lobeliaceae *Juss.*

Lobelia *L.*

852. **L. Dortmanna** *L.* Op den bodem van plassen en slooten in heidestreken, alleen met de bloemen boven het water komend. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Nijenhuis, Miq.; ten Noorden van den Hellendoornschen berg 1897, G.; Almelo, Un. 1870; O.; — Mijndergat op het kruishaarderveld bij Nijkerk (sedert eenige jaren is de plas uitgedroogd en de *Lobelia* verdwenen), Th. Stolz; Grijzeveen bij Kootwijk 1875, K. A.; Stroe bij Kootwijk 1885, Groll; tusschen Voorthuizen en Millingen 1838, D. S.; Uddelermeer 1855, Lac.; Apeldoorn 1877, K. A.; Beekbergen 1840, Buse; — tusschen Oud Leusden en het huis ter Heide bij Amersfoort 1857, D. S.; tusschen Oud en Nieuw Leusden, v. d. T.; op den Treek bij Amersfoort, v. d. Brink; in 't zoogenaamde waschwater onder Leusden, D. S.; Vogelenwater te Oud Leusden bij Amersfoort 1846, v. Hov.; W. K.; J. C. Broers; Maarsbergen, Exc. 1889; — 's Graveland, herb. O.; Bentveldsche heide (?); — Bergen op Zoom 1889, Groll; Hoogerheide, Un. 1896; Bavelsche heide, Un. 1852; Oosterhoutsche heide grenzende aan den Bosschen straatweg buiten Breda 1841, Lac.; op de hei aan den weg van Breda naar 's Hertogenbosch tegenover Dorst 1842, v. d. T.; Galdersche heide, Un. 1852; 1874, v. A.; Heusdenhout bij Breda, Lac.; Oisterwijk, v. Vloten; Rietven aldaar, J. C. Broers; Oirschot, G. Broers; heide tusschen Best en Boxel, v. Hov.; Eindhoven, Wtt.; Dz.; Helmond 1834, Wtt.; Valkenswaard, v. H.; Schaapsloot en Petersven bij Valkenswaard 1900, Rovers; Waalre 1873, Lac.; Peel 1895, en zwarte water Peel 1895, G. en V.; — groote Peel bij Beegden en baanbrug Stramproy 1900, G. en Jongm.; Well, Un. 1893, Groll;

Maastricht, de Marres; Breijvensroth 1899, G. en des Tombe.

(Borne, Mej. H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; — tusschen Garderen en Voorthuizen 1890, Costerus in herb. pr.; — Bergen op Zoom 1874, S. Lako in herb. L.; Ossendrecht 1896, Hunger in herb. Posth.; — Wolfsven bij Well 1899, Rieter in herb. pr.; Un. 1893, L. in herb. pr., en V. Suringar in herb. pr.)

(Bovendien: Voor Stramproy reeds opgegeven door v. d. Sande Lacoste (Arch. 2. V. p. 18); Drente, Zwolle, Gort.; tusschen Putten en Voorthuizen, Doorn, Fl. B. S.; Aerle, Dz. Prodr. Ed. I. p. 142.)

Voorts vermeld door Clusius (1611); Dodoens, Cruijdt Boeck 1618 en Bruman.

853. L. inflata *L.* Noord-Amerikaansche plant. Op drogen bodem, van Labrodor tot het Noord-Westelijk gebied. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Apeldoorn 1901, K. A.

854. L. Erinus *L.* Zuid-Afrikaansche plant, in tuinen in vele verscheidenheden gekweekt, somtijds op vuilnishoopen opslaand. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.).

Campanulaceae *Duby.*

Jasione *L.*

855. J. montana *L.* Op droge heide- en zandgronden en in de duinen. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: De Westen Texel 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; Terschelling, Un. 1886, ook *, Buren Ameland 1867, Holk.; — Oranjewoud 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Oenkerk 1849, S.; Rijs 1867, J.

*) fl. albis.

M. de Boer; — Harendermolen 1827, v. H.; Strat.; Haren, v. H.; — Emmen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; Oosterholt bij Kampen, 1848, R. B.; 1848, T.; Spinnewiel bij Deventer 1840, Halb.; Deventer 1845, T.; Wijthmen bij Zwolle 1900, L.; Dalfsen ** 1865, H. d. V.; Diepenveen 1878, K.; Heeten en Schoonheeten bij Raalte 1901, en Hardenberg 1894, L.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1821 en 1873, K. A.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; tusschen Zutphen en Vorden 1850, Gronem.; Vorden * 1873, Groll; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Arnhem, Romb.; Nijmegen, B.; Th. Abel.; Beek 1873, Groll; — Amersfoort, R. B.; Amersfoortsche berg 1890, Garj.; Driebergen 1857, Knüttel; tusschen Zeist en Driebergen 1828, v. H.; tusschen Zeist en Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Rijzenburgerbosch, v. d. T.; Zeist, W. K.; 1859, Coll. Nat.; Doorn, v. d. T. (*fasciat.*); * v. d. T.; 1869, O.; Fockema; Utrecht, herb. v. H.; heide bij de Bilt 1834, de Br. (als *perennis*); — Hilversum 1845, P. A. Richard; * 1872, O.; Exc. 1884; Naarden 1864, O.; Muiderberg, G. Backer; 1839, Romb.; 1870, Hoek; Wieringen 1857, Hart.; Overveen 1836, Buse; * 1838, Mb.; 1874, Groll.; Bloemendaal 1871, Boerl.; Haarlem 1835, Romb.; 1843, O.; Meerenberg, H. d. V.; — Noordwijkerhout 1897, v. Vloten; Katwijk 1836, Lac.; Dz.; Pierot; S.; Wassenaar 1882, V.; achter Backershage heideveld, en Waalsdorp 1832, S. S.; duinen 's Gravenhage, G. B.; V. Z.; R. B.; Scheveningen 1845, de Br.; Loosduinen 1886, Destrée; spoorbaan Zwijndrecht 1884, Posth.; — duinen Walcheren, v. d. B.; 1863, A. W.; B. W.; Vlissingen 1880, Buijsman; Oranjezon, v. d. B.; Eede 1861, A. W.; — Bergen op Zoom 1860, Lac.; Un. 1860; Breda, v. A.;

**) fl. roseis.

Sprang, Thomson; Vuchtsche heide, en — Maastricht, v. Hov.

(Twijzel 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; — Harendermolen, De Punt, Haren, Onnen, Zuid Laren, — Eelde, Paterwolde, Peize, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Agnietenberg 1872, Posth. in herb. pr.; — Twello 1897, K. A. in herb. pr.; Terborg 1885, Struyk. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust, Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Holle Bildt Houdringsche bosch 1846, Alpherts in herb. pr.; Amsterdam, spoor door de boomkweekerij van Groenewegen 1885, J. J. Smith in herb. Costerus; Bussum 1898, Koning in herb. pr.; tusschen Diemen en Muiden, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Zandpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Katwijk 1895, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Wassenaarsche duinen, v. d. Voo in herb. pr.; — Vrouwenpolder 1873, L.; Koudekerke *1874, L.; — Chaam, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Oosterhout 1894, Gilze-Rije 1879, en Liesbosch 1878, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 392); Rottum, Schipper (Arch. 3. I. p. 223); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); station Heino en van daar naar Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Bekkum, Haaksbergen, Nieuwkerkerveen, Langelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo—spoorweg Eibergen, Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Cal-

lantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Blaricum, Vogelenzang 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 74); – Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 125); Zuiddorpe, Koewacht, Overslag, A. W. (Arch. 1. IV. p. 290); – langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); – Mook, Abel.; Bergen, Daneken, St. Jans Geleen, Lac.; Simpelveld, Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 18); Venlo, Blerik, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Meerssen, Gulpen, Un. 1861; Beek–Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 320).

Voorts vermeld bij Vorstius en Bruman.

[J. perennis L. in de eerste editie van dit werk onder No. 629 opgenomen, bleek mij een echte J. montana te zijn, met enkele neerliggende takken, doch zonder uitloopers. Het is ook in Duitschland een zeldzame plant, die slechts hier en daar voorkomt, op rotsen en op zandgrond in boschstreken.]

Phyteuma *L.*

856. **Ph. spicatum** *L.* In bosschen en op schaduwrijke plaatsen. ♃. *Mei—Juni.* Wellicht op de meeste plaatsen met graszaden ingevoerd.

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; – Delden, Un. 1870; boschje over de spoorbaan Glanerbrug 1898, G. en V.; – Beekbergerwoud 1834, Wtt.; Arnhem, Beucker Andreae; Nijmegen, Abel. en Pas; Beek 1833, Hoffm.; – Ulvenhoutsche bosch 1842, v. d. T.; 1874, v. A.; 1875, Groll; Exc. 1896; 1898, V.; – Maastricht, Ploem.

(Singraven, J. B. Bernink en – Ulvenhoutsche bosch leg. div. in herb. Heukels.)

Bovendien: bosschen te Trap bij Gulpen, Lac. (Arch. 2. I. p. 287); Gulpen, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 320).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

β. **Rapunculus** *Pers.* (*Ph. nigrum* Schmidt et Prodr. Ed. I. p. 143.)

In Herb.: Klooster de Glane bij Glanerbeek 1844, Staring; – Beulekamp bij Nijkerk 1866, 1869 en 1870, Stolz; voormalig Beekbergerwoud 1872, K. A.; Beekbergerwoud 1834, Wtt.; Vorden 1875, Groll; Ruurlo op het Stapel 1885, Ensink; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; 1882, K.; bergen te Beek 1833, Hoffm.; G. Deijn.; Dz.; 1850, Th. Abel.; S.; Beek en Groesbeek, Th. Abel.; tusschen Beek en Wielderen 1846, G. Deijn.; Berg en Dal 1872, v. H.; Philosophendal aldaar 1897, G. en V.; Heumensche bosch 1898, G.; – Liesbosch, v. A.; 1897, V.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852 (in vrucht!); – Plasmolen, N. en Th. Abel.; 1901, Rovers; Watersleyhof bij Sittard 1901, G. en V.; Bunde 1870, Groll; Gronsveld 1894, Lindo; 1894, V. en v. Vloten; Savelsch bosch aldaar 1900, V.; Kheer 1894, Hoevenaars.

(Aan de Zeegzerloop bij Zeegzet en Oosten van Zuid Laren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Beekbergerwoud 1876, K. A. in herb. L.; Apeldoorn 1879, L. in herb. pr.; overal om en bij de herberg de Kar, aan den straatweg Apeldoorn–Voorst 1884, K. A. in herb. pr.; – Vaals 1865, H. d. V. in herb. v. Tuinen.)

Bovendien: Sittard, Un. 1861; Trap bij Gulpen, Lac. (Arch. 2. IV. p. 320).

Campanula *Tourn.*

857. C. rotundifolia *L.* (*C. rotundifolia* et *pusilla* (?) Fl. B. S. p. 188; *C. linifolia* Dum. (non Haenke) ibid. p. 718.) Op grazige plaatsen aan wegen, boschkanten. ♃. *Juni–Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; tusschen den Burg en Koog aldaar 1868, Holk.; – Franeker,

Sprée; — Haren, Strat.; 1865, H. d. V.; Harendermolen 1827, v. H.; — Drente 1859, en Zwinderen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Meppelerweg bij Zwolle 1892, L.; weg naar Hardenberg, Trijselberg, Nieuwwerk en Agnietenberg bij Zwolle 1853, Kros; Kampen 1850, R. B.; Oosterhout bij Kampen 1848, T.; Deventer 1834, Wtt.; Halb.; 1877, K.; tusschen Olst en Deventer 1840, M. J. Cop; Olst 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Twellosche dijk bij Deventer 1846, T.; Schuilenburg bij de rivier de Regge, v. Delden; Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Twello, v. Delden; Harderwijk, R. B.; Nijkerk, Garj.; Apeldoorn 1853, K. A.; 1858, O.; Zutphen, Wtt.; 1839, Romb.; 1881 en 1882, C. v. d. Broek; Vorden 1875 en 1891, Groll; Ruurlo 1884, Ensink; Winterswijk, Un. 1859; Rheederoord 1838, Buse; Rheede 1837, Buse; Velp, herb. v. H.; Arnhem 1860, v. H.; Thomson; Oosterbeek bij Arnhem 1863, H. d. V.; Doorwerth, (wie?); Nijmegen, B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Beek 1853 en 1874, O.; Persingen 1864, v. H.; uiterwaarden Wamel, G. Post; vlakte tusschen Heerenwaarde en de Schans bij Rossum 1847, v. d. T. (als δ. *lancifolia*); Renkum, Buse; 1850, S.; Ede en Bennekom 1886, v. H.; op het eiland Randen en de Lek bij Culemborg 1850, P. A. B.; Spoel bij Culemborg 1844 en 1845, Wenck; — Amersfoort, R. B.; Amersfoortsche berg 1890, Garj.; huis ter Heide 1861, en Soestdijk 1833, v. H.; Driebergen * 1837, Mb.; 1869, Holk.; Zeisterbosch, Mb.; heide bij Zeist, Wenck; Doorn, v. d. T.; Darthuizerberg 1863, H. d. V.; Utrecht, v. H.; Naarden, v. H.; 1864, O.; heide Hilversum 1845, P. A. Richard; Mijdrechtsche Zuwe 1877, en Uithoorn 1870, Boerl.; Zandvoort 1865, en Bergerduin 1870, H. d. V. (vruchten); — ringdijk

* fl. albis.

Haarlemmermeer bij Lisse 1894, V.; Leiden 1830 en 1833, Wtt.; Forsten; 1835, Mb.; Dz.; 1840, B. W.; 1873, Boerl.; Zijlpoort Leiden 1842 en 1843, O.; 1854, Kramer; Leiderdorp, en Endegeest, v. d. B.; Vinkweg, Mb.; Zoeterwoude 1865, H. d. V.; Waalsdorp 1833, S. S.; Haagsche bosch, v. S. V.; 's Gravenhage, G. Barger; Scheveningen 1886, en Voorburg 1886, Destrée; dijk Maassluis 1893, V.; Louterbloemen Dordrecht 1882, straatweg naar Willemsdorp 1882, langs de Noord te Zwijndrecht 1889 en spoorbaan Zwijndrecht 1888, V.; tusschen Vianen en Oud Slijkerveer, v. d. T.; Lek bij Vianen 1831, v. H.; 1835, D. S.; — Schuddebeurs 1844, v. d. B.; Bruinisse 1887, L.; Zuid-Beveland 1843, v. d. B. (*uno loco*); — Bergen op Zoom 1834, en langs de Schelde bij Woensdrecht, Wtt.; tusschen Bergen op Zoom en Halsteren 1877, L.; wallen Breda, v. A.; Breda, v. H.; Ulvenhout 1883 en Terheijden 1882, V.; Thomaswaard Werkendam 1835, Lac.; 1886, V.; veer Poederoyen 1888, V.; Oisterwijk, v. Vloten; St. Michielsgestel, en tusschen Engelen en 't fort Crèvecoeur 1847, v. Hov.; Valkenswaard, en Waalderen bij Eindhoven 1827, v. H.; — bergen bij Mook, Un. 1853; Maastricht 1870, Groll; St. Pietersberg 1864, H. d. V.; Meerssen, Un. 1861 (als *C. patula*).

[Aanm.: Het is opmerkelijk, ofschoon verklaarbaar, dat zich onder het zoo rijke materiaal dezer soort, hoogst zelden vruchtexemplaren worden aangetroffen; natuurlijk is het als bij meer andere planten de bloem die ons aanlokt.]

(Gaasterland 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; Oudetrijne, K. de Boer; Blesdijke, W. R. Bouma en T. de Boer; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Adijk tusschen Blijham en Wedde 1900, Schipper in herb. pr.; — Schipborg 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; — Steenwijkerwolde, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; Schoonheeten (met verdubbelde bloemen) 1901,

L. in herb. pr.; — Hattem 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Beekbergen * 1853, Nagelpoel in herb. K. A.; Vorden * 1884, Ensink in herb. L.; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; plantage Culemburg 1842, Alpherts in herb. pr.; Redichemsche polder Lekdijk Culemborg, de Haas in herb. pr.; Wageningen 1883, Heinsius in herb. pr.; Bennekom 1892, Veenendaal 1893, — en Naarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; Hilversum, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; heide bij Bussum 1898, Koning in herb. pr.; Haarlemmermeer 1894, Struyk. in herb. pr.; — tusschen Maassluis en 's Gravezande, v. d. Voo in herb. pr.; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; H. v. d. Linden in herb. Heukels; weg naar Oud Alblas 1898, Posth. in herb. pr.; — Chaam, Mevr. Snellen in herb. Heukels; tusschen Andel en Veen 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Vucht 1888, Struyk. in herb. pr.; — Roer te Roermond, Un. 1900 Schipper in herb. pr.; Schaesberg, J. v. Melick in herb. Heukels.)

Bovendien: Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Borne, Haaksbergen, Langelo, Oldenzaal, de Lutte, de Poppe, (var. *linifolia*) de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); Markelo, Diepenheim, Entersche veen, — spoorweg Eibergen, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); * Meerwijk, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 294); — Bergen, Kennemerland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 392); oude toren Delft, de Wit Hamer (Arch. 2. II. p. 31); Noordwijk, de W. Hamer (Arch. 2. II. p. 121); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch.

2. III. p. 125); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Baarlo, Velden, Arcen, Hamert, Wel, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Gronsveld, Amby, Valkenberg, Sittard, Roermond, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 320).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Bruman.

858. C. rapunculoides *L.* Aan heggen, langs wegen en op bouwlanden. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Bolsward 1875, J. M. de Boer; Beerta, R. Smith; — Meppel en — Zalk, v. Heijn.; moeshoven Kampen 1854, R. B.; Kampen 1848, T.; 1850, R. B.; Deventer, Halb.; — Twello 1849, M. J. Cop; 1876, K.; 1897, Ogt. (als *Trachelium*); Harderwijk 1865 en 1866, R. B.; Apeldoorn 1873, K. A.; Voorst 1838, Buse; Zutphen 1838, Buse; G. B.; huis de Maas bij Zutphen, G. B.; Vorden 1888, Groll; Middachten 1838, Buse; Angeren bij Huissen 1876, Lac.; Nijmegen, B.; Thomson; Ubbergen en Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; Uilenput Nijmegen 1864, v. H.; tuin Ede 1890, v. Vloten (1 ex.); Renkum 1850, S.; Hemmen bij Wageningen 1833, Wtt.; Wijk bij Duurstede, Bergsma; Zoelmond 1837, D. S.; Coll. Nat.; Cothen, C. A. Backer; Hoevelaken 1891, Garj.; — Maarssen 1827, Suerman; O.; wallen Utrecht, v. H.; Utrecht 1848, Buse; Grebbeberg bij Rhenen 1882, K.; Houten 1833, Wtt.; Neerlangbroek, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Uithoorn 1871, Boerl.; algemeen Amsterdam, Fl. Amst.; Enkhuizen 1895, Sanders; — Dordrecht in tuinen 1837, Lac.; lijnbaan aldaar 1886, V.; — Zuid-Beveland 1838, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; tusschen Axel en Zaamslag, v. d. T.; — Ulvenhoutsche bosch, v. A.; wallen Heusden, v. Hov.

(Wandelbosch Winschoten 1886, Schipper in herb.

pr.; — Terwolde 1897, Ogt. in herb. pr.; Brummen 1879, L. en K. A. in herb pr.; Westervoort, K. F. W. Rooseboom, Arnhem, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; Duno bij Oosterbeek 1893, V. Suringar in herb. pr.; Hees bij Nijmegen 1881, en Tiel, Posth. in herb. pr.; Hemmen 1883, Heinsius in herb. pr.; — Leersum 1887, Struyk. in herb. pr.; Zeist, Utrecht, W. C. v. Embden; — Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; park Merwestein Dordrecht 1897, Posth. in herb. pr.; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; — Bergen op Zoom 1877, K. A. in herb. pr.; — Vroenhoven 1892, de Haas in herb. pr.; — St. Pietersberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Vorden, Hoog Soeren, K. A. (Arch. 2. III. p. 192); tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); — Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 290); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 125); — Gronsveld, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Un. 1861; Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 320).

Voorts vermeld door Dodoens, (Pemptades 1583) en voor Leiden en Rijnsburg, Fl. Leid.; Warns en Leeuwarden, Fl. Fris.

859. C. Trachelium *L.* In bosschen en tusschen kreupelhout. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Apeldoorn,* 1897, K. A.; — jachthuis op het Montferland 1832, Staring; Montferland bij 's Heerenberg 1861, v. H.; — Doornwerth, W. de Haan; 1838 en * 1838, Buse; 1867, Knüttel; Roozendaal, Forsten; Nijmegen, Hoffm.; Dz.; B.; 1839, Lac.; 1866, v. H.; E. B. Asscher; 1874, O.; Ubbergen, Beek, Groesbeek, Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; Hatert 1881, Posth.; Ubbergen 1835, Wtt.; N. Abel.; 1839,

* fl. albis.

Lac.; Beek bij Nijmegen 1833, Wtt.; 1841, v. d. T.; 1868 en 1874, O.; Wageningsche berg, Wtt.; — Grebbe, C. A. Bergsma; Grebbeberg 1882, K.; — Eik en duinen, * G. B.; park Merwestein Dordrecht 1898, Posth.; — Eindhoven, Dz.; Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — St. Jansberg bij den Plasmolen, Th. Abel.; 1864, v. H.; Meerssen, Valkenberg, Un. 1861; Valkenberg 1864, H. d. V.; Oud Valkenberg 1900, Rieter; Beek, Un. 1883; St. Pietersberg 1870, Groll; Gulpen 1885, K. en G. (als *rapunculoides*).

(Beetsterzwaag 1866, Holk. en Jelsum 1872, v. Tuinen in herb. pr.; — Twello 1898, Ogt. in herb. pr.; Duno bij Arnhem 1851—1877, Apeldoorn * 1893, K. A. in herb. pr.; tusschen Zeddam en Montferland 1901, Struyk. in herb. pr.; Westerbouwing bij Oosterbeek 1892, V. Suringar in herb. pr.; kasteel Doorwerth * 1900, Schipper in herb. pr.; — St. Pietersberg 1893, V. Suringar in herb. pr.; Mej. N. v. t. Sant in herb. Heukels; tusschen Geulhem en Meerssen * 1881, Costerus in herb. pr.; Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Gronsveld, Meerssen, Epen, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Beek, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 320).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Munting en Bruman.

[Aanm.: Men heeft deze soort onderscheiden naar de meer of mindere behaardheid der kelken en de langharige onder den naam van C. Trachelium dasycarpa Gren. et Godron afgescheiden. Door Prof. Suringar werd destijds het materiaal op dit kenmerk nagegaan, waarbij hij tot de slotsom kwam, dat om Nijmegen, waarvan de meeste exemplaren aanwezig zijn, beide vormen voorkomen, in Brabant (Eindhoven) en Limburg alleen de var. dasycarpa, in de omstreek van Arnhem alleen de kortharige vorm. Ik heb gemeend deze variteit niet afzonderlijk te moeten vermelden aangezien

* fl. albis.

exemplaren van dezelfde groeiplaats de beide vormen vertoonen. Ik geloof dat ons materiaal nog te gering is bovendien, om er eenig besluit uit te kunnen trekken.]

860. C. latifolia *L.* Op vochtige, beschaduwde plaatsen, somtijds in tuinen gekweekt en van daaruit verwilderd. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Winschoterbosch 1898, Schipper; — Vecht bij Zwolle, Dassen; — Bronstee, Splitg.; Haarlemmerhout 1872, Boerl.; — Haagsche bosch 1865, H. d. V.; park Merwestein Dordrecht 1897, Posth.; — bosch Louberg bij Maastricht * 1894, de Haas.

(Middelstum (bosch), R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Tiel, Posth. in herb. pr.; — Haarlem 1878, v. E. in herb. K. A.; — Endegeest onder Oegstgeest 1895, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Arnhem, R. in Fl. B. S.

861. C. patula *L.* Op grazige, beschaduwde plaatsen, aan boschkanten. ⊙. *Mei—Sept.*

In Herb.: ? Zalk 1845, T.; — weiland Apeldoorn 1878, K. A.

[Aanm.: De meeste of bijna alle opgaven in Archief hebben betrekking op Camp. rapunculus, evenals de groeiplaatsen in de eerste editie van dit werk vermeld. De plant schijnt te ontbreken aan den linker Rijnoever van de Paltz tot en met ons land. De vindplaats bij Apeldoorn zal wel door aangevoerde zaden ontstaan zijn. Het onvolledig inzamelen der herbariumplanten is veelal oorzaak geweest der onjuiste determinatie.]

862. C. Rapunculus *L.* Op grazige zandgronden. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Zalk 1845, T.; 1846, R. B.; IJseldijk Zalk 1866 en 1868, R. B.; Zalkerbosch 1870, Hoek, R. B. (als *patula*); Deventer, Halbertsma; Romb.; 1876, K.; Rijsterborgh bij Deventer 1846, M. J. Cop (als *patula*); Olst 1894, L.; — Twello 1843, M. J. Cop; 1853, K. A.; Coll. Nat.; P. v. Delden (als *patula*); Zutphen 1833, Wtt.; 1838, Buse; 1882, C. v. d.

* fl. albis.

Broek; 1833, Wtt. (als *patula*); de Pol bij Voorst 1849, M. J. Cop (als *patula*); Voorst 1840, Buse; 1877, O.; Doesburg, R. B.; Lobith 1837, V. Z.; Rheede, v. H.; Middachten 1838, Buse; spoorbrug Oosterbeek, Un. 1897; Doorwerth, W. de Haan; Tafelberg, en Renkum, Buse; Wageningen, Bergsma; Arnhem 1837, Wtt.; Buse; 1839, (onleesbaar); Un. 1859; 1880, Groll (als *patula*); Nijmegen, B.; v. H.; O. (ten deele als *patula*); Beek 1872, Lac.; 1874, O.; vestingwerken buiten de Hezelpoort te Nijmegen, Ubbergen, Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; Berg en Dal, Un. 1898; tusschen Nijmegen en Ubbergen 1841, v. d. T.; — Hoenderen, de Poll enz. 1843, en zandberg bij de Graam 5e district 1845, B. W.; Hulst 1846, v. d. B.; wallen aldaar, A. W. (als *patula*); — Breda, v. A.; 1864, H. d. V.; Liesbosch, v. A. (als *patula*); Bergen op Zoom, Un. 1860; vestingwerken aldaar, Thomson (als *patula*); Wijksche poort bij Heusden 1847, Nuenen 1850 (als *patula*), en Boxtel 1847, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; Strijp, Forsten; Valkenswaard 1901, Rovers; Wanroy, Un. 1898; — Beugen, Un. 1853; Venlo 1899, Garj.; Roermond 1886, V.; 1900, G. en Jongm.; Weert 1895, G. en V.; Beek, Un. 1883; Meerssen, Un. 1861; Gronsveld 1870, Groll; Un. 1883; Valkenberg 1864, H. d. V.; 1901, V.; St. Pietersberg 1870, Groll (als *patula*); Stibbenerweg 1889, en Gulpen 1889, V.

(Deventer 1879, L. in herb. pr.; — bosch van Hackfort bij Vorden, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Opheusden 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Nijmegen 1894, Struyk. in herb. pr.; — Grave 1890, de Haas in herb. pr.; — Plasmolen bij Mook, Un. 1898 in herb. Posth.; St. Pietersberg (met vruchten) 1893 V. Suringar in herb. pr.; Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Harendermolen, Kent (Arch. 2. III. p. 345); — tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Oosterhoutsche bosch *, — en Mook, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 295); Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Epen, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken 1883 (Arch. 2. IV. p. 320).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

863. C. persicifolia *L.* In boschrijke streken, tusschen kreupelhout. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Leeuwarden 1864, H. Albarda; Rijsterborch Gaasterland 1870, J. M. de Boer; Oranjewoud 1866, Holk.; — ? Groningen 1855, Strat.; — Hattem, v. Heijn.; park 't Loo 1881, K. A.; Vorden 1880, Groll; Rheederoord, v. H.; Rheede, Bergsma; Nijmegen, Thomson; (*grandiflora*) B; singels te Hulsen 1794, B.; Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; heide tusschen de Meerwijk en Malden 1841, v. d. T.; — Haarlem 1836, Mb.; — ? Leiden 1865, H. d. V.; Duifhuislaan 1843, O.; Perin; Berkepad Dordrecht 1837, en * St. Jorispoort aldaar 1837, Lac.; — St. Pietersberg, H. Jacques; 1885, K. en G.; 1889, V.; Gronsveld, Un. 1861; 1870, Groll; Savelsche bosschen aldaar 1894, V.; Hussenberg Beek 1872, Lac. (Beekhuizen 1892, Ogt. in herb. pr.; — Overlangbroek, J. Kennephaas in herb. Heukels; — — Haarlem, v. Kalmthout in herb. Posth.)

Bovendien: Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 125).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

864. C. glomerata *L.* In graslanden en op beschaduwde plaatsen. ♃. *Mei—Oct.*

In Herb.: Twello 1876, K. A.; tuin Vorden 1880, Groll; uiterwaarden Beuningen, B. (Bijdr. V. p. 79); Ooische waard 1843, N. en Th. Abel.; Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; weiland bij het fort Kraijen-

* fl. albis.

hoff, N. Abel.; bij een steenbakkerij te Heerenwaarde 1837, Mb.; v. d. T.; — Lekwaarden tusschen Vianen en Oud Slijkerveer, v. d. T. (reeds opgegeven voor Vianen als gevonden in 1831 door L. Marchand. Bijdr. VI. p. 160); — Thomaswaard Werkendam 1837, Lac.; — Sittard, v. Hov.

β. **farinosa** *Andrzj.*

In Herb.: Hunerberg bij Nijmegen 1893, Th. Abel.

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en voor den St. Pietersberg. Lej. Fl. de Spa.

C. barbata *L.* Op bergweiden, in de Oost Sudeten, werd door de Gorter opgegeven voor den Zalkerwaard, hoogst waarschijnlijk een vergissing met een der andere soorten.

Specularia *Heister.*

865. **S. Speculum** *Alph. D.C.* (*Prismatocarpus Speculum* l'Herit. et Fl. B. S. p. 192). Op bouwlanden, voornamelijk tusschen granen. ⨀. *Juni—Aug.*

In Herb.: Veenwoude, Sprée; — Kampen, R. B.; Zalk 1846, R. B.; 1848, T.; Herculo bij Zwolle 1884, L.; Wilp 1849, M. J. Cop; Deventer 1839, Halb.; Romb.; v. d. Cop; 1846, v. Groning.; 1845, T.; 1876, K.; Exc. 1897; — Twello, v. Delden; 1843, B. W.; Epe 1864, S.; Zutphen, G. B.; Bronsbergen 1882, C. v. d. Broek; Voorst 1877, O.; Terwolde 1842, T.; Leesten 1850, Gronem.; Brummen, R. B.; Arnhem, v. H.; Thomson; S.; 1875, Groll.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; 1878, Groll; * Beuningen, Th. Abel.; Tiel 1878, Posth.; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); — Hoogland bij Amersfoort, R. B.; Amersfoort 1895, Garj.; Doorn, A. Schaeffer; 1869, O.; Maarsbergen, Exc. 1883; Driebergen 1871,

* fl. albis.

Boerl.; Zeist 1883, Coll. Nat.; de Bilt, Asscher; Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Utrecht, C. Stegerhoek; C. A. Bergsma; 1833 en 1835, Wtt.; 1835, Kraamw.; 1842, S. S.; O.; buiten de Tolsteegpoort aldaar 1835, D. S.; Maarssen 1843, Romb.; Houten 1833, Wtt.; S. S.; Ameliswaard 1851, A. W. Hartm.; Wikkenburg 1826, en * 1828, en Schalkwijk 1833, Wtt.; Randwijk, Buse; Werkhoven 1857, Knüttel; — Haarlemmerhout, Buse; — korenland Leiden 1842, O.; stationsterrein aldaar 1894, V.; Leiden 1837, Mb.; Lac.; * Pijnacker 1829, (wie?); 's Gravezande 1845, de Br.; Vianen 1871, Schepman; — Zuid-Beveland 1838, v. d. B.; Oosterzwake 1839 en 1840, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1860, A. W.; — Breda, v. A.; Werkendam, Lac.; Rosmalen, v. Hov.; — halte Mook 1897, G. en V.; Maastricht, v. Hov.; Meerssen en Amby 1862, Land; Gronsveld 1894, V.; Valkenberg 1866, H. d. V.; Belvedère aldaar 1900, Rovers en V.; Gulpen 1871, Lac.

(Tuin Oldeboorn (waarschijnlijk verwilderd) 1867, v. Tuinen in herb. pr.; — Baak bij Steenderen, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; — Opheusden 1873, v. Tuinen in herb. pr.; — korenveld Vleuten 1877, Schipper in herb. pr.; — staatsspoordijk Leiden 1900, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Heinkenszand 1894, Posth. in herb. pr.; Kapelle Z.-Bevel. 1894, Ogt. in herb. pr.; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; — Oud Valkenberg 1889, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 125); Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 290); — St. Pietersberg, Epen, Sittard, Un. 1861;

---

* fl. albis.

tusschen Beek en Valkenberg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. VI. p. 320).

Voorts vermeld door Munting en Bruman.

866. **S. hybrida** *Alph. D. C.* (*Prismatocarpus hybridus* l' Hérit en N. Bijdr. p. 16.) Tusschen het koorn. ☉. *Juni—Aug.*

In Herb.: Roggevelden Nijmegen 1882, K.; in koornland tusschen het Oosterhoutsche bosch en Lent bij Nijmegen 1850, Th. Abel.; — tusschen Valkenburg en Leiden 1837, Kerb. en Mb.; 's Gravezande 1845, en Naaldwijk 1846, 1847, v. d. T.; — Louberg bij Maastricht 1894, de Haas; Oud Valkenburg 1866, H. d. V.

(Groede 1877, L. in herb. pr.)

Bovendien: In een bouwland bij Nijmegen, Kraamw. (Tijdsch. VIII. p. 221); — Zuid-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 120); West-Zeeuwsch Vlaanderen, v. d. B. (Arch. 2. III. p. 125); de plant werd althans opgegeven voor de inzending van v. d. B. (Arch. 1. I. p. 416); — Gulpen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 19).

Wahlenbergia *Schrader.*

W. hederacea *Rchb.* Zeldzaam op akkers, in vochtige bosschen en op veenweiden. ♃ *Juni—Aug.*

Wordt voor ons land opgegeven door Boenninghausen, in Prodr. Monast. p. 68; is echter nimmer teruggevonden.

Ordo Vacciniaceae *Lindley.*

Vaccinium *L.*

867. **V. Myrtillus** *L.* In bosschen op diluvialen grond. ♄. *Mei—Juli.*

In Herb.: Oosterbroek, Strat.; Haren, Sprée; — — tusschen de Wijk en Meppel, v. Heijn.; Weerdinge 1859, Lac. en S.; — Agnietenberg bij Zwolle

1896, L.; Okse 1876, K.; Markelo 1898, G. en V.; tusschen Goor en Hengeveld 1847, M. J. Cop; — Trijselenberg bij Hattem 1850, T.; 1850, R. B.; 1870, v. Tuinen; Harderwijk, R. R.; Barneveld 1847, S. S.; Soerensche heide, Un. 1849; Apeldoorn 1851 en 1876, K. A.; 't Loo 1846, S. S.; Ravenbosch Ruurlo 1883, Ensink; bosschen van Elekom bij Doesburg, S.; Wildenborch 1834, Star.; Groenlo, Un. 1897; Clarenbeek, Thomson; Tafelberg bij Arnhem 1837, Buse; Arnhem, Romb.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; 1840, Lac.; Uilenput 1867, en Berg en dal 1868, v. H.; Renkum 1849, Buse; — Amersfoort 1860, R. B.; Amersfoortsche berg 1890, Garj.; Coelhorst bij Amersfoort 1836, D. S.; Oud Leusden, v. H.; Grebbeberg, Buse; 1851, O.; Grebbe, v. H.; Amerongsche berg 1851, O.; Rijzenburgerbosch bij Zeist 1847, O.; v. d. T.; tusschen Driebergen en Zeist, C. A. Bergsma; Driebergerbosch 1865, Knüttel; — bosschen te Bergen 1896, V.; — Breda 1882, C. v. d. Broek; Mastbosch 1876, O.; v. A.; 1880, Boerl.; Ulvenhoutsche bosch 1883, V.; Hondsberg bij Oisterwijk, v. Hov.; Helmond, Dz.; — Meerssen 1864, H. d. V.; Bunde 1870, Groll; tusschen Geulhem en Berg 1897, en Gronsveld 1897, V.

(Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; Heerenveen, J. Kuiper; — Eelderwolde, Paterwolde, Peize, Oosterbroek, de Punt, Zuid-Laren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Ommerweg bij Haren 1864, en — Paterwolde 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Almelo 1891, Costerus in herb. pr.; Weerselo 1901, L. in herb. pr.; — Erve Westbroek bij Elburg 1847, Alpherts in herb. pr.; Barneveld, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Velp 1891, Ogt. in herb. pr.; — Darthuizerberg 1887, Struyk. in herb. pr.; Baarn 1885, Heinsius in herb. pr.; Overbosch aldaar 1901, Costerus in herb. pr.; Baarn

en Lage Vuursche, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; Spaanderwoud bij Hilversum 1898, Koning in herb. pr.; — Liesbosch 1878, Posth. in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo, onderste molen 1895, Rieter in herb. pr.; — Schaesberg bij Valkenberg, J. v. Melick in herb. Heukels.)

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Hoogeveen, Zwinderen, Emmen, Valthe, Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Brinkhuis, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); — Winterswijk, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); spoorbaan Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Plasmolen, Abel.; Simpelveld, Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 19); — Epen, Valkenberg, Un. 1861; Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 320).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

868. **V. uliginosum** *L.* In moerassige veenstreken, in veenbosschen. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Bij het Aamsveen over de Glanerbeek 1898, G. en V.; — Lochem 1869, Mevr. Teding van Berkhout; Scholtens Ossenpas tusschen Groenlo en Borculo 1879, K. A. en L.; 1879, Groll; Borculo 1870, Mevr. Teding van Berkhout—de Chalmot; Corenbergerveen, Un. 1859, Un. 1897; Zwarteveen bij Winterswijk, Un. 1859; Varsseveldsche venen, Un. 1859; — Helmond, Wtt.

(Eibergen 1879, K. A. en L. in herb. L.; — den Helder, L. de Bruijn in herb. Heukels.)

Bovendien: Tusschen Varsseveld en Lichtevoorde, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225).

869. V. Vitis idaea *L.* In heide bosschen en op veengronden. ♄. *Juni—Sept.*

In Herb.: Wolvega, C. A. Bergsma; Un. 1881; — Haarlumeede bij Ter Apel, Un. 1899; Harendermolen, Strat.; — Assen 1832, Forsten; 1859, Lac. en S.; 1865, H. d. V.; Un. 1889; bosch aldaar 1859, Coll. Nat.; veen bij Nieuw Dordrecht, Hoogeveen en Weerdinge 1859, Lac. en S.; — Staphorsterbosch, v. Heijn.; Avereest 1901, L.; tusschen Borne en Almelo 1891, L.; Oldenzaal, Un. 1896; Almelo 1897, G.; tusschen voorste broek en Ensinkgoorbrug bij Markelo 1898, G. en V. (*kroskes = kroosjes?*) Twikkel 1864, H. d. V.; Delden, Boerl.; tusschen Goor en Hengeveld 1847, M. J. Cop; — Govelsche bosch bij Harderwijk 1832, S. S.; Speulden en Leuverensche bosch, R. B.; Elspeeterbosch 1846 en Elburg, T.; Gortelsche en Tongersche bosch op de Veluwe 1847, Alpherts; Hoenderlo, Un. 1890; Uddelermeer 1833, en Soerensche bosch 1833, Wtt.; 1876, Groll.; Apeldoorn 1850, K. A.; 1870, O.; 1877, K.; 1882, C. v. d. Broek; 't Loo 1846, S. S.; 1851, T.; 1858, O.; Hoek; Ruurlo 1885, Ensink; Eibergen en Corenbergerveen, Un. 1897; Arnhem, V. Z.; G. B.; S.; Duivelsberg bij Berg en Dal 1859, en Malden, Th. Abel.; Veenendaal 1882, K.; — Amersfoort, en den Ham bij Amersfoort 1839, v. d. T.; Hoogland 1838, D. S.; Lockhorst en Treekerbosch, Garj.; huis ter Heide 1852, Buse; Maarsbergen, Un. 1847 (als *uliginosum p. p.*); Leersum, B. W.; Baarn 1826, v. H.; — Drakenburg aan de Hilversumsche heide 1835, de Vriese; — Leimuiden 1835, S. S.; 1839 en 1843, Mb.; duinen Noordwijk, Forsten;

— Breda 1881, V.; — Kruisberg bij Genooi 1899, Rieter.

(Tusschen Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, bosch Olterterp 1867, v. Tuinen in herb. pr.; Nieuwe Hoorn 1866, en bosch van Kolham 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Heerenveen 1892, V. Suringar in herb. pr.; Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; — veen bij Pekela 1889, Schipper in herb. pr.; — Paterwolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; aldaar en Assen, R. de Boer en H. Kooi; Assen W. C. v. Embden in herb. Heukels; 1884, Heinsius in herb. pr.; — Almelo 1891, Costerus in herb. pr.; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; Meerselo 1901, L. in herb. pr.; — Sprielderbosch bij Garderen 1889, Mevr. M. W. Smith—Nagel in herb. Costerus; Nunspeet, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Hoog Soeren 1897, V. Suringar in herb. pr.; bosch te Ruurlo 1901, Struyk. in herb. pr.; Doetinchem 1895, Posth. in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels.)

Bovendien: Tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Steenwijkerwolde, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Oele, Brinkhuis, Twikkel, Hasselo, Haaksbergen, Langelo, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); — Eibergen, Zwilbroek, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); — in het overbosch van het Baarnsche bosch nabij Eikendal 1886, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 528); — Mastbosch bij Breda, O. (Arch. 2. II. p. 145).

Voorts vermeld door Munting en Bruman.

870. **V. Oxycoccus** *L.* (*Oxycoccos palustris* Persoon en Fl. B. S. p. 316). Moerassige venen, meestal op de Sphagnumbulten. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Haren 1826, v. H.; 1869, Holk.; Onland bij Groningen 1869, Holk.; tusschen Zuid Laren en Tinaarlo, Sprée; Noord Laren 1865, H. d. V.; Bokshol, Groshans; Eelde 1865, H. d. V.; Eelderwolde 1883, Ensink; — Paterwolde 1843, v. H.; Meppel, v. Heijn.; Weerdinge en Zwinderen 1859, Lac. en S.; Gieten 1865, H. d. V.; Hoogeveen 1859, Lac. en S.; 1865, H. d. V.; — Steenwijk, Un. 1892; Eeze bij Steenwijkerwolde 1893, L.; tusschen Giethoorn en Zuidveen, Un. 1892; — Harderwijk, Bergsma; Wissel onder Epe 1875, K. A.; Kootwijkerveen 1897, V.; Gagelveld te Voorst 1833, Wtt.; Doetinchem, Un. 1885; Varsseveldsche veen 1859, Lac. en S.; Arnhem 1833, Wtt.; Valkenhuizen bij Arnhem, Thomson; Wolfheze 1852, Buse; Wijchen, B.; G. Deijn.; Wijchensche venen 1897, G. en V.; veenpoel bij de ruine van de kapel St. Willebrord onder Over-Asselt, Th. Abel.; 1897, G. en V.; — Nieuw Leusden 1834, Kraamw.; venen te Bavoort 1895, Garj.; tusschen Oud en Nieuw Leusden, en tusschen Oud Leusden en Amersfoort, v. d. T.; Soesterveen 1848, Lac.; Maarsbergen, Exc. 1883; het veld bij Darthuizerberg 1896, V.; Leersumerbroek 1833, Wtt.; Hoffm.; Exc. 1883; Zeisterheide, W. en K.; Pannegat achter de Bilt 1840, Lac.; tusschen Houten en Loenen 1833, Wtt.; — aan het Haarlemmermeer, S. S.; — Leimuiden 1834—36, S. S.; Mb.; Dz.; 1840, B. W.; 1863, O.; 1865, S.; Exc. 1882 en later; Nootdorp, v. H.; — Hoogerheide, Un. 1896; Beugen, Un. 1853; — Koningsveen 1897, G. en V.; Bulteveen bij Venlo 1899, Rieter; tusschen Meyel en Neerweert 1895, G. en V.; Beegderveen 1900, G. en Jongm.; Ottersum bij Gennep 1876, Lac.; moeras Roode beek bij Schinveld 1896, G.; 1901, G. en V.

(Witteveen Haren 1869, Holk.; C. de Gavere; heide bij Harendermolen 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Eelderwolde, Zeegze, R. de Boer en H.

Kooi in herb. Heukels; — Steenwijk 1892, Heinsius en G. in herb. Heinsius; Avereest 1901, — Asselt bij Apeldoorn 1878, Wisselsche veen 1878, L. — Valkenhorsterveen, Un. 1893, L. in herb. pr.; Hamert, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; venen bij Weert 1900, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: Odoorn, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Hatert, Heumen, Malden, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 295); — tusschen Velden en Arcen, Oostrum, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573).

Voorts vermeld door Dodoens (*Imagines* 1553), Pelletier, Vorstius en Bruman.

871. V. **macrocarpum** *Ait.* Noord-Amerikaansche plant, bij ons waarschijnlijk door schipbreuk op Terschelling gekomen en daar thans in het groot gekweekt; ook elders wegens de bessen aangeplant en verwilderd. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Vlieland 1869, Holk.; bij 't posthuis Vlieland 1895, Heukels; — Terschelling 1881, Groll; 1886, K.; M. J. Wouters; 1887 en 1897, V.; Studentenplak aldaar 1869, Holk.; Un. 1886; Groeneplak aldaar 1868 en 1869, Holk.; 1875, Hinxt; — duinvallei den Helder 1899, L. de Bruijn; Weevers.

Ericaceae *Lindl.*

Andromeda *L.*

872. A. **polifolia** *L.* In moerassige venen, op vochtige heiden. ♄. *Mei—Juli.*

In Herb.: Harendermolen, en Haren 1826, v. H.; Eelde 1865, Holk.; 1865, H. d. V.; Witteveen bij Haren, Strat.; 1864, Holk.; Noord-Laren 1865, H. d. V.; Bellingwolde, R. Stuffken; — Paterwolde

1826, v. H.; Sprée; Hoogeveen 1865, H. d. V.; Zwarte meer bij Nieuw Dordrecht, — Zwinderen en Rozewinkel 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Steenwijk, Un. 1892; Avereest 1901, L.; Kolderveen, v. Heijn.; Hellendoorn 1897, G.; Aamsveen 1898, G. en V.; — Kootwijkerveen 1876, K. A.; Beekbergen 1847, Buse; Doetinchem, Un. 1885; 1878, K.; Corenbergerveen, Un. 1859; Un. 1897; Wychensche venen, B.; Thomson; veenpoelen bij de kapel van St. Willebrordus te Over-Asselt, Th. Abel.; — Bavoort 1893, Garj.; tusschen Oud en Nieuw Leusden 1843, Wenck; Pijnenburg tusschen den Dolder en Soestdijk, v. d. T.; Soestdijk, v. d. T.; Darthuizerberg 1896, V.; Leersum, Hoffm.; Leersumerbroek, Wtt.; Exc. 1887; Doorn, Wtt.; Kerb.; 1843, Mb.; Zeisterheide, W. K.; Utrecht 1835, Wtt.; — Boxtel, v. Hov.; Boxmeer, Un. 1853; Peel bij Deurne 1834, Wtt.; Deurne, Groshans; Peel bij Helmond, Wtt.; Peel bij Oploo, Un. 1853; Peel 1873, H. d. V.; Jodenpeel 1895, G. en V.; Helenaveen 1871, Lac.; — Koningsveen Plasmolen 1897, G. en V.; Gennep 1875, Lac. en S.; tusschen Meijel en Neerweert 1895, G. en V.; Beegderveen 1900, G. en Jongm.; moeras Roode beek bij Schinveld 1901, G. en V.; Maastricht, v. Hov.; de Marres.

(Groningen, H. Reilingh in herb. v. Tuinen; R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; veen Pekel-A 1889, Schipper in herb. pr.; Zuid-Laren 1884, Heinsius in herb. pr.; — Diepenveen 1877, K. in herb. K. A.; Haaksbergen Un. 1895, Ogt. in herb. pr.; — Wisselsche veen bij Epe 1877, K. A. in herb. pr.; 1878, L. in herb. pr.; — Soesterveen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Maarsbergen 1895, Struyk. in herb. pr.; — Hamert, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; poel tegenover de Groote Peel aan den weg Hoelen—Ittervoort, Un. 1900, Schipper in herb. pr.; Bulteveen Venlo 1899, Rieter in

herb. pr.; Wolfsven, tusschen Velden en Arcen, Un. 1893 V. Suringar in herb. pr.; venen bij Weert en Thorn, Un. 1900 K. A. in herb. pr.)

Bovendien: Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Nieuwkerkerveen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); — Hatert, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 295); — Ottersum, Lac. (Arch. 2. V. p. 19); Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573).

Clethra *L.*

873. C. alnifolia *L.* Noord-Amerikaansche sierstruik, een enkele maal verwilderd. ♄ *Aug.—Sept.*

In Herb.: Twikkelerbosch bij Delden, I. de Liefde; 1859, v. H.; 1872, Hoek; Hengelo 1833, I. de Liefde [1]); — den Treek bij Amersfoort 1890, v. E.

(Ruurlo 1891, L. en Ensink in herb. L. (in de bosschen van het huis te Ruurlo, Arch. 1. V. p. 384).

Calluna *Salisb.*

874. C. vulgaris *Salisb.* Het hoofdbestanddeel onzer heiden en op diluvialen bodem. ♄. *Juli—Sept.*

In Herb.: Koog op Texel 1860, Lac.; de Westen aldaar * 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; Terschelling, Un. 1886; Bokkeplak en elders aldaar 1868, Holk.; — Bergumerheide 1849, S.; Wolvega 1869, J. M. de Boer; — Westerlee *, en Harendermolen 1856, Strat.; Groningen 1847, v. H. (fl. *plenis*); — Emmen * 1859, Lac. en S.; Valthe, Un. 1889; Meppel, v. Heijn.; Gieten 1865, H. d. V.; — Deventer, Romb.; 1845, T.; 1846, v. Gron.; Halb.; Diepenveen 1882, K.; Dalfsen, P. Birnie herb. Romb.; Zuidloo onder Bathmen *, Un. 1850; — Hattem 1846, en Harderwijk, R. B.; Barneveld, Coll. Nat.;

1.) I. de Liefde, van Amsterdam, merkt op het etiquet aan: „aldaar wilde syring genoemd en in zulk een menigte wassende dat de tuinlieden van omliggende plaatsen dezelve weghalen, ter versiering der tuinen."

* fl. albis.

'tLoo, Kouwenberg enz., M. D.; Zutphen 1881, C. v. d. Broek; Voorst * 1846, S. S.; Vorden 1873, Groll; Middachterheide 1845, P. A. Richard; Beekhuizen 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Arnhem, Pierot; 1839, Romb.; Thomson; 1873, Groll; Nijmegen, Abel. on Pas; Beek 1868, O.; Meerwijk en Malden * 1841, v. d. T.; Malden *, Hengstdal bij Ubbergen *, Th. Abel.; Groesbeek * 1867, v. H.; spoorbaan Culemborg, C. A. Backer; — de Grebbe *, v. H.; Oud Leusden * 1860, Hartsen; Amersfoort, R. B.; Garj.; Driebergen, C. A. Bergsma; 1828, v. H.; 1869, Hoek; Doorn 1825, Wtt.; Rijzenburg, v. d. T.; tusschen Zeist en Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Zeist, Nijhoff; v. H.; Baarn * 1872, O.; — op het duin (?) bij Naarden 1844, O.; wallen aldaar 1896, V.; sparrebosch tusschen Hilversum en 's Graveland, v. d. T.; Oud Diemen, Lac.; Callantsoog * en Petten *, Un. 1891; Castricum 1875, Groll; Elswout 1866, H. d. V.; Overveen, en Haarlemmerhout, Buse; (zeer zeldzaam) 1881, v. E.; * Mb.; Bennebroekerduin 1835, Mb.; — Ruigenhoek, Exc. 1886; Lisserduin 1844, O.; Noordwijkerhout 1835, Dz.; Wassenaarsche weg 's Gravenhage 1865, H. d. V.; duinen Wassenaar 1882, V.; huis den Deijl *, Pierot; achter Groot Hazebroek aldaar 1832, S. S.; 's Gravenhage, Forsten, ook *; 1838, Buse; G. B.; duinen aldaar 1846, Lac.; Eikenduinen 1840, B. W.; Zorgvliet 1847, V. Z.; duinen ten zuiden van den Haag 1862, H. d. V.; Loosduinen, Un. 1887; R. B.; Ockenburg tusschen Loosduinen en Ter Heide 1896, V.; Monster, Un. 1851; — Zeeuwsch Vlaanderen 1859, A. W.; — Breda, v. A.; Terheijden * 1882, V.; Etten * 1841, Lac.; Vuchtsche heide, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; — Houthem, V.; Houthemmerberg 1864, H. d. V.; Wylre, Un. 1883.

(Tusschen Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, v. Tuinen in herb. pr.; huis ter Heide bij Langweer

1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Oldeholtpade, Wolvega, Blesdijke, W. R. Bouma en T. de Boer; Heerenveen, J. Kuiper; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; Staphorst * 1898, L. in herb. pr.; — Westbroek bij Elburg 1843, Alpherts in herb. pr.; Elspeet * 1874, Apeldoorn (fol. *varieg.*) 1877, K. A. in herb. pr.; * J. Koornneef in herb. Heukels; 1837, K. A. in herb. pr.; Galgenheuvels Garderen *, E. C. Smith in herb. Costerus; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Putten, Wageningen, Culemborg, C. A. Backer; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Rozendaalsche heide bij Velp 1890, Ogt. in herb. pr.; Nijmegen 1894, Struyk. in herb. pr.; — Rijzenburg, Baarn, de Vuursche, W. H. ten Seldam; Driebergen, Amersfoort, de Bilt, C. A. Backer in herb. Heukels; — Bussum algemeen 1898, Koning in herb. pr.; heide tusschen Bussum en Hilversum, A. C. J. v. Goor; Bergen, C. A. Backer; Ilp, F. Hulk; W. H. ten Seldam; — Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; spoorweg aldaar, F. D. J. Risch in herb. Heukels; — Clinge 1886, L.; — Bergen op Zoom 1874, S. Lako in herb. L.; Un. 1896, * Costerus in herb. pr.; heide bij Amerika * 1901, Posth. in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Stramproy, Un. 1900 Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. III. p. 476); Schiermonnikoog, Holk. (volgens Holkema zeldzaam, door Suringar in 1860 niet gezien) (Arch. 2. I. p. 392); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Heino en

* fl. albis.

Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen — spoorweg Eibergen, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Blaricum, Baarn 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 74); — Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Callantsoog en Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — Walcheren, Oost- en West-Zeeuwsch-Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 125); Koewacht, A. W.; Hulst, v. d. B. en B. W. (Arch. 1. IV. p. 290, ook opgegeven in herb. Prod. Ed. I.); — Woensdrecht, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 19); Venlo, Blerik, Venraai, Oostrum, Well, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Valkenberg, Meerssen, Gulpen, Epen, Un. 1861; Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 320); Beek, Valkenberg 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 19).

Voorts vermeld door Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Erica *Tourn.*

875. E. Tetralix *L.* Op vochtige plaatsen in heidestreken en op diluviaal zand. ♄. *Juli—Aug.*

In Herb.: Meentegronden Texel 1860, en Vlieland 1858, Lac.; Midsland, Un. 1886, ook *; Terschelling * 1897, V.; — Bergumerheide 1849, S.; Noordwolde *,

* fl. albis.

C. A. Bergsma; Wolvega 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Veenwoude 1860, J. M. de Boer; — Harendermolen 1856, Strat.; Waterloo * 1828, v. H.; — tusschen Roswinkel en Weerdinge * 1837, en Weerdinge *, v. H.; Nieuw Dordrecht en Dalen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, T.; Zalkerbosch, R. B.; Vilsteren * 1865, H. d. V.; Deventer, Romb.; 1847, T.; 1877, L.; Diepenveen * 1845, T.; Bathmen, Un. 1850; Middelwijk bij Raalte 1839, Halb.; Witteveen bij Almelo 1870, O.; — Harderwijk*, R. B.; Harderwijk, R. B.; Putten * 1885, O.; Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; Epe 1864, S.; Wisselsche venen (var. *hirsuta*), Un. 1890; Uddelermeer, * en 1833, Wtt.; Soeren 1849, S.; Apeldoorn * 1846, S. S.; * 1873, K. A.; 't Loo, M. D.; Zutphen 1839, Romb.; 1839, (onleesbaar); 1881, C. v. d. Broek; Vorden * 1875, Groll; station Gorssel *, Exc. 1897; Ruurlo 1885, Ensink; Lochem 1886, V.; Middachten 1838, Buse; M. D.; Westendorp bij Terborg *, Un. 1867; Wolfheze, Un. 1847; Buse; Rheederoord 1844, P. A. Richard; Beekhuizen, Pierot; Arnhem, V. Z.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; ten Hoet; Heumen en Hatert, Th. Abel.; Beek 1853, O.; kastanjebosch aldaar, N. Abel.; spoorbaan Culemborg, C. A. Backer; Groesbeek 1847, B. W.; — Amerongen, v. H.; Doorn 1842, Wtt.; v. d. T.; Renswoude 1839, D. S.; Zeisterheide 1847 en Zeist 1847, O.; de Bilt *, v. H.; 1835, D. S.; Soest 1870, Groll; huis ter Heide * 1859, v. H.; kerkhof Oud Leusden *, v. d. T.; 1861, Hartsen; Amersfoortsche berg, R. B.; Utrecht 1839, Lac.; Waverveen en Bokshol, S. S.; — Raaiweg bij Hilversum 1899, V.; Hilversum, Exc. 1884; tusschen 's Graveland en Naarden 1869, Hoek; Naarden 1864, O.; Diemen 1857, Knüttel; Oud Diemen 1857, Lac.; Uithoorn 1833, S. S.; Monnikendam 1870, Boerl.;

---

* fl. albis.

Bergen, Un. 1891; tusschen Bergen en Schoorl 1896, V.; Castricum 1835, Mb.; Lindenheuvel bij Bloemendaal 1866, H. d. V.; Overveen 1835, Buse; — 's Gravenhage, Forsten; Buse; 1838, I. de L. e. h. Groll; Scheveningsche boschjes, Destrée; — Koewacht 1861, A. W.; St. Jansteen 1846, v. d. B.; — Liesbosch 1863, H. d. V.; Breda, v. A.; Ginneken 1882, V.; Sprang, Thomson; Vuchtsche heide, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; Nuenen, * 1850, en — Limburg v. Hov.; St. Joost * 1896, G. en V.

(Tusschen Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, v. Tuinen in herb. pr.; Oranjewoud 1872, Costerus in herb. pr.; Wolvega, Oldeholdpade, Blesdijke, W. R. Bouma en T. de Boer; Heerenveen, J. Kuiper; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; Steenwijk * 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Westbroek bij Elburg 1843, Hoedringsche bosch bij Culemborg * 1846, Alpherts in herb. pr.; Culemborg en Putten, C. A. Backer; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Dieren 1878, L. in herb. pr.; heide bij Beekhuizen 1892, Ogt. in herb. pr.; — Amersfoort, Driebergen, C. A. Backer; Baarn, de Vuursche, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; Leersum 1887, Struyk. in herb. pr.; — Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Spanderswoud Hilversum 1896, Costerus in herb. pr.; Naarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; Huizen 1894, Struyk. in herb. pr.; Sphagnetum Diemen 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Oud Diemen 1883, Heinsius in herb. pr.; Noorder IJ en zeedijk 1901, Struyk. in herb. pr.; Ilp, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891 L. in herb. pr.; Clinge 1886, — Bergen op Zoom 1874, S. Lako in herb. L.; 1884, en Gilse—Rijen

---

fl. albis.

1879, Posth. in herb. pr.; Boxtel 1898, C. A. J. v. Goor in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. III. p. 476); Schiermonnikoog v. E. (Arch. 2. I. p. 393); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — alle bezochte streken in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Nieuwkerkerveen, Oldenzaal, Tankenberg, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, — spoorweg naar Eibergen, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — tusschen Callantsoog en Petten, v. E. (Arch. 2. I. p. 393); — Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 125); — Roozendaal, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 237); Woensdrecht, Balsche straatweg, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Velden, Arcen, Venraai, Oostrum, Well en Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573).

Voorts vermeld door Clusius (1601), Knijf, Vorstius en Bruman.

876. E. cinerea *L.* Op heidevelden. ♄. *Juni—Aug.*

In Herb.: Oirschotsche heide 1853, Staring; — tusschen Reuven en Swalmen, Rieter; heidegrond in de nabijheid van het militair schietterrein bij Venlo 1898 en 1899, L. Rieter; Maastricht, Marres.

Bovendien: Naarden en de Bilt vermeld door de Gorter.

E. mediterranea *L.* Oisterwijk 1872, Costerus

in herb. pr. Waarschijnlijk een tuinplant; zij is zeer zeker geen indigeen, daar de plant de koude van onzen winter niet verdraagt. Dr. Costerus kon mij niet juist meer opgeven, op welke wijze de plant daar gevonden was. Zij werd eveneens door de Gorter tegelijk met *E. arborea* L. opgegeven voor de Veluwe, Utrecht, Amersfoort en Zwolle.

E. **vagans** *L.* Volgens de Gorter bij Harderwijk.

E. **multiflora** *L.* Volgens Linnaeus, Amoen. Acad. VI. p. 52 eveneens bij Harderwijk. De drie laatste planten uiterst dubieuze indigenen.

E. **confusa** in herb. K. A. als groeiende bij Elspeet 1879, is mij geheel onbekend. De Heer Kok Ankersmit citeert de Flore lyonaise p. 149.

Ordo Pirolaceae *Lindl.*

Subordo Piroleae *Lindl.*

Pirola *Tourn.*

877. **P. rotundifolia** *L.* Op vochtige plaatsen in bosschen en begroeide zandgronden, ook in de duinen. ♃. *Juli—Oct.*

In Herb.: Texel 1866, D. Huizinga; 1895, V.; Mient aldaar 1881, Groll; Vlieland 1869, Holk.; 1896, V.; Westterschelling 1896, V.; Terschelling 1869, Holk.; Un. 1886; 1887, V.; Midsland 1896, V.; Ameland 1865, v. d. Leij; Sprée; Kros; Coll. Nat.; Schiermonnikoog 1867 en 1868, Holk.; — Valtherschans 1859, Lac. en S.; — in het bosch genaamd „de Hei" bij den windmolen van het dorp Diepenveen 1899, K. A.; in het bosch van den Heer Smijter onder Diepenveen 1847, P. T. Nieuwenhuijs ex. herb. Cop; Generaalsbosch bij Deventer 1840, Halb.; Bathmen 1878, K.; — Twello, v. Delden; bosch van Leuveren 1850, R. B.; onder hooge dennen in een boschje tegenover de kopermolen de

Vlijt 1873, K. A.; Poortenhofslaan in den Wildenborch 1832, Staring; Ruurlo 1885, Ensink; Brummen, Thomson; Arnhem, Romb.; Nijmegen, Kraep.; Oosterhoutsche bosch 1845, Th. Abel.; Zand bij Culemborg, H. S.; v. Heijn.; Spoel aldaar 1843, v. d. T.; bosch van Hoevelaken, Garj.; — Hooglandsche venen 1839, D. S.; 1854, O.; de Bilt, W. de Haan; — tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; Bergen, Un. 1851, Un. 1871; Wijk aan Zee 1835, (P. N. S.); IJmuiden 1894, V.; Breesaap, v. d. Brink; v. H.; 1871, Boerl.; Velsen, V. Z.; 1848, T.; R. B.; Zandvoort, Buse; 1851, S.; Rozewater 1870, Groll; Groot Bentveld, M. D.; B. W.; Olmenvlak Haarlemmerduinen, Exc. 1883; Vogelenzang, v. d. T.; Bloemendaal, Kerb.; 1845, O.; Middenduin 1870, Groll; Overveen 1832, v. H.; 1841, Kerb.; S.; 1877, L. J. v. d. Veen; Haarlem, Bergsma; Houtrijk en Polanen 1855, en Halfweg 1857, Lac.; — Langeveld bij Noordwijkerhout 1843, O.; Noordwijk 1885, en 1894, V.; Noordwijkerduinen 1827, Wtt.; Lisse; Katwijk, Perin; Leimuiden, V.; Wassenaar 1833, v. d. B.; 1834, Mb.; Dz.; W. Kent; 1870, Groll; 1873, Boerl.; Hoek; Groot Berkheij 1843, O.; 1897, V.; tusschen Wassenaar en Scheveningen, Un. 1851; Waalsdorp, Fockema; R. B.; 's Gravenhage, V. Z.; 1836, D. S.; G. B.; R. B.; Loosduinen, Destrée; Staalduin 1895, V.; Hoek van Holland 1882, F. Loeff; Destrée; Oost Voorne 1871, O.; Rockanje, Bergsma; Brielle 1835, de Vriese; — Schouwen 1845, v. d. B.; Haamstede 1883, L.; Un. 1894; Oranjezon 1833, v. d. B.; — Vuchtsche heide, v. Hov.; — Meerssen, v. Hov.; ? Valkenberg, v. A.; Bijebosch bij Valkenberg 1900, v. Musch; 1901, Rovers.

(Hoorn op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; Vlieland, Heukels in herb. pr.; — Eelde, J. P. Hartlief in herb. Heukels; — bij de Ram 1872, op Laag Buurlo 1872, en de Pasch 1850, K. A. in herb.

pr.; — Groeneveld bij Baarn (1 ex.) 1899, Koning in herb. pr.; — Heidepark bij Hilversum 1883, Heinsius in herb. pr.; — Wijk aan Zee, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert; Driehuis, Overveen, C. A. Backer; — Leimuiden 1893, Wassenaar 1893, V. Suringar in herb. pr.; Scheveningen, W. C. v. Embden; Staalduin, J. F. Wichard in herb. Heukels; Rockanje 1900, Struyk. in herb. pr.; — Oost-Kapelle 1875, L. in herb. pr.)

Bovendien: Bosschen van de Mheen bij Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 192); — Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 120); Zuid-Beveland, v. d. B. (Tijdschr. IX. p. 262); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Vijlen, Lac. (Arch. 2. V. p. 19).

Voorts vermeld door de Lobel *Kruydtboeck 1581*); Dodoens (*Pemptades 1616*); Pelletier; Knijf, Vorstius en Munting.

P. media *Sw.* In schaduwrijke bosschen. ♃. *Juni —Juli.*

Is door Dumortier in de Geldersche dennenbosschen gevonden, blijkens zijne Fl. Belg. p. 105. De plant werd nimmer teruggevonden. Zij schijnt een oostelijke plant te zijn, zoodat haar voorkomen in ons land reeds hierdoor onwaarschijnlijk wordt.

878. **P. minor** *L.* In bosschen. ♃. *Juni — Juli.*

In Herb.: Terschelling 1881, Groll; 1887, V.; Westterschelling 1869, Holk.; Groenestrand, Un. 1886; Vlieland 1881, Groll; tusschen Rijs en Balk 1867, J. M. de Boer; — Midwolde in het Oldambt, *P. J. Huizinga; Oosterbroek * 1860, v. H.; — Diepenveen, T.; Brinkgreve 1847, T.; Deventer (als *rotundif.*) 1846, T.; Colmschate 1846, M. J. Cop (als *rotundif.*); Schalkhaar 1876, K.; Wijnbergen bij Olst 1901, bosch van Schoonheeten bij Raalte 1898,

* Als media.

Glanerbrug bij Lonneker 1893, L.; — Hulshorst bij Harderwijk 1850, en bosch van Essenburg, bosch van Leuveren * R. B.; bosch van Hoevelaken 1895, Garj.; Weenum bij Apeldoorn * 1853, Apeldoorn 1853 en 1872, en Rotterdamsche kopermolen tusschen 't Loo en Vaassen * 1872, K. A.; Gorssel 1884, C. v. d. Broek; Zutphen, Wtt.; M. J. Cop; Jachthuis Zutphen 1846, Cop (als *rotundif.*); Vorden, A. Vos Houwink; bosch Kalfskamp bij Vorden 1832, Miquel; Voorstonden bij Voorst 1847, M. J. Cop; Fockema; Warnsveld, 1833 en 1834, Wtt.; Leesten 1850, Gronem.; molenbroek Ruurlo 1885, Ensink; Winterswijk 1875, R. E. de Haan; Rheede, v. H.; Klarenbeeksche bosschen bij Arnhem 1872, H. d. V.; Velp, B.; bosch te Beekhuizen (ook *) 1840, D.S.; 1895 Ogt.; kasteel Roozendaal, Boerl.; Arnhem, v. S. V.; Hulsen bij Nijmegen, B.; Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen, 1845, Th. Abel.; Spoel te Culemborg * 1837, Lac.; — Amersfoort 1861 en Lokhorst bij Amersfoort 1861, R. B.; Doorn 1874, H. d. V.; Beerschoten, v. d. T.; de Bilt, Bergsma; * 1835, D. S.; 1843, G. Deijn.; 1835—36, D. S.; — algemeen duinen Zwanewater 1901, G. en Jongm.; Bergen, Un. 1891; Vogelenzang * 1845, Dz. en v. d. B.; — Wassenaar 1834, Mb.; 1842, v. d. B. (?); — bosch bij het Choirven onder Oisterwijk 1894, Ogt.; — St. Pietersberg 1889, S.; Valkenberg, 1900, V.; Vosbroek bij Vaals 1866, H. d. V.

(Tusschen Heerenveen en Oosterwolde 1892, V. Suringar in herb. pr.; Haarlumee bij Ter Apel Un. 1899, Rieter in herb. pr.; — Diepenveen bij Deventer Exc. 1897, V. Suringar in herb. pr.; Borne, Mej. v. d. Pauwert; — Apeldoorn, J. Koornneef; Winterswijk, Th. J. Stomps in herb. Heukels; Warnsveld 1879, L. in herb. pr.; — Zeister-

* Als media.

bosch, W. C. v. Embden; – Tilburg, P. A. Willems in herb. Heukels.)

Bovendien: Borne, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); – Zeisterbosch, Hartsen (Arch. 1. V.* p. 226); Groeneveld bij Baarn 1880, en Nieuw Loosdrechtsche weg nabij Eindegooi 1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 528).

879. P. uniflora *L.* In schaduwrijke vochtige bosschen, tusschen rottende bladeren of dennenaalden. ♃. *Mei – Juni.*

In Herb: ? Appelscha 1849, W. Albarda. Exemplaar zonder stempel, in bladvorm echter met deze soort overeenstemmend.

[Aanm.: De plant werd door Boerhaave als inlandsch vermeld. Een exemplaar uit de duinen bij Overveen 1877, L. J. v. d. Veen is werkelijk 1-bloemig, behoort echter tot P. rotundifolia. In Arch. 1. V. p. 85 wordt bovendien Valthe als groeiplaats vermeld, doch deze opgave moet evenzeer vervallen volgens Arch. 1. V. p. 239.]

Ramischia *Opiz.*

880. R. secunda *Garcke.* (*Pirola secunda* L.). In bosschen verspreid. ♃. *Juni – Juli.*

In Herb.: In groote hoeveelheid met P. minor onder hooge boomen buiten langs de breede laan recht vóór 't kasteel Enghuizen bij Hummelo 1898, E. Heimans; 1898, K. A.

(Bosch van Hummelo 1899, des Tombe in herb. Struijk.)

[Aanm.: Aangaande deze plant vindt men nog opgeteekend in Arch. 1. II*. p. 20 en 21: „Een exemplaar dezer plant is door mij aangetroffen onder eene menigte in de Hollandsche duinen (waarschijnlijk Wassenaar), vroeger verzamelde exemplaren van P. rotundifolia, met welke zij onopgemerkt moet medegenomen zijn. Hare indigeniteit berust derhalve op een zeer zwak argument; ik wilde ze echter niet met stilzwijgen voorbijgaan, omdat er tegen hare indigeniteit geen argument a priori bestaat en ik integendeel vermoed dat zij, zoowel als andere soorten van dit geslacht, bij ons slechts op eenen ontdekker wacht." De hier gemelde plant heb ik echter niet in ons herbarium teruggevonden.]

Subordo Monotropeae *Nutt.*

Monotropa *L.*

881. **M. Hypopitys** *L.* In schaduwrijke bosschen, tusschen rottende bladeren en dennenaalden. ♃. *Juli—Aug.*

α. **glabra** *Bernh.* (*M. hypoxya* Spr. et Fl. B. S. p. 720; *M. hypophegea* Wallr.). Meestal in beukebosschen.

In Herb.: Gorssel 1883, 1884, C. v. d. Broek; bosschen de Hassink te Epse onder Gorssel, K. A.; — Wulverhorst 1843, Wenck; — duinen Castricum 1870, H. d. V.; Velsen, Un. .....; Velserbosch 1848, B. W.; tusschen Zomerzorg en Velserend 1847, O.; tusschen Bentveld en Beverwijk, Kerb. en Mb.; tusschen Zomerzorg en Velsen 1847, O.; Brakelbosch tusschen Bloemendaal en Zomerzorg, v. d. T.; Bloemendaal 1838, Buse; sparrebosch aldaar, S. S.; Bloemendaalsche bosch, Dz.; voetpad naar Brederode 1837, Mb.; Vogelenzang, Buse; Dz. en v. d. B.; 1881, Groll; Dennenheuvel bij Santpoort 1867, O.; Meerenberg 1836, Buse; 1868, v. Tuinen; Overveen, Forsten; 1833, S S.; Dz.; 1839, B. W.; Blauwe trappen en Bloemenheuvel bij Overveen 1848, S. S.; Haarlem 1831, v. d. T.; 1833, S. S.; Heemstede, v. d. T.; — Wassenaar 1864, H. d. V.; 1886, Destrée; Waalsdorp 1866, H. d. V.; Scheveningsche bosschen 1892, R. B.; Leimuiden, B. W.; — Limburg, Hallegraaf; Valkenberg 1866, H. d. V.

β. **hirsuta** *Roth.* (*M. hypopitys* L. et Fl. B. S. p. 720). Meestal in dennebosschen.

In Herb.: Putten 1884, O.; Schovenhorst, en bosch van Leuveren, R. B.; Hoog Soeren 1877, Soerensche en Wiesselsche bosschen 1873, Apeldoorn 1872, en park 't Loo 1881, K. A.; Mid-

dachten 1838, en Rheederoord 1838, Buse; Plakdeelsche bosschen Rozendaal, v. H.; 1840, D. S.; Klarenbeek bij Arnhem, Thomson; Beekhuizen 1840, D. S.; 1882, Groll; Arnhem, Groll; Hengstdal bij Ubbergen 1872, en Meerwijk bij Nijmegen 1864 en 1874, Th. Abel.; — Kortenburg Renkum 1850, S.; 1853, Buse; dennenbosch Bennekom 1898, H. W. Dros; — Darthuizerberg, C. A. Bergsma; v. d. T.; Amerongen, Bergsma; Amerongsche berg 1851, W. van Lookeren Campagne en Th. Abel.; de Bilt, v. H.; Utrecht, Bergsma; — Zwanewater bij Callantsoog, Un. 1891; Haarlem, v. Vloten; Zandpoort, Kerb. en Mb.

(*α*. Grebbeberg bij Rhenen 1874, v. Tuinen in herb. pr.; — Bennebroek en Bloemendaal, C. A. Backer in herb. Heukels; — Domburgsche Manteling 1891, Ogt. in herb. pr.

β. Park 't Loo 1878, L. in herb. pr.; Ruurlo 1884, Ensink in herb. L.; Monferland, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Groesbeek, v. H. in herb. v. Tuinen.)

Bovendien: *α*. Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 419).

Zonder opgave van varieteit: Zwarten berg bij den Zwavelberg Hilversum 1888, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 528); Bergen, Boekenrode, v. E. (waarschijnlijk *α. glabra*) (Arch. 2. I. p. 393); — Walcheren in berkeboschjes, Blaas (Tijdschr. XII. p. 14).

ERRATA.

Bl. 439 r. 19: Amsterdam *lees:* Rotterdam, H. v. d. Linden in herb.
bl. 448 r. 10: Amsterdam *lees:* Stoommeelfabriek Deventer, E. J. H. Scholten in herb. Heukels
bl. 500 r. 9: glandulosa *lees:* glandulosus
bl. 501 r. 11 v. o.: glandulosa *lees:* glandulosus
bl. 858 r. 3. v. o.: Schultz B. i. p. *lees:* Schultz Bip.
bl. 1002 r. 16 v. o.: Zeegzet en *lees:* Zeegze ten

Bladwijzer der Geslachten.

PRODROMUS
FLORAE BATAVAE.

VOLUMEN I.

(*Phanerogamae et Cryptogamae vasculares*).

PARS II.

Dicotyledoneae — Calyciflorae.

EDITIO ALTERA.

NIEUWE LIJST

DER

Nederlandsche phanerogamen en vaatkryptogamen.

TWEEDE STUK.

DICOTYLEDONEN — CALYCIFLOREN.

UITGEGEVEN DOOR DE

Nederlandsche Botanische Vereeniging.

NIJMEGEN,
F. E. MACDONALD.
1902.

Typ. F. E. Macdonald, Nijmegen.

